

C
SC
IN AC
LOGI
PR

TR

S

Alter gene

nu

Sicm V

istor

const

Typis

Rec. B IX.20(a-b)

CHRISTOPHORI
CHEIBLERI,
ACADEMIA GISSENA
PROFESSORIS ET PÆDA-
GOGI ARCHÆ
LIBER

Commentariorum

Topicorum,

Hoc est,

LOCIS SIVE ARGUMEN-
TIS LOGICIS.

*Præ sunt duo indices, Alter Capitum generalium ti-
tulum, & questionum, in initio: Alter
rerum, in fine.*

Editio nova Correctior.

GISSÆ,

Imprimebat CASPARUS CHEMLINUS.

Anno cl^o 19 cxx.

V

AGNI

is, Pruden

is, Inclut

blica SPI

&

nn. Benefacto

ctivè affinit

ra

SE

Æ

am

gul

dec

anni sexcen

R. E. ad adu

memoraren

in à plurib. ve

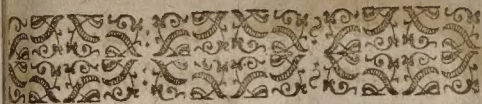
quo me dign

um, & in o

tum expec

singularem

VIRIS

MAGNIFICIS, AMPLIS-
simis, Prudentissimis, & Spectatissimis,
Inclytæ ac Imperialis Reipub-
licæ SPIRENSIS Dnn. Coss.

& Senatoribus.

Dnn. Benefactoribus, Fautoribus, & Respe-
ctivè affinibus suis plurimùm hono-
randis. S. P. D.

SÆPE recorder, viri Magnifici,
amplissimi & spectatissimi, sin-
gularis vestre affectionis, quàm
declarastis mihi, cum circa decur-
sum anni sexcentesimo duodecimo vobiscum
PIRÆ ad adeundam uxoriæ hereditatem
immemorarer. Expertus sum in verbis singu-
larem à plurib. vestrum humanitatem, in splen-
dido, quo me dignari voluistis, convivio benefi-
centiam, & in omnibus negotiorum meorum
artib. tum expediendis promptitudinē vestram
lanè singularem, quando ad ea promovenda

etiam extraordinarios Senatus, extra dies on
 suos, convocastis, & decimas, ab uxoria hereditate vestro fisco inferendas, omnes simi
 misistis, atque adeo hoc modo & qualiacumque
 mea studia & functionem Academicam hanc
 rare voluistis, imitati hac in re laudatissimi
 exemplum aliarum Imperii Civitatum quibus
 hinc inde viros Academicos hoc beneficii gra
 re ornasse leguntur, prout & eo ipso anno
 ego hanc vestram liberalitatem expertus sum
 Clarissimus Battus Gryphiswaldi, idem huius
 Republica Hamburgensium obtigisse, in Epistola
 la ad eandem Dedicatoria, rescripsit.

Alia consulto taceo, quae prae terea in m
 gulari erga Rempubl. vestram amorem ex
 tarunt: ministerium intelligo Ecclesiasticum
 optimè constitutum, & id quidem per eos qui
 magna ex parte mihi singulariter favent
 amicos novi; Gymnasium etiam noviter prae
 dentissimo consilio erectum, cui similiter prae
 illi, qui mihi inde ab Academica nostra con
 satione fuerunt addictissimi; Et quae alias len
 pub. vestram aliis anteferunt, adeo multa, et
 pagellis includi non possint.

Hac omnia imperarunt mihi, viri omni

offici

rum honor
 nt inscriber
 rum officio
 & munifi
 me esse: Te
 naturum, neq
 vicissim gra
 amicis, cog
 morantur
 ratione viri
 his autem pet
 consulere,
 me volo affectu

DC XIV

V.M.A.

O

DEDICATORIA.

L. A.
 tus, extra dies officiorum honoratissimi, hoc opusculum meum
 as, ab uxoria vobis ut inscriberem, atq; adeo hoc ipso testarer
 is, omnes similes vestrorum officiorum & beneficiorum, benevo-
 do & qualiacumque sentia & munificentia memoriam adhuc dum
 Academicam huiusmodi me esse: Testorq; me eandem semper con-
 in re laudatissimam servaturum, neque occasionem dimissurum esse,
 in Civitatum sua vicissim grati animi signum, vel vobis, vel
 hoc beneficiis, amicis, cognatis vestris, qui vel nunc hic
 eo ipso anno commorantur vel deinceps commoraturi sunt,
 atem expertus oratione virium mearum reponere possim. A
 is waldo, idem vobis autem peto, ut hanc meam testificationem
 obtigisse, in Eponi consulere, presentem hunc librum meum
 scripsit. benevolo affectu suscipere, mihiq; ac meis dein-
 prater ea in me seps etiam favere velitis. Dat. Gissa, Anno
 tram amorem M. DC XIV. M. Augusti.

V. M. A. & P.

Officiosè colens

Christophorus Scheiblerus, Logica &
 Metaphysica Professor & Pa-
 dagiarcha.

Ad Lectorem.

EXhibeo tibi nunc, benevole Lector,
Logici operis mei *secundum Librum*
videlicet hos *Topicos Commentarios*
in primis quod vidi librum, quem pro
Logicæ Introductione nuper edidi de *Philoso-*
phia Natura Logicæ & Prædicamentis, aucto-
ræ te exceptum fuisse, neque id, quod se
ro, tuo sine commodo. Cæterum videri
hunc librum *Commentaria Topica*, eo
silio quod multa huic libro intuli, per
casionem terminorum, quæ non tam
Logicæ, quàm aliarum disciplinarum sunt.
In primis certè his ipsis res Metaphysicæ
plurimæ illustrantur, à quibus tantò
nus mihi nunc temperare debui, quod
fictum meum Metaphysicam hanc
peram à me requisivit. Tu his
utere & Vale.

INDEX

INDEX CAPITUM, GENERALIUM TITULORUM ET QUESTIONUM.

Numerus appositus notat numerum marginalem cuiusque capituli.

C A P. I.

De locis Dialecticis in genere & eorum classibus.

Theoremata.	2.	De locis personarum
De voce argumenti. Com.	25	
Num. Marg. 1.	3.	De loco ab absurdo & impossibili.
De definitione argumenti.	26	
De voce loci Dialectici. probabili & verisimili.	27.	
De voce & corruptione.	16	5. De loco à generatione
De divisione argumenti.	17	6. De loco à signo.
An loci maxima etiam pertineant ad primam comparativi.	18	7. De loco positivi & Logica partem?
An alia sint argumenta ne & adjectione.	31	
prater enumerata in theorematibus?	32	9. De loco ab usibus.
1. De loco ab exemplo.	33.	Canones 10. de argumento.
24.		33. & seqq.

INDEX.

CAP. II.	IV. De causa procreantis & conservante.
De causis in genere.	Q. An conservans vere seipsum in Deo sit alioquin causa per accidens?
Theoremata.	Q. An conservans vere seipsum efficiens causa?
De voce causa. Num. marg. 1.	Q. An omnis efficiens sit causa creans vel conservans?
Q. Cujus discipline sit agere de causis?	6 Q. An causa corrumpens in causa per accidens?
Q. An bene dividatur in eternas & internas.	14 Q. An etiam alia causa nihil in efficiens?
Q. De numero causarum.	27 servent?
1. An una sit causa, nempe efficiens?	ibid. Q. An conservans & procreans sufficienter affertur.
2. An Instrumentalis causa sit addenda?	30 V. De causa solitaria & solida causa V. n. voc.
3. An exemplaris causa?	36 cia.
4. De causa sine qua non.	51 Q. An Pater Filius & S.
5. Probatur quatuor esse causas.	55 sint creationis causae?
Canones 13. De causis.	VI. De efficiente principio & Instrumentali.
59 & seqq.	VII. De agere Naturali.
Q. An principium & causa idem sint?	64 VIII. De agere voluntario.
CAP. III.	Q. An Deus sit agens voluntarium?
De causa efficiente.	Q. An angeli sint agens voluntaria?
Theoremata.	Q. An homo?
I. De ordine causarum.	Q. An alia praeter Deum, angelos & hominem?
Num. marg. 1.	IX. De causis per accidens.
II. De definitione efficientis.	2
III. Q. An efficiens causalitas sit actio?	6

De causa procreant
conseruante.
conseruans vere
ficiens causa?
omni efficiens sit
eas vel conseruas
causa corruptio
pici debeat?
etiam alia causa
seruent?
conseruans & pro
ans sufficienter di
guantur?
causa solitaria
ta.
Pater Filius & S
sint creationis ca
socia?
De efficiente prin
& Instrumentali
e agere Naturali.
De agere voluntario
Deus sit agens vol
entium?
angeli sint agen
voluntaria?
homo?
alia prater Deum,
s & hominem?
causis per accidens

An dentur effectus per ac
cidens? 69
An Deus sit alicuius rei
causa per accidens? 75
Quid requiratur in gene
re, ut aliquid dicatur
causa per accidens? 79
An causa per accidens sit
solum in efficiente? 80
Quomodo dividenda sit
causa per accidens? 82
De fortuna. 87
De casu. 89
De causa Vniuoca & Ae
quivoca. 91
Q. Cujus causa sit hoc di
sio? ibid.
Quid sit uniuoca & equivo
ca causa? 92
Q. An mas sit causa univo
ca. generans feminam? 93
Q. An Deus gignes filium? 94
Q. An sola animanti sint
causa uniuoca? 95
XI. De causa per emanatio
nem & per transmuta
tionem. 96
XII. De causa universali &
particulari: prima & se
cunda. 97

Q. An Deus concurrat ad o
mnes actus causarum par
ticularium? 98
Q. Quomodo Deus concurrat
cum causis particulari
bus? 106
Q. An alia sit causa univer
salis prater Deum? 113
Q. An causa secunda vere a
gant? 121
XIII. De efficiente inter
na & externa. 128
Q. An aliqua efficiens possit
dici interna? 129
Quid externa & interna?
131
XIV. De causa physica &
moralis. 133
Canones 35. de efficientib.
135. & seqq.
CAP. IV.
De materia.
Theoremata.
De nomine materia.
Num. marg. 2
De definitione materia. 4
De causalitate materia. 5
Q. An materia sit causa? 6
Q. An omnia entia habeant
materiam? 12
((5 An

I N D E X

An Deus habeat mate- riam? 14	An materia prima sit formam? 14	CAP. VI. De fine.
An Angeli habeant ma- teriam? 17	An forma informet ma- teriam? 17	theorema. proce finis. Num. C
An forma habeant ma- teriam? 24	Qua sit forma causalitas in definitione. in causalitate.	
An accidentia habeant materiam? 25	De divisionib. forma. Forma est substantia in finem? 33	in finem? 33
Q. An materia solum sit ma- teria compositi? 28	Q. An aliqua forma sit stantia? 34	in finem? 34
Qua sit causalitas materia De divisionib. materie? 37	Forma est generica, spe- ca vel numerica.	in finem? 37
Materia remota vel pro- pinqua. 38	ibid. Q. An plures forma possint esse in eodem composito? 38	in finem? 38
Immanēs vel transiens. 38	Q. An forma sit principium individuationis? 41	in finem? 41
Sensibilis vel intelligibilis. 39	Q. An forma sit principium individuationis? 41	in finem? 41
Prima vel secunda. 41	Forma est materialis et in differens po- ssit 44	in finem? 44
Physica vel Logica? 44	Forma est totius vel partis totalis vel partialis. 45	in finem? 45
Canones 10. de materia. immaterialis.	Q. An plures forma parti- les possint esse in eodem posito? 45	in finem? 45
45. & seqq.	Forma est a se stens vel formans. 5	in finem? 5
CAP. V. De forma.	Metaphysica vel physica. 70	in finem? 70
Theoremata. (marg. 2)	Canones 16. De forma. 71. & seqq.	in finem? 71
De nomine forma. Num.		in finem? 71
De nominibus equipollen- tibus. 71		in finem? 71
De definitione forma. 13		in finem? 13
De causalitate forma. 14		in finem? 14
Q. An forma sit causa? ibid.		in finem? 14
Cujus rei forma sit causa? 71. & seqq.		in finem? 71

I N D E X.

CAP. VI.

De fine.

Theoremata.

De voce finis. Num. Com. 2

De definitione.

De causalitate.

An finis sit causa?

An nullum agens agat pro-

pter finem?

An agentia naturalia a-

gentur propter finem?

An Deus semper agat pro-

pter finem?

An malum possit esse fi-

nis?

An finis necessarius sit ve-

luti?

An bonus?

An indifferens possit esse

finis?

An media possint esse fi-

nis?

An incognitum possit esse

finis?

An non ens possit esse finis?

De effectibus.

An finis cause in esse reali;

an in esse intentionali?

Quanta causalitas finis

De divisionibus finis.

Est proximus vel remotus.

ibid.

Q. An bene sic dividatur fi-

nis? 51

Finis est cuius vel cui. 53

Q. An finis sit verè finis? 55

Q. An finis sit verè finis? 59

Finis est formalis vel obje-

ctivus. 62

Finis est indigentia vel as-

similationis. 63

Q. An omnia sint proper

ter finem? 66

Finis est principalis vel mi-

nus principalis. 70

Per se vel per accidens. 72

Adequatus vel inadequa-

tus. 75

Actionis vel rei facta. 76

De mediis. 77

Canones II. de fine. 79. &

seqq.

CAP. VII.

De effectibus.

Theoremata.

De voce effecti. Nu. Com-

ment. I.

Vita vox melior effecti an

causati? 81

De specialibus quibusdam

effectorum vocibus. 85

De materiato. 14

De formato. 15. De

INDEX.

Definitio.	16	An Deus sit subiectum	16
Qualis sit effectus distribu-		manitatis?	
rio in effectum materia-		An locus sit subiectum	
tum, formatum & fini-		cari?	
tum?	17	Tempus sitne subiectum	
An omnes res effecta sit et		an adiunctum?	
iam materiata & for-		De divisionibus sub-	
mata & finita?	19	& adiuncti.	
An motus doctrina per-	1.	Subjectum est inher-	
tineat ad Logicam?	22	vel adhesionis vel	
		pans.	
CAP. VIII.		An obiectum recte refer-	
De subiecto & ad-		ad subiectum?	
iuncto.		II. Subjectum est prop-	
Theoremata.		vel commune.	
De voce subiecti, adun-		De voce proprii.	
cti & equipollentibus.		An bene recenseantur	
Num. Comm. 2		4. modi propriorum	
An subiectum sit argu-		6 De definitione proprii.	
mentum Logicum?		Canones 15. de proprio	
De definitione subiecti &		bus tota huius doctrin-	
adiuncti.	10	ferè declaratur 79.	
An substantia possint esse		13 An propria possint sepa-	
adiuncta?		à subiectis?	
An accidentia possint esse		24 An proprium suscipiat	
subiecta?		gis & minus?	
An non ens possit esse al-		30 An propria possint comu-	
terius adiunctum?		nicari?	
An Deus sit subiectum co-		An uno communicato	
rum attributorum, quæ reali-		munificentur cetera?	
ter idem sunt cum ipso?	37		

- Deus sit subiectum
causae?
locus sit subiectum
causae?
omnis sit subiectum
causae?
divisio sit subiectum
causae?
subiectum est inhi-
scentia vel o-
mnium.
subiectum recte refer-
atur ad subiectum?
subiectum est prop-
rium commune.
voce proprii.
ne reseruantur
modi propriorum
definitioni proprii.
res 15. de proprio,
de tota huius doct-
rina declaratur 79.
propria possint sepa-
rari?
proprium suscipiat
et minus?
propria possint com-
municari?
non communicato,
unificantur cetera?
- De adjuncto communi.
An idem sint, Accidens
predicabile & adjunctum
commune? 146
bene definiatur accidens
esse id quod abest & ad-
est, citra subiecti interi-
um? 147
1. Subiectum informatio-
nis vel denominationis.
Adjunctum separabile
vel inseparabile. 171
De objecto & ejus divisi-
onibus. 175
2. An anima sit objectum
partiale in Physicis? 178
Canones de subiecto &
adjuncto. 187. seqq.
- CAP. IX.
De antecedentibus &
consequentibus.
Theoremata.
De voce antecedentis &
consequentis. Comm. 1. rum.
2. An locus antecedentis &
consequentis sit adden-
- ditus aliis locis? 2
Canones 3. 8. seqq.
- CAP. X.
De Connexis.
Theoremata.
De voce connexorum.
Comm. Num. 1.
2. An connexorum locus sit
necessarius? 3
2. An haec propositiones: fla-
vum est dulce, & risibile
est capax disciplina, &c.
sint ex connexu? 9
Canones tres de conne-
xis. 11
- CAP. XI.
De relatis.
Theoremata.
2. An doctrina relatorum
recte ponatur inter ar-
gumenta consentanea?
Com. Num. 1.
De definitione relato-
rum. 8
Canones 5. de Relatis. 10.
- CAP.

I N D E X.

CAP. XII.

De dissentaneis in genere.

Theoremata.

De dissentaneorum definitione. Com. Num. 1.

De eorum distributione. 8

Q. An dissimilia etiam sint dissentanea? 13

Q. An repugnantia addēda sint aliū dissentaneis? 15

De ordine dissentaneorum 25

Canones 2. de dissentaneis. 29

CAP. XIII.

De diversis.

Theoremata.

Exempla diversorum varia. Comm. Num. 1.

De voce diversorum. 2

Ratione differre quid sit? 5

Q. An diversa sint argumenta Logica? 7

Q. An diversa sint: Est hic homo est Theologus, tamen est Philosophus? 10

Q. An propositiones sint res sint etiam ex diversis

Q. An diversa usum syllogisticum habeant?

CAP. XIV.

De oppositis in genere.

Theoremata.

De voce oppositorum Comm. Num. 1.

Definitio oppositorum

Q. An opposita non possunt eidem attribui?

Q. An opposita recte dividuntur in disparata & contraria?

Canones de oppositis.

seqq.

CAP. XV.

De disparatis.

Theoremata.

Exempla disparatorum varia. Comm. Num. 1.

De Etymologia & amplexitate vocis disparatarum.

Q. An disparata sint opposita?

Q. An sita?

I N

in disparata re-

antur, quod sin-

resve species oppo-

rum definitio ex-

anones.

CAP. XVI.

De contrariis in-

tere.

theoremat.

De voce contrari-

Comm. Num. 1.

De definitione con-

divisione cont-

8

Diviso contrari-

equata?

divisio ista con-

univoca sit?

anones. 24.

CAP. XVII.

De adversis.

theoremat.

Definitio Adverso-

Comm. Num. 3.

De rebus con-

Q. n

I N D E X.

X.	An disparata rectè defi-	contrarietas?	11
propositiones sunt entia ex diversis diversa usum syl- lumi habeant?	12	quantitati?	16
CAP. XIV.	Forum definitio exponi-	Q. An calor & frigus gravi-	
e oppositis in	15	tas & levitas sint adver-	
genere.	Canones.	19	sa?
theoremata.			34
voce oppositorum.	19	sa?	34
Comm. Num. 1.	Q. An bonum & malum,		
limitio oppositorum	virtus & vitium sint cō-		
e opposita non pos-	traria?		36
sunt attribui?	Canones 9. de adversis.		
opposita rectè divi-	Theoremata.	39. seqq.	
in disparata & cō-	De voce contrariorum.		
traria?	Comm. Num. 1.	CAP. XVIII.	
ones de oppositis.	De definitione eorum.	3	De relativè oppositis.
	De divisione contrario-	Theoremata.	
	9	De ambiguitate in voce	
	divisio contrariorum sit relatorum.	Num. 1.	
	adequata?	13	De differentia relati &
	An divisio ista contrari-	relative oppositi.	6
	um univoca sit?	20	De definitione relativè
	Canones.	24. & seqq. oppositorum.	7
		Canones.	12
	CAP. XVII.		
	De adversis.	CAP. XIX.	
	Theoremata.	De contradicentibus.	
	Definitio Adversorum.	Theoremata.	
	Comm. Num. 3.	De voce contradictionis.	
	Quibus rebus conveniat	Comm. Num. 2.	

I N D E X.

De definitione contradicentium. 3

Q. An contradicentia sint argumenta Logica? 10

Q. An uterq. terminus contradicens possit esse affirmativus? 14

Canones.

CAP. XX.

De privantibus.

Theoremata.

De voce privationis.

Comm Num. 4

De definitione privantium. 6

Q. An & quomodo distinguantur privantia à contradicentibus? 11

Q. Privatio physica & forma, quomodo opponantur? 16

Canones 15. de privantibus. 20

Q. Annon privationes habeant veram & realem entitatem? 34

CAP. XXI.

De comparatis in genere.

Theoremata.

De voce comparationis.

Num. 1.

De divisione comparationum per identitatem & diversitatem.

Canones 17. Aristoteles de Identitate & diversitate.

De aliis divisionibus paratorum.

Q. An comparata sufficienter dividantur in imparia. similia & milia?

Canones 16. de comparatis.

CAP. XXII.

De comparatis in quantitate.

Theoremata.

De voce parium & imparium.

An paritas sit inquantitate?

Explicatur definitio.

Canones de paribus.

De imparibus.

De eorum definitionibus.

De eorum divisione in	CAP. XXIV.
maiora & minora.	23
De argumentis ortis in	
quo consistat excessus	genere.
maiorum & defectus mino-	
rum.	24
Theoremata.	
Canonones de imparibus.	26
De definitione Ortorum.	
Canonones de comparata	Comm. Num. 2.
Canonones de nobilitate.	35
De proprietatib. ortorum	
An celum sit ignobilis arguendo.	3
De argumentu Nomina-	
libus.	4
De Nomine.	5
Cujus discipline sit agere	
de Nomine.	6
An nomina fini argu-	
menta?	8
Canonones.	9. & seqq.
De similitum & dissimi-	
litudine.	5
De conjugatis.	
In qua re sit dissimili-	
litas?	9
Theoremata.	
Vnde dicantur conjuga-	
ta.	Com. Num. 1.
An & quomodo differant	
similia & paria?	17
An simile dicatur rela-	
tio?	19
An differant?	3
De Analogia.	24
An conjugata rectè di-	
cantur argumenta?	5
De Parabola.	31
An bene definiantur co-	
Deloco à translatione.	33
An bene definiantur co-	
Canonones 16. de similibus	
jugata, quod sint nomina	
dissimilibus.	34
cognata significationis?	9
An	

I N D E X.

An in conjugatis requi- tica?
ratur varia deductio ab eo- De definitione Not
dem principio? 12 nū.

An conjugata sint etiam Ex quibus argum
illa vocabula, qua eundem sumatur Notatio?
sonum & prolationem ha- An exempla haberi
bent? 14 sint autem Degitur?

An conjugata sint, qua De Allusione.
nullam etiam à principio Canones 10. de N
convenientiam habent? 18 tione.

Quid sit Abstractum & De Transsumptione
Concretum. 20 Canones Transsump
Canones 11. de conju- ni.
gati. 24

CAP. XXVI.

De definitione No-
minis.

Theoremata.

An conjugata rectè pre- at peculiare argument
ponantur Notationi? Com.
Num. 1.

De nomine Notationis
& equipollentibus. 2

Quid differat definitio monymia?
Nominis à reali? 3

Quid differat Etymolo- homonymia.
gia, Logica & Gramma- Quomodo fieri deat

CAP. XXVII.

De distinctione N
minis.

Theoremata.

An distinctio vocū p
aspecu

Comm. Num. 1.

Quid sint Homonymia

7

Vnde cognoscatur

Canones 18. cognoscatur

Quomodo fieri deat

I N D E X.

finctio Nominu? 27 An partes dissimilares
 Canones 5. ejus insti- recte dicantur officiales?
 nda. 28 49.

CAP. XXVIII. Totum integrale est per
 se vel per accedens. 50

De toto & partibus. Partes totius integralis
 principales vel minusprin-
 cipales. 54

Theoremata. De toto universalis. 55
 Vbi in Logica agi debe- An genus recte dicatur
 de toto & partibus. totum respectu speciei?
 Comm. Num. 1. 59.

De voce totius & par- An Deo conveniat ge-
 m. 6 nus? 62

De totius definitione. 8 An negationes possint ef-
 De toto essentiali. 9 segenera aut species? 64

An materia recte dica- segenera aut species? 64
 pars essentialis? 13 Genus est generalissi-

An quod est totum Me- mum, vel subalternum;
 phisicum, sic etiam totum species subalterna, vel spe-

phisicum? 22 cialissima. 72

De toto integrali. 27 An ens sit genus genera-
 An partes totius inte- listimum ad substantiam &

lis recte dicantur mem- accidens? 76
 a? 31 An per speciem specialis-

Totum est simile vel simam recte intelligatur in-
 simile. 32 dividuum? 77

Unde cognoscatur totum Genus est remotum vel pro-
 simile? 35 pinquum. 89

)((2 Ge-

I N D E X.

Genus est univocum vel analogon. 90

An detur genus equivocum? 92

An detur genus analogon? 93

An plura totius primaria genera sint prater essentialia, & integrale & universale? 95

1. De toto perfectionis. 96

2. De toto potestativo. 98

3. De toto Numerali. 99

4. De toto individuali. 100

De toto secundario. 101

Canones 13. de toto & di. 20

partibus. 102

Canones 22. de differentia. 103

Canones 44. de genere & specie. 137

CAP. XXIX.

De distributione.

Theoremata.

De voce divisionis & distributionis. 90

De distributione essentialiu. 92

totius integraliu. 93

totius universalium. 93

Q. An genus recte distri-

atur per differentias. 95

De distributionibus secundariis. 95

An addenda sit de accidentis in accidentibus. 96

An addenda sit de substantia in accidentibus. 98

An addenda sit de vocis? 99

Canones 12. distributionis. 101

CAP. XXX.

De definitione.

Theoremata.

Vbi agendum de definitione? 102

An in Metaphysicis? 103

An doctrina definitiva sit dianoetica? 103

I N

in pertineat ad in-

etiam dea in in-

in primò sit tra-

in postponenda

in voce definitionis

in definitione defi-

in de definito.

in quanam res de-

in qua non?

in sola substantia

in substantia in accidentibus?

in sola species de-

in individua non

in illè definiri?

in de partibus defini-

in 46

in omni definitione

in omni definitio-

in artibus plurib?

in de definitione p-

in imperfecta.

in hac distribui-

in 71

in 71

de voce divisionis	An pertineat ad inven-	An definitiones descripti-
tionis,	tem?	10 va referri debeant ad perfe-
de distributione	An etiam de ea in inven-	ctas definitiones?
alia.	ne primo sit tractan-	De definitione perfecta.
totius integralis.	11	64
totius universalis	An postponenda distri-	De definitione imperfe-
genus rectè distri-	tionis?	16 sta.
per differentias	De voce definitionis.	19 VII. De varietate in defi-
distributionibus	De definitione definitio-	nitionibus substantiarū
riū.	21	& accidentium?
addenda sit distri-	De definito.	25 Annon aliu modū, ac A-
ctū in accidenti-	Quanam res definian-	ristoteles recensuit, definiri
16	qua non?	26 possint accidentia?
addenda sit distri-	An sola substantia possint	VIII. De viis inveniendi
ctū in accidenti-	definiri?	27 definitionem.
17	An sola specics definian-	De via divisiua.
addenda sit distri-	31	De via compositiva.
ctū	An individua non possint	Canones 38. de definiē-
enones 12. distribu-	fectè definiri?	34 do.
o	De partibus definitionis.	An Lutherus in Catechesi
C. P. XXX.	46	rectè definierit sacramen-
De definitione.	An omnis definitio habe-	tum Altaris?
teoremata.	genus?	49 An relata rectè definita-
si agendum de de-	An omnis definitio con-	tur per genus absolutum?
Comm. Nov.	partibus plurib?	52
in Metaphysica	I. De definitione perfecta	An iustitia rectè definita-
doctrina definitio-	& imperfecta.	55 tur, quod sit constans &
netica?	An hac distributio sit	perpetua voluntas?
	56	An definitio hac: Homo

INDEX.

est animal rationale sit definiens? 136

CAP. XXXI.

De Testimoniis.

Theoremata.

I. De voce Testimonii &

equipollentibus.

II. De eius definitione.

An rectè dicatur argumentum?

III. De divisione Testimoniorum.

De Testimonio Dei.

An Dei testimonium arguat assumptà vi?

De Testimonio scripturarum.

An auctoritas Patrum sit infallibilis?

An concilia habeant au-

toritatem infallibilem?

An decreta Pontificum habeant auctoritatem infallibilem?

An traditiones habeant auctoritatem divinam?

An ex apparitionibus tuorum sumantur idem testimonia ad probandum?

6 sacras?

VIII. An ex somniis possunt sumi probationes?

IX. Quatenus testimonium consuetudinis vim habet?

X. An lex Natura continetur sub testimonio?

XI. An iudicium sensuum sit infallibile?

Canones 26. de Testimo-

nis.

50. 59

est infallibilem
decreta Pontifi-
cis auctoritatem
habentem?

traditiones habentem
divinam?
ex apparitionibus
in sumantur id
omnia ad probanda

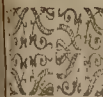
An ex somniis po-
tunt probationes?
quatenus testimonium
suecudine vire ha-

lex Natura continet
sub testimonio de-

An iudicium sensu
infallibile?

nomines 26. de Testi-
monio 90.

L I
ELOCIS
CA

De Locis Dial
rum

Argument
notio Logica, q
ta est. Aliis d
noteli *Amplex*
Ejus multae
dicuntur *Co*
subjectum &
consequens, C
& Relata.
II. Sunt, q
ut Diversa, D
opposita, Con
III. Sunt C
milis, Dissim
IV. Sunt ex
nominis, D
ices, Distribu
V Est Loc
ne.

L I B E R

DE LOCIS DIALECTICIS.

CAPUT I.

De Locis Dialecticis in genere & eorum classibus.

1. Argumentum est terminus simplex innotio Logica, quæ ad aliquid arguendum facta est. Aliis dicitur Locus Dialecticus, Aristoteli *Ἰνχέτηνα, ἐπ' ὅ.*
2. Ejus multe Classēs sunt: I. sunt, quæ vulgò dicuntur *Consentanea*, ut causa & effectus, subjectum & adjunctum, Antecedens Consequens, Connexa sive Concomitantia & Relata.
3. II. Sunt, quæ vulgò dicuntur *Dissentanea*, ut Diversa, Disparata, Adversa, Relativa Opposita, Contradictoria & Privantia.
4. III. Sunt *Comparata*, ut Paria, Impar, Similia, Dissimilia.
5. IV. Sunt ex his *Orta*; Conjugata, definitio nominis, distinctio nominis, Totum & partes, Distributio & Definitio.
6. V. Est Locus à Testimonio & Auctoritate.

I. De voce Argumenti.

Ambigui-
tas in voce
Argumenti

Vox Argumenti non eodem modo
dolumitur, I. Est idem quod
Summatium, five Periocha. Sic
Cic. in Epistola: Si uno in argu-
mento, unaque in persona m-
tota versabitur. II. Idem
quod medius terminus, five ratio ex qua sum-
conclusio in Syllogismo. Sic Cic. in Top. p. 2. 21.
gumentum, inquit, est ratio rei dubie fidem fac-
iens. Et in Part. p. 230. Argumentum est inventio
ad faciendam fidem. Nihil autem refert hic,
argumentum sit probabile five necessarium.
trumque enim hoc significari comprehendit.
III. Specialiter significat rationem, ut oppo-
nitur testimonio. Sic Socrates ad Polum in Pro-
tag. ait. Veritatem non teste sed argumentis
ponderandam. Ad hanc significationem pe-
netrat Arist. in Rhet. ad Alex. c. 14. Argum-
tum (Græcè ἐλεγχτικόν) est, quod aliter ha-
re non potest. Et hoc sumitur, ut ibi addit A-
ristoteles, ex natura necessariis, videturque et
hæc significatio esse Hebr. II. vers. 1. cum Fides
citur argumentum (עֵלֶךְ) non apparentis
Est autem sensus, quod fides certissima faciat
iam ea quæ non videntur. IV. Est idem quod Syl-
logismus five argumentatio. Ita vulgariter dicitur
Tale vel tale esse argumentum Opponentis vel
Respondentis, Et ad hunc modum etiam sumi-
Argumentari, quod est nihil aliud, quam
num ex alio inferre, apud Peter. lib. 3. Phys. c.
17. Ultimò sumitur pro omni termino,
quo integratur & essentialiter constituitur axi-
oma. (Liber enim ex hac conditione argumentum
describitur, quæ non sunt
quæ constat ex ge-

A R I V S.

argumenti.

enti non eodem

I. Est idem quod

m, five Periocha.

Solutio: Si unoia argu-

que in persona m-

tur. II. Idem

ratio ex qua sum-

Cic. in Tos. p. 221.

rei dubia fidem fa-

mentum est invent-

pe tam refert hic,

five necessarium.

re comp. headi-

tionem, ut oppo-

ad Rolum in Pro-

te sed argumentu

nificationem per

Alex. c. 14. Argum-

t, quod aliter ha-

tur, ubi addit A-

is, videturque e-

vers. 1. cum Fide-

non appareat ut

certissima faciat

V. Est idem quod S-

ra valga iter dicit

m Opponentis vel

dum etiam sumit

al aliud, quam

Peter. lib. 3. Phys.

omni termino,

er constituitur ax-

iaciones argument-

dele-

scribere,) Et in hac significatione nunc defini-
argumentum.

Dubitant al. qui an talis possit esse significatione
us vocis, quia nusquam sic usurpato inveniatur.

hæc dico: Artifices jus habere τοῦ ὁνομαστικῶς,

faciendi vocabula & donandi ea novâ signifi-

atione. Et per hoc, si nusquam sic usurparetur vox

argumenti, posset nih.ominus hæc significatione re-

teri. Nā in primis non deest ratio, propter quam

hæc sic amplianda sit, nempe ex significatione

arguere & arguti. Argutus, secundum Czlium

fundū in Comm. in D. al. Perion, est, qui ingenio &

itatione sua res explicat, illustrat, & distinguit.

tur argumentum est id, unde res explicatur, illu-

tur, distinguitur, &c. Quid sit arguere mox di-

car. Nūc usu trita est ista hujus vocis significatione

scholis nostris, non ergo placet eam dimittere.

11. De Definitione Argumenti.

primò loco generis ponitur *Terminus simplex* vel *De genere*

Logica. Utrumq; ex Introd. Log. c. 16. Habent. *argumenti*

Logica communiter esse n.alem ad argu-

atum, axioma, Syllogismum, Methodum. Unde

argumentum rectè per eam definitur. *Terminus a.*

plex habet communiter essentiali ad alia

tra, quæ extra Logicam sunt termini simplices,

in artibus, quam in scientiis, ut Tropus, Cædus,

mo &c. Notatur autem hoc genere etiam ali-

distinctione, nempe argumentorum ab aliis no-

tibus Logicis. Nam alia notiones Logica,

occupantur in secunda & tertia operatione

intellectus, idè non versantur in simplicibus ter-

minis, sed in conjunctis.

Tria videntur hic obijci posse. 1. Non debere ar-

gumentum habere genus, quia sit genus generalis

omni termino. Ita Ramzi. 2. Videntur aliqua esse argu-

menta, quæ non sunt termini simplices, ut Defini-

tionis argumenti.

quæ constar ex genere & differentia. Et expres-

sè ab Arist. 7. *Metaph.* c. 10. vocatur Oratio, Oratio autem opponitur termino simplici apud Arist. *interp.* c. 10. Idem est de Testimonio, quod sepius integra sententia. 3. Etiam aliae Notiones Logicae videntur esse termini simplices, nempe Axioma, Syllogismus, Methodus. Nam utrumquodque eorum est unica vox.

4. *Soluntur.* Respondeo ad primum, Negando Antecedens. Nam notio Logica, vel terminus simplex habet omnes conditiones quae ad genus (quale quidem definitione requiritur) requiruntur. Prædicatur in Quid, prædicantur non conversim, &c. de alio modo. Ista autem sunt notae generis. Dicuntur quia Argumentum non esse genus generalissimum absolute, sed tamen esse generalissimum in Logica. Respondeo 1. Nulla dari ratio potest, cur definitionibus Logicis in genere non debeat doceri Logica. Indeque in *Introd. Log. cap. 16.* de iis sumus. Sicigitur etiam in Logicis supra se genus habet, argumentum. 2. Si argumentum non est generalissimum absolute, sed habet supra se genus *Metaphysica*, adhuc ex eo definiti potest. In *Physicis* corpus definitur per substantiam. In *Metaphysicis* quantitas definitur per Accidens, utrumque autem sumitur ex *Metaphysica*.

5. *Definitio an sit terminus simplex.* Respondeo ad secundum præmittendo aliter. I. Vox definitionis est ambigua. Aliquando enim complectitur & definitum & definitionem, sic potest dici *axioma definitivum*. Aliquando autem significat aliquid à definito contradistinctum. Potest significatio huius loci non esse, sed posterior. Argumentum enim definitionis assumens, dicitur argumentum sumi à definitione ad definitum. Appellamus locum à definitione ad definitum. Ad id distinguimus definitionem à definito. II. Præterminus simplex appellatur, non quasi nullus

De Locis
us conjunctionen
habeat compon
taticam. Dispositi
ca est, habere res
um per copulati
his Respondeo
inum simpli cent
ingitur.) est e
termini, nempe
deest inter hæc
minus est solam
dicatam. Sicigi
tica. Hoc explic
16. Inde
de alio, ut neque a
ali. Necneque de
figura. Neque fig
um explicat Zab
Aristoteles inquit, un
te prædicari posse
in definitione homi
pote, nec b pes
si homo est an m
culi, nec figura de
atur, sed o un
panam. Si eri
esse composita
is, sed a modu
definitu i homin
videmus autem
dicaret am de
qua ligans an
is pariceps. U
non tollere co
Zabarella res
rationem intelle

ap. I.

Oratio, Oratio
 amplius apud Aristotelem
 quodlibet
 & Nomen Legitimum
 nes, nempe Axioma
 in autum quodque

Negatio Antecedens
 as simplex habet
 bus, quale quidem
 runtur. Prædicatum
 universum, &c. deat
 generis. Dicunt
 genus generalissim
 ralissimum in Logi
 co potest, cur de
 on debeat doceri
 leg. cap. 16. de iis
 cis supra se genus
 mentum non est ge
 bus supra se genus
 cessari potest. Ita
 substantiam. In
 Accidens, utrum
 ca.
 prædicando aliq
 qua. Aliquando en
 definitionem, sic p
 Aliquando autem
 prædicatum. Præ
 ed posterior. Arg
 alluentes, dicunt
 ne ad definitum.
 ne ad definitum. II Præ
 definito. II Præ
 atur, nõ quali nullu
 profa

orsus eõjunctionem habeat, sed solum sic, quod
 a habeat compositionem vel dispositionem a
 maticam. Dispositio autem & compositio axio
 mica est, habere subiectum & prædicatum con
 ctum per copulam.

Ex his Respondeo 1. de Definitione: Eam esse
 ninum simplicem (si sumatur prout à definito
 inguitur,) cñ enim in definitione ponuntur
 termini, nempe genus & differentia, tamen
 deest inter hæc copula, cum etiam uterq; hic
 niquis est solum altera pars axiomatis nempe
 dicatum. Sic igitur non est compositio Axio
 mica. Hoc expressè habetur apud Aristotelem
 post. c. 2. 1. 16. In definitione, ait, non prædicatur a
 de alio, ut neque animal de b pede, neque hoc de a
 ali. Nec utique de pleno figura. Non est enim pla
 a figura. Neque figura planum. Bene hunc con
 tum explicat Zab. in comm. ib. d. p. 1073. Negat
 stoteles, inquit, unam partem definitionis de alia
 te prædicari posse, quatenus in d. fitione sunt.
 in definitione hominis, nec prædicatur animal
 bipede, nec b pes de animali, sed solum dicitur,
 ad homo est animal bipes. Sc in definitione
 culi, nec figura de plano, nec planum de figura
 nciatur, sed totum dicitur: Circulum esse figu
 a planam. Sic etiam Averroes dicit definitio
 esse compositam, non ad modum Enuncia
 nis, sed ad modum Ligamenti & conditionis.
 definitur i hominem, dicimus: Homo est ani
 mal, videmus autem hic animal adhuc esse vagum,
 prædicari etiam de b stis, additur igitur condi
 aliqua ligans animal ad hanc speciem, nempe,
 tionis princeps. Unde apparet hanc compositi
 em non tollere conceptum simplicem. Et hinc
 am Zabarella refert definitionem ad primam
 rationem intellectus I. 3. de Method c. 13 p. 251.

A 3

Quod

7
Definitio
quomodo sit
oratio?

Quod a definitio Oratio dicitur, nihil officit
Nam est aliqua Oratio non Enunciativa, ut sunt
sequeantur. D. finitio est Oratio. Ergo non est ter-
minus simplex, sed complexus. Igitur quando duo ter-
mini conjunguntur per copulam, tunc est terminus
complexus. Ut Homo est rationalis. At quia
duo termini conjunguntur sine copula, atque
solum ex his locum prædicati vel subiecti, & ad
alio accedentem am faciunt axioma. postulat
adhuc esse terminus simplex. Ut: animal rationale
le: Cui hæc datur alius terminus, veluti Homo
lapis, fit axioma. Vnde: Homo est animal
natura: lapis non est animal rationale.

8
An testimo-
nium sit ter-
minus sim-
plex.

De Testimonio eodem modo respondendum
quod, quia tale est, non habeat compositionem
maticam. Est enim solum altera pars Axiomatis
gratia: Apostolus dicit: hominem iustificari solum
de: Hæc testimonium ponitur loco prædicati, &
justi si a fide. Loco subiecti autem ponitur rebus, &
Apostolus dicens, Et sic in alio Dico: Quia, tale
Quia extra rationem testimonii potest testimonium
esse integrum sententiam sive axioma, ut homo est ju-
stus a fide. Nunc prout non disponitur in hoc axioma
Testimonium in rebus sive Testimonium, sed alio
argumento, ut est dispositio.

9

Ad tertium respondeo, distinguendo inter vo-
cabula significationem. Et si quæ ut non nec voces Locum
sunt aliquid simplex, enim axioma Syllogismus,
rhodus: tempus res significata est aliquid complexum
ut ex singulorum definitionibus patet. Nam hoc
est coordinatio præceptorum homogeneorum; Sed
gismas, pro positionem trium; Axioma argumentum

10

De differen-
tia in defi-

Secundo Loco differunt, in definitione argu-
menti ponuntur hæc verba: Quod ad aliquid argu-
mentum affectum est. Arguere (missa significatione) for-

est idem quod
passim) in Logi-
cæ, declarare
quasi candidum
item Arguendi,
xc. Unce comp-
monifesta est diffi-
cile argumentum
adum, declarand-
III. Ad
Locum a C. & Bo-
rum. Velest
veniens ducitur a
intelligunt hic, mo-
terminum in Sy-
locus & argumentum
niliis etiam argu-
sunt sedes argum-
tempecum volum-
re, tum summas
entro Cause, effi-
tionem habere an-
tur. Locus huius
temperantia non e-
jus probationis
Vocatur autem
Metaphorica
rebus reposita sunt
re: Ita etiam ex Ar-
rebus repositi sunt
applicatur.
Ceterum Boethi-
Interpres ind-
losum Maximam
Locum Maximam
positio, ex qua
sunt

quâ est idem quod accusare vel insinulare apud nitione ar-
 gumentum. (passim) in Logica significatione est idem quod argu-
 ments, declarare, illustrare, explicare, indicare,
 quasi candidum facere. Volunt enim aliqui hanc
 vocem Arguendi, esse à voce *ἀργός* Candidus, al-
 terius, &c. Unde *ἀργός* est manifestum. Ex his igitur
 manifesta est differentia posita. Nempe omne il-
 lud esse argumentum, quod effectum est ad osten-
 dendum, declarandum, &c. aliud.

III. Ad vocem Loci Dialectici:

Locus à C. c. & Boetio definitur, quod sit *sedes*
argumenti. Vel est id, à quo ad p. opositam questionem
 conveniens ducitur argumentum. Per argumentum a-
 lligunt hic, more suo, probationem, vel medi-
 um terminum in Syllogismo. Sicigitur idem erit
 locus & argumentum, ut à nobis definitum est. Nâ
 illis etiam argumentis petuntur probationes &
 sunt sedes argumentorum, h. e. probationum.
 Et cum volumus à quam questionem conclu-
 dere, tum sumimus probationem ex loco sive argu-
 mento Causæ, effecti, subjecti, contrariorum, &c. Sic
 probationem habere animam, probatur inde, quia mo-
 ventur homo est iustus. Locus huius probationis est effectus. Item
 probationis est à contrariis. Et sic in reliquis.

Vocantur autem argumenta hæc *Loci* appella-
 ti. Metaphorica. Sicut n. ex loco materiali, ea
 ibi reposita sunt, sumuntur, & inde depromū-
 tur. Ita etiam ex Argumento nervi probationum,
 qui ibi repositi sunt, ad diversas materias sumuntur
 applicantur.

Cæterum Boethius l. 2. de diff. Top. & communi-
 Interpretes inde dividunt locum Dialecticum
 in locum Maximam, & locum Differentiam Ma-
 ximam. *Locus Maxima*, (vel locus qui est Maxima) est
 repositio, ex qua sumitur consequentia aliqua
 Syl.

II

Vox Loci Di-
 alectici de-
 claratur,

12

13

Locus maxi-
 ma. Est Locus
 differentia
 Maxima.

A 4

Syllogistica, Ex. gratia : Hic Syllogismus *Temerantia est virtus, E. non est vitium.*) habet consequentiam suam ex hac propositione, Cui convenit uncontrarium, de eo negatur alteri contrarium. Hæc igitur dicta propositio appellatur Locus Maxima. Sic ut al is, Hic Syllogismus, *Qui est animal rationale est etiam homo. Pe. rati est animal rationale. E. est homo*) consequentiam habet ex hac propositione. Cui convenit definitio, et etiam conversio. Igitur hæc propositio dicta etiam Locus Maxima, sive locus quic est Maxima. Maxima autem est idem quod propositio vel Axioma.

Locus differentia Maximæ (sive locus, qui differentia Maximæ est terminus ille, ex quo Maximæ illæ sive propositiones constant. Sic in propositione habeo *contraria*, in posteriori terminum *Definitionis & Definiti*. Terminus igitur definitionis, definiti, contrariorum, &c. sunt differentia Maximarum.

Arque hunc observandum, cum æquip
lencia dicimus *Argumentum & Locum Dialectice*
tū intelligi locum, qui appellatur *diffrenia A*
xime. An autem etiam Loci Maxime ad prim
Logicæ partem pertineant, postea v. dendum est

IV. De voce $\sigma\rho\theta$.

16
*Argumen-
 tum voca-
 tur opus.*
 At *Stoteles* argumentum vocat *ὅτι* *ἰ prior. i.*
in quod resolvitur propositio ὅτι *dicto.* Hoc autem
 quod resolvitur propositio habet argumenta.
vox ὅτι proprie quomodo exponenda sit, dubi-
 interpp. Firmius *ὅτι* interpretatur *extremum.*
tionis verbum vocat. sed dicitur interpretati-
 ones. Rectius igitur *opus* dicitur terminus. Sed
 argumenta appellantur termini? *Alexander* u-
Philoponus in *i. prior.* & *Boeth. l. de Enunciat. exi-*
man; dicit terminos, quia terminent & conclud

nunciatum. Dicunturque ad eod terminis, sicut in
otibus designamus terminos à quo & ad quem.
ego dicuntur termini, quia ab ipsis incipit com-
positio Syllogismorum, aut axiomatum. Et rursus
dicuntur termini, quia in eos fit ultima resolutio
opositonum & syllogismorum & sic etiam 6. E-
ic. c. 11. Principia prima demonstrationum dicun-
tur. Et huc congruit definitio termini,
tam Euclides tradit lib. 1. Element. "Ὁρος (termi-
nis) est, quod alicujus extremum. Vide Monlor. ad
prior. lib. 1. § 9. in schol.

V. De divisione argumentorum.

Placuit hic potius Classes aliquas constituere ar-
gumentorum, quam multis divisionibus & subdivi-
sionibus uti. In primis quia illarum multitudo vi-
detur obscuritatem facere. In prima & secunda Claf-
fibus addimus: quæ vulgò dicuntur (Consentanea &
Dissentanea.) Sunt namque etiam aliqui, quia etiam Cō-
sentaneis similia & paria. Et Dissentaneis dissimilia
numerant. Videatur Fensel. l. 7. in §. Dial. c. 11. Et
si voces spectemus, Consentanea nihil aliud
significant, quàm Convenientia, hoc est, quæ sic se ha-
bent, ut de se invicem affirmari possint. Dissenta-
neae autem sonant disconvenientia, hoc est, quæ sic
habent, ut affirmari ad invicem non possint. Et hoc
modo Consentaneis non solùm similia & paria, sed
etiam Conjugata, Notatio, Definitio, Distributio
(stimonum) numerari conveniunt.

QVÆSTIO I.

An Loci Maxima etiam pertineant ad pri-
mam Logicæ partem?

Per locos Maximas dictum est intelligi propo-
sitiones integras, quibus confirmari potest conse-
quentia aliqua syllogistica. Quæstio igitur eadem
cum hac. An regula vel Cænes in singulis argu-
mentis

mentis annotari debeant? Quomodo questioni
hanc tractat Doun in *Comm Logicis* f. 475. Ac vi-
tur quidem Ramæ in defectu, Aristotelici au-
tem in excessu peccare.

19 Igitur dico primò: Illa regula quæ continent pro-
prietates argumentorum, proponi possunt in inveni-
tione. re n. cuiusque rei proprietates, facit, ad plenio-
illius cognitionem.

20
Secundò dico: Regula illa qua continent usum
gumentorum axiomaticum, vel Sylogisticum, vel Me-
dicum in Inventione per se proponi non debet. Tales sunt
Effectus non predicatur de Causa sua directe, ve-
nò dicimus, Deus est Mundus, Sutor est Calceu-
tem; A generis positione ad certam speciem non
Consequentia; A Testin. onio divino valet affirmare
vè & negativè Cōsequencia: Generalia propo-
sunt specialib. &c. Nunc confirmatur, I. Quia t-
regula non continetur sub fine inventionis L-
cæ, qui est, dirigere intellectum in apprehensione
plicium. At illæ regulæ sunt de secunda & tertia d-
ratione h. e. Cōpositione & D. visione axiomati-
cæ de Discursu. Docent n. an vñ rectè ex al-
quatur an secus, &c. II. Quia per tales regulas d-
funditur Methodus Logice, & præcipitur di-
cam. Patet. Nā ad cognoscere alicuius propo-
nis requiritur cognitio omnium terminorum in
Igitur quia in illis propositionib. etiam hi ter-
sunt, Dispositio, Consequentia, Ordo, &c. oportet ex
hos cognoscere, quod non potest fieri, nisi ex loci
ventionis salutus fiat in posteriores Logicæ part-

Unde dico III. *Locus proprius harum regu-
esse in doctrina axiomatum, Syllogistica, Methodi.*
satis ex dictis sequitur. Faciunt n. directæ ad fi-
harum Logica partium, qui est dirigere men-
in secunda & tertia operatione sua, hoc est, in Co-
positione & Divisione, & Discursu.

omodo questionem
Logicus. 475. Ac vios
tu, Aristotelici aut
la qua continent prop
tione in inventione. Et
s, facit ad plenior
tractationi intuli.

His tamen addendum est IV. Quia à posteriori.
vius priora, veluti ab effectu causa, non malè illu-
ari possunt, idcirco si hoc consilio quis velit tra-
re Canones Consequentiae ad singula argumen-
non quasi nunc docere Consequentiam velit, sed
illustret argumenta ipsa, non malè faciet Et hoc
idem consilio aliquando etiam talia axiomata
tractationi intuli.

QVÆSTIO II.

An alia sint argumenta Logica præter enume-
ta in Theorematibus?

22

23

Examen bonæ divisionis est in adæquatione ejus *Adæquatio*
divisum. Ea autem consistit in duobus: Vno, S. *divisionis*
hil sit in divisione, quod non sit in Diviso; Alte- *est in duob.*
si omnia ea, quæ sunt in diviso, fiat etiam in di-
visione. Poterat autem hic de utroque quæri. Nam
qui negent, aliqua argumenta à nobis posita,
locum Antecedentium, Consequentium, &c.
hæc differimus ad particularem doctrinam de
gulis. Visus igitur solum de posteriori, *Quæ*
tur, Annon plura sint argumenta Logica, præter
amerala. Inprimis enim aliqui Logici plura po-
re solent.

ARTICULUS I.

De Loco ab Exemplo.

24

Respondeo: hunc locum non esse peculiare ar-
umentum inventionis sed pertinere ad diversa ar-
umenta. I Pertinet aliquando ad Testimoniū, ve-
ti si dicam: Procleusmaticus potest poni in He-
ame ro: Argumēto ab Exemplo, quia id fecit Vi-
plus, in voce *Parietibus* item Ennius in voce *Casi-*
ibus, &c. II. Pertinet aliquando ad locum Parium
el similem, Ita Apostolus *Rom 4.* colligit honi-
nes justificari fide Exemplo Abraham, Parium scilicet.

causam

eadem est ratio. In articulo autem justificationis omnes sunt pares, si uni contingit justificatione fide, etiam contingit justificatione ex fide aliis. Pertinet aliquando ad locum dissimilium & imitium. Ita *Luo. 9. v. 54.* Apostoli per unigenitum descendere de celo, ab exemplo Eliae, quia hoc est perire, *4. Reg. 1. v. 10.* Sed Christus dicit Exemplum parere esse, &c. IV. Aliquando Exemplum significat speciem, ut Tyranni violenta morte perire solent. Exemplum fuit Julianus, Herodes, &c.

II. De Locis Personarum.

Loci distinguuntur in locos personarum & rerum. Loci personarum sunt illi, ex quibus sumitur vel vituperatio personarum. Et sunt hi: *Patria, Aetas, Parentes, Educatio, Mores, Vita, genus, Res gestae, ventus, Aetas, Mors.* De his respondeo cum Philo Melan. l. 4. *Dial. p. 255.* eos includi in aliis Locis Dialecticis. Ita ad causam efficientem pertinent res, Res gestae ad effectum, Patria ad subiectum. Reliqua adjuncta sunt.

III. De Loco ab absurdo & impossibili.

Hunc locum numerandum esse in Logicis docet Melan. l. 4. *Dial. p. 262 & 304, 307.* Et notatur hanc regulam: *Absurda rejiciendi sunt & hypothese ex quibus sequitur absurda, falsas esse necesse est quia vero nihil nisi verum.* Sed Entia non sunt multiplicanda sine necessitate, quae hic nulla est. Semper enim absurditas desumitur & indicatur ex aliquo argumento Logico. Sic opus Epicuri, quod voluit Corporis sit summum bonum, confutatur ab absurdo, quia sic concedantur multa flagitia. Hic concluduntur multa flagitia, ad opinionem Epicuri habet connexionem, vel ut Effectum ad causam. Absurdum autem, illius propositionis (Flagitia sunt concessa) adjunctum est, & ex variis locis sumitur. Sic

entia. Domus si
do, quia sic sequi
nisi, Consequen
Effectum, inter
quae non est inte
reccatum. Absur
has propositionis
falsae & dicitur et
falsae vera. Hae
dictionem. Bile
bonum. Atque

IV. De Loco

Et hoc locos Mel
men non sunt pecu
iones se de genera
falsas. Effectus, An
taria probabilitas
de. ff. de prob. Veri
probationibus, u
hilis est habitus, qu
adjuncto verissimi

V. De Loco a G

Hunc locum hab
4. Sed is pertin
argumentis inde
telles, argumenta
ciendi vel corrup
que confirmet. Q
nam, etiam ipsa su
ant boni. At si op
In Corruptione
Corruptiones

tentia. *Deum esse ante peccati*, confutatur ab ab-
do, quia sic sequeretur Deum non esse summè
bonum. Consequentia hæc est ex loco Causarum
Effectuum, inter quæ debet esse aliqua similitu-
do, quæ non est inter illud, quod est summè bonū
peccatum. Absurditas autem ipsa, est adjunctum
ius propositionis, *Deum non esse summè bonum*. Et
ipsa absurditatis est, quia Contradictoria sic si-
l fuit vera. Hæc enim habent implicitam Con-
dictionem. Esse Deum, & tamen non esse sum-
bonum. Atque ex his evidens est: *Absurditatem*.

non residere in te minis simplicibus sed in earum
nessione, hoc est, esse in propositione integra.

IV. De Loco à necessario, probabili, vel
verisimili.

27

Et hos locos *Melanchthon* ponit, ubi supra. Ha-
men nō sunt peculiaris argumenta, sed sunt affe-
ones scilicet generales argumentorum. Dicimus a.
usas. Effectus, Antecedentia, Adjuncta, &c. ne-
laria probabilis, verisimilia. Sicut dicitur. *cum de*
re, ff. de prob. Verisimilitudo multum attenditur
probationibus, ut talis quisque præsumitur esse,
alis est habitus, qualem gerat. Argumentum est
adjuncto verisimili.

V. De Loco à Generatione & Corruptione.

28

Hunc locum habet *Aristoteles* l. 2. *Top. c. 9. §. 3. &*
c. 4. Sed is pertinet ad locum Causæ, ut apparet
argumentis inde sumptis. Præterea inquit ibi *A-*
ristoteles, argumenta ad eundem ab ortu & interitu, ex in-
efaciendi vel corrumpendi vim habent siue quis re-
lat siue confirmet. Quorum enim ortus sunt in numero
rorum, etiam ipsa sunt bona, & si ipsa sunt bona, etiam
sunt boni. At si ortus sunt mali, etiam res ipsa sunt
mæ. In Corruptionibus a. de contrario arguendum est.
si si Corruptiones sunt bona, ipsa sunt mala. Si vero
Corru-

Corruptiones sunt mala, ipsa sunt bona. Eadem ratio in iis, quae efficiendi vel corrumpendi vim habent. Quoniam efficiencia sunt bona, etiam ipsa sunt bona. Quoniam corruptiva sunt bona, ipsa sunt mala. Hæc Aristoteles. Confer Fonseca in Institutis. Logic. lib. 7. c. 21.

VI. De Loco à Signo.

Hunc locum etiam Melanchthon habet. Talæus Rhetorici videtur referre ad adiunctum. Nam Metonymiā signi, vocat Metonymiā Adjuncti. Dicitur enim potest, melius etiam ad alia argumenta referri signū. Cordis vis prostrata est (argumento à signo quia non est pulsus vel motus in arteriis. Hic signum est effectum. Sic sentio latus circa costas intusurgi, & accedunt difficultates, anhelitus, febris. E. Pleuritis incipit Argumentum hoc ducitur à signo ex loco Consequentium. Heri fuit vesper tenebredo cæli. E. hodie est serenitas. Argumentum à signo, sumptum ex loco Antecedentium, & sic in hiis. Atque sic signum non est peculiare argumentum, sed est quasi aliorum argumentorum affectus. In quantum enim aliquis effectus vel Causa vel liquod Consequens, &c. in sensus incurrit, & aliter notificat, sic illa res signum dicitur. Confer Keckhusy. Log. p. 205.

VII. De Loco Positivo & Comparativo.

Et hunc locum Aristoteles habet. 2. Top. c. 11. Magis da. Qui vel plicatur; ab August. Hunno 1. 5. Dial. Excolopus. E. Libidinosus sunt hæ argumentationes, I. A Comparativo ad Positivum arguitur affirmando. Mel dulcius est lacte. E. mel dulce est. Virgilius doctior est Horatio. E. Virgilius doctus est. II. Arguitur à positivo ad Comparativum, negando. Ut Zoilus non fuit doctus Pothus. E. non fuit doctior Homero, & sic neinceps. Possunt etiam argui ex his locis referri vel ad Comparationem majorum & minorum. Nituntur enim his axiomatibus: Si quod

quod majus est non inest quod minus est: Vel etiam & parium Est et collatus quedam ale. Quod inprimis circumscriptur: Si ipsi positivo. Si minus vel magis dicitur, quia cum quingentis sit genus & sic determinatio ad simpliciter. Nam deventis,

VIII. De Loco ad Ethic locum est apud hunc locum est, inquitiam locum est, inquitiam adjectivum facit: E. album ante: et. utrumque. Quale est etiam tale est aliquid ad quod erat, id quique, hocum ab Appositionem fieri calidam opposita manui in magis da. Qui vel Libidinosus. E. Libidinosus & aliusmodi Canonem. Quod, ex alterius a habere rem a popimè referri. E. non fuit doctior Homero, & sic neinceps. Possunt etiam argui ex his locis referri vel ad Comparationem majorum & minorum. Nituntur enim his axiomatibus: Si quod

st, quod majus est, etiam inest quod minus est. si non inest quod minus est etiam non inest quod minus est: Vel etiam referri possunt ad locum totum & partium Est enim comparativus cum positi- collatus quædam species seu aliquid minus uni- sale. Quod in primis evidens est, si Comparati- circumscribatur, per præpositam particulam- gis, ipsi positivo. Sic igitur hæc collectio (mel est- cius vel magis dulce quam lac. B. est dulce) bo- est, quia cu eunq; convenit species, etiam ei co- it genus & sic deinceps Eadem ratio est loci à *Locus à de-* terminato ad simplex (quem A. ist. habet l. 2. *Top. terminato* 4.) Nam determinatum est veluti species sim. *ad simplex.*

VIII. De Loco ab Appositione vel Adjectione. 31

Et hic locus est apud Arist. l. 2. *Top. c. 11 §. 1. Præter-* tiam locus est, inquit A. st. ab adjectione, si alterum- ri adjectivo faciat: bonum aut album, cum antea non album aut bonum, verè quod est adjectivum erit ab illi bonum, quale etiam totum facit. Præterea, si ad id, tale est aliquid adjectum magis tale faciat, quàm- ra erat, id quoque, quod est adjectivum, tale erit. Ita- locum ab Appositione sequitur: ignis admotus- eam facit calidam. Ergo ignis est calidus. Glaci- apposita manui reddit eam frigidam, B. Glacies- frigida. Qui versatur cum libidinoso fit im- bus. E. Libidinosus est imbrebus. Habentque- s, & istiusmodi alia consequentiam secundum- Canonem. Quam sibi qualitatem contrahit- ua, ex alterius appositione, eam qualitatem- q; haberem appositam, necesse est. Sed hic- us optimè refertur ad locum calidæ & effecti- illigitur enim ex effectui ignis (calefacere aqua) od ignis fit calidus; Ex effectui glaci (infrigi- e manum) quod sic frigida, & sic in cæteris. Appo-

Appositio autem siue adiectio, aut approximatio
gentis ad patiens est conditio requisita in agent
ut infra dicitur.

IX. De Loco ab Usibus.

Hunc addidit Franciscus Titelmannus l. 5. D.
32 *Consid. c. 19.* satis prolixè dicens ex duobus axiom
tibus hic argui, 1. *Cujus usus bonus est, ipsum quoq;
bonum est.* 2. *Cujus usus malus est, ipsum quoq;
est.* Verùm usus nihil aliud est quam effectus, ut
ipsum Titelmanni exempla ostendunt. Probat
vinum esse bonum, ab ejus usu, quia usum boni
habet, Lætificat cor hominis, confirmat im
cilles, conservat vigorem corporis, &c. quæ om
effecta vini sunt.

CANONES.

DE ARGUMENTO.

33 I. *Omne argumentum est terminus simplex.* Est ap
Arist. 1. Top. c. 4. §. 3. Hæc conditio est argumenti,
distinctionem ab axioma, syllogismo & Metho
do. Estq; sensus, quod nullum argumentum ne
habeat compositionem aut divisionem aut disc
sum. Unde relinquitur, si alterius generis cõple
sit, minor compositione & divisione axiomat
aut discursu, quod ea non repugnet argumẽto.
lis est qualiscunq; complexio vocum, in qua
illa unum conceptum absolvunt, & sine access
ne alterius integrum axioma non faciunt. Ita d
nitio est argumentum atque aded simplex est, q
de se non facit propositionem integram, Est pl
bus vocibus (genere & differentiâ) constet. F
autem demum integram propositionem, cum
dicitur definito. Vide supra num. 5. & seqq.

34 II. *Omne argumentum dicitur relativè ad ali
ta patet ex officio argumẽti, quod est esse affectu
ad aliquid arguendum.* Ita causa refertur ad e
ctio,

aut apporimatio
requisita in agen

subus.

relmannus l. 5. De
s ex duobus axioma
bus est. ipsa quæ
est, ipsa quoque, mal
quam effectus, ut
tendunt. Probat
u, quia usum boni
is. confirmatim
oris, &c. quæ om

E S.

N T O.

ini simplex. Est ap
to est argumentu
yllogismo & Met
argumentum et
divisionem aut as
trius generis cople
divisione axioma
ugnet argumeto. T
vorum, in quant
runt, & sine access
non faciunt. Ita do
ad simpliciter est. q
integram, Est pla
entia, consistet. Pa
positionem, cum
s. & seqq.

ur relatio ad ali
quod est esse effect
causa refertur ad
et

um, subjectum ad adjunctum, Par ad aliud par, si
le ad aliud simile. Definitum ad definitionem, &
issim, & sic in cæteris. Et sic substantia & acci
is non sunt argumenta Logica quia hæc non
relativa. Substantia enim non est accidens
stantia, sed respectu ad accidens remota, adhuc
substantia. Est autem observandum. Intelli
xiomâ de argumentis ipsis, non de eorum ex

Substantia
& accidens
cur non sint
argumenta?

Causa & effectum relata sunt, & ita causa est
eti causa, & effectum est causæ effectum. At
as & mundus, arcularius & mensa quam facit,
sunt relata. 2. Relationem inter argumenta
esse uniusmodi. Alia igitur sunt relata unius
nais, ut Paria, Similia, Opposita. Alia sunt no
um diversorum, ut Causa & effectum; Defini
& definitum.

Dubium incidit de privantibus, quæ non viden
relativa esse. Nam Arist. 8. Top. & ex eo Perer. l. 5.
ajunt: Unum eorum quidem, hoc est, priva
nem; definiri per habitum, sed habitum non
niri per privationem. Unde consequens: Habi
& privationem non esse relata, quia relata di
tur murus. Imò expressè id tradidit Aristoteles
reg. 6. 10. §. 17. Privationem, inquit, & Habitum
opponi ut ad aliquid, perspicuum est, quia id i
quod est non dicitur oppositum. Nam aspectus
est cæcitatæ aspectus, nec aspectus cæcitatæ
sed propter hæc non est recedendum à genera
superioris propositionis, quæ ibi satis confir
est. Confundantur autem in proxima instā
empla argumenta cum eorum Exemplis. E. de ar
entis ipsis verum est, ea esse relativa, non autē
exemplis, ut dictum est prius. Obiectio autē
exemplis privantiū. Et sic tum apparet, subti
intendo; privativa magis relata esse quam alia
argumenta, quia, ut visum est in objectione, ad ex

35.

B' empla

empla privantium diffunditur etiam qualiscumque relatio, in quantum privatio definitur per habitudinem quod non est in aliis argumentis, in quibus solus reperitur relatio, sistendo in ipsis argumentis.

36. III. Quod est correlativum alicujus argumenti etiam est argumentum, Veluti si causa est argumentum, etiam effectum est argumentum. Et sic in aliis. Et si adjuncta referantur ad locos Dialecticos, fatentur Aristotelici, etiam iis annumerandum subiectum. Vide infra c. 8 n. 6. & seqq. in comm.

37. IV. Unum argumentum habet solum unum correlativum. Hoc sumitur ex generali natura correlativorum (sub quibus sunt Relata). In istis enim uni tantum opponitur. Igitur species male dicitur correlativum generis, simul & individui, sed solum refertur ad genus. Vide inf. c. 29 n. 69. in Comm.

38. V. Quod continetur sub aliquo argumento, ejus correlativum continetur etiam sub correlato illius argumenti. Veluti si instrumentum est efficiens, etiam instrumentum est effectum. Et sic, si subiectum continetur sub toto, ut Perionius vult, etiam ad effectum continetur sub parte, Vid. infra c. 8, num. Comm.

39. VI. Quicquid ab alio diversum est argumentum, habet etiam diversum modum arguendi. Nam diversitas, in modo arguendi, variat essentialiter argumentum. Ita quia instrumentum arguit eodem modo quo efficiens, non potest esse genus diversum efficiente. Ex isto inferitur quod quae habent eundem arguendi modum, sunt eundem argumentum.

40. VII. In quocumque resolvitur aliquod axioma Syllogismus id est argumentum. Nam illa materia suam non sumunt aliunde quam ex locis Dialecticis. Et sic omne axioma est dispositio argumenti cum argumento: Et omnis Syllogismus consistit in tribus terminis, qui tria sunt argumenta. Et sic

axiomata, & res solvi quam
rel connexa, ind
cedentia & Cou
ta argumenta. Vid
VIII. Unumquod
suo non alieno corre
Res, hoc est, effe
ulsi pender. Sic ig
ntum à Porphyri
speciei convenit
species, sed subje
Dial. c. 15. reject
dicuntur sub co
IX. Definitiones
vere veritatem in ve
rel. & quae illustra
Definitiones Log
veritatem hab
monibus, de prim
res sunt sed ut se
et exéplis clarius
porionis genus
s, genus prædic
ntio, Esto ve
Animal? Certe
ecies non pot
genus, sed de illa
eundem habetur a
283.) Atque
& prout est a
buitur hoc no
au R. ens, qu
ted i. Vide inf
exemplis, res po
genere pluri

qua axiomata, & alii qui Syllogismi non possunt
 iter resolvi quam in antecedentia & Consequē-
 vel connexa, inde necessariò sequuntur; quod an-
 cedentia & Consequentia itemque Connexa
 argumenta. Vide infra c. 9. & 10.
 VIII. Vnumquodq; argumentum definiendum est
 suo non alieno correlato. Ita Causa definitur cujus
 Res, hoc est, effectum est. Effectum est quod à
 causis pendet. Sic igitur proprium non est bene de-
 initum à Porphyrio in 1. ag. c. 4. Proprium est, quod
 speciei convenit &c. Nam proprii correlatum non
 species, sed subiectum: Ex hoc fundamēto Doum.
 Dial. c. 15. rejecit definitionem contrarium,
 dicuntur sub eodem genere maxime distare.
 IX. Definitiones argumentorum Logicorum debēt
 habere veritatem in rebus. Explicant hoc verba Za-
 rellæ quæ illustra iunt. Omnia præcepta Logica
 Definitiones Logicæ (inquit in lib. de Nat. Log.
 7) veritatem habent de primis, non de secundis
 notionibus, de primis tamen, non propter rerum no-
 mines sunt sed ut secundis notionibus subjacētes,
 ut exēplis clarius reddetur. Animal est vox pri-
 mæ notionis, genus verò secundæ. Dicitur igitur Lo-
 cus, genus prædicari de pluribus in Quid. Hæc
 definitio, Estne vera de hac voce genus, an de hac
 voce Animal? Certe non de hac voce genus. Hæc n.
 speciebus non prædicatur. Siquidem homo non
 genus, sed de illa voce animal. Homo n. est ani-
 mal (idem habetur apud Amand de Bello Visul. 2.
 m. c. 283.) Atque in animali competit, nō prout
 est, & prout est animal, sed prout ei ab intelle-
 ctu attribuitur hoc nomē genus &c. Et proinde malè
 quædam ex locis Dialecticis dedit. Vide infra c. 2. n. 3 in Com.
 Syllogismus constituitur ex duobus res potest ad diversa referri argumenta.
 ut argumenta. Et sic, ut in genere plures relationes fundari possunt in

41.

42.

43.

uno absoluto, ita est etiam in relatione arguens.
Veluti *Homo* respectu suarum operationum causatur.
est: respectu Dei est effectus: respectu doctrinæ
subjectum: respectu rerum objectarum adjunctum.
Respectu doctrinæ sibi non competentis, est divisum:
respectu lapidis, disparatur: respectu bestiarum
adversum respectu non hominis. Contradictio
respectu bullæ aliquid simile respectu animalis, si
cicæ. Et sic deinceps. Et idem est in aliis.

CAPUT SECUNDUM

De Causis in Genere.

1. Inter consentanea est I. Causa & effectus.
tum.
2. Causa est cujus vi effectum est, vel: Causa
argumentum est Notio Logica, secundum
quam rebus convenit influere in aliud
se, sic ut hoc ab istis dicatur dependere.
3. Influeri esse in aliud fit intrinsecè vel
trinsecè.
4. Intrinsecè influunt, quæ sic dant effectum
intra rem effectam maneat, & eam
essentialiter constituent, ut *materia* & *forma*.
5. Extrinsecè. Quæ sic dant effectum, ut maneat
extra essentiam rei, ut *efficientis* & *finis*.
6. Quatuor igitur Causæ sunt: *Efficiens*, *Materia*,
Forma, *Finis*.

COMMENTARIUS.

I. De Voce Causa.

Hic duo notanda sunt; 1. Vocis Notatio.

Unde dica-
tur Causa.

Et y

de dogmate & Confir. Epist. 5. Orat. 33.) Et ramentum
 rigor loquendo, pater non tam Causa quam prin-
 cipium vocari debet in respectu eo quem habet
 filium. Imò sic etiam essentia divina dicitur
 Causa ut sit sapiens apud August. l. 7. de Trinit.
 Plura hujus generis habet Fons. l. 5. Metaph. c.
 p. 7. c. 2. IV. Sumitur mediomodo, pro illis Butib.
 à quibus intrinsecè extrinsecè, res depèdet. Et h
 sensu convenit efficienti, materix, formæ, & fi
 Ram significationem declaravit Arist. l. 5. Met.
 & est hujus loci.

3.]

II. De Definitione Cause.

Varie solent à Doctoribus afferri definitio
 Cause. Perent 8. c. 1. Causa est, inquit, quæ in suo
 nere per se & principaliter concurrat ad constit-
 dum effectum. Suarez disp. 12. Met. s. 2. n. 4. sic: Causa
 est principium per se influens esse in aliud. Ex vo-
 ribus sic Plutarchus lib. 1. de placit. Philos. c. 11. Causa
 est per quam aliquid contingit. Alii: Causa est
 quod aliud sequitur. Ex Aristotele l. 2. Phys. c. 7. s.
 multi sic definiunt, Causa est id quod reddi-
 tum inquirimus, propter quid res unaquæq; fieri
 habeat. Dicit autem ibi Aristoteles tot esse causas
 quot quæstiones sunt de Propter Quid. "Οτι
 αιτια ητοιμασεν ητοιμασεν καὶ αειδων οσα φαιεν
 To Causa. P. τὸν αειδων τὸ διὰ τὴν πειρασιν."

4.

Ceterum studiosè hic notandum I. Definitio
 intelligendum non de re quam causam vocamus
 sed de argumento Cause. Logicus enim non
 considerat, & definit res, sed notiones secundas re-
 positas II. Definitio tamen debet declarare rem
 ipsam cui conveniat hæc notio Logica, ut dicitur
 Causa. Hoc imprimis clarum est ex eo, quia
 semper dicit respectum ad id cuius notio. Notio-
 nes autem secundæ sunt notiones rerum. Ergo

ut respectum ad res, & per hoc etiam ex illo re-
 spectu sunt definienda. Hoc ostendit Zabarella ex
 definitione axiomatis & generis, quæ non conve-
 niunt vocibus illis, axioma, genus, sed conveniunt
 verbis significatis, veluti huic, (*Homo est risibilis*) cui
 imponitur notio hæc, ut dicatur axioma, & Huic
 (*animal*) cui imponitur notio hæc, ut dicatur genus
 omnium.
 Denique (ut specialius dicam) hoc probè adver-
 dum, in definitione Causæ, ut ea sic formetur ne
 commodari possit patri, generanti filiū, in divi
 s. Et si enim Deo non repugnet ut dicatur Causa,
 men filio, qui etiam Deus est, videtur repugnare,
 dicatur causatum, propterea quia causatum & Ens
 dependens videntur esse eadem. Esse autem Deum
 esse Ens dependens videtur implicare. Et sic etiā
 Cathanas. in *expos. fidei tom. 1. f. 80.* ait filium non de-
 bere dici productum vel emanasse. Hoc igitur
 consilio sic facimus definitionem Causæ: Causa
 est notio Logica, secundum quam rebus convenit
 per se esse influere in aliud, ut hoc ab illo *dependere*
 dicatur. Et hoc modo filius à patre generitus: vel
 spiritus ab utroque procedens, non possunt dici
 perfecti, nec pater potest horum respectu dici cau-
 sa. Nam Filius & Sp. S. non sunt Entia *dependens*
 à patre, quia ut dicatur aliquid ab alio pendere, quod d. ca-
 uo sunt necessaria, unum, ut habeat esse ab alio *tur*.
 pendens sive participatum. Alterum, ut habeat esse
 distinctum ab eo, à quo dependet. Videatur Sua-
 rez *disp. 12. Metaph. sect. 2. num. 6.* Et Leuchertus *l. 1.*
int. disp. 2. quest. 6. in fine. Ex Scoto *ibidem*. At Filius
 & Spiritus S. non habent esse distinctum à Patre.
 Pater enim generans filium, communicavit ei ean-
 dem numero essentiam, quod præter testimonia
 scripturæ, probatur etiam ex ratione generationis.
 Generationem enim perfectissimam decuit esse in
 divi.

divinis. Rô autem perfectior est generatio, quod causam, vel
 major est similis rudo vel identitas in gignente quam vel materiam
 genito. Infinitus igitur gradus generatio est; quæ speculativam singulo
 gnens tribuit genito naturam similem generi causalitatem, atq;
 Talis est generatio æquivoca. Superioris gradus altera generalis ca
 generatio est, quæ gignens tribuit genito naturam opinionis sed ope
 similem in specie. Talis est generatio, quæ vult, prout ea faciunt
 dicitur Univoca, quæ scilicet homo hominem, &c.
 Leo Leonem generat. Summus generis gradus ge. His positis dico
 rationis est, quæ gignens genito communicat causarum persinet ad
 dem numero naturam suam. Neque enim est materiam & vitiorum
 jor identitas quam hæc. Atque sic, quia omnia Ethicam, Causa
 vina sunt summa, decuit etiam generationem quæ, ut Arist. docet
 in divinis est, esse summam, hæc talem in qua sunt esse omnes qua
 ma est unitas gignentis & geniti. Confecti potest quæritur proprie
 Armand. de Bello Vif. l. 2. Term. Theolog. & Philosoph. naturaliter reducere
 6. 50. De Causarum divisione mox videbitur, nulli. Generalis cogn
 libet querere.

QVÆSTIO I.

Cujus disciplina sit agere de Causis.

6. **B**reviter respondens suppono. I. Unam eandem, tum, de speci
 querem posse à distinctis disciplinis tractari, tum constitutio
 modò modus considerandi sit alius atque theoreticis sumit
 lius. Atque hoc commune doctorum pronuntia. Unde in Ma
 tum probatione non eget. II. Suppono. Confutatur, quæ à mate
 ratio Causarum duplex potest esse. Una generalis, quæ vel per essen
 hæc, quæ definiuntur summa causarum genera. ubi possunt.
 tera specialis, quæ definiuntur. Causæ in partibus, Causæ ho
 ri, veluti Anima, quæ est Causa in particularibus, quæ materia &
 ipso, quia est sub genere causæ formalis. Infortuna principia corp
 enim hominem, & sic in aliis. tore, ut inde pa

7. III. Suppono: Generalis tractatio Causarum, tum constitutio
 duplex esse potest, una, quæ illa Causarum genera, tum substantia
 proponuntur solùm cognoscenda hæc, sic, ut in corpoream,
 lectus distinctam habeat cognitionem Entis illius, tum substantia & formæ.

est generatio, quod Causam, vel Efficientem vel Finem, vel For-
tas in genere. am vel materiam vocamus, adeoque inquirat in
generatio est; quæ- peculiarem singulorum Entitatem, Existentiam,
in eodem genere. causalitatem, atq; adeo etiam proprietates alias.
Superioris gradus. tera generalis causarum tractatio est, quæ non
generatio, quæ vulgæ, gnitionis sed operationis gratiâ tractantur, hoc
est homo homines, prout ea faciunt ad argumentandum, defini-
dum, &c.

gunt gradus ge- His positis dico primum I. *Specialis consideratio* 8.
to communicati- *usarum pertinet ad speciales disciplinas.* Sic Causæ *Specialis*
Neque enim est m- *usarum* & viciorum & felicitatis civilis pertinet *causarum*
de sic, quia omnis. Ethicum, Causæ rerum naturalium ad Physi- *tractatio.*
generatiorem quæ, ut Arist. docet 2. *Physicæ* 7. & 70. Cum dicitur: Phy-
ne rationis quæ luti esse omnes quatuor causas nosse, & quæstionē
nisi. Consequenter quæritur propter Quid in communes causas
m. Theolog. & Physi- naturaliter reducere. Hæc res satis clara est.

II. *Generalis cognitio causarum pertinet ad Meta-*
physicam. Confirmatur: Quia causalitates sunt ge- *Tractatio*
rales affectiones Entis, juxta quod & ens distin- *causarum*
uitur in causam & causatum. At omnis scientia *Metaphysicæ.*
it de sui subjecti affectionibus, tum de generali
ca.

ono I. Unam eandem, tum, de specialioribus, quoad usque scilicet
is disciplinis tractatur constitutio disciplinæ, quæ in scientiis
andi sit alius atque theoreticis sumitur ex subjecti abstractione à
doctrinam pronuntiat materia. Unde in Metaphysicis omnia ea tractanda
Suppono. Consistunt, quæ à materia (secundum rem & rationem
essentia. Una generalis, quæ vel per essentiam vel indifferentiam) ab-
causarum genera- trahi possunt.

causæ in particu- *Obiectis;* Causæ hoc modo abstrahi non possunt, 10.
causæ in particularibus primis materia & forma. Hæc enim sunt essen- *Obiectiones*
formalis. Informalia principia corporis, & non possunt esse nisi in *contra prio-*
corpore, ut inde patet, quia utrumque horum est *rem conclusi-*
tractatio Causæ *tionem.*
illa Causarum generalis, nisi substantiam. At non componunt substan-
secunda hæc, ut in am incorpoream, sive spiritualement, quæ est ex pers
gnitionem Entis in materia & formæ. E. componunt solum substan-
B 5 tiam

tiam corpoream. At ea, quæ solum conjuncta sunt
corpori, non possunt secundum rem & rationem
abstrahi a materia, quia corpus omne est compositum
ex materia. Et etiam non possunt considerari
in Metaphysica, quæ solum de illis agit quæ a materia
isto modo abstrahunt. Et Sencinas l. 5. M.
q. 15. hinc protius negat Metaphysicum quicquid
demonstrare per materiale causam.

Respondere tamen potest i. M. raphysicam
quando qualitercunq; egredi ex abstractione su
ut ea felicius cognoscat, quæ intra eam sunt.
aliquid agit de substantia corporea, ut melius
gnosci faciat substantiam incorpoream, quam
illa extra, hæc intra abstractionem Metaphysica
est. Videatur Suarez *diff. 2. Metaph. s. 2. n. 24.*
n. 41. Sic igitur etiam posset agi in Metaphysica
materia & forma, ut & facilius cognosci possi
tus & potest a quorum ille per formam, hæc
materiam illustratur. Ita docet Colleg. Conim
proci. Phys. q. 1. a. 5. Deinde Respondetur solidi
Metaphysicam hinc esse agere de materia & form
& contineri etiam sub abstractione Metaphys
in primis quia indifferentes se habent ad corpus
& incorporea Est enim etiam materia & forma
cidentium, veluti tria equali materia sunt tres lin
Hinc igitur quando materia & forma dicunt
substantie, & idcirco etiam solùm substantie (cor
poreæ) principia, necessarid intelligendum
zæl avrovpatias, quod scilicet nobiliori & p
cipaliori ratione conveniat formæ vel mat
substantiali esse materiam vel formam. Ad
quod dicuntur principia corporis, non officit
siderationi Metaphysicæ, quod propterea non
sint abstrahi à materia. Nam primus motor et
est principium corporum, sicut propterea dicit
git Arist. l. 8. *Phys.* Et tamen etiam de eo agitur

Metaphysicis ut Tabidocet lib. de Invent. prim. mor.
p. 5. Denique: Cur materia & forma non possunt
ci abstrahi posse à materia. Abstrahi à materia
Metaphys. est nihil aliud, quam vel non esse
compositum ex materia & forma (hoc modo Deus
Angeli sunt Entia abstracta à materia, vocantur
Entia Abstracta secundum Essentiam) vel sal-
tem in conceptu suo primò non includere mate-
riam, etsi sub materia Physica etiam esse possint. At
materia & forma neque sunt composita ex mate-
ria, neque etiam includunt in conceptu suo mate-
riam primò, ut cuiusvis pater.

III. Alia generalis tractatio causarum pertinet ad
Logicam. Confirmatur ex fine Logicæ qui est mea-
ta in habitibus practicis. Nam faciunt causæ ad
tendè differendum, indeque sumuntur à causis loci
tationum, atque sic ad opera Logica referun-
tur.

Est autem manifestum ex his discrimen inter
Logicam & Metaphysicam, etsi utra-
que generalis sit. Colligamus discrimina, contra
diffinitionis Ramistarum, I. In Metaphysica cau-
& causatum sunt differentie dividentes Ens. In metaphysica de
logis dividunt argumentum. Entia sunt notio-
nes secundæ in Logicis. II. In Metaphysicis solùm
gnitionis gratia tractantur, sicut fieri solet & de-
fini in scientiis Theoricis. In Logicis autem tra-
ctantur operationis gratia. III. Idè què ibi consi-
derantur distinctissimè, inquirendo in omnes pro-
prietates accuratè disputando de singularum cau-
sam Entitatibus, causalitatibus, &c. Hic autem
qualitercunque & ruditer quasi cognoscun-
tur, quantum scilicet ad operandum
sufficit. Alia mitto.

Qualis cau-
sarum tra-
ctatio perti-
neat ad Lo-
gicam.

12.
13.
Differentia
doctrina Lo-
gica & Me-
taphysica de
causis.

QUA.

QUÆSTIO. II.

De Divisione Causæ in Internas & Externas.

14.

Objectiones
Donnamus.

Hæc divisio sumitur ex Arist. quando inquit
*l. 5. Metaph. c. 1. Ἀρχὴν αὖτὴν ἐν τοῖς πρώτοις καὶ ἐν τοῖς
 αὐτοῖς ἐξ ὧν, hoc est, principiorum alia quidam
 inexistens vel intrinseca sunt, alia autem extra.* Indec
 acceptatur ab omnibus fere Philosophis, & ex in
 posita est in nostris Theorematis. Impugna
 tamen eam Greg. Donnamus *lib. 1. comm. Dial. c.*
fol. 105. his rationibus. I. Quia hæc divisio peccat
 in legem sapientiae, (hoc est, non est reciproca, Le
 gem enim *καὶ δὲ* videri car Legem sapientiae.) Nam
 inquit, internum vel Externum esse, non est causæ
 proprium, sed aliud etiam argumentis, ut effecto
 adjuncto, commune. II. Peccat hæc divisio in Legem
 veritatis, (hoc est, in Legem *ἡ πᾶσι*.) Nam
 materia & forma, quatenus intra effectum sunt
 nomina suum amittunt, ut quibusdam placet. Cum
 enim effectum ingressæ sunt, membra fiunt, quæ
 la. III. Finis, qui perfectio rei est, ejusque spiritus
 ad usum, inter internas potius causas numerandus
 est quam Externas. IV. Lex Methodi non patitur
 efficiens & finis sub eodem genere comprehend
 tur. Nam ut Arist. ait. *Phil. 10. 3.* Finis est efficiens
 oppositus, quoniam efficiens prima est causa, finis
 vero ultima. Et, si internas causas præposuerimus
 externis, materia & forma, quæ efficientis quæ
 dammodo effecta sunt, efficienti præponuntur.
 contra externas prætulerimus internis, finis quæ
 formæ fructus est non modò formæ antepone
 tur, sed etiam materia, quæ formam semper ante
 cedit, *Hæcille.* V. Accedit, quod singulæ causæ divi
 duantur per Externum & Internum. Efficiens al

Interia, alia Ex
 te, &c. Forma etia
 rationalis) vel
 (c. 1.) Denique etia
 quatur materia ali
 as, cum certè m
 terna. Imò immed
 ia materiam exte
 Nilominus coi
 ucoritate Aristote
 at, & aliorum Phil
 ferè accipitur ill
 nem. Ad veram di
 quibus reperitur
 ma in aliquo gene
 is ratio reperit
 se. Et in Efficient
 que peculiare ge
 ptum, quia mat
 habent, intrinsec
 & finis hoc co
 lum attingere C
 per solutionem
 I. Primum igitur
 reciproca, non qu
 tantum ad res
 patet. Nam plu
 communiores, sic
 secundam. C
 vel secunda, &c.

11.
O. 11.
internas &

st. quando inquiritur in causas
priorum alia quidem
est extra. In legi-
philosophis, & ex ind-
tibus. Impugnatio
ib. 1. comm. Dial. 3.
hac de ratio pecca-
tione est reciproca. Le-
sapientiae. Nam
esse, non est causi-
entis, ut effecto &
hac divisio in Legi-
& philosophis. Nam
extra effectum sum-
usdam placet. Cum
embra sunt, quae
sed earum symbo-
e, ejusque spiritus
causas numerandi
modi non patitur
pere comprehendere
3. Finis est efficiens
prima est causa, finis
us propositum
que efficiens quo
ari proponitur.
internis, finis quo
formae antepone-
ntiam semper ante
i singulae causae di-
um. Efficiens al-

t Interna, alia Externa, quarum illa *ἐνθυμητική*,
ec *πρὸς τὸ ἐξῆς* vocari solet. Sic etiam finis in ar-
bus ext- mus est vel internus. Sicut finis internus
nificat est cognitio rerum naturalium. Externus
ut medicari possimus, vel ut possimus eam do-
re, &c. Forma etiam est interna (ut in homine a-
ma rationalis) vel Externa (ut in eodem figura
est.) Denique etiam materia talis est. Nam di-
gitur materia in immanentem & transcurrentem.
gitur materia aliqua est transiens & non imma-
ns, tum certè materia aliqua non videtur esse
erna. Imò immediatè à quibusdam distingui so-
in materiam externam & Internam.

Nihilominus contraria sententiâ confirmatur.

15.

uctoritate Aristotelis, cujus verba Autè posita *Divisio ista*
it, & aliorum Philosophorum. Communiter *approbatur.*
n ferè accipitur illa divisio. 2. Probatur per ra-
nem. Ad veram divisionem sufficit si in aliquib.
tibus reperiatur aliqua ratio communis, per
um in aliquo genere convenient. Sed talis com-
nis ratio reperitur in materia & forma ex una
te. Et in Efficiente & fine ex parte alia; Ergò
itque peculiare genus assignari potest. Patet al-
ptum, quia materia & forma hoc communi
habent, intrinsecè causato dare esse; Efficiens
em & finis hoc communiter habent, Extrinse-
olum attingere Causatum. 3. Confirmatur ve-
is per solutionem contrariorum a gumento-

Ad Primum igitur Respondeo, Divisio debet ef-

16.

sciprocè, non quantum ad voces necessariò, *Solentur*
quantum ad res nominibus significatas. De *objectiones.*
ori patet, Nam plurimae divisiones fiunt per vo-
communiotes, sic substantia dividitur per pri-
m & secundam. Qualitas item in Physicis est
ma vel secunda, &c. Sic etiam Haec, Propositio, Ju-
sticia,

stiria, Physica & Metaphysica, dividuntur per terminos hos Universale & particulare. Et tamen non propterea hujus, vel istius, vel illius distributio male censetur, quia fiat per vocabula communiora. Sufficit itaque reciprocatio quantum ad res significatas. Talis autem reciprocatio hic est. Nam utque effectus neque adjuncta nec alia dicuntur interna vel externa ratione essentiae ejus rei cui dicuntur interna vel externa, hoc est, ut eam vel constituentur intrinsecè vel non constituentur.

17.
Membri requisita,

Ad secundum Respondeo i. Notando κατὰ χρονον quando materia & forma membra dicuntur. Nam ut aliquid membrum dicatur, hic requiri solet, Ut sit aliquid materiale, & per hoc nulla forma appellatur membrum: 2. Ut habeat partes distinales, & per hoc sanguis, vel alius humor corporis nostri non appellatur membrum. 3. Ut habeat vitam in se. Unde æquivoce ajunt De membra tribui cadaveribus. Hæ autem conditiones non conveniunt materiæ & formæ, 2. Dico de ipsa: si materia & forma prout in composito sunt non sunt causæ, sed membra (rectius partes) solum, tum revera causæ non sunt. Nam extra hunc non habent vire & principaliter dictam relationem causalem, secundum quam influant in causatum. At negatâ causalitate negatur etiam causa.

18.

Ad tertium: Negandum est, finem referri debere ad causas internas. Nec probatur per ea, quæ in objectione insinuantur. Perfectio quod dicitur officit. Nam perfectio duplex est, Interna, quæ cari solet σύντελεσσι & Externa, quæ vocari solet τελείωσις. Cum igitur finis perfectio dicatur, prior intelligenda est: Si enim finis solum est foris fructus, (ut postea dicit Dounamus) Et forma sita res est, sequitur omnino: Finem non dare perfectionem internam, quia sic ipsa re prior esset

s. Aptitudo autem rei ad usum, nec finis est, nec taliquid essentialiter alteri intrinsecum, sed est junctum consequens essentiam.

Ad quartum : Oppositio efficientis & finis non facit, quod minus hæc comprehendere possint sub u. genere. Nam divisio generis in species tantò maior est, quàm major est oppositio inter species indivisas. Quod autem ad ordinem causarum inest, perinde est, quæcunque priori loco tractetur, quia sunt quasi species univ. & ejusdem generis. Inter has autem ordo est arbitriarius. Videatur

Scnt. Ex. II. cap. I.

Nec obstat ordo causandi, quod scilicet forma sit efficiens effectum efficientis, & finis forma fructus, & forma finis, & forma efficiens præponi debet. Nam inter species ordinandas non tam habet respectus ad habitudinem, quam ipsæ ad invicem habent, quàm habitudo illa, quæ habent ad genus unum. Ideoq; si æquè primum genus participet, æquè in ordine etiam tractari possunt. Exemplo declaremus: quæ ad sensationem requiruntur, sunt anima, subjectum organum & medium, sicut in visione est exter animam, Color, oculus, perspicuum. Hic obiectum primam activitatem habet, postea concurrunt medium speciem deferens, deinde, est organum speciem recipiens, deniq; est anima speciem judicantis. Et tamen nulla necessitate tenemur, ut primum

objecto, postea de medio, denique de organo tractetur, & ultimè de anima. Quia imò si argumentum efficax esset. Finis omnino præponendus esset efficienti, quia respectu hujus, etiam causalitatem exercet, movendo illud ad agendum. Et tamen quænamus non admittit finem primo loco poni.

Ex his etiam plana est decisio illius questionis

De ordine causarum.

19.

*De ordine
Causarum.*

Ad

21.

Ad quintum: Prænotanda est ambiguitas in h^{is} terminis: Internum & Externum, quam præ aliis dilucidè tradidit Zab. l. 1. de propof. neceff. c. 10. & l. 2. de mod. demonst. c. 9. Igitur Internum & Externum bifariam sumuntur, vel ratione essentia, vel ratione loci & subiecti. Interna & Externa ratione essentia sunt, quæ essentia constitutionem vel agrediuntur, vel extra eam sunt. Interna autem ratione subiecti appellantur ea, quæ (essentiam quidem non constituunt, sed tamen) intra rem hærent. In eruditio est aliquid internum (ad iunctum) homini. Externum autem ratione subiecti dicitur, quod non intra rem hæret, sed extra rem illam est, & dicitur Externum. Ita vestis est aliquid externum homini. Hinc igitur dico, quando causa (in generali) dividuntur in internas & externas, tunc intelligi priori modo. Ideoque sola materia & forma ratione essentia sunt interna. Finis autem & efficiens non sunt interna sed externa.

22.

*Efficiens
quomodo
externa &
interna?*

Nunc autem specialiter Respondeo i. De efficiente, per verba Zabarellæ ex l. 1. de propof. neceff. c. 10. Omnis causa effectrix quæcunque illa sit, Externus dicitur, habita ratione essentia effectus. At loco subiecto non omnis dicitur Externa. Datur enim aliqua interna hoc est, in eo ipso subiecto existens in quo datur effectus. Sicut anima est causa effectrix sensibilis. Alia autem est Externa, hoc est, ex subiectum existens in quo est effectus. Talis causa est jugulator respectu jugulari. Interpositio tamen respectu Eclipsis Lunaris.

23.

*Quomodo
finis Exter-
nus & In-
ternus?*

II. Respondeo de fine: Quod finis in artibus dicitur esse internus vel externus, non habet hunc sensum, quasi alius constituat essentiam artis, aliter non; sed habet hunc sensum, quod scilicet finis internus sit, qui intra artem continetur sic, ut ea persua hic statim consequatur, Externus autem est,

sumitur secundum variam hujus vel ejus distictionem intentionem.

Respondeo de forma. Quod hæc distinguitur Internam & Externam, non est distinctio rei locis solum, sentusq; est, quod forma aliquamatur pro causa formal. (& hæc est forma interna) aliquando autem sumatur pro adjuncto, scilicet figura, & hæc est Externa. Ex quo apparet aliam causam non dividi in internam & externam.

Respondeo de Materia. Materia transiens iam interna causa. Non enim vocatur transiens quia planè non maneat in composito, sed à prima sua Entitate mutetur, & ab ea transeat in aliam, antequàm ex ea constituatur compositum. Dicitur materia transiens interna, non secundum aliam Entitatem suam (ab hac enim transit, sed addum eam in quam transivit. Sic semen est materia hominis transiens, quæ homini interna secundum quod ex eo fit os, aut nervus, aut caro, aut alia pars spermatica. Ideoque nisi non explicetur, accipiendum non est, quod dicitur: *De materia immanente intelligendum quod Philosophi dicunt, materiam esse partem essentiali.*

Quod autem materia solet dividi in internam & externam, id duplicem sensum habet, quorum unus nobis officit. Nam aliqui (vulgo) per materiam internam ajunt intelligi causam materiam, quæ aliàs dicitur materia ex qua. Per materiam autem externam intelligunt subjectum, quod dicitur materia in qua. Ita Zab. l. i. de prop. necess. in initio. Alii autem per materiam Externam intelligunt materiam extrinsecus apparentem. Per materiam autem internam, intelligunt materiam intrinsecus non apparentem. Hæc sensu dicitur, *G* materiam.

24
Forma quomodo Interna & Externa?

25
Quomodo materia Externa & Interna?

26

materiam autem internam, intelligunt materiam extrinsecus non apparentem. Hoc sensu dicunt materiam externam cœnæ, esse panem & vinum. Internam, corpus & sanguinem Domini. In primo sensu, non est distinctio materialis causæ, sed tantummodo Materialis ambiguitas declaratur. Relinquenda igitur ea distinctione, quod materia, in qua causam significat, semper fit interna. Postea autem modo qua dicitur Externa, hoc est, extrinsecus, nihilominus suo modo, interna istiusmodi essentia constituitur.

QUÆSTIO III.

DE NUMERO CAUSARUM.

ARTICULUS I.

An una sit causa, nempe efficiens.

27.
Obiectio Secunda. Negatur, quod una sit causa.

Ita senserunt Stoici, quorum sententiam & confirmat Seneca 8. Epist. 66. Si omnia, sine quibus effectus fieri non potest, in numero causarum ponenda sunt, tum plures sunt numeranda. Nimirum tempus, locus & motus, finibus nullus fit Effectus. In una ergo causa efficienda est, reliqua verò sunt veluti adiumenta causa aut conditionis necessaria. Atque hoc sententiam sensit Augustinus l. 83. questionum q. 2. dicens omnem causam esse efficientem, de quo dictum. Notabili 1. ad hoc cap. 2. Quin & Eusebius 197. f. 3. dicit Efficiens principii nominum dignum.

28
Negatur proposita questio.

Quid hic sentiendum paucis habet. I. Efficax non est sola causa. Pater. Nam reliquis etiam possunt reales influxus assignari, per quos referuntur ad causarum, ut de singulis suo loco clarior. Iste autem influxus nihil est aliud, quam causalitas. At cui convenit causalitas, illud quod causa est.

Nec officit ratio. Primo verum quod effectus fieri non potest, cui solet causa assignari, autem est vera causa. Ex quibus sequitur, quod locus tempus & motus quidem causas efficientes efficiunt. Locus autem & motus, quia nullam dependentiam realiter influunt. Et si alia causa efficiens, tamen efficientem habent, tum. Et ab hac, et plenius dicendum. II. Vox causæ efficientis. Quia enim habet efficientem, habet efficientem, habet efficientem, ad eundem, sola possit causa efficiens, ad alia causæ ferre, sumptis, veluti, constituere, &c. positionem suam, sensu explicando, efficientem dignam, hanc & similes, (sola) non excedit, excellentia vel si, habet præ aliis.

A
An instrumentum
rum
Instrumento d

intelligunt mater-
m. Hoc sensu dic-
e, esse panem & vinu-
nem Dom ni. In p-
ateri. lis causis, leg-
claratur. Relinqu-
d materia, in qua
ciaterna. Postea
terna, hoc est, in
do, interna ista, ho-

IO III.
CAUSARUM.
LUS I.
nampe efficiens.
orum sententiam
Epist 66. Si omnia,
non potest, in nu-
etiam plures sunt in
locus & motus, fin-
na ergo causa effici-
nt veluti adiunctum
aria. Atque hoc fo-
83. quæstionum q. 2.
efficientem, de quo
de cap. 1. Quia & 9.
ens principii nomi-
paucis habet. I. E-
am reliquis etiam
signari, per quos re-
galis suo loco clar-
ibil est aliud, quam
causalitas, illud q-

II. Nec officit ratio Senecæ Ad quam tria Re-
pondeo. *Primò* verum est, non illic causam esse
quo effectus fieri non potest. Nam rectè à Vd.
lingui solet causa, à Conditione sine qua non.
te autem est vera causa ratio, influere esse in a-
Ex quibus *secundò* Respondeo. Neutrum isto.
(locum tempus vel motu) posse causam dici.
tus quidem causa non est, quia est influxus ipse
causalitas efficientis. Causalitas autem non est
Locus autem & tempus similiter causæ non
t, quia nullam dependentiam habet res effecta
stis realiter influentibus in se. *Tertiò*. Respon-
Et si aliæ causæ sint conditiones vel adjumen-
efficientis, tamen præter hanc *efficientem*, quam ad-
cientem habent, habent etiam aliam ad com-
itum. Et ab hac, causæ dicuntur meritiò, ut in-
olenius dicendum est.

III. Vox causæ *vel efficiens* rectè tribuitur soli
cienti. Quia enim evidentissimam causalita-
habet efficiens, hinc etiam eminentiori modo
sa dicitur, addò, ut comparando eam ad causas
s, sola possit causa dici. Atque hinc etiam est,
d aliæ causæ ferè describi solent vocibus ab ef-
fiente sumptis, veluti, quod omnis causa dicitur
e, *constituere*, &c. quæ voces omnes secundum
ositionem suam significant efficientiam, Et ex
sensu explicandus est Scalger, Dicens: Solam
cientem dignam voce principii. Norandumq;
ad hanc & similes locutiones, quod in iis Ex-
siva (sola) non excludat alia à genere, sed solum
Excellentia vel summitate illa, quam species
habet præ aliis.

ART. II.

An instrumentalis Causa augeat nume-
rum Causarum.

De Instrumento dux sunt extremæ opiniones.
Una,

29

30

Una, quod Instrumentum planè non sit causa materialis. Contra
Ita sentit Scaliger. ex. 297. f. 3. Instrumentum non
principium, quia non movet nisi moveatur.
opinio est, quod instrumentum sit quinta ali
causa, distincta ab aliis quatuor, ut Platonius
Galenum sensisse, testis est Scaliger d. e. loco.
dia autem sententia est, quod instrumentum re
catur ad aliquam quatuor causarum. Alii tamen
piantur, instrumentum pertinere ad materia
causam (ita sentit Philoponus 1. Phys. t. 27.) Alii
tem referunt illud ad causas efficientes, adju
tes. Alii autem partim ad materiam partim ad
ficiemtem referunt. Si fuerint instrumenta
ciendi, rediguntur ad causam efficientem. Si
instrumenta & preparationes materiz ad a
piendam formam, revocantur ad causam mate
lem. Ita Porer. l. 8. de causis. 1.

31
Instrumentum est causa.
Pro decisione questionis sequentes proposi
nes statuo. I. Instrumentum omnino est principium
Pater ex eo, quia instrumentum habet verum
fluxum ad producendum causatum. Ita esse,
nifestum est inde, quia causarum etiam ab in
mento dependet. Veluti scripto à manu, fabri
tio à malleo, sectio à cultro & sic deinceps.

Solvitur ob
ectio.

Ad rationem a. Scaligeri Respondendum
negando, quod de ratione principii sit in Uni
sum, movere & non moveri. Sic enim efficiens
esset causa. Hec enim movetur à fine, ut ipse
lig. docet ex. 254 & 307. f. 25. Sic & adjuvantes
se non essent causas, quia hæc etiam moventur
causa principali.

32

II. Propos. Instrumentum non est quinta causa.
Confirmatur facile. Nam non potest instru
assignari peculiaris causalitas, distincta à cau
satis causarum aliarum. Hoc autem etiam
gis patebit ex seqq.

33

III. Propos. Instrumentum non potest reduci

plandè non sit et instrumentum non est nisi moveatur. Non. Si habet, non pertinet ad materiam. Huiusmodi causalitas non est operari. Si non habet operationem, iam propriè instrumentum non est. Si enim Instrumento communiter tribui solet ratio, eaq; tum participata à principali agente, propria, quam habet sibi congruam. Deinde si materiam pertinerent Instrumenta, tum essent in eis dispositiones materiæ (quæ à quibusdam Instrumenta vocari solent) quibus ipsa idonea & dispositio non potest aliter referri ad materiam, nisi ut ejus adjunctum. Quod enim dispositiones materiæ non exerceant causalitatem materiam & materiæ dispositio: Tum etiam ex hoc, in Universum duplex assignari potest causalitas materiæ, una, ut ex eo fiat vel constet compositum. Altera ut sustentet formam. Hæc a. nō conveniunt dispositionibus. Dispositiones igitur istæ in materia non causa, sed conditio sine qua nō sunt. Propos. Instrumentalis causa pertinet ad causam efficientem. Patet. Nam habet causalitatem efficientis, hoc est, operationem. Influnt autem in materiam, dum compleant actionem principalis agentis. Et confirmatur specialiter, quia totum hoc ostendit, quod ad causam efficientem adjuvantem, quam referimus causam instrumentalem) æquivalere. Ratio enim communis illarum est hæc: Deinde operationi principalis agentis, per ulterio-

non est quinta causa operationem. non potest instrumentum abici contra hanc propositionem solet definitio. distincta à causa efficientis, ex Arist. l. 2. Physic. 3. t. 29. Efficiens est, mutationis primum est principium. Primum principium non est Instrumentum. Pro hujus

C

igitur

ad causas reducunt, sed tamen & hoc diversi-
le, ut mox apparebit.

autem caulilatum numerantur causa.
Quæcuique: Quot modis responderi potest.
Questionem propter Quid, tot sunt causæ, ut
habet l. 2. Phys. c. 7. s. 68. At quinq; modis hoc
potest. Ergo quinq; sunt. Assumptum proba-
per Exemplar. Nam si de picta Socratis imagi-
quæ sima est, interrogetur: propter Quid Sima
non potest responderi, quod sima sit propter
cientem, vel suam, vel materiam, vel formam,
propter Exemplar Pictoris, quod imitatus sit
for.

III. Tali Exemplari determinatum, ita quicquid
agens naturale determinatur ad hanc vel istam
operationem, hac vel ista potentia. Ita agens per

Intellectum determinatur ad talem vel talem operationem, tali vel tali Exemplari.

2.3, quia hinc causalitas est metaphonice move
efficacitatem, Ratio autem Exemplaris confit

38

2

3

1

1

2

1

13

it

38

id

04

16

24

ta

er

66

1

卷之四

pl. Nov

7C. 547 A

•

●

100

in hoc, quod sit forma determinans actionem agentis.

41

Obijci potest: Quod idem sit munus Exemplaris & finis. Exemplaris enim munus est, ut ad ejus similitudinem fiat res aliqua. Hoc autem est munus est finis, unde, in speciali, finis quidam appellari finis, assimilationis. Ad solutionem addendum est, rem hanc, quae suscipit hunc respectum, ut dicatur Exemplar, etiam suscipere hanc, ut dicatur finis. Igitur in quantum illa res terminatur ad actionem agentis & movet ipsum ad efficiendum ea res regulat & dirigat operationem agentis, hanc autem finis Exemplar est. Unde quae exemplaris & finis in materiali conveniunt, in formali differunt.

42

*Non reduci-
tur ad ma-
teriam.*

III. *Propositio. Exemplar non potest referri ad causam materiale.* Parec. Nam causalitas materialis consistit in his solum, ut sustentet formam, & ut in se perficiat compositum. Horum neutrum autem competit causae Exemplari, utpote quae extra exemplatum.

43

Obijci potest locus ex Arist. 7. Meteor. c. 7. Ubi Aristoteles describens causam Exemplarem, utitur voce *Ex*, quae notat materiam. *Exemplar* non potest dici materia, quia non est materia, sed forma. Hic autem ex est idem, quod secundum, sicut in lo Ciceronis, ex arte dicere vel scribere, hoc est secundum artem, & ex materia, hoc est ex materia.

44

*Non reduci-
tur ad
formam.*

IV. *Propositio. Exemplar non potest referri ad causam formalem.* Haec sententia est contra Colleg. C. 1. & 2. Physic. 7. q. 4. Itemq; contra Albertum.

arie Gandav. Ex
lensem, à Conim
tura assertio nelt
nali causae conve
mare, hoc est, in
positum. Hoc au
in hoc etiam loca
emplar domus, cal
domus autem cal
exipium. Com
terna. Exempla
sod esse aliquid
ternum, implican
putatione de disti
Externas. Quin
la externa (qual
solent in object
& (et) n hil profu
pur de forma, qu
Duo obijci solent.
tu, quatenus p
in indigei factu
se formali. II
plaria. Nam a
post. l. 83. q. 4. Boet
monis: Idcirco vo
tate nominis
hoc Latinis
penden ad prim
est dirigere, &
actuale. 2. Inde
efficientis.
ta. 2. forma con
ut secundum Res
hanc argumetu

nric. Gandav. Egid. Argentinen. Cajetanum &
 ulentem, à Conimbricenfibus d. l. citatos. Con-
 natur affectio nostra ex officiis formæ. Omni
 mali causæ convenit actuare materiam & in-
 mare, hoc est, intrinsecè perficere & complere
 positum. Hoc autem non convenit exemplari,
 a hoc etiam loco abjunctū est à composito. Est
 exemplar domus, calcei, vestis, &c. in mente artifi-
 domus autem calceus, &c. sunt extra eam.
 Excipiunt Conimbricenses, hæc vera esse de for-
 interna. Exemplar autem esse formam Exter-
 sed esse aliquid formalem causam, & tamen
 ernum, implicant, ut apparet ex supra habita
 tatione de distinctione causarum in internas
 Externas. Quin imò ex Aristotele, de formali
 sa externa (qualem aliàs etiam aliqui Dd. po-
 solent in objeeto ad scientiam vel actum ejus
 euter formam, & recti) nō potius haberi potest, Semper is lo-
 tur de forma, quæ interna sit.
 Duo obje. solent. I. Exemplar eatenus causare
 litur, quatenus passum imitatione certam for-
 m in id rei factæ per artem. Sed hoc est munus
 formæ. II. Idem confirmatur ex ratione
 exemplaris. Nam apud Dionys. 6.5 de Divin Nom.
 gust. l. 83. 99. Boetium l. 1 de Trinit. Proclo aliisq;
 tonicis: Idem vocantur formæ. Et pro hoc et-
 facit nōminis Etymologia, Nam quod Græ-
 materiali. Respond. Ideo, hoc Latinis forma est. Hac Dd. Conimbric.
 ut infra de mate. Res.
 ut infra de mate. Res.
 significare materiam, respondeo ad primum. I. Principalis ratio Exem-
 secundum, sicut in his est dirigere, & regulare, & determinare agens
 scribere, hoc est, intellectuali. 2. Indere formam nō est influxus for-
 e, s. efficientis. At Exemplar indit rei alii for-
 E. forma non est, sed efficiens.
 ad Secundum R. respondeo. Ex notatione ducitur
 sum argumentum. 2. Commodè potest expli-
 cari.

45
 Obje. 1.
 solvitur.

46
 Obje. 1.
 Conimbric.
 censum.

47
 solvuntur.

48

Idea, quo
respectu fit
forma.

cari, quod Exemplar forma dicitur, Potest igitur Exemplar forma dici, 1. Respectu agentis, quo suo modo informat, & in actu constituit, ut fit iniciens ad agendum. 2. Respectu rei exemplatae, test etiam forma dici, Nō quia respectu huius causalitatem formalem exerceat, sed quia huius in go fit. Nam imagines rerum solent dici rerum mō. Vide Soarium in *Metaph. diff. 25 f. 2 n. 15.*

49

V. Exemplar si causalitatem habet, pertinet causam efficientem. Hec propositio est contra prius propositionis assertores, & est consentanea doctrinae Alensis 1 pri q. 23. memb. 4. Scoti 1 diff. 2. q. d. 16. n. 1. Et Suarez. diff. 25. Metaph. f. 2 n. 8. f. Peret. l. 8. de causis cap. 1. aliorumque. Confirmatur haec propositio: Sicut se habent potentiae naturales in agente naturali. Ita se habent ideae in agere intellectu. Utriusque enim munus est determinare agens alioqui indifferens ad certam operationem. Sed potentiae naturales non habent liam causalitatem, quam effectivam. Ergo ne deest. Dico autem: Si habent Causalitatem, In principio quia dubium est, an potentiae sint principia agendi, an verò conditiones solum agentis, quod posterius contra Thomam amplectitur Zab. facult. an. c. 4.

50

Argumenta contra hanc propositionem non invenio, nisi quae confirmant superiores Conclusiones à nobis rejectas. Istit igitur solutis, nihil solvendum restat.

A R T. IV.

De Causa Sine qua non.

Causa sine qua non, appellatur ea conditio, ad rem efficiendam, absq; tamē influxu causali pertinet. Unde statim sequitur, hanc non esse causam. Omnis enim causa debet habere causalem in-

em sine causalitate
non, multa sunt.
sentionis, crep
remotio purulen
Duo hic obitiposs
na valet Consequ
est Causa. Secun
itudinem consen
ea habito do subje
subiectum, Ergo
Respondio ad prin
ula, sed nomine
& aliās sapē con
am cum res nom
in homonymis,
teq. c. 1.
Ad alterum Respo
q. 15. Causam fin
nisi forte locum
biectum referre
ertio hanc, Causa
ad iuncta, vel en
teitur; talis o
sam & effectum
naturalis loci. Co
nitiōum dei &
nō potest esse adju
est suo subje-ct
m igitur: Causa
nere ad Locum A
n sunt antecede
na constabit.

In quo prob
1. Probatur so

in sive causalitatem. Exempla illius causæ sine
 a non, multa sunt. Tale quid est medium respec-
 tionis, crepusculum matutinum respectu
 i, remotio purulentæ ex vulnere, ut sanetur, &c.
 Duo hic obici possunt. *Primo*, A Coniunctis ad
 isa valet Consequentia, Ergo Causa sine qua
 n est Causa. *Secundo*, Causa sine qua non, habet
 itudinem consentaneam ad Causarum. Ac non
 ea habitudo subiecti ad adjunctum, nec adjuncti
 subiectum, Ergo est Causæ ad effectum.
 Respondio ad primum: Causa sine qua non est
 a, sed nominatenus & titulotenus solum, sc-
 & aliàs sæpè contingit, ut nomen rei tribuatur,
 am cum res nomine significata non subest sicut
 in homonymis, juxta eorum definitionem lib.
 reg. c. 1.
 Ad alterum Respondet Goclenius par. 1. problem.
 g. 15. Causam sine qua non pertinere ad adjun-
 a, nisi forrè locum, sine quo nihil fieri potest, ad
 bjectum referre malis. *Hac ille*. Sed vera non est
 ertio hæc, Causam sine qua non semper pertinere
 adjuncta, vel etiam (propter locum) ad subiecta.
 asciturq; talis opinio ex alia falsa, quod præter
 usam & effectum, subiectum & adjunctum non
 entur alii loci Consentanei. Certe crepusculum
 atutinum diei & remotio purulentæ sanitatis
 on potest esse adjunctum. Adjunctum n. posteri-
 est suo subiecto. Illa autem priora sunt. Dicen-
 um igitur: Causam sine qua non ut plurimū per-
 inere ad Locum Antecedentium. Antecedentia e-
 um sunt antecrem sine influxu causali ad illam, ut
 asra constabit.

ART. V.

In quo probatur Quatuor esse Causas.

I. Probatur se quatuor esse Causas, Quot sunt
 ea, a

53

54

55

*Idem, quare
Spectus sit
forma.*

ea à quib. Causatum depēdet, tot etiam sunt Causæ. Causæ enim ratio consistit in hoc, ut influat in aliud. Illum autē influxum in aliud, indicat ius dependentia ab illo. Quatuor autem sunt (non plura, non pauciora) à quibus res dependet. Et etiam quatuor tantum sunt Causæ. Assumptum ret. Nam vel dependet id quod causatum dicitur ab alio sic, ut influat in se intrinsecè, vel ut influat extrinsecè. Si illud, tum vel dat causalitatem in se, & tunc est materia; vel dat Extrinsecè, & tunc est forma. Si autem Extrinsecè, tum vel influat ad eam per motum Metaphoricum vel per motum propriè dictum. Si illud, tunc est finis, si hoc, tunc est Efficiens;

II. Probatio sumi potest ex Aristotele l. 2. *Præcausæ* Plura quæ
e. 7. t. 68. Quodd quatuor causæ sunt numero maius 68. Avicennam
festum est, inquis. Totidem enim quæstio ea co. *Phys. 7. q. 2. art. 1.*
prehendit, quæ propter Quid quæritur. Nam quæ Argumenta vel
stio propter Quid, aut ad formam reducitur, aut ubi possunt: quæ
id quod primam movet, aut ad id cuius gratia, vel impugnat,
materiam est, &c. Integer Syllogismus Aristotelis, forma, effi
hic est: Tot sunt causæ, quot respondentur ad quæstionis generis argu
stionem Propter Quid. Sed ad hanc quæstionem cuius huius quæ
4. modis responderetur, nempe vel ex forma, vel ex materia, ubi opus erit, si
ciente, vel fine, vel materia. Ergo etiam quatuor modis agendum erit.
sunt causæ. Addendum autem hic vocem Propter, quæ agendum erit.
non speciatim (quomodo solum finem indicat) *l. 1. Omnis Causa*
generatim sumi.

III. Probare sic possumus thema nostrum. Si
rebus naturalibus non reperiuntur plures cau-
sae quàm quatuor, tum non sunt his plures causae. H-
enim quia maximè compositae sunt, propterea p-
culdubio à plurimis pendent. Prius autem p-
facile. Nam in primis, nullum corpus naturale p-
est seipsum generare. Quicquid enim generat
est in potentia ad esse. Quodcumq; autem est in p-
est esse.

ate, reducitur in actum ab alio quod est actu.
 Arist. l. 9. *Metaph.* c. 8. Hoc autem reducens in
 um est efficiens. Nullum autem efficiens agere nisi
 veatur aliquo bono. Hoc autem bonum effici-
 ens, propter quod ipsum agit, est finis. Jam certum
 ciens in rebus naturalibus non agit ex nihilo. Ni-
 men enim non est objectum virtutis naturalis &
 ata, in quod ipsa actum aliquem exercere pos-
 igitur sic materia necessaria. Denique mate-
 quia est aliquid confusum & potentia solum,
 pterea nulli rei potest dare ultimam perfectio-
 n, distinctionem & actum. Requiritur igitur ul-
 hac omnia aliud quid, quod hac præster: hoc
 em est Forma. Sicutur in universum quatuor
 cause Plura qui cupit, legat Simplicium l. 2. *Phys.*
 68. Avicennam l. 3. *Met.* c. 3. Colleg. Conimb.
Phys. c. 7. q. 2. art. 1. Perer. l. 8. de *Phil.* cap. 1. alioq.
 Argumenta quæ contra veritatem hujus articuli
 erri possunt: vel confirmant, etiam alias esse cau-
 sam reducitur, aut erri possunt: vel confirmant, etiam alias esse cau-
 id id cujus gratia, & vel impugnant, quod singulæ harum (hoc est
 illogismus Aristote-
 teria, forma, efficiens & finis) causæ dicuntur.
 respondetur ad quæ-
 oris generis argumenta soluta sunt in prioribus
 ad hanc quæstionem hujus quæstionis. Reliqua autem specia-
 vel ex forma, vel et ubi opus erit, solvantur, ubi specialiter de sin-
 Ergo etiam quæstio-
 agendum erit.

C A N O N E S.

I. *Omnia Causa est prior effectu.* Ex Arist. 2. *Post.* c. 1.
 αὐτὸν τὸ πρὸ τοῦ ἐκείνου. Sic & Scalig. l. 1. de *plant.*
 15. Nemo vel mediocriter sapiens nec Confe-
 liens esse Causam Antecedentis. Intelligitur au-
 tunc plures causas
 his plures causas. Hinc de prioritate naturæ, & tunc patet. Naturæ pri-
 sunt, propter quod
 idicatur, à quo aliud dependet, per Arist. l. 1. *Categ.* c. 1.
 At omnis eff-
 ctus dependet à causa. E. omnis
 lectus est naturæ posterior suæ causæ. Intelligitur
 tem axioma de re, quæ causa est, non de argu-
 ento. Nam sic, quia Causa relative dicitur ad
 causa.

causarum, non potest causa prior esse effecto, est simul cum eo. Sed de hoc axioma postea pariter erunt. ax. 4.

60

II. *Omne Causa est notior suo effecto.* Hoc sequitur ex priori. Nam modum efficiendi, sequitur modus cognoscendi: Unde quod ordine naturæ prius, etiam prius notum est, quam alia. Loquitur autem de notitia distincta, & quæ est à priori. Non à posteriori effecta sunt notiora causis, & inde cognoscuntur causæ, à posteriori, per suas operationes. Anima cognoscitur ex motu & sensu. Deus operibus creatis. Et sic deinceps.

61

III. *Causa est nobilior effecto.* Vulgò hoc dicitur & sumitur ex Commentatore 2. *Phys. comm. 4.* autem duplex sensus, secundum quem verum est axioma. Prior est, si causa sumatur complexè quod ut implicet omnia quatuor causarum genera. Et causa (loquendo de toto genere Causarum) est nobilior effecto. Cum enim effectus, quicquid habet à suis causis, impossibile est, ut in effectus plus sit, quam in causis: est. formaliter autem eminenter. Aliter intelligi potest de Causis, secundum quod intelliguntur ut producentes, Et de effecto, secundum quod intelligitur produci. Beatius enim est deus quam accipere, *Ast. 20. 35.* Atque sic hanc dependentiam considerans Augustinus. etiam *l. 83. qq. 9. 2.* Oportet quod sit, ei à quo fit, par esse non potest. Extra sensum considerando in particulari quamvis causam: Et comparando cuiusvis entitatem cum entitate compositi, sic de singulis causis dubium axioma nostrum. De singulis videbitur in particulari doctrina Causarum.

62

IV. *Causa & effectus sunt simul.* Apud Aristotem & alios. ait Arist. 2. *Rebet. c. 23.* Et vide 5. *Metaph. 1.* Tractat latè huius axiomatis expositionem Sanchez *dist. 2. 6. in Met. s. 2.* ut conciliet cum eo, quod

ut, Causam priorem
est 1. Arist. clem
In quo (tempo
prius & postenus
Inde nihil habet
Inde emineat lo
minat, de simili
non sunt simul, Causa
consideratur ut actu
Causa non aliter
que sic effectus
ibile est, ut temp
ca non sit, quod fi
V. *Omne Causa*
est a. h. c. consider
sumi. Aliquand
quod inivum
no. Hæc signifi
cipiū opponitur
dicitur illud
est consecuti ru
An principi
Causa huius quæ
stoteles, quibus
causam significa
at Metaphysici
igitur primò dicit
ita patet, qui
incipium facit pr
edicacum est aug
hic obijciunt: C
cipiū requirit, i
torem 5. de gen
re habet causa
Causa secund
ponso comp
ciis

prior esse effecto. ut, Causam priorem esse effecto. Dicendum au-
 axiomate postea. tem est 1. Aristotelem loqui nunc de simultate rem-
 suo effecto. Hoc ten- nis. In quo (tempore) nobilissimo modo specta-
 silendi, sequitur ut prius & posterius & simul, ut docetur l. Categ. c.
 od ordine natura Unde si nihil absurdi nunc est, quod Aristote-
 quam alia. Loqui- l. de terminatè loquens, intelligitur tamen de-
 quæ est a priori. N- minatè, de simultate temporis. 2. Tempore au-
 dra causis, & in de- tem sunt simul, Causa & effectus, quatenus causa
 er, per suas operat- consideratur ut actu causans. Et tunc patet. Quia
 motu & sensu. Deus am Causa non aliter actu causat, quam ut influ-
 ceptis. atque sic effectus à causa pendeat, idcirco im-
 60. Vulgò hoc dicit- possibile est, ut tempus sit, quo Causa causet, & ta-
 te 2. Phys. cum 4. men non sit, quod fiat à Causa.

63
 V. *Omnis Causa est principium.* Est Arist. 5. Met. c.
 est a. hic considerandum, principium hic bifari-
 sum. Aliquando sumitur populariter, & est i-
 tem quod initium ac opponitur extremo vel ter-
 mino. Hæc significatio non est ad præsens. Aliter
 principium opponitur principiato, quomodo prin-
 cipium dicitur illud, ad quod aliud quacumq; rati-
 o est consecutum. Sed hic queritur.

An principium & Causa idem sint?

64
 Causa hujus questionis nata est ex variis locis
 Aristotelis, quibus diversas habitudines principii
 causam significavit, ut communiter fere refo-
 rat Metaphysici in hac questione.

65
 Igitur primò dico. *Principium non esse angustum*
causam. Ita patet, quia apud Arist. dicto 5. Met. cap. 1.
 principium facit prædicatum Causæ. At nullum
 prædicatum est angustius subjecto.

66
 Hic obijciatur: Quod Aristoteles ad rationem
 principii requirit, quod excludere debeat causam
 67
 priorē 5. de gen. animal. c. 6. At Causa potest ef-
 fectū habere causam aliam superiorem, sive non.
 Nam Causa secunda adhuc causa est.

67
 Responsio communis ad hoc est: Quod Aristote-
 les

Obiectio.

teles *21.* non loquatur de principio in communem
sed solum de principio primo. Hoc autem excludit
superiorem causam, non quia principium est, sed
quia *primum* est.

67

II. Dico: *Causam & principium non esse æqu*
pollentia, ideòq; nec æquè late patere. Ita appar
quod plura principium complectitur quam cau
Principium secundum Arist. 5. Met. c. 1. diuiditur
principium efficiendi & cognoscendi. Atq; adeò prin
cipium comprehendit etiam axiomata. Talia en
sunt principia cognoscendi. At causa, ista non d
plectitur. Sic conditio sine qua nō, est principiu
At Causa non est. Privatio est principium. At n
est Causa, ut Scalig. ait 2. de Plant. p. 38. Sic mater
est principium motus. At non est Causa motus.
sic in alijs.

42

Obiectio.

Objicitur hic: Quod Arist. ait 4. *Metaphys. cap.*
Similiter Comparari unum ad Ens & principium
ad causam. At unum & Ens conuertuntur. Et igitur
Causa æt principium. Et sic etiam Aristoteles per
vocationem Causam vocat 12. *Met. 6. 2.* Arid fieri non
posset, nisi principium & causa æquè latè pateret.

69

Respondendo primò ad posterius. Vocem Cause *ἐγγράως* *sumi, cum extenditur etiam ad privationem* *id patet, quia Aristoteles propriè sumens vocem* *Cause, semper eam dividit in Efficientem, materiam, formam & finem. At privationem ab his principiis distinguit semper, in lib. Phys. Acroas. Atque sic sub causa non comprehendit privationem. Et alias semper latius patet, quam Causa, etiam in propriè dicta. Nam auroram vocamus principium dici. At Causa dicitur nullo modo.*

70

Ad primum Respondet, Supposito, quod Similitudo non dicatur ad omnia, Ens & unum Comparatur principio & Causa, non quod hæc sint convertibilia, sicut ista, sed quod sint eadem. Idem

item est intra Causam & principium, in quantum principium genus est ad Causam. Ita Suarez disp. 12. Metaph. s. 1. n. 26.

III. Dico: Principium latius patere quam Cau-

m. Hoc ex dictis relinquitur. Ac principium quidem ut sic dicit nihil aliud, quam unius consecutionem, sive sit cum vero influxu sive Non, & proinde præscindit à conditione, quam causa superaddit. Causa igitur sic est principium, per cuius proprium influxum aliud ab eo consequatur.

VI. *Omnis Causa influit effectum.* Hujus veritas sumitur ex definitione Causæ, ejusque à principio distinctione. Et ille quidem influxus est intelligendus cum proportionem ad causam, neque enim omnes causæ eodem modo influunt. Causa efficiens influendo, causæ intrinsecæ, componendo intrinsecæ, causa finalis movendo Efficiens. Ex hoc sequitur, quod nihil possit esse causa, accuratè loquendo, quod solum se habeat privativè. Dicitur igitur lūm Causa per ἀνεργον, sicut Arist. ait, l. 5. Metaph. c. 2. Quod cum adsit alicujus causa est, idem absit causa contrarii nonnunquam dicitur: ablatia gubernatoris naufragii, cujus, præsentia satis causa erat.

VII. *Omnis causa agit.* Est apud Scalig. Ex. 12. s. 3. l. 2. 7. c. 1. 2. de Plant. in initio. Et est ejusdem sententiam cum priori. Agere enim hic influxum & Causalitatem significat, sive id fiat aliâ actione sive actione. Ita enim quandoque actio sumitur. Veluti indicitur: unaquæque res esse propter actionem, tamquam propter finem. Ibi actio sumitur pro omni usu. Aliâs enim multæ res non habent actionem, ut potètia passiva; cujus actio, h. e. us, est passio. Et si igitur materia causet patiendū, scilicet sustentando & recipiendo formam, tamen de ipso etiam agit. Hoc ipsum enim est materiæ

D

offi-

efficiunt, vel usus. Aliàs autem cum agere sumi specialiter, tùm soli efficienti, quod idcirco agens & efficiens dicitur, convenit agere. Et format, non agit tamen in quantum forma est, sed quantum efficiens est. Verbum *potest* ad solam efficientem pertinet, si fideliter loquamur, ait Scaliger 2. de Plant. p. 390.

74

VIII. *Nihil fit sine Causa.* *Ἀπὸ οὐκ ἔστιν αἰτία* Arist. 2. Rhet. c. 23. Excipiendum tamen est primum Ens, cujus nulla causa est, vel explicandum est *ἔστι* *ἡ ἀρχὴ*. Nihil fit sine Causa, quomodo Melissus apud Arist. 1. Elench. c. 5 § 8 *Ἄπ᾽ οὐ γένεσθαι δεῖ* 201. Omne quod fit sine generatur causam habet. Et tùm intelligenda generatio naturalis. Nam fingitur in divinis, qui tamen causam non habet, sed etiam primum Ens est. Estq; id propter immutabilitatem divinæ essentiae, quæ eadem numero communicari potest à gignente. Hoc autem suppositionem Causæ est, ut producat idem numero.

75

IX. *Nihil est Causa sui ipsius.* Axiomatis vel clara est, quia ejus oppositum includit contradictionem, quia sic idem poneretur & esse & non esse. Nam nondum esset, quia adhuc lateret in causa, & esset demum producendum: Et tamē esset, haberet realem operationem, hoc est, productionem, qua influeret ad esse dandum alicui.

76

Obijciunt: Quod aliquod Ens dicitur Ens a se esse quomodo quid dicitur? Ens aliud à se est, aliud ab alio. Illud est Deus. Quia autem esse à se, est aliud, quàm esse sui ipsius substantiam. Et sic Hieron. ad Ephes. c. 3. ait: Deus sui generis est, suæque causæ substantiæ. Tales locutiones passim occurrunt. Respondendum est, hæc omnia esse solum intelligenda arguere, v. Deum igitur esse à se, nō quia se produxerit, sed quia non ab alia causa se producente. Et sic etiam Deus esse sibi causa, hoc est, nō habet sui Causam extrinsecam.

De Causis in genere.

51

est enim probandum est, quod Lactantius l. 1. de
vera relig. c. 2. existimat, Deum aliquo tempore se
cisse. Vide Suarez disp. 28. in Metaph. s. num. 6. 7.
Aterum Pererius limitat ad Causam efficientem
dioma. Videlib. 7. Phys. c. 21.

X. *Privativum non est causa positivum.* Hoc infra
c. 21. in Canonibus. Generaliter
dici potest: Non Ens non potest esse Causa. Et
patet veritas. Quod causa est, hoc habet verum
fluxum. At quomodo influere potest, quod non
est. Qualicumque tamen accommodatione, Non
tribus, (veluti Entibus rationis & privationibus)
tribuitur vis causandi, in quantum assimilantur
tribus realibus.

XI. *Nullus Causa effectus est non Ens.* Ita August.
peccatum non habere efficientem. Patet. Nam
causa, qua talis est, influit esse in aliud, E. effectus
cepit esse à suis causis. At non Ens non habet
esse. Dicendum tamen hic est, ut in priori, quia
non Entia intellectus sapè apprehendit ut Entia,
tq; sic Entia rationis sunt, idcirco proportiona-
ter quandoq; privationes effecta dici. Ita quati-
nus de Causis peccatorum aliorumq; defectuum.

XII. *Qualis causa talis est effectus.* Varix tradun-
tur hujus Canonis expositiones. Ego limito ad
Causas efficientes *Univ. ns.* Hæ igitur semper sunt
similes effectibus suis, quoad attributa *essentialia*.
Talis Causa est pater filii. Ergo si pater sit homo,
etiam filius est homo, Et si iste est rationalis, aut
insibilis, etiam filius talis est & vicissim. Extra hæc
si afferatur consequentia, ea nõ necessaria sed con-
tingens & materialis est. Ita non sequitur, si Deus
sit æternus, quod etiam mundus sit æternus, Deus
enim est Causa æquivoca. Nec sequitur. Si pater
sit doctus, quod etiam filius sit doctus. Nam hoc
attributum (doctum esse) est accidentale.

D 2

XIII. Gen.

172

72

72

XIII. Causa causa est etiam Causa causati. Et etiam intelligitur de Causa efficiente. Et sensus quod cum causa efficiens producat effectum, alud vicissim producat aliud, quod cum ista Causa etiam hujus effecti ultimi causa sit. Ita quod producit ignis formam, etiam producit calorem, ab ignis forma efficitur vel emanat. Existimo item axioma necessitatem solum habere in eo d. Au, qui à causa media est per naturalem resultantiam vel emanationem. Quomodo aliàs intelligitur regula, *Dans formam dat consequentia forma.* intellige, quæ per talem resultantiam sunt à forma.

Et
Quæstio de
causa peccati.

Solet ad hoc axioma quæri: Quomodo Deus non sit Causa peccati, cum Deus sit Causa voluntatis humane. Et illa voluntas sit causa peccati. Respondent aliqui. Canonem non valere, quia Causæ superioris & Causæ mediæ & ultimi causæ subordinatio est accidentalis. Quomodo non sequitur: Mali mores sunt causa bonarum legum. Et bonæ leges ornant politiam. Et etiam mali mores ornant politiam. Nam mali mores accidentaliter sunt causæ bonarum legum. Et sic, Et si Deus sit causa voluntatis. Hæc autem sit causa peccati, tamen Deus non est causa peccati, quia voluntas ordinatur ad peccandum accidentaliter. Quamquam hic verum sit, non valere axioma in tali subordinatione accidentali, tamen non satis determinatur axioma sic: Causa causæ est etiam causa causati scilicet in Non accidentaliter subordinatis. Non Pater est Causa per se filii. Et filius est causa per se suarum operationum, veluti quod disputat, currit, concionatur, edit, bibit. Et tamen pater non est suarum actionum causa. Neque enim filio sic agens pater dicitur disputare, currere, &c. quia pater superfluit non est.

Nihilominus quandoquidem Calviniani sic

certi-

terminant illud axioma (vide Keck. l. i. Syst. Log. pag. 43.) potest ex eo concludi, quod per hypothesen Calvinianas Deus sit causa peccati. In quantum scilicet dicunt: Peccata fieri ex Dei decreto & ordinatione. Videatur Beza Resp. 2. ad Colloq. Memor. p. 175. Decreto enim divino non accidentaliter sed necessario subordinatur illius decreti executio, ut propterea ibi Beza dicit p. 178. oportuisse hominem labi sumptu necessitate ex decreto divino. Igitur colligimus: Deus est auctor sui decreti, Et illud decretum operatur peccatum (Quid enim dixerimus aliud secundum Calvinianos) Et etiam Deus operatur peccatum.

Melius proinde responderetur, quod vi hujus axiomatis non sequatur, quod Deus sit Causa peccati, quia peccatum non fit ab homine per naturalem substantiam vel emanationem, sed lege post productionem voluntatis. Peccatum autem originale si homini comproducatur, tamen nec de hoc valet axioma istud. Nam hujus peccati homo generis causa non est. Axioma autem loquitur de causato causae medix.

XIII. Positâ causâ ponitur effectus. Et sublatâ tollitur. I. Precise hoc verum est de causa & effectu reative sumptis. Relata enim se ponunt & perimunt. Loquendo de rebus ipsis, sic positâ causa in actu, non in actu entitatis suae, sed in actu causandi ponitur effectus, quoad fieri suum. Vide axiom. 4. Ita etiam sublatâ causâ tollitur effectus, quoad fieri suum. Ita si in baptismo ablatum est peccatum originale, postea non potest alia gignere. Dicam clarius: Effectus alius est *in propria* operatio, alius *in propria* opus. Ergo sublatâ causa tollitur effectus, qui est *in propria*. At non necessario sublatâ causâ tollitur *in propria*. Sublato architecto tollitur edificatio eius, at non tollitur Domus quam fecit. Nam à se.

cundis Causis & particularibus pendent effecta fieri solum, non in facto esse. Quamquam autem axioma in primis loquatur de efficiente, tamen materia & forma & sine similiter verum est, quod cum ea actu causantia sunt, similiter sit effectus, de efficiente dictum est.

CAPUT III.

DE CAUSA EFFICIENTE.

1. Efficiens est causa à qua res est.
2. Ejus variae sunt distinctiones. I. Efficiens est Procreans vel Conservans.
3. Procreans est à qua res à non esse ad se producitur. Conservans est, à qua res suo esse, quod habet, conservatur.
4. II. Causa est Solitaria vel Socia.
5. Socia est, quæ aliam habet coordinationem ad productionem effectus. Sic duo qui sunt Causæ Sociæ, in trahendo currunt.
6. Solitaria est, quæ non habet causam coordinatam. Sic Nixus solus est causa cecidit Rutulorum, Aen. 9.
7. III. Efficiens est principalis vel Instrumentalis.
8. Instrumentum est, quod ab alia causa elevatur ad effectum virtute sua superaddita producendum.
9. Principalis autem Causa est, quæ instrumento utitur.

IV. Efficiens
 10. Per se est,
 11. Per se est, Natura vel
 12. Per Acciden
 13. Per se est v
 14. Voluntaria
 15. Naturalis,
 16. Efficiens pe
 17. Causa casu
 18. Fortuita caus
 19. V. Agens est
 20. Univocum
 21. Equivocum
 22. V. I. Agens
 23. Per se est v

10. I V. Efficiens est per se est per accidens.

11. Per se est, quæ sua facultate efficit, occest, Natura vel Consilio.

12. Per Accidens, quæ efficit facultate a-
ena, h. é. Præter naturæ propensionem vel
nimi propositum.

13. Per se est vel Naturalis vel Volun-
aria.

14. Voluntaria, quæ cum deliberatione
vel libertate arbitrii efficit.

15. Naturalis, quæ agit sine deliberatio-
ne, ex necessitate & instinctu naturæ.

16. Efficiens per Accidens est, quæ agit
Casu vel Fortunâ.

17. Causa casualis est causa naturalis,
inatenus præter effectum suum per se, con-
iungitur cum alio effecto, raro & acciden-
tario.

18. Fortuita causa est causa per accidens in
is, quæ operantur ob aliquem finem ex ele-
ctione neq; semper, neq; ut plurimum.

19. V. Agens est Univocum vel Aequivocum.

20. Univocum est, quod producit effe-
ctum sibi simile in specie, ut dū homo homi-
nem, Leo Leonem, Calor calorem generat.

21. Aequivocum est, quod producit effe-
ctum dissimile in specie, ut cum Sol ranas
aut Sutor calceum efficit.

22. VI. Agens est per Emanationem vel per
Transmutationem.

23. Agens per Emanationem est, à quo resultat effectus non interveniente accidente alio. Sic forma efficit potentias naturales sui compositi.

24. Agens per Transmutationem est, quod agit mediante accidente. Sic ignis calefacit mediante suo calore, aqua frigefacit mediante sua frigiditate.

25. VII. *Causa est Universalis vel Particularis.*

26. Universalis est, quæ in plures res producendas indifferenter influit, ut Deus & Sol respectu rerum naturalium.

27. Particularis est, quæ determinatè attingit certam speciem, ut sunt omnes causæ inferiores.

28. VIII. *Causa est prima vel secunda.*

29. Causa prima est Deus. Causæ secundæ sunt omnes reliquæ.

30. IX. *Efficiens est internum vel externum.*

31. Internum quod in se recipit effectum suum. Sic anima est Causa suarum Facultatum.

32. Externum, cuius actio transit in Subiectum Extraneum, sic ignis est Causa caloris in aqua.

33. Distingui etiam solet *efficiens in Moralem & Physicam.*

34. Moralem vocant eam causam, quæ

verquidē nō effi
imū eū effectū
consulens, non i

35. Physica au
er efficit.

36. Caterum
ctio.

37. Agit autē
tūz, quam dispo

primæ, quam in

38. respectu Co
ens in illud form

De ordine Causæ

2. ad quantum. U

arium. Nunc nō

ac ab efficiente, qu

ent, in hac Caus

led ut aliz Causæ

vocibus, ex dōct

mod Causaliter e

ditiones significan

Ex Aristotele def

quum primum m

et sic: Efficiens

us & quietis. S

aut ex 5. Metaph. c. 2

led tamen si quo

non voluit ibi

em est, a quo verè quidē nō efficit, sed tamē talis est, ut ei
ente acciden- impu- etur effectus, Talis est Causa rogans,
tias naturalē Consulens, non impediens.

ationem eff- 35. Physica autem est, quæ verè & reali-
ter efficit.

Sic ignis ca- 36. Cæterum Causalitas efficientis est
qua friget faci- actio.

lis vel Partic- 37. Agit autem efficiens. 1. respectu ma-
terię, quam disponit & alterat. 2. respectu
formę, quam in materiam introducit, atque
plures res pro- sic 3. respectu Compositi, quod, introdu-
cit, ut Deus & c. ens in illud formam, efficit.

COMMENTARIUS.

PRIMO.

De ordine Causarum aliquid diximus c. superiori
qu. 2. ad quartum. Ubi diximus ordinem esse arbi-
trarium. Nunc notandum quod optimè initium
habet ab efficiente, quia Ea quæ ad Causandum per-
tinent, in hac Causa evidentissime conspiciuntur,
ad eam ut alię Causę illustrentur & doceantur, per
his vocibus, ex doctrina Causę efficientis, in primis,
quod Causalitates earum solent significari vocibus
actiones significantibus.

Optimè fieri
Initium ab
Efficiente.

SECUNDÒ.

De Definitione Causę Efficientis.

Ex Aristotele definiri solet sic: Efficiens est prin-
cipium primum motus. Ita habet Perer. l. 8. Physic.
2. Vel sic: Efficiens est, unde est primum principium
motus & quietis. Sumi autem solent hæc definitio-
nes ex 5. Metaph. c. 2. & 2. Physic. 2.

Sed tamen si quod res est, faciendū sit, Aristote-
les non voluit ibi definire nomen efficientis, sed
voluit

voluit solum per quandam Periphrasim nominare hoc genus Causæ. Sicut & nomina aliarum causarum circumloquitur. Sic enim loquitur in Metaphysicis: Causa uno modo dicitur, ex qua in se aliquid fit (materia.) Alia vero species & Exemplar, quæ est ratio ejus, quod quid erat esse. (Forma) Itæ unde principium mutationis primum, aut quietis (Efficiens) Item ut Finis, &c.

Quod autem legitima non sit definitio; vel ex eo apparet, quia non omnibus efficientis speciebus, convenit, esse primum principium motus, ut saltem patet de Instrumentali Causa, quæ non movet nisi mota, ut Scalig. docet *Exercit. 297. sect. 3.* Deinde non definita est ibi efficiens ex principali suo effectu, sed ex minus principali. Nam duo sunt ab efficiente, primum actio, sive motus, deinde res alia per actionem facta. Et hæc posterior absolute dici solet effectus, illa autem magis appellatur causalitas quam causatum, indeque Suarez existimat solum aliquo modo actionem dicendam esse Effectum *disposit. 18. Metaph. s. 10. n. 8.*

Definitur *propria definitio.* Melior igitur est definitio hæc: Efficiens est causa à qua res est. Quam ante Ramum usurpavit Cic. in *Topic.* & Plutarchus ex Platone in *lib. 1. de placit. Phil. c. 11.*

Particula *A*, vel *AB*, notant peculiarem causalitatem efficientis. Sicut n. materia particulam *Ex*; Forma particulam *Per*; Finis particulam *Propter*; Ita Efficiens per *A* & *Ab* significatur. Videatur *Scal. 3 de causis Lat. ling. c. 72.* Ab aliquo autem aliquid esse dicitur, quod per ejus actionem est. Igitur efficiens est, quod tale est, ut per ejus actionem aliquid sit.

Vox (*B S T*) sumenda est latè, quod optimè intelligitur applicando eam ad varios efficiendi modos. Igitur Efficiens est, à qua res est, vel per procrea-

stationem vel p
lus, vel Instrum

T

Quærit. An Eff

Ita ponitur in T
maxima pars Logi
res non caret cont
mant, causalitatem
sed dare efficiendo
Met. q. 4. Hervæus
alique. Probatu
salutem efficient
efficientis. Pende
mus 1. Dial. dicie
nou fructum, sed
Causalitas autem
causalitas est ratio
eff. Caus suos, unde
effectum esse vide
11. Arguit etia

Met. q. 4. 46. 6. 2.
tis, tum omne B
Nam nihil prop
Substantia. Sed m
na, quæ tamen n
tas, qualitas, Rel
Substantia non s
cientis causæ. Hæ
Defendenda e
Ubi declarandum
fit intelligendum
causa attingit eff
thritur actu con
tendum. Ad
ficiens constitu

creationem vel per conservationem, vel principa-
liter, vel Instrumentaliter, &c.

T E R T I Ò.

Quærit. An Efficientis causalitas sit actio?

Ita ponitur in Theoremate 36. & sentit ita hodie
maxima pars Logicorum & Metaphysicorum. Sed
res non caret controversia. Aliqui enim existi-
mant, causalitatem efficientis non esse actionem,
sed dare efficiendo esse effectui. Videatur Javer. 5.
Met. q. 4. Hervæus quod l. 4. q. 8. Socinas l. 5. Met. q. 4.
aliique. Probatur autem Actionem non esse cau-
salitatem efficientis. 1. Quia ipsa actio est effectus
efficientis. Pendet enim ab efficiente. Et hinc Ra-
mus l. 1. Dial. dicit: Effectum esse non solum rem
motu factam, sed etiam motum, qui est actio ipsa.
Causalitas autem non est Effectus suæ causæ. Nam
causalitas est ratio, secundum quam causa agit
effectus suos, unde distinctio inter causalitatem &
effectum est evidens.

Obiiciunt

II. Arguitur etiam contra hoc Tempus ubi l. 3.
Met. q. 45. 46. 6. 2. Si actio esset Causa efficien-
tis, tum omne Efficiens esset agens. At hoc non.
Nam nihil propriè potest dici agens quod non sit
substantia. Sed multe Entia possunt dici Efficien-
tia, quæ tamen non sunt substantiæ. Sic quanti-
tas, qualitas, Relatio & motus sive actio & passio
substantiæ non sunt, nec agunt, & tamen sunt effi-
cientes causæ. Hæc Templesius.

Defendenda tamen est sententia suprâ posita.
Ubi declarandum prius est, quid per causalitatem
sit intelligendum. Igitur Causalitas est id quo
causa attingit effectum, adeoque per quod con-
stituitur actu causans & influens in effectum pro-
ducendum. Ad hoc assumo: Actio est id, quo
efficiens constituitur actu causans, & quo attingit

Causalitas
quid sit

gia

git effectum suum. E. actio est causalitas Efficientis. Probatur assumptum: Per hoc enim constituitur aliquid actu causans, quod potentia causandi adiungitur. Causa enim cum intelligitur tantum habere potentiam agendi, nondum est actu agens vel efficiens. At nihil fingi potest in efficiente additum supra potentiam agendi, quam actio. E. Actio constituit efficientem actu causantem. Deinde id est efficienter probatur sic: Si aliud quid est causans efficientis distinctum ab actione, tum vel est ante actionem vel post actionem, vel simul cum actione. Non potest esse ante actionem. Quicquid enim ante actionem est, id tale est, ut si actio non esset, nihil dicatur efficiens. Non est post actionem, vel etiam simul cum actione. Quia causalitas est ordine naturae prior effectui, cum sit ratio producendi hunc. At, si ipsi volunt, actio etiam est effectus agentis, & effectus eius etiam efficiens habet causalitatem. E. actione posterius, vel etiam simul cum eo, non potest esse id, quod est efficientis causalitas. Suarez. 4. quod. pote. de hac re tom. 1. disp. Metaphysic. 18. / 10. / hoc posteriora sic probat: Quicquid est posterius actione, hoc est terminus ejus, vel aliquid posterius termino. R. multo minus potest pertinere ad causalitatem primae Causae, quam ipsa actio. Nam terminus proprius est Effectus talis causa primarius vel secundarius. Esse autem aliquid concomitans actionem, in quo constituit causalitas efficientis, nec intelligi (inquit) nec declarari potest, quidnam hoc sit. Videatur etiam Colleg. Conimbr. l. 2. Physic. c. 2. q. 7. art. 2.

His confirmatis Respondendum est ad primam objectionem: Verum est, actionem esse effectum efficientis. Et tamen actio est efficientis causalitas. Haec enim verum est etiam de aliis causalitatibus, quod à suis causis pendeant, & postea sunt ratio

non vel via, per quam
inter de Unione, q
causalitas. Unde sic
quae formae causalit
nec causalitatem h
ab illa. Itactiam
atem in efficienter, p
ducatur.

Ad secundum ne
non probatur à Tim
a commun similitud
na actus dicuntur.
ones etiam habent,
litas operatur spirit
ne 2. de anim. apud A
ration. m. dum effe

De causa pro

Ex singulorum d
quid per singula int
ant causa amoris
vid. l. 1. de remed. an
Haec sunt ames faciu
Haec sunt iucund
iter & mater sunt
conservans homin
est necessitas, o
causa conservans e
sermo Tropicus
conservare infer
dig. ex. 160. f. 3. i
serque magnan
regum literarum
ambitionibus
Non est autem ho

io vel via, per quam producantur effectus. Sicut patet de Unione, quæ & est à forma, & est formæ causalitas. Unde sicut ad producendam Unionem (quæ formæ causalitas est) forma non necessario habet causalitatem hanc priorem, per quam Unio fit ab illa. Ita etiam actio non prærequirit causalitatem in efficiente, per quam actionem ipsam producat.

Ad secundum negandum est antecedens quod non probatur à Timptero. Nam qualitatibus certè communissimè tribuitur operatio, quæ propter actiue dicuntur. Alia autem accidentia operationes etiam habent, etsi non ejusdem generis. Quæritas operatur spiritaliter. Bit enim sensibile cõmune. 2. de anim. apud Arist. Operatur etiam per Emam, actionem, dum efficit figuram. De aliis mitto.

Q V A R T O.

De causa procreante & conservante.

Ex singulorum definitionibus satis clarè patet, quid per singula intelligatur. Exempla sunt. Oria sunt causa amoris procreans & conservans apud Ovid. l. i. de remed. am.

Hæc ut ames faciat, hæc qua facere tuentur

Hæc sunt jucundis causa cibisque mæbi.

Pater & mater sunt causa procreans; Nutrix causa conservans hominis. Causa efficiens procreans tropi est necessitas, orta ex paucitate vocabulorum. Causa conservans est voluptas & gratia, quam habet sermo Tropicus. Sol & cælum motu suo dicuntur conservare inferiora, ab Arist. 12. Met. 8. 34. Sic Scalig. ex. 160. f. 3. inquit de Regno Literarum: Studio & que magnanimitate prævidendum servandumque est regnum literarum, cujus anima virtus & veritas, non ambitionibus, &c.

Monet autem hoc ipsum Scaligerianum nos, ut

latius

Exempla
causarum
conservan-
tium & pro-
creantium.

latius de hac agamus divisione, & sic studio nostro veritatem servemus contra ejus adversarios. Quatuor autem expedienda sunt.

Q V Æ S T I O I.

An causa conservans sit verè causa efficiens?

io Negant hoc Timplerus lib. 3. Met. c. 2. q. 47. Et
Objectiones Keckerm. duobus argumentis. I. De ratione causæ efficientis est dare esse effectui. De ratione verè entis conservantis non est, dare esse ei, quod conservatur, sed conservare illud esse. Quod autem conservat esse alterius, id, hoc respectu, non potest sine contradictionis implicatione dici dare idem esse. Deinde probant autoritate Aristotelis quem ajunt distinguere inter *nutricem* & *nutriendum*, hoc est efficiens & conservans.

ii Nihilominus contraria sententia vera est, quod
Probatur scilicet causa conservans verè sit efficiens causa, ut
servantem validissimè probatur ex eo, quia inter Ens conservans & rem conservandam intercedit vera & realis actio, qualis est nutritio sive præbitio alimentæ inter nutricem & puerum nutriendum. Ubi autem est vera actio, ibi etiam est verum agēs sive efficiens, ut sequitur per locum à conjugatis. Et hoc in primis, quia actio est vera causalitas efficientis. Quod a. habet causalitatem efficientis hoc etiam efficiens est. Quàquam verò Timplerus neget Efficientis causalitatem esse actionem, tamen hoc admittit. q. 45. hujus capituli. Omne Ens quatenus agit esse efficientem causam. Deinde confirmari potest sic: Inter nutricem (v. g.) & infantulum intercedit vera relatio unius ad alterum, secundum quam illa conservans est, hic conservatus. Nulla enim conditio ad relationem requisita hic deest. At fingi quidem potest qualis sit relatio, si non causa & effectus. A. est causa & effectus.

Admiram objectum ditionem
Genio triplex est:
1. & per accidentem
2. & destruit ejus
3. & refficit. Alio
quod quam influent
priorarum & dispositi
manere non potest
quæ nihil aliud est,
ius esse, quod sem
est. Sic Sol conser
duendo per radios
transuentionibus. M
tatur, quia causa m
ut motum alium.
11. Hæc posteri
servatio in re; cele
nihil aliud quam c
generationem effici
3107 f. 7. Et sic Z
ut aliquid generat
plum conservat,
Et his autem ap
kervationis genere
h. 2. Addendum e
conservantes, dare
sophica sumitur &
tuatione ipsius c
apparetur. Cuius
tatio ac nullum ens
viter, sed apper
ius est, hoc est,
quæ causa conser
tionem huius esse.
da alterum Rel

Ad primam objectionem Respondeo. i. pramir.

tendo distinctionem conservationis. Igitur con-
servatio triplex est: *Alia* est conservatio acciden-
talis & per accidens, quâ id conservatorem dicitur, quod destruit ejus contrarium vel illud repellit, sive resistit. *Alia* est conservatio quæ est nihila-
ius quam influentia certarum quarundam pro-
prietatû & dispositionum, sine quibus res in esse suo
manere non potest. *Alia* denique est conservatio,
quæ nihil aliud est, quam perpetuus influxus il-
lius esse, quod semel à causa procreante tributum
est. Sic Sol conservat lumen, quia perseverat in-
fluendo per radios suos. Idemque est in Entibus
transcendentibus. Motus enim verus gratia conser-
vatur, quia causa movens perpetuò quasi aggene-
rat motum alium. Confer Thomam 1. p. q. 104. a.

12. Et hæc posterior est principaliter dicta con-
servatio, in deq; celebre est illud: *Conservationem esse
nihil aliud quam continuatam generationem vel per-
petuationem essendi.* Vid. Scalig. Ex 31. & 250. f. 1.
& 307. f. 27. Et sic Zabai l. de Calore caelest. c. 4 p. 561.
ait aliquid generare calorem, quod continuè i-
psum conservat.

Et his autem apparet. 1. Saltem in ultimo con-
servationis genere, conservantem causam dare ef-
fe. 2. Addendum est etiam prioris generis causas
conservantes, dare esse. Nam ESSE Phrasi Philo-
sophica sumitur & pro esse simpliciter & pro con-
tinuatione ipsius esse. Veluti cum dicitur: Omnia
esse appetunt. Cum enim appetitus sit rei abscentis,
utique nullum ens potest appetere ipsam esse sim-
pliciter, sed appetit esse, hoc est, continuationem
ipsius esse, hoc est, ut porro sit, quod est. Hoc sensu
igitur causa conservans dat esse, hoc est, continua-
tionem illius esse.

Ad alteram Respondeo: Admitti posse distin-
ctionem

12
Solutur
objectionis.
Conservatio
triplex,

Conservatio
est consti-
tuere gene-
ratio.

tionem efficientis & conservantis. Illud enim va-
defequens est, ut nomina generum usurpentur
significandas species, eas imprimis, quæ princi-
pales sunt, ut passim obvia sunt exempla. Sic ig-
tur in ea oppositione efficientis & conservantis
efficiens ponitur pro altera sui specie, hoc est
pro procreante.

QVÆSTIO II.

*An omnis Efficiens sit procreans vel
conservans?*

14.

Et hoc à multis negatur, id quæ ex duplici capite
Alii enim addendam censent causam cor. um. enter
Alii etiam alias. Nam Timpletus l. 3. Metaph. c. 2.
47. inquit: Multa Bntia verè & propriè dicuntur
Causæ efficientes, quæ tamen efficiunt suum pro-
priè loquendo neq; procreant seu generant neq;
conservant. Cujusmodi sunt ea primum, quæ as-
gunt, diminuant, alterant & loco movent. Deinde
omnia accidentia, quæ propriè loquendo inter
gentia numerari non possunt, cum actio tantum
comparatur substantiis. Hæc ille.

15

Hæc igitur si solvamus, nulla causa erit ulterius
dubitandi, de sufficientia prædictæ dubitationis.
Remissa autem quæstione de causa corrumpente
ad sequens membrum, nunc Ad primum Timpleti
Respondeo: Vocem generationis bifariam sumi,
liquando scilicet pro mutatione substantiali, quæ
ex præjacente materiâ fit substantia. Hoc modo
sumitur in distinctione motuum Physicorum, quæ
dicuntur generatio, corruptio, augmentatio, di-
minutio, alteratio, & motus localis: Aliquando
autem sumitur pro omni illa mutatione, quæ vo-
catur in substantia vel in Accidente notat progressum
non esse ad esse, sic, ut alteratio sit generatio qualis

*Vox genera-
tionis potest
accommodari
vi mutatio-
nis acci-
dentibus.*

is augmentatio gen-
is & fieri de hoc po-
est. c. 5. lib. 1. de pri-
ca. omni generat. c. 16.
voti polle gen-
a privativo ad pol-
caloris ad esse calo-
mam aliquam subje-
inquit, aliquid gen-
sur forma aliqua in-
modo etiam Arist-
bi generationem fa-
erationem simplicem
am autem cuiusdam
inquit, generatio bus-
adum hunc posteri-
orem continere se-
& alterantem.
ed instantis hic da-
te, hæc enim non
metus localis n-
parat Zabarella, et
batque quia per m-
forma aliqua mob-
quod non potest
Ubi dicit respect-
externa est.
hilominus Risp-
adhuc referri po-
nerantem. Ac p-
am localem voca-
etiam non mov-
Et si idem quæ-
etiam movens, et quæ-
suum loco moveri
etiam movens. In qu-
cat

Illud enim va-
 n. ut patet
 quod principia
 exempla. Sic igitur
 & conservant
 specie, hoc est
 I. I.
 reans vel
 ex duplici capite
 in cor univertem
 1. Metaph. 2.
 copie dicuntur
 tum suum pro
 generant neque
 & alcerantem.
 mum, quod aut
 vent. Deinde
 quando inter
 in adio tantum
 causa erit ulterio-
 & dubitationi
 & corruptio
 primum Tempus
 ubi sumi, a
 substantiali, quod
 ia. Hoc modo
 physicorum, quod
 augmentatio, dicitur
 alis: Aliquando
 atione, quod vel
 rat progressum
 generatio quali
 cati

is, Augmentatio generatio ulterioris quantita-
 &c. Videri de hoc potest Zabarella l. de nat. sci-
 confit. c. 5. lib. 1. de prim. mat. c. 2. lib. de gener. c. 5. &
 demisti generat. c. 16. quibus locis disputat, alios
 rursus vocari posse generationes, quatenus proce-
 derat privativo ad positivum (veluti calefactio à nō
 caloris ad esse caloris) & quatenus efficiunt
 mam aliquam subiecto alicui inhaerentem, Pro-
 inquit, aliquid generari & fieri dicitur, quando ac-
 quiritur forma aliqua inherens illi quod mutatur. Atq;
 ut modo etiam Aristoteles loquitur l. 5. Phys. c. 1. 2.
 ubi generationem facit duplicem, aliam vocat
 generationem simpliciter, quæ est ad substantiam.
 am autem cuiusdam, ut quæ ex non albo in album
 inquit, generatio huius est. Atque sic apparet se-
 cundum hunc posteriorem sensum, causam pro-
 ducentem continere sub se augentem diminuen-
 tem & alcerantem.
 sed instantia hic dari potest de causa loco mo-
 vente, hæc enim non videtur dici posse generans.
 motus localis non possit dici generatio, ut
 disputat Zabarella, cit. loc. libri de nat. scient. confit. dubium,
 obstat quia per motum localem non acquiri-
 tur forma aliqua mobili inherens, sed solum aliud
 ubi, quod non potest dici generatio inherens mobi-
 li, quia ubi dicit respectum ad locum. Locus autem
 externa est.

16
 De causa lo-
 co movente,

17

Nihilominus Respondet: Causam loco moven-
 tem adhuc referri posse ad causam procreantem
 & generantem. Ac primum ipse Aristoteles etiam
 motum localem vocavit generationem, l. 8. Phys. c.
 1. 4. *αὐτὸν δὲ καὶ τὸ κινεῖσθαι, γινώσκοντες πρὸς φθίσειν δοκεῖ*
ἔσθαι, ὡς καὶ πρὸς μεταβολήν, γινώσκοντες τὸ ἐν τῇ φύσει.
 Hoc est, Fa-
 ctum loco moveri, generari & corrumpi quoddam
 videtur omnibus. In quod enim aliquid transit vel mo-
 vetur,

vetur hoc generatur, aut in illo (aliquid fit.) Et
 verò aliquid movetur, illud corrumpitur, aut in
 liquid corrumpitur) 2. Causa loco movens po-
 dit, generans, saltem respectu motus ipsius, si-
 ratione termini motus. Sic homo est causa ge-
 rans suam ambulationem, ignis suam ascensio-
 &c. Quamquam & præterea ipsum movens, g-
 rans potest dici, respectu termini sui, h.e. resp-
 ipsius Ubi, ad quod corpus movetur, non m-
 ac cetera moventia possunt dici generantia
 rum terminorum. Nam Ubi est etiam forma in-
 tensivæ sive modus intrinsecus, nihil aliud videl-
 quam præsentia rei ad suum, quod habet, spat-
 Nam quod non dicat Ubi respectum ad locum
 perficiem videlicet ambientis corporis, appar-
 corpore primum creato, & in corpore quod
 veretur & quiesceret intra vacuum. Hoc enim
 beret Ubi, & moveretur ad Ubi, & tamen non
 in loco. Vide quæ hac de re dixi in introd. Log. c.
 1. Igitur causa loco movens sic dupliciter po-
 vocari generans. 1. respectu ipsius motus. 2. Res-
 etu ipsius Ubi. Generat videlicet eum motum,
 etiam aliquod Ubi.

Solvitur al- Quod autem dicitur: Accidentia, (quæ sunt
vera obiectio efficientes) non posse pertinere ad causas procre-
 tes & conservantes, quia eis non conveniat a-
 quæ solum sit substantiarum; Hoc satis solem-
 est per ea quæ dicta sunt nu. 8. huius Capituli in-
 ment. De causa corrumpente dicamus seorsim.

QVÆSTIO III.

An Causa corrumpens addi debeat ad cau-
 sam procreantem & conser-
 vantem.

Ita multi faciunt, quos sequitur Fonseca l. 7.

¶ Et Goel. l. i. Inst. Log. c. 4. p. 59. Efficientium alia
 sunt producentes, alia conservant. s. Quibus op-
 erantur corruptentes. Corruptentem autem
 causam vocat eam, à qua res destruitur vel labefa-
 scitur. Idem tamen causam corruptentem vide-
 ri comprehendere sub generante (ipse vocat pri-
 mario efficientem) l. i. Controv. Log. c. 6. Potest autem
 non ad id obscure talis divisio sumi ex Aristotele.
 Topic. c. 9.

Sepositâ autoritate agamus de re ipsa. In primis
 autem prænotandi sunt varii gradus corruptionū.
 Primus gradus est annihilatio, quâ Deus ens ali-
 quod prorsus redigit in nihilum, ita ut nec forma
 nec materia ejus reliqua sit. Alius gradus compre-
 hendit corruptiones naturales, per quas corpora
 naturalia intereunt. Et sunt tres: per transmutatio-
 nem, per putrefactionem, & per mortem. Denique
 est peculiaris gradus, secundum quem corrup-
 untur accidentia. Hæc autem intereunt vel per
 destructionem subjecti: Sic aquæ frigus interit, ac-
 cidentis immutatâ: Vel per destructionem aut absen-
 tiam causæ, quomodo species visibiles intereunt
 per remotionem objectorum aut absentiam lucis;
 Lumen interit per absentiam Solis: Vel per intro-
 ductionem accidentis impossibilis cum alio. Ita
 frigus aquæ destruitur per introductionem cal-
 oris. Et sic in aliis.

II. Prænotandum: Corruptionem substan-
 tiæ Physicæ bifariam sumi. Aliquando sumitur pro
 instantaneo transitu illius substantiæ, ex esse ad non
 esse, qui nihil aliud est quam recessus formæ, qui fit
 in momento. Aliquando autem sumitur sic, ut
 comprehendat etiam prævias dispositiones quæ
 inabilem faciunt materiam, ad ulterius susten-
 tandam formam. Sic putrefactio fit per præviā
 introductionem caloris nimii & educationem hu-
 moris

19
 Varii gra-
 dus corru-
 ptionum.

Accidentis
 quomodo
 corrumpantur.

Corruptio
 bifariam di-
 citur.

moris & sic in aliis. Estque omniſind ſic, ſicut in vo-
luntate generationis, quæ quandoque ſumitur pro m-
nentia formæ introductione, quandoque vo-
catur prævia diſpoſitione. Videatur de h-
diſtinctione Scalig. ex. 290, ſ. 1. Perer. l. 14. *Physica*
Zabar. de miſione c. 13. aliq.

III. Prænotandum: Causam corruptentem
posse referri ad duo, sicut & causæ alia, nempe
ferri potest, tum ad ipsam corruptionem, tum
iam ad terminum illius corruptionis, qui est, ip-
sus non esse rei præexistentis.

Nunc dico I. Nullum corrumpens potest proprie
quando, alii Causa, respectu ipsius non esse quod est
ruptionis terminus. Pater. Nam tum ipsum non e
esse effectus corrumpentis. At hoc implicat
Nam Effectus & Causa sunt differentie Ent
quod etiam distribuitur. Sic igitur non Eas n
potest esse effectus. Vide supra 6.2. n. 78. in Comm
Alias rationes vide apud Suarez. disp. 28. in Metaph.
§. 1. num. 3.

II. *Mulmationem corruptionis, vere non sunt ca-*
sa respectu corruptionis. Patet, Quia aliqua dicunt
corrumperet, quia desinunt influere, Deus corru-
pit annihilando, quando suspendit influxum su-
quo aliâs conservat. Eritia. Lumen interit, quia de-
finet Sol influere, recedendo ex nostro hemisph-
rio. Motus definit, quia definit movens influere
eum eliciendum, &c. Cessatio autem operatio-
non est operatio. Ubi autem non est operatio,
nec est efficiens, quia illa est hujus causalitas.

III. *Eaque corrumpunt introducendo accidentia incombustibilia cum proprietatibus naturalibus, atque ad id disponendo materiam, ut incombustibilis fiat ad resineam formam, et ad denig. introducendo novam formam substantialem, ea vero sunt Cause efficientes, ad res ipsarum Entium que introducuntur. Et cum hic*

& realis influxus illarum causarum ad certam
 rum productionem. Possunt autem respectu
 rum dici causæ procreantes. Convenit enim illis
 initio causarum procreantium.

Ex his igitur summa responsionis ad præsentem
 22
 uestionem est: Corruptentia aliqua non habent Summa re-
 um influxum causalem, & sic non sunt causa: Alii sponsonis,
 a qua influxum habent, habent eum talem, qualem
 se procreantes.

IV. QVÆRITUR.

An solius efficientis operatio, sit conservare,
 an verò & Causarum a-
 liarum?

Ica multi sentiunt, quòd conservatio pertineat
 23
 omnes causas. Videatur Suarez. disp. 41. Metaph.
 Goel. l. i. Inst. Log. c. 4. p. 61. Scaliger dicit Ex. 31. Ef-
 & conservari acceptum ferri eidem principio. Ef-
 autem est à forma. Ergo & conservari. Et mate-
 ia conservas, sicut dicitur: ex iis alimur ex quibus
 onstamus, Ubi alimento, quod materia est, tri-
 uitur conservatio. Videtur tamen optimè stare:
 conservationem esse solius efficientis. Nam ac co-
 gitari videtur quidem posse, quomodo conserva-
 do non dicat extrinsecum influxum, qui nō con-
 venit materiæ & formæ, prout materialiter & for-
 maliter causant. Accedit, quod sic viriōs esset di-
 visio efficientium in procreantes & conservantes
 (quam tamen dicti autores non improbant.) Nam
 quod generis est, non debet ad certam cuiusdam
 speciei angustias detorqueri. Quando autem ma-
 teria & forma dicuntur conservare, tunc sunt effi-
 cientes causæ. Conservant enim, fovendo qualita-
 tes congruas, & efficiendo ea, quæ tueri possunt
 compositum in esse suo, Inprimisque illa efficien-
 tia

ta apparet in materia alimentali. Alimenta enim conservant, in primis, quia restaurant vires. Illa autem est efficientia; restaurare vires.

V. QVÆRITUR:

*An Causa Procreans & Causa conservans
sufficienter distinguantur?*

24ⁱ
*Rationes du
bitandi.*

Videtur quod non. Nam causæ procreant sunt etiam causæ conservantes, ut in supra positæ exemplis patet, & confirmatur. Nam conservans nihil est aliud, autore Scaligero, quam continuata generatio, saltem loquendo de conservatione primaria. Et hinc aliqui hanc distinctionem dicunt fieri, non per species, sed per modos.

Nihilominus sufficiens est distinctio. Nam de re esse *Primo* (quod facit procreans) non est dare esse porro, quod facit conservans. Deinde etiam distinctio est ex parte principiorum. Sæpe enim aliud est Ens quod procreat, & aliud quod conservat. Nutrix conservat puerum non generat, & deinceps.

25ⁱ
*Solvuntur
Objectiones*

Ad primam objectionem dico: Causæ procreantes & conservantes possunt considerari vel formaliter, vel ratione subjecti, quod denominatur habere hos respectus, ut dicatur procreans & conservans. Si posteriori modo intelligantur, verum est aliquando coincidere in rem eandem, ut sit procreans, & etiam ut sit conservans. Facile enim fit ut plures relationes in uno eodemque absoluto subiectentur. Sic Deus est efficiens omnium, & finis omnium. Si autem formaliter samantur, tum certe alia est formalitas efficientis procreantis, alia conservantis. *Primo* dare esse, non est porro dare esse, ut dictum est. Hæc autem distinctio, sufficit ad veram distributionem.

Adhuc, quod dicitur, quod continuata generatio non esse Universalis, non conservant continuata in conservatur. Alii efficiunt dispositionem, quomodo Sol calorē, necessarii, necque distinctio huiusmodi principio est generatio perpetua, quod etiam conservantis.

Utraque harum nunc: Conjunctionis in facit causas subordinata sunt, quod nomen Unius efficiens: Veluti si una si Universalis, alia Particularis. Instrumentalis Principalis dicuntur etiam equi trahentes. Hinc igitur ut alias coordinatæ est aliquid efficiens. Sic de Rurulis, & deinde

Ad alterum, quo dicitur: Conservatio est nihil
adquam continuata generatio. *Respondio.* 1. Il-
lud non esse Universale. Nam ut supra dictum, alia
conservant continuè influendo esse, quomodo lu-
men conservatur. Alia autem conservant, solum
ut efficiant dispositiones necessarias rei perpetu-
ari, quomodo Sol conservat inferiora, quia effi-
cit calorem, necessarium ad rerum sustentationem.
Et uterque distinctio horum maximè tùm, quando
alio principio est generatio, & ab alio conserva-
tio. 2. Prior conservatio etsi possit bene dici con-
tinuata generatio, tamen aliud est generatio sim-
pliciter, quæ dat primum aliquid esse. Et aliud ge-
neratio *perpetuata*, quæ dat aliquid potius esse, se-
cundum quæ etiam est distinctio causæ procrean-
tis & conservantis.

Q V I N T Æ.

De Causa Solitaria & Socia.

Utraque harum magis manifestabitur, si obser-
verur: Conjunctionem causarum esse duplicem,
alia facit causas subordinatas, alia coordinatas.
Subordinate sunt, quæ cum concurrunt ad produ-
ctionem Unius effectus, sunt tamen diversi ordi-
nis: Veluti si una sit superior, alia inferior: alia U-
niversalis, alia Particularis: alia principalis, alia
Instrumentalis. Ex his particularis Universalis, In-
strumentalis principali subordinatur. *Coordinate*
autem dicuntur concausæ ejusdem ordinis. Sic
duo equi trahentes currum causæ coordina-
tæ sunt. Hinc igitur dicendum: Causas socias esse,
quæ aliàs coordinate dicuntur. Alioquin enim
potest aliquid esse causa solitaria, etsi subordina-
tus habeat. Sic Nifus est solitaria causa cordis il-
lari Rurulis, & tamen supra se habuit auxilium belli-
vium, & deinde etiam est usus instrumentis belli-

Causa sub-
ordinata.Quid causæ
sociæ?

x, ut personas divinas vocent tres causas Justifi-
 cationis, Electionis, & c. ut ex Piscatore, Bucano &
 olano recenfer Mentzerus *diff. 9. tom. 1. Giff. 1b. 6.*
 post hunc Clarissimus Meilnerus, amicus meus
 morandus, in *Phil. sobria sect. 1. c. 3 q. 2.*
 Brevibus expediam rem hanc. 1. *Accuratè loquen-*
dici non potest, Personas divinas esse Causas socias
creationis. Patet 1. Quia inter personas divinas non
 est distinctio tanta, quanta requiritur ad causā. Nā
 influxum habet aliqua dicantur causæ sociæ, non solum requiri-
 tur, ut sint distincta supposita, sed imprimis ut di-
 stinctam causalitatem & influxum habeant ad pro-
 ducendum effectum. Causalitas enim est quasi for-
 male causæ. Igitur ubi causalitas una est, ibi causa
 una est, ubi causalitas diversa, ibi causa diversa. At
 causalitas non est alia in patre, alia in Filio, a-
 lia in Spiritu sancto, quia virtus creatrix in singulis
 est una numero. E. Pater & Filius & Spiritus san-
 ctus non possunt vocari causæ distinctæ vel sociæ
 creationis, &c. II. Pater & Filius & Spiritus san-
 ctus sunt tres sociæ causæ creationis. Ergo tres e-
 unt creatores. Patet per omnia exempla sociarum
 causarum: Si Pater & mater sunt causæ sociæ ge-
 nerationis. E. sunt duæ generantes. Atqui absurdū
 est dici tres creatores. E. go etiam non possunt
 appellari causæ sociæ. Assumptum apparet, quia
 nomina essentialia non tribui possunt personis di-
 vinitis in plurali numero. Et causa est, quia quod si-
 gnificatur illis nominibus, hoc realiter idem est
 cum ipsa essentia divina, indeque qui hæc unies est
 & singularis. Ergo etiam nomina essentialia Deo
 singulariter tribuntur: Sic Athanasius *contra Ari-*
anos in Symbolo: Increatus Pater, Increatus Filius,
 Increatus Spiritus sanctus. In mensus Pater, im-
 mensus Filius, immensus Spiritus sanctus: Aternus
 Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus: Et

tamen non tres æterni, sed unus est æternus, sicut nec tres increati, nec tres immensi, sed unus est increatus & unus immensus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus, & tamen non tres Omnipotentes, sed unus est omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, & tamen non tres Dii, sed unus est Deus, &c. Et Augustinus (citatur à Chemnitio p. 1. *Loc Theolog.* p. 102.) Tanta est vis, inquit, ejusdem substantiæ in Trinitate, ut quod aliàs singularis personis dicitur (Deus, æternus, omnipotens) id in unum non pluraliter sed singulariter dicatur: Atque hoc mysterium videtur occultatum lingua Hebræa in Iosifino suo, quo jungit verbum singulare cum plurali nomine. *Gen. 1. vers. 1.* *וְיֵהוָה אֱלֹהִים* Create & fecit divinæ. Hoc nimis peculiare est in lingua Hebræa, quod (quis ea describens fuerit) mystica fidei in V. Testamento, in quo omnia fere figuris & typis involuta & tecta fuerunt) tales loquendi modos habet, qui quidem vulgares sunt, sed tamen ejusmodi, ut si illis tecta possint latere multa summa religionis Capita, quale in primis est, quod verbum singulare jungitur plurali nomini. Videatur de hoc Pererius 19. *Genes. ad vers. 2. 4. & cap. 3. ad vers. 1. num. 4.*

Athanasius in *Orat. contra Idola* tom. 1. f. 28. pro eodem habet: esse multos creatores, sive esse aliquos confociatos in creatione, & esse multos Deos. Atque hinc multis ostendit non posse mundum conditum esse à multis.

III. Confociatio ejusmodi non admittitur in naturam divinam & humanam in persona Trinitatis. E. multò minus admitti debet inter ipsas personas divinas. Unitas enim naturæ quæ est inter has, major est quam unitas personarum, quæ est inter naturas

Antecedem
Si quis dicere p
ad adorari oportet
tanquam alteru
Con intelligi co
ita in responso
Unus, non coad
Dicendum: P
autari potest illa locu
god imitabilis non
omnis in secunda rati
est, quia quando
muntur sic, ut
sic. 1. de Orthod. p
antur. Et sic pass
lius & Spiritus San
vel habeat com
is similia.

Alias Causa Prin
in efficiendo, s
Causa principalis.
quare non divisi
dem, quia inter
cales sunt milites
ncipale agens o
gens principale ap
strumentale.
Tunc autem va
m hanc, ut latè
log. Alii causam
proprie & simplic
tali autem appell

Antecedens patet per Anathematismum
 illi: Si quis dicere præsumit, assumptam homi-
 nem coadorari oportere Deo verbo & conglorificari
 eo, tanquam alterum cum altero (hoc enim syl-
 laba Con intelligi cogit) &c. anathema sit: Et
 postea in responsione contra Theodoretum: Ad-
 datur Unus, non coadoratur.

11. Dicendum: Popolari & rudi loquendi genere
 tamen imitabilis non est.
 quod imitabilis non sit locutio, patet per dicta im-
 primis in secunda ratione. Quod excusari possit ex
 sed singulariter est, quia quandoq; Patres & alii Sancti Dd. lo-
 quuntur occultantur sic, usurpantes nomina pluralia: Sic Da-
 vid quo iungit verba sc. l. i. de Orthod. fid. c. 11. Tres sunt, inquit, qui ad-
 operantur. Et sic passim patres loquuntur. Pater,
 Filius & Spiritus Sanctus operantur vel cooperan-
 tur vel habeat communes operationes, & quæ sunt
 his similia.

S E X T Ò.

De Efficiente Principali & Instru-
mentali.

Alias Causa Principalis dicitur, quæ primas ha-
 bet in efficiendo, quomodo Dux in bello est ejus
 Causa principalis. Et hoc sensu Causa efficiens ad-
 æquata non dividitur in principalem & instru-
 mentalem, quia inter hanc sunt Causæ ministeriales,
 quales sunt milites in bello. Nunc tamen quatenus
 principale agens opponitur agenti Instrumentali,
 agens principale appellatur id omne quod non est
 instrumentale.

Tunc autem varii modi sunt explicandi divisio.
 nem hanc, ut latè tractat Suarez *disp. 17. Met. s. 2. n.*
7. seqq. Alii causam principalem appellant eam, cui
 propriè & simpliciter actio tribuitur. Instrumen-
 tales autem appellantur omnes cæteræ. Alii causam

primam

principalem appellant, quæ sufficiente & propria virtute influit in effectum sic, ut cum concursu debito producat effectum. Instrumentales autem causas appellant, omnes reliquas. Alii causam principalem appellant, quæ proximè attingit formam introducendam in materiam: Instrumentalem autem quæ agit aliquid disponendo solum materiam ante formæ susceptionem. Alii etiam appellant causam principalem, quæ sine motione causæ superioris agit: Instrumentalem autem appellant quæ ut agit necesse habet, ut moveatur à causa alia. Atque ex his nata est mox referenda ambiguitas in voce Instrumenti, aliis laxè, aliis strictè causamentibus. De qua agit Suarez ubi supra n. 16. Secus 4. sent. l. i. q. 1. Perer. l. 8. Phil. Nat. 6. 10. & Picco grad. 2. Phil. mor. c. 7. p. 155.

32
Instrumentum
in ambiguo
dicitur.

Igitur 1. Instrumentum sumitur pro omni eo quod recipit influxum causæ superioris, aut quod movetur à causa superiori. Sic Platonici usurpant vocem instrumenti. Diciturque secundum hanc significationem solus Deus agens principale, & cetera agentia omnia vocantur Dei Instrumenta. Huic significationi consonat id, quod Isaias hominem respectu Dei dicit esse quasi securim respectu artificis. Videatur Damasc. in Physic. 9. qui hanc significationem maximè amplectitur. 2. Instrumentum vocatur omne illud, quod operationem habet distinctam à supposito. Et sic solum suppositum est agens principale. Instrumentale autem agens est forma, & alia per quæ forma operatur. 3. Instrumentum appellatur, per quod causa alia operatur, sic, ut hoc elevecur ad effectum se nobiliorem, seu ultra perfectionem & suam & actionis suæ. Causa autem principalis est ea, quæ æquè nobilem vel nobiliorem perfectionem habet atq; effectum. Dicendum quod ad hæc est, ultimum loquendi modum maximè congruere

quendi modo
quibus aliter
non aded tate
Epit. Metaph
dico, quod ex di
influit ad pro
Cuius inquis, h
strumentum Dei, in
gelii homines con
Instrumentum, qu
quod artificiosum
atum est, quia pro
egritiam spiritual
non excedente
niali causa, an n
c. 2. n. 30. segg.

Causa per se divi
ontariam. De illa
mandum igitur: D
naturale opponitur
dicitur naturalis
naturalis est, qui sic à
Et motus viol
od est extra mobi
od est principium
rum est, quod est
naturale opponitur
naturale est, quod a
Ans autem artific
tum. III. Natura
tur agens Natur
pripia naturæ, m
naturæ opponitur a

ere loquendi modo vulgè usitato, et si alia locutiones quibus aliter vox instrumenti usurpantur, non adeò raræ sint. Vide Suarez *cit. Loc. & niscum Epit. Metaph. p. 69.* Atque sic Instrumentum dico, quod ex directione alterius principalis entis influit ad producendum effectum se nobiliorem. Cui, inquis, hominem vocamus *ὁργανον* vel Instrumentum Dei, in quantum annunciatione Evangelii homines convertit; Et non vocamus eum Instrumentum, quando generat aut facit opus quod artificiosum? *Resp.* ex dictis. Ibi instrumentum est, quia producit effectum se superiorem, e. gratiam spiritualem. Hic autem producit effectum non excedentem virtutem suam. De instrumentali causa, an numerum causarum augeat vide *pra c. 2. n. 30 seqq.*

S E P T I M O.

De agente Naturali.

Causa per se dividitur in causam naturalem & voluntariam. De illa igitur prius est agendum. *35*
 Preterea Naturale opponitur violento, omnino sicut motus dicitur naturalis vel violentus. Motus autem naturalis est, qui fit à principio intrinseco ipsi mobili; Et motus violentus est, qui fit à principio, quod est extra mobile. Igitur agens naturale est id, quod est principium motus naturalis. Agens violentum est, quod est principium motus violenti. II. Naturale opponitur artificiali. Tùm igitur agens naturale est, quod agit solum ex principiis naturæ. Agens autem artificiosum est, quod agit secundum artem. III. Naturale opponitur supernaturali. Tùm igitur agens Naturale est, quod agit secundum principia naturæ, modo & ordine naturali. IV. Naturale opponitur animali, sicut & motus distingui-

tur in animalem & naturalem. Et tum agens a
male est agens per cognitionem sensitivam vel
intellectivā : Agēs autem naturale est, quod agit
per cognitionem. V. Denique Naturale est, quod a
ex naturæ impetu, & instinctu sive propensione. Et
que hæc ultima significatio hujus loci. Tales ca
naturales sunt, quod Sol illuminat, ignis urit, ni
gnes trahit ferrum, Leo rugit, ignis ascendit, aqua
descendit, &c. Nam hæc omnes causæ produ
effecta sua sine deliberatione sive consulatione

Est igitur discrimen causæ Naturalis & Vol-
tarie in eo, 1. ut illa agat sine deliberatione, hæc
deliberatione, 2. Ut hæc positis omnibus ad ag-
dum prærequirit possit agere vel nō agere, soli-
quia velit vel nolit : Illa autem non possit non
agere. Indeq; dicitur agere ex necessitate naturæ.

Illa autem quæ prærequiritur ad operationem
 multa sunt & varia. De quibus agit Scotus l. 9. *q. 14. ad secundum*. Et Anton. Andr. *q. 1. ad secundum*.
 I. Prærequiritur, ut agens sit ens actu existens.
 n. quæ non sunt, quoniam pacto aut ambulabi
 aut loquuntur inquit Arist. l. 4. *Metaph. c. 4. r. 16*.
 Prærequiritur, ut sufficiens virtus sit in agente,
 Ut medium non sit indispotum sed expeditu
 sicut Sol non illuminat satis, per aerē nebulosū
 IV. Ut patiens non sit in termino completo. h

est, ut habeat formam integram, in tanta intensi-
one, in qua ea habere potest. Sic gravitas prop-
ter negationem hanc conditionem non movet terram ne-
que deorsum. Et in Universum dici solet: Nulla
actione gravitat in suo loco. V. Prærequiritur, ut
ad activationem hujus præsupponatur alia actio, h-
abenda sit. Ita visus actio non fit, nisi præcesserit actio
objecti in organum. VI. Ut sit propinquitas in-
ter agens & patiens. Omnis enim motus fit per co-

36
Discrimen
Cause Na-
turalis &
Voluntaria.

*Prerequisi-
ta ad opera-
tione[m].*

De CA

etiam, vel corporal
 etiam contractus
 nitionem. Et scilicet
 quod potest. Hic
 et minorem propin
 et minus interale
 et urar, maiora
 et tignis candenis
 et patiens fit capax
 qualiter ab omni
 nem, igitur non cale
 et recipere calorem
 et similem. Omni
 familia sunt quali
 conditionem non c
 et capaces illi usque
 et agnosco in his
 et meribus uniar, et
 et idcirco suo modo
 et requiritur, ut ab
 et tignis, in contr
 et combustis sepe no
 etiam aliorum torq
 et requiritur prae
 et non agere. Ag
 et non agere, etiam c

atum, vel corporalem vel saltē virtuale. Et tamen contractus virtualis non potest esse in inaitum. Est scilicet meta certa, quousq; virtus cuiusq; porrigitur. Hic tamen ad rem edam maiorem et minorem propinquitatem requiri, prout magis et minus intensa est virtus in agente. Ut ignis calidus urat, maior propinquitas requiritur, quam ut patiens sit fornacis. VII. Prærequiritur, ut patiens sit capax actionis agentis naturalis & qualitatis ab eo imprimendæ. Et per hæc conditionem, ignis non calefacit cœlum, quia hoc nō potest recipere calorem. Et in nulla qualitate cœli est simile igni. Omnis autem actio est interea quæ similia sunt qualitercunque; Item ignis per hanc conditionem non consumit cineres, quia hi sunt incapaces illius operationis ignis, ex eo, quia nihil oleaginosum in iis est reliquum, per quod ignis cum cineribus uniat, & sic eos absumat, &c. Et in hæc videtur suo modo includi conditio quarta. VIII. Requiritur, ut absint alia omnia impedimenta. Sicut ignis, in conveniente propinquitate objectum combustibile sæpe non comburit, quia ventus flammam aliorum torquet, & sic deinceps. His, inquit, prærequisitis præsuppositis, agens naturale nō potest non agere. Agens autem voluntarium potest non agere, etiam cum illa omnia adsint.

O C T A V O.

De Agente voluntario.

Agens voluntarium est quod agit ex deliberatione, & certo consilio, indeq; est indifferens ad agendum & non agendum. In quo distinguitur à naturali, quod positis omnibus ad actionem requisitis in se non habet, ut non agat, ut dictum est. *36. bu. in cap.* Agens autem voluntarium aliquid habet, positis omnibus ad actionem requisitis, unde possit

non agere, videlicet habet consilium & deliberationem suam.

Vocatur alio nomine *agens liberum* vel *agens veri arbitrii*. Liberum autem arbitrium, secundum Clementem l. 3. *recognitionum*, est sensus animi, libens virtutem (rectius facultas animi) quâ possit quos velit actus, inclinari.

Sunt autem in Universum tria agentia, quæ dicuntur voluntaria, Deus, Angeli, Homo. Sed in singulis videndum. De quatuor igitur querimus.

1. An Deus agat ex libertate voluntatis, an ex necessitate naturæ?

38

Deum ex necessitate naturæ agere dixerunt Stoici, quorum sententiam perstringens Melanchtho inquit:

Non Deus est Numen Parcarum carcere clausum.

Quale putabatur Stoicus esse Deus.

Idemque dixisse & sensisse Aristotelem, multi Philosophi existimās, ut videre est apud Javel. l. 12. *Metaph. qu. 10.* Soncin. 12. *Met. qu. 30. 41.* & multos Sententiarios ad l. 1. d. 42. 43. Et sane hoc indicat Aristoteles l. 8. *Physic. c. 1.* Ubi sic argumentatur pro eternitate mundi & motus: Si primum movens antea non movebat: Ergo aliquid erat, quod ipsum à motu retardabat. Alioquin si Deus esset agens liberum, sine impedimento alterius rei, solum potuisset non movere, quia non voluisset ex libero arbitrio suo.

De sent. Aristotelis.

Quoniam verius dicitur, Lubricum hac in parte esse Aristotelem. Aliis enim locis videtur sententiam Deum non agere ex necessitate naturæ. Lib. 2. *Physic. c. 49.* distinguit agentia in ea, quæ agunt ex necessitate naturæ, & quæ agunt ex electione h. e. ex ratione & mente. Perspicuum autem est, secundum sententiam Aristotelis, Deum esse agens ex ratione & mente, quia alia agentia ad fines suos diriguntur secundum naturam eorum.

De
hondum eun
nando ad Alexan
mator, in cur
creitu Imperat
quod illis princip
autem est expert
torpori afferens i
imobili colloce
bitratque suo, in
turis, veisat, &c.
Agere a. Deum
te sic probari pote
rate naturæ, tum
abilem. Posset
ante, si scilicet nu
tò non egerit nec
Actio enim est ver
lectionem. Perfici
gere, atque sic mut
demque dicendum
venit, quando D
gar, quod non ame
atum. Deus igit
am, videtur realit
ex necessitate. E
nim & necessariu
olurdum. Conting
am, tum quia inci
ingentia poter
a videtur conve
rina, ut si Deus
a fere sit, atque si
II. Agens liber
ratione & confi
quia consilium
antiam futuri e

secundum eundem lib. 2. Phys. c. 8. Et clarius in l. de mundo ad Alexandrum. Quod in navi, inquit, est gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in exercitu Imperator, hoc in mundo est Deus. Nisi quod illis principatus anxius & laboriosus. In Deo autem est expers mæstitiæ & laboris, nullamque corpori afferens imbecillitatem. Nam cum in re immobili collocetur, omnia quæ vult, movet, arbitratuque suo, in diversis rerum generibus & naturis, versat, &c.

Agere a. Deum ex necessitate, & non ex libertate sic probari potest 1. Si Deus non agit ex necessitate naturæ, tum sequitur Deum non esse immutabilem. Posset enim nunc aliter se habere quam antè, si scilicet nunc agat aut velit agere, cum antè non egerit nec voluerit agere. Et Confirmatur.

Actio enim est verum Ens, ideoque veram dicit perfectionem. Perficietur igitur Deus cum incipit agere, atque sic mutabitur saltem accidentaliter. Idemque dicendum est de amore, qui necessario intervenit, quando Deus aliquid vult. Nihil appetitur, quod non ametur. Amor autem est reale attributum. Deus igitur acquirendo reale attributum, videtur realiter mutari. II. Si Deus non agit ex necessitate, E. agit contingenter. Contingens enim & necessarium opponuntur. Consequens a. est absurdum. Contingentia n. implicat imperfectiorem, tum quia includit potentialitatem (Est enim contingentia potentia ad contradictoria) tum quia videtur convenientiam habere cum casu & Fortuna, ut si Deus dicatur agere contingenter, idem fere sit, atque si fortuito agat.

III. Agens liberum definitur quod agit ex deliberatione & consilio. At consilium Deo non cõsent, quia consilium semper conjunctam habet ignorationem futuri exitus. In Deum autem nec i-

38

Objectiones,
quod Deus
agit ex ne-
cessitate.

82 *Topiorum Cap. III.*
 ignorantia cadit, nec futurorum incertitudo, ut
 rudius disputat Pelargius in *Damasc. l. 2. de Orthod. fin.*
 6. 24. Et Scaliger, tam impie, inquit Exer. 3. 65. f. 8. v. 10
 est in divinis Consilium, quam pluralitas Deitatis.
 Non disceptas, non ratiocinatur, non proponit,
 non cum alio confert, non ab alio accipit.
 Non enim est agens liberum, cum nullares

IV. Si Deus esset agens liberum, tum nulla res
potuisset primum fieri & creati. Nam agens liberū
secundum se est indifferens & indeterminatum ad
operandum vel nō operandum, aut ad operandum
hoc, vel ad operandum illud. E. non potest aliquid
determinatum producere, nisi ejus indifferētia
coarctetur ab aliquo determinante. Est enim con-
tradictio in adjecto, esse aliquam Causam indeter-
minatam, & tamen determinatē agere. Atqui ni-
hil dari potest, quod sit determinas indifferētia
illam Causæ primæ. Non aliquid in Deo. Deus e-
nim est aliquid simplex. At determinans & deter-
minatum sunt duo distincta, cum nihil possit de-
terminare seipsum. Non etiam aliquid extra Deū
Loquimur enim de illa operatione, qua primū
res fiunt, quam negamus fieri posse, si Deus Ager
liberum sit.

40
Probatur
Deum esse
agens libe-
re.

Hic tamen non obstat illud, quod i. supponitur esse de fid.
 esse agens liberum, quod i. supponitur esse de fid.
 & probatur ex scripturis, in quibus operationes di-
 vine referuntur ad velle Dei, Psal'm. 115. vers. 3.
 omnia quae voluit, fecit Sap. 11. vers. 26. Quomo-
 do posset aliquid permanere, nisi tu voluisses. Am-
 b. 2. de fid. c. 3. & Lombard l. 2. d. 25. idem probant
 1. Cor. 12. v. 11. Spiritus dividit singulis, prout vo-
 luit hoc est, pro libera voluntatis arbitrio, nō pro
 necessitate obsequio. II. Probatur ratione, Libe-
 rare est, nobilius, quā agere ex necessitate natu-
 re. Illud Deo cōvenit, nō hoc. Patet antecedens.
 quae ex necessitate naturae agunt, egent agente

quo superiori, per quod ad fines suos ordinetur. Nobilius a. est, sibi ipsi præstitueret finem, quam alterius ordinatione dirigi ad finem, ut ex ipso terminis patet. III. Si Deus ageret ex necessitate naturæ, tum semper ageret secundum extremum virium. At hoc pugnat cum Dei infinita essentia & virtute. Impossibile n. est ut infinita virtus agat secundum ultimam potentiam suam. Et confirmatur, quia si sic, tunc à Deo non produceretur species ignobiliores. Quis a. credat, Deum aliquid nobilius facere non posse, quam nas. IV. Probatur ex hoc, quia ultima resolutio, si inquiratur, de causa actionum divinarum, non potest terminari alibi, nisi in Dei voluntate. Cur Deus fecit angelos tot, & non plures vel pauciores? Cur fecit angelos tantæ perfectionis, & non majoris vel minoris? An quia non potuit aliter, An quia non voluit aliter? Non potuisse aliter, pugnat cum infinitate potentie divinæ. Sequitur igitur, id ita esse, quia non voluit aliter, & sic in cæteris.

Nunc solvendo argumenta. Respondeo ad primum, quo objiciebatur, cum libertate voluntatis, non consistere Dei immutabilitatem. Ac Suarez quidē admodum prolixè disputat, de Cōcordia libertatis divinæ, cum ejus immutabilitate. disp. 30. Met. tota. f. 9. Dicitam breviter. I. Cum Deus dicitur immutabilis, tunc inprimis intelligitur respectu essentia & consilii Dei. Secundum illam igitur Deus est immutabilis ut satis clarum est. Nam quā n. Deus definit esse, quod est. Cōfirmatur a. & prepositum suum semper etiā exequitur. Quod a. voluit Deus, hoc vel alio tempore fieri, etiam semper fit. Loquimur a. nunc de voluntate beneplaciti. Nam voluntatem signi sæpe non impleri, non indicat mutabilitatem consilii divini, quia sub his, quæ voluntate signi significat Deus, sæpe Deus vult aliud, sub his latet. Sicut sub immolatione Isaac, latuit probatio fidei Abraham. Hæc itaq; sicut voluit,

41
Solvuntur
Objectiones

Quomodo
Deus sit immutabilis

luit, ita etiam consecutus est Deus. In aliis, quando non fit, quod vult Deus (veluti est impletio mandatorum legis) non de finit tamē Deus velle, quod vult. Et sic est voluntas immutabilis. 2. *Agere Deum, cuius ante non egisset, non indicat mutabilitatem in Deo.* Actiones enim non reperiuntur in agente, sed solum ab eo sunt. Unde sequitur, mutationem solum finem in objecto vel patiente. Sol non mutatur, quando producit ranam, quam ante non produxit, si quisquiliæ ex quibus rana fit, mutantur, & sic in aliis. 3. *De amari* dicendum est, eum non acquiritur Deo demum, quando rem aliquam incipit efficere. Quod enim efficit, hoc efficit secundum profectum æternum, quo proposuit aliquando facere quod in tempore facit. Unde apparet amorem multum esse cum proposito efficiendi. Impossibile quidem est, ut Deus aliquid facere velit, quod non amet. Voluntatem enim semper est ad bonum. Bonum autem omne est amabile. Si igitur amor ille est æternus, sicut & propositum faciendi aliud, est æternum, tum apparet, nullam mutationem accidentalem Deo contingere, si nunc velit actu esse, quod antea nondum voluit actu esse.

43
An actiones
Dei possint
dici contingentes?

Ad secundum: Conceritatio aliqua est inter Thomistas & Scotistas, ubi hi dicunt actiones Dei contingentes, ex Scot. l. i. dist. 2. 38. 39. Sequitur hos res. l. 9. Phys. c. 11. Illi autem negant eas esse contingentes, ex Thoma l. i. sent. dist. 43. q. 2. a. 1. Non dicendum, inquit ibi, voluntatem Dei esse contingentem aut operationem ipsius, quia contingentiam mutabilitatem importat, quæ in Deo esse non potest. Dicendum tamen: Contingentiam bisariam esse. Vel enim per contingentiam intelligitur solum in differentiam, ad esse vel non esse aliquid actus: Vel etiam, præter hanc in differentiam, notamus ea voce imperfectionem mutabilitatis, per

potentialitatis, &c. R. ad posteriorem figuram: Potest tamen contingere est Deus agendum. Atque hanc eandem libertatem. Ad tertium: Contingentiam, quæ nata est ex illa, quam appellamus consilium apprehensione, sine distinctiori generis consideratione, quia cum dicto a signorum per se conveniunt. Posteriorum completitur in illis, cur Deo tribui nuncupatur. Eph. 1. v. 11. consilium voluntatis, quod tuum magnus consiliarius appellatur consiliarius ponendam causam. Ad Quartum: De contingentibus libertas est, quæ eo egent, id imperfectionem, non dum pertinent. Illi imperfectione, quæ eminentiam, secundum esse in esse & operatione omne illud, à se. Legatur Thoma. Q. V. A. An angeli. Questio intelligitur aliquam confirmari potest.

potentialitatis, &c. Et si igitur contingentia secundum posteriorem significationem tribui non possit Deo: Potest tamen secundum priorem. Indifferens enim est Deus ad operandum & ad non operandum. Atque hæc contingentia sufficit ad postulandam libertatem.

Ad tertium: Consilium vel appellamus sententiam, quæ nata est ex discursu mentis: Vel etiam appellamus consilium sententiam, quam simplici apprehensione, sine discursu, intellectus approbat. Prioris generis consilium notat imperfectionem, in ipso, quia cum discursu est. Discursus enim est à nullo ad ignorum progressus. Et per hoc Deo non convenit. Posterioris autem generis consilium, nullam complectitur imperfectionem, nullaq; causa est, cur Deo tribui non possit. Atque sic loquitur scriptura. *Eph. i. v. 11.* Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. *Ier. 23 v. 18.* Dominus exercituum magnus consilio. Et *Is. 9 v. 6.* Messias appellatur consiliarius. Atq; hoc consilium sufficit ad postulandam causam voluntariam sive liberam.

Ad Quartum: Deus non eget aliquo, quod determinetur libertas ejus ad certos actus. Quod enim illa eo egent, id imperfectionis est, quia consistendo in libertate, nondum habent omnia, quæ ad operandum pertinent. Et hinc sunt indifferentia secundum imperfectionem. Deus autem est indifferens per eminentiam, secundum quam, quia completus est in esse & operari, ideò seipso supplere potest omne illud, à quo libertas ejus determinari posset. Legatur *Thom. i. contra gentes. c. 82.*

Q U Æ S T I O II.

An angeli sunt agentia libera?

Quæstio intelligitur de Angelis ut hæc sententia confirmari sunt in bono. Ante illa enim

43
An Deo possit tribui consilium?

84

45
Objectiones

F 3 con

confirmationem dubium non est, quod habuerint libertatē. Intelligi a potest etiam hęc questio de angelis malis, qui in malo sunt indurati. Videtur igitur, nō convenire eis liberum arbitrium. Et probatur Lex definitione liberi arbitrii Nam liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, quā bonum eligitur, gratiā assistente, vel malū eadē deficiente, definitore Lombardol. 2. *distin.* 24. 25. *A.* Repugnat 2. Angelum in bono confirmatum posse malum eligere. 1. I. Angeli dicuntur servi Dei sive administratorii spiritus. E. non sunt agentia libera. Nam Servitus & libertas opponuntur.

46
Angelis con-
vinire Li-
bertatem.

Nihilominus dicendum est: Angelis convenire libertatem. 1. Quia in Angelis est radix libertatis, videlicet iudicium intellectus. 2. quia non decet, ut Angeli habeant minorem perfectionem quā homo. At homo habet liberum arbitrium. E. multo magis Angeli, qui sunt Entia perfectiora quā homo. Quod a. libertas perfectionis sit, patuit in superiori questione. Nam quæ non liberè sed necessitate vel impulsu naturæ agunt ea non præstunt sibi finem sed moventur ad imperium & secundū ductum alicujus dirigentis. Moveri a. ab alio imperfectionem utiq; significat. Deinde attributum quod reperitur in primo Ente, atq; sic cui nō repugnat infinitati Illud est perfectio simpliciter. Unde quod minus tale quid participat Eas aliquod, eē magis imperfectum est. Libertas a. est attributum quod Deo convenit, ut patuit priori questione. Pro hac sententia videantur idem sententias Ireneus l. 4. c. 71. Damasc. l. 2. de Orthod. fid. c. 3. 4. Augustinus l. 4. c. 71. Basil. l. de spir. S. c. 16. de corrept. & grat. c. 10. Basil. l. de spir. S. c. 16.

47

Ad primam objectionem responderetur: Definitionem illam non esse generalem, sed cōvenire solam libero arbitrio hominis post lapsum. Id indicat Magister l. 2. d. 25. c. Secundum prædictam assignationem

nam, inquit, C.
1. quæstionis po
nam arbitrium
ntraria deflectere
necitate est elige
la secundum electi
andū quod nec in
nta beatitudinis g
ute nequeant, libe
amen postea l. 2. E.
am Domino felicit
ndinis confirmati
lav nec possunt, lib
erem Augult 1.
Sed hic gravis occu
sini Angeli? Si n
pati sunt in bono
non possunt omitten
ant non Deum ama
necessariū eos & om
us bonos Necessari
tote est. Respondeo: In
fferentem & libera
tione finis. Circa
ut libertas, de quo
At consultatio est
dist. l. 3. Eib. c. 2. &
to mensurandam e
indifferencia ad fi
m aliquam liberta
tatem non d. sp. 10. V
ta. Ex his igitur di
namaret & gloriifi
cerum. Possent en
et aliud, per quod
tut. Scors. l. 1. disp. 3.

tionem, *inquit*, (loquitur de definitione in initio
hujus questionis posita) in eis tantum videretur esse
liberum arbitrium, qui voluntatem mutare & in
contraria deflectere possint, in quorum videlicet
potestate est eligere bonum vel malum, & utrumli-
bet secundum electionem facere vel dimittere, se-
cundum quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui
anta beatitudinis gratia sunt roborati, ut jam pec-
care nequeant, liberum arbitrium esse nequit. Et
tamen postea *lit. E. Angeli & Sancti, inquit*, qui jam
cum Domino feliciter vivunt, atque ita gratia beati-
tudinis confirmati sunt, ut ad malum flexi nec ve-
lunt nec possunt, libero arbitrio non careant. Vide-
tur etiam Augustinus *l. 22. de Civ. Dei. c. 30.*
Sed hic gravis occurrit Instantia: *Ad quos actus li-
beri sint Angeli?* Si n. (ut inferitur ex eo, quia confir-
mati sunt in bono) non possunt peccare, tunc etiam
non possunt omittere bonos actus, atque sic non pos-
sunt non Deum amare & glorificare. Unde sequitur
necessarium eos & omittere actus malos, & facere ac-
tus bonos. Necessarium n. est, quod aliter esse non
potest. *Respondetur*: In primis causam liberam, esse in-
differentem & liberam ratione mediorum & non
ratione finis. Circa illud enim, in primis versari de-
bet libertas, de quo potest fieri consultatio, ut pa-
teret. At consultatio est de mediis & non de fine, per
Christum *l. 3. Eth. c. 2. & 3.* Dixi a. in primis libertatem
esse mensurandam ex indifferentia ad media, & non
ex indifferentia ad fines, propterea, quia aliqui ex-
ponunt aliquam libertatem esse circa finem ponunt, quod
nunc non disputo. Videatur Suarez *disp. 19. Met. s. 8.*
ut a. Ex his igitur dico: et si Angelus necessarium De-
um amaret & glorificaret. adhuc tamen esset agens
liberum, Possent enim posthabito uno medio eli-
gere aliud, per quod praedictum finem suum exequere-
ntur. Scotus *l. 1. disp. 39. § Quantum ad primum, &c.*
F 4 Liber.

Libertatem creatam, ait, intelligi posse in tribus. In ordine ad diversos actus immanentes in potentia. 2. In ordine ad diversa objecta. 3. In ordine ad diversos effectus extrinsecos. Sic igitur Angelus liberebit. 1. Eliciendo in se volitionem & notionem unius & ejusdem medii. 2. Volendo medium hoc & nolendo aliud. 3. Applicando potentiam suam ad efficiendum, quod noluit, voluitve.

Ad secundam objectionem facilius est respondere. Libertas enim dupliciter sumitur. Aliquando opponitur servituti, aliquando necessitati. Est ergo Angelus secundum priorem significationem non sicut liberi, sunt tamen secundum posteriorem quod sufficit ad hoc ut dicantur comprehendi sub agentibus liberis.

QVÆSTIO III.

An homo sit agens liberum?

Theologi imprimis distinguunt status hominis. Ajunt enim posse libertatem hominis considerari vel in statu integritatis, vel in statu peccati ante conversionem, vel in statu peccati post acceptam gratiam conversionis, vel denique in statu gloria. Faciunt autem hoc propterea, quia ipsi specialiter disputant de viribus liberi arbitrii in ordine ad motus spirituales. Hanc disputationem, quæ plane Theologica est, hic non facimus nostram: Sed solum inquirimus: An homo liberum arbitrium habeat, cujuscumque tandem respectu sit, in primis quæ an saltem in civilibus & naturalibus agat libere, an verò ex necessitate?

Igitur hominem agere ex necessitate, statuunt primum omnes illi, qui ajunt omnia fieri ex fatæ necessitate. Ita sensisse Stoicos auctor est Cicero. *de divinat. & Laert. l. 7. in vita Zenonis.* Ajebantque

Hominem
agere ex ne-
cessitate.

Dei
niti eorum in se
ffixati ex immuta
us connexionem, u
Chrysostomus
acut. & Gregor. N
voluerunt quidam
Magus, ut refert
Cicero, & Priscilli
Manichæi, ut refert
Pelagius & Augu
Abailardus, ut con
tinus et. am non e
Nam l. 1. in fin. s. 4
nem homini relinq
nec per se vitiosis,
tere id solum, nō q
sed quod de eo, tan
quare noluit. Et l. 1
nationem sentent
jus dicta ad tuam
noncingentiam, qu
excludit. Testimon
ur Zwinglius, Be
lib. Concord. p. 183.
Stoicos & Calvinic
uis ponunt in in
ulnari Dei motien
Ac primum proli
Si homo non eff
laudari nec virtu
tiones necho no
tima non habet
Amens Alexand

multi eorum in specie: Voluntatem hominis necessitari ex immutabili illa causarum cum suis effectibus connexionem, ut refert Augustinus. *l. 5. de civ. Dei. c. 1. §. 4. confess. c. 3.* Quamquam Plutarchus *lib. 1. de placis.* & Gregor. Nyssenus *l. de fato* referant, quod Stoici exemerint in hac sententia sua animos hominum. Deinde in specie libertatem hominis sustulerunt quidam veteres Hæretici, veluti Simon Magus, ut refert Clemens. *l. 3. Recognitionum*, Bardesanes & Priscilliani, ut refert Aug. *de hæres. c. 35.* Manichæi, ut refert Hieron. *in præf. Dialog. contra Pelagianos & August. l. 2. de fide contra Manichæos. c. 5.* Abailardus, ut constat ex Bernhardi *Epist. 194.* Calvinus etiam non est planè alienus ab hac sententia. Nam *l. 2. in 2. c. 4. n. 6.* ait eos, qui liberam electionem homini relinquunt, in rebus nec per sese iustis, nec per se vitiosis, (h. e. civilibus & naturalibus) facere id solum, nõ quod pro certo id asserere velint, sed quod de eo, tanquam re parvi momenti discipulare nolint. Et *l. 1. c. 16. n. 8.* cum allegasset ad confirmationem sententiæ suæ Augustinum, applicans ejus dicta ad suam sententiam. Quâ ratione, inquit, contingentiam, quæ ab hominum arbitrio pèderet, excludit. Testimonia quibus idem censuisse, dicitur Zwinglius, Beza, &c. vide apud Hutterum *art. 2. lib. Concord. p. 183.* Hoc tamen discrimen est inter Stoicos & Calvinianos, quod illi causam necessitatis ponunt in influxu stellarum; Hi verò in peculiari Dei motione.

Ac primum pro libertate hominis multa faciunt. I. Si homo non esset liberi arbitrii, tunc nemo posset laudari nec vituperari. Nec laudes nec vituperationes nec honores nec supplicia iusta essent, si anima non haberet potestatem liberam, inquit Clemens Alexandr. *l. 1. Strom. p. 5.* Similia habet Justinus

⁵¹
Desiderius:
Quod homo
sit agens libe-
rum.

stinus Martyr. in *Apolog.* 1. pro Christianis tom. 1. f. 89
& *Apolog.* 2. f. 137.

50 II. In hominem eadit consultatio. E. etiam libertas. Nam consultatio est nihil aliud quam discursus circa media, ut sciatur, quodnam eorum utilius vel magis necessarium sit ad consecutionem finis quem eligimus. Unde consultatio non est, ubi non potest esse lectio. At electio non est sine libertate. Nam electiva vis nihil aliud est quam potestas libera, quâ possumus uno repudiato aliud amplecti. Vide de hoc Greg. Nyssenum l. 7. de *Phil.* c. 1.

51 III. Si homo non esset agens liberum, tum vel illa necessitas esset ex influxu stellarum, vel ex peculiari motione & influxu Dei. Nam alterutrum horum dici solet ab impugnatoribus hujus sententiæ. Non primum. Nam nulla est proportio inter animam immaterialem, & inter cælum & stellas materialia. At impossibile est agens agere in patiens, ubi deficit similitudo unius ad alterum. Non postremum, Nam inter humanos actus connumerandi sunt actus mali. Si igitur peculiari Dei motione adimitur homini libertas ad actus suos, tunc peccata peculiarem Dei motionem dabitur ei necessitas ad actus suos etiam malos. At hoc absurdum est. 1. Quia (ut Augustinus ratiocinatur l. 83. *questionum* q. 3) nullo sapiente homine auctore sit homo deterior. At Deus est omni homine sapientior. E. multò minus Deo auctore homo sit deterior. 2. Si Deus veller homines peccare, veller malum igitur peccaret. Nam peccare nihil aliud est quam malum velle. At absurdum est: Deum peccare. Peccare enim est deficere. At deficere repugnat Enti summo & perfecto. Alias rationes huc pertinentes vide apud Anselm. de *lib. arb.* c. 8. Fulgent. *lib.* 1. ad *Monim.* cap. 21. 22. 23. Ambros. *lib.* 1. *Exameron.* cap. 8. aliosque.

Ratio

Rationes autem
objectiones ex
as.

Objici autem potest
derum, tum sequi
ationes hominis.

interrogaret divinam
conscientiam Nam si D
deoque impediret
vellet, sed quod vel

quod vult, non a
Deus impediret actum
ut agens liberum.

eligendo, non au
quod elegimus.

de Orthod. sic et
nostra potestate est
um providentia m

II. *Objection.* Si
um operationes ta
terno decrevit, q

um sequitur tolli
or aut illud. Vol

um ut refisti ei p
Responsio. Durat

gar, Deum conce
tales, vocati aut

um causam omni
sagendi, & adh

mentia commun
18. in *Phys.* Coll
12. Suarez *dis*

gentes c. 67. & 1.
um sunt quæ re
hominis libero
occurrente ad om

Rationes autem pro hac sententia ex scripturis, aut objectiones ex iisdem, Theologis relinquimus.

Obijci autem potest 1. Si homo prorsus est agens liberum, tum sequitur Deum non posse impedire actiones hominis. At absurdum hoc. Hoc enim derogaret divinæ omnipotentie. Pater autem consequentia. Nam si Deus posset impedire hominem, adeoque impediret: Tum homo non ageret quod vellet, sed quod vellet Deus. Qui autem non agit id quod vult, non agit liberè. *Respondeo*: Potest & Deus impedire actiones humanas & tamen homo est agens liberum. Nam libertas consistit in primis in eligendo, non autem similiter in executione illius quod elegimus. Bætio autem (inquid Damasc. 12. de Orthod. fid. cap. 26.) agendorum semper in nostra potestate est. Actio autem plerumque quodam providentiæ modo præpediatur.

II. Obijciō. Si Deus concurrat ad omnium rerum operationes tanquam prima causa, & verò ab æterno decrevit, quid velit à se fieri & non fieri, tum sequitur tolli in homine libertatem agendi hoc aut illud. Voluntas, enim Dei efficacior est, quam ut resisti ei possit.

Responsio. Durandus l. 2. sent. d. 1. q. 5. & d. 37. qu. 1. *Quomodo* negat, Deum concurrere ad omnes causas naturales, vocari autem solum Universalem & primam causam omnium rerum, quia iis indiderit voluntatem. *Dei concursus non tollit libertatem nostram.* Hæc tamen sententia communiter rejicitur. Videatur Petrus. c. 8. l. 8. in Phys. Colleg. Conimbr. libr. 2. Phys. cap. 7. q. 10. 12. Suarez disputat. 22. Met. s. 1. Thom. l. 3. con. magentes c. 67. & 1. part. summ. quest. 105. art. 5. Duo igitur sunt quæ responderi possunt pro defendendo hominis libero arbitrio, posita operatione Dei, concurrente ad omnes actiones hominis. 1. Dici potest:

53

Objectiones.

54

potest: Cooperationem Dei primò referri ad effectum causæ secundæ, & non ad causam secundam, hoc est, Deum non determinare voluntatem hominis, aut aliquid in eam imprimere, quicquid tandem sit, sed statim & immediatè influere in effectum voluntatis, ut hunc Deus producat eo ipso momento, quo etiam homo operatur ad productionem illius. Sicut cum duo equi trahunt currum, unus equus non influit in tractionem currus. Ita docet Scotus, Biel & Ariminensis l. 2. d. 37. Evidens autem est per talem concursam divinum nihil de cedere libertati humanæ. II. Dici potest (quod alii ferè omnes Scholastici doceant) Deum concurrere ad effectum voluntatis mediare, quia scilicet movet voluntatem. Atque tum salvatur libertas voluntatis hoc modo: Voluntas divina est quidem causa prima, sed tamen non agit movendo & influendo in agens liberum, nisi prævisa dispositione & determinatione illius. Deus igitur sic decrevit illi voluntati cooperari, quando & quoties prævisa est se dispositura, ad effectum aliquem. At hæc ipsa est libertas elicere ex se volitionem aut a volitionem.

55

III. *Obiectio*: Si Deus omnes actus humanos præscivit, & præscientia Dei non potest falli, tum sequitur, actus humanos non posse fieri. Igitur actus humani sunt necessarii. Necessarium eam est, quod aliter esse non potest. Si necessarii. E non sunt contingentes. Ergo nec liberi. Libertas enim continetur sub contingentia.

56

Quomodo
Præscientia
Dei non tol-
lat liberta-
tem nostram?
Respondio I. Præscientia non affert rebus præscitis necessitatem, ut docet Aug. l. 3. de lib. arb. c. 3. & probat. Nam si præscientia affert rebus necessitatem, tum vel id fit à præscientia in genere, vel à præscientia Dei solùm. Non illud: Nā præscientia humana nunquam affert rebus necessitatem. Non e

am futura est nec
alia p. ævidit eam
prævidit Maschem
de obiectivè Eclip
matici Beid est i
tam præscientia, u
necessitatem. N
ctus, veluti quod a
abolere mundum
libertimi. Idem de
solt. hom. 60. in Ma
ra scandala prædi
quoniam futura
fierent, si nollet
& peltiferi. Quo
tura prædixisset.
Non ex eo, quia D
futurum est, sed q
si præscius futuru
l. 2. contra Gelsum.
Domini, August. l.
modo, inquit, cog
tollere voluntati
tis arbitrio, Deo
am futurorum, se
ficemur. Non id
tem peccatorum.
II. Quod aut
sunt non evenire, h
alia, instructura,
navit Scalig. ex. 36
quæ, ne verbum
Dei omnipotent
tione metimur
quibus est futuru
nil futurum, non

nim futura est necessariò sequente anno Eclipsis, quia praevidit eam Mathematicus, sed propterea praevidit Mathematicus, quia ea futura erat, atque sic obiectivè Eclipsis praexercit praevisioni Mathematici. Et id est in cæteris rebus praevisis. Non etiam praescientia, ut est Dei, affert rebus praeclitis necessitatem. Nam Deus praeclit suos proprios actus, veluti quod aliquando velit creare mundum, abolere mundum, &c. Et tamen actus divini sunt liberrimi. Idem de praescientia divina docet Chrysostomus. *hom. 60. in Mat. ad c. 18. ad v. 7.* Non quia futura scandala praeclixit, inquit, idcirco veniunt, sed quoniam futura erant, idcirco praeclixit. Nò enim fierent, si nollet ea excogitare homines nequam & pestiferi. Quod si nò vèrta fuissent, nec ipse futura praeclixisset, &c. Sic & Hieron. *cap. 26. Hieron.* Non ex eo, quia Deus scit aliquid futurum, idcirco futurum est, sed quia futurum est, Deus novit, quasi praeclius futurorum. Similia sunt apud Origenem *l. 2. contra Celsum. (p. 65.)* Athanasius *in serm. de passione Domini, August. l. 5. de Civ. Dei. 10.* Ubi nullo modo, inquit, cogimur, aut retenti praeclientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, Deo quod nefas est, negare praeclientiam futurorum, sed utrumque amplectimur & confitemur. Non idcirco peccat homo, quia praeclit illud peccaturum, &c.

II. Quod autem ea, quae praeclita sunt, nò possunt nò evenire, hoc est ex eo, quia Deus praecliens alia, inveniatur ea, quasi praeclentia vel facta, ut & notavit Scaliger. *ex. 365. f. 8.* Si subtilius excutiamus, inquit, ne verbum quidem illud praeclidere, convenit Dei omnipotentiae, nisi quod nostrà mutila cognitione metimur Dei infinitatem. Nobis quidem, quibus est futurum, praeclio illa est. Deus cui nihil futurum, non praeclidet, sed videt simplicissime, quod

quod est præsens. Deo enim omnia præsentia. Ut idem dicit *exere.* 307. s. 20. Quando autem aliquid est in præsenti, vel etiam factum est, tunc non potest non esse, etiam quod aliàs collatum ad causas suas est contingentissimum: Atque sic eo ipso quo est, etiam necessariò est, inquit Boet. & Arist. l. 1. de interp. c. 14.

At dice: Sicigitur homo agit necessariò, saltem in præsenti, quod videlicet Deus præscentia sua id intueatur. *Respondet* 1. Si maximè homo necessariò ageret, cum agit, nihilominus adhuc haberet liberum arbitrium. Nam ut multi volunt, (inter quos est Lombard. l. 2. d. 25. & Occam. l. 1. d. 38.) Liberum arbitrium non pertinet ad præsentia, sed ad futura solum. Quia tamen libertas videtur esse etiam in præsenti actu (secus enim Deus non esset agens liberum, cui omnia sunt præsentia) idcirco dicendum. 2. Propositionem Aristotelicam intelligi debere solum de Necessitate hypotheticâ. Illa autem non excludit contingentiam. Igitur unumquodque eo ipso quo est, necessariò est: necessariò, inquam, ex hypothese hac, quia est. Si actio aliqua sit libera, non potest quidem non esse, quando est, à causa tamen sua non fluit cum necessitate absoluta, sed adedò contingenter, ut quovis momento possit intermitui & non fieri.

*An infanti-
bus conve-
niat liber-
tas.*

Pelagiani, ut refert August. *Epist.* 106. ad Paulin. dicebant, etiam Infantibus convenire liberum arbitrium. Sed August. id *ibidem* rejicit. Nec tamen ea res contra nos est. Nam verum est alicui homini, ut infanti, non convenire liberum arbitrium, secundum exercitium videlicet vel actum, semper tamen ei convenit liberum arbitrium quatenus significat potestatem liberam eligendi hoc aut illud.

Probabant Pelagiani, actus liberos esse, in infante,

quia Jacob, Elia
pendet Augusti
parvulorum,
arque sic non au-
genim darii su-
im, quia huius g-
e respondens, p-
m, &c.

Q V E

An alia sint agen-

Ang

I. Videtur etiam
beras. Sane enim
bari potest, 2.
arro mundi. Is
par vel ad hanc re-
um magis haberet
ar ad partem lep-
onale, aut alias
penderet ad om-
suam habenda
que adedò liber. I-
um agentium na-
tia sunt ad produ-
ui, esto determin-
II. Videtur liber-
etiam plantis. N-
equè primò prop-
simul extendat c-
dextrorsum,
sum.

II. Multò mag-
n illud indicant
commotis Plu-
tine bitorum,

ante, quia Jacob, Esau, in natiuitate, supplantare.
Respondet Augustinus idem motus illes, si ueluti-
 gium parvulorum, fuisse signum magnarum re-
 um, atque sic non arbitrium, sed prodigium. Ne-
 que enim daturi sumus & asinis liberum arbi-
 trium, quia huius generis jumentum, aliquando
 oce respondens, prohibuit Propheta demen-
 am, &c.

QVÆSTIO IV.

An alia sint agentia libera, præter hominem,
 Angelos & Deum?

I. Videtur etiam rebus inanimatis competere
 bertas. Sunt enim indifferentia ad operandum Id
 robari potest. I. Exemplo ignis, si existeret in
 entro mundi. Is enim esset indifferens, ut se-
 atur vel ad hanc vel ad illam cœli partem. Nec
 nim magis haberet ignis ille propensionem, ut fer-
 etur ad partem septentrionalem, quam ad meri-
 tional-m, aut alias cœli partes, scilicet quæ primò
 ropenderet ad omnia cœli puncta. II. ad motio-
 nem suam habendam huc vel illuc est indifferens
 atque ad eò liber. II. Probari potest Exemplo o-
 mnium agentium naturalium. Hæc enim indiffe-
 rentia sunt ad productionem huius vel illius indi-
 vidui, esto determinata sint ad hanc speciem.

II. Videtur libertas esse in corporibus anima-
 tis, etiam plantis. Nam vis auctrix est indifferens,
 atque primò propendet ad omnes differentias,
 ut simul extendat corpus aliquod sursum, deor-
 sum, dextrorsum, sinistrorsum, prorsum, & re-
 torsum.

III. Multò magis videtur esse in bestiis libertas.
 Nam illud indicant sagacissima opéra earum, qui-
 bus commotus Plutarchus scripsit opusculum de
 ratione brutorum, Et Valla c. 9. *Dialecticis* iisdem ra-
 tionem

58
Ante hunc in
animatis
conuenas
libertatis

59

tionem attribuit, Illius generis opera sunt hæc
quod Bucephalus, equus Alexandri M. nemini
si Domino suo, tergum præbuit, ne quidem cum
lius, vestibus regis indutus, accessit: quod capra
Crete transfixa sagittis uti sagittam excutiant, o
stamnum quærere dicuntur. Pertinet etiam hu
quod Scaliger de equo refert exerc. 2. 09. f. 1. Equu
pusillum & deformem, inquit, Circumducebat Agy
quidam, cuius iussu, atque etiam solo interdum nutu
omnia faceret. Ambulare, succussim properare, curre
saltare quadrupes vel bipes. Vinum bibere vidimus
clunibus sedentem anteriores pedes ad pateram ferre, p
vini siue maluvium cruribus sustinere, quasi à tons
lavaretur qualem picium videmus asinum cucullat
humo se sternere, projectum atque etiam porrectum p
ciliorum compressione annuere, caput ad heri nu
attollere, in terga vertere, supinum ostendere, quo corp
suum mulier ineuntem admittat virum, &c. Et qu
modo non libertatem indicat, quod oves cætere
quadrupedes in campis unam herbam carpunt
liam negligunt, & sic deinceps. Ex quibus omni
bus colligitur: Bestias habere indifferentiam ad
perandum.

60

*Bestiæ non
convenire
libertatem
in operando.*

Nihilominus dicendum est: *Bestiæ non con*
nire liberum arbitrium. Nam illud includit & inte
lectum, quia est arbitrium, & voluntatem, quia
liberum. Hæc autem brutis non conveniunt. No
lite fieri sicut equus & mulus, quibus non est inte
lectus dicitur Psal. 32. v. 9. Indeg; Psal. 49. dicunt
jumenta insipientia. Quod si quandoq; brutis vo
luntas assignetur, necessarii vox voluntatis abu
vè & improprie accipitur (ubi enim intellectus
est, ibi proprie nec est voluntas) vel etiam gene
liter, pro appetitu vel inclinatione, quomodo
iam inanimatis tribuitur *ἡ ἐλπίς ἡ ἐκ φύσεως*, ut d

lig. l. i. de plant
Vives ad Augu
diade confirmat
verfalium, nec cog
potentias mat
ut ad tam nob
ig. tur nec potest
enim fundame
his autem à fo
libertatem.
argumenta ob
primum dico: Igu
profus posse ha
inde recedere po
omnes partes ign
notum lursum, pe
Indeque fit, ut in
ntem, nullaque acti
Mat. f. 1. num. 5. 6.
Ad secundum: Ea li
pagnat agentibus
um dicuntur possi
nibus ad actionem
ifica autem recens
in agentibus natu
etatis determinetur
us vel illius indivi
esset libera, si po
ad productionem
tamen agere vel a
br. d. 2. Physic. 7. q.
Videatur etiam
millic; An indiff
tibus naturalibu
determinum, Quod
am, dico: illam i

opera sunt hanc
M. nemi
e quidem cum
t: quod cap
m excutiant
tinet etiam h
209. si Equ
mducebat Ag
interum nutu
reperave, cu
libere vidim

Sealig J. r. de plant. p. 401. Lombard. lib. 2 d. 39. 4.
udov. Vives ad August. l. 14. de civ. Dei cap. 6.
Deinde confirmatur: In brutis non est cognitio
universalium, nec cogitatio reflexa. Habent enim
solum potentias materiales, quæ inferiores sunt,
tam ut ad tam nobiles operationes elevari pos-
sint. Igitur nec potest in iis esse liberum arbitrium.
Hujus enim fundamenta sunt ista.

Ex his autem à fortiori concluditur, nec in cæ-
lis esse libertatem.

Ad argumenta objecta nunc respondendū est.
primum dico: Ignem in tali statu positum, nul-
lus propterea posse habere à natura sua motionem,
ut inde recedere posse, nisi ab extrinseco motore,
quia omnes partes ignis in tali casu æquè inelinant
motum sursum, per lineam rectam quoquo ver-
tuntur. Indeque fit, ut inter se æqualem habeant acti-
onem, nullaque actio sequatur. Vide Suarez d. 5.
Met. s. 1. num. 5. 6.

Ad secundum: Ea libertas & indifferentia solum
pugnatur agentibus non-voluntariis secundum
tam dicuntur posse agere vel non agere positis
conditionibus ad actionem prærequisitis. Inter prære-
quisita autem recensetur etiam concursus divinus.
In agentibus naturalibus est in eo, ut causa na-
turalis determinetur per illum ad productionem
hujus vel illius individui. Igitur tum demum causa
est libera, si posita illa divina determinatio-
ne ad productionem hujus vel illius individui, pos-
sit etiam agere vel non agere. Confer Colleg. Co-
m. intellectus d. 3. Videatur etiam Suarez d. loc. num. 11. Disputa-
tio vel etiam generum illic; An indifferentia etiam reperitur in a-
gentibus naturalibus.

Ad tertium, Quod erat de facultate auctrice plan-
tarum, dico: illam indifferentiam quam ea habent

61
Solvuntur
objectiones.

61

61

ad extendendum corpus per omnes differentias loci, nullatenus indicat libertatem. Nam ita determinata est Facultas auctrix ad hunc effectum, ut non possit non sic extendere. Illa autem indifferentia ad effectus solum indicat libertatem, quâ quid sic indifferens est, ut agere vel non agere possit.

64

Ad quartum de bestiis Respondet. i. Verè esse in brutis saltem umbram & similitudinem quandam libertatis. Non enim ita sunt coarctati ad unum, sicut Sol ad lucendum, aut ignis ad urendum. Idque propterea, quia habent vim cognoscitivam sensuum, & etiam appetitum. Atque hoc faciunt rationes & exempla in objectione posita. 2. Non esse autem eam verè libertatem, apparet tum ex rationibus antefactis, tum etiam eo, quia ea quæ in illis est indifferentia, per iudicium naturale determinatur ad certos actus, si ut illos bruta necessarîo faciant. Sic igitur possunt hoc magis quam illud concupiscere, si phantasia illorum ita decernat. Hæc autem non potest nisi unum decernere, cum bruta non discurrant, indeque non possint hoc cum illo conferre. V. Piccol grad. 1. Philos. civil. cap. 22. & Scalig. lib. 5. C. L. L. c. 114. Hoc autem, quod dixi de necessitate appetendi illud, quod phantasia iudicavit, evidenter probatur ex eo, quia bestię ejusdem speciei omnes idem operantur. Omnes gallinæ fugiunt milvos, omnes lupi insidiantur ovibus, omnes ves, unius speciei, eodem modo nidificant. & deinceps. Idemque dicendum est, de specialibus actibus brutorum, quos habent per assuetudinem. Assuetudo enim disponit phantasiam ad certum quid imaginandum. Ad hoc autem, quod imaginata sunt bruta, non possunt non ferri, ut non sit vestigium reliquum, ex quo colligi po-

ad istos actus et
vel non appetere

primis hic prænotatur aliquid per accidens dicitur per accidens aggregationem. Est etiam diversitas bonus, quod est & qua itate. 2. Si prædicamentum, completam Rationem (rum) vel saltem ita exurgat una quædam unanimitas quasi per ad est vinum lymphæ ores committi.

11. Dicitur aliquid sic per accidens aliquid in suo subjecto. terminatas habeat, ne est aliquid per accidens ex causa per se oder ab interpositis a raro recipiatur in ea.

11. Dicitur aliquid Et hoc sensu illud angitur eandem occul Archiectus dicitur canere, aliu archiectus

quod istos actus eliciant ex se, ut possint eos appetere vel non appetere.

NON Ò.

De Causis per Accidens.

aprimis hic prænotanda est ambiguitas vocis. Dicitur aliquid per accidens, in ratione Unius Sic dicitur per accidens, quod est unum five Ens aggregationem. Estque id bifariam. 1. Si aggregatur entia diversorum prædicamentorum, ut homo bonus, quod est ens aggregatum ex substantia & qua itate. 2. Si aggregentur entia unius quædam prædicamenti, sed tamen seorsim habentia plenam Entitatem (ut acervus tritici aut nûrum) vel saltem ita refractam, ut tamen inde exurgat una quædam communis Entitas, per quam uniantur quasi partes illius aggregati, quale est vinum lymphatum, Hydromel, aliiq; liquores commisti.

I. Dicitur aliquid per accidens ratione subjecti, sic per accidens aliquid dicitur, quod raro recipitur in suo subjecto. Etsi alioquin causas perfecte, & terminatas habeat, à quibus fluat. Sic Eclipsis non est aliquid per accidens, non quasi non proveniat ex causa per se (secus enim est. Nam per se cadet ab interpositione diametrali terræ) sed raro recipiatur in isto suo subjecto, hoc est, luna.

III. Dicitur aliquid per accidens in ratione causæ. Et hoc sensu illud dicitur per accidens, quod coniungitur causæ per se agenti. Sic est aliquis homo simul Architectus & Musicus, Si ergo dicam Architectum canere, aut Musicum ædificare, tunc per sensum architectus respectu canionis, & Musicus

69
Per accidens
varie dicitur
tunc.

cus respectu ædificii dicitur causa per accidens quia scientia architectandi adjungitur, ei qui se canit, & scientia canendi, adjungitur ei, qui ædificat. ar. Vide Arist. 5. Met. c. 2.

68

*Per accidens
in ratione
effectus tres
modos habet.*

IV. Dicitur aliquid per accidens ratione effectus. Et hoc sensu illud dicitur per accidens, quod jungitur effectui per se producto. Sic est aliquis homo, qui per se intendit piscari. Huic effectui se intento, adjungitur alius effectus non intentus hoc est, ut in tra piscandum extrahat aureum pondem. Hoc igitur appellatur per accidens in ratione effectus. Atque huius iterum tres modi sunt ut annotavit Armand. de Bello VII. tractat. 2. 246. Et Thomas 2. secunda q. 43. art. 1. Et q. 65. art. 1. Aliquando ille effectus nullum habet ordinem ad effectum per se, nisi solum secundum æstimationem hominis, veluti si aliquis dicatur causa terræ motus, quia eo tempore quo ipse intravit domum terræ motus contigit, aut si Monachus dicatur causa pluvie, si Iris aquas concipiat, cum Monachi grediuntur iter. II. Aliquando ille effectus accidentaliter habet ordinem ad effectum per se, cum accessarium. Talis est effectus, qui consequitur æmulationem impediendi. Sic loquitur Aristot. Physic. 4. sent. 33. Aliqua corpora moveri ab eo, qui impedita & prohibentia removit. Igitur si columna impedit motum lapidis, ille qui movet columnam, est ejus motus causa per se, sed motus lapidis est effectus per accidens, talis, inquam, effectus accidentaliter, qui tamen necessariam habet secutionem & ordinem, ad priorem effectum per se. Quod cum adsit alicujus causa est, idem cum ab eam causam contrarii debemus nonnunquam, ut absenti gubernatoris, naufragii, cujus presentia solus in causis est, ait Arist. 5. Met. c. 2. Et 1. Physic. c. 3. Quamquam alia etiam ratione hoc intelligi possit, quod na-

scientiam suam sic
ulicer, ut causa lib
fluxu, qui est in
inter loquendo, ef
erat adesse. Vide
35. III. Aliquan
per ordinem ad eff
ita ut raro consequ
Talis est extractio
entio thesauri ad fo
accidentales, solum
dens. Quia prior
lum prorsus influx
um. Unde simplic
nipiam aggrediam

I. An dentur

Qui dicunt omnia
enter negant dari
tudine hic eam qu
probemus esse in re
tro, quod sic in re
bitari posset, An ali
aliquid etiam con
ar causam per acci
per se, sed raro p
ectus raro, etsi per
tingens est dari
in specie igitur quo
sic probari potest
as posterius est eo
re Physic. 6. c. 66. H
per accidens. II.
per se. Effectus se
bo etiam habet ca
per accidens, III.

absentiam suam sit causa submerfionis, quate-
 nus scilicet, ut causa libera suspendit actionem su-
 am influxu, qui est in potestate illius. Unde sic,
 casualiter loquendo, est causa per se, quia debebat
 potenter adesse. Vide Suarez disput 26 Metaph. f. 6.
 15. II. Aliquando ille effectus accidentalis,
 est ordinem ad effectum per se, sed contingen-
 ter, ita ut raro consequatur ad istum effectum per
 se. Talis est extractio aurei tripodis ad piscationem,
 et entio thesauri ad fossionem vinearum. Et hos effe-
 ctus accidentales, solum complectitur causa per
 se. Quia priorum duorum generum causarum,
 solum prorsus influxum habent ad ista effecta il-
 lum. Unde simpliciter non sunt causae. Nunc
 in ipsam aggrediamur.

I. An dentur effectus per Accidens.

Qui dicunt omnia fieri necessitudo, illi conse-
 quenter negant dari effectus casuales. Sed in ca-
 pitulum hinc eam questionem non tractabimus,
 probemus esse in rebus contingentiam. Igitur,
 fito, quod sit in rebus contingentia, adhuc tamē
 dubitari posset, An aliquid sit per accidens. Est e-
 nim aliquid etiam contingens, non solum quia ha-
 bet causam per accidens, sed etiam qui habeat cau-
 sam per se, sed raro positam in mundo. unde talis
 effectus raro, et si per se, consequitur. Hoc modo
 contingens est dari Eclipsin in Luna.

In specie igitur quod non dentur effectus casuales,
 sic probari potest. I. Omne effectum per acci-
 dens posterius est eo, quod est per se, ut Arist. ha-
 bet 2 Phys. c. 6. e. 66. Ergo non est opus ponere cau-
 sam per accidens. II. Omne Ens per se habet cau-
 sam per se. Effectus fortuitus est Ens per se, ut patet.
 Ergo etiam habet causam per se. E. non datur cau-
 sa per accidens. III. Si datur effectus per accidens.

E. tollitur Dei presentia & providentia, quod est absurdum. Consequentia firma est. Nam effectus per accidens est, qui est præter intentionem agentis. E. etiam præter intentionem Dei. Nam Deus concurrit in productione omnium particularium effectuum. At esse aliquid præter Dei intentionem omnino pugnat cum ipsius præsentia & providentia.

71
Declaratory
veritas.

Sed nihilominus oppositæ sententiæ veritas, per saltem per experientiam. Nemo enim est, qui non quandoq; experietur, cum effectus suis per aliquando conjungi alios effectus à se non interos. Atque hi ipsi sunt per accidens.

72
Soluntur
objectiones.

Solvendo igitur objectiones Respondeo ad
primam : Omnis effectus per accidens reducitur
 aliquam causam per se. Hæc propositio bifaria
 ponitur, Kecker*us* in *Syst. Log.* lib. 1. p. 155. Sic ex
 nit, quod reducatur ad causam per se, id est ad
 causam primam, cujus respectu omnis effectus dicitur
 per se. Sed hæc sententia satis Calviniana est.
 primis enim aliquando effectus per accidens sunt
 peccata, quæ non nisi Calvinisticè ad primam cau
 sam, tanquam causam per se reducuntur. Mel
 igitur est dicere cum aliis, quod omnis effectus
 per accidens reducatur ad aliquam causam per se, nisi
 quod illa causa sit causa per se illius effectus, qui
 illi est forivitus, sed quod illa sit per se causa alter
 us effectus, quem per se producit, cui postea ac
 dentaliter conjungitur effectus alius. Sic inven
 thesauri reducitur ad aliquam causam per se, id
 est ad eum, qui per se fodit vineam aut sepulchrum, &c.
 Ita exponit Suarez *disput.* 19. §. 12. *num.* 7. & attin
 getur. *Perer.* l. 9. c. 2. Utrinq; tamen opus est ponere cau
 sam per accidens. Et si enim *per se reductionem* effec
 tus foriviti habeat causam per se, hoc est, vel primam
 causam, vel eam, quæ per se producit eum effectum

effectus accidentalis conjungitur. Tamen pri-
us non habent causam per se, sed primum est effe-
ctus per accidens, quia illa causa, quæ per se pro-
ducit effectum aliquem, per accidens etiam produ-
cit eum, quem fortuitum dicimus.

Ad alterum Respondeo: Effectum fortuitum,
accidentalis est, non esse ens per se, Nam ut fortuitus
est, dicit aggregationem ad aliud per se effectum.
Nam in ratione Causæ etiam non est ens per se.
Nam hoc prorsus accidentale est, ut fodiens vi-
am inveniatur thesaurum.

Ad tertium Respondeo: Posito, quod dentur ef-
fectus fortuiti, non tollitur Dei præscientia aut
providentia: Quia isti erunt tales, si saltem fiant
perne particularis agentis intentione. Quod autem
non fortuito & casualiter agat Deus, si agant ita
ut mittat aliquis parens filium ad Academiam, in qua
necesse est ad eum per annuum, idque ignorante fratre. Post-
ea si anno nondum elapso mittat illuc alterum fili-
um, hoc illi filio fortuitum erit, quod ibi offenda-
tur ad primam, dicit fratrem suum, sed patri, agenti ita ex prævisio-
ne, non erit fortuitum. Simile est de duobus ser-
pentinis effectibus, in eundem locum missis, apud Thom. 1. 2. 2. q. 116. art. 1. Ita patet, causis inferioribus posse ali-
quid esse fortuitum, quod non sit fortuitum causa
primæ.

II. An Deus sit alicujus rei causa per accidens.

Negativa est August. 1. 8. q. 75. q. 1. 34. & ex eo Tho-
mas in citata modo 1. 2. 2. q. 103. art. 7. & q. 116. a. 1. &
Boethii 1. de consol. prof. 1. Patetque id firmiter: Nam
effectus per accidens dicitur ille, qui est præter no-
ticiam aut intentionem, consiliumve agentis. Ni-
hil autem est extra Dei noticiam. Est enim Deus
omni-

omnisciam Ens. 2. Ibi minus est fortunæ, ubi plus est intellectus, per Arist. l. 2. *Mag. Mor. c. 8.* Et patet quia, ubi plus est intellectus, ibi pauciora eveniunt propter perspicacitatem intellectus, præter illam notitiam. E. in proportionem, ubi purissimus est intellectus, seu, ubi nulla est intellectus imperfecta, ibi nihil est fortunæ. Atqui talis intellectus Deo est.

76

In oppositum tamen, videtur Deus aliquorum esse causa per accidens. Nam 1. peccata fiunt, & tamen non fiunt secundum intentionem Dei. E. si quis per accidens respectu Dei. 2. Removens prohibens dicitur causa per accidens, quemadmodum alicuius dicebamus, cum qui movet columnam, à qua prohibetur motus lapidis, per accidens esse causam, cur ille lapis moveatur. Atqui Deus etiam potest prohibere, & non in id quod prohibens removere, nempe istam columnam. E. & Deus est causa per accidens, cur moveatur lapis columnæ superjaccens.

77

Respondeo ad argumenta. I. In primo supponitur Deum esse causam peccati. Nā aliās non, quod cumque est citra intentionem agentis alienius, est causa per accidens. Nam citra intentionem hominis movetur cælum. Et tamen homo non est causa per accidens motus cælestis. Supponendo autem quod aliquid sit causa, tūc si non agat cum intentione, loquendo de agentibus voluntariis, dicitur agere per accidens. Id autem suppositum non adhibetur de Deo, in respectu ad peccatum. II. Carētia illa intentionis, quæ facit causam causalem, laudanda est, ut sine intentione agere, sit idem quod sine notitia vel consilio, vel deliberatione agere. Nam id homini, verbi gratia, fortuitum non est, quod prænotescatur ab ipso subsequiturum effectum illius. Atque sic hoc respectu etiam non conveniunt Deo ea, quæ in causa per accidens requiruntur.

in respectu
eius, quid actus
defectus, & causam
Suarez disp.
la secundum. Dubi
removere aliq
valvas, quæ prohi
illuminare, aut mo
lapidem aliq
eius non est non est
quam causa Univ
sole producat lu
re producat descen
per accidens
ne, quia illarum a
phibet, & non in id
cessariū addendum
moveni, non esse i
per accidens, hoc est
am quia removo in
dicitur actio illius qu
antea, idcirco fieri
entum, intendat n
etiam promoveri
usa per accidens, h
per sine intentione
prohibens, Si
usam ad operatio
fluit ad illam e
III. Quis requirit
facienda
Improprie dicitur
effectus, nullum
in necessarium. R

iruntur, in respectu ad peccatum. Prænotat e-
m Deus, quid actibus humanis adhaerendum sit,
peccat, defectus, & carentiam, debita iustitia, &c.
ideatur Suarez disp. 19. Met. §. 12. n. 4.
Ad secundum. Dubium non est, Deum immedia-

posse removere aliquod prohibens, veluti ut mo-
at valvas, quæ prohibent, solem aliquod concla-
illuminare, aut moveat columnam, quæ prohi-
bat lapidem aliquem deorsum ferri. Tunc tamen
causa sunt, & tunc non est non est causa per accidens, quia Deus
nem Dei. E si quæquam causa Universalis per, se etiam influit, ut
orens prohibens in sole producat lumen, & ut cum lapidis gravi-
admodum ante producat descensionem, Aliæ autem causæ di-
nam, quæ promoveatur per accidens agere, quæ removens prohi-
dens esse causam, quia illarum actio est solum in illud quod
etiam potest prohibere, & non in id quod prohibetur. Quamquam *Removens*
tam columnam necessarii addendum est, causam, quæ prohibent *prohibens*
ar moveatur lapide, non esse ita per accidens, ut hic de causa *quomodo sit*
er accidens, hoc est, casuali & fortuita loquimur. *causa?*

rimo supponam quia removere impedimento necessarii suble-
aliis non, quod dicitur actio illius quod prohibitum est, ut dictum
is actus, est antea, idcirco fieri potest, ut removens impedi-
tionem hominem, intendat non solum movere impedias,
non non est causa, sed etiam promovere operationem prohibiti. Ad
ponendo autem causa per accidens, hoc est, casuali & fortuita, ope-
rat cur intentatur sine intentione. Et adhuc notandum: remo-
variis, dicitur prohibens, Si accurate loquamur, non esse
positum non ad causam ad operationem prohibiti, quia prorsus ai-
peccatum II. Carè nil influit ad illam operationem.

III. Quis requiratur in genere, ut aliqua cau-
sa dicatur per accidens?

Improprie dicitur causa per accidens, ad quod
vel effectus, nullum ordinem habet, vel habet ordi-
nem necessarium. Est autem illa in primis proprie
causa.

Causa per accidens, ad quam effectus ordinem quemdem habet, sed contingenter, ut videre est ex natura huius capituli. Igitur, ut aliquid sic dicatur causa per accidens, requiritur. 1. Ut sit aliquid, quod aliquam rem per se efficiat. 2. Ut illi rei, quam per se efficit, adhaereat alius effectus, nullam necessariam connexionem habens cum priori per se productus effectus. Adeoque; 3. ut raro effectus ille per accidens, Nam causa vol adhaereat illi, quod est effectus per se. 4. Denique proprium est, esse liberum ut agens non agat secundum alias consuetudines, ut agere vel non agere, etiam in eodem modo. Id autem est dupliciter. prout etiam Avicenna, videtur agentia illa sunt duplicia. Vel enim effectus fortiter. l. 2. c. 7. alioque; tus adhaeret alicuius cause voluntarie effectui. II. Vicendum est tunc requiritur in causa per accidens, ut agat non per se, sed per intentionem, vel non deliberando, vel non per se, ut accepit Avicenna secundo effectum, quem accidentarium dicimus productione. Mor Nam modus agendi in agente voluntario est productione effectus secundum naturam vel deliberationem, &c. Vel in actibus dispositionis a effectus per accidens adhaeret effectui alicuius cause si materia generatur naturalis. Et tunc requiritur in causa per accidens, vel semina distincta, ut non agat secundum propensionem vel inclinationem, vel cum semina distinctum naturae. Vel uti: si animal generet, tum sine distincta, alioque; cundum propensionem naturae generat sibi simile. Amen hic est, mater quod si generet animal biceps, aut habens duo cornua, &c. tum generat per accidens, & non secundum naturam, sed prae- ter propensionem naturae.

IV. An Causa per accidens sit solum in efficiente?

80

Materia non est causa per accidens.

Avicenna l. 1. Suffic. c. 13. negat, dicitque; esse etiam causam per accidens in materia. Hac re dicendum est. 1. Materia nullus effectus est Causa per accidens, quia materia est. Ita patet. 1. Ex conditionibus, ad causam per accidens referentibus numero precedente. 2. Ex falsis hypothesebus Avicennae, qui existimat etiam effectum aliquem esse

De Ca
lem, qui (non
per ad utrumlibet
qua superficies fir
Si enim causa p
fectum, qui sic per
indifferens, ut q
aliter discrimen in
ens. Nam causa vol
proprium est, esse lib
ut agere vel non ag
Avicenna, videat
eter. l. 2. c. 7. alioque;
II. Vicendum est
non per se, sed per
accepit Avicenna
productione. Mor
productione effectus
dispositionis a
si materia generatur
semina distincta, alioque;
tunc sine distincta, alioque;
amen hic est, mater
accidens, sed solus
materia, ut est ma
salem, quam ad se
et, (si in fuerit) ad
nulla ei magis
relinquitur igitur
accidens.

V. Quomodo

Ramæi dividunt
fortuna, Cau

us ordinem
videre est ex
sic dicatur
aliquid, quo
rei, quam per
lam necessari
per se produ
ille per accide
er se. 4. Deniq
confacrum
iter proutem
in effectus for
tariz effectui.
ens, ut agat
oc decepit Avicennam. Manifestum autem id est
vel non prae
generationem dicimur productione Monstrorum. Natura enim saepe
plantatio est
antes dispositiones aut proprietates materiae, velu
hem, &c. Velu
do alicujus capi, si materia generationis sit redundans, vel defici
in causa per accide
ensionem vel i
al generet, tum
generet sibi simi
habens duo con
& non secun
tariz.
us sit solum
dicat; esse etiam
ria nullius effe
st. Ita patet 1. B
cens recensitis
hypothesibus A
csum aliquo effe
casum

II. Dicendum est, *saep sunt effectus per accidens*,
ens, ut agat nos *habet Causa per se, in concursu cum materia*. Atq;
oc decepit Avicennam. Manifestum autem id est
vel non prae
generationem dicimur productione Monstrorum. Natura enim saepe
plantatio est
antes dispositiones aut proprietates materiae, velu
hem, &c. Velu
do alicujus capi, si materia generationis sit redundans, vel defici
in causa per accide
ensionem vel i
al generet, tum
generet sibi simi
habens duo con
& non secun
tariz.
us sit solum
dicat; esse etiam
ria nullius effe
st. Ita patet 1. B
cens recensitis
hypothesibus A
csum aliquo effe
casum

*Causa Mon.
strorum,*

V. Quomodo dividenda sit Causa per accidens?

Ramæ dividunt in eam, quæ agit ex necessitate
vel fortuna. Causam autem ex necessitate agen
tem

82

*Diviso Ra
tem*

tem appellant eam, quæ agit necessitate extrinse
vel coactionis. In genere autem dicunt causam per
accidens, quæ externa facultate efficit. Laudant
huius divisionis autorem Arist. lib. 1. Rhet. c. 10. quod
locom postea annotabo. Dicitur ibi: quod agens
per se, agat necessitate vel fortunâ. Vide Doun.
Log. l. 1. c. 3. fol. 126.

*Divisio A-
ristotelico-
rum.*

83

Aristotelici autem distinguunt causam per a-
cidens in casum & fortunam. Idque sumitur ex
Arist. 2. Phys. c. 6. 7.

Dico I. Causa per accidens non potest dici omnis
quæ externâ facultate efficit. Est enim de ratione di-
ferentiz non dici latius, ad aliquid species, ut Ari-
st. habet 6. Top. c. 6. At externâ facultate agere dic-
tur etiam de causa per se. Et si enim causa per
proximè eliciat effectum suum ex se, h. e. natura v-
oluntate sua, tamen antecedenter potest alie-
vel instigari vel impelli ad id agendum, ut per
notum est, in primis de agentibus voluntariis. A-
que sic causa agens ex necessitate, potest referri
causam efficientem per se & voluntariam. Talis e-
st, qui salutis suæ Causâ abjicit in tempestate me-
ces suas in mare. Antecedenter enim solum impe-
litur ex vi tempestatum. De cætero tamen elic-
tum effectum ex se sive voluntate sua.

84

Dico II. Causam per accidens non posse dividi in
eam, quæ agit necessitate vel fortunâ. Ita sequitur e-
priori. Probatum enim est, causam, quæ agit ex ne-
cessitate coactionis, esse causam voluntariam, & non
causam per accidens. Sunt certè ibi omnia quæ a-
causam per se requiruntur in agente voluntario, h. e.
deliberatio, intentio, notitia eorum, quæ offeruntur,
quæ non sunt in causa per accidens.

85

*Quid sit A-
ristotelici*

Neq; Aristoteles eam distinctionem juvat. Nam
per eam, quæ non agit per se, Aristoteles non intelli-
git causam per accidens, quia sub illa causa non po-
se, com-

comprehendit etiam
se intelligit solum
us, quæ vel ex su-
at, vel imperat in-
tionis expectes sunt
Aristoteles ibi vulgine
nes homo aseculari
as appellat per se. h.
non per se. h. e. lec-
acculari, appellat
sitare, inquam, vic-
tur solum dividit
Rhet. cap. 10. intege-
ne omnino, partim q-
De non per se quidem
et, pro sua divisi-
viam per fortunam ag-
necessitate partim vi p-
nactus; non per se ag-
et vi. Quacumq; vero
causa, aut sunt per e-
am. Et ex his aliis por-
tia per exportem rati-
one, appetitio boni.
caverit esse bonum.
est, iracundia & cup-
nactus; agens, prop-
er, naturam, confu-
sitionem boni, iracu-
te. Ex quibus ap-
aisare de causa per
Dico III. Meli-
rum & casum.
alis est. Nam in g-
ad hunc alii per

comprehendit etiam naturam. Et per causam ^{causa non} se intelligit solum hominem, in illis operatione. ^{per se agente}

us, quas vel ex suis facultatibus rationalibus
it, vel imperat in aliis suis facultatibus, quæ
onis expertes sunt. Id quæ ea ex occasione, quod
storeles ibi vult inquirere, secundum quas opera-
nes homo accusari possit, & secundum quas nõ.
s appellat per se, hæc non per se. Et sic actio.
non per se h. e. secundum quas homo non pos-
accusari, appellat necessitatem & fortunam, ne-
cessitatem, inquam, violentiæ & naturæ. Summatim
tur solum dividit operationes hominis. Textus
Rhet. cap. 10 integer sic est. Iam, inquit, omne a-
git omnia, partim quidem non per se, partim verò per
Accidens non per se quidem (Et hæc verba allegant Ra-
zi, pro sua divisione causarum per accidens)
per se per fortunam agunt, partim ex necessitate. Et ex
necessitate partim vi. partim Natura. Quare omnia
accidens, non per se agunt, aut à fortuna, aut naturâ,
vi. Quacumque verò per se, quorum nisi homines sunt
causa, alia sunt per consuetudinem alia per appetitio-
nem. Et ex his alia per appetitionem rationis participant.
ia per expertem rationis. Est autem voluntas cum ra-
one, appetitio boni. Nemo enim vult nisi quod existi-
taverit esse bonum. Expertes verò rationis appetitus
sunt, iracundia & cupiditas. Quare necesse est omnia
accidens agunt, propter septem causas esse, fortunam,
vi, naturam, consuetudinem, ratiocinationem seu a-
ppetitionem boni, iracundiam, cupiditatem. Hæc dicitur
ille. Ex quibus apparet Aristotelem ibi nihil so-
lvere de causa per accidens.

Dico III. Melius dividi causam per accidens, per
fortunam & casum. Hujus divisionis confirmatio
facilis est. Nam in genere effectus accidentalis est,
qui ad hæret alii per se intencio à natura agente, &
que

que sunt conditiones alia supra relata *num* 79. Ite igitur effectus per se inventus, est vel effectus cause voluntarie, aut effectus Cause naturalis. Ergo effectus accidentalis vel adheret effecto cause voluntarie, & tunc est effectus fortuitus; vel adheret effecto cause naturalis, & tunc est effectus casualis. Ac proinde bonitas & adæquatio huius divisionis sumitur ex bonitate & adæquatione divisionis cause per se involuntarium & naturalem.

VI. De Fortuna.

87
*Ethnicorum
Fortuna.*

Primo annotandum est aliquid de voce Fortuna. Igitur apud Ethnicos fortuna sumitur pro peculiari Dea, quæ circa intuitum meriti aut demeriti præmia & poenas distribuat, idque valde mutabile. Et hinc piangebant fortunam cæcam, furenti fœmalem, volubili saxo pendentem. Contra hanc fabulam videatur *Latina* l. 3. *de ver. sap.* c. 28. 19. & *August.* l. 4. *de civ. Dei.* c. 28. Ethnica & huic forè similis significatio est, qua aliqui Philosophi ita sumunt eam vocem, ut effectum fortuitum dicant quam prorsus abjunctum à providentia Dei. Et hoc est, si aliqui ajunt, *August.* l. 2. *Retract.* c. 2. doluisse, quod in libris contra Academicos vocabulum fortuna usurpaverit: quanquam fortasse verius, quod doctus de vocabulo à se usurpato, quod tam prave significationi substat, etiam à senò sit ita usurpatum. 3. Vox fortunæ sumitur genericim pro omni effecto per accidens, ut comprehendat etiam casum, quomodo dicimus fortuito contigisse, ut proflueret fons ex terra, quæ calebat Pegasus, &c. 4. Vox fortunæ sumitur, ut distinguitur à casu, cujus definitionem mox apponemus. 5. Apud Oratores & Poetas fortuna plerumque solet notare felicitatem. 6. Valde frequens est, ut & vocabulum fortuna &

De Causa
etiam casus sunt
casuali, sed pro eff

Definitio

Definitio fortunæ est
supra dixi *Num.* 8
effectus talis, *Fortuna*
dicitur ob aliquam finem
sumum. Scelus est
idens, quatenus a
occurrit dicitur op
tione) aliquid raro
fortuita est agens vo
effecto per se inate
tus. R. Causa forti
tator Milesius. Na
muntium. Est que
pere pisces. Huic el
idè neq; semper ne
atio tuis odia. Arg
har. Possent aliq
itionem fieri, sed, o
facile possunt expo
re videat cas apud

VII. De Casu

Vocabulum casus
per accidens, tres ha
& est idem quod
dicit Arist. 1. *Ph.* c.
tuna. Nam quod est
omne à fortuna
casu, sic casu. 2. Sumi
gitur à fortuna.
non agit per v
bique naturale pro

voca

De Causa Efficiente.

III

Vocabula casus sumuntur, non pro causa fortuita, sed pro causa fortuita aut casuati.

Definitio Fortune.

Definitio fortunæ ex Arist. 2. Phys. 6. 5. 2. 52. iiii; supra dixi Num. 86. facile sumitur, & vulgo est talis, *Fortuna est causa per accidens, in qua fit aliquid ob aliquem finem, ex electione neque semper neque plurimum.* Sensus est, quod fortuna sit causa per accidens, quatenus agens aliquod voluntarium nec enim dicitur operans ob aliquem finem ex electione aliquid raro facit. Dicamus clarius: Causa fortuita est agens voluntarium, secundum quod est effectus per se intento annexus alius non intentus. Ex. Causa fortuita inventionis tripodis est piscator Milesius. Nam piscator Milesius est agens voluntarium. Estque eius effectus per se intentus, capere pisces. Huic effectui annexus est alius (& is idem, neque semper neque ut plurimum annexus est) inventio tripodis. Atque sic nihil peculiariter dicendum est. Possent aliquæ objectiones contra hanc definitionem fieri, sed, ex diligenti sectione superiorum, facile possunt expediri. Si quis curiosus sit hac re videat eas apud Perer. l. 9. de conting. c. 8. 9.

VII. De casu ejusque definitione.

Vocabulum casus manendo in doctrina de causis per accidens, tres habet significationes. 1. Sumitur idem & est idem quod causa per accidens generatim, & dicit Arist. 2. Ph. c. 6. 2. 57. *Casus latius patet, quam fortuna.* Nam quod est fortuna casus est quod verò est non omne fortuna. Ergo sic quicquid fit per accidens, fit casus. 2. Sumitur specialiter, prout contra dicitur, dicitur à fortuna. Tunc igitur casus est illa causa, quæ non agit per voluntatem aut intellectum, sed operatur per naturalem propensionem. Sicut fortuna est in

28

39

ius,

is, quæ intellectu & voluntate uruntur, in effectibus ad quæ per se feruntur. Sicut Arist. inquit, *1. 2. Physic. 6. 8. 59.* Neque inanimatum ullum, ne bellua, neq; infans, quod delectum non habet, quippiam agunt eorum, quæ fortuna eveniunt, si quædam similitudine & impropriate, sicut Pæarchus fortunatos dixit lapides, & quibus aræ tridæ essent, quod honore afficerentur, cum ejusdem generis pedibus concubarentur. 3. Cæ significat effectum casuale, quæ significatio ad frequens est, ut Boetius *l. de consol. prof. 1.* neq; sum significat causam, sed semper effectum casalem seu inopinatum.

90

Ex dictis facile est definire *Casum*: N^ompe *ca*
est *causa* per accidens, quæ effectus *causa* naturalis au
nitur alius effectus non inveniunt, nec necessarium n
habens cum illo effecto priori. Talis effectus est, e
regula recte decidens, lædit prætereuntis caput.
& præter intentionem aut propensionem lapi
est id agere, & etiam cum effecto per se intento
natura regulæ, qui est ad centrum movere, ra
connexus est iste, lædere alterius caput. Tūm
iam regula est agens naturale, quod sine cogniti
ne ferretur ad suos effectus.

D E C I M O.

De diuisione causa in Vniuocam &
Aequivocam.

Hic inquirendum est.

I. Cujus Cause sit hac divisio ?

Timplexus lib. 3, Met. c. 2. facit hanc divisione
generalem. Sed repugnat hæc amplitudo termi-
norum communi sermone Philosophorum, quib;
idem sunt causa univoca & generans univoca

æquivoca & generans æquivocum. Ex qui-
apparet hic vocem causæ specialiter sumi, &
ἀντινομιαν, pro sola efficiente, ut supra vocem
causæ sumi diximus. Notab. i. c. 2.

An in hac divisione dividatur causa, prout
comprehendit tū primam tū
secundam?

arez diff. 17. M. 1. aph. 2 n. 21. existimare ex Tho.
dividi hic solum causam secundam. Sed ex re-
sitis causæ æquivocæ, potest à capmerandis. ap-
ebit, non malè Deum causam æquivocam dici,
oque hanc divisionem causæ in univocam & æ-
vocam intell. gendam esse de causa, prout ab-
abit à primā & secunda causa.

90

An intelligatur divisio de causa prout com-
prehendit & principalem &
instrumentalem?

Resp. Principaliter intelligitur de causa princi-
cipali ita esse apparet. Nam solæ causæ principales
agent ad hoc, ut sibi assimilent effectum. Instru-
menta s. non agunt ad hoc, ut sibi assimilent effe-
ctum, sed juvant principale agens, ut isti assimile-
effectus. Cōtingit quidem aliquando ut instru-
mento assimiletur effectus, sicut per malleum fit
malleus: tamen hoc per accidens est, ad rationem
instrumenti. Malleus enim factus non tam assimi-
tur malleo instrumenti, quam exemplari in
ente artificis, tanquam causæ principalis, existit.
Atqui principaliter intelligitur hæc divisio fieri,
per eam exprimitur causæ & effectus assimi-
la. Vel enim agit, ut assimile effectum in genere.
Hæc est causa æquivoca. Vel agit ut assimile ef-
fectus in specie, & hæc est causa univoca. Proterea ta-

91

H

mca

men non est diffiteadum, qualitercunq; comprehendendi posse causam etiam instrumentalem, ut dicitur hęc æquivoca. Et si improprie talem locutionem esse negandum non sit, cum Thoma. e. *sent. 2. 1. q. 1. art. 4. Et Commen. 11. Metaph. com. 2.*

II. Quid sit Causa univoca, quid æquivoca?

Respondeo. Ut aliquid dicatur *causa æquivoca* num requiritur ex parte cause, alteram ex parte effectus. Hoc est, ut effectus sit cause dissimilis specie, ut est arcularius & mensa. Deus & cœlus. Hęc enim omnia non sunt ejusdem speciei. Ig arcularius produciens mensam, & Deus creans cœlum, causa æquivoca est. Istud est, ut causa sit eminentioris ordinis quam sit effectus. Quia n. n. aliquid potest dare, quod non habeat, vel fortiter vel eminenter; hinc etiam causa æquivoca non potest dare Entitatem, nisi eam haberet eminenter. h. e. entitatem aliquam superiorem Entitate effectus. Atq; hęc etiam conditio apparet in prioribus exemplis. Deus enim aliquid eminentius est quàm cœlum, & arcularius quàm mensa.

Causa autem univoca est, quæ producit effectum similem in specie, veluti, cum homo generat hominem, leo leonem, canis canem, ursus ursum. Est men advertendum, ampliandum esse hunc terminum, ut sit deus q. gradus cause univocæ licet constituere. *Primus* est is, qui nunc est infirmus, ut causa dicatur univoca, cum est effectus in speciem similis cause; *Secundus* est, cum causa conservat similem in specie, sic calor dicitur univocè agere, cum non solum generat calorem, sed etiam conservat calorem, æquivocè autem, cum destruit frigus. Usuratio tamen modus loquendi per ter-

92
Quid causa
univoca?

æquivocum autem
ante, sed generat
singula ista sint

I. Anima sit ca
fuerit

Respond. esse causam
tendo formam. n.
erlam. (Ut require
am accidenti: alter
tur ex diversitate fo
um ex variata disp
tro est accidentalis

II. Quæro: An D
sit cau

Videtur quod sit.
am essentiam comm
etiam communic
ipso, sicut dicitur.
bens communicat

de nulli effecto æ
ij, ut docet Arma
& Ghema: r. pars. 1.

Dicendum tamen
univocam filii, quia
etiam simile in sp

etiam numero essen
tius numero De
tadum naturam &

taes Deo conven
ius patet, consequ
etiam, gignere eu
etiam univoca non
etiam eadem specie e

De Causa Efficiente.

115

(Univocum aut æquivocum) est, de causa non conservante, sed generante.

Ut singula ista sint clariora, Quæro:

I. An *mas* sit causa univoca, generans *fœminam*?

Respond. esse causam univocam, quia *mas*, producendo *fœminam*, non producit aliqui in specie reversum, (Ut requirebatur in causa æquivoca) sed solummodo accidentaliter: Differentia enim *Sexus* non resultat ex diversitate formarum substantialium, sed solummodo ex variata dispositione materię, quę communito est accidentalis.

93

II. Quæro: An *Deus pater*, generans *filium*, sit causa univoca?

Videtur quod sit. Nam causa univoca est, quę essentiam communicat. An *Deus pater* suam essentiam communicat filio, eo ipso, quia genitum ipso, *filius* dicitur. Filius enim non dicitur, nisi bene communicatam sibi essentiam efficientis, unde nulli effectui æquivoco potest tribui nomen filii, ut docet Armand. de Bello *V. strati. 2. term. 6. & Ghemnit. part. 1. Loc. Theol. pag. 131.*

94

Dicendum tamen est, patrem non esse causam univocam filii, quia *Pater* gignens *filium* non gignit eum similem in specie, sed gignit communicando suam numero essentiam. Nam supposito, quod unus numero *Deus*, & quod *filius* sit verè *Deus* secundum naturam & omnes proprietates & operationes Deo convenientes, prout utrumque ex scriptis patet, consequens est, Deum patrem, gignens *filium*, gignere eundem numero Deum. Causa autem univoca non est, quę eundem numero, sed eundem specie effectum dicit.

H 2

Inquis

Inquis? Si non est causa univoca pater filii. E. causa æquivoca, quod est absurdius. *Respondeo.* Notandum est, quia pater accurate & in rigore loquens non est causa filii, sed solum principium. Nam ratione effectus (quod est causæ correlatum) est pendere à causa. Filio autem, ut qui verè Deus repugnat esse ens dependens. Filius ergo non potest effectum dici. E. nec pater debet dici causa. proinde nec causa univoca nec æquivoca. Advertatur igitur proportio. Vel aliquid gignens gignit sibi solum simile in genere. Et tunc est causa æquivoca. Vel aliquid gignens gignit aliquid sibi solum simile in specie. Et tunc est causa univoca. Vel aliquid gignens gignit aliquid sibi simile, secundum numerum, vel eadem ad numerum essentiâ, & ut transcenditur ratio causæ, Et id est in generatione divina, quæ hac etiam ratione potuit inenarrabilis & intelligibilis dici. Ex *Esaie* 53. v. 8.

QVÆSTIO III.

An sola animantia sint causæ Univocæ?

25

Videtur quod sic. Nam *Arist.* l. 2. de anima, inter facultates animæ recenset facultatem generandi intelligitque eam talem, quâ producatur tale, quod est ipsum generans, ut apparet ex dicto l. 2. de anima. 49. Ex quibus consequens esse videtur: vel aliter præter plantas & bestias & homines, animata esse vel ista non generare univocè, aut non esse causæ univocas. Dicendum tamen est, etiam res inanimatas esse causas univocas, sicut est, cum ignis generat, &c. generat. Hic enim effectus est in specie similis suæ causæ. Peculiari igitur modo solis animatis convenit sibi simile generare, propter quod etiam peculiari, scilicet facultatem generandi simile, Aristoteles retribuit ad animam. Igitur sola animata generant, ex se & *humano substantia*, de quæ ea cor

muni

quando materiam
voca & bestia aut
necesse est, per
animatæ, ut in ex
dem simile, sed non
materiam extranea
rationem. Ignis ex
vel stupam alterius
scilicet quid claritas
facult. anima. c. 11.

De causa per Em

ma

Hac de re duo in
traque causa sit. 1. An
anima sit. Negant eni
3. alique, Agens
in actionem. Ex
in actionem non
qui enim non conve
nientia, cum causat
etiam non est, ha
nec tractata sit
f. 5.

De Causa Un

Prim

De utraque hac di
propterea eadem
etiam. Dicitur
autem causæ in ca
loco attingat

unicando materiam ad rem gignendam, sicut & homines & bestię aut plantę ex corpore suo communicant semen, per quod speciem propagāt. Res animata, ut in exemplo ignis patuit, generant idem simile, sed non de sua substantia, sed agendo materiam extraneam, quemadmodum ignis generat ignem. Ignis ex mea cādela agit in Ellychni, vel stupam alterius, ut in iis efficiat ignem, nec se aliquid elargitur. Videatur hæc de re Zabarel. *facult. anima c. 11.*

UNDECIM Æ.

De causa per Emanationem & per transformationem.

Hæc de re duo in primis tractanda essent. 1. quid raq; causa sit. 2. An causa per Emanationem verè usā sit. Negant enim Cajetanus in Thom. 1 p. 9. 54. 1. 3. aliiq; Agens per Emanationem habere veram actionem. Ex quo consequens est, agens per emanationem non esse veram causam efficientem. ui enim non convenit actio, id non est efficiens causa, cum causalitas efficientis sit actio. Sed operæ effectum non est, hanc rem hic tractare, cum sufficienter tractata sit in *Introduc. Logica. cap. 10 de actione. f. 5.*

96

DUODECIM Æ.

De Causa Vniuersali & Particulari:
Prima & Secunda.

De utraq; hæc diuisione simulagemus, etsi non sit propterea eadem, quia habent aliquam conuenientiam. Distinguntur, quia priori diuisione, considerantur causę in causandi ordine. Sic enim, si proximo loco attingat effectum, vocatur causa particularis, si vero

97

oularis, si loco remotiori, ita, ut, quantum est de
fluxu illius, sit indifferens quid, ad faciendum
vel illud, cum aliqua particulari causa, vocatur
universalis. In posteriori autem divisione, non ne
fatio intelligitur concursus unius causæ cum
sed inspicitur solum ratio cendi, & sic prima
est, quæ est causa, non à causa alia habens esse.
eunda causa est, quæ est causa, habens esse ab
Convenientia utriusq; divisionis est hæc, quo
mines causæ, comparando eas ad Deum, sunt &
ticulares & Secundæ. Sunt autem, ad totius rei
gnitionem, aliquæ quæstiones decidendæ.

I. An Deus concurrat ad omnes actus causa-
rum Particularium?

98

In primis nunc non est sermo de actionibus
manis moraliter bonis, sed latius loquimur de
bus hominis etiam naturalibus, neque solum de
tibus hominis, sed etiam aliarum rerum quatuor
vis. Igitur Turrellus de verum atern. par. 2. p. 451
stimat, magnam imprudentiam, indignitatem
impotentiam esse, si Deus concurrat ad opera
ture: Magna profecto inquit, est indignitas, Deum
naturam faceret, naturæ solum esse, ad actus et
operas, perpetuumq; laborem. Magna etiam Dei co
toris fuit impotentia & imprudentia, qui naturam
condere non potuit, ut sola, quod suum esset, facere
posset, officium, si voluit Deus semper operari, cur na
ram fecit? An putas Deum, si quid facere velis, conc
indigere Naturæ? Hæc ille. Fuit autem eadem
tentia etiam Durandi, 2 sent. d. l. q. 5 & d. 37. q. 1.
ait, Deum quidem concurrere ad actus causas
particularium, verum non per se influendo in
stos, & eorum productiones, sed solum rem
quatenus agentibus particularibus primum doli

& facultatem op
agendi vim porio
tenisse Pelagian
tra Pelagianos, ubi
sele sine auxilio D
eum, sedere, stare, &
reiter iuo tempore
et l. 5. de Gen ad lit. o
do mundum ipsum fi
endo, sicut illi ordinat
pari.

Aliorum tamen co
atum, qui existima
ad omnes actiones
nelligunt tamen il
peciali, sed solum ge
natarores Lombard
de commentatores
tra gentiles c. 70.
quiens, in agentib
ille agere sine infla
Metaph. c. 2.

Igitur Deum con
m particularium.
c. 6. v. 11. omnia
v. 8. Manus tuæ
etorum. Matth. 5.
in iustos. Psal. 146.
v. 4. 7. Hier. 10. 13.
riam. d. Hor. 17. v.
remur. Ex quib
ad nostras opera
nt, nec solum ad
naturalium op
nignitimus refe
e
iulcere, quod D

quantum est de
ad faciendum
causa, vocatur
visione, non ne
causa cam
i, & sic prima
habens esse.
habens esse ab
est hęc. quod
Deum, sunt & p
ad totius rei
decidendz.

Actus autem causa
m?
de actionibus
loquimur de a
neque solum d
m rerum quat
n. par. 2 p. 4. 5.
a, indignatent
ur ad opera
Metaph. c. 2.

Igitur Deum concurrere ad omnes actus causa
am particularium, probatur 1. Ex sacris literis E. *Probatu*
z. 6. *vers. 11.* omnia opera nostra operatus es *Job. concursus*
o. v. 8. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt *Dei*
ne totum. *Matth. 5. v. 45.* Deus pluit super iustos
& iniustos. *Psal. 146. v. 8.* Qui producit fœnum. *Ps.*
34. v. 7 & Hier. 10. 13. Educit nubes & fulgura ad
pluviam. *Act. 17. v. 28.* In ipso sumus vivimus &
movemur. Ex quibus apparet, Deū aded concurrere
ad nostras operationes, ut etiam eas sibi appro
priet, nec solum ad nostras, sed etiam aliarum re
rum naturalium operationes.

Augustinus refert *l. de grad. Christi cap. 4.* Pelagi
um dicere, quod Deus omnia operetur, quia vires

operandi tribuerit omnibus rebus, sed hoc tribu-
modis refellitur: 1. textus literalis, sonat concursus
ad operationem rerum naturalium. Ergo non
sive gravi ratione ab hoc sensu recedendum. 2. Au-
gust. Epist. 146. ad Consentium, notat, oportere sci-
pturam locutam esse in præterito, si notetur datio
facultatis. Nam de præsentibus non datur vis agendi.
At dicitur in præsentibus, Deus operatur, Deus
corpus grano tritici, 1. Corin. 15. & vestit foetus
agii. Matth. 6. Cum dixit, VESTIT, inquit, non
præterita ordinatione, sed de præsentibus operatione satis
dicat, Et postea: Deus dat illi corpus quomodo voluit
sit. Non dixit, dedit aut disposuit sed dat, ut creator
intelligas efficere etiam sapientia sua rebus, quæ quodvis
in temporibus oriuntur, condendis, adhibere, &c. 3.
dicimus: Deum producere res naturales, quia non
vim indidit sic agendi, tunc eodem sensu dici pos-
set, nos in Deo peccare aut Deum peccare, quia
peccandi, hoc est liberum arbitrium est à Deo,
Lombard. docet ex August. l. 2. sent. d. 44. B & co-
stringit hoc articulum Durandum, qui ad h. l. docet po-
tentiam peccandi formaliter esse à Deo.

100

Deinde probatur ex ratione. Si res ad conservati-
onem suam requirit actualem Dei influxum, E-
iam ad productionem. Nam vel plus vel saltem
minus requirit rerum productio quam rerum con-
servatio. Antecedens autem probatur, Quia al-
quando res corrumpuntur, solum quia Deus sub-
trahit influxum, quo res conservat. Neque enim
alia causa est, cur cessaverit efficacia ignis in uen-
dis corporibus Sadrach & Sociorum, quam hæc
ipsa.

101

Tertio, Omne subordinatum dependet ab eo, cui
est subordinatum. E. subordinatum in essendo, de-
pendet ab alio in essendo, & subordinatum in agendo
dependet ab alio in agendo, quemadmodum
docet

Aristotel. in 8. p.
per se subordina-
superioris. Argu-
eo, & quia Entia
agentia sunt tan-
que modo à Deo
documenta contraria.

Obijciunt, 1. Posito
libertatem volun-
tatis constituit in eo,
positis, possit
alium eliciendo vel
est, ut posito divi-
posito posset hon-
per voluntatis
videtur esse
concursum Dei.

Respondet: Causa
ad agendum req-
re, loquendo de p-

mutantibus action-
antia actionem,
ille autem Dei co-
trum, sed con-
que huc petri-
um. 54.

Obijciunt 2. Argu-
entiam, vel Impr-
creare aliquid
preur. Hoc, si
tamen se sublev-

Respondet: Deum
ex hoc cen-
stant cuiusq; ag-

Solutio objectionum.

105

103

103

H. 5

PROP

proprio objecto. Objectum autem divinæ potestatis est id, quod contradictionem non implicat. Quod autem contradictionem implicat, est negans. At esse aliquod Ens creatum & tamen in operationibus suis non habere concursum Dei implicat contradictionem. Nam si est Ens creatum, est Ens dependens in esse. Et si est dependens in se, & in operatione, quia operari sequitur esse confirmatur. Nam etiam ipsa actio non minus Ens creatum (neque enim est Ens increatum, quod est solus Deus) quam etiam causa ipsa cujus est actio, E. non minus ipsa actio dependet in esse suum a Deo, ac etiam causa agens. Nec etiam imprudens est Dei concursus. Nam nec laboriosus aut onerosus est Deo, nec in se ipso caret utilitate, ad Dei gloriam illustrandam. Idque dupliciter. Nam 1. ostendit imperfectionem rerum creatarum, Ex qua relinquitur gloria summæ perfectionis, quam Deus sibi reservavit. 2. Quia Deus concurret cum omnibus agentibus, operando eorum operationes. signum est, Deum eminenter includere perfectiones omnes, omnium illorum Entium.

Obijciunt 3. Si concursus Dei, cum creaturis simpliciter esset necessarius, tunc etiam esset necessarius ad actum formæ vel materiæ: At hoc est absurdum. Nam illi actus includunt imperfectionem. Si enim illorum actus, intrinsecè componere per modum partium. Esse a. partem, est esse Ens incompletum, & sic imperfectum. *Respondet* Deus concurrere ad omnes actus causarum secundarum, etiam materiæ & formæ, sed tamen non modo materiali & formali, sed solùm efficienter & finaliter, & exemplariter etiam, ut Thomas docet 1. part. q. 44.

Obijciunt 4. Textus scripturæ Gen 2. v. 2. Requievit Deus ab opere universo. *Respondet*. Atqui dicitur Joh. 5. v. 1. Deum usque modo operari. Et quæ sunt

Gen. 9. citata. Dicitur August. Epist. 2. intelligi dictum Genes. creaturæ administrantem requievisse Deum. Aliud genus est, non operans, sicut, quibus creaturæ omnia, & ut dicitur, non operans, creaturæ creaturæ esse manifestum. Et hoc inter se statim sequitur. Quod patet, quod quam dicitur, peccetum novarum, Deus priorum operando cum dicitur.

2. Quomodo

Habito, quod particularibus, speciebus Dei concursus, aut particularibus causis. 1. Videri potest, quod, quam Dei voluntas facit quæstionem prærequiritur ista volitio nem Deus in suis naturalium & determinatur in omni, et si objectivum, 11. Videri potest

ian. 99 citata. Duplex igitur est expositio illius
 xus August. Epist. 28 ad Hieron. dicit: specialiter
 telligi dictum Geneseos, de rerum creatione, &
 creaturæ administratione. Quod scriptum est, in-
 nit. requievit Deum utiq; à creandis novis creaturis
 uell. gendum est, non à gubernandis, quia tunc ea, qua
 n erant, fecit, quibus faciendū requievit, quia con-
 mmaraverat omnia, qua, antequam essent vidit faci-
 da, ut dinceps, non ea, qua non erant, sed ex his qua
 m erāt, crearet & faceret quicquid faceret. Ita verum-
 ue verum esse monstratur, & quod dictum est, requie-
 it ab operibus suis. & quod dictum est, usque nunc ope-
 ritur. Et hæc interpretatio satis lucida est, ex iis,
 uæ statim sequuntur, in citato c. 2. v. 2. Requievit
 b opere Quod paravit. Alia expositio est, secun-
 um quam dicitur, intelligi locum de productione
 pecierum novarum: Alioquin autem non obstar-
 it Deus priorum specierum individua vel creet, vel
 oncurrando cum causis naturalibus, generet.

2. Quomodo Deus concurrat cum causis particularibus?

Habito, quod Deus concurrat cum agentibus
 particularibus, specielis difficultas est, quis sit iste
 Dei concursus, aut quomodo concurrat cum par-
 ticularibus causis?

I. Videri potest, concursus illum Dei esse nihil
 aliud, quam Dei volitionem. Sed illa sententia non
 satisfacit quæstioni. Et si n. negari non possit, velle
 divinum prærequiri in actione rerum naturalium,
 tamen ista volitio non est concursus ille secundum
 quem Deus insuit ad Extra, ad productionem re-
 rum naturalium & actuum earum. Nam volitio
 Dei terminatur intra Deum, quantum ad substan-
 tiam, etsi objective aliterum referatur.

II. Videri potest, concursus illum Dei esse vir-
 tutem

An sit Dei
 volitio?

tutem quandam ulterius in idram agentibus naturalibus, per quam illa ultimò perficiantur, ad agendum. Hoc sensu igitur Deus concurreret cum agentibus, h. e. inderet eis ulteriorem agendi vim. hoc etiam nihil est. Nam illa virtus porro indita potest nisi creata esse. E. ut sit efficax sit & operari non minus requirit concursum Dei, quàm etiam prior illa naturalis virtus. E. sic dabitur progre in infinitum. Consequentia patet. Nam concursus ille requiritur in agentibus particularibus, quia si Entia creata, sicque dependentia à Deo. E. concursus ille requiritur ad omnia Entia creata. E. non solum ad virtutem primò inditam à natura, sed etiam ad virtutem porro inditam à Deo.

108

III. Videri potest, illum concursum Dei esse motionem causæ secundæ, vel excitationem vel applicationem ejus ad agendum. Idq; non immerito forsan. Nam causæ secundæ non agunt, nisi motu prima, ut Aristoteles habet 7. Phys. c. 1. §. 8. c. 5. insinuat Augustinus etiam l. 8. de Gen. ad lit. c. 10. §. 5. de civ. Dei cap. 9. Deinde idem probatur ex ratione instrumenti, quo nomine sepe creaturas appellantur respectu primæ causæ. Et Elias c. 10. etiam propterea hominem vocat *securim* Dei: Vulgoq; dici solet, Turci esse Dei, *flagellum*, ad puniendos Christianos. Atqui de ratione instrumenti est, moveri, motum prius à principali agente. Malle non cudit, nisi motus à fabro. Nec securis scindit, nisi motus à fissore, nec flagellum flagellat, nisi motus à flagellante.

109

Sunt hæc in re tria dicenda. I. *Dubium non est* Deus quandoq; specialiter movere, excitare, applicare gentia Naturalia. Id enim scriptura aperte docet, voluntate humana, ut Job. 12. vers. 24. qui immutat principum. Et pro verb. 21. vers. 1. Corregis manum Dei, quocunque voluerit, inclinabit illud.

Sa

in agendis a
ficiantur, ad ag
eureret cum a
agendi vim.
us porro iudici
icax sit & opere
Dei, quam et
abitur progredi
Nam conce
laribus, quia si
a Deo. E. conc
a creata. R. non
a natura, sed eie
o.

rum Dei esse
ationem vel app
q; non immen
guat, nisi motu
se. i. & l. 8. c. 5.
Gen. ad lit. c. 10.
probat ex rati
e creaturæ app
Etai. sc. 10. etia
m Dei: Vulgo
um ad puniend
tramenti est.
li agente. Malle
e securis scind
agellæ, nisi m
ubium non est D
tiare, n. p.icare
a aperte docet,
c. 2. 4. qui immuta
f. 1. Corregis
inclinabit illud.

San

6. Irruit Spiritus Domini in Saul. Solent
em Scholastici quatuor recitare modos, quib.
us specialiter moveat voluntates humanas 1. Effi
enter & quasi physice movendo. 2. Imprimen
qualitatem, secundum quam inclinetur volun
ad aliquid agendum, quemadmodum Deus mo
in generando bonam aliquam cogitationem.
objectivæ, præmonstrando objectum, quod vel
indum se efficaciter movere, ostendit voluntatem,
saltem quod tale sit, ut præsens dispositioni ro
tatis videatur congruum. Videatur Thomas q.
de verit. q. 8.

2. Dico. Non videri necessarium ut quodvis agens
singulari, moveat Deum particulariter ad agendum.
illa enim necessaria causa est, ad id assistendum.
um quod dicitur causam secundam non movere,
a motam; dextrè intelligendum est. Neque enim
ad vult illud axioma, secundum proprium sen
m, quàm quod d causæ secundæ agent depend
a prima, vel adiutæ à primæ, vel cooperantes pri
æ Vide Foss. l. 5. Metaph. c. 2. q. 9. f. 2. Bellar. l. 4. de
arbit. c. 15. Suarez disp. 22. f. 2. n. 47. Quod etiam
s creatæ dicuntur instrumenta, id sit late sumen
hanc vocem, ut supra exposuimus in hoc c. n. 14.
strumenti autem propriè dicitur conditio solum
t, non movere, nisi postquam motum est.

3. Dico: Si maxime Deus moveat omnes causas se
andas, tamen istam motionem non esse Dei concursus
e intentum, Nam hic conclusus, de quo nunc lo
quimur, requiritur ad ostendendam singulorum
tatum dependentiam à Deo propter quam dicā
t esse ipsius effecta. At hæc non sequuntur ex
eo, si Deus maxime moveat causas secundas. Neq;
enim qui movet aut applicat ignem ad ligna, dici
tur accendere aut calefacere, quemadmodum Deo, pro
pter

110

Causam se
cundam non
movere nisi
motum, quid
sit?

111

pter istum concursum, solent actiones particularium causarum appropriari, ut supra num. 99. retinetur est.

112
Propria sensu
agit.

Ex his omnibus relinquitur: quod concursus Deus cum causis particularibus, sit actio seu actualis influxus, quo Deus influit proximè ad producendum hoc, quod etiam producit causa particularis. Plurimus qui de hac & priori questione cupit, videat D. Jacob Martini. *disp. 11. Metaph. q. 5. 7. Sententiarum l. 2. d. 37. Thomistas 1. part. q. 105. & alibi. Interpp. Aristotelis 5. Metaph. c. 21 & l. 2. Phys. Theologos ita in doctrina de libero arbitrio.*

3. An alia sit causa universalis præter Deum?

113

In primis hoc quaeritur propter cælum, quod vulgò solet universalibus causis annumerari. Sumitur autem, ad quaestionis hujus decisionem, advertendo diversitates operationum naturalium. Aliæ igitur operationes sunt immateriales, quæ sunt independentes à materia, ut sunt operationes intellectus voluntatis: Aliæ sunt operationes materiales, quæ sunt dependentes à materia, ut sunt operationes elementares, vegetativæ, sensitivæ, &c. Deinde operationum materialium aliæ sunt veri motus, veluti generatio, corruptio; latio, alteratio, incrementum, &c. Aliæ sunt operationes alterius generis veluti sparsio speciei ex aliqua re sensibili, &c. igitur rem totam complectar, sunt aliquæ conclusiones.

114

I. Cælum per se non influit ad actiones immateriales. Ita sciendum est contra Priscillianum, cujus dogma, huic conclusioni contrarium, damnatum est in Concil. Bracar. I. G. 9. 10. Et patet. Nam omne agens debet esse proportionatum patienti. Et per hoc agens materiale, non potest agere in immateriali.

xial

Ad, aded ut miraculum existimeretur, quod ignis
corporeus in inf. no agit in animam, per August.
1. de civ. Dei, c. 10. Atqui cœlum est agens mate-
le. Voluntas est autem aliquid immateriale. VI.
Damasce 1. 2. de orib. fid. cap. 7. Dixi per se. Nam in-
te & consequenter, non negaverim, in volun-
tem & intellectum influere cœlū, quatenus cer-
modis disponit organa corporis. Ab illis enim
i intellectus & voluntas non pendeant, tamen
pe species suas intellectus per ea recipit. Unde
tbaro cerebro, videmus turbari intellectiōem,
emplo delirantium.

II. Cœlum non influit in actiones, quæ non sunt veri-
tatis. Ita patet. Nam solet summam in Nostra,
a agere cœlum tripliciter, motu, lumine & influ-
tiā specialiter dicta, h. e. occulta vi, quomodo
plus Septentrionalis agit in Magnetē, ut cum ad
convertat. Atqui neutrum horum apparet in istis
on motibus. Sumamus n. sparsionem speciei de
dore, quæ nec lumē cœli, nec ejus motum requi-
t. Nec etiam saltem ex consequenti apparet, con-
oxio cœli per virtutem occultam, cum illa sparsio-
e speciei de odore. Evidem est in similibus.

III. Cœlum etiam non influit ad omnes veros motus
et mutationes. Hæc conclusio est contra Javellum
2. Metaph. q. 13. Aforism 4 d. 48 qu. 2. 2. Phys. qu. 4.
m. 1. & Simplicium 1. 2. de cœlo. Patet tamen.
Nam cur non posset ignis calefacere stupam, re-
noto cœlo? Nam in igne non deest sufficiens fa-
cultas ad hanc actionem. Nec appositā stupa deest
objectum congruum potentiz activæ ignis, nec
desunt alia ad agendum. Ergo, addito tamen gene-
rali concursu Dei, posse omnino realiter & physicō
ignis mutare aliud calefaciendo.

IV. Nec cœlum influit in motus & actiones naturales per mo-
dum.

res auctores hunc
de celo, ad hunc
de celo, cum a
de celo, adhuc
m, licet d. f. m.
pugnatum
nes aliquas hab
gunc. ia. Om
u. quod ium
et resuci ad
non est prime
et seipsum im
as medias. N. c.
Responde: om
generabile p
um, ut apparet
r. Nam nec a
remobile pra
plam mobile
as medias, tam
Deum inferior
Quamquam i
natores, qua
ordine univer
inferiora hab
ad primam. Ait
8. Phys. 2. voc
ium existent
omment. 2. de co
del. Respon. or
non omnes op
celo, sed si fal
e statim dico.
quia ad plurim
per

corpora habere quidem actiones, sed solū
bus efficiantur accidentia. Non posse efficiere
stantias, ita sentit Avicenna l. 1. *suffic. c. 10. & lib.*
Met. c. 4. 5.

122

Est 1. Propositio: *Causa secunda verè aliquā*
gunt. Ita patet. 1. ex scripturis. Nam statim
1. capite dicitur terram germinare, lignum pom
rum fructificare, Luminaria lucere in firmam
& illuminare terram, pisces ferre fructum, sive
scere, homines dominari, &c. Indq; ex scrip
docent hoc Patres. Vide August. l. 7. *de Civ. Dei*
l. 3. *de Trin. c. 3. 7. 8. 9. Basil homil. 9. Hexaem. Ar*
l. 3. *Hexaem q. 8. Chrylost. homil. 5 in Gen. Damas*
2. *de Orth. fid. c. 10. Anselm. de Concordia prescienti*
lib. arbitrii. Alios taceo.

II. Patet ex rationibus variis. Primò: Fr
essent in causis secundis potentia activa, si no
sent destinata ad agendum. Quin imò omnes
sz secundæ essent frustra, si propria operatione
stitueretur, cum omnes res sint propter opera
nem suam. Operatio enim est finis & sic perfe
rei creatæ. Ita ratiocinatur etiam Thomas 1.
q. 105. a. 5. *Deinde:* Viventia non possent distin
non viventibus. Abiis enim adæquatum prin
um distinguendi ista est, quod ista habet prin
suarum operationum, hæc non. Tertiò: Sensus
dicat ignem calefacere, glaciem refrigerare, So
lucere. II. non est id negandum. Judicium e
sensus circa proprium objectum, cæteris pari
est infallibile. *Dimittere sensum in iis, que sensib*
nifesta sunt, infirmitas est intellectus, ait Arist. 8.
2. 22. *Quarid,* sic nulla libertas esset in homine
ca constituitis eo, ut homo ex se possit aliqua
Eum elicere vel non elicere. Assistentia au
agentis liberi non facit libertatem. Secu
iam Navis effectus liberum, supposito, quod

Assistentia sit agentis
peccaret, sed Deus
nisi efficientia qu
dicuntur. At pe
atur efficientia. In
enda esse peccat
inceptas?

Solutio

Obieitur à Gabr
atur omnia in om
odimus sufficienter
Sufficientia nobis
is significatur qui
est. Non signifi
ari. Positio unius
autem illa dicta e
sic scriptura hæc
ata est num. *orac de*
Obieitur derogat
est Deus solus effi
Sic enim frustra
Deus & natura nifi
dicendum est. Qu
a possit. *Respond.* O
tere solūm, ut arg
um eminenter incl
ones. Neg; tamen
sz secundæ. Nam
as a rei finis est, i
ate illustratur D
monstratis Commu
essent Eria, si
egencia, sicut ip
naturarū activi
enim ex julsque
est ex Thoma

istitens sit agens liberum. *Quintò* : Sic homo
peccaret, sed Deus. Peccata enim plurima nõ
sunt, nisi efficientiã, quæ idcirco peccata *Commis-*
dicuntur. At per istam sententiam homini
atur efficientia. Inde ergo consequens est, Deo
uenda esse peccata. Sed quid rationibus sati,
ineptias?

Solutio objectionum.

Obijciunt à Gabriele l. 4. d. 1. q. 1. art. 3. Deus
ratur omnia in omnibus. Item 2. Cor. 3. Non
od sumus sufficientes ex nobis, tanquam ex no-
Sufficientia nostra ex Deo est. *Respond.* Iste
is significatur quidem Deum operari, quod ve-
est. Non significatur autem Deum *solum* o-
ari. Positio unius, non est exclusio alterius. Non
autem illa dicta exclusivè intelligenda, pater,
a sic scriptura hæc esset contraria illi, quæ jam
ta est *num. precedens*.

Obijciunt derogari divinæ potentias. Aut enim
est Deus solus efficere singula, aut non. Non il-
Sic enim frustra esset: si mere causam aliam.
Deus & natura nihil faciunt frustra. E. posteri-
dicendum est, Quod Deus facere solus singula
possit. *Respond.* Omnino singula posse Deum
cere solum, ut arguit ejus infinita potestas, per
am eminenter includit omnes aliarum rerum per-
ationes. Neq; tamen frustra propterea operatur
usæ secundæ. Nam frustra est, cujus finis non est.
us a rei finis est, isq; duplex. Nam 1. Ex illa a-
vivare illustratur Dei gloria, de communicatio-
bonitatis Communicavit scilicet aliis, non so-
ut essent Racia, sicut ipse Racia est, sed etiam ut
ent agentia, sicut ipse agens est. Alter est, quod i-
acaturarum activitas ostendit perfectione. Per-
atio enim cujusque rei est ejus operatio, ut ante
dictum est ex Thoma.

125

Est II. Propositio : *Etiā corpora possunt vere causā.* Hæc propositio non indiget ulteriori probatione. Patet enim per singulas rationes allatas *num. 22.*

126

Obiiciebat Avicenna. Omne agens debet habere immersionem & intimam propinquitatem passum. Hæc a. non datur in corpore. Corpora enim non possunt se penetrare. **Respondeo.** Omnis agens non requirit quidem contactum. Sed 1. Contactus non necessarius est contactus corporalis. quo ipse agens sua essentia vel superficie contingat passum ut apparet in Sole & igne, quæ calefaciunt rem stantem. 2. Contactus etiam iste si corporalis non requirit immersionem seu penetrationem, saltem sufficientem appropinquationem aut appropinquationem unius ad alterum. Horum autem non repugnat corpori.

Obiiciebat etiam : Quantitatem impedire ad nem & motum, ut potest quæ prorsus sit iners & ossa. **Respon.** 1. Præter quantitatem in corpore etiam forma, quæ satis est actuosa. 2. Quantitas non impedit motum adeo ut magis promovet. Nam prout res est extensa, est apta ad sustinendum motum. Unde omnium aliorum accidentium effectum dicitur Quantitas. Alia quinque argumenta refert & solvit Thomas ad hanc rem pertinentia quæ brevitatis causa hic omitto. Videantur 1 p. q. 115. art. 1.

127

III. Propositio : *Corpora possunt etiam esse substantiarum.* Ita apparet ex generationibus rerum naturalium, veluti cum ignis ignem, Leo Leonem &c. generat. Potissima difficultas Avicennæ est quod corpora non agant nisi mediis accidentibus quæ sint insufficientia ad producendam substantiam. Hanc ad rem tria dici possent. 1. Ex hypothesi rerum. Is putat, etsi accidentia in ratione Entis

substantiis
essentis vel æque
sua virtute posse su
art. 3. de Philos. Nat.

tionem. 2. S. ma
substantiæ, tamen
esse instrumenta
absurdi est, instum
motum & instum
ad producendum eff
est: agentia Naturæ
Agunt enim primò
sunt. Qui cupi
utationem Soariv
Conseca l. 5. M

De Efficiente
fariam solet hæc d
generalis divisio
modo, ut sit subdivi
impulsivam faciunt
tam & Interam. I
hanc, hanc m
l. 1. de Motu me
l. 4. de sonituenda
morbi vocant, ut e
clatra animalis co
tia sive ingemita.
animalis corpus
res, sumi, idus,
Nos tamen hanc
generaliter propo
gendam,

biliora substantiis, tamen in ratione a quo fi-
esse iis vel æquè nobilia, vel etiam nobiliora,
sua virtute posse substantiam producere. Vi-
art. 8. de Philos. Nat. c. 11. seq. Sed hanc rem non
tio nunc. 2. Si maximè solum per accidentia
et substantiæ, tamen sciendum est, accidentia
non esse Instrumenta substantiarum. Nihil au-
absurdi est, Instrumentum, propter præceden-
motum & influxum agentis principalis, ele-
ad producendum effectum nobilius ipso. 3. Fai-
est: agentia Naturalia agere solum per accidē.
Agunt enim primò per formas suas, quæ sub-
stantiæ sunt. Qui cupit, legat hac de re prolixam
rationem Soarii in *Metaph. disp. 18. f. 1. & scun;*
ra. & Fonseca l. 5. Met. c. 2. q. 5.

DECIMO TERTIO.

De Efficiente Interna & Externa.

fariam solet hæc divisio proponi: uno modo, 118
generalis divisio omnium efficientium: alte-
modo, ut sit subdivisio causæ efficiētis. Causam
impulsivam faciunt Philosophi duplicem, Ex-
ternam & Internam. Illam Medici vocant *πρόκα-*
κτικήν, hanc *πρόγυμνόν*, ut videre est apud Ga-
lenum l. 1. de *Method. med. c. 8.* & l. de *caus. morborum c.*
l. 4. de *sanit. tuenda c. 2.* Internam autem cau-
sæ morbi vocant, ut ex Galeno citatis locis pater,
quæ intra animalis corpus continetur, sive sit ad-
versiva sive ingenerata. Externa autem est, quæ est
foris animalis corpus, veluti aer ambiens, Balnea,
ores, fumi, ictus, ferarum morsus & sic in reli-
is. Nos tamen hanc divisionem in Theorematis
generaliter proposuimus. Sed quæritur ad eam
intelligendam.

eti, Id autem potest esse bifariam. Nam 1. *Causa interna* potest dici, quæ est in *supposito*, in quo effectus 2. *Causa interna* potest dici, quæ etiam in *parte suppositi*, in qua est effectus: aut etiam est pars suppositi & proprii sui adjuncti causa. *Suppositum Causa Externa* potest dici, quæ est in *supposito*, in quo est effectus, & alio modo quæ est extra illam suppositi partem, in qua est effectus. Exempli gratia: *Quæro*. An motionis causa interna sit anima? *Respondeo*, Priori loquendo, non. Quia in eodem supposito & anima & morus. Neque enim motio transit in animal, quemadmodum calefactio transit in *suppositum* calefaciens h. e. ignem vel solem, aliud *suppositum*, veluti aquam aut ferrum, &c. ad posteriori loquendi genere anima est causa interna, Nam motio non recipitur in anima, unde dicitur, sed in corpore.

Dico igitur quætionem hanc solùm esse de nomine. Subtilior tamen & magis usitata Philosophiis est illa significatio, qua causa interna dicitur ea, quæ est causa actionis immanentis, Externa, quæ est causa actionis transeuntis. In illa autem divisione non solùm intelligitur transitus de *supposito* ad *suppositum*, sed etiam de parte *suppositi* ad partem *suppositi*, aded ut non solùm sit actio transiens, cum ignis calefacit aquam, sed etiam cum anima movet aut sentit. Hæ enim operationes recipiuntur in corpore, non in anima. Videlicet quæ dicta sunt in *Introd. Log. de prædicam. Actio in Notab. 4.*

DECIMO QVARTO.

De Causa Physica & Morali.

Hanc divisionem proponit & tractat Suarez *Causa Physica* 17. Met. s. 2. m. 6. Igitur *Causa Physica* in generalis, re dicitur

Causa interna?

equitur: Causa
internam dici ratione

re dicitur illa, quæ verè influunt in effectum, eundem proxime activitate sua attingit. Ex quo apparet quod non solum Causa Physica dicatur ea, quæ corpus naturale, sed quod causæ Physicæ dicantur etiam Deus & Angeli quatenus verè influunt, quid producendo, veluti Angelus, dum se movet Deus dum creat.

134
Causa Mo-
ralis.

Causa autem moralis dicitur ea, quæ non quidem influit in effectum, sed tamen ita se gerit ut imputetur effectus. Veluti est causa applicans gens naturale ad suum objectum, ut ignem lignum ad domum. Is enim non influit calefaciendo aut comburendo, combustio tamen domus ei imputatur. Huiusmodi generis causæ, sunt causæ consulescentes, rogantes, non impediens cum possunt debent, memoriæ, applicantes causam per se, quæ sunt his similes.

Canones.

135
De Efficien-
te in genere.

1. Omnis efficiens est extrinsecus. Est Scal. exerc. 6. 8. intelligitur autem de efficiente quæ talis est. Extrinsecus autem esse dicitur, quomodo dicta est, extrinsecus agere, omnes causas Externas. Vide in comment. n. 129 sup.

136

Materiales
dispositiones
non esse in-
strumenta.

Conditio si-
ne qua non
est efficiens.

2. Omnis causa efficiens verè agit. Ita patet, quia efficientis causalitas est actio: ut dictum n. 6. sequitur. Comment. Verè a. agere est idem non agere Tropice, aut per similitudinem, quod sibi convenit: Actioque sic quod nihil agit, non est efficiens. Et per hoc primò materiales dispositiones non possunt dici Instrumenta (quæ sunt causæ Efficientes) quia illæ non conveniunt actio. Contra sensit Philoponus, de quo vide supra c. 2. n. 30 33. Deinde nec conditio sine qua non potest esse efficiens, quia huius nulla est actio. Vide cap. 2. num. 5. Denique nec causa efficiens est, ad cuius præsentiam aliquid contingit, citra illius aliquam actionem, quomodo quis tremor

causa aliâs dicitur, quò ingrediente in domum
 et motus contingit: Aut ad ejus absentiam, vel
 et fluxum influxum, siquid fit, quomodo aliâs dici-
 tur causa esse naufragii, qui præsens erat cau-
 sa, ut salva esset navis. Nam hic nihil induit vel
 movet, ut navis mergatur, vide supra hoc cap. Num.

137
 Objicitur de causa per Emanationem quæ est ef-
 ficiens & tamen non verè agit. Resp. Causam per E-
 manationem verè agere, quatenus agere significat Causa per
 emanationem illud, quod ad actionis prædicamentum per-
 tinet. Non dicitur autem agere comparatè, quia nem.
 competit ei actio tam excellentèr & evidentèr
 agenti per transmutationem Omne sensibile verè
 efficienter agit in sensorium. Et tamen aliquid quod
 non agit nisi per Emanationem, ut quanti-
 tas. Vide in Introd. Log. cap. 10 f. 5.

138
 Quisquid verè agit, id est Efficiens. Ita patet ite-
 rum eo, quod actio est causalitas efficientis. At
 non convenit causalitas, id etiam istam causam esse
 ut agere, omnes causas agunt, h. e. causant vel
 agunt, ut dictum sup. cap. num. 145. Formæ so-
 lutionis tribui actiones, sed eas non habet, quâ formâ,
 quâ efficiens est. Ita Aristoteles animam, respec-
 tu operationum, efficientem vocat. Vide Zabar.
 de anim. ad 36. 37. Ex hoc sequitur 1. Causam
 servantem rectè dici efficientem, quia ei tribu-
 tur actio, qualis est nutritio. Vide sup. n. 11. Dein-
 sequitur etiam, Instrumentum rectè dici effi-
 cientem, quia illi tribuitur actio. Vide cap. 2. num. 34.

139
 Efficiens est nobilius effecto. Supra c. 2. n. 135. in
 hoc nomen. dictum est in genere, Causam esse nobilio-
 rem effecto, quatenus Causa in actu si productio-
 nis & effectus in fieri, intelligitur. Sed supra hoc,
 singulariter de essentia efficientis queritur: An Ef-
 ficiens

Quaestio.**Solutio.**

ficiens (secluso respectu producentis & producti) habet nobiliorem essentiam quam ejus effectus? Dico: Efficiens semper est nobilius effecto, si per efficiens intelligamus complexum omnia illa, quae ad Unum aliquod efficiens concurrunt. Ita patet, quia Deus vel totus agit, vel agit cum causis secundis. Et ita omnis effectus recognoscit Deum pro efficiente suo. Deus autem convenit praecise Entitas nobilior quam quae Enti alii. Tum etiam patet secundo: Quod omnis effectus habet suam perfectionem ab efficiente, (Et si enim effectus etiam pendeat a causa intrinsecis, tamen cum forma pendeat & producat ab efficiente, in hac non erit major perfectio quam in efficiente, unde & quae perfectio in effecto est a forma, referenda est etiam ad efficiens. nihil potest alii dare quod non habet. Et nec efficiens potest dare maiorem perfectionem compositionem quam ipsum efficiens habeat.

¶ 40

2. Separando autem classem causarum efficientium sic dicendum est: Causam efficientem non semper esse nobiliorem. Ita patet I. de Causa Instrumentali. Nullus enim effectus semper est nobilior, indeque cognoscimus aliquid esse instrumentum, si subest alii & se nobilius producat effectum. Vides super cap. Num. 34. in Comment. Deinde Causa Universalis non nobiliorem, sed sibi in essentialibus perfectionibus, similem producit effectum. In accidentalibus perfectionibus (quales sunt *exnegotia* aut *negotia* & actus potentiarum naturalium, item Exterior forma) accidentarium est, an causa Universalis sit nobilior an ejus effectus. Potest homoculus, sordus, claudus, tardus ingenii, melancholicus, deformis, generare filium videntem, audientem, ambulantiem, felicis ingenii, sanguineum. Et sic causa est accidentaliter imperfectior vel ignobilior quam effectum. Contra fieri

ut videns cœcū crearet, & cum esset effectus suo efficiente. Causa effecto. Ita nobilior cammo, quod facit, ad alii, id, illud si dicitur, habere debet. 16. Met. 1. num. 5. Efficiens est primum. 16. 3. 29. Et si quod dicitur, ubi vise. Nullum Efficiens. Arist. 7. Phys. 6. moveri. Unde patet. q. Unica ad 7. Phys. 8. Efficientia dicitur, si dicitur distinguere si supposito anima movetur efficiens necessarii dicitur supposito. Naturae ad formis, & in inquitur terra, si debeat axioma, quod Efficientis, saltem inordinibus. Igitur actum activam non actum potentiam, sed actum passivam. Unde effectores constitui debiles, quod id non ens. Efficiens debet esse actionem transmutantem. Hoc dico, quod contactus, ut Aristoteles dicitur, actus autem il

ut videns cœcum, ingeniosus stupidum, &c.
 eret, & tam effectus est accidentaliter igitur a bi-
 suo efficiente. Causa autem aquivoca nobilior
 effecto. Ita nobilior esse est in arculario quàm
 cammo, quod facit. Ita patet. Nam quod dat a-
 lid alii, id illud si non habeat subiectivè vel for-
 iter, habere debet eminenter. Confer Suarez
 26. Met. s. 1. num. 5. seqq.

Efficiens est primum motionis principium. Est 2.
 s. 63. t. 29. Estque declaratum supra c. 2. n. 34. in
 nomen ubi vide.

Nullum Efficiens agit in seipsum. Ita aliqui ajūt,
 Arist. 7. Phys. c. 1. ait, quicquid movetur ab a-
 moveri. Unde prolixè hac de re disserunt. Co-
 mb. q. Unica ad 7. Phys. c. 2. & Suarez disput. 18. in
 c. 8. Hic dicendum 1. Efficiens à passio non ne-
 cessariò distingui supposito. Sicut in eodem sup-
 sito anima movet corpus & sic in aliis. 2. Neque
 efficiens necessariò est distincta à patiente in
 eodem supposito, Nam naturales potentie effici-
 tur à formis, & in iisdem recipiuntur. Unde re-
 quitur tertio, si de Efficiente in genere procedere
 debeat axioma, quod Efficiens & passum in quod
 it Efficiens, saltem debeant distingui diversis
 bitudinibus. Igitur efficiens secundum poten-
 tiam activam non agit in seipsum secundum acti-
 m potentiam, sed secundum quod habet poten-
 tiam passivam. Unde porro 4. relinquiritur, cum
 Aristoteles constituit distinctionem moventis &
 mobilis, quod id non possit trahi ad quodvis Ef-
 ficiens.

7. Efficiens debet esse simul cum patiente, in quod a-
 get actionem transeuntem.

Hoc dico, quod inter agens & patients debeat
 contactus, ut Arist. docet 7. Phys. c. 2. & alibi.
 Contactus autem ille non est semper corporalis,
 sed

141

142

143

sed sæpè solum virtualis, quando scilicet efficitur suam virtutem spargit per medium & sic deinceps illa virtus, tanquam instrumentum substantiæ mutat rem distantem in virtute substantiæ, quæ per hoc suum instrumentum influit. Occurrunt huiusmodi non parvæ difficultates, de actione Magnæ in ferrum, de falcivatione, de productione rerum subluniarum per influentiam cæli. Sed nimis longum esset, eas his persequi.

144

8. *Efficiens magis unitum agit fortius.* Vulgo dicitur: *Virtus unita est fortior dispersa.* Illa tamen fortitudo non est intelligenda in habitu vel potentia sed in actu. Ita apparet Lapilli gravitas (quæ in unita est) est fortior magni alicujus ligni gravitate (quæ in hoc dispersa est.) Fortior inquam, in actione gravitationis, ut apparet exinde, quia lapillus motus citius, lignum natat in aqua: Non autem in ipsa gravitate & pondere simpliciter. Neque enim majoris ponderis est lapillus quam trabs. Atque hoc significo cum dico: *Agit fortius.*

145

Redditur ex hoc axiomate ratio: *Cur ignis magis urit in ferro vel lapide, quàm in accensa papyro?* Nonne id est inde, quia magis unitus ibi est calor, propter densitatem ferri & lapidis. Vide Zabarellam *de Calore cæli c. 1. § 10.* Item corpus visibile densius magis spargit sæciem ut videatur, quàm quod minus est densum. Vide Scaligerum *ex. 61. p. 229. § 323. f. 8.*

146

9. *Efficiens majus fortius agit.* Vulgo dicitur: *Majori quanto est major virtus.* Intelligitur a. axiomate de Efficiente ejusdem speciei. Ita major caeca magis illuminat quam minor candelæ. Et magis calefacit quam minor. In Entibus diversæ speciei non procedit. Neque enim magis calefacit magnus aër quam parvus ignis fornacis. Deinde, loquendo

eadem specie, adhuc minor parvus homo aërcentia sit in terra. Confer Zabarellam *de pugnamentis c. 1. § 1. c. 2. § 1. c. 3. § 1. c. 4. § 1. c. 5. § 1. c. 6. § 1. c. 7. § 1. c. 8. § 1. c. 9. § 1. c. 10. § 1. c. 11. § 1. c. 12. § 1. c. 13. § 1. c. 14. § 1. c. 15. § 1. c. 16. § 1. c. 17. § 1. c. 18. § 1. c. 19. § 1. c. 20. § 1. c. 21. § 1. c. 22. § 1. c. 23. § 1. c. 24. § 1. c. 25. § 1. c. 26. § 1. c. 27. § 1. c. 28. § 1. c. 29. § 1. c. 30. § 1. c. 31. § 1. c. 32. § 1. c. 33. § 1. c. 34. § 1. c. 35. § 1. c. 36. § 1. c. 37. § 1. c. 38. § 1. c. 39. § 1. c. 40. § 1. c. 41. § 1. c. 42. § 1. c. 43. § 1. c. 44. § 1. c. 45. § 1. c. 46. § 1. c. 47. § 1. c. 48. § 1. c. 49. § 1. c. 50. § 1. c. 51. § 1. c. 52. § 1. c. 53. § 1. c. 54. § 1. c. 55. § 1. c. 56. § 1. c. 57. § 1. c. 58. § 1. c. 59. § 1. c. 60. § 1. c. 61. § 1. c. 62. § 1. c. 63. § 1. c. 64. § 1. c. 65. § 1. c. 66. § 1. c. 67. § 1. c. 68. § 1. c. 69. § 1. c. 70. § 1. c. 71. § 1. c. 72. § 1. c. 73. § 1. c. 74. § 1. c. 75. § 1. c. 76. § 1. c. 77. § 1. c. 78. § 1. c. 79. § 1. c. 80. § 1. c. 81. § 1. c. 82. § 1. c. 83. § 1. c. 84. § 1. c. 85. § 1. c. 86. § 1. c. 87. § 1. c. 88. § 1. c. 89. § 1. c. 90. § 1. c. 91. § 1. c. 92. § 1. c. 93. § 1. c. 94. § 1. c. 95. § 1. c. 96. § 1. c. 97. § 1. c. 98. § 1. c. 99. § 1. c. 100. § 1. c. 101. § 1. c. 102. § 1. c. 103. § 1. c. 104. § 1. c. 105. § 1. c. 106. § 1. c. 107. § 1. c. 108. § 1. c. 109. § 1. c. 110. § 1. c. 111. § 1. c. 112. § 1. c. 113. § 1. c. 114. § 1. c. 115. § 1. c. 116. § 1. c. 117. § 1. c. 118. § 1. c. 119. § 1. c. 120. § 1. c. 121. § 1. c. 122. § 1. c. 123. § 1. c. 124. § 1. c. 125. § 1. c. 126. § 1. c. 127. § 1. c. 128. § 1. c. 129. § 1. c. 130. § 1. c. 131. § 1. c. 132. § 1. c. 133. § 1. c. 134. § 1. c. 135. § 1. c. 136. § 1. c. 137. § 1. c. 138. § 1. c. 139. § 1. c. 140. § 1. c. 141. § 1. c. 142. § 1. c. 143. § 1. c. 144. § 1. c. 145. § 1. c. 146. § 1. c. 147. § 1. c. 148. § 1. c. 149. § 1. c. 150. § 1. c. 151. § 1. c. 152. § 1. c. 153. § 1. c. 154. § 1. c. 155. § 1. c. 156. § 1. c. 157. § 1. c. 158. § 1. c. 159. § 1. c. 160. § 1. c. 161. § 1. c. 162. § 1. c. 163. § 1. c. 164. § 1. c. 165. § 1. c. 166. § 1. c. 167. § 1. c. 168. § 1. c. 169. § 1. c. 170. § 1. c. 171. § 1. c. 172. § 1. c. 173. § 1. c. 174. § 1. c. 175. § 1. c. 176. § 1. c. 177. § 1. c. 178. § 1. c. 179. § 1. c. 180. § 1. c. 181. § 1. c. 182. § 1. c. 183. § 1. c. 184. § 1. c. 185. § 1. c. 186. § 1. c. 187. § 1. c. 188. § 1. c. 189. § 1. c. 190. § 1. c. 191. § 1. c. 192. § 1. c. 193. § 1. c. 194. § 1. c. 195. § 1. c. 196. § 1. c. 197. § 1. c. 198. § 1. c. 199. § 1. c. 200. § 1. c. 201. § 1. c. 202. § 1. c. 203. § 1. c. 204. § 1. c. 205. § 1. c. 206. § 1. c. 207. § 1. c. 208. § 1. c. 209. § 1. c. 210. § 1. c. 211. § 1. c. 212. § 1. c. 213. § 1. c. 214. § 1. c. 215. § 1. c. 216. § 1. c. 217. § 1. c. 218. § 1. c. 219. § 1. c. 220. § 1. c. 221. § 1. c. 222. § 1. c. 223. § 1. c. 224. § 1. c. 225. § 1. c. 226. § 1. c. 227. § 1. c. 228. § 1. c. 229. § 1. c. 230. § 1. c. 231. § 1. c. 232. § 1. c. 233. § 1. c. 234. § 1. c. 235. § 1. c. 236. § 1. c. 237. § 1. c. 238. § 1. c. 239. § 1. c. 240. § 1. c. 241. § 1. c. 242. § 1. c. 243. § 1. c. 244. § 1. c. 245. § 1. c. 246. § 1. c. 247. § 1. c. 248. § 1. c. 249. § 1. c. 250. § 1. c. 251. § 1. c. 252. § 1. c. 253. § 1. c. 254. § 1. c. 255. § 1. c. 256. § 1. c. 257. § 1. c. 258. § 1. c. 259. § 1. c. 260. § 1. c. 261. § 1. c. 262. § 1. c. 263. § 1. c. 264. § 1. c. 265. § 1. c. 266. § 1. c. 267. § 1. c. 268. § 1. c. 269. § 1. c. 270. § 1. c. 271. § 1. c. 272. § 1. c. 273. § 1. c. 274. § 1. c. 275. § 1. c. 276. § 1. c. 277. § 1. c. 278. § 1. c. 279. § 1. c. 280. § 1. c. 281. § 1. c. 282. § 1. c. 283. § 1. c. 284. § 1. c. 285. § 1. c. 286. § 1. c. 287. § 1. c. 288. § 1. c. 289. § 1. c. 290. § 1. c. 291. § 1. c. 292. § 1. c. 293. § 1. c. 294. § 1. c. 295. § 1. c. 296. § 1. c. 297. § 1. c. 298. § 1. c. 299. § 1. c. 300. § 1. c. 301. § 1. c. 302. § 1. c. 303. § 1. c. 304. § 1. c. 305. § 1. c. 306. § 1. c. 307. § 1. c. 308. § 1. c. 309. § 1. c. 310. § 1. c. 311. § 1. c. 312. § 1. c. 313. § 1. c. 314. § 1. c. 315. § 1. c. 316. § 1. c. 317. § 1. c. 318. § 1. c. 319. § 1. c. 320. § 1. c. 321. § 1. c. 322. § 1. c. 323. § 1. c. 324. § 1. c. 325. § 1. c. 326. § 1. c. 327. § 1. c. 328. § 1. c. 329. § 1. c. 330. § 1. c. 331. § 1. c. 332. § 1. c. 333. § 1. c. 334. § 1. c. 335. § 1. c. 336. § 1. c. 337. § 1. c. 338. § 1. c. 339. § 1. c. 340. § 1. c. 341. § 1. c. 342. § 1. c. 343. § 1. c. 344. § 1. c. 345. § 1. c. 346. § 1. c. 347. § 1. c. 348. § 1. c. 349. § 1. c. 350. § 1. c. 351. § 1. c. 352. § 1. c. 353. § 1. c. 354. § 1. c. 355. § 1. c. 356. § 1. c. 357. § 1. c. 358. § 1. c. 359. § 1. c. 360. § 1. c. 361. § 1. c. 362. § 1. c. 363. § 1. c. 364. § 1. c. 365. § 1. c. 366. § 1. c. 367. § 1. c. 368. § 1. c. 369. § 1. c. 370. § 1. c. 371. § 1. c. 372. § 1. c. 373. § 1. c. 374. § 1. c. 375. § 1. c. 376. § 1. c. 377. § 1. c. 378. § 1. c. 379. § 1. c. 380. § 1. c. 381. § 1. c. 382. § 1. c. 383. § 1. c. 384. § 1. c. 385. § 1. c. 386. § 1. c. 387. § 1. c. 388. § 1. c. 389. § 1. c. 390. § 1. c. 391. § 1. c. 392. § 1. c. 393. § 1. c. 394. § 1. c. 395. § 1. c. 396. § 1. c. 397. § 1. c. 398. § 1. c. 399. § 1. c. 400. § 1. c. 401. § 1. c. 402. § 1. c. 403. § 1. c. 404. § 1. c. 405. § 1. c. 406. § 1. c. 407. § 1. c. 408. § 1. c. 409. § 1. c. 410. § 1. c. 411. § 1. c. 412. § 1. c. 413. § 1. c. 414. § 1. c. 415. § 1. c. 416. § 1. c. 417. § 1. c. 418. § 1. c. 419. § 1. c. 420. § 1. c. 421. § 1. c. 422. § 1. c. 423. § 1. c. 424. § 1. c. 425. § 1. c. 426. § 1. c. 427. § 1. c. 428. § 1. c. 429. § 1. c. 430. § 1. c. 431. § 1. c. 432. § 1. c. 433. § 1. c. 434. § 1. c. 435. § 1. c. 436. § 1. c. 437. § 1. c. 438. § 1. c. 439. § 1. c. 440. § 1. c. 441. § 1. c. 442. § 1. c. 443. § 1. c. 444. § 1. c. 445. § 1. c. 446. § 1. c. 447. § 1. c. 448. § 1. c. 449. § 1. c. 450. § 1. c. 451. § 1. c. 452. § 1. c. 453. § 1. c. 454. § 1. c. 455. § 1. c. 456. § 1. c. 457. § 1. c. 458. § 1. c. 459. § 1. c. 460. § 1. c. 461. § 1. c. 462. § 1. c. 463. § 1. c. 464. § 1. c. 465. § 1. c. 466. § 1. c. 467. § 1. c. 468. § 1. c. 469. § 1. c. 470. § 1. c. 471. § 1. c. 472. § 1. c. 473. § 1. c. 474. § 1. c. 475. § 1. c. 476. § 1. c. 477. § 1. c. 478. § 1. c. 479. § 1. c. 480. § 1. c. 481. § 1. c. 482. § 1. c. 483. § 1. c. 484. § 1. c. 485. § 1. c. 486. § 1. c. 487. § 1. c. 488. § 1. c. 489. § 1. c. 490. § 1. c. 491. § 1. c. 492. § 1. c. 493. § 1. c. 494. § 1. c. 495. § 1. c. 496. § 1. c. 497. § 1. c. 498. § 1. c. 499. § 1. c. 500. § 1. c. 501. § 1. c. 502. § 1. c. 503. § 1. c. 504. § 1. c. 505. § 1. c. 506. § 1. c. 507. § 1. c. 508. § 1. c. 509. § 1. c. 510. § 1. c. 511. § 1. c. 512. § 1. c. 513. § 1. c. 514. § 1. c. 515. § 1. c. 516. § 1. c. 517. § 1. c. 518. § 1. c. 519. § 1. c. 520. § 1. c. 521. § 1. c. 522. § 1. c. 523. § 1. c. 524. § 1. c. 525. § 1. c. 526. § 1. c. 527. § 1. c. 528. § 1. c. 529. § 1. c. 530. § 1. c. 531. § 1. c. 532. § 1. c. 533. § 1. c. 534. § 1. c. 535. § 1. c. 536. § 1. c. 537. § 1. c. 538. § 1. c. 539. § 1. c. 540. § 1. c. 541. § 1. c. 542. § 1. c. 543. § 1. c. 544. § 1. c. 545. § 1. c. 546. § 1. c. 547. § 1. c. 548. § 1. c. 549. § 1. c. 550. § 1. c. 551. § 1. c. 552. § 1. c. 553. § 1. c. 554. § 1. c. 555. § 1. c. 556. § 1. c. 557. § 1. c. 558. § 1. c. 559. § 1. c. 560. § 1. c. 561. § 1. c. 562. § 1. c. 563. § 1. c. 564. § 1. c. 565. § 1. c. 566. § 1. c. 567. § 1. c. 568. § 1. c. 569. § 1. c. 570. § 1. c. 571. § 1. c. 572. § 1. c. 573. § 1. c. 574. § 1. c. 575. § 1. c. 576. § 1. c. 577. § 1. c. 578. § 1. c. 579. § 1. c. 580. § 1. c. 581. § 1. c. 582. § 1. c. 583. § 1. c. 584. § 1. c. 585. § 1. c. 586. § 1. c. 587. § 1. c. 588. § 1. c. 589. § 1. c. 590. § 1. c. 591. § 1. c. 592. § 1. c. 593. § 1. c. 594. § 1. c. 595. § 1. c. 596. § 1. c. 597. § 1. c. 598. § 1. c. 599. § 1. c. 600. § 1. c. 601. § 1. c. 602. § 1. c. 603. § 1. c. 604. § 1. c. 605. § 1. c. 606. § 1. c. 607. § 1. c. 608. § 1. c. 609. § 1. c. 610. § 1. c. 611. § 1. c. 612. § 1. c. 613. § 1. c. 614. § 1. c. 615. § 1. c. 616. § 1. c. 617. § 1. c. 618. § 1. c. 619. § 1. c. 620. § 1. c. 621. § 1. c. 622. § 1. c. 623. § 1. c. 624. § 1. c. 625. § 1. c. 626. § 1. c. 627. § 1. c. 628. § 1. c. 629. § 1. c. 630. § 1. c. 631. § 1. c. 632. § 1. c. 633. § 1. c. 634. § 1. c. 635. § 1. c. 636. § 1. c. 637. § 1. c. 638. § 1. c. 639. § 1. c. 640. § 1. c. 641. § 1. c. 642. § 1. c. 643. § 1. c. 644. § 1. c. 645. § 1. c. 646. § 1. c. 647. § 1. c. 648. § 1. c. 649. § 1. c. 650. § 1. c. 651. § 1. c. 652. § 1. c. 653. § 1. c. 654. § 1. c. 655. § 1. c. 656. § 1. c. 657. § 1. c. 658. § 1. c. 659. § 1. c. 660. § 1. c. 661. § 1. c. 662. § 1. c. 663. § 1. c. 664. § 1. c. 665. § 1. c. 666. § 1. c. 667. § 1. c. 668. § 1. c. 669. § 1. c. 670. § 1. c. 671. § 1. c. 672. § 1. c. 673. § 1. c. 674. § 1. c. 675. § 1. c. 676. § 1. c. 677. § 1. c. 678. § 1. c. 679. § 1. c. 680. § 1. c. 681. § 1. c. 682. § 1. c. 683. § 1. c. 684. § 1. c. 685. § 1. c. 686. § 1. c. 687. § 1. c. 688. § 1. c. 689. § 1. c. 690. § 1. c. 691. § 1. c. 692. § 1. c. 693. § 1. c. 694. § 1. c. 695. § 1. c. 696. § 1. c. 697. § 1. c. 698. § 1. c. 699. § 1. c. 700. § 1. c. 701. § 1. c. 702. § 1. c. 703. § 1. c. 704. § 1. c. 705. § 1. c. 706. § 1. c. 707. § 1. c. 708. § 1. c. 709. § 1. c. 710. § 1. c. 711. § 1. c. 712. § 1. c. 713. § 1. c. 714. § 1. c. 715. § 1. c. 716. § 1. c. 717. § 1. c. 718. § 1. c. 719. § 1. c. 720. § 1. c. 721. § 1. c. 722. § 1. c. 723. § 1. c. 724. § 1. c. 725. § 1. c. 726. § 1. c. 727. § 1. c. 728. § 1. c. 729. § 1. c. 730. § 1. c. 731. § 1. c. 732. § 1. c. 733. § 1. c. 734. § 1. c. 735. § 1. c. 736. § 1. c. 737. § 1. c. 738. § 1. c. 739. § 1. c. 740. § 1. c. 741. § 1. c. 742. § 1. c. 743. § 1. c. 744. § 1. c. 745. § 1. c. 746. § 1. c. 747. § 1. c. 748. § 1. c. 749. § 1. c. 750. § 1. c. 751. § 1. c. 752. § 1. c. 753. § 1. c. 754. § 1. c. 755. § 1. c. 756. § 1. c. 757. § 1. c. 758. § 1. c. 759. § 1. c. 760. § 1. c. 761. § 1. c. 762. § 1. c. 763. § 1. c. 764. § 1. c. 765. § 1. c. 766. § 1. c. 767. § 1. c. 768. § 1. c. 769. § 1. c. 770. § 1. c. 771. § 1. c. 772. § 1. c. 773. § 1. c. 774. § 1. c. 775. § 1. c. 776. § 1. c. 777. § 1. c. 778. § 1. c. 779. § 1. c. 780. § 1. c. 781. § 1. c. 782. § 1. c. 783. § 1. c. 784. § 1. c. 785. § 1. c. 786. § 1. c. 787. § 1. c. 788. § 1. c. 789. § 1. c. 790. § 1. c. 791. § 1. c. 792. § 1. c. 793. § 1. c. 794. § 1. c. 795. § 1. c. 796. § 1. c. 797. § 1. c. 798. § 1. c. 799. § 1. c. 800. § 1. c. 801. § 1. c. 802. § 1. c. 803. § 1. c. 804. § 1. c. 805. § 1. c. 806. § 1. c. 807. § 1. c. 808. § 1. c. 809. § 1. c. 810. § 1. c. 811. § 1. c. 812. § 1. c. 813. § 1. c. 814. § 1. c. 815. § 1. c. 816. § 1. c. 817. § 1. c. 818. § 1. c. 819. § 1. c. 820. § 1. c. 821. § 1. c. 822. § 1. c. 823. § 1. c. 824. § 1. c. 825. § 1. c. 826. § 1. c. 827. § 1. c. 828. § 1. c. 829. § 1. c. 830. § 1. c. 831. § 1. c. 832. § 1. c. 833. § 1. c. 834. § 1. c. 835. § 1. c. 836. § 1. c. 837. § 1. c. 838. § 1. c. 839. § 1. c. 840. § 1. c. 841. § 1. c. 842. § 1. c. 843. § 1. c. 844. § 1. c. 845. § 1. c. 846. § 1. c. 847. § 1. c. 848. § 1. c. 849. § 1. c. 850. § 1. c. 851. § 1. c. 852. § 1. c. 853. § 1. c. 854. § 1. c. 855. § 1. c. 856. § 1. c. 857. § 1. c. 858. § 1. c. 859. § 1. c. 860. § 1. c. 861. § 1. c. 862. § 1. c. 863. § 1. c. 864. § 1. c. 865. § 1. c. 866. § 1. c. 867. § 1. c. 868. § 1. c. 869. § 1. c. 870. § 1. c. 871. § 1. c. 872. § 1. c. 873. § 1. c. 874. § 1. c. 875. § 1. c. 876. § 1. c. 877. § 1. c. 878. § 1. c. 879. § 1. c. 880. § 1. c. 881. § 1. c. 882. § 1. c. 883. § 1. c. 884. § 1. c. 885. § 1. c. 886. § 1. c. 887. § 1. c. 888. § 1. c. 889. § 1. c. 890. § 1. c. 891. § 1. c. 892. § 1. c. 893. § 1. c. 894. § 1. c. 895. § 1. c. 896. § 1. c. 897. § 1. c. 898. § 1. c. 899. § 1. c. 900. § 1. c. 901. § 1. c. 902. § 1. c. 903. § 1. c. 904. § 1. c. 905. § 1. c. 906. § 1. c. 907. § 1. c. 908. § 1. c. 909. § 1. c. 910. § 1. c. 911. § 1. c. 912. § 1. c. 913. § 1. c. 914. § 1. c. 915. § 1. c. 916. § 1. c. 917. § 1. c. 918. § 1. c. 919. § 1. c. 920. § 1. c. 921. § 1. c. 922. § 1. c. 923. § 1. c. 924. § 1. c. 925. § 1. c. 926. § 1. c. 927. § 1. c. 928. § 1. c. 929. § 1. c. 930. § 1. c. 931. § 1. c. 932. § 1. c. 933. § 1. c. 934. § 1. c. 935. § 1. c. 936. § 1. c. 937. § 1. c. 938. § 1. c. 939. § 1. c. 940. § 1. c. 941. § 1. c. 942. § 1. c. 943. § 1. c. 944. § 1. c. 945. § 1. c. 946. § 1. c. 947. § 1. c. 948. § 1. c. 949. § 1. c. 950. § 1. c. 951. § 1. c. 952. § 1. c. 953. § 1. c. 954. § 1. c. 955. § 1. c. 956. § 1. c. 957. § 1. c. 958. § 1. c. 959. § 1. c. 960. § 1. c. 961. § 1. c. 962. § 1. c. 963. § 1. c. 964. § 1. c. 965. § 1. c. 966. § 1. c. 967. § 1. c. 968. § 1. c. 969. § 1. c. 970. § 1. c. 971. § 1. c. 972. § 1. c. 973. § 1. c. 974. § 1. c. 975. § 1. c. 976. § 1. c. 977. § 1. c. 978. § 1. c. 979. § 1. c. 980. § 1. c. 981. § 1. c. 982. § 1. c. 983. § 1. c. 984. § 1. c. 985. § 1. c. 986. § 1. c. 987. § 1. c. 988. § 1. c. 989. § 1. c. 990. § 1. c. 991. § 1. c. 992. § 1. c. 993. § 1. c. 994. § 1. c. 995. § 1. c. 996. § 1. c. 997. § 1. c. 998. § 1. c. 999. § 1. c. 1000.*

eadem specie, adhuc cætera paria esse debent.
enim parvus homo potest esse fortior majori,
differentia sit in temperamento, vitæ genere,
Confer Zab. *de partit. an. cap. 12. ad secundum.*
terum ad pugnam contrariorum Efficientium
est etiam referri hic Canon. Atque tùm Effici-
majus fortius agit quàm minus. Sic Zab. *l. de*
Ar. 4. air: Contingere posse, ut agens remissius,
cat alterum, contrarium validius, propter ex-
lum magnitudinis. Multum vini extinguit par-
an ignem, Et si istud ad tot gradus frigidum vel
midum non sit, ad quot gradus calidus & siccus
ignis.

10. *Nihil agit ultra vires*, loquitur Canon de a-
gate principali. Nam instrumentum ut supra nu-
visum est, elevatur per dire-
onem causæ superioris ultra vires suas, ut ibi pa-
t. Ergo Ens creatum non potest creare, quia
ratio implicat modum agendi infinitum.

Dubitat hinc, quomodo frigiditas aeris (quæ
non est tanta, quanta est in aqua) possit producere
frigiditatem aqueam, ut sit in media aeris regione?
Spond. Frigidum aerem illius loci, solum im-
prie aliquem gradum frigiditatis, exhalationi-
bus edaſcendentibus. Hoc faſto, istæ exhalatio-
es reducant se ipsas ad naturale fugus aqueum. Et
aer ibi nihil agit ultra vires.

11. *Efficiens non potest alii dare quod ipsum non ha-*
Determinatur bisatiam. 1. Non potest dare,
quod non habet, formaliter seu subjectivè vel emi-
nenter, Sol dat calorem quem tamen formaliter
non habet Neque enim Sol calidus est, habet ta-
men cum eminenter, hoc est, virtutem, quæ est
nullquam calor. Ita Deus nobis dat aures & oculos
accidentia, quæ in Deo formaliter non sunt.
sed

146

147

Dub. ii me-
eteorologicæ.
Salvitur.

148

sed eminentior nempe cognitio, quæ plus est quàm cognitio sensitiva, & Enitens, quæ plus est quàm accidens. II. Non potest dare quod non habet, saltem secundum naturam. Claudus, Cæcus non habet filium habentem pedes & oculos, quos ignis non habet, nisi secundum naturalem conventionem etiam.

149

12. *Omne efficiens agit propter finem.* Ita patet, quia Efficiens extimulatur ad agendum ab amore, quia intelligibile vel utilitate & jucunditate finis. Hoc de re est infra satis calceo quem facit e. 6 in Comment. num. 13. seqq.

13. *Quicquid efficit est aliquid actu.* Sumitur ex Aristotele, ut patet in Meteor. 4. Met. c. 4. 1. 16. Quæ non sunt quomodo artis assimilant sibi subulabunt aut loquentur? Et clarum est: Omne efficiens, quia tale est, habet actualem operationem. At operatio proportionaliter se habet ad esse. Igitur. Aliter loquitur tur habebit illud etiam actuale esse.

150

Efficiens quod dat formam, dat etiam consequendo secundum eam formam. Vulgare hoc est. Sic Seal. Ex. 177. f. 5. Agens generatur ab homine cum imponit formam pro fine generationis, instrumentum continenti ponit etiam accidentia ad officia rei generatæ.

151

Observandum hic primum est: Per *Accidens* capz generantur à S. l. sequentia formam, intelligi proprietates rerum, sicut generantur. Co adjuncta propria, non autem proprios actus vel effectus. Neque enim agens, veluti pater, quod dicitur animam, dat etiam ad disputare, vel auctor est dispositionis, quam habet filius. Neque quod dat formam igni aut terræ, dat etiam eis ascensionem vel descensionem, sed dat solum gravitatem & levitatem. Vide Perer. lib. 9. de Nat. cap. 15. § 13 p. 474. & Zabar. de motu grav. & lev. l. 1. cap. 12. Ubi docet, per consequentia formam, intelligi hic accidentia permanentia, qualia sunt proprietates, non autem accidentia fluxa qualia sunt motus. Deinde observandum est: Proprietates non referri ad dans formam ut immediatam causam, sed ut mediatam. Pro

quæ plus est effectus quam plus est causa. Quod non nisi in his.

Omne procreans procreat sibi simile, est apud *152*
Deprocrea
ans.
 1. *p. q. 115 art. 1.* Intelligendum autem est
 in ampliatione, quam Thomas tradit *1 p. q. 15.*

igitur similitudo illa agentis ad effectum suum
 est vel secundum esse naturale, quomodo homo

hominem, leonem leoni similis est; vel est secundum
 intelligibile vel ideale, quomodo homo est si-

cutis calcei quem facit, secundum quod in mente
 existit calceus immaterialis, ad cuius similitu-

tem efformatur alius. Atque hoc modo etiam
 angelus assimilatur sibi suos effectus. In aliis agentibus

est: *Univocis* est similitudo *in genere*. Nam produ-
 cendum operationem simile in specie solis efficientibus Univocis con-

ferat ad esse, igitur. Aliter loquitur Thom. *1 p. q. 105. art. 1.* Effi-
 cius aliquis assimilatur causæ suæ dupliciter, uno

modo secundum eandem speciem, quomodo ho-
 mo generatur ab homine. Alio modo secundum

virtutalem continentiam, in quantum scilicet for-
 ma effectus virtualiter continetur in Causa. Et sic

generatur a Sole assimilatur Soli, cuius vir-
 tus generatur. Confer etiam *1 p. q. 110 art. 2 & q.*

art. 3 & p. 3 q. 62 art. 3.
16. Instrumentum non movet nisi motum. Est apud *153*

De Instru
mento.
Ex. 297 f. 3. Malleus non cudit nisi motus à
 manu, nec calamus scribit, nisi directus à manu.

tamen motus, non semper intelligenda est fieri
 corporalem applicationem principalis agentis

ad motum, sed significat in genere dependentiam
 subordinationem Instrumenti ad principale a-

gens, ut in simili expositum est *Can. 19.*
17. Agentis principalis & Instrumentalis est una a.

154
10. Est Thomæ *3 p. q. 29 a. 2.* Sic una est actio scri-
 bentis & calami, nempe scriptio, quæ in adæqua-

dependet ab utroque. Intelligitur autem axioma,
 ut Tho-

ut Thomas exponit de actione instrumenti, ut instrumentum est, quia aliâs instrumentum, ut peculiaris res est, ita peculiarem formam habet; atque ita peculiarem operationem. Aliter dicendum, nam illam actionem intelligi de Unitate dicitur. *Ad quod tamen mediare possunt diversæ actiones utriusque.* Sic operatio scribentis est dirigere calamum. Et sic per hanc directionem iungere inscriptionem: Actio autem calami est quod exequi istam directionem, & proxime pingere litteras. Et hinc dicitur instrumento competere du-

Instrumentum duplex a. Ratione.

plex actionem, unam instrumentalem, secundam quam operatur in virtute principalis agentis. Nam sibi propriam, quæ illi secundum propriam formam, & proprias dispositiones convenit. Ita incuri est scissio, quæ ei convenit ratione proprii cuminis. At facere lectum convenit ei ut instrumentum est. Vide Thom. 3 p. q. 62. ad secundum.

1 p. q. 45 art. 5.

155

18. Absolutissimum & perfectissimum erit instrumentum, si non multis operibus sed uni inserviet. Arist. l. 1. de Republ. c. 2.

156

19. Instrumentum eo melius est, quanto magis finem proportionatum. Ita Thomas 2. secundæ quæst. 1. art. 7.

157

De agente voluntario & naturali

20. Agens voluntarium potest producere contrarias Sumitur ex Aristot. l. 9. Met. c. 2. Ubi Aristoteles potentias rationales esse contrariorum. Et per hoc distinguitur agens naturale à voluntario. Potest illa contrarietas esse rationis, I. Successivè in eodem. Sic homo potest eandem rem nunc amare, postmodum odisse. II. In eodem instanti circa idem. Ita fieri potest, ut quo instanti quis hunc amet potuerit eundem odisse. III. Simul circa diversa. Sic Medicus eodem tempore potest uni applicare remedium alteri venenosum quid,

Quod agens non esse per se voluntarium a natura agens naturale per accidens ibi secundariam inclinationem voluntas (quæ per se amare, potest non elicitur se principaliter convertitur per accidens alterum. Vide Suarez sic patet ad huc voluntarii.

Agens naturale secundum. Sumitur ex Aristot. l. 9. Met. c. 2. in multis, quod per se agit: Ita lapis, quod impetu, quanto magis, quod agens naturale, & non modo inter se autem de agente & in respectu ad naturam contingit in multis, quod debet fieri quando completis, etiam agit in natura quam vere. Lectionis quam in axiomate conficitur, naturæ, quod virtutem. Quod est quid pro dicitur in cap. 7. a. 2. abag. l. de prim.

Obj

objicitur. Quod Arist. de solo loco ait *Potentia naturalis non esse per se ad contraria.* Unde sic non erit voluntarium a naturali. Nam per accidens magis naturale potest contraria. *Respon.* Per per accidens ibi solum distinguente pyramiam secundariam inclinationem virtutis operantis. Igitur voluntas (quæ est rationalis potentia) tur per se amare, per accidens odisse, non, quasi non eliciat ex se, & per se, sed quia profecuprincipaliter convenit potentia appetitiva, futurem, per accidens, hoc est, secundario & proalterum. Vide Suarez disp. 26. Met. s. 6. nu. 14. seq. ue sic patet adhuc distinctio agentis Naturalis voluntarii.

Agens naturale semper agit secundum extremum. Sumitur ex Arist. 2. de gen. & corr. c. 10. s. 59. in quibus, quod præstabilis est, natura semper erit. Ita lapis, quando deorsum cadit, cadit cūto impetu, quanto id fieri potest. Sequitur ex 3, quod agens naturale semper agat æquabiliter, & non modo intensius, modo remissius. Locor autem de agente naturali manente eodem, & in respectu ad circumstantias. Nam cum iteras contingit in ipso agente, veluti ut ipsum rificetur aut debilitetur, &c. agit inæqualiter, sus quando complicatur cum diversis circumstantiis, etiam agit inæqualiter. Sol magis calefacit ate quam vere. Lapis movetur celerius in fine scensionis quam initio; Et sic deinceps. Ex iaxiomate conficitur, quod Deus non agit ex cessitate naturæ, quia non agit secundum extreim virium. Quis enim putet, Deum non posse fectius quid producere quam ranam. Vide sup. *cap. 1. de prim. mov. c. 2. p. 182.*

160

22. *Agens naturale non potest suspendere actionem.* Intellige, si ponantur omnia ad actionem requisita. Vide sup. in comm. n. 35. 36.

161

23. *Agens naturale semper agit idem.* Est sensum quod agens naturale, a voluntario distinctum, idem manens, semper agendi modum eundem, & contrarium habeat. Unde tria sunt notanda in axiomate, I. *Idem manens*: quod intelligendum cum ampliatione. Manens idem in se, & in eorum individuatione ad circumstantias. Unde si muretur agens naturale vel in se vel in complicatione cum his circumstantiis non procedit Canon II. dicitur: *Idem agendi.* Potest agens naturale res contrarias producere (veluti quod Sol liquefacit & induratur. At non aqua generat & corrumpit, producit amatorem & odium, nihil plus potest) sed semper agit uno eodemque modo. Nam At potentia Solis, si liquefaciens sive indurans. &c. semper eodem modo agit. Agit calefaciendo, non refrigerando. II. Dicuntur, *Eundem & non Contrarium.* Identitas enim nunc opponitur non diversitati, sed contrarietati. Nam agens naturale etiam modis agendi diversos habere potest, veluti ignis potest agere illuminando & calefaciendo & se ipsum movendo, &c. At non potest habere contrarios modos agendi. Non potest Sol agere calefaciendo, & refrigerando, Aut illuminando & obscurando, aut ascendendo & descendendo.

Ceterum ad actionem agentis huius præsupponenda sunt generalia requisita ad agendum, de quibus supra, Num. 36. in com. huius cap.

162

24. *Causa voluntaria, posita omnibus ad agendum requisitis, potest agere & non agere.* Intelligitur prærequisitis actionis. Nam positis actionem continentibus (quale quid est Dei cooperatio) agens voluntarium non potest non agere, per necessitatem hypotheticam, ut in superioribus dictum.

25. 2

supponere actionem

idem. Est scilicet

io distinctio. Is

neundem, & in

nt noranda in

intelligendum

in se, & in con

est muretorage

tionem cum his

u. 11. dicitur:

rale res contrari

uefacit & induc

a maiorem & di

q. modo. Nam

s. & c. semper

efaciendo ad

ti & non contra

ur non diversi

is naturale etia

oreft, veluti g

faciendo & selu

habere contra

Sol agere calefa

piando & obfo

dendo.

s huius præsupp

agendum, de q

Quæ per accidens sunt, raro sunt. Sumitur sa-

164

dict s num. 79.

6. Nulla causa Univoca est causa totius speciei. Ita

165

De Causa

Univ. &

Æquivoca.

ur, quia causa Univoca producit sibi effectum

lem in specie. Unde ipsa etiam continetur in

udine illius speciei. Et proinde si produceret

speciem produceret etiam seipsum, quod est

ardum. Est igitur solum causa particularis ali-

rum individuum. At causa Æquivoca potest

speciem producere, veluti Sol omnes ranas.

is concluditur, Deum non posse esse agens U-

ocum, apud Thom. 1. p. q. 13. art. 5. ad primum.

7. Potentia agentis Univoci tota manifestatur in

166

At non æquivoci. Ita potentia generativa

minis, nihil plus potest quam producere homi-

am vel vermiculum. Et sic quia Deus est agens

ivocum, idcirco in nullo manifestatur ejus tota

entia, sed omnis effectus ejus est minor ipso vel

2. Vide Thom. 1. p. q. 2. art. 2. ad 2.

8. Agens æquivocum semper est nobilius effectum.

167

is declaratum est supra num. 140.

9. Quando duo agentia diversa speciei consocian-

168

effectum non potest esse Univocum. Sic quando com-

diuatur vulpes & canis, non fit vel κύων vel αλώ-

sed κυνολόπος. A gallo & perdice fit tertium,

equo & asina mulus. Vide Scal. ex 2 or. 2. & 3.

Iodorum, cum brutis coeuntium, partus sunt

feri, apud Plin. l. 6. c. 2. Et proinde: si diabolus

congrederetur cum veneficis, homo produci

posset, quia ista agentia specie differunt.

169

Ex hoc a posteriori concluditur: quod mas &

mina non sint diversæ speciei, ut aliqui scurrili.

dicunt, feminam non esse hominem. Nam ita

mare (hominem) & femina (non hominem) non

posset fieri homo, sed aliquid specie diversum ab

K 2

uuro.

utroque. Unde illi, qui focinas probare vole-
non esse homines, probant se non esse homines.

170
*De Causa
Parie. &
Universal.*

30. *Causa particulares determinant Vn' versales*
universales secundum se indifferentes sunt. Sicut
per se indifferens est, ut concurrat ad productum
hominis vel leonis, vel nasturtii vel brassicæ. Pri-
us determinatur illius Universalis causæ indiffere-
tia per causas particulares, veluti ut producat
homo, quia cooperatur Sol homini, ut producat
nasturtium, quia agit Sol cum virtute plastica,
est in semine nasturtii, & sic deinceps. Atque
Effectus etiam a causa particulari accipit condi-
tionem speciem & gradum naturæ, eiq; affinis.
Vide Perer. de Phil. 8. c. 10. p. 467. & l. 9. c. 13. p. 540.
Intelligendus autem est Canon de universalibus
causis, quæ tales sunt, quia possunt etiam aliquan-
do causas, alias universales, esse particulares causas,
immediate agunt, veluti Sol illuminando, &
creando, ad quas operationes nullâ determina-
tione particularis agentis opus est. Et rursus deter-
minatio intelligenda est ad speciem, non ad esse
generale, Vide Colleg. Conimb. 2. Phys. c. 7. q. 15.

117

31. *Causa Vn' versalis agit immediatius quàm ca-
sa particularis.* Canon hic Scholasticorum est. Et
duplex immediatio, Virtutis & suppositi. Illa, cu-
quid agit non communicatâ virtute. Hæc, cum
ter causam & effectum non interveniat aliud sup-
positum. Ac proinde axioma intelligitur de imme-
diatione virtutis. Confer Colleg. Conimb. l. 2. Ph.
c. 7. q. 14. art. 1.

172
*De Causa
prima se-
cunda.*

32. *Causa secunda non agit, nisi mota à prima.*
Axioma hoc exponit Fonssec l. 5. Metaph. cap. 2. q. 9.
& Suarez, disp. 12 in Metaph. s. 2. n. 47. 48. Igitur
applicatur in ea habitudine causæ primæ ad secundam
ex quadam analogia vel Metaphora ad artificia
instrumenta. Sicut igitur hæc videmus subordinari agere

antibus suis principibus
nota, ita etiam ad ex-
causarum secundarum
moveri nisi moras. Et
aliter significatur il-
secundæ adjuven-
tis cooperetur. Et per
causæ secundæ, per
se, idcirco talis in flu-
a activa potest motus
grat. & lib. ar. b. c. 1.
Causa secunda agens
ante duo intelligitur
et suam facultatem
sua secundam non
ali in fluxu causæ
gentes, cap. 70. & sua
31.
4. Causa prima non
tio vel ex ipso ter-
Fatum fatum Sed
connexionem causa
impossibile fecus
um à tali fato, ut D
im inclinat. Cont
p. 63.
35. A Causa secunda
non redditur causa, cu-
el architecto) adh
ner domus) quia
tunt ad opera ista
li. s. Thom. quæst.
104. artic. 1.

antibus suis principalibus, ut non moveant, nota, ita etiam ad explicandam subordinatio-
causarum secundarum ad primas, dicimus eas
non moveri nisi motas. Absolutè autem & propriè
aliud significatur illo axiomate, quàm quod
e secundæ adjuvantur à primâ, vel quod pri-
mæ cooperetur. Et præterea, quia Deus conser-
vas causas secundas, per continuum influxum ipsi-
us, idcirco talis influxus ipse esse, adeoq; po-
tens à Diva potest motio Dei vocari. Adde Bellar-
min. *de lib. arb. c. 15. p. 967.*

173 *Causa secunda agit in virtute primæ.* In hoc a-
xiomate duo intelliguntur, 1. Causam secundam
in se suam facultatem agendi à causa primâ. 2.
Causam secundam non operari, nisi concurrente
ali influxu causæ primæ. Vide Thom. *l. 3. con-
suetudines, cap. 79. & Suarez dispus. 22. Metaphys. f. 2.*

174 *Causa prima non perdet à secunda.* Hæc pro-
positio vel ex ipsis terminis patet. Tolliturque per
Fatium fatuum Stoicorum, quod dicebant ef-
ficientem connexionem causarum talem, ut esset sicut plic-
impossibile secus fieri. At hoc sic suspendit
im à tali fato, ut Deus non nisi id agat, ad quod
im inclinatur. Contra vide Suarez *disp. 19. Met.*
2.6. f. 9.

175 *A Causa secunda effectus solum pendet infieri.*
ac redditur causa, cui sublatâ causâ (ut paren-
tel architecto) adhuc manere possit effectus (h-
aut domus) quia scilicet hæ causæ non con-
tinent ad opera ista, nisi in fieri vel productione.
Vide Thom. *quest. 5. de potent. art. 1. Et 1. p. 9.*

104. artic. 1. & Zabarell. *de sens.*

104. artic. 1. & Zabarell. de sens.

CAPUT IV.

DE MATERIA.

1. Materia est causa ex qua res est.
2. Est autem ex materia res bifariam : fieri & in facto esse.
3. In fieri, quatenus ex materia produ- citur. In facto esse, quatenus ex materia constat.
4. Materiae divisiones variae sunt. I. *Materia est proxima vel remota.*
5. Materia proxima est, ex qua res pro- xime est, ut Corium calcei, hominis corpus.
6. Materia remota est, ex qua res est, m- diante alia propinquiore, sic materia homi- nis sunt Elementa.
7. *Materia est immanens vel transiens.*
8. Materia transiens est, ex qua res fit, eâ transmutatâ componitur. Sic vinum materia aceti, quinquillae murium, &c. V- catur & materia transmutationis.
9. Materia immanens est, ex qua nō m- tatâ res componitur, sic materia domus su- lapides, ligna, &c. Vocatur materia compo- sitionis.
10. III. *Materia est sensibilis vel intelligi- bilis.*
11. Materia sensibilis est, quae est prædi- qualitatibus sensibilibus, secundum quod

possit. Talis n-
esentia.

1. Materia inte-
az dita qualitat-

2. Materia Syllogismi f-

3. IV. *Materia e-*

4. Materia piti-
i formâ, secundu-

es formas.

5. Materia sec-
qua forma. Tali-

6. Materia Me-
aî genus. Mate-

pprie dicitur mate-

COMME

Hac in materia qu-

mine Materiae. 2. U-

causalitate & periti-

itionibus.

P-R

De Non

Nomen Materiae e-

sumitur pro gener-

m, quæ est ab uno-

lix Zabarel. 2. de-

nar. cap. 17. Ex Aver-

2. Nat. qq. c. ult. O-

sumitur pro differen-

tiâ, quandoque

fferentia forma de-

iri possit. Talis materia mixtorum sunt
menta.

2. Materia intelligibilis est, quæ non
prædita qualitatibus sensibilibus. Talis
eria Syllogismi sunt tres propositiones.

3. *IV. Materia est prima vel secunda.*

4. Materia prima est materia carens o-
i formâ, secundumq; se indifferens ad o-
es formas.

5. Materia secunda est materia induta
qua forma. Talis materia sunt Elementa
mista, corpus organicum ad animal, &c.

6. Materia *Metaphysica* est nihil aliud
am genus. Materia *Physica* est id, quod
priè dicitur materia.

COMMENTARIUS.

Hac in materia quatuor sunt tractanda. 1. De
mine Materiz. 2. De ejus definitione. 3. De e-
causalitate & pertinentibus ad eam. 4. De ejus
sionibus.

PRIMO.

De Nomine Materia.

Nomen Materiz est ambiguum, Primò Mate-
sumitur pro genere. Idque propter similitudi-
n, quæ est ab uno ad alterum, quam declaravit
olixè Zabarel. 1. de prima mat. cap. 18. & Perer. l. 5.
nar. cap. 17. Ex Averroes *Metaph. comm.* 17. & A-
l. 2. *Nat. qq. c. ult.* Omnino sicut forma quando
sumitur pro differentia. Vocatur autem deter-
natiùs quandoque genus, *materia Metaphysica*,
differentia forma *Metaphysica*, & sic compositio

ex genere & differentia, solet dici compositio materia & forma Metaphysica. *Secundo*: Mater sumitur pro subiecto. Sic doctrina materia est prima. Vtque solet materia in Qua. Tercio. Materia sumitur pro objecto; in quo res occupatur, materia visus sunt colores. Et vocatur materia circa quam. *Quarto*, Sumitur pro causa (in superioribus enim significationibus non fuit causa) ex res est. Et sic solet specialiter vocari materia ex qua. *Quinto*, Sumitur quasi per *avropuac* pro materia substantiarum naturalium, inprimisque de materia prima. Et hoc sensu Aristoteles intellexit vocem materiam, in divisione substantiarum, quam tripliciter facit, materiam, formam & compositum. 7. *Metaphysicorum* 7. *et* 2. de *anim.* text. 2. aliisque locis.

Ex his obiter intelligitur distinctio materiae in materiam Ex qua, in qua, & circa quam, quae scilicet non sit divisiore, sed solum resolutio in eis ambigua. Quamquam Fonseca l. 5. *Metaphysicorum* l. 1. ceterique Metaphysici alium erant huius divisionis sensum insinuare solent, qui scilicet in illa distinctione intelligatur verè & proprie dicta materia, divisa secundum officia. Ejus enim officium, in respectu ad efficiens est, ut terminetur aut occupet actionem efficientis. Sic ergo materia circa quam. Aliud ejus officium, in respectu ad formam, est, ut eam sustentet. Sic ergo materia in qua. Ac denique aliud officium est, in respectu ad compositum; ut hoc ex ea fiat. Sic ergo est materia Ex qua. Similis est distinctio materiae apud Porphyrium, cum dicuntur divisa vel constitutiva. Hac enim distinctione constituitur solum distinctio officiorum differentiae.

SECU

S E C U N D O.

De definitione Materia.

Materia est Causa ex qua res est. Definitum jam
 Inratū est. In definitione duo tanguntur. Primò
 dicitur *Causa*. Deinde specialiter declaratur quo-
 do sit causa, nempe in quantum ex ea res est. Ac
 utrumque horum postea clarius erit, ex dicendis
 causalitate materiæ. Solum duo sunt breviter
 advertenda. Primò esse sumendum est late, ut
 comprehendat etiam fieri. Materia enim causa
 inpositi est, non solum intranscendē componendi,
 etiam producēdi. Deinde de particula *Ex* obser-
 vandum est, eam ambiguum esse, ut docet Aristot.

*Vocula Est
 declaratur.*

5. *Metaphys. cap. 24. l. 1. de gen. an. cap. 18. circa me-
 m. & Armand. de Bello Visto tract. 2. terminorum
 251. 252.* Igitur primò ex signi-
 ficat causam Effi-
 cientem. Sic filii sunt ex parentibus, ex convitio est
 gna, ut Aristoteles ait: *lib. 5. Metaph. c. 1.* Sic Lu-
 Maria dicitur concepisse Ex Spiritu sancto, pro-
 Ex notat efficientem. Vide Ambrosii *lib. 2. de Spi-
 u sancto. c. 5. & ex Hieronymo Pelagii. lib. 5. in Da-
 v. c. 2. quæst. 2.* Secundo significat finem, ut ex eo
 imus ut vivamus, hoc est, eo fine edimus ut vi-
 mus, *Tertio*, Ex significat formam, ut ex forma
 in materia componitur corpus. Loquitur ita A-
 t. 1. *Ph. 7. s. 65.* Unde & Fonseca disputat, formam
 esse dici Elementum, quia ex eo aliquid est. *lib. 1.
 Metaph. c. 3. q. 2. s. 2.* *Quarto*, Ex significat totum,
 lapides ex domo, vel versus Ex illiade. *Quinto*,
 significat speciem, ut Homo aliquid est ex ge-
 nere bipedum, *Sexto*, Ex significat aliquod po-
 sitivum antecedens, sive terminum à quo, ut ex
 quinoctio facta est navigatio, quoniam post x-
 quinoctium facta est: Item ex nocte fit dies, vel ex
 nocte nox, quia unum post alteram, *Alio modo*

modo dicimus ex die fieri noctem, & ex puero virum, quia nunc possi alterum, & alio, cum ex are statuat ex ligno lectum, & quacumq; ex materia fieri dicimus ut ex aliquo quod insit, inquit Aristoteles 1. de generatione animal. c. 18. Septimò. Ex significat autem eadem negativè, ut Ex nihilo fit aliquid per creationem. Ubi nihilum non significat materiam sed terminum, ut Scalig. habet exure 6. sect. 13. & Lycherus Scorum. l. 2. d. 1. q. 2. in intro. Et Anselm. in Monolog. c. 8. & Taurell. de ver. atar. p. 211. Igitur præter has omnes significationes & Ex, est alia famosa valde quæ ex peculiariter notat habitudinem materiam quam habet ad compositum. Verbum *Ex* præpositio est significat ad se habens, ait Scalig. de plant. p. 234.

Objectio.

Dices: Sed ergo definitio ista materiam erit latius definitio, Nam propter latitudinem vocis *Ex* præpositio hanc definitio multis aliis accommodari. Qui materia non agnoscitur. Definitionem eam propterea non esse latius, quia famosissima significatio & Ex, magis propria, est, ut significetur habitudo materiam per eam, ut dictum. Solent autem vocabula plurimè significatorum, seorsim posita, pro suo famoso significato stare. Et sic Aristoteles semper definit materiam per hanc vocem *Ex*. Vide 4. Met. 2. 1. Phys. c. 2. Phys. c. 3. 1. Polit. 5.

TERTIO.

De Causalitate Materiae.

Hæc in re tria sunt disquirenda. 1. An materia sit causa? 2. Quorum rerum sit causa, vel, quod idem est, Quæ res habeant materiam? 3. Quomodo sit causa earum rerum, quarum est causa?

I. An Materia sit causa?

Videtur quod Non. Nam 1. Materia non est Efficiens

De
ad potentia, ut Aristoteles
Met. 1. 3. c. 11. ad
mendam omnem ad
Materiam esse puram
causa, non est aliquod
actu influit. Et
quatur esse, & ipsi
est propter Quod
c. 7. Ubi ex quatuor
de numero causarum
non est, sed ex materia
vocat non Bns. A
causa. Nam causa & effectus
4. Quod non agit, habet a de plant. p. 2
patet. Nam de ratione
per influxum verus
Nihilominus materia
causa ad quatuor
id. Iste a. influxus sit
ob eo quod in fluxu
esse, vel fieri sit
Nam illa essentia
causarum, & etiam
quæ sig. fiat in in
b. evitatis causa om
venerunt.
ad primum: In po
In potentia efficiens
potentia passiva, quæ
& recipiendum
us aliquares, quæ
quomodo solam
actu

sed potentia, ut Arist. passim docet *l. 1. de gener.*
Met. 1. 3. & l. 11. Met. 6. 2. & 5. Phys. 2. 8. Et ad re-
 vendam omnem aQualitatem, vulgò dici so-
 Materiam esse puram potentiam. Atqui quod
 causa, non est aliquid potentiale. Nam omnis
 a actu influit. E. etiam actu est. Cum opera-
 quatur esse, & ipsi proportionetur. 1. Id solum
 a est propter Q. od res est, ut Arist. indicat *l. 1.*
ca. 7. Ubi ex quaestione de propter quid respon-
 de numero causarum. Atqui propter materiam
 non est, sed ex materia. 3. Plato passim materi-
 vocat non Ens. At quod non est Ens, non est
 causa. Nam causa & causatum sunt differentie En-
 4. Quod non agit, non potest esse causa ut Sca-
 habet *2. de plant. p. 293. & exere. 307. f. 27. p. 977.*
 ater. Nam de ratione causæ est influere. At non
 erus influxus verus cogitari posse sine actione.
 qui materia non agit, sed patitur solum, indeq;
 principium passivum dicitur, ut vulgò est notum.
 5. Nilominus materiam Causam esse apparet,
 a causa adæquatè constituitur per influxum in-
 6. Id. Iste a. influxus significatur, si id aliud depen-
 t, ab eo quod influere dicitur; dependeat inquã,
 in esse, vel fieri suo. Atqui tale quid est mate-
 Nam illa essentialiter & intrinsecè componit
 isarum, & etiam ex illa pender in productione
 quæ sigillatim in seqq. manifestiora erunt. A-
 brevitate causa omitto. Argumenta objectæ sic
 vuntur.

Ad primum: In potentia res dicitur esse trifari-
 1. In potentia *affiva*, quatenus potens est agere: *Solvuntur*
 2. In potentia *passiva*, quatenus potens est ad patien- *objectiones.*
 3. In potentia *objectiva*, quatenus potens est ad recipiendum; & in potentia *objectiva*, qua-
 4. In potentia *causa*, quatenus potens est ad producendum; & in potentia *causa*, qua-
 5. In potentia *causa*, quatenus potens est ad producendum; & in potentia *causa*, qua-
 6. In potentia *causa*, quatenus potens est ad producendum; & in potentia *causa*, qua-

tentia, scilicet objectiva. Ex quibus dico: materia (primam solum. Na de secunda secus est, quia non est nuda ab omni forma, etsi sit in potentia ad formas aliquas) esse in potentia, & ea quidem pura, quando de potentia passiva. Loquendo n. de materia prima secundum se, est ea quasi abjecta ab omni forma, & apta est seu potest recipere quascumque. Non est autem ea in potentia objectiva, sic ut numerum sit producibilis. Supponitur enim eam creatam aut co-creatam esse. Creatio autem promerem ex esse in potentia, ad esse actu. Unde reliquum est, ut dicatur, materiam hoc sensu esse Ens actuale, atque adeo & actu influere, & sic actu causam se posse.

Ad secundum: Propter quid bifariam dicitur *Presse* & tum soli fini convenit. *Lard*, & tum conuenit omnibus causis, ut indicat Arist. *citato loco*. intelligens ex propter quid numerum causarum, sicut propterea pluribus causis, etiam ipsi materiae. Propter Quid Aristoteles ibi tribuit. Vide *Posteriorum Met. c. 7 q. 1 s. 6.*

Ad tertium: Materia non est simpliciter non Ens. Alias non resolvi in materiam, esset resolvi in nihil. h. e. annihilari. Item gigni ex materia, esset gigni nihil, h. e. esset creati. At hæc implicent. Taceo hanc. Materia igitur appellatur non Ens, non quod nihil sit, sed ad indicandam ipsius imperfectionem in genere Entium, & comparando eam, cum formis vel composito, quo genere loquendi solet etiam materia negari esse Naturam, non, quod non sit natura, sed comparando eam cum forma, quod non sit natura, quam solam. Singula doceatur. Augustino, l. 12. *Conf. c. 7.* ubi vocat materiam non nihil, sed *propè nihil* & penè nullam rem. Platonem etiam locutio secundum hunc sensum optimè explicatur.

10
*Quomodo
materia non
Ens.*

De
tar. Nam in Ti
aiat. Estq; supra h
tiones, materiam
& his similes, non o
ex parte solum, h. e.
Ad quartum tria res
principium passiv
pectam, quem hab
pectu verum est, m
jectum solum. II.
cu: materiam non a
mosiorem significa
salitate & influx
am ab effectione el
tur. Sic Arist. de g
naturam constantem
ero consuevit, quo
autem sicut & form
ne e efficientis cau
e negari aliquid ell
at, non autem cau
telt et ubi adio, q
quitur. Nihil enim
fluxus, quo aliquid
erius, quem mate
m ex eo, quis in tri
odo perficit.

II. *Quarum* res
hic titulus valde l
que attingendæ sunt
An omnia Ent
ita censent aliqui
cipium habeat
ani Ene, quai

catur. Nam in *Timæo* materiam satis aperte Ens
minat. Estq; supra hæc omnia advertendū: Has
rationes, materiam esse non Ens, esse puram potenti-
& his similes, non complecti materiam in totū,
ex parte solum, h. e. materiam primam.

Ad *quarum* tria respondeo: I. Cum materia dici-
principium passivum, tunc id fieri secundum
jectum, quem habet ad motum. Hujus autem
jectu verum est, materiam non esse causam, sed
jectum solum. II. Potest tamen in Univerſum
materiam non agere. Actionis n. vox secundum
notiorem significationem, sumitur solum pro
filitate & influxu efficientis, quod propterea
am ab effectione efficiens, ab actione agens di-
ur. Sic Arist. *de gen. & int. c. 9.* ait: *In omnib. qua-*
natura constant vel ab arte proficiuntur, hoc agens
ero consuevimus, quod movendum habet. Ma-
teriam autem sicut & forma & finis non sunt causa, de-
actio efficientis causa. Ex quibus apparet proxi-
negari aliquid esse causam efficientem, si non
at, non autem causam simpliciter. III. Materiam
tribui ad id, quā Scaliger in omni causa
quirat, Nihil enim aliud ea actio est, quā verus
fluxus, quā aliquid à priori concurrat ad esse rei
erius, quem materia satis evidenter habet, sal-
nex eo, quia intrinsecè rem componit, & suo
odo perficit.

II. Quarum rerum materia sit Causa?

Hic titulus valde latè patet, igitur seorsim res a-
quæ attingendæ sunt, Quæ ergo.

An omnia Entia habeant materiam?

Ita censent aliqui. Ramzi enim hoc generale
incipium habeat: Argumenta logica vera esse
omni Ente, quia in re constituent illi generalita-
tem

tem artis Logice. Alii etiam recentiores Metaphysici ita docent, qui generalia Entis principia dicunt in Metaphysicis, esse materiam & formam. Ex quo deducunt illi, manifestè Angelos etiam habere materiam. Deum a. nec Ens esse, quia ista principia habeat, quæ tamen involvantur in ratione Entis, prout quidem de ea agat scientia Metaphysica.

33
*An Deus cō
prehenda-
tur sub Me-
taphysica?*

Urigitur ordiamur ab iis, quæ remota sunt, hac disputatione, dicendum est: Ens non possit strictè sumi in Metaphysicis, ut excludatur Deus. Ita patet ex duobus. Nam primò illud verè & rectè ens est, cui convenit vera realis essentia. At Deo convenit. Nam ad equatū signum realis essentia est realis operatio. Nam ne cogitari quid non potest, quomodo aliquid realiter operetur, & non est efficax, nisi men non realiter ac verè sit. *Quemadmodum esse cō-* operari; ita non esse cum non operari convertitur, inquit consurgit comp. Platonichus, lib. de primo frigido. Atqui Deo reales operationes conveniunt, veluti create, &c. De Metaphysicis. E. habet materiam. Deo conveniunt proprietates Entis, Metaphysicum est. Num. 23. sumpti, veluti bonitas, veritas, unitas, perfectio, &c. Nam omnis simplicitas, &c. Ergo etiam Deo convenit, ut dicatur. At non sumens. Imò Scriptura cum dicitur, vel dicitur appellam materiam, formam. Exod. 3. v. 14. Argumentum quod potissimum auctores est, quodcumque res hujus opinionis movet, postea referam. Nam aut sub eo contentum est, quodcumque hoc est argumentum. 15. Nunc ad rem, quam, ad negandum superius quæsitum, sic propono.

1. An Deus habeat materiam?

14
*Imperfecti-
ones qua
sunt à ma-
teria.*

Primò: Deus non habet materiam. Ita esse apparet, inde, quia materia multiplicem imperfectionem inferret Deo. Nam 1. Deus non esset actus purus. Purum a. vocatur, quod alieni nihil habet. Purus actus dicitur, qui nihil habet potentia. At qui quod habet materiam, habet aliquid potentia passiva. Nam de ratione materiae est recipere se

ma

rationes Metaphysicæ, Receptio autem est passio. 1. Deus non esset
 his principia dicitur simplicissimum. Nam si haberet materiã, ha-
 & formam. Reciperet & formam. At materia unita facit composi-
 etiam habere compositum. Cæterum compositio pugnat cum divi-
 nitate principii perfectione. Nam quod est compositum habet per-
 in ratione perfectionem dependentem, dependentem inquam, à
 Metaphysicis. Atque in his componentibus. 3. Deus non esset Ens
 memoriosum. Nam quod habet materiam, & sic etiam
 Ens non potest immutari, habet aliquid uniens illa. Neq; enim sci-
 excludatur Deum. Nam quod formam unit materiæ, id
 illud vere & recte disponit materiam per certas qualitates. Hoc
 is essentia Atque non facere potest materia, utpote quæ non
 gum realis esset efficax tali verã & Physicã actione. Neque for-
 cogitari quid id facere potest. Nam forma etsi sit efficax, ta-
 ex opere, & non est efficax, nisi sit in supposito. E. non po-
 admodum efficiens primum unire se formæ. Ex qua unionem de-
 conuenitur, in qua confurgit compositum.

qui Deo reales obijciuntur 1. Si Deus continetur sub objecto Me-
 taphysicæ, &c. Deus habet materiam. Sed prius est verum, 15
 atis, Metaphysicum est Num. 23. E. & posterius. Connexio
 uitas, perfectio habetur. Nam omnis scientia habet principia sibi
 conueniunt, ut dictum est. At non sunt alia principia, præter effi-
 ciens, materiam, formam & finem. Unde conse-
 quens est, quodcumq; est objectum alicujus scien-
 tiæ, aut sub eo contentum, id habere materiam. At-
 hoc est argumentum quod huc referavi ex
 17. 13. Sed facilis est Responsio. 1. Verum est omnē
 scientiam debere habere principia, sed non est ve-

riam debere ea principia esse essendi. Sa-
 tis si sunt principia cognoscendi. Aristoteles e-
 sanciens eam scientiæ conditionem, dicit o-
 mnem scientiam debere habere dignitates. Vide 1.
 1. 7 6. Unde sic non est necessarium, quodvis
 scientiæ objectum habere materiam, aliæ recen-
 dent principia. Deinde principia essendi, quæ nunc
 dicimus incomplexa principia, etiam non
 sunt

15
 Objectio:

Responsio:

sunt necessarii ista principia, sed satis est, si sint
complexæ rationes, ex quibus sumatur ratio, cu-
li quod attributum subiecto suo insit. Ita esse ap-
ret. Nam si is, cui in scientia requiratur principi-
est, ut in ea possint esse demonstrationes. Ad
monstrationem autem tales incomplexæ ratio-
sufficiunt. Sicut ex independentia Dei verè den-
stratur Dei immortalitas. Ista tamen non est he-
causa vel efficiens vel alius generis. Ex quo eti-
rursus apparet: Dei attributa talia principia hab-
qualia in scientiæ subiecto requiruntur: atq; ad
quæ ad Ens, subiectum Metaphysicæ, pertinent.

16
*De mēbris
Dei.*

Obijciunt II. Deo in scripturis tribui oculos,
res, manus, dextram & sinistram, alique mem-
corporea; Item affectus, ut iram, perturbationes
quæ omnia videntur, Deum esse corporeum; in-
eare, Resp. secundum communem patrum, scrip-
ris congruam, doctrinam, hæc, contra Anthro-
morphicarum hæresin, esse intelligenda & vbi
mōs. Ita prolixè docet Anselm. in libro de mē-
bris Dei, inter alia inquit, Vbi cūq; in
Scriptura in Deo motus anima seu humana mem-
describit, item caput, capillos, oculos, palpebras, na-
aures, os, labia, cor, linguam, uterum, manuum dexte-
ræ & sinistram, digitos, brachium, scapulas, posteriore
des, item motus anima, iram, furem, oblivionem,
nitentiam, recordationem & alia huiusmodi, non car-
liter iuxta historiam à re de intelligentibus scienda
Ge. Vide plura apud Anselm. d. e. loco.

2. An Angeli habeant materiam:

17
*Angeli di-
gliciter ha-
bent mate-
riam.*

Dico: secundo: Angeli non habent materiam.
primis negari non potest, vocabulum materie
fariam Angelis tribui. Nam & convenit eis mat-
Metaphysica, quæ nihil aliud est, quam genus,
& huius cap. dictum, Angelis enim verè genus e-

De M
et disputavi in g
rum. in Inst. Log.
potencia passiva,
sunt & corruptibili
pote vocari pote
naturalia sunt co
nuptibilitatis radix
um negantes, de
umur. Et sic probat
timò: Si Angeli ha
m quantitatem. Et si
o materie. Atqui
ic. Nam proximus
nomenfurare spatio
prohibere penetrat
gruuntur: Ang
gelica, ubi legunt
aliquo obiedo, qu
am, siquidem De
percat. Nam in re
lenis pedibus, &
scribit l. 2. de quat
oro & aliis.
Secundo: Si Angeli
tium procul dubio
ratione, vel alia ali
ur peractus. At ho
dum: minorem p
em in anima ratio
n habet, quæ requi
cessariò unita mate
l. dictis (plura cu
similique ex priorib
nos carere materia
nos hos aliovi corp
mon. 2. 3. Cajet. 8
ye

primò: Si Angeli habent materiam, habent
in quantitate. Est enim quantitas propria af-
fectu materię. Atqui quantitas Angelis nõ con-
stat. Nam proximus effectus quantitatıs est rem
mensusurare spatio locali, & sic eam extendere
prohibere penetrationem. At hæc omnia non
grauant naturę Angelicę, ut apparet ex historia
angelica, ubi legitur, Legionem dzmonum fau-
si aliquo obfesso, quod impossibile esset per na-
m, siquidem Dzmones naturam corpoream
erant. Nam in remilitari Legio censetur sexies
lenis peditibus, & quingentis equitis. ut Sleic-
scribit l. 2. *de quat. furo*, Imp. p. 167. Ex Vegetio,
oro & aliis.

Ex dictis (plura cumulare hic non libet) patet,
timisque ex priori ratione, non solum Angelos
non carere materia, sed etiam malos. Et si nomi-
tim hos aliqui corporeos faciant, ut Niphuz 3
Daemon. c. 3. Cajet. s. 2. ad Ephes. Eugeb. c. 8. per-
hibet.

18

19

26
Dæmones
non esse cor-
poreos.

20

philos. c. 27. 41. Reciditque hac opinio gentili
qui Angelos malos rebus corporalibus ut su
bus similibusque delectari & odore Myrrhae, al
rebus fugari crediderunt, ut videre est, apud
phyr. in Epist. ad Amelundum & Apulejum de De
cratis aliisque, propterea Augustinus l. 8. de civi
6. 16. l. 9. c. 16. & l. 11. c. 1.

Sed ratio in priori argumento tacta satis est
car. Potestque eadem res, de immaterialitate
monum sic probari. Si Dæmon per lapsum ma
tus esset in substantialibus, h. e. exente in corpore
in corporeum, sequeretur non puniri id quod
cavit, ut esse evidens. At hoc est contra Dei ju
am. Recte igitur habet illud Damasceni libr.
Orth. fid. c. 4. Naturam Angelorum per lapsum
taram non esse.

Obiici multa possunt. 1. Multi patres Ang
dicunt corporeos. Vide Orig. l. 2. de principiis. cap.
Tertullianum lib. de carne Christi. August. Epist.
l. 2. de Gen. ad lit. cap. 17 & l. 11. de civ. Dei. c. 23.

Respond. 1. Per Instantiam. Multi Patres An
los dicunt incorporeos, & corporeos esse neg
Vide Chrys. hom. 22. in Gen. Ignat. in Epist. ad Tra
num. Nazianz. orat. 2. de Theol. Fulgentium de fide
Petrum. c. 5. Basil. in hom. Quod Deus non sit auctor
lorum. Damasc. l. 2. de Orth. fid. c. 3. 4. Alios mittere

cundo dextrè potest accipi illa locutio Patrū. N
primò corpus non semper opponitur spiritui
quandoque opponitur umbræ, ut in Epi. ad Co
2. v. 17. E. Angeli possunt dici corpora, h. e. nō
sine evanidæ, &c. Quo sensuali qui volunt Ter
lianum etiam Deum corpus appellasse Deinde
quenter corporeum apud Patres accipitur pro
posito & mutabili. Sic Aug. l. 1. de Orig. an. ad H
3. de anima loquens: si, inquit, eam solam incorp
am placet appellare naturam, qua summè incorpore

Angeli quo
modo ascen
sur corporei
de partibus?

ubi, tota, corp
non est. Si a corp
em, aliqua linguat
vel movetur, ut m
at & breviora bre
noso non sit corpus
est etiam Angelus dic
l. Obiicitur. Angeli
dentur. E. sunt corp
us nulla potest res, de
ideri. Et cōsummatu
probat non esse
ari, qui consequen
non est, videri au
entur & caput. car
tialiter, sed quod a
ad corpora illa ipso
pora sunt organica
alae non sunt ali
atorum inæquali
um committio rep
Angeli est: nec per se
es, corruptibiles,
ementarium qualie
Angelorum est ab
n apparere in ali
partio in Paradiso
stus: assumptum
gentis Gen. 3. Ex
videtur, id esse co
ush. e. uniusse sibi c
solida est. Volebat
cestrum vel phant
agis. Potuit esse
u Christi. Respon
as, ex illo lo

Inquis: Potuit esse spiritus, qui assumpserit hoc
enim solum in origenis corpore Christi. *Respond.* Quod apparens, verè fac-
tum est incommutabile corpus, ex illo loco Lucæ & Christi argumen-

Diaboli
paritio,

ratione apparer. Quod autem non ab alio spiri
sed ab ipso Christo assumptum fuerit, non ex
loco colligitur, sed aliunde, veluti quod ipse Ch
stus resurgere debuit. Vide Martyrem *Class. 1.*
comm. c. 12. n. 8.

23
De genera
tione Ange
lorum.

III. *Objic. Angeli generant. R. sunt corporei. M*
sâ consequentiâ, quæ est evidens, probatur anre
dens. Ac primum de bonis Angelis est textus *Gen.*
v. 2. 4. Ubi filii Dei dicuntur ingressi ad fecimen
Per filios autem Dei intelliguntur Angeli, secu
dum Justinum 2. *Apol. pro Christo. tom. 1. fol. 87.*
109. *Ed. Langi. Clement. l. 3 Stromat. Laetant. l. 2. d.*
Infr. c. 15. aliosque. De Angelis malis apparet
experientiam, de Dæmonibus succubis & incubis.
Sic enim diabolum generasse tot exemplis pro
rum esse dicit *Augustinus* ut impudentiæ sit, id
gare. *Videl. l. 15. de civ. Dei. c. 23.* Et aliqui Pontif
dicunt, gignendum esse ipsum Antichristum,
tali Diaboli commixtione, ut Antonianus refer
part. sum. tit. 2. c. 2. Resp. Inprimis discrepant *Dd.*
eo; An Angeli generare possint. Quî fautores su
illi, li dicunt Angelos generare, existimant tam
cosolum generare propter assumptum corpus
rile. Et sic ex generatione non magis sequitur
esse verè corpora, ac ex eorum apparitione sequi
batur. Alii autem negant; Angelos etiam in assu
pto corpore generare, dicunt; esse solum phan
ma, quod putant veneficæ se rem habere cum Sa
tana. Testantur Anatomici, virgines tales, vene
cas, quæ falsæ fuerunt talem concubitum, in sec
one repertas fuisse illæsas in membrana virgini
tis. Et sic neutro sensu sequitur; Angelos verè ma
teriales esse. Per filios Dei, etiam aliqui Patres Ang
los intelligant, *Gen. 6.* tamen alii & rectius inre
gunt viros sanctos de posteritate Seth. Videat
Chrys. hom. 2. 2. in Gen. Aug. l. 15. de civ. Dei. c. 23. Th.

in q. 47. in Gen. Cyrill l. 9. contra Iulian. Estq; hac
 proluxus Perer. in Gen. l. 8. de causis diluvii ad c.
 n. 14. asq; ad n. 84. Nugas de generatione Anti-
 sti non moror. Alias object. brevitatis causa
 itto.

3. An forma habeant materiam?

Tertid: *Forma non habent materiam.* Hoc dico:
 mas nō esse compositas ex materia, vel formas
 habere materiam, tanquam aliquid sibi essen-
 e. Patet. 1. Quia sic essent per se quantæ. Quod
 nat cum officio formæ, debent n. intrinse pece-
 re per totum compositum, & materiales ejus
 res, sicque eas informare & aduare. At quod per
 quantum est, aliud quantum non potest penitit-
 ē immeare, vel penetrare. 2. Haberent sic for-
 æ etiam formam, quia forma & materia sunt ad
 quid siue relata. E. Quod materiam habet, ha-
 et etiam formam. At quomodo forma haberet
 mam?

Obijci. Formæ aliquæ dicuntur materiales, o. *Quomodo*
 nes scilicet, exceptâ animâ rationali. Resp. Non *aliqua for-*
 cuntur materiales, quasi habeant materiam, sed *ma dicant-*
 ia ad materiam habeant necessariam dependen-
 am, ut sine materia nec esse nec operari possint. *alis.*
 prò quæritur.

4. An accidentia habeant materiam?

Generaliter id negat Aristot. l. 8. Met. c. 4. Neque
 ord inquit, quicquam eorum, quæ naturâ quidē sunt,
 tamen non sunt substantia materiam habentes. Tam-
 si id quod subijciunt substantia est Exēpli causa. Qua-
 am Eclipseos causa est. Quæ quidem ut materia? Nulla.
 sed Luna est id quod patitur. Hæc Aristoteles. Sed ta-
 men 12. Met. l. 13. ait: Omnium generum secundum
 proportionem esse eandem principia, & sic etiam eandem
 L. 3. mate

matériam. Vulgaris Metaphysicorum sententia est, quod distinguendum sit inter accidens abstractum & concretum. Igitur concretum sumptum, dicunt habere materiam, qua componatur. Verbi gratia. Album est compositum, Album enim vocat duo, videlicet materiam & subjectum albedinis. Albedinem dicunt materiam, subjectum ejus dicunt materiam. Sit ergo album pro materia habet subjectum, in quo eo componitur. Et idem est de ceteris. Sum autem accidens abstractum, dicunt illud habere materiam in qua sustentetur, non componatur. Sed, attendendo, quod lubjacet non sit materia. somendo eam pro causa, ut dicitur, non satis sit quæstioni, si prædicto modo respondeatur.

26

Assumo igitur dictum Aristotelis, quod accidentia habere principia 1. proportionalia principia substantiarum, cujus sensus est, quod habeant aliquid simile illis. Igitur vulgo admittunt partes integrantes propter similitudinem eorum reduci ad eam. Sic ergo accidentia habent proportionaliter materiam, quia accidentibus quædam partes integrantes assignare, secundum extensionem in quantitate. Considera lineam ex variis partibus longitudinem habentem. Item triangulum constat ex pluribus lineis. Item de ceteris. Aliis accidentibus possumus assignare partes integrantes secundum intensiorem. Considera Excellentiam habemus multos gradus similiter in calore & ceteris. Hoc ergo modo accidentibus sua materia esto.

27

Sed quæ tandem res sunt in summa quæ materiam habeant: Primum sunt omnia corpora naturalia. Deinde ad horum imitationem, materialia beat suo modo omnia corpora artificiosa. Tercium

Quæres ha
bent mat
riam?

per accidens
Accidentia, eo
cerum nunc por
an solum compo
verò causat
m
quæres diff. 13. Met.
compositum gen
rationem formæ ad
Ego hac in re dico
m. Ita sensus erit
1. 2. 6. 1. Eadem
quia materia non d
niti. Materia est ca
nes intelligunt
od causas materia
m Ergo & speciali
ascendit sibi genus
et illius generis. Ar
lei materiam, nec
neque forma ip
positum causat mat
teriam. B. cujus est
non constituit ma
Secundò dico: Ma
patet primum pe
spectu generation
nam vel motum
mutum, h. e. muta
om officium est
Obijciatur a Suan
n. ipsum per se g
pædet generatio
non sequitur. Et
accipiam latius

licorum sententia per accidens, veluti Mundus, Respublica.
 per accidens abstrahitur a materia, eo modo quo dictum est.
 Exterum nunc porro disquirendum est.

3. An solum compositum causet materia, an
 verò causet, aut etiam con-
 causet alia?

Suarez diff. 13. Met. sect. 9 & 7. Ait materiam cau-
 compositum, generatione, formæ Entitatem, *Materia*
 unionem formæ ad materiam. *causa solum*
compositum

Ego hac in re dico. 1. *Materia causat solum compo-*
um. Ita sententiam Major 2. d. 12. q. 2. Albert 2.
 tract. 2. c. 1. Eademq. sententia probatur primū:
 quia materia non definitur nisi per compositum,
 sicut. Materia est causa ex qua res est vel fit. Ib. n.

omnes intelligunt compositum, per se. Deinde,
 quod causat materia, hoc etiam potest dici causa-
 m. Ergo & specialiter materiaturum. Quod enim
 prescribit sibi genus, prescribit etiam aliquam spe-
 ciem illius generis. At nihil præter compositum potest
 dici materiaturum, neque generatio neque unio for-
 mæ, neque forma ipsa. E. etiam nihil præter com-
 positum causat materia. Tertio. Materia est causa
 æterna. E. cujus est causa, id intrinsecè constituit.
 et non constituit nisi compositum.

Secundò dico: *Materia non causat generationem.* I.
 a patet primum per rationes prius factas. Deinde
 respectu generationis omniumq. aliarum mutati-
 onum vel motuum materia solum est principium
 passivum, h. e. mutationes & motus suscipit. Hoc
 autem officium est subiecti, non causæ.

Obijciunt à Suarez: Aristoteles materiam vocat
 principium per se generationis, & ab eo essentiali-
 ter pèdet generatio. E. est causa generationis. Resp.
 1. Non sequitur. Est principium. E. est causa. Nam
 principium latius patet, & veluti genus est ad cau-
 sam.

fam. 2. Pendere etiam secundum famolam signi-
 rationem solum significet influxum causalem. Tunc
 id non est perpetuum, ut, quod pendere dicitur
 alio, sit ejus effectum. Pendet etiam accidentem
 subjectis, ut albedo à pariete. Item pendet ali-
 ab alio, tanquam à concomitante, aut conditio-
 necessaria: ut Suarez fatetur *disp. 15, sect. 8. num.*
 & docet Fonseca, *5. Met. c. 2. quest. 3. §. 1.* Eito igitur
 generatio aera suo modo pendere à materia, tunc
 non pendet ab ea, nisi ut à principio passivo, h-
 à subjecto. Unde male dicitur generationem
 dere à materia essentialiter.

31

Tertio. *Materia non causat unionem forma-*
 tet. Nam ad unionem non aliter se habet mate-
 quam alter terminus, unitus alii. Effic autem
 minum unionis, non importat influxum causa-
 in eam.

32

Quarto: *Formam non causat materia.* Hæc p-
 tio convincitur satis per rationes positas num-
 Alias igitur non addo.

Obijciunt: Formæ educuntur de potentia ma-
 teriæ. E materia formatæ causa est, saltem loquen-
 de istis, quæ sic educuntur, h. e. formis materi-
 bus. Respond. Formam educi de potentia mate-
 (concedamus enim nunc ita formas fieri) non
 significat ex parte materiæ causalitatem. Nam ex
 ci de potentia materiæ completitur duo, primo
 ut forma, quæ incipit adu esse in materia, an-
 fuerit in ea potentia. Alterum, ut materia natu-
 lem habeat aptitudinem ad istam formam virtus
 agentis productam, recipiendam, ut colligitur
 itis, quæ hac de re describunt, Thomasi *pari. qu. 9.*
 Fonseca *5. Met. c. 2. q. 4.* & Suarez *disp. 15. Met. sect.*
n. 14. seqq. aliique interpreti *ad 1. Physic. 4. §. 5. Met. c.*
 Neuterum autem illorum, importat in materia

Quid sit E-
 duci de po-
 tentia ma-
 teria?

III. Quæ sit

Obtinuimus solu-
 m causarum materi-
 abet materia bifa-
 lus fieri, deinde quæ
 inde duplicem etiam
 it, alia ibi. Ante om-
 materiam utroque
 um.
 Primò: *Materia co-*
 ter definitione ma-
 §. 2. *Physic. 3.* Ma-
 teria generatio-
 nate, vel ut sibi ind-
 ubi loquendi de p-
 Nam causalitas
 quodum quem causa-
 proxime attingit. S-
 occurrit aliter ma-
 teria, quia alia s-
 fo-
 deratione. Ca-

famoliā signi-
um causalem. T^objecti.
pendere dicitur. Hoc nihilominus admittendum est: Et si causa
etiam accidenti³³ materiae non sunt vel forma, vel generatio, &c. *Trabuntur*
tem pendet alioh^{in Bonum} lominus ipsam causare compositum, cum re-
te, aut conditio^{sentum lo-} tu ad formam vel generationem. Concurrite-
p. 19, sect. 8. tum^{intiones a-} in ad productionem compositi, sustentando ge-
3, 51. Elto igit^{liorum.} rationem, & componit compositum sustentan-
te a materia, te^{lium.} formam, & sic per unionem ad formam. Pesse-
pio passivo, h^{lium.} usque forsan, tali loquendi modo, commodē
generationem interpretari aliorum opiniones, proximē con-
tatas.

unionem forma.
III. *Quae sit Causalitas materiae?*

Obtinuimus solum compositum esse ad aequa-
m causatum materiae. Ad illud autem compositū
liber se materia bifariam. 1. quatenus concurrit ad
us fieri, deinde quatenus concurrit ad ejus esse.
ade duplicem etiam causalitatem habet, aliam
c, alia ibi. Ante omnia tamen confirmandum est
materiam utroque modo conferre ad compo-
um.

Primò: *Materia concurrit ad fieri compositi* Ita pa-
et ex definitione materiae ab Arist. tradita. 1. *Phys. Materia est*
p. 2. *Phys. c. 3.* Materia est subiectum, ex quo res *causa com-*
positi in se.
Sic ergo hoc respectu causalitas materiae est su-
entate generationem, & pati ut ex se educatur ri,
orma, vel ut sibi inducatur forma, prout varii sunt
iodi loquendi de productione formarum. Ita pa-
et. Nam causalitas cujusque causae est modus se-
undum quem causa concurrit ad effectum, & illud
proximè attingit: Sed ad fieri rei compositae non
oncurrit aliter materia, nisi praedictis modis.
Secundò: *Materia concurrit ad esse compositi.* Ita
pparet, quia aliàs materia non esset causa interna.
Nam deratione Causae internae est reu³⁶ intrinsecè
consti-

*Materia est
viam causa
ut est in co-
posito.
Materiam
dicendum id
etiam quod
ex materia
productum
non est.*

constituere. Unde apparet, concurrere ad esse com-
positi, esse nihil aliud, quam eam essentialiter & in-
trinsecè componere, vel constituere, vel perficere.
Nugæ igitur sunt indignæ refutatione, quod qui-
dam dicunt, materiam (ut & formam) quatenus
sunt in composito, non exercere officium causæ
sed solum officium partium. Item quod Timotheus
aliquid vocat immateriatum, quod non est
materia productum, etsi ex materia conlter. Ita
nihil in cœlum vocat corpus immateriatum, quod
non ex materia, sed ex nihilo sit factum l. 4. Metaph.
6. quæst. 20. Contra, si liber, vide infr. cap. 7. in com-
positis. 14.

Est autem causalitas materiæ hoc respectu, ne
alia quam sustentare formam, cumq; ea uniri. Ita
apparet. Nam causalitas, ut ante dixi, est modus
secundum quem aliquid influit ad causatum.
peritum autem est, id facere materiam, formam su-
stentando. Sic enim intrinsecè componit compo-
situm.

Q V A R T O.

De Divisionibus materia.

1. Materia est remota vel propinqua.

37

Hæc divisio sumitur ex ordine causandi, pro
magis minusve causato materia appropinquat,
intelligitur satis, partim ex terminis, quibus pro-
ponitur, partim ex Exemplis, in Theorematibus
positis, partim etiam, per proportionem ad causa-
efficientem, quæ eodem modo dividi sic solet.

2. Materia est immanens vel transiens.

38

In primis omnis materia certo respectu est im-
manens. Nam materia in genere dicitur causa in-
terna. Causa autem interna ab intrinseco rem per-
fic

De
etiamque compo-
sitione placeat, quod
materiam immanen-
tem sit pars rei vel
modi sit pars rei vel
etiam magis satisfac-
etiam internas & exte-
certo modo immanen-
tibus Sic Hispani com-
muni inquirunt, mat-
eria non manet in effi-
cacio dicitur ut transien-
tem rationem & spec-
al quæ sit transiens. ut
Distinguedo au-
transiente, immate-
ai mutationem el-
quit. Transiens autem
fuit, sed non nisi au-
quam transeat: quæ
ret: transientem m-
constituendi, sed re-
quod proximè effi-
ciens hominis est te-
res spermaticas ha-
intra essentiam ho-
Immanens ergo
immanens dicitur
intrinsecè constituere
materia est immanens
caur, quæ secundum
se, sine sui mutatio-
Et non omnis ma-
immanens, alia tra-
3. Materia est
Sumitur ex Acti-

cit, eamque componit & essentialiter constituit. *modo im-*
 nisi forte placeat, quod Goelento, aliisq; , placet, *manentes.*
 materiam immanentem solum esse, de qua dicitur,
 quod sit pars rei vel causa interna. Mihi tamen vi-
 detur magis satisfieri generali divisioni causarum
 in internas & externas, si omnis materia dicatur
 certo modo immanens, sicut omnis dicitur inter-
 na. Sic Hispani comment. tract. 5 f. 212. fac. 1. Dupli-
 citer, inquirunt, *materia dicitur Transiens, uno modo,*
quia non manet in effectu, & sic nulla est transiens. Alio
modo dicitur transiens quia non manet secundum ean-
dem rationem & Speciem in effectu sicut est in se. Et sic
liqua est transiens, ut farina in pane. Hec illi.

Distinguendo autem materiam immanentem à
 transeunte, *immanens* est, quæ, citra antegressam
 mutationem est in composito, illadque consti-
 tuit. *Transiens* autem est, quæ constituit compo-
 situm, sed non nisi antegressà aliqua mutatione, per
 quam transeat quasi ex prioris esse. Unde appa-
 ret: transeuntem materiam esse causam compositi
 constituendi, sed remotè, quatenus ex ea fit aliud,
 quod proximè effectû componi. Ita materia tran-
 siens hominis est semen, quod immutatum in par-
 tes spermaticas, hoc est, ossa, cartilagine, &c. est
 intra essentiam hominis.

Immanens ergo bifariam dicitur materia. 1. Ut *Immanens*
 immanens dicatur materia, quæ componit & in- *bifariam*
 trinsecè constituit compositum. Et sic omnis ma- *dicatur,*
 teria est immanens suo modo. 2. Ut immanens di-
 catur, quæ secundum totum & integrum suum es-
 se, sine sui mutatione, est & manet in Composito.
 Et si non omnis materia est immanens, sed alia
 immanens, alia transiens.

3. Materia est sensibilis vel intelligibilis.

Sumitur ex Aristotel. 7. *Metaphys. cap. 10.* ὅλη ἢ

igitur: *Aliqui* per sensibilem materiam intelligunt materiam propriè dictam, eò quod omnis vera materia vel actus substat qualitatibus sensibilibus est materia secunda, vel saltem substat potest, est materia prima. Hæc enim, etsi, quæ talis est sensibilem qualitatem non habeat, tamen, propriam universalem potentiam quam habet ad omnes formas substantiales & accidentales, saltem potentia sensibilis est. Ex quo sequitur, hoc sensibilem materiam intelligibilem esse materiam impropriè dictam. Ita Angelis tribui solet materia intelligibilis quemadmodum & quantitas intelligibilis, quæ (quantitas) etiam intelligibilis dicitur, ad significandum, quod sit impropria quantitas. Vide *Secundæ Ex. 359. l. 3.*

Alii autem per materiam intelligibilem intelligunt etiam veram materiam, nempe materiam primam, quia materia prima, quæ talis est, non est cognoscibilis per sensum, cum nullas qualitates sensibiles habeat, sed solum per intellectum. Hoc sensibilem per generationem suam dicitur Geometria abstrahere a materia sensibilibus, sed non intelligibili. Illud, quia non concipiamus quod evitari potest Geometria quantitatem suam, in determinato corpore datur per hoc quo corpore, veluti cælo, terra, homine, &c. Hæc verò, quia impossibile est concipere quantitatem nisi in aliquo indistincto saltem corpore, quod materia prima. Ita exponit Zabara. 3. *Phys. ad 19. l. 1.* de quibus vide *introd. Log. de Philos. n. 83.*

4. Materia est prima vel Secunda.

Materia prima appellatur materia, quæ purè est materia, quæ est primum subiectum, quæque non est resolvable in materiam aliam. Materia autem secunda non est purè materia, sed est materia formata, hoc est, quæ formam habet jam actu in hæc.

tem. Ita corpore. Nam præcise ad corpus organum est species aliqua, signum est, corpus anima, adhuc tamen quæ sit esse specificum hæc clariora forma adiecit.

Primo queritur:

An prima

Ramus, ipsiusque ad tantum; contra materiam apud Hippocratum: dati materiam

tionem. Ita in rebus puris prior in nihil generetur, consequenter, in quo res generatur per generationem suam dicitur Geometria abstrahere a materia sensibilibus, sed non intelligibili. Illud, quia non concipiamus quod evitari potest Geometria quantitatem suam, in determinato corpore datur per hoc quo corpore, veluti cælo, terra, homine, &c. Hæc verò, quia impossibile est concipere quantitatem nisi in aliquo indistincto saltem corpore, quod materia prima. Ita exponit Zabara. 3. *Phys. ad 19. l. 1.* de quibus vide *introd. Log. de Philos. n. 83.*

Queritur secundum

Quid sit

Respond. Melius est, quæ per duo est, Universalis prior, & particularis posterior ad materiam, hæc est ista materia, quæ sita, sic tamen, De quo, hoc

rentem. Ita corpus organicum est materia ho-
 minis. Nam præcindo ab anima, eamq; sepa-
 do à corpore organico, adhuc tamen corpus il-
 est species aliqua, & re distinctum ab aliis. Un-
 signum est, corpus organicum, præcindo
 anima, adhuc tamen formam habere, quæ tunc
 quæ ei esse specificum, & distinguat à rebus aliis:
 ut hæc clariora sint, libet aliqua de materia
 ma adijcere.

Primò queritur:

An prima sit materia?

Ramus, ipsiusq; affectu, vehementer id negant.
 tantq; contra materiam primam eorum ss. ar-
 gumenta, apud Hippium in probl. Phys. qu. II. In op-
 situm: dari materiam primam, est evidens per
 rationem. Ita si in rerum corruptionibus non redi-
 tur res prior in nihilum, ut postea aliqua alia res
 is est, non est generetur, consequens est, dari aliquod commune
 as qualitates sensibilem, in quo recipiatur & forma præexistens,
 lectum. Hoc est per generationem introducit. Consequen-
 a materia sensibi- est evidens, quia aliud nullum dari potest secun-
 quia non concipim quod evitari possit annihilatio. Antecedens
 determinato al- tem datur per Experimentum. Alias rationes vide
 homine, &c. Houd Physicos. Ramorum autem objectiones
 pete quantitate non habent speciem soliditatis, idcirco & istas præ-
 corpore, quod de- co. Videantur eis. loc. apud Hippium.

Queritur secundò.

Quid sit materia prima?

Respond. Melius Entitatem ipsius declarari non
 posse, quam per duo principalia ejus attributa, quæ
 unt, Universalis privatio omnium formarum & U-
 niversalis potentia ad omnes formas. E. materia pri-
 a est ista materia, quæ caret omnibus omninò
 formis, sic tamen, ut apta sit ad qualvis recipien-
 as. De qua re, hoc est, materię potentia & priva-
 tione,

tione, qui plura cupit, videat Zab l. i. de prim. mat. c. 3. seq. Peier. l. 5. Phys. c. 20. & Interpp. Arist. 2. Phys. c. 3. & 5. Met. 2.

2. *Materia est Physica vel Logica seu Metaphysica.*

44

Per Materiam Physicam intelligitur vera materia. Estque ea quæ hætenus tractata est. Materia autem Logica vel Metaphysica, est nihil aliud quæ genus, ut num. 2. hujus cap. dixi, a proinde de ea alibi locus dicendi erit. Summarim: Est hæc divisio nominis solum, continens evolutionem ambiguitatis, & non est divisio rei.

CANONES.

45

I. *Materia dat compositionem Entitatem confusam.* Axioma hoc sumo ex proportionem quam materia habet ad genus. Igitur sicut hoc dat Entitatem speciem, sed indistinctam; ita etiam materiato materia. Dat autem Entitatem confusam, quia secundum materiam est quasi inchoatio solum ipsius Entitatis, quæ ultimè cõpletur per accessum formæ. Quod autem materia dat Entitatem (quod aliqui negant) composito, clarum est, quia res materiata est aliquid per se unum per compositionem, E. unum non potest esse ejus essentia, sed necessarîo hic debent esse plura. Quia unum non potest absolvere compositionem. At nihil hic aliud est quam materia & forma. E. materia & forma dant Entitatem simul.

46

II. *Posita materia non ideo res ponitur.* Causa est quia materia nec est ultimum Entitatis, nec Sola Entitas. Non igitur, si quis pannum habet, habebit & vestem. Sic Scalig. ex. 157. f. 4. *Materia tamen est ex causis una, tamen non est primaria, sed propter for-*

et talia erant & hac. Quocirca [C]i dicebant,
 abesse, quamvis maneret cor, si forma mutaretur.
 11. Materia est in forma. Augustinus l. 13. Confess. c. 6.
 12. Atque putatur materiam informem dici non
 nisi careat omni forma, sed quod talem formam
 debeat, ut si apparere, insolitum & incongruum a-
 paretur sensus & conturbaretur infirmitas intel-
 tus. Atque hoc non incommodè intelligitur de
 materia Moseica quæ informis (ἀμορφος) dicitur
 prima. 11 v. 28. Atque sic etiam Lombardus 2 d.
 Etiam in formem, hoc est, de formem & nondum pul-
 cram dicit. Summatim tamen materia informis di-
 citur, quia in se & essentialiter nihil formæ inclu-
 dit. Et hoc patet, quia quicquid in se essentialiter
 eludit formam, hoc necessarium est aliquid com-
 positum & compositum. Quale quid non est mate-
 ria habens. Thomas facit duplicem informitatem ma-
 terie, Una est carentia formæ; Altera est caren-
 tia materie. Duplicis pulchritudinis scilicet lucis, visibili-
 tatis & plantarum. Vide 1 p. q. 66 art. 1. & 4 p. 69.
 13. Et alibi.
 IV. Id dignius est, cuius materia dignior. Ita annu-
 quod aliqui neque dignior qui ex auro, quam qui ex argento auc-
 tes materiae est ferro, aut cui infertus est Adamas, quam cui Rubi-
 onem, E. numis: quia ista his sunt nobiliora materiâ. Duo sunt
 cessario hic de-
 observanda. 1. Hunc Canonem loqui de materia
 manente, non transeunte. Sic primus homo fa-
 ctus est ex limbo Terræ, nos sumus ex semine quod
 nobilius est. Et tamen iste his fuit nobilior, vi-
 de Taurell. de rer. etern. p. 542. Deinde recognoscendum
 est, quod alio dignus est secundum materiam, po-
 tior tamen eodem indignus esse, secundum aliud. Et
 erit potiores partes sunt formæ & finis. Sicut Scal-
 287.

49

50

287 hinc probat : uivam & triticum & asellum digniorem & nobiliorem esse quam aurum vel Adamantem, quia etsi horum dignior (quia diuturnior) sit materia, tamen eorum est dignior finis.

49 V. *A Materia non est differentia.* Est Taurellii rerum aternis. pag. 501. Loquitur autem de materia prima, & probat, quia materia non habeat definitam essentiam, quantitatem, qualitatem aliudque Restrictum tamen Canon est ad res corporeas quod ea non distinguantur secundum materiam. Nam incorporea differunt ab his, quod hæc materia habet, ea non. Materie rerum artificiosarum, quia in suo genere sunt Entia completa, & proinde suas differentias habent, idcirco secundum istas datur distinctio. Ita domus hæc ab ista distinguitur per materiam, quia hæc lapidea, illa lignea est. Sic Syllogismi materia sunt propositiones. Et sic secundum harum distinctionem illi distinguuntur. Et proinde sic Syllogismi sunt affirmati vel negati, Universales vel particulares, puri vel modales, Probabiles vel necessarii. Et quia materia secunda ferè similis est materie rerum artificiosarum, in quantum & ista implicat formam, in totum per hanc etiam fit rerum distinctio. Sic homo à cælo distinguitur, quia iste ex Elementis mixtus est, hoc non.

50 VI. *Una materia potest suscipere plures formas,* intellige successive. Ut: Qui termini jam habent formam secundæ figuræ, illi mox possunt habere formam primæ figuræ. Et quæ res jam habet formam hominis, mox habet formam cadaveris. Et sic deinceps.

51 VII. *Materia est prior formâ.* Intelligitur de Materia & forma in comparatione ad idem compositum. Ergo sic materia hominis est prior formâ hominis. Materia Syllogismi prior est formâ Syllogismi.

simi. Intelligitur autem prioritas naturæ de
patet. Nam materia est subiectum formæ. Sub-
iectum autem naturæ prius est iis quæ ei insunt. In-
gatur autem axioma & clara explicatio de
prioritate naturæ generantis. Nam secundum or-
em naturæ intendentis, forma prior est matre-
per Arist. 7 Met. 7.

III. *Non ex quolibet fit quidvis.* Non ex queli-
gno fit Mercurius. Sensus: Quod non quævis
teria talis sit, ut ex ea possit fieri res quævis. Ex
no vitis, non potest fieri clavus. Ex putri mate-
non potest gigni homo. *Non ex quibusvis præ-*
tis, sed in solium, qua complicatur per idem medium,
fit fieri. Syllogismus, ait Aristot. 1. Prior. c. 23. Pro in-
materia prærequiritur aliqua dispositio, vel
venientia aut potentia ad recipiendam formam.
is potentia ad clavum non est ligno vitis, pro-
fragilitatem, Putris materis non est talis ad
ductionem hominis, propter defectum Calo-
vitalis in eo. Vide Perer. l. 8. de caus. c. 17. & Scal.
plant. p. 386. Intelligitur autem axioma de fieri
urali. Nam loquendo de divina operatione, ibi
endum est, quemadmodum ipsa potest esse in
ilum, & per eam ex ipso aliquid fieri, ita potest
in quemvis impotentem & indispositam ma-
am. Ita Deus ex osse vel costa, vel limo terræ
inem formare, aut etiam ex lapidibus suscita-
omines vel panes potest. Eodemque modo a-
vini materia esse potest, ut constat ex scrip-
tis.

X. *Ex nihilo nihil fit.* Est principium Aristote-
tis, quod passim occurrit in Physicis. Sic & 1. E-
c. 3. 5. 8. Melissus ait: *ex nihilo non fit quidvis.* Ex
ente nihil fieri. Cæterum particula *Ex* non si-
ficat hic materiam, sed negationem solam. Vi-
sup. num. 4. in comm. huius cap. Fieri autem intel-
ligentia

ligendum est de naturali productione, ut sit *se-*
Corpus naturale non posse fieri vel generari ex
materia, virtute agentis Naturalis. Sed quia
quidem virtus creata semper limitata est ad na-
tiarum earumque determinatam, in qua recipitur
us actio, deinde in non Ens ipsa agere non po-
Nihilominus ex n. h. lo. potest fieri aliquid, sur-
do fieri procreare. Sicut enim Deus potest a-
in materiam indispofitam, ut ex lapide panem
ciat Deus, ita etiam potest agere in nihilum. N-
eum maior ratio est materiae indispofitae, q-
nihili, cum materia indispofita etiam Physic-
quando non fit materia, quia materia Physic-
cludit naturalem potentiam ad formam, cum
vatione ejusdem. At ista potentia non est in
ria indispofita h. o. p. lo, quia indispofita est.
Ex significat materiam (ut aliquos
*uisse, refert Suarez. *disput. 2. o. Metaph. s. i. num.**
Sed intelligitur negativè per habitudinem ad
teriam, ut ex nihilo fit idem, quod non ex al-
materiali causa. Vide elegantè differentiam
*de Anshel. in *Monol. c. 7. 8.**

X. *Materia non agit.* Est Aristot. l. i. de gen. & corr. 7. οὐ γὰρ ὁ ὕλη περὶ κινεῖται. *Materia, quâ materiam patiuntur.* Ibid. Et 2. de gen. & corr. 1. Partis & non materia est. *Agere verò & movere materiam potest* Intellectus autem actio pro actio non effectus quæ materia, quâ materia est non convenit, ipsa materia est. & non Efficiens. Alias a. quâ materia dicitur agere quâ materia est, tum per se intelligitur nihil aliud quam causare. Videtur præsum. 11. Super hæc est observandum: materiam aliquid inducere actionem Efficientis, ætiam etiam actio ei convenit, in quantum scilicet ab eis emanant res alie. Emanant ab illis quæ sunt Et indivisibilia, ut puncta, lineæ, superficie

visione continui, non dicuntur aliunde resultare
am à partibus materiæ. Vide Suarez *disp. 40. Me-*
b. f. 5. n. 56. 57.

Alia multa axiomatica de materia occurrunt, sed
valde specialia sunt, loquunturque de materia
physica, in primisque materia prima. Hæc igitur
Physicam remitto. Et aliqua alibi à me declara-
sunt.

CAPUT V.

DE FORMA.

1. Forma est Causa per quam res est, id
est.
2. Ergo formæ officia sunt, dare forma-
esse ultimum, & sic etiam illud ab aliis di-
nguere.
3. Causalitas ejus seu modus quo influit
formatum est unio ad materiam.
4. Formæ divisiones variæ sunt.
5. I. Forma est substantialis vel accidentalis.
6. Forma substantialis est, quæ dat esse
substantiale. Sic anima rationalis est forma
hominis quia dat, esse hominem.
7. Forma Accidentalisis est, quæ dat
esse accidentale. Sic doctrina est homi-
nis forma Accidentalisis, quæ dat homini,
esse doctum.
8. II. Forma est Generica, vel specifica vel Nu-
merica.

9. Generica est, quæ alicui speciei dat esse generale. Sic anima sentiens est forma generica hominis.

10. Specifica forma est, quæ speciei dedit esse specificum. Sic anima rationalis est specifica forma hominis.

11. Numerica forma est, quæ dat esse individuum, qualis est ista forma, per quam distinguuntur individua ejusdem speciei ut Cato à Platone, hoc tritico ab illo tritico.

12. III. *Forma est materialis vel immaterialis.*

13. Materialis, quæ non potest produci vel operari vel esse sine materia. Talis sunt formæ omnes præter animam rationalem.

14. Immaterialis est, quæ potest esse operari sine materia. Talis est anima rationalis.

15. IV. *Forma est vel forma totius vel formæ partis.*

16. Forma totius est integra rei essentia. Sic humanitas vel homineitas hominis forma. Forma partis est, quæ est altera pars formæ. Sic Anima est forma hominis.

17. V. *Aliter forma est forma totalis vel partialis.*

18. Forma totalis est, quæ est adæquata formæ

ma totius com
ma solum alicu
ari forma oculi,
19. VI. Forma est
20. Assistens est
m five operator
Nauta est forma
ecundum Peripa
21. Informans est
& operationem
is in homine.
22. VII. Forma
Physica. Hæc est
differentia.
COMME
Hic in re idem qu
mine formæ. a. De
ualitate & pertine
us formæ.
P R
De No
quo hic dici possun
itate. Deinde de c
pellationibus.
igitur i Forma est i
qui potentia sunt.
ita. Solum disc. i
etur forma prout e
constitutiva; Nam
videtur, prout impo

ma totius compositi. Partialis est, quæ est
ma solum alicujus partis in composito,
ut forma oculi, nasi, digiti.

19. VI. Forma est assistens vel informans.

20. Assistens est, quæ solum tribuit mo-
n sive operationem, ei, cujus forma est.
Nauta est forma navis, Intelligentia cœ-
secundum Peripateticos.

21. Informans est, quæ formato tribuit &
& operationem. Talis est anima ratio-
is in homine.

22. VII. Forma est Logica seu Metaphysica
Physica. Hæc est forma propriè dicta. Illa
differentia.

COMMENTARIUS.

Acia reitidem quatuor tractanda sunt. 1. De
mine formæ. 2. De ejus definitione. 3. De ejus
salitate & pertinentibus ad eam. 4. De diviso-
is formæ.

PRIMO.

De Nomine Formæ.

quo hic dici possunt. Primò de vocis hujus am-
bitate. Deinde de ejus æquipollentibus, & vari-
pellationibus.

igitur 1. Forma est idem quod essentia, quo sen-
quipollentia sunt, forma, essentia, quidditas, ³ Quos modò
ura. Solum discrimen est accidentariū. Nam ^{dicatur for-}
atur forma prout est distinctiva; essentia prout ^{ma?}
constitutiva; Natura prout est operativa; &
datis, prout importatur per definitionē. Estq;

M 3 forma

forma sic sumpta, forma totius. *Secundò*, Sumitur pro differentia, propter convenientiam quam cum ea habet. Sicut enim materia usurpatur pro genere, ita forma usurpatur pro differentia. Estque forma forma & composita sic sumpta nihil aliud quam forma Metaphysica seu Logica, ut Philosophi vocant. *Tercio*, Sumitur pro conjunctione, ut pro Ente simplici, cui similis est forma. Sic Dicituram, aliorumque vocatur forma purissima, & Angeli formæ separatur forma; quomodo hæc, inquam Entia vocantur forma, non regimini terminative, quia aliquid informant, vel intrinsicè a se. *II.* Appellationes entium (sunt enim separata formæ,) sed quia habent principales.

Entitatem simplicem, cum qua nihil nostratius ita convenit, ut forma.

Quartò: Forma est idem quod Externalineamentorum dispositio sive figura. Quamquam summa vel sola, vel partem aliquam, qui alterius etiam formam distinguunt à se, eo ipso, quod figura Damasc. capite 51. *Dialect.* Figuram quasi germinat & quasi finis facit formæ: hanc tribuens solam animatis, materiæ, eademque separatam & his & inanimatis. Alius *Formam viventis*, Alii *esse figuram*. Alii aliter. Sed Aristoteles, hoc est, figuram & formam proinde habet quod summi haud obscure, eod quod utroque vocabulo significat quartam speciem qualitatis lib. *Categ.* *Quintò*, Sumitur pro pulchritudine. Et sic formam est aggregatum ex multis rebus, veluti ex eis Angelus Politianus gruenta proportionem membrorum, colore, quæ alii plurimi etiam membra, & quæ sunt alia ad pulchritudinem Motio est *Post. cap. 7. 1. de part. anim. cap. 1.* Augustinus. *l. 22.* *Civ. Dei cap. 19.* Cicero. *lib. 3. Tuscul. qq.* Sic à formam sum dicimus. *Sextò*, Sumitur pro Extremum, proficiscens motore, & est forma assistens, quæ æquivocè lūm forma dicitur, propter similitudinem quæ habet cum vera forma, in movendo composito. *primò*, Sumitur pro altera parte compositi substantiæ

lis, quæ cum materia illius essentiam constituit
complet. Sic sumit Aristotel. 7. *Metaphys.* d. 7.
2. de anima. i. 2. dividens substantiam in mate-
riam formam & compositum. Et hæc forma di-
citur per *αὐτοματίας* ὁλόν, latius sumitur sic, ut
nam conjunctiones aut coordinationes rerum ar-
tificialium, aliorumque; Etiam per accidens, di-
citur forma; quomodo Syllogismi forma dicitur
terminorum dispositio.

II. Appellationes formæ variz sunt. Afferam
incipies.

1. Vocatur λόγος τῆς εἰδος five ratio quid-
tatis ab Aristotel. 2. *Physic.* 3. 1. post. 11. & 5. *Meta.*
2. 1. *aliquos.* Ratio appellationis est, quod for-
ma vel sola, vel partitima pars aut causa est essen-
tiae, eo ipso, quod materiam ultimam actuat, de-
terminat & quasi specificat, ut sit certæ speciei
arctis, eademque sensu vocatur λόγος τοῦ γένους,
εἰς αὐτὴν τοῦ γένους, i. de gen. anim. c. 1.

2. Vocatur ἐντέλεια 2. de anim. cap. 1 ubi au-
tem dicitur quod sit ἐντέλεια. Quid autem sit
ἐντέλεια talde controversum est. Cuius *Tusc. quæst.*
ἐντέλεια vult esse quandam continuatam & per-
manentem motionem, quam interpretatione defen-
dit Angelus Politianus in *Miscell. cap. 1.* Nilomi-
nus alii plurimi eam impugnant. Et rectè.
Nam Motio est Ens fluxus. Sed Anima est ens
permanentens. At anima est ἐντέλεια. Ergo. ἐντέλεια
non potest esse motio. Deinde anima est ad-
tus primus dans esse. Motio autem est actus se-
cundus, proficiscens à forma. 3. Aristoteles omni-
bus dicit esse ἐντέλεια vel potest etc. At motio
non potest referri ad omne Ens, ut omne Ens di-
catur motio, &c. Vide etiam alios qui contra
hanc expositionem disputant, ut Budæus, l. 1. de affe.

Amerbachium l. 1. de anim. Monlorium in peculia
 questione de Entecheia in append. ad prior Anal. pag.
 397. seqq. Fouleco. l. 1. Metaph. cap. 7. qu. 3. §. 8. Aliorum
 est interpretatio, ut *entecheia* sit idem quod *ente-
 cheia*, ut Plutarchus de plac. Philosophorum refert. Sed
 si *entecheia* idem sit quod operatio, recurrit com-
 haac interpretationem priora argumenta. Si ver-
 sumatur pro actu primo, sive pro prima facultate
 motrice, ut sumi hanc vocem testatur Damasc. l. 2.
 de Orthod. fid. c. 2. 3. admitti potest illa sententia.

Quid ergo est *entecheia*? Respondet. Est nihil ali-
 lud quam actus in intrinsece perficiens, ut testatur
 vocis illius compositio. Est enim ex *εν* & *τελεω*. &
τελεω quasi intus perfectionem habens, ut resol-
 Scalig. exord. 307. f. 12. & 39. Unde Barbarus verbum
perfecti habiam. Budavus s. perior loco dicit Ente-
 cheiam dici, quia *εντελεω ου οχλω*, hoc est, perfecti
 corporis comprehensionem.

5. Vocatur μορφή. Unde Latinam vocem formam
 per litterarum μετέθεσις factam esse vult Scalig. exord.
 311. p. 1003. mutato φ in f ut est etiam in voce fenestra
 quod à φανόμην derivant Bellarm. l. 1. de Christi-
 sto cap. 6. ad Locum Philip. 2. Formam servi, &c. No-
 tat μορφήν apud Aristotelem potissimum significa-
 re formam substantialem, rarius formam acciden-
 talem: In scriptura autem nunquam formam acci-
 dentalem significare. Sed hoc mendacium est. Mar-
 ti 6 v. 12 dicitur: *Alia duobus apparuit* &c. *εντελεω μορφήν*
in alia forma. An Christus mutatus est substantia-
 liter? Sic Mart. 27 v. Christus in monte Thabor μετα-
 μορφώθη, transformatus vel transfiguratus est. Alia
 mitto. Sic ergo μορφή est idem quod forma. Ut ergo
 formæ vox modo substantialem, modo accidentia-
 lem formam significat, ita vox μορφή.

4. Vocatur ἄλλος. Sumitur autem actus alius
 quando pro operatione, & vocari solet actus se-
 cundus

7.
 M. μορφή.

8.
 ἄλλος.

lorum in peculiaribus. Aliquando sumitur pro Ente omnis potestatis ex parte. Sic Deus vocatur actus purissimus, quia in Deo nihil est potentius. Diciturque sic actus solutus. Neutra significatio competit in formam. Neutra igitur est actus sumendo eam vocem relativi, ad id quod actuatur. Ea praeerea non est actus secundum se, sed primus unde operatio, (quae actus secundum se dicitur) proficiscitur.

5. Vocatur *Species* & *eidō* passim ab Aristotele reperitur a Scalig. ex 80. f. 3. ubi *ἡ ἀπὸ τοῦ αἰδέσθαι* facit *ἡ ἀπὸ τοῦ αἰδέσθαι*. Variæ autem sunt hujus nominis rationes. *Primo* ratione materię vocatur *Species*, quia est ejus specierum ornamentum, unde ipsa materiam appetere dicitur, ut *ἡ ἀπὸ τοῦ αἰδέσθαι* materia cum materia ipsa ultimo facit speciem, hoc est compositum. Et posterior interpretatio fortè melior est. Utramque habet Fonseca lib. 1. Met.

6. Vocatur *terminus*. Trifariam, Uno modo in respectu ad generationem, quia hanc terminat. In alio modo in respectu ad materiam, quia hanc sic terminat, contrahatur ad certam speciem, ut per formam ad speciem equi, per formam asini ad speciem asini. Videatur Martii. Item in Plotin. Ennead. 1. l. 8.

7. Tercio respectu accidentium. Ita forma tribuit materię, quae secundum se terminis caret, certos aliquos fines, ut sit bicubita vel tricubita & partes omnes materiales habeant quendam quasi concertum vel harmoniam accipiant. Vide Zabarell.

8. Vocatur *Mensura*. Eodem sensu, ut Ficinus hoc loco exponit, quia mensuret materiam, definiendo in a certam quantitatem & magnitudinē.

9. Vocatur *Harmonia* a Pythagoreis, quia con-

trarias qualitates ad concordiam & unitatem redige. Alia miteo.

SECUNDÒ.

De Definitione Formæ.

Tria huc pertinent. 1. Expositio definiti, deinde, An sit Causa, 3. Quomodo sit Causa. Primum patet, cum cit in superioribus. Alterum, & ex parte tertium, exponetur in sequentibus. Solum hic explicanda est vocula PER, per quam causalitas hujus causæ solet exponi.

**Vox PER
explicatur.**

igitur hæc vox PER ambigua est, ut notat Aristoteles. de Bello VI. tract. 2. term. 4. 301. 1. Significat medium cuiusvis ordinis, medium loci, aliæque ut transire per ignem & aquam. Demonstrare per causam, &c. 2. Significat Instrumentum, ut percutere per gladium, quo pertinet usurpatione, cuius vox PER adhibetur ad significandam vim instrumentalem, aut saltem minus principalem, quæ aliæ quod agens principale utitur. Ut ignis cal facit per calorem, &c. 3. Significat aliquam subiectum ut Corpus est coloratum per superficiem, hoc est secundum superficiem. 4. Aliquando significat causam efficientem ut per Excitationem acquiritur doctrina. Suprà has significationes vox illa peculiariter assignatur formæ. Et sic per significat illam habitudinem, quæ aliquid intrinsecè dicitur concurrere ad componendum aliud. Unde sic per materiam etiam dici posset rem esse, quia & intrinsecè componit causatum. Illa tamen distinguitur à formæ, quod per formam ita res est, ut id quod est, h. e. ut sit ultimum illa species quæ est. Hoc enim non facit materia, quæ ut sic dicam, solum inchoat esse, quod à materia inchoatum complet & perficit forma, ut sic tandem per formam res sit id quod est.

TEP

TERTIO.

De Causalitate Formæ.

Hic tria sunt disquirenda, ut de materia *Primò*
An forma sit Causa? *Deinde*, Cujus rei sit Causa?
Terriò, Quomodo ejus rei sit causa, cujus est causa?

1. An forma sit Causa?

Ratio dubitandi est triplex. 1. Omnis causa est
prior effectu. Forma autem non est prior formato,
sed est simul cum eo. Quam primum enim forma
est in conveniente materia, illico formatum est. *De-*
inde omnis causa nobilior est effectu. Nam de ra-
tione Cause est dare esse. Dare autem est nobilior,
quam accipere. At forma non est nobilior compo-
sito. Nam compositum habet omnem perfectionem
formæ, tanquam includens eam. Addit autem per-
fectionem ex materia. *Denique* si forma esset Causa,
unq. vel esset Causa materiæ vel compositi. Non
hoc, si enim esset causa sui ipsius. Nam compo-
situm nihil aliud est quam forma & materia unita.
Non illud. Nam materia est prior formæ. Omnis
autem effectus est posterior suæ Causæ.

*Rationes du-
bitandi.*

Nihilominus descendum est: formam verè cau-
sam esse. Nam forma habet verum & efficacem in-
fluxum, ex quo est esse compositi, ut postea decla-
rabitur. At quod habet veram causalitatem, hoc
est etiam causa.

*Formam ef-
ficacem causam.*

Ad objectionem *primam* respond. Omnem cau-
sam esse priorem effectu, saltem loquendo de ordi-
ne naturæ. Nā ordine temporis possunt esse simul,
ut patet etiam in causa efficiente. Nam simul sunt
Sol & lumen ab eo proficiens. Idemq. est de aliis
naturalibus emanationibus. Erigitur forma tem-
pore simul sit cum formato, ut in objectione dice-
batur, tamen ordine naturæ formatum antecedit.
Vide Arist. 12. Met. 16.

*Soluntur
objectiones.*

Ad

TER

Ad alterum Resp. Controversiam esse inter De
An forma sit nobilior composito: Averroes 2. *Phys. com.*
4. existimat formam Composito esse nobiliorem
Et probat Nam propter quod unumquodque tal
est, illud magis tale est. At compositum habet per
fectionem propter formam.

*An forma
sit Nobilior
Composito:*

Instantia.

Solvitur.

Nihilominus non est assentiendum Averro
propter rationem superius factam. Nam composi
tum includit omnem perfectionem formæ, & ali
quam ulteriorem, eam scilicet, quæ sumitur à ma
teria. Procul dubio autem melior est perfectio ge
minata, quam perfectio simplex. Nisi forte qui
cum Zimara dicere velit, materiam non tribuer
perfectionem sed imperfectionem, ideoque han
additam formæ, non augere perfectionem sed di
minuere. Id tamen secus est. Nam materia omnia ad
addit aliquam perfectionem, non solum ut Ens ali
(sic enim etiam ipsa perfecta est, sicut omne Ens
perfectum est) sed etiam ut causa est. Sic enim da
esse parziale. Aded ut Compositum propter esse ac
ceptum à materia & forma, habeat esse completum
cum forma & materia secundum se sine Entia in
completa. Neq. valet regula, *propter Quod, hoc* Nam
illa intelligitur solum de causa efficiente, à qua ad
æquata, servatis etiam aliis conditionibus, de qui
bus alias.

Sed quid ad objectionem? *Resp.* Causam esse no
bilitatem effectui, solum loquendo de efficiente. A
lias enim sequeretur, materiam esse nobiliorem et
iam composito. Unde de sola etiam efficiente in
telligendum est, quod nobilior sit dare quam acci
pere. Alii effectum bifariam considerant, *primam*
in fieri in quantum causatur, & actu dependet à
causis; Et eodem modo causam, in quantum ex
ercent actum causandi. *Deinde in Esse*, quod
post

II. Cuius rei

In primis *Resp.* gene
quando materiam
quando formā, ut su
non habent proprie
non habent proprie
im pro parte causati
re habent proporti
am, hac eadem m
nt Entia artificiosa
quod enim hac im
tet, quia habet pr
leta. Materia autem
in incompletum. U
propria, à e. tali
c. Singula hæc sunt
ma dicuntur relati
Sed specialis diffie
entia an compositi

ost singularum causarum actus relinquitur, & eodem modo Causam in esse, quod præsciendū ob actu causandi habet causa. Dicunt Ergo: causam semper esse nobiliorem effectu, quatenus illa consideratur secundum actuale exercitium facultatis causandi, & hic secundum actuale fieri, & dependentiam, quam habet à causa. Esse tamen compositi non erit ignobilius singulis causis, quia hoc non est à singulis Causis seorsim, sed est ab iis concurrentibus. Unde satis est ad defendendam nobilitatem causarum, si simul sumptis causis impositum non sit nobilius.

In *tertio argumento* tangitur specialis difficultas, quodnam sit causatum formæ, quam seorsim considerabimus.

II. Cujus rei forma sit Causa?

In primis *Resp. generaliter* 1. Quæ habent propriè loquendo materiam, ea etiam habent propriè loquendo formam, ut sunt corpora Naturalia. 2. Quæ non habent propriè loquendo materiam, ea etiam non habent propriè loquendo formam, sumendo materiam pro parte causati, ut sunt Deus, Angeli, &c. 3. Quæ habent proportionaliter & improprie materiam, hæc eodem modo habent formam. Talia sunt Entia artificialia, & similia Entia per accidens. Quod enim hæc improprie habeant materiam, patet, quia habent pro materia Entia ultimè composita. Materia autem in rigore & propriè dicta est ens incompletum. Unde formæ illorum etiam est impropria, h. e. talis & talis partium conjunctio, &c. Singula hæc sumuntur ex eo, quod materia & forma dicuntur relativè.

Sed specialis difficultas est: *An forma sit forma materiae an compositi?* Quæ nunc disquirenda est. *An forma*

*fit forma
materia, an
compositi.*

19

*Forma est
causa com-
positi.*

Sensus questionis est. An actum formalem exerceat forma, verbi gratia, anima respectu homini aut respectu materie humanæ, seu corporis Organici, quod pro materia hominis sumitur.

Dico 1. *Forma est Causa formalis, compositi.* Improbatur potest multis argumentis. Pauca sufficiant. 1. Illud est Causarum formæ, quod etiam est causatum aliarum Causarum. Sunt enim quatuor causarum genera, veluti concausæ, quæ concurrunt unam eandemque rem in suo genere cauſandam. Atqui causatum aliarum causarum est compositum. Efficiens enim operatur ad ultimò producendum compositum, & idem est de cæteris causis. Deinde compositum habet essentiam à forma. E. Forma ipsa causa est. Patet sequela. Nam dare effectum non potest non esse influxus causalis. Antecedentiarum est ex duobus indicis. 1. Quia forma est causa, cur operetur compositum. 2. Forma est causa, per quam distinguatur compositum. Atqui principium distinctivum & operativum est etiam principium constitutivum.

20

Objectiones

Obijciuntur tria 1. De prioritate causæ ad effectum. 2. De nobilitate causæ ad effectum: quæ soluta sunt antea, num. 15. 16. *hujus capituli.* Tertio obijcitur. Si forma est causa compositi. E. est forma sui ipsius. At hoc est absurdum, patet consequenti. Nam compositum nihil aliud est quàm materia & forma unita.

21

*An totum
& partes re-
aliter distin-
guantur.*

Ad hoc argumentum Respond. 1. Dubium est An materia & forma etià unita sint realiter & pro suis idem quod compositum. Id enim negant Ariston. Andreas 7. Met. q. 18. Avicen. l. 3. Met. c. 4. Javel. 7. Met. q. ult. alique celebres interpp. ad Lombard. l. 2. & Arist. 1. Phys. 16. Et Pererius etiam satis indicat, sibi videri hanc sententiam probabilior quod adducit solutionem argumentorum isti sen-

sentie contrarianti
et Colleg. Conimbr.
ultimo veteriore et
num à partibus uni-
mimis, quia de Enti-
te Entitati partium,
posuit, quæ etiam
miam, & eorum à
n. 7. Met. q. ult. Niphi-
6. Met. 3. n. 7. f. 99. al-
um Lombardi & Ari-
Millo igitur hoc est
otius & partium uni-
tatis compositum
apparet ex modo inf-
ta non info. mal ali-
ndo materie, tunc ca-
um. Ex qui appar-
z nec formæ formæ
est.

Dico 2. *Forma non*
tertio secundum o-
est. Primum potest i-
, & nominatim de
esse per formam.
ita non secundum
um, quatenus scilicet
decausandum comp-
an forma in prod-
ale offitiam exerce-
an in utroque, consu-
mus de singulis.

1. An materia
per

lapideis hic Tabu-
reutit

in formalem exten-
 respectu hominis
 seu corporis Orga-
 sumitur.
in. compositi. In-
 tris. Pauca suffici-
 uod etiam est cau-
 enim quatuor cau-
 quæ concurrunt
 creare causandam
 um est compositum
 imò producendum
 teris causis. Deinde
 forma. E forma
 Nam dare essentiam
 usal's Antecedent
 1. Quia forma est
 2. Forma est cau-
 positiu. Atqui prin-
 yum essetiam prin-

Missio igitur hoc effugio, & admissâ reali unitate
 tius & partium unitorum. *Resp.* Formam infor-
 ando compositum non in forma e se ipsam quod
 apparet ex modo informandi. Nam in primis for-
 a non informat aliter compositum, quam se uni-
 ando materiæ, tunc n. sic unita, sunt ipsum compo-
 tum. Ex qui apparet, seorsim, formam nec mate-
 riæ nec formæ formam esse, quia est forma com-
 positi.

Dico 2. *Forma non est causa formalis materia.* Hæc
 Tertio secundum duplicem sensum intelligi po-
 st. Primò potest intelli gi de materia secundum
 , & nominatim de materia prima, ut dicatur ca-
 esse per formam. Deinde intelli gi potest de ma-
 ria non secundum se, sed n ordine ad compo-
 m, quatenus (scilicet) forma coordinatur materiæ
 causandum compositum, ut sensus sit quæstio-
 s. an forma in productione compositi etiam for-
 ale officium exerceat respectu materiæ. Est au-
 m in utroq; sensu sententia nostra negativa. Di-
 mus de singulis.

1. *An materia prima habeat esse suum
 per formam?*

In primis hic Zabarella l. 2. de prim. mat. c. 1. seqq.
 alii

aliique valde rigidi sunt, qui non solum materiam negant esse à forma intrinsecè, sed etiam præter omnem actum Entitativum denegant. Alii concedunt actum Entitativum, sed omnem materiz actum referunt ad formam. Alii autem concedentes eum à formâ dicunt materiam eum habere à se, sicutur ut res tota decidatur, tria dico.

I. *Materia habet actum aliquem Entitativum.* Ipo. E. Causali

Actus entitativum materiae.

patet. Nam actus Entitativus nihil aliud dicitur, quam quod non sit aliquid Ens in potentia suum esse, quam potentiam ad esse suum, vocat potentiam objectivam. Quod autem materia non sit in potentia ad suum esse, apparet ex eo, quia materia creata est. At per creationem ut & per generationem traducitur aliquid Ens de potentia objectiva ad esse actuale.

Obiectio.

Unicum est, quod huic sententiæ obijci solet, quod materia dicitur esse pura potentia. Hoc ipso autem quia pura potentia est, videtur removeri omnis actus. Sed sciendum est I. Materiam non posse vocari puram potentiam, ut omnino omnis actualitas à materia excludatur. Secus enim pugnantia est esse aliquid creatum Ens & tamen non habere actum.

Quomodo dicatur potentia.

Dico: Materiam vocari puram potentiam sub respectu ad formam informantem, quia materia ut sic nullam formam habet, sed est in potentia ad formas recipiendas. Hæc autem potentia passiva præsupponit Entitativam actualitatem. Nam omnis potentia passiva fundatur in alio, quæ actualitate ut Comm. habet 3. de coal. comm. 2. Quæ Zabarel. l. 2. de mater. prim. cap. 2. contra habent sententiam & nominatim contra potentiam objectivam disputat; prolixiora sunt, quam ut hanc refutari omnia possint. Congruenter his, quæ reguli, scribit Scotus, Richard, & Gregor. l. 2. sent. d. 1. Agid. l. 1. Physic. 9. q. 5.

II. Ma

II. *Materia esse se*
Entitativam
Suaréz disp. 13. §. 4.
Nam 1. alias materiam
compositum. For
ma, nisi per unionem
nendo id, cujus est
Ipo. E. Causali
simplicis. Unde qu
per aliquid sui, velu
plum. 2. Si materia
am, à qua haberetur
live materia prima
potentiam ad recipien
rer potentiam ad
ad est absurdum.
Materia prima à mate
untur sic, ut illa ad
potentiam, hæc aut
aliquas formas, qu
supponitur hab
secunda materia
Multa obijci possun
am per formam on
Materia habet esse. E
is distinctio est à se
tur ab Entibus alii
tim. Neutrum est
ois distinctio sit à
haberetur esse & dist
velicet dico: form
entia, vel pro alter
qua confluit co
nam quod que h
bon formam sumen
pure compositi,

II. *Materia esse suum actuale non habet à forma.* 26

anc sententiam tenent iidem Dd. quib. ad lipo. *Materia esse suum non*
 Suarez *disp. 13. §. 4 & 5.* Probatum autem hæc po. *se suum non*
 o. Nam 1. alias materia non esset aliquid simplex *habet à for.*
 compositum. Forma n. non est cuiusquam rei *ma.*

ma, nisi per unionem ad materiam, cum ea cō-
 nendo id, cuius est forma, ut habetur ex dictis

o. E. Causalitati formæ repugnat, ut sit forma
 simplicis. Unde quod simplex est, non habet esse

per aliquid sui, veluti partem vel formam, sed per
 ipsum. 2. Si materia, ut materia est, haberet for-

am, à qua haberet esse, cum materia ut materia
 siue materia prima non haberet universalem

potentiam ad recipiendas formas. Saltem non ha-
 beret potentiam ad eam formam quam habet. At

id est absurdum. Sic enim non distingueretur
 materia prima à materia secunda, quæ aliàs distia-

untur sic, ut illa ad formas habeat Universalem
 potentiam, hæc autem solum habeat potentiam

ad aliquas formas, quia aliquam vel aliquas jam
 supponitur habere, eo ipso, quia non prima

secunda materia est.

Multa obijci possunt. 1. Omne esse est à forma.

am per formam omne Ens est id quod est. Atqui

o. materia habet esse. E. id habet à forma. Deinde, O-

portet, sed est in puris distinctio est à forma. Atqui materia distia-

as. Hæc autem potitur ab Entibus aliis. E. habet formam. Resp. pri-

mativam actualitatem. Neutrum est generale, ut vel omne esse vel
 omnis distinctio sit à forma. Secus enim forma i-

si haberet esse & distinctionem à forma. Deinde
 et 3. de col. comm. 1. contra hæc specialiter dico: forma bifariam sumitur, vel pro

potentia, vel pro altera compositi parte, quæ cum
 materia constituit compositum. Sic ergo verum

est, quod ut materia constituit compositum. Sic ergo verum
 quæ res: unumquodque habere esse inde, quia formam

bet, formam sumendo pro essentia, non autem
 parte compositi, ipsam actuante. Et eodem
 modo

27
Objectiones

modo distinctio omnis est à forma, h. e. ab essentia. Aliàs enim distinctio est vel secundum diversitatem vel secundum differentiam, ut Aristoteles docet *Met. 1. 12*. Et tunc quæ differentia sunt, distinguuntur per formas, quæ autem ab aliis distincta sunt per diversitatem solum, ea à seipsis discernuntur non per formas, ut sunt Entia simplicia, Deus, materia, forma, differentia, &c.

Ex dictis sequitur: *Materiam habere esse suum seipsam*. Non removendo causam efficientem, quod enim est contra fidem, quod Aristoteles materiam æternam facit sed removendo formam, quæ eam actualuat, faciendo, ut sit materia.

2. An forma, prout est causa compositi, informet etiam materiam?

Prior sententia, quod materia suum esse per se habere, communiter rejici solet. Sed hunc nunc propositæ questionis affirmativa plurius placeat. Videantur *Ægid. 1. 2. Phys. c. 7. q. 2*. Alii quidam hoc loco Perer. *1. 8. Phys. c. 2. § lib. 5. c. 21*. deatur etiam disputatio hac de re apud *Consec. 5. Met. c. 2. q. 2. 3. Suarez disp. 15. § 8. Javell. 8. Met. 1. Videantur etiam Thomistæ 1. p. q. 66 & de potentia 1. q. 4 & commentatores Lombardi ad 2. d. 13.*

Dico: Formam non informare materiam seu exercere respectu materia formalis officium. Ita potest probari per rationem antea datam num. 19. Id est causatum formæ, quod est causatum aliarum causarum, propter concurrentiam causarum ad eum commune effectum. Sed commune effectum aliarum causarum non est materia. Aliam enim materiam (cum & ista sit causa) sui ipsius causa. Et nec forma potest esse formalis causa materię, Deinde quantum ad entitatem suam

materia est prior forma. Atqui effectus non est prior sua causa. Denique: Entitas materię semper relinquatur una eademque, post cuiusvis formę obsecellum. E. Signum est, formam ei non tribuere entitatem.

Duo sunt, quę principaliter opponi possunt. 1. forma definienda est ex respectu ad suam causam. Relatum enim definitur ad suum correlatum. Atqui forma definitur per respectum ad materiam. E. materia est correlatum formę, spectantem etiam in actu formali. Assumptum patet ex definitione animę, quam Arist. definit per coras: *Anima est actus corporis organici*, &c. 2. de anim. 1. 6. Deinde negari nō potest, formam actuare, determinare & limitare etiam materiam. At hæc sunt officia formalia.

Ad primum Respond. Vocem corporis in definitione animę ambiguum esse. In primis enim corpus significari sumitur, aliquando per modum partis, propla materia, præscindendo à forma, quomodo dicimus hominem constare anima & corpore, Aliquando sumitur ad modum totius, & sic non est materia sola, sed comprehendit etiam formam, locumodo dicimus: hominem esse corpus. Et tunc genus hominis corpus est. Ac fatendum quidem est, aliquos vocem corporis sumere ad modum partis, ut fecit Colleg. Conimb. l. 2. de anim. cap. 1. qm. 1. ut. 1. Suarez disp. 13. Met. 8 n. 4. Sed hæc sententia confutatur iisdem argumentis, quibus ostendimus, formam non informare materiam, unde procul dubio melius est, si dicatur ibi vox corporis sumi ad modum totius. Et tunc sic non definitur forma per respectum ad materiam, sed per respectum ad compositum. Indicatq; eandem sententiã Suarez d. sp. 15. f. 5. aliique interpp. ad lib. 2. de anim.

N 2

Ad

Objectionis

31
Vox corporis
explicatur
in definitio-
ne Anima.

32

Ad alterum resp. Formam informare & actu
& limitare materiam, sed non informatione su
stantiali, de qua nunc loquimur, sed accidenta
Seu, forma informat materiam, non per modu
Causæ, sed per modum adjuncti. Ita apparet. Na
materia est subiectum formæ. Quemadmodum
gitur adjunctum adveniens subiecto, non dat
esse, nec actuatur, nec determinat illud, simplicit
Sed dat ei esse accidentale: Ita etiam forma ad m
teriam se habet.

III. Quæ sit forma Causalitas?

33

Hæc res nunc non eget prolixitate, inprimis
fideliter teneatur, quid causalitas sit. B. Causalitas
est modus, secundum quem causa actu influit
effectum. Unde formæ causalitas est ille modus p
quem forma influit in compositum, h. e. effectum
intrinsecè componit. Is autem modus nihil est a
ud, quam unio ad materiam. Igitur forma, uni
materiae, vel recepta in materia, facit hoc, quod
forma facere debet, h. e. intrinsecè componit
constituit effectum, illius esse ultimo complet
speciem facit. Videat qui vult, Interpp. ad l. 5. Met
2. & 2. Phys. 6. 3.

T E R T I O.

De divisionibus Forma.

1. Forma est Substantialis vel Acci dentalis.

34

1. Explorandus est sensus huius divisionis, q
duplex esse potest. Primò sic potest intelligi, ut fo
ma substantialis dicatur, quæ est forma substanti
veluti hominis, bestie, auri, &c. Et forma acciden
talis, quæ est forma accidentis, veluti forma Log
icæ, Rhetoricæ, &c. Et tunc etiam in modo loquen
di

De

abstrahi est
significancia mo
quomodo presen
entia corporis. B
itur, forma substan
& accidentalis,
sic potest intelli
is fridem quod es
est, quæ est essen
ancia sive accidens.
æ non est essential
ines substantiarum,
quam distinc
as accidentales per
ti. Et observandum
atum, ut substantia
propter equivocatio
nificat substantiam
entia, tum sumend
cta, de quo vide Sc

II.

An aliqua

Franciscus Patrici
as rom. 4. dist. 1. Peri
am accidens est, qu
in alio. Nam in
hilominus non est
le substantias, unde
esse vera Entia, c
estimare posset, for
æos materię.
Dico ergo: Forma
lia probatur 1. Ex
tole tradita. 7 Met
le substantiam in m

informare & actum
informatione sub
natur, sed accidenta
non per modum
ri. Ita apparet. Na
Quodmodum
obieto, non dat
t illud, simplice
etiam forma ad m

Causalitas?

olizitate, inprimis
itas fit. B. Causali
causa. Cuius finis
as est ille modus
tum, h. e. effectus
modus nihil est
legitur forma, uni
facit hoc, quod
ta sed componit
ultimo complet
Interpp. ad l. 5. Ma.

o.

orma.

alia vel Acci-

quius divisionis, qu
est intelligi, ut for
est forma substanti
. Et forma acciden
s, veluti forma Log
um in modo loquen
diu

nihil absurdi est. Nam id frequens est, ut verba,
as significantia modum, sæpe tamen significant
m: quomodo præsentia corporalis dicitur, quæ est
æsentia corporis. Eodem ergo genere loquendi
dicitur, forma substantialis, quæ est forma substā-
æ, & accidentalis, quæ est forma accidentis. Se-
nāo sic potest intelligi divisio, ut forma substan-
lis sit idem quod essentialis. Sic ergo substantia-
est, quæ est essentialis formato, sive illud sit sub-
antia sive accidens. Accidentalis autem dicitur,
æ non est essentialis formato, sive fiat per ter-
ines substantiarum, sive per terminos accidentiū.

tanquam diffidendum non sit, ut plurimum for-
as accidentales per nomina accidentium signifi-
ri. Et observandum est, aliās etiam non esse inu-
atum, ut substantiale sit idem quod essentialis,
propter æquivocationem Græcæ vocis *εἶδος*, quæ
significat substantiam, tum sumendo eam vocē pro
entia, tum sumendo eam pro substantia famosē
cta, de quo vide Scalig. l. 4. de C. 91. p. 21. 7.

II. QVÆRO.

An aliqua forma sit substantia?

Franciscus Patritius formas negat esse substan-
as rom. 4. *dis.uss. Peripat.* l. 3 fol. 385. Et confirmatur.
am accidens est, quod est in alio. Formæ autem
ut in alio. Nam sunt & in effecto & in materia.
ihilominus non est negandum: aliquas formas
e substantias, unde à priori, nec negandum est,
s esse vera Entia, contra opinionem, quā quis
istimare posset, formas substantiarum esse solum
odes materiæ.

Dico ergo: *Formas, saltem aliquas, esse substanti-*
Ita probatur 1. Ex divisione substantiæ ab Ari-
otele tradita. 7. *Met.* t. 7. *lib.* 2. de anim. t. 2. Ubi divi-
t substantiam in materiam, formam & Compo-
scum.

fitum. Et nominatim animam confirmat ibi esse substantiam. Illa autem forma est rei animata. Et autem obiter observandum: cum Aristoteles, secundum traditam divisionem, omnem formam substantiam vocat, loqui cum de formis rerum naturalium. Alias enim formas posse esse accidentia, veluti quæ sunt formæ accidentium, dubium non est. II. Probat. Forma hominis est substantia. Et etiam aliarum rerum naturalium formæ sunt substantiæ. Ita patet. Nam discrimen, quantum ad hanc rem, dari non potest inter hominem & alias res, loquendo, inquam, de formæ officio, quod in homine exerceat. Antecedens patet. Nam anima rationalis separari potest ab omnibus, quibus dici posset inexistere, h. e. & à materia & à composito. Ergo signum est, eam non esse modum, sed etiam accidens. Nam nec accidens, nec modus, separatur à substantia, vel re modificata. Quod autem anima rationalis forma sit hominis, patet, quia homo & intrinsecam distinctionem & speciem operationes, sibi, ut homini, convenientes, habet ab anima rationali.

III. Si forma rerum naturalium non esset substantia, tunc non darentur species rerum naturalium, quod est absurdum. Patet tamen. Nam in rebus naturalibus reperitur materia, quæ sit substantia. Si ergo forma esset accidens, tunc, addita materiæ, faceret cum ea, solum Ens per accidens, quod non est verè Ens sed Entia. Nam accidentia à Substantia sunt diversa prædicamenta. Entia autem diversorum prædicamentorum non faciunt unum per se.

IV. Si non daretur forma substantialis, non esset generatio & corruptio. Nam mutatio, quæ acquiritur vel abiecitur accidens, non est generatio aut corruptio sed alteratio solum.

V. Quæ

V. Quæro, si non sit forma substantialis quid a. *Quid reduc-*
 um intensè calefactam reducat naturale frigus. *ut aquam*
vires: Potest reduci ab aliquibus gradibus naturalis calefactam
 igoris, qui saltem in aliquibus partibus reman- *ad frigus?*
 scia aqua. Aut reducitur à causa celesti, aut ab ac-
 circumstante. Sed neutrum horum dici potest. Nō
 mum. Nam vel intelligitur aqua intensè calefa-
 ta reduci à frigore, quod secundum paucos gra-
 dus remanfit, vel intelligitur reduci à frigere, quod
 aliquibus partibus intensum remanfit, aliis partib.
 intensè calefactis. Sed neutrum dici potest. Nam si
 sit frigus remissum, non poterit vincere calorē tam
 intensum. At omnis actio, quæ fit cum finali victo-
 ria, fit à valentiori. Quod si frigus intensum, in ali-
 quibus partibus aquæ, remanere non possit, patet,
 quia aqua uniformiter applicatur calefaciēti igni.
 Ergo una pars non potest minus calefieri quam a-
 lia. Nec secundum dici potest. Nam cœlū solum est
 causa Universalis, respectu actionum sublunarium,
 et causa universalis in determinatū est, nec opera-
 tur hoc aut istud nisi satis determinato agente par-
 ticulari. Indeque, si cœlum aquam reducit ad pristi-
 nam frigiditatem, dabitur agens particulare quod
 proximè reducat. Atque hoc est quod inquirimus
 Nec tertium dici potest. Nam sæpe aer circumstans
 non habet tantum frigus, ad quantum reducitur a-
 qua. At nullum agens agit ultra vires. Quanquam
 nō nego, aerē quādamtenus cooperari, ad citius re-
 ducendam aquam ad naturale frigus. Relinquitur
 igitur, ut eam reductionē efficiat forma aquæ, quæ
 expulsiis naturalibus qualitatibus ab aqua reman-
 sit in ea, & proinde sit etiam in aqua (eodemque mo-
 do in rebus cæteris) forma aliqua, quæ sit substantia.

Neque obiectio Patrum firma est aded. Non e- *Solvitur ob-*
 nim simpliciter quodcunque alio existit, ilicet ac- *jectio Patrum.*
 cidens est, ut colligitur ex variis modis efficiendi, in, tii.

recensitis ab Arist. 1. 4. Physic. 3. 2. 23. Est enim etiam locatum in loco, & genus in specie, & pars in toto, &c. quæ tamen, propter inexistenciam, non sunt accidentia. Est igitur specialis inexistencia, quæ significat esse accidentis. Nempe, quod inest alii non ut pars, nec etiam esse potest extra id, cui inest dicitur, hoc est, accidens, ut colligitur ex Arist. Categ. 6. 2. Atqui anima est in materia & composita, sed ut pars nempe compositi. Et potest etiam aliqua forma esse extra materiam & compositum, veluti anima rationalis.

38

Alia object.

Præterea obijci potest: Si omnis res naturalis habet formam substantialem. B. nulla res naturalis est simplex. Nam, ut supra retuli, forma causa est secundum quod, per modum actus, aliud componit. Atqui cælum & Elementa dicuntur res simplices 1. 1. de cæl. 6. 2. Resp. Cælum & Elementa sic dicuntur res simplices, ut tamen sint corpora. Dicuntur enim Corpora simplicia. At derivatione corporis est, ut habeat materiam & formam. Proinde ista corpora dicuntur simplicia, non removendo compositionem materiæ & formæ substantialis sed solum removendo commixtionem Elementorum, ut compositum corpus, & mixtum, sint unum idemque. Patet autem Cælum & Elementa, ex Elementis non esse mixta.

II. Forma est Generica, Specifica vel Numerica.

39

Quid singulum horum sit, patet ex Theorematibus, positis initio hujus capit. Est ergo forma Numerica, quæ dat esse individuum, veluti Platoni ut sit Plato. Forma specifica est, quæ dat esse speciem, vel esse speciem, veluti quæ dat Platoni, ut sit homo. Forma generica est, quæ dat speciei esse generalem, ut, quæ dat homini, ut sit animal. Dico dicens:

Quomodo
aliquod cor-
pus natura-
le sit sim-
plex.

quod forma gen-
erica præcisè genus est
formam habet
quod nullam so-
lam integram hujus
sunt tractanda. r
esse in eodem compo-
sitæ distinctio hæc f
abstractionem int
pleado, ut generalit
torem, modo ut in d
distinctæ, ante on
2. An Individuum
apparere, an f
individuum?
1. An plures for-
C
Plures formas ge-
ponit. 1. de ani-
de anim. c. 5. & 7. M
de anim. quest. 2. C
ment. ad Arist. Za-
ment. c. 2. & in Com-
1. 1. de gen. & cor-
tuet formas gener-
altitudinem prædi-
cativorum, aut sec-
B. Exempli gratia
od sit animal. Erg
nam posuerunt si
quia de eodem præ-
vum, item corpus
genera addideru
Hæc sententia pro-
fertur:

23. Est enim etiam: quod forma generica deesse speciei. Nam
 etc. & pars in totum præcisè genus est, & nullo modo species, hæc
 sententiam, non ullam formam habet, veluti genus generalissi-
 mer sententia, quæ quædam, quod nullam formam habet.

Ad integram hujus distinctionis cognitionem
 sunt tractanda. 1. An plures forma generales pos-
 sint esse in eodem composito: Sic enim apparebit, qua-
 sit distinctio hæc formatum: an vera sit solum
 abstractionem intellectus formam aliquam con-
 siderando, ut generaliore modo, modo ut speci-
 ore, modo ut individuum: An verò forma ita

distincta, ante omnem opem & operam men-
 2. An Individuationis principium sit forma? Sic
 in apparebit, an forma Numerica, verè deesse
 individuum?

1. An plures forma possint esse in eodem
 Composito?

Plures formas generales in Composito posuit
 ille ponens l. 1. de anim. t. 91. Paulus Venerus in sum-
 de anim. c. 5. & 7. Met Gandavensis 2. Met qu. 10.
 1. de anim. quæst. 8. Occam. quod l. 2. qu. 10. & 11. in
 miment. ad Arist. Zabar. de facult. anim. c. 8. de gen.
 inter. c. 2. & in Comment. ad l. 2. de anim. ad t. 31. p.
 & l. 1. de gen. & corr. p. 830. Isti igitur multipli-
 unt formas generales in compositis, secundum
 altitudinem prædicatorum generalium & quid-
 ativorum, aut secundum distinctos gradus re-
 n. Exempli gratia, quia de homine prædicatur
 od sit animal. Ergo præter specificam hominis
 mam posuerunt formam generalem animalis.
 quia de eodem prædicatur, quod sit corpus ani-
 tum, item corpus mixtum &c. Ergo ad singula
 ia genera addiderunt peculiare formas.

Hæc sententia probatur variis argumentis 1. ex
 Arist.

Specificare

inter Theoremata

Est ergo forma
 um, veluti Platon
 e dare esse specifi-
 dat Platonem, ut sit
 as speciei esse ge-
 animal, dico di-
 scend:

*Argumenta
pro plurali
tate forma-
rum.*

ex Arist. 7. Met. cap. 10. Ubi ait, Partibus definiti-
onis correspondere partes definiti seu rei. Ac qui-
tes definitionis sunt genus & differentia. E. gen-
correspondet etiam pars in re. Et pluribus gene-
bus plures partes correspondebunt. At illa par-
generales non possunt non importare multitu-
nem formarum generalium. II. In eodem co-
posito dantur operationes sibi repugnantes. E. pr-
veniunt à distinctis principiis. Antecedens pat-
Nam sæpe nos inclinat ad aliquid concupiscen-
affectus sensitivus, à quo tamen revocamur per
dicium intellectus. Consequentia est evidens. N-
que enim contrariæ operationes possunt referri
idem operans, ut ad idem objectum illud incli-
& ab eodem retrahat.

54

*In homine
non esse plu-
res animas.*

Mihi hanc rem de formis generalibus accur-
us consideranti quatuor dicenda videntur. I.
homine non sunt plures anime, quarum una dicitur
communis plantis, h. e. esse vivum, altera de-
se commune Bestiis, h. e. esse animal, & alia
esse specificum, h. e. esse hominem. Ita ut nunc so-
tiam, potissimum adducor ex separatione animæ
rationalis. Aut igitur cum anima rationali sepa-
tur simul anima vegetans & sentiens, aut non.
non separatur. Ergo corpus quod remanet non
mortuum, sed vivens & sentiens, etsi non sit am-
tus homo. Si autem separatur, separatur vel posite
h. e. ut separata à corpore adhuc existat, sicut a-
ma rationalis, aut separatur privative, hoc est,
abscissa à corpore desinat esse, quemadmodum
lia formæ. Horum autem utrumque absurdum.
Primum quidem, quia secundum hypothesin eo-
qui plures animas ponunt in homine, forma ve-
tans & sentiens sunt in universû formæ material-
h. e. dependentes in esse suo à materia. At illa de-
pendentia in esse impossibilitatem infert existenti-
æ.

ne materia. Separari autem eas privative, hoc est, prorsus desinunt esse, falsum est, propter scripturas, quæ dicunt, animam hominis occidi non posse. *Matth. 10.* Nam anima vegetans & sentiens certè sunt formæ hominis, quia generales formæ esse opponuntur. Alia argumenta non addo.

Obijciunt id, quod tactum est n. 42. de repugnantiæ actionum, quæ sit in homine, veluti actionum artis intellectivæ, contra actiones partis *αλόγως* vel sensitivæ. *Respondeo* 1. Satis apparere omnes operationes vegetativas sensitivas & intellectivas provenire ab una forma. Nam non raro fit, ut cum homo singulariter est intentus ad unam operationem, deficiat in operatione alterius facultatis, veluti si diligenter speculetur, ut deficiat vis concoctrix, itemque vis sensitiva in audiendo, videndo, &c. Sicut de facto experimur, ut ea quæ circa nos sunt & dicuntur, nec videamus, nec audiamus intelligenti alicui speculationi. Cujus rei causa nulla datur potest, nisi quia illæ operationes subordinantur ad unum commune principium, quod non potest esse nisi una forma. Dicatur provenire hoc ex subordinatione ad calorem, sed hæc causa adæquata non est. Nam calor non requiritur ad omnes operationes hominis. Et si enim de facto experimur intentam speculationem, caput incalescere, atque sic evocari calorem ex ventriculo in caput, indeque errandari concoctiones. Tamen quomodo ex subordinatione ad calorem, vigente operatione intellectus impediuntur operationes sensitivæ, prout fieri sæpe constat? 2. Unde consequenter dicendum est, qualem cunque repugnantiam operationum in homine fieri non ex diversis formis, sed ex diversis facultatibus proximis, ex quibus facultas sensitiva proximè inclinatur ad bonum sensitivum, quod sit bonum & jucundum sensibus. Vis autem intel-

44
*Obiectio de
Repugnantiæ
actionum.*

intellectiva inclinatur ad bonum intellectivum. Quia igitur quod est bonum sensui, non est illic bonum secundum iudicium rationis, hinc ergo dicitur, ut ratio quandoque revocet appetitum sensivum, & hic istam: Sufficiatque adeo facultatum proximarum diversa conditio.

45

II. Dico, Ex multitudine predicatorum essentialium non sumitur multitudo formarum. Hoc primum sequitur ex priori. Nam negari non potest ab anima in homine sumi plura predicata essentialia veluti ut Petrus dicitur homo, animal, corpus anima, &ceterorum. At tamen in homine plures non sunt sumuntur, ut probatum est. Deinde generaliter probatur ex Natura generis. Nam genus non est aliquod in distinctum à specie, præcisè omni operatione intellectus. Nam genus quia est Universale completur ultimè per operationem intellectus, in quantum intellectus naturam aliquam abstrahit à conditionibus ulterioribus. Et nec est forma generis in se distincta à forma speciei, sed similiter ut genus colligenda est forma generalis, ex abstractione proprietatum specificarum.

46

Solvitur
objectio.

Obijciebatur n. 42. de distinctione partium res secundum partes definitionis. Unde colligebatur sicut in definitione Genus est aliquid distinctum ita etiam in re. Et per consequens etiam formarum genericam distinctam esse. Sed duplex est responsio: Thomas 7. Met. 6. 10. exponit Aristotelem de definitionibus essentialibus quæ ex materia & forma fiunt: Veluti homo est animal, anima & corpore constans, &c. Alii dicunt: Partes rei & definitionis distinctas esse, sed saltem ratione. Etsi enim realiter genus à specie non distinguatur nempe ante omnem operationem intellectus, tamen ratione distinguitur, aut etiam plusquam ratione.

47

III. Dico: In Animali distinctam esse animam formam

ma misse, atque adeo aliam esse formam, quæ det esse Formam mixtum, & aliam quæ det esse vivum. Ita ut sentiam si alia ab
 tiffimum adducor inde, quod experimur multa anima.
 cidencia esse eadem in revivente & corrupta ve-
 ti determinatam figuram, humiditatem, siccita-
 tem, odorem, saporem, motum secundum gravita-
 tem, aliaque. Atqui omnia accidentia determinata
 ar à forma. E. Accidētia eadem sunt, ab eadē for-
 a. E. Eadem forma est, quæ in vivente & corrupta
 causa determinata figuræ, humiditatis, siccita-
 & cæterorum. Accedunt rationes aliz. Forma
 sti non corrumpitur eadem corruptione, quæ se-
 ratur anima. E. Anima & forma mixti sunt forsi-
 stinctæ. Consequentia patet quia quæ eadē sunt,
 bent etiam eundem ortum & interitum per A-
 7. Topic. 2.1. Antecedens patet. Nam anima se-
 ratur per mortem, sed tum nō desinit forma mi-
 ,cujus signum est, quia remanent qualitates E-
 mentares contemperatæ, quod esse non possent,
 non essent sub dominio unius formæ, desinitque
 tandem per putrefactionem. Plures vide apud
 abar. de gen. & Inter. 2.2.

Dux sunt difficultates potissimæ contra hanc
 nentiam. 1. Ut detur discrimen, cur ex eo, quod
 omo est mixtum requiratur formam distinctam à
 rma humana, & non ex eo, quod est animal vel
 orpus animatum, requiratur formam superiorem a-
 ma humana. Videtur enim similitudo esse quod
 se mixti & esse animalis sunt esse generalia. Igitur
 ad unum esse generale requiratur præter formā
 ecessariā peculiaris formæ generalis, cur non requi-
 tur ad aliud esse generate. Secunda difficultas est,
 quod unius generatio est alterius corruptio &
 cissim. Id autem non est, si corrupto vivente
 on introducit de novo alia forma. Nam genera-
 o est introductio formæ substantialis. At forma
 sub-

48

Dua objec-
tiones.

substantialis nempe misti, jam dum in vivente præsupponitur.

49
Solutio

Respond ad primum: 1. Causa cur præter animam in homine sit forma misti, non est illa, quod homo ratione generis sit corpus mixtum. Sic enim ut rectè inferebatur omne esse generale formam peculiarem requireret, quod non esse ostendimus de homine. Deinde à posteriori patet diversitas inter formam misti & animas animam rationalem superiores, prout satis indicatum est num. 47. per quod forma misti non separatur separatà animam. At separatà animam rationalem, separantur omnes animæ superiores, & quæ sunt alia ibi relata. A priori etiam potest ejus ratio reddi. Nam perfectio hominis requirit, ut seipsum moveat, atque sic habeat partem per se moventem, & partem per se motam, ut requiritur in motu animalium apud Arist. 8. Phys. t. 2. 8. At nihil potest dici per se mobile in formatum. Materia enim sola est indifferens ad quosvis motus. Unde relinquitur quod anima hominis debeat esse in materia formata, quæ sit pars per se mota. Possetque huc addi, quod anima forma nobilissima, requirat nobilius domicilium quàm ceteræ formæ, atque sic non uniatur immunditæ materiæ primæ.

Ad alterum. Respondeo. Etsi præexistat forma misti in vivente, quod corrumpitur, tamen revera corruptio viventis est generatio alterius. Nam ultimus terminus (ex quo sumenda est distinctio motionum) est, non forma, sed species sive compositionum. Unde consequens est toties fieri generationem, quoties fit nova species, & tunc non esse generationem, cum non sit nova species. Porro et præexistat forma misti, tamen recedente anima nova species. Atea enim illa tribuebat ege generale, unde nec repugnabat corpus sic habens se

misti, prætere
animæ illa mi
quodque specie differ
et corpus anim
IV. Dico: Plures
composito. Hæc p
tionem proposita
iori. Nam forma m
ine præter animam
subordinata. Ni
endum relinquitur
2. An forma
In primis hic inqu
genere. Nā aliqua
gore loquendo for
accidentia. Unde n
formas. Est autem se
ma faciat ut res aliq
et, sit in eiv. du. hoc
m contra ham ada
l. Accidens non potest
omniter tenent D
ag. 8. 8. definitur sing
proprietatib. quarum
se potest. Quanqu
partem condition
div duorum declar
quæquid sit, si quis
sunt posteriora (sub
velut sunt posterior
possunt dare esse in
est illi à priori con
ad idu esse. Has

dam in vivente per
 usa cur præter ani
 non est illa, quæ
 s mixtum. Sic enim
 e generale forma
 on esse ostendim
 ori patet diversitas
 anima rationali se
 est num 47. per
 ur separatâ animæ
 parantur omnes a
 libi relata. A prio
 di. Nam perfecti
 noceat, atque sic ha
 & partem per se mo
 naliū apud Anst
 ci per se mobili
 a est indifferens a
 ur quod anima ho
 matis, quæ sit par
 tialis, quod anima
 mobilis domiciliū
 e non uniat in im
 mense præexistat form
 apitur, tamen tere
 io alterius. Nam u
 da est distinctio m
 pte: est live compos
 ories fieri generati
 & tunc non esse ge
 a species. Porro et
 recedente anima
 tribuebat ege gene
 corpus sic habens fa

am mixti, præterea esse animatum. At post recessum animæ illa mixti-forma tribuit esse specificū, quodque specie differat à corpore animato, atque ei opponitur. Revera enim specie differunt carver & corpus animatum.

IV. Dico: *Plures formæ subordinatæ possunt esse in uno composito.* Hæc positio continet principaliter conclusionem propositæ quæstionis. Sequiturque ex priori. Nam forma mixti, quæ ostensa est esse in homine præter animam, est forma generica & sic animæ subordinata. Nihilque adeo supra dicta hæc cendum relinquitur.

2. An forma sit principium individuationis?

In primis hic inquiritur non de individuatione genere, Nā aliqua substantia nō habent, propriā & in genere loquendo formam, veluti res in corpore & accidentia. Unde nec individua possunt fieri per formas. Est autem sensus sensus quæstionis. An forma faciat ut res aliqua, ea scilicet quæ formam habet, sit individua, hoc est, hic & nunc existēs. Hanc enim contraham ad aliquas conclusiones.

1. *Accidens non potest individuar corpus naturale.* Ita communiter tenent Dd. contra Porphyrium qui in ag. 8. definit singulare id esse, quod constat ex proprietatib. quarum collectio nunquam in aliquo esse potest. Quamquā Porphyrius forte hic non clarescentem conditionē, sed noram solū extrinsecā individuum declarare voluisse videri potest. Sed quicquid sit, si quis ita sentit, errat. Nam accidentia sunt posteriora substantiā. Et etiam accidentia individua sunt posteriora substantiā individua. Et non possunt dare esse individui corpori. Quod naturale est, illi à priori convenire debet. Deinde hæc modo individui esset. Et si per accidens, confugeret enim

Accidēs nō
 est principi
 um indivi
 duationis.

ex accidente addito naturæ specificæ. Accident
additum substantiæ facit Ens per accidens.

53 *Efficiens nō* II. *Agens non potest esse principium individuationis*
est principiu Hoc est contra Henricam, qui quod l. 5. quæst. 8. sc
individua- sit, unumquodq; corpus individuum esse per ca
tionis. sam efficientem, ut refert Fonseca 5. Metaph. c. 6. g.

12. Contra autem est, quod efficiens (proximu
solidu concurrat in effectum suum, dum est in fi
ri. Cum autem factus est, nihil amplius agit. R
rei signum est, quia sublato efficiente, adhuc
men potest permanere res effecta. Atque indi
duum etiam considerando illud in facto esse, a
huc est individuum. Præterea efficiens effectos
confert naturam individuum. R. requiritur, ut
effecto ejus sit aliquid, per quod sit individuu
Quod contra hanc sententiam speciosum sit, nil
invenio.

54 *Nec existen* III. *Existencia corporis non potest esse principium indi*
tiæ. *viduationis.* Hoc est contra Carthul. l. 5. sent. d.
& alios quos Metaphysici in hac materia referunt.
Ita patet, esse Nam præscindendo ab existentia
adhuc potest aliqua res esse individua, veluti P
etrus, Paulus, aliudvè Ens, quod adhuc est in pote
tia. Non potest ergo adz quatuor individuation
principium esse existentia. Nam existentia solū
comperit rebus; postquam productæ sunt,

55 *Nec sola ma* IV. *Materia sola non potest esse principium indi*
teria. *viduationis.* Nam quod est principium individu
tionis, dat unitatem individuaalem. Si unitatem
& divisionem, à quovis alio. Ad secundum mat
riam non datur distinctio rerum. Materia eni
secundum se & in se est aliquid indifferens, & com
mune ad plura.

Obijciuntur locus ex 5. Metaph. c. 6. §. 42. ubi dicitur
esse unum Numero, quorum est materia una. S
dantur hac de re variz responsiones, quas vide apud
Zab

ap. 7.
 efficitur. Accident
 per accidens.
 ium individuationis
 quod l. 5. quæst. 8. ite
 iduum esse per ca
 ca l. 5. Metaph. c. 6. g.
 ficiens (proximu
 um, dum est in fi
 al amplius agit. Rj
 ficiente, adhuc t
 eda. Atque indi
 ud in facto esse, a
 efficiens effecto f
 E. requiritur, ut
 uod sit individu
 speciosum sit, nil
 est esse principium i
 Caribul l. 5. sent. d.
 ac materia referu
 dendo ab existent
 individua, veluti P
 adhuc est in pote
 tum individuation
 am existentia solū
 odæ sunt.
 esse principium indiv
 principium indivi
 uum. Si unitatem
 Ad secundum mat
 rum. Materia con
 indifferens, & com
 42. ubi dicitur q
 est materia una. S
 quæ vide apud
 Zanon.

abar. de const. individ. c. 10. Inprimis dico certum
 se, non posse esse illam generalem definitionem
 unitatis Numeralis. Nā ea etiā alibi reperitur. Un-
 reliquitur, Aristotelem solū ibi de quorum
 individuatione loqui, Addoq; his, quod non
 obiter & per occasionem Aristoteles ex unita-
 tæ materie definierit unitatem singularem, in-
 tantum scilicet ea determinata certis qualitati-
 bus & attributis signum & nota singularitatis est,
 que hec proposito Aristotelis sufficit, Vide Ja-
 l. etiam l. 5. Metaph. q. 14.

V. *Materia signata non est principium individua-*
lis. Hæc assertio est contra Thomam, qui *Nec mate-*
riam signatam defendit part. 1. ria signata.
in quæstio. 3. art. 3. & quæstio. 50. art. 4. & 3. part. quæst.
art. 2. Item in Opusc. 29. Et lib. 1. de Cael. ad t.
de Ent. & Essent. c. 2. & 4. d. 12. quæstio. 1. Hunc
quantur Thomæ. Vide Sôncin. 7. Metaphys.
est. 33. 34. Per materiam autem signatam illi in-
ligunt materiam dispositam per quantitatem.
quod est idem, materiam cum quantitate.
quod autem hæc sententia sic exposita sit falsa,
ter. Nam si materia & quantitas simul essent
in secula individuo, tunc individuum non esset
um per se, & per consequens non esset directè
prædicamento, quod est absurdum. Deinde
que seorsim repugnat esse principium indi-
viduationis. Cum non ergo conjunctis iisdem re-
giat esse tale principium. Antecedens patet.
am quantitas, quia est accidens substantiæ com-
positæ (supponendo quod primum insit composito)
circè ea natura posterior est. E. non potest ei
re esse individuale. Quod si dicatur non pri-
b. hærere quantitatē in composito, sed in mate-
rium aliud repugnat eam esse tale principium,
de scilicet, quod eadem numero potest esse in ge-
nito,

nito & corruptio, adeoque in diversis individuis. Atque hæc causa est, cur etiam materia repugnare esse tale principium, quia & ista eadem natura potest esse ingenua & corrupta. Quod si igitur natura numeralis ab ea sumeretur, cum unum numero esset res genita & corrupta.

17
Obiectio.

Obijciuntur in primis; Duo esse de ratione individui, unum ut sit incommunicabile, aliud, ut sit aliis distinctum; Atque primum ex his præstat sufficienter à materia, alterum à quantitate, inque hæc sic conjuncta esse adæquarum præcise in individuandis viduandi corpora. Respond. In primis, Individuum dicitur incommunicabile, in quantum dicit naturam talem, quæ non possit aliis inferribus tribui, per modum generis aut speciei, sicut ut de aliis in Quid est, enuncietur. Quomodo item istam communicabilitatem in individuo posse inder materia, nullo modo explicari potest. Unde in individuo debet esse distinctum ab aliis. Sed cum ista distinctio sit essentialis (essentialiter enim distinguuntur homo à hinc & homo à idcirco non potest quodvis distinguens, sufficere, sed requiritur tale distinguens, quod sit ad distinctionem essentialem proportionatum, quod nullum accidens est. Neque enim ullum accidere potest distinctionem essentialem, sed accidentalem solum.

18
Sed forma.

V. Forma est principium individuationis. Hoc graveretur dicitur communiori sententia Philosophorum. Et patet: A quo quid habet esse, ab eo iam habet unitatem. Unitas enim est idem quod cum Ente, eique nihil addit nisi negationem de sequitur absolutam necessitate, ut quod est commune, sit etiam causa alterius. Atqui forma esse individuum. E. & unitatem. Assumptum patet. Nam forma intrinsece componit individuum

IV. Forma

Hanc distinctionem individuationis disputant autem alii Philosophi, tamen communis pars est illa forma distincta materia est. Forma autem est in abstracto summa, sed etiam materia, est humanum non est forma hominis formam simul & abstractis, factis, brutis, brutis & brutis, ut forma distincta sumatur

in diversis individuis
in materia repugnans
ita eadem nomen
to. Quod significatur
Angolorum, qui intelligunt & tamen ma-
teriam careant.

Solent aliqui Doctores notare, quod conditio
in immaterialis sit, etiam non dependere in se
a materia. Explicantque hanc conditionem de
ma, quod ea non generetur, sed creetur, vel divi-
us infundatur. Sed hæc conditio sic intellecta
est. Animam enim humanam produci ab ho-
ne progenitore, patet, quia secus non daret in-
titiam originalem. Hæc enim per corpus pro-
pari non potest, sicut nec iustitia posset. Posset
plinius hac de re hinc tractari, sicut & de animæ
manæ immaterialitate & immortalitate, & de
marum brutarum materialitate & mortalitate.
Hanc rem alibi jam dum tractavi.

IV. Formæ totius & partis.

Hanc distinctionem proponit. Scotus, cum de
lividuatione disputat, 2. d. 3. in quodl. q. 3. Quæ-
um autem alii Philosophi eam distinctionem opo-
guent, tamen commodè explicari potest. Igitur
ma partis est illa forma, quæ est pars compositi,
intra distincta materiæ. Ita anima humana forma
ris est. Forma autem totius est tota Entitas com-
posita, in abstracto sumpta, quæ non dicit formam
am, sed etiam materiam. Sic ergo formæ totius
homine, est humanitas vel homineitas. Hæc ce-
non est forma hominis solum, sed comprehen-
formam simul & materiam. Idemque est in a-
abstractis, factis de composito, veluti sunt la-
leitas, brutalitas & sic in cæteris. Est etiam aliàs
is usitatum, ut forma (simpliciter & sine adje-
one dicta) sumatur pro essentia, ut suprà relatum

rum est, n. 4. Et itq; hæc distinctio nominis solius
pertinet hac forma partis.

V. Forma est totalis vel partialis.

Forma totalis est, quæ informat totum aliquod
compositum, omnesque ejus partes. Sic an m
forma totalis, rei animata. Forma partialis est,
informatur partem compositi, veluti forma cap
manus, &c.

Ceterum duplex sensus esse potest formæ par
alis. Igitur primò forma partialis dici potest,
formæ totalis, in quantum ipsa tota, extensa ad
râ aliquam partem, informat eam. Hoc sensu fo
extensa ad primam guttulam in aqua, potest
forma partialis aque, secundò forma partialis
tur, non quæ est pars formæ totalis, sed quæ p
liaris forma est, ad quæ respiciens aliquam
rê, ita ut & specie distincta sit, ab alia formæ pa
li, quæ aliam partem ejusdem compositi info
& etiâ distincta sit ab ipsa totali forma. Et hoc
su in homine aliisq; totis heterogencis aliqui
tiales formas ponunt, aliis dicentibus, quod so
prioris generis formæ partiales dentur, qui pu
unam esse formam in homine, quæ extensa ad
teriam, naso, linguæ, auri oculo, &c. congruan
ciat nasum, linguam, aurem, oculos, aliaq; p
sine additione ulterioris formæ partialis. Sed
retractanda est, ut clarior sit hæc distinctio.

An plures formæ partiales, realiter ab invicem
distincta possint esse in eodem
composito?

Triplex potest esse modus querendi de plu
tate formarum. I. An plures formæ totales &
cificæ sint in uno composito, quomodo Mani
dixerunt in homine duas esse animas, cõtraria

D
August. 1. de
Gen. ad lit. c. 2.
hec egerit utatio
dicitur possint esse
ter specificam, ali
se sensu autem actum
II. An plures formæ
implendam totius
to. Sic nunc de plurali
terunt Venerunt in se
Niph. 1. de gener
Thomas 1. par. q. 76
Mar. 19. Suarez. di
Dico: plures formæ
no. Hanc rem no
lari nō sint multip
necessitas est, cur p
in uno composito
es, cum sufficiat for
anima, quod app
Obicitur 1. In div
varias dispositio
hinc etiam diversas
sentiam. Nam for
ne. Formas quatuor
sunt d. varias dispo
nem spectare, etiam
tibus. Hoc igitur
a. unita al. cui p
m habenti ab alia
ones exercet in ha
Obicitur 2. Pars
sua veluti cari
ber esse per form
m anime, sec
dicitur cor esse anap
re

fert August. l. i. de duab. animab. cont. Manich. c. l. de Gen. ad lit. c. 23. Hæc sententia per se absurda, nec eget refutatione. II. An plures formæ subdinaæ possint esse in eodem composito, veluti inter specificam, alia generalis, una aut plures, In hoc sensu antea actum est de hac re num. 41. seqq. I. An plures formæ partiales & coordinatæ ad complendam totius essentiam, sint in uno composito. Sic nunc de pluralitate formarum agimus. Eam ferunt Venerus in sum. de an. c. 5. Ant. And. 7. Met. 17 Niph. 1. de gener. t. 78 Scalig. exer. 346. Negant Thomas 1. par. q. 76 art. 4. Greg. 2. d. 17. q. 7. Javel. Met. q. 19. Suarez. disp. 15. Met. § 8 n. 29.

Dico: plures formæ partiales non esse in toto hetero-
mo. Hanc rem non aliunde probō, quàm quod
actio nō sit multiplicanda sine necessitate. Nulla
necessitas est, cur plures formæ partiales ponan-
tur in uno composito, ad diversas partes informan-
das, cum sufficiat forma mixti generalis, & ei addi-
ta anima, quod apparebit solvendo argumenta.

Obijciunt 1. In diversis partibus esse diversas im-
contrarias dispositiones & operationes. Igitur re-
quiri etiam diversas formas. Resp. Negando conse-
quentiam. Nam forma mixti, quæ virtute sua con-
tinet formas quatuor Elementorum, facile potest
are diversas dispositiones, prout Elementa ad in-
dicem spectata, etiam diversitatem habent in qua-
litatibus. Hoc igitur modo totalis forma, veluti a-
nima, unita alicui parti organicæ, aliam dispositio-
nem habenti ab alia parte, differentes etiam opera-
tiones exerceat in hac & in ista.

Obijciunt 2. Pars organica abscissa, retinet for-
mā suam veluti carnis, vasi, aliulvè membri. E. nō
haberi esse per formam totius. Et idem est ante ac-
torem animæ, secundum Aristotelis sententiam.
Ils dicit cor esse ante productionem animæ. Respondet.

65
Sententia
Auctoris.

66
Objectiones
Explicatur.

67

Secundum Aristotelem, caro viventis ejusdemque membra æquivocè solum conveniunt cum iisdem existentibus in cadavere, ut habetur 7. Met. p. 16. *de gen. an. c. 19. Et id. an. c. 1. Et revera etiam non potest illa partialis forma nasci, alteriusvè membra manere in cadavere. Nam si qua esset forma partialis, illam oporteret esse animam. Dicitur enim propter diversitatem operationum vitalium. Operationes autem vitales non possunt fieri præterquam ab anima. Atqui anima non potest esse in cadavere, sic enim, non cadaver, sed aliquid vivum esset.*

Obijciunt tertio: Si non est peculiaris forma partibus totius heterogeni, tùm partes totius dissimilares, non magis distinguuntur, quàm partes similares. *Respondet*: Partes dissimilares distinguuntur inter se magis, quàm similes, non quia illæ differant peculiaribus formis, hæc non; sed quia partibus dissimilabilibus sunt proprietates & dispositiones diversorum generum quasi commixtæ, quæ non est in partibus homogeneis.

VI. Forma est assistens vel Informans.

Hæc solum est distinctio nominis ambigui. Alioquin enim forma assistens, non est forma, sicut etiam cam pro causa formali. Nam forma assistens est solum aliquid extrinsecum, unde nec ingreditur compositum, atque aded nec confert esse, sed operationem aut motum solum, ei rei cui assistit. Summatim ergo forma informans est forma propriè dicta, quæ cam materia constituit compositum. Forma assistens autem est, quæ mover aliquam rem extrinsecus, veluti se habet Intelligentia ad cælum secundum hypothesein Aristotelicam.

VII. Forma est Metaphysica vel Physica.

Hæc est etiam distinctio nominis ambigui. Per formam igitur Physicam intelligitur forma propria

dicta, quæ diffinitur autem Metaphysice eisdem quod essentia, ut ante retuli. *Assistentia*, restringitur enim genus materialis, propter quandam

C A

I. *Postea forma propria sub intelligendum formati enim essentia etiam in materia. In corpore organici anima ponatur in forma, etiam non est materia. Hæc homo compositus dicitur corpore, per se, in motu suo, homo, quia aer non maneat.*

II. *Sublatâ formâ nominis, à corpore nominis forma est. Hæc autem lupus (inquit) non habet unquam distinctam vel formam esse, quia ferus est. Formam esse, Nullo alio evincitur esse potest, humanum plantæ mixtum. Aliquid loquatur forma rei. Et sic numero esse formam*

ventis ejusdem
venit cum iisdem
et 7. Met. p. 16
veritatem non
alterius membra
qua esset forma
cur enim genus materia, ita etiam differentia for-
ma. Dicitur enim
um vitalium. Op
sum fieri praterqu
ore esse in cadav
quid vivum esset
peculiaris forma
um partes totius di
untur, quam parte
similares distingui
ares, non quia illi
hiz non; sed quia
roprietates & dispo
si commixte, quo

ie dicta, quæ distinguitur contra materiam. For-
a autem *Metaphysica* duo significat: Aliquando
tidem quod *essentia*, quæ *formatorum* Scoto dice-
differentia, restringens genus ad certam speciem.
qua esset forma
cur enim genus materia, ita etiam differentia for-
ma. Dicitur enim
um vitalium. Op
sum fieri praterqu
ore esse in cadav
quid vivum esset
peculiaris forma
um partes totius di
untur, quam parte
similares distingui
ares, non quia illi
hiz non; sed quia
roprietates & dispo
si commixte, quo

C A N O N E S.

I. *Positâ formâ ponitur formatum.* Vulgare est:
d sub intelligendum est, si sit in disposita materia.
formati enim essentia non consistit in sola forma,
d etiam in materia. Atque sic positâ animâ huma-
in corpore organico, ponitur homo. Et proinde
anima ponatur in semine, ut ex semine sibi domi-
lium formet, nondum tamen est homo, quia so-
en non est materia disposita satis, ut ex eo imma-
ente homo componatur. Scetiam anima, cum e-
reditur corpore, per mortem, unitur ad partes
eris, in motu suo, & nihilominus tamen ibi non
thomo, quia acris non est materia congrua animæ
umina.

73

II. *Sublatâ formâ tollitur formatum.* In morte
ominis, à corpore organico, tollitur anima, quæ
ominis forma est. E. desinit homo. *Lupus, quando
anet lupus* (inquit Scalig. ex. 202. f. 1.) *lupinam for-
am hanc unquam deponit: In lupo igitur formalis es-
entia vel forma est, quæ lupus est.* Et *Accidens feritas,
quæ ferus est. Formam tum demum amittit, cum des-
it esse. Nullo alio eventu id pati potest. A feritate va-
ius esse potest, humane societatis assuetudine, quemad-
odum plantæ mitescunt novo cultu.*

72

Aliqui sic loquuntur: Quo sublato res tollitur, id illud sit for-
ma rei. Et sic ajunt: ultimam unitatem in
numero esse formam illius numeri, quia eâ sublatâ lato res tolli-
tur.

An omne

v.g. litur.

v.g. ex ternario, definit ternarius. Sed sic citra determinationem non est verum illud axioma. Nam sublatâ parte principali tollitur totum. Et tamen ea forma nō est. Vel ut amputato capite vel exciso corde deficiat homo. Nec tamen aliquid horum forma hominis est. 2. Et proinde sublatâ totâ materiâ, etiam tollitur species. Et tamen materia nō est forma. 3. Sublatis propriis tollitur, res, quæ idem non sunt formæ.

73
Unitas ultima, an
quomodo sit
forma Numeri.

Atque sic apparet inefficax esse superius argumentum de forma Numeri. Thomas 8. Met. ad 20. Unitatem ultimam dixit formam numeri. Sed explicandum est per similitudinem. Ultima igitur unitas est similis formæ. Atque assimilatur formæ in hoc, quod sicut formæ, complet essentialia & quasi distinguit numerum hunc ab aliis, ut exprimit Suarez d. 1. p. 41. Met. s. 4. n. 13.

74

Alias hoc verum est: Quod illud forma rei si quo ultimò ablato, res tollitur. Nam ceteris sublatis res tollitur solum, quia faciunt auferri formam. Materia enim si non sit, forma caret naturali subjecto sibi necessario ad officium causale: Et reus, si pars principalis non sit, caret in idem formæ necessariâ materiâ ad causalitatem suam requisitam, quia in principalibus partibus radicatur forma. Adjuncta etiam propria sunt naturaliter ad hæc ad formam.

75

3. Forma est prior formato. Sumitur ex generali conditione causæ. Et intelligendū est de prioritate naturæ. Nam ordine temporis forma (in convenienti materia) simul est cum formato. Sic igitur Prioritatem male faciunt charitatem formam fidei, cuius ista sit posterior fidei ut ex Ps. 116. v. 10. & 2. Cor. 4. 13. patet. Credidi, propter quod locutus sum, ubi boni operis (confessionis) causa ponitur fides. Idem autem est de aliis bonis operibus.

4. Fo

4. *Forma dat esse rei.* Hoc primum officium forme est. Loquor de forma, quæ verè & propriè forma est, non autem quæ forma dicitur per similitudinem, qualis est forma assistens. Hæc enim non potest esse, sed solum morum. Per rem autem non intelligo materiam, (quam non essentialiter, sed accidentaliter solum informat) sed ipsum compositum: si igitur composito, forma dat esse, quia compositum intrinsecè componitur ex forma. Et proinde materia & forma similes sunt. Differunt autem, quod materia præstat solum inchoationem, quædā esse. Forma autem ultimè complet & dat extremam perfectionem & distinctionem compositi, sed ut ipsa forma quæ ex hoc ratio quidditatis dicatur, ab Aristot. 2. Phys. c. 3. Atque sic valet etiam superius axioma sic conversum.

5. *Quicquid ultimè dat esse rei, id est forma.* Sumitur satis ex priori.

6. *Forma distinguit rem à re.* Hoc alterum officium forme est. Et sumitur ex priori. Si enim forma dat esse. Et etiam dat unitatem. At si unitatem dat, dat etiam distinctionem, quia unitas importat divisionem à quovis alio. Est autem observandum: Distinctionem esse duplicem: Alia sunt itur à prioribus alia à posteriori, quemodo elementa per qualitates, & loca distinguuntur; Individua per accidentia, &c. Forma igitur distinguit à priori (nempe ultimo esse) rem à re.

7. *Forma dat operationem Composito.* Hoc tertium officium forme est. Nō autem putandum est quia si omnis forma dat operationem composito. Nam quantitas, tanquam abstractū, est quantitas tanquam concreti forma. Et tamen quantitas nullam dat operationem quanto, quā tale est. Intelligatur ergo axioma hoc sensu, quod forma & non alia res sit, quæ sit originale sive primarium principium operationis.

76

Primum officium forma.

77

78

Secundum.

79

Tertium.

rationalis in composito. Vide Thom. 1. *part. quest. 7. a. 1.* Dico *Primum*. Nam qualitates compositi sunt etiam principia operationum compositi; sunt principia secundaria & instrumentalia. Huiusmodi tamen, quia sunt instrumenta formarum, idcirco, illarum operationes, *primò* referuntur ad formam. *A* qualitate sunt actiones, tanquam ab instrumento. *A* certa vero forma tanquam à principio perscuntur. Ait Scalig. 2. de plant. p. 332. Vide etiam pag. 409. Et sic ad formas referuntur *originaliter* omnes operationes compositi. Hoc ergò infallibile signum formæ dico: *Quod*, inquam, *omnium operationum naturalium, rei alicuius, causa est, id est formæ accidentia, quæ illius rei.* Et sic anima rationalis (contra Averroem) rectè dicitur forma humana, quia ea est originale principium, omnium humanarum operationum, veluti intellectus & volitionis. Dixi *Primum*: Nam præter formam nihil est, quod originalis operationum causa esse possit.

80
Qualitates
primæ non
sunt forma
Elemento-
rum.

Atque sic qualitates primæ non possunt esse formæ Elementorum. Nam 1. Unaquæque forma, per emanationem ab ipsa, dat suo formato adjuncta propria illius. Adjuncta autem propria Elementorum sunt qualitates istæ. E. istæ emanabunt à formis elementorum. At impossibile est, ut emanent seipsis calor à calore, frigus à frigore, unum numero ab eodem numero. Deinde: hæc naturalis operatio est in Elementis: Reducere se v. g. aquam ad frigus, postquam calefacta erat intensissimè. Hæc tamen operatio non potest fieri ab ipsius primæ qualitate (frigore) Nam frigus amissum erat, per introductionem contrariæ qualitatæ, & proinde ipsum restituendum est. At nihil potest seipsum reddere vel reproducere. Denique non apparet, quomodo calor ignis sit causa ascensionis ignis, aut frigus terræ, descensionis, Et sic in aliis. Hæc

Observanda sunt co-
mpositæ ajunt esse
Forma est præstan-
Vide Zabarell. 1. d.
9. Placit. forma ca-
te eleganter ait Scal.
lib. lapida formam,
Phyllida solus huius
non nova notam plani-
om esse umbram in so-
ruiâ, confusa, nec
ait, non sua spe
sistit miseru virbu,
angi possit. Dicitur
Leonitæ. Tam
quæ, quàm quod i
um, qui præ pedibus
liditate aspendere. 1.
vum luna feritur Hoc
aria sit præne ignora
Ram. in Schol. Dia
10. Vniu. rei unum
ed intelligendum
uratione huius cap
11. Forma non dela-
leo non delassantur
nostra, & frequen-
tate multo vegetior
Bxxx. 76. f. 1. & 4.
ctum ait nasci, ex
strumentorum, qui
tiones. Et sic A ist
an acie oculorum
sset.
12. Forma est impera-

om. i. part. quæst. 7. *Forma est principium unitatis compositi, ut compositi, seu instrumentalia. Hæc forma formatum, id est, quod a se referuntur ad se, tanquam ab initio, tanquam à principio, & Phyllida solus habebit. Nego tibi, ullam esse formam nobis notam plenè & planè: Nostramque scientiam esse umbram in sole ajo. Formarum enim cognitio rudis, confusa, nec nisi per tactum. Et f. 21. Substantia, ait, non sua specie cognoscuntur à nobis, sed per accidentia. Quis me doceat quid sit substantia illis miseris verbis, res per se subsistens. Corpus quodvis potest. Dicatur mihi: Quod sit Caninus. Asinus, Leonis. Tam equidem notum est nobis horum modum, quam quod ignotum. Definamus lapidem, qui præ pedibus est. Nega. Terram definimus à iditate accipere. Igis quid est? Substantia quæ ad unum luna fertur Hoc habes à sensu. Quid ipsailla substantia sit planè ignoras. Confer etiam ex. 101. f. 14. Ram. in Schol. Dial pag 91.*

10. *Unius rei una tantum forma est. Vulgare est: intelligendum est, de forma specificâ, ex differentiatione hujus capituli, num. 41. seqq.*

11. *Forma non deffantur opere. Res immateriales led non deffantur opere, ut etiam otio torpescat anima nostra. & frequentioribus officiis ac functionum creatate multo vegetior evadat, ait Scal. 2. de plant. p. 393. Exerc. 76. f. 1. & 4. idem docet: Ubi omnem defectum ait nasci, ex depravatione vel ablatione instrumentorum, quibus anima utitur ad suas operationes. Et sic Aristot. ait: senem juveniliter usum acie oculorum, si ei juvenis oculus immitti possit.*

12. *Forma est imperator omnium quæ in cõposito sunt. Habet*

85

82

83

84

85

Habet hæc Scalig. 2. de *aplans*. p. 462. *Forma ostiliss*
perator, cuius imperio parent alia, cuiusque ex præf
pio res tota aguntur. Et pag. 469. In forma fide atque c
entela est succi constantin, topia, calor, visciditas, pingui
endo. In primis autem imperium formæ consistit
eo, quod diffidentes partes quasi unit & conjun
git. Veluti, ut humidum cum siccio consistat, & fi
gidum cum calido, etsi alterum ab altero gradib
superetur. Neque enim datur temperamentum a
pondus, in quo frigus & calor, siccitas & humid
tas æqualia sunt. Quid igitur est, quod facit
calor (qui tamē plures gradus habet in aliquo mix
to) non vincat frigus, aut ut frigus, excedens, ne
vincat calorem, &c. Imperium formæ id facit. &
res levis naturâ tendit sursum, & res gravis deorsum,
qui sit tamē, quod in animalibus, res levis deorsum
etiam fertur, veluti spiritus, in partes, cerebrum
& corde inferiores; Et res gravis sursum, veluti
sanguis ad membra superiora in epate. Aut, quod
vis ignis non solum est in superiori parte, capite
sed etiam in rebus inferioribus. Imò cur iste ignis
prorsus non ascendit ex capite, cum sit levioris na
turæ, quam ut in aere (ubi caput est) consistat, cum
non ascendit porro, sicut bulla aerea, perumpit a
quam. Respondeo. Formæ id fieri imperio. Sic
igitur subditi non agunt quod ipsis commodum est
sed sæpe contra utilitatem propriam: Ita & partes
que in corpore nostro sunt.

86

13. *Forma dat terminos composito.* Supra dictum est, materiam dici terminum, Num. 10. in *Comment.* ubi satis declaratum est, quomodo forma terminet.

87

14. *Forma & materia praestant sibi mutuas opera*
 Forma actuatur materiam, dando ei determinatam
 quantitatem, facitq; aded, ut sit hoc aliquid. Mater

61. Forma est illa in
cuiusque ex parte
forma fide atque co
lor, visusque pingui
formæ constituitur
nisi unit & coniunct
eco constitut, & tri
ab altero gradib
temperamentum a
siccitatis & humid
est, quod facit u
abet in aliquo mix
tus, excedens, non
formæ dicitur. Si
& res gravis deo
alibus, res levis de
tus, in partes, cere
avis sursum, velur
epate. Aut, quo
tion parte, capite
Imo cur iste igni
cam sit levioris na
est) constitut, cu
aerea, perumpit a
ieri imperio. Sicut
ipsis commodum est
piciam: Ita & parte
fio. Supra dictum
Num. 10. in Com
quomodo formæ
sibi mutuas opera
lo ei determinatam
hoc aliquid. Maco
fi

a vicissim sustentat & recipit in se formam. Et dat
extensionem, sine qua in corporeus exequi of-
cium suum formale (informando singulas partes)
non potest. Vide Zabar. l. 2. de prim. mat. c. 9. p. 196. &
alig. ex. 2. 50. f. 5. & 307. f. 27. p. 977.
15. *Omne esse est à forma.* Vulgare hoc est. Suarez.
p. 13. Met. f. 5. n. 16. ait: duobus modis exponi pos-
sunt. Primo de esse specifico & cōpleto *Secundū* quod
omne esse est à forma, vel inantece dante & com-
ponente illud, vel saltem terminante aliquo modo
pendentiam ejus: Et hoc modo ait, ipsum esse
à forma dici esse à forma. Sed melius dicitur, for-
am ambigūe dici: Aliquando forma est ideam
modi essentia. Et sic verum est: Omne quod est, es-
t per formam h. e. essentiam suam. Aliquando au-
tem forma est altera pars compositi. Et sic non o-
mne esse est à forma. Sicut enim quædam Entia
simplicia, Et proinde illa hoc ipso non habent for-
am. Et sic etiam materia non potest habere suam
formam, quia & ista est aliquid simplex. Et im-
possibile est, formam, quæ materiæ præexistenti
venit, dare ei esse, hoc ipso quia materia præexi-
sit, & eam recipit. Igitur per formam talem illa res
plum est, quæ etiam materiam habet. Sic Scaliger.
xir. 248. f. 6. *Forma*, inquit, *visionis quid est? Essan-*
tem quidem habet, Formam vero non habet, quippe
est materiam. Materia igitur & forma sunt prin-
cipia connexa, & quod habet unum horum, id ha-
bet & alterum.
16. *Forma sunt indivisibiles.* Vulgare hoc est:
scien dum est de divisibilitate non posse multa-
iam loqui. *Primū* est divisibilitas & indivisibilitas
secundum gradus. Et sic solæ formæ substantiales
sunt indivisibiles: & cum producantur, non produ-
untur succedivè, sed in momento. Formæ autem
accidentales sunt divisibiles. Ita in una re sunt plu-

40

39

Indivisibili
tates sunt
ad gradus

ice

res gradus caloris, quam in alia, quod non est formis substantialibus. Neque enim in una re possunt esse plures animae rationales quam in alia, sic in cæteris.

90
*Indivisi-
bilis quod
ad partes
Physicas.*

Deinde indivisibilitas potest intelligi de partibus Physicis h. e. materia & forma. Et sic omnes formae sunt indivisibiles. Nulla enim forma habet formam & materiam.

Tertio: indivisibilitas potest intelligi, ut negat divisibilitatem in partes logicas, h. e. genus & differentiam. Et sic indivisibilitas non convenit formis. Habent enim formae sua qualiacumque genera & species, atque aded etiam differentias. Ita anima (quæ forma est) dividitur in animam plantæ & bruti & hominis.

*Indivisi-
bilis quo ad
potentias.*

Quarto: potest indivisibilitas intelligi in respectu ad potentias. Et quoad hoc etiam omnes formae sunt divisibiles. Nam omnes formae suas facultates habent, quia secundum se indifferentes sunt & proinde requirunt accidentia vel facultates, quibus determinentur ad operandum.

91
*Indivisi-
bilis secun-
dum quan-
tatem.*

Quinto: potest intelligi indivisibilitas in respectu ad quantitatem. Et id potest esse triplex. 1. Indivisibilem esse formam, sit idem, quod, forma esse extensam ad extensionem materiae, atque sic plures partes divisas, quasi continuatam. Hoc modo dico: Omnes formas divisibiles, quia omnes formae sunt in toto, & qualibet parte ejus. Et patet. Si enim forma non esset extensa vel divisas, ad pedem vel manum, v. g. tum pes esset sola materia, atque aded aliquid simplex, vel saltem aliquid unum per accidens. Ex materia & influxu sive virtute aut operatione prodeunt à forma. At hoc est absurdum. 2. Illa divisibilitas formarum, in respectu ad quantitatem, sic potest intelligi, quasi per se sint extensa ad distinctas sive divisas partes. Et hoc sensu nul-

form

forma est divisibilis
Non per se divisibilis
non convenit. III. In
quantitatem, potest
esse separabilis ab
alio ab alia. Recun-
ta i part. q. 76. a. 8. Epi-
sma indi eliminati-
ta. Et hæc divisi-
ta. Tales sunt formæ
ta. s. quæ, languen-
ta. s. post illor-
ta. s. erationes animæ, &
ta. s. animalium imperfec-
ta. s. slecta, in signu n
quod etiam post ab-
ta. s. olia spiritalibus, sed
ta. s. contra. Et idem el-
ta. s. uti colore, calore, &
ta. s. ut partes compositæ
ta. s. utia unius ab alia
ta. s. forma radicaliter quæ
ta. s. participationem & c
ta. s. animalis perfecti, quæ
ta. s. es principales, vel
ta. s. alium animæ, non
ta. s. patenz, ut anima
ta. s. el capite detruccat

C A

D E

1. Finis est Cap.
2. Ad finem pert.
3. Media sunt

forma est divisibilis, sed omnes sunt indivisibiles. Nam per se divisibile esse, soli materiæ vel quantitati convenit. III. Ista divisibilitas in respectu ad quantitatem, potest intelligi sic, quasi formæ pars una sit separabilis ab alia, & actualiter possit distinguī ab alia. Et cum distinguendum est, ex Theologia 1^a part. q. 76. a. 8. Et accensura gentes c. 72. Igitur alia forma indiscriminata informat partes suæ materiæ. Et hæc divisibilis est ad divisionem materiæ. Tales sunt formæ rerum inanimatarum, veluti aeris, & quæ, sanguinis, &c. Item formæ plantarum, quæ sæpe post dissolutionem utrinque habent operationes animæ, & frondescent: Item animæ animalium imperfectorum vel insectorum, quæ effecta, in signum animæ, non solum moventur quod etiam post absentiam animæ fieri potest à aliis spiritibus) sed etiam auferuntur & nutriuntur, & antea. Et idem est, in formis accidentalibus, veluti colore, calore, humore, &c. Alia forma informat partes compositi, & tenet, & cum dependentia unius ab alio. Unde, in talibus compositis, forma radicaliter quæ est in una parte, in aliis per participationem & dependentiam. Talis est forma animalis perfecti, quæ principaliter informat partes principales, veluti Cor, Cerebrum, & par. Unde solum anima, non potest dividi, ad divisionem materiæ, ut anima remaneat in brachio abscisso, vel capite detruncato.

CAPUT VI.

DE FINE.

1. Finis est Causa propter quam res est.
2. Ad finem pertinet media sive destinata.
3. Media sunt, quæ ducunt ad finem.

P

4. Finis

4. Finis officia sunt 1. Movere de fide agens. 2. Ordinare, Mensurare & dulcorare media.

5. Finis distinctionis variaz sunt: I. Finis proximus vel remotus.

6. Proximus finis est, qui proximè movet efficientem. Remotus est ad quem refertur finis proximus. Et hinc ultimus est quem referuntur omnes fines alii. Unde illi ad hunc dicuntur subordinati.

7. II. Finis est cuius vel cui.

8. Finis Cujus est cuius adipiscendi gratia agens operatur, ut: Sanitas respectu Medici. Finis Cui est subiectum, cui finis Cuius acquiritur, ut homo, cui medicus acquiritur sanitatem.

9. III. Finis est objectivus vel formalis.

10. Finis objectivus est res illa quæ potestur. Formalis est actio, quia res illa potestur. Sic priori modo finis objectivus refertur ad Deum. Posteriori modo Dei visio.

11. IV. Finis est indigentia vel assimilatio.

12. Finis indigentiae est, qui indiget rebus ad eum pertinentibus. Sic homo est finis omnium rerum naturalium. Indigentia nimis.

Finis assimilationis est, quo indigentia ad eum finem operantia, ideoque

Movere desiderant ut illi assimilentur. Talis finis hominis
 est Deum, qui non indiget homine sed con-
 tra, homo indiget Deo.

13. V. *Finis est principalis vel minus principalis.*

14. Finis principalis est, qui principaliter
 ab agente intenditur; Finis minus principa-
 lis, qui minus principaliter. Sic Finis princi-
 palis conjugii, est procreatio sobolis, minus
 principalis, ut sit solatium vitæ.

15. VI. *Finis est per se vel per accidens.*

16. Finis per se est, qui ab agente inten-
 ditur, secundum naturam & constitutio-
 nem cuiusque rei. Finis per accidens est, qui
 ab agente aliunde assumitur. Ita finis Iuris-
 prudentiæ per se est, dirimere æquum & ini-
 quum. Finis per accidens est, per eam ampli-
 ficare divitias.

Ille etiam dicitur Internus hic Exter-
 nus eodem sensu.

17. VII. *Finis est communis vel proprius.*

18. Proprius est, qui uni rei convenit, nec
 potest aliis convenire. Talis finis Logicæ
 est, tradere modum benè disferendi. Finis
 communis est, qui pluribus rebus convenit.
 Talis finis Logicæ est, perficere intellectum,
 ut dirigere ad Dei gloriam.

19. VIII. *Finis est finis, actionis vel rei facta.*

20. Finis actionis est res facienda. Velu-
 generationis finis, est compositum pro-

ducendum. Finis rei factæ, est operatio propter quam res fit, ut facti Solis finis est, illuminatio mundi.

COMMENTARIUS.

Hic quinque sunt tractanda. 1. De nomine. 2. De eius Definitione. 3. De eius Causalitate & pertinentibus ad eam. 4. De Divisionibus finis. 5. De Mediis.

PRIMO.

De Voce Finis.

Vox finis bifariam sumitur. *Primo* est idem quod Extremitas, siue terminus. Ita mors est finis vite punctum linea. Grecis dicitur *πῆγξ*, & apud Philosophos Latinos finis terminationis vel privationis. Deinde est idem, quod causa finalis, quæ Grecis specialiter *τέλος* dicitur, à perficiendo. Unde secundum hanc significationem Latini finem vocant finem perfectionis vel causalitatis. Vide *Sol. exorc.* 2. 54 & 2 de planis. p. 317. & *Zabar. in Comm.* ad 4. Meteor. p. 987 & 1025.

Dicitur Finis à *finiendo*, quia scilicet per finem operationem agentis. Nam acquiescit sine, cessat omnis operatio. *Scal. l. 2. de planis.* p. 317. derivat à *finendo*.

Finis, & causa finalis. Et scopus quemodo idem sit. *Quæritur?* Gabriel 2. dist. 1. q. 5. Distinguit finem causam finalem, dicitque finem esse terminum lum, ad quem diriguntur operationes. Causam autem finalem esse id, quod movet agentem ad operandum & sic causalitatem aliquam exerceat. Alii tamen distinguunt, Finem & Causam finalem esse idem, curidem sunt materia, & causa materialis, formalis & finalis. Sed discrimen à Gabriele & aliis annotatum facile stare potest. Hoc nolum volumus dicere, quod secundum amplitudinem suæ signifi-

Ambiguitas in voce finis.

Notatio finis.

An idem sit finis & causa finalis & scopus?

Deciditur.

ationis finis etiam possit significare, non causam, sed terminum solum. Hæc autem significatio loci non habet, in voce causæ finalis. Unde eodem modo distinguuntur *forma & causa formalis*. Nam forma potest etiam significare adjunctum, unde secundum omnem significationem non est idem forma & causa formalis. Item materia potest significare subiectum, veluti cum dicitur Materia in qua. Inde rursus secundum omnem significationem non est idem *materia & causa materialis*. Quod hætenus vox Finis secundum famolam significationem utimatur, ut sumitur in divisione causarum, utique finis & causa finalis prorsus idem sunt.

De convenientia & distinctione scopi & finis recte, quæ Seal habet in de plant. p. 102. seq. Gratianus verum inquit, primo suo significat. o nihil aliud quam regere significare. Periti sagittarii postquam intendunt, osud prius amittunt, quem teli mucrone punctum obexerunt, cuius mucronis obiectum scilicet in obsequio veniunt puncti visionem. Idcirco ad eam primam exertionem deducta vox, atque inde ad mentis agitationem, unde & sceptici dicit Pyrrhonici, qui & Zymnoci & Peritici eandem ob causam, quia semper esset in discussione, statuerent verum nihil. Et postea. Est autem scopus opera seu officium: Finis autem est quod movet utriusque ad operam. Est opera perfectio. Mover quidem etiam opera efficiunt sed non primo quia finis primo. Non simpliciter quia movet propterea quod movetur. Idcirco etiam finis nominis donatus est, sicut ab Aristotele. Duplicem namque finem dicit Aristoteles. Opera & scopus est finis quo. Opus autem ipsum factum est finis propter quod omnia sunt, quæ ante ipsum sunt. Idcirco Medici scopus est finis modus est medicari. Finis verus & ultimus & primum movens est sanitas.

Forma & causa formalis
liquo modo
differant

Materia & causa materialis

Scopus & finis
quo modo
differant

Finis definitur *Causa propter quam res est*. Cuius
Vox Propter hoc solum animadvertendum est, vocem *Propter*
declaratur. ambiguum esse. Generaliter sumitur vox illa, ad
 significandam omnem habitudinem causalem. Sicut
 Aristoteles 2. Physicorum. 7. ait: Omnes Causas pertine-
 re ad questionem *Propter quid*. Et nominatim pro-
 pter efficientem res dicitur esse ab Aristotele 1. post. c. 2.
 15. cum ait: *Propter quod unumquodque tale est, illud*
magis tale est. Loquitur enim hoc, non solum de
 ne, ut aliqui volunt, sed etiam de efficiente. ut
 contextu & usu Aristotelis clarum est. Specialiter
 autem significat habitudinem finalem solum: Hanc
 hanc significatio famosior est vocis *Propter*. *Propter*
finem *propter finem significat*, inquit Scal. exerc. 250.
 1. Si obijciatur: Ex praedictis sequi: definitionem
 finis sic non esse reciprocam. Respondendum est
 eo modo, quo dictum est supra, ad definitionem
 materiae, de voce *Ex*, & ad definitionem formae, de
 voce *Per*. Vide c. 4. n. 4. & c. 5. num. 13.

Solvitur
 obiectio.

7

Alia definitio finis est, secundum quam Finis
 definitur causa *Cujus gratia res est*, unde & finis pas-
 sim vocatur & dicitur. Vide Arist. 2. Physicorum. cap. 3. 7. &
 Meteor. c. 2. 1. de gener. & corrupt. 1. 4. Physicorum. Plat. in Gorg. Ad pri-
 mum quidem autorem huius definitionis Home-
 rum facit Eustachius in Comm. ad Iliad. 2.

Ac satis quidem manifestum est, quid sit, effi-
 causam, cujus gratia sit aliud, ut ulteriori declara-
 tione non eget.

Quaestio.

Id exquirendum est, quomodo haec definitio fi-
 generalis, cum non omnis finis sit finis *Cujus*, sed
 etiam aliquis finis *Cui*, ut infra diceretur num. 55. seqq.
 Iste igitur quomodo convenit, ut ejus gratia ali-
 quid sit. Videtur enim finis *Cujus* & *Cui* in eo di-
 stingui, quod finis *cujus* sit, cujus gratia, agens o-
 pere-

peritur, finis Cui au-
 geres operatur. Ac v-
 non esse verè cau-
 nemini comprehen-
 Vocatur igitur
 agere, & ad meliorem
 specialiter dicitur)
 Nam interreganti,
 respondere potest, &
 quod operetur he-
 illa est finis *cujus*; h-
 cujus gratia ageas

T
 De
 Hanc circa reit-
 fatur 1. Quae agen-
 3. Quae res possit e-
 reali, an in esse co-
 denique: Quae nar-

I. A
 Finem causam
 lum efficientem esse
 superius actum esse
 rum. cap. 2. quasi 3.
 Specialiter au-
 batur 1. Quia finis
 fatur 1. de gener. ca-
 activum non est. C-
 va, nisi per translati-
 ne, sequitur, quia
 ne, vel Metaphor-
 per translatione,
 est principium. Pr-
 ut docet Arist. 5. 1.
 principium. Vid-

operetur, finis Cui autem sit, non cuius gratia, sed cui
agens operatur. Ac videri posset propter hoc, finem *Solvitur.*
cui non esse verè causam. Sed tamen dicendum est:
Finem cui comprehendendi etiam sub data definitio-
ne. Vocatur igitur sic solum, specialis differentie
ergo, & ad meliorem distinctionem à fine (prout
specialiter dicitur) cuius. Quod dixi : evidens est.
Nam interreganti, cuius gratia operetur Medicus,
responderi potest, & quod operetur *sanitatis* gratiâ.
& quod operetur *hominis* alicuius gratia. Ex quibus
illa est finis *cujus*; hic est finis *cui*. Et tamen etiam
hujus gratiâ agens dicitur operari.

TERTIO.

De Causalitate Finis.

Hanc circa re inquirendum est. 1. An finis Cau-
sa sit? 2. Quæ agentia possint agere propter finem.
3. Quæ res possit esse finis. 4. An finis causet in esse
reali, an in esse cognito sive intentionali. Et 5. de-
denique: Quænam sit causalitas finis?

1. An finis sit Causa?

Finem causam esse negant Stoici, ponentes so-
lùm efficientem causam, contra quos generatim
superius actum est in questione de numero causa-
rum. cap. 2. quest. 3.

Specialiter autem quod finis non sit causa, pro-
barur 1. Quia finis nihil agit, ut expressè habet Ari-
stot. l. 1. de gener. cap. 7. v. 55. Cujus gratia ca:era sunt
activum non est. Quapropter sanitas ipsa non est acti-
va, nisi per translationem. Unde, facièdo proportio-
nè, sequitur, quia finis non agit, nisi per translatio-
nè, vel Metaphoricè, idcirco, nec esse causam, nisi
per translationè, vel Metaphoricè 2. Omnis causa
est principiū. Principiū n. est veluti genus causæ,
ut docet Arist. 5. Metaph. c. 1. At finis non potest esse
principium. Videtur enim habere oppositam rati-
onem

onem ad principium. Nam finis, ut nomen indicat, significat extremitatem, sed principium significat initium. 3. Si finis est causa, erit vel causa in effectu, vel in esse cognito. Hoc esse non potest. Nam effectus cognitus, siue intentionale, non est sibi proportionatus, ad producendum esse reale. Nec illud esse potest. Nam cum finis est in esse reali, cessat a productione & per hoc forma introducta est. At forma introducta est etiam compositum. Unde tunc non potest aliquid de iure causa esse ipsius compositum a quo, illud productum, adhuc dum producatur.

10
*Finem esse
causam pro
bat.*

Nihilominus, si cum esse causam certum est, non solum ex autoritate Philosophorum communiter ita docentium, sed etiam ex ratione. Finis habet aliquam influentiam, ad productionem effectus. Et finis est causa. Connexio firma est. Nam ratio causae est influere in effectum. Antecedens probatur. Nam finis dicitur extimulare causam efficientem item ex ploro desiderium agentis, item effectus dicitur propter eum esse. At hoc esse non possunt sine causalitate. Accedit, quod potissima demonstratio sumitur etiam ex fine. At potissima demonstratio sumitur solum a causa. E. Finis est causa.

11
*Solvuntur
objectiones.*

Quod obiebat. 1. Finem non agere vel movere, nisi Metaphoricè. Respondeo primum: Quod omnis causa dicitur agere, non est intelligendum de actione propriè & rigorosè dicta. Nam sic nec materia, imò nec forma quando officium suum formale exerceat, hoc in in se cōponat: compositis, quicquam agunt, sed actio sic soli efficienti convenit. Omnis autem causa agere dicitur, quatenus agere est idem, quod causare siue influere. Deinde, ex praedictis explicatur, quo sensu finis dicatur Metaphoricè agere. Nempe falsum finis dicatur Metaphoricè in tota sua latitudine, in qua extenditur ad quamvis causalitatem cuiusvis causae. Solum igitur Metapho-

*Quomodo
finis agat
Metaphori-
cè.*

phoricè agere vel
non enim produci
tunc in agere & ip
m actioni similes
Metaphoricè dicitur
in eamque actione

11. Quod obiebat
nihilominus potest
intelligi non causa
sine secula terminus
vel vite. In op
pium erit inchoat
libi terminatur. q
neus primū per
Et secundū
principii non est id
modo, quo in
modo principii
Sed ibi per prin
tam omnibus ca
intelligit causam
Quod tertio ob
pelle in esse inter
solvatur in sequen
mar, Num 40. seq.

11. Quam
Hac relappon
st, esse propter fin
Et multa quidem
men propter fines
autem ago, quae ag
ca, quae in dubium

1. Quare
Id affirmare re

11. Quam
Hac relappon
st, esse propter fin
Et multa quidem
men propter fines
autem ago, quae ag
ca, quae in dubium

1. Quare
Id affirmare re

11. Quam
Hac relappon
st, esse propter fin
Et multa quidem
men propter fines
autem ago, quae ag
ca, quae in dubium

phoricè agit vel movet finis, sumendo actionem
principium significat motionem pro actione & motione effectivam, h. e.
vel causam effectivam, quæ in rigore & specialiter actio dicitur. Huic
non potest. Nam effectum actioni similem actionem, habet finis. Et sic
est laus proportionis metaphoricè dicitur agere, imitando scilicet qua-
litatem. Nec illud est in quacunque actionem causæ efficientis.

11. Quod obijciatur: Finem & principium oppo-
nere bifariam potest intelligi. Primum per finem potest
intelligi, non causam finalem, sed extremum live extremum,
quo sensu terminus lineæ vel vitæ, vocatur finis li-
næ vel vitæ. In oppositione, ad hunc finem, prin-
cipium erit inchoatio vel initium alterius, quod
alibi terminatur, quomodo principium lineæ di-
cimus primum pensum, unde inchoatur tractus li-
næ. Et secundum hanc sententiam oppositio finis &
principii non est ad rem. Nam neutra vox accipitur
in modo, quo in horum doctrina accipi solet. Alio
modo principium & finem opponit Arist. 3 Met. t.
Sed ibi per principium non intelligit rem commu-
nem omnibus casibus, sed specialiter voce principii
intelligit causam efficientem.

Quod tertio obijciebatur, finem nec causam esse
posse inesse intentionali, nec in esse reali, melius
solvetur in sequentibus, ubi hanc rem persequemur,
Num. 40. seqq.

II. Quanam res agant propter finem?

Hac in resupponendam est in primis, quod aliud
sit, esse propter finem, aliud, agere propter finem.
Et multa quidem sunt propter alios fines, quæ ta-
men propter fines non agere dicuntur. De his autem
nunc ago, quæ agunt propter finem, ubi attingam
ea, quæ in dubium venire possunt, missis aliis.

I. Queritur ad hoc: An nullam agens a- gat propter finem?

Id affirmare tenentur illi, qui omnia casu & fortu-
tudo

tuū fieri existimant. Quæ sententia hic à nō
non est refellenda, nisi provocando ad cuiusq;
peritiam. Quilibet n. in se experitur, se ex o
intentione & destinatione voluntatis aliquo f
veluti ad lectionem alicujus libri, ad audiendū
liquem doctum virum, ad studendum Theolog
Philosophiæ, &c. At intentio & Casus pug
Nam quæ secundum intentionem fiunt, non s
Casu & contra.

II. QVÆRITUR:

An agentia Naturalia agunt propter finem

Per agentia naturalia hic non intelliguntur in
niversum illa agentia, quæ sunt res Physicæ, sed
homo modo agens naturale dicitur, quod opponi
agente voluntario. Sic ergo agentia naturalia sunt
primum ea, quæ animâ carent, ut Cælum, Ele-
ta, Meteora, lapides, metalla, &c. Deinde sunt
quæ animam quidem habent, sed tamen ratio-
carent, ut sunt plantæ, bestię, Zoophyta.

15   Hac in re summam Aristoteles docet, talia
Agentia agere propter finem, ut est 2. *Phys.* c. 7. Per
frustra a. netq; hoc: Quod natura dicitur nihil agere frustra
gunt propter ab Arist. 2. *de part. anim.* c. 13. & 1. *de coel.* cap. 4. Na
finem. frustra illud est, quod finem non habet. Un
 frustra non est, quod finem habet. Sed dubitat
 non levis est in hac sententia. Nam finis movet
 causas, secundum quod excitat desiderium in ag
 te, ex sui bonitate & amabilitate, ad se amandum
 acquirendum. Unde ex parte agentis videtur et
 necessaria cognitio finis. Ignori enim si ve in cogni
 nulla est cupido. Rem prorsus ignoram amare nu
 lus potest, inquit Aug. 1. *ro. de Trin.* c. 15. & 26.
 Anshelm. in *Monol.* c. 48. aliiq; Atqui agentia natu
 ralia finem non cognoscunt, ut per se evidens est, d
 inanimatis rebus & plantis, quibus prorsus null

utem complectitur duo. 1. Esse posterius. 2. Aliud
 prius, extrinsecus afficere vel denominare.
 Ergo quicquid aliud se prius extrinsecus affi-
 cit, id omne illius adjunctum est. Et proinde, quod
 ab alio afficitur, id huic *subijci* dicitur. Ex quo sic
 patet, subijci aliter hic tumi, & aliter in doctrina
 propositionū. Ibi enim subijci dicitur omne illud,
 quod in axioma *præponitur*. Hic autem subijci
 est nihil aliud, quam sub stare alii, se a posteriori vel
 extrinsecus afficienti.

I V. *Quanam res possint esse Subiecta vel
 Adjuncta?*

Hæc res quæ consistit in particularium quæ-
 onum Explicatione, explicanda est, ut intelligi
 sit latitudo hujus loci Dialectici. Ergo quæ-
 ar.

I. *An Substantia possint esse Adjuncta.*

Videtur quod non. Nam secundum Arist. 1. *Ca-*
l. 5. Substantiæ non sunt in subiecto. At si non
 sunt in subiecto, non sunt adjuncta. Deinde ad-
 juncta Aristotelicis dicuntur accidentia. At absur-
 dum est, Substantiam esse accidens. Nam acci-
 dens & Substantia opponuntur contradictione.

Nihilominus in oppositum dicendum est. Sub-
 stantias omnino posse esse adjuncta, ut patet *primò*.

Ex habitibus, qui sunt adjuncta rerum habitata-
 rum. Et tamen connotant substantiam. Sic arma
 adjunctum militis, vestis adjunctum hominis,
 domus adjunctum rei inauratæ. Deinde patet ex for-
 ma, quæ substantia est, & tamen est adjunctum ma-
 teriæ, quæ proinde communissime solet dici subje-
 ctum, receptaculum *δοξα* & formarum. *Teris* ha-
 beret idem ex rebus locatis, quæ sunt adjuncta lo-
 corum, Et tamen istæ sunt substantiæ. Et hoc cen-
 sum.

firmatur, quod in resolutione talium propositionum non possunt terminalia referri, quam ad substantiam & adjunctum, ut adjunctum sit Substantia. Tales propositiones sunt: *Miles est armatus. Equus est vestitus. Forma est in materia. Anima est in corpore. Aqua est in spongia. Piscis est in aqua.* Quamvis substantias esse adjuncta occupata clarum est, quod multae Substantiae occupantur in objectis.

Respondi potest: Cum habitus enunciatur re habitura, tunc in habitu connotari duo, 1. re habituram, 2. ipsam adjacentiam. Et hanc esse adjunctum, non illud, prout quidem de habitibus sentiunt Colonien. in *Hispan. tract. 3. Cap. Log. fol. 15. q. unic. Colleg. Conimb. l. Categ. c. 9. q. 3. n. 2. Sum. disp. 33. Met. Num. 3. aliq.* Unde secundum istos est etiam substantiam posse esse adjunctum accidens. Eam tamen opinionem satis confutat doctrina *Prædicam. c. 15. n. 6. seqq. B. 2. Resp. idem esse, adjunctum & accidens, quantum ad unam significationem: Et per hoc habitum dicitur non esse accidens, nisi prout significat adjacentiam, Esse tamen posse adjunctum prout solum adjacentiam, sed etiam ipsum corpus centr significat. Id ex Coniugatis confirmatur. Substantia vel ipsum corpus adjacens adjunctum Ergo est adjunctum.*

16. Igitur ad superiores objectiones, Resp. 1. Ad contrarium auctorem, quia dicitur id esse accidens & adjunctum, quia dicitur aliud esse. Accidens diversimodè sumitur, ut satis declarantur in doctrina *Prædicam. c. 6. n. 1. Substantia & accidens opponuntur contradictoriè, quatenus accidens absolute sumitur, & prædicametaliter, quod*

ne talium propo-
d referri, quam ad
unum sic Substa-
ntia est in materia.
ma. Anima est in cor-
pore. Quare
occipit clarum
occupantur in obje-
cto.

habitu enunciat
connotati duo, i
entiam, Et hanc so-
lout eudem de ha-
bitu. Cap. Leg. 1.
tor ex istantia, ha-
bitum corpus adja-
cent. Roman. 1. 5.
Cap. 1. 9. 3. 2. Su-
dele secundum istos
posse esse adjunctum
nem satis confirma-
re. B. 2. Resp.
cens. quantum a-
per hoc habitum
i prout ego fiat a-
djunctum prout
m. plura corpora
aris confirmantur.
s adjacens adjungit

Porro hic dubium est, Si in subiecto esse dicatur
oprie, an cum adhuc in subiecto esse, possit con-
nare substantiis?
Igitur sic in subiecto esse dicitur, quod cum infic-
na est pars rei, & omnino esse non potest nisi in
are, ut Aristot. definit. l. Categ. c. 2. *ὅν τὸ ποιεῖν ἐν αὐτῷ*
is est. Et secundum hanc significationem ejus
od est in subiecto, Aristoteles negat substan-
as esse in subiecto l. Categ. cap. 5 § 12. Et merito:
eum substantiæ sic essent in subiecto, essent ac-
cidentia.

la contrarium autem videtur esse. 1. Esse in alio
videtur aliud esse, quam esse in subiecto. Nam
Accidens definitur Ess substantia in alio, ni-
aliud intelligitur esse, quam Ess non substantia
subiecto. At esse in alio potest convenire sub-

17
*Soluntur
Objectiones.*

18
*An sub-
stantia sunt
in subiecto,
rigore è lo-
quendo?*

18
*In subiecto
esse quid sit?*

VIII. *ut satis clarè ante confirmata est, quod scilicet*
modos, quibus substantiæ non sunt in subiecto.

Unde ad primum Respond. quod esse in alio (in substantia) non dicatur & qui pollent objectiones.
3. sunt hi, 1. Dicimus significatione sui) non dicatur & qui pollent objectiones.
2. sicut digitus est ad esse in subiecto. Proculdubio enim aliud est
esse in alio ut in genere, vel specie vel causa, & ab eo
quod est esse in alio ut subiecto, omnino sicut et-
iam ipsum genus, species, causa, &c. aliud sunt quàm
subiectum. 2. Famosè tamen in alio esse intelligitur
in hærentia, accidentibus propria quo sensu et-
iam usurpatur in definitione accidentis ut ad de-
initionem substantiæ exposui in tract. de predic. c. 5.
locum in loco. 3. sicut
ut vocat. 4. sicut

Ad alterum ut respondeatur, declaranda est defi-
nitio Aristotelica ejus, quod est in subiecto. 1. Dici-
tur: In subiecto id esse dico: quod cum in sit. id est ad
hoc. Hæc Phrasis in præsentia notat modum
existendi, proprium (non Metaphoricum, vel
Carachæsticum) & Physicum sive naturalem, ut
docent Conimbricenses l. Categ. c. 4 q. 2. & 3.

II. Dicitur: Non est pars. Hæc Periphrasis am-
plianda est sic, ut intelligatur neque esse pars essen-
tialis ejus in quo est, neque pars essentialis alterius
in quo est. Quodque hoc modo intelligi-
lum sit, apparet. Nam 1. quod pars est intelli-
gitur hinc pars essentialis, clarum est ex eo, quod a-
liquin accidentia, quæ sine dubio sunt in subje-
cto, sunt etiam partes, sed accidentales. Dicimus
enim aliquid compositum ex subiecto & acciden-
te. At termini componentes latè dicuntur partes
rei compositæ. 2. Quod intelligatur non solum
pars illa, quæ est pars ejus in quo est, sed etiam pars
illa, quæ cum eo in quo est, est pars essentialis alte-
rius, itidem clarum est. Nam quod alterius pars
essentialis est, cū eo in quo est, hoc eo ipso indica-
tur esse ejusdem naturæ vel generis cum eo in quo

est. Nam Entia diversorum generum non possunt
cocurrere ad constituendum unum per se, sed sen-
per faciunt Ens per accidens. At quod constituit
partes essentielles id est Ens per se.

3. Dicitur: *Et non potest esse in illis.* Hæc particula bifariam intelligi potest. Primum, ut illud in idem intelligatur, hoc sensu, ut quod est in subiecto, non possit esse nisi in aliqua re. Et sic hæc particula requiritur, ut quod est in subiecto non possit esse in subiecto, vel ut non possit per se subsistere. *Secundo* potest intelligi distinctè, hoc sensu, ut quod est in aliquo subiecto, non possit alibi esse quàm in illo subiecto, cuius enim convenit, quomodo calor ignis non potest esse extra ignem, figura huius rei non potest esse extra hanc rem, &c. Et perinde quidem est, quia cum sensus horum acceptus solum sit, si ad posteritorem sensum intelligatur, addendum est, quod est in aliquo subiecto non posse extra illud esse *idem numero*. Si enim loquamur de eodem specie aut genere, scius est.

His expositis dico ad *secundam* objectionem, Primum, Secundum, Tertium & Quartum modum quibus *Entia* sunt in alio, Catachresticè continetur sub modis essendi in. Et per hoc excluduntur à definitione ejus, quod est in subiecto per primam particulam. 2. Rursus primus, secundus & tertius. Nam singula horum partes sunt, 3. Ille modus quo una persona divina est in alia, excluditur per primam particulam, in quantum ea requirit naturalem existentiam. 4. Locatum in loco, & res in tempore existens excluditur, quod locatum potest non esse in loco, & res in tempore. Illud quidem: si Deus sistat aliquod corpus, & conservet in vacuo, quod non minus facere potest, ac conservare hominem in aqua vel pisce in aere. Hoc verò: si Deus quiesce

nerum non possunt
um per se, sed tem
quod constituitur
le.
illam. Hæc parti
rimo, ut illud in ill
ur quod est in sub
are Et sic hæc par
subiecto non poss
non possit per se sub
tincte, hoc sensu
non possit alibi esse
contenit, quomodo
extrinsecam, figur
anorem, &c. Et per
horum acceptum
intelligatur, ad de
cto non posse ex
n loquamur de co
obedientiam, Pri
Septimum modum
ch esticè continet
excluduntur à dese
o per primam par
ndus & tertius mo
particulam. Nam
ille modus quo una
udatur per primam
vit naturalem in
co, & res in tempo
tum potest non esse
ad qui tem: si Deus
ret in vacuo, quod
servare hominem
re: si Deus quiesce
re fa

faciat cœlū. Nam cum res dicuntur esse in tem
re, tum id intelligitur de tempore extrinseco.
um loquentes de tempore intrinseco, non dici
us res esse in tempore, sed esse temporales h.e. du
e successivè, &c. Al'as notavi ex Latina versione,
eatum excludi per hoc quod dicitur *in sit*. Nam
ca tum non in est loco. Sed Græcus textus hahe
are *ἐν τῷ τόπῳ* existens in aliquo, quod sic locato
venit.

II. An Accidentia possint esse subiecta?

Non queritur nunc de subiecto occupante. Id
im dubium non est, quod accidentia possint esse
subiecta, quomodo sonus objicitur auditui, color
ul, aliæque qualitates tactus objecta sunt. Sed
primis queritur *de subiecto inherens*. An scilicet
accidentibus possit inherere aliud accidens, un
removetur etiam ab hac quaestione exemplum
loco, qui accidens est, & tamen est locati subje
um. Atque sic loquendo de subiecto inherentiæ)
etur A'ristoteles dixisse accidentis non est acci
as. *ἐν μὴ συνθεσικόν τὸ συνθεσικόν*. 4. *Metaphys. tex.*
13. 14. Addit autem Aristoteles *ἐν μὴ ἀμφοῖν συμ*
πύκνως τ' αὐτῶν ἡ σύνθεσις *ambo accidens eadem*. Ex quo pri
m sequitur: accidentia posse esse subiecta aliorū
identium, cum scilicet utraq; horum accidunt
em substantiæ. Sic supe' fieri (quæ est quanti
& sic accidens) accidit ut sit alba vel nigra, qui
lores sunt accidentia, sed illa superficies & illi
lores accidunt eidem corpori.

Cæterum hæc in primis quaestio est. *An cum ac*
ciens convenit substantia, mediante alio accidente, an
illud accidens etiam inherens huic accidenti, sic, ut
verè sit subiectum inherentiæ, an vtro solū sit dispo
substantia, propter quā interveniunt substantia re
ut illud accidens? Velut color nō dicatur inhe

24
Formatur
status.

25
Sensus qua
stionis.

re in superficie tanquam subiecto, sed ut solū
superficies vel quantitas substantię sit conditio,
jussu interveni corpus sit coloratum. Ubi in utraque
que partem variaz sunt sententiaz, ut videre est apud
Suarez *disp. Met. 14. f. 4.*

26

*Definitio qua
Posse omnino etiam accidens recipere in se*

igitur dicendum est pro resolutione questionis
Posse omnino etiam accidens recipere in se
alia, ut hinc eo habeant. Id ita esse apparet I. de
perficiē & colore. Nam quod color terere inhaere
in quantitate, & quantitas nō solū sit dispositio su
stantię, qua mediante recipiat colorem, appar
quia colori convenit extensio. Sed extensio nō
test cuiquam competere, nisi vel sit ipsa quantitas
vel habeat quantitatem, quomodo corpora habent
extensionem, vel sit in quantitate, quomodo acci
dentia habent extensionem. II. Idem probatur
habitibus, qui necessariō recipiuntur proximē
potentiis & non in forma, vel substantia. Nam
vant potentias ad operandum, id autem nō faciunt
nisi per seipsas, & informant ipsas potentias ad
que in iis recipiuntur. Quia ratione etiam Suarez
titur *Cit. disp. 14. f. 4. n. 7.*

27

Objectiones.

Duo videntur hic obijci posse. I. Quod acci
dentis possit esse accidens, etiam cum non am
accidat eidem. Veluti est de quantitate Math
matica. Hęc enim abstracta est à subiecto, sive m
teria, & tamen habet accidentia, veluti æquali
tem, inæqualitatem, &c. II. Si accidentia possu
in se recipere accidentia, Ergo sic substantia accide
tibus. At substantia accidentibus convenit substanti
tiaz, imō substantiam facit. Dicitur enim à substantia
stando (accidentibus.) Unde per hęc non remanebit
discrimen substantię & accidentis.

28

Soluntur.

Respondeo, ad primum bifariam. Primum dici
test intelligi illud (Accidentia non est accidens, nisi a
bo accedant eidem) de Phisica inhaerentia, qualis sit
li

revera est in mu
non possit haerere
anteidem. Tale
Mathematica. I
sic, hoc est, cum tal
tura. Sed cum est
materia sensibilis.
stratem Mathematic
a, vel subiecto om
lateria autem intel
ematica non abstr
entis non sit accide
tic enim quantitati
Et utraque eide
Ad secundum, R
ecidenti inhaeret,
est subiectum primi
emper est substanti
ens à substantia,
substantia accidentib
Ceterum notatio il
stando) non est ad
stantia, quæ accide
non sunt substantia
hinc in genere à not
m argumentum.
III. An non En
Vulgata est prop
entia, nulla qualita
Nam non possum
ecti vel adjuncti, al
tum videlicet app
tans. Adjunctum
quod esse (acciden

et revera est in mundo & natura. Ut accidens ve-
 non possit hærere in alio accidente, nisi ambo ac-
 cident eadem. Tale quid autem non est in quanti-
 tate Mathematica. Nam quantitas Mathematica
 sic, hoc est, cum tali abstractione, non est in reru
 natura. Sed cum est in rerum natura semper hærere
 materia sensibili. *Secundo* addi potest, etiã quan-
 titatem Mathematicam non posse abstrahi à mate-
 ria, vel subiecto omni, sed solum à materia sensili.
 Materia autem intelligibilis, à qua quantitas Ma-
 thematica non abstrahitur, sufficit ad hoc, ut acci-
 dentis non sit accidens, nisi ambo accident eadem.
 Sed extensio nō
 vel si ipsa quantitas
 modo corpora habet
 tate, quomodo acci-

Ad secundum, Respondeo: Cum accidens alii
 accidenti inhæret, tum tamen illud accidens non
 est subiectum primum. Primum igitur subiectum
 semper est substantia. Et per hoc satis differt Acci-
 dens à substantia, quod substantia potest ultimo
 abstrahere accidentibus, accidens autem nequaquam.
 Ceterum notatio illa substantiæ (ut dicatur à sub-
 stantia, quæ accidentibus non substant. Et aliqua
 non sunt substantiæ, quæ accidentibus substant. Et
 incin genere à notatione non solet duci necessari-
 um argumentum.

III. An non En possit esse alterius subiectum vel adjunctum?

Vulgata est propositio: *Non Entia nulla sunt acci-*
dentia, nulla qualitates, nulla operationes. Ea vera est.
 Nam non possumus apprehendere rationem sub-
 ecti vel adjuncti, aliter ac sub ratione Entis. Subje-
 ctum videlicet apprehendimus, tanquam alii sub-
 stans. Adjunctum, tanquam formam, quæ det ali-
 quod esse (accidentale) subiecto. Atque sic impli-

cario videtur esse, si subjectum aut adjunctum a quo dicitur non ens, cum ex dictis appareat, subjectum & adjunctum esse differentias Entis solū sunt tamen aliqua observanda, quod commodè si solvamus objectiones ponendas.

31
Objectiones.

I. Objectum comprehenditur sub subjecto, illud potest esse non Ens, sic intellectus occupatur in cognoscendis privationibus & negationibus quæ sunt non Entia. Logica etiam occupatur in omni Ente & non Ente. II. Argumentor hinc spectat aliud. Cum Logica dicitur occupari in omni Ente & non Ente, tum id non intelligitur aliter, quam quod formæ sive notiones Logicæ, possint applicari omni Enti & non Enti, vel quod istis istæ formæ induci possint. Consequens ergo est, ut hoc ipsum etiam subjectum & adjunctum, quæ notiones Logicæ sunt, sint applicabiles a non-Enti. III. Quæ finguntur non sunt, longe enim differunt fingi & esse. Et tamen quæ finguntur habent accidentia. Sic Chimæra, quæ fingitur, habet quantitatem & figuram & actiones ut Homerus Iliad. 7. ait.

Πρότερον λέγειν τοῦτε δεξιὰν μέσσην τε χίμαιραν
Δενδρὸν δ' ἀνθρώπου πρὸς μέν τε καὶ ἵππου μένος.

Hoc est:

Ante Leo, post autem Draco, media autem Capra, magnam spirans ignis vim ardentis. Et sic in aliis.

32

IV. Res futuræ, ut Eclipses sequentis anni, nondum sunt & tamen jam dum habent adjuncta & operationes etiam, hoc ipso, quod efficiunt sui notitiam in mente providentis, & sic in aliis.

V. Privationes sunt non Entia, Et tamen sunt adjuncta eorum, quibus naturâ convenit habitus. Quod si adjuncta non sunt, quero, quale sit axiomatum cum dicitur: Bartimæus est cæcus: Irus est pauper, &c. Hæc argumenta si solvantur, plana erit questio proposita.

Et

Est autem præsciendum, quod differenter lo-
quendum sit de subjecto occupante sive ob-
jectis cæteris. Ergo non ens non potest esse
objectum, primariò scilicet & per se, potest ta-
men per accidens & secundariò esse objectum, *possit esse ob-
jectum.*
Nam ut per juxta positionem ad Ens intelliga-
tur per remotionem Entitatis. Atque hoc sensu
posteriori intellectus & Logica occupantur in
non-Ente, & Logica non-Ente induit formas suas,
similitudinem videlicet ad Entia. Atque sic in
omni Ente absurdam non est, aliquid non-ens esse
naturaliter, quam objectum vel objectum secundarium & per acci-
dens. De subjectis cæteris autem alia limitatio fa-
cienda est.

Igitur de rerum fictarum adjunctis respondeo
secundam. 1. Si in genere loquamur, res illæ non ha-
bent adjuncta. Sicut enim ipse non sunt, sed sin-
tius solum, ita etiam non habent adjuncta, sed
solum habere. 2. Si tamen, *ex adre* loquendo,
ut crederetur habere adjuncta, tunc etiam admit-
tenda est hæc proportio: Quod est verè non Ens, es-
t etiam verè non est subjectum vel adjunctum.
Nunc quod quidem est non Ens, sed tamen fi-
ctum ut Ens, hujus etiam fictum subjectum & ad-
junctum est.

Ad quartum, Respondeo accuratè loquendo res
illas non esse non-Entia. Hic tamen advertendū,
ut bifariam sumi. Aliquando intelligitur partici-
paliter, & tum, (sicut alia participia connotant actū
currentem est, qui actū currit, scribens, qui actū scri-
bit, dicens, qui actū dicit sic etiam) Ens connotat ac-
tum. Est; sic Ens, quod habet actū currendi, vel est
quod existens. Et hoc significatu res et future & ob-
stantia. Aliiter Ens sumitur nominaliter, quæ trā-
scendentalis ejus significatio est. Et sic Ens abstrahit
ab eo.

33

*Obiecta.
Non Ens,
quomodo
possit esse ob-
jectum.*

34

*De rebus fi-
ctis.*

35

*Ens bifariè
sumitur.*

ab eo, quod est actus vel potestate. Estque ad eum non solum id, quod nunc actu existit, sed etiam quod est possibile. Est autem possibile id, quod est & la in suis causis. Ex dictis patet adjuncta rerum rarum, non esse adjuncta Non Entium.

36

Ad quintum dico: Privationes esse adjuncta *ἀναλογίαν & similitudinem ad habitus. Est enim* *privatio* *ἐξ ὁμοιωμάτων*, quodammodo habitus per Arist. *Phys. c. 8 & 75. & l. 5. Metaphys. 17.* Et propter hanc *ἀναλογίαν* Logicus etiam dicit privationes esse adjuncta.

IV. An Deus sit subjectum?

37

Quæritur: An Deus possit esse exemplum subjecti, subjecti, inquam (non occupantis sed) inherentiæ vel adhesionis. Quæro autem de duobus. 1. An eorum attributorum, quæ idem sunt cum essentia divina, adhuc tamen Deus possit dici subjectum, veluti omnipotentia, omniscientia & cætorum, 2. Deinde, An sit subjectum Deus vel filii Dei, respectu humanitatis assumptæ? De singulis videndum.

1. An Deus sit subjectum attributorum, quæ realiter eadem sunt cum ipso?

38

Suppono in primis ex Metaphysicis Deo non convenire accidentia, quæ in eo fiat, sed attributa, quæ in Deo dicantur identificari cum essentia divina.igitur hæc quæstio resolvenda est sic, sicut illa: An Deus habeat affectiones? Vel: An Deus sit subjectum suorum attributorum? Nam & hæc attributa realiter ab Ente non differunt, differunt solum, quæ connotant aliquid respectum vel negationem, quæ non indicantur voce Entis. Sic Ens & bonum realiter idem sunt, solum differunt, quod bonum im-

respectum ad
amo non significat
er idem est cum E
nem implicat negat
imò non significat
est etiam in divinis
eat cum ipso Deo,
am connotant aliqu
voce Dei. Sic omni
vinam, sed cum hoc
ferur ad objectam
scientia, quatenus
& sic in cæteris.
Igitur Log. c. d.
orum subjectum, &
te potest, ex aliquo
de Deo, sicut aliter
demonstrantur. At q
tur aliter quam adj
ratio concipitur
dens patet. Nam
immortalis, Ens p
in cæteris. 2. Qui
fiunt, non possunt
& adjecto. Velu
est omniscius, De
m-ntorum hic est
subjecti & adjuncti
Duo sunt, quæ
juncti est, ut sub
quemadmodum
has non est corp
finiur mentione
additionem vel a
extraessentialis, u
2. post. cap. 18. & 35.

at respectum ad appetitum vel voluntatem, qui
 timo non significatur voce Entis. Sic & unum rea-
 ter idem est cum Ente, & solum differunt, quod
 num implicat negationem h.e. indivisionem, que
 rimò non significatur voce Entis. Ad eum modum
 est etiam in divinis attributis. Hæc realiter eadem
 ant cum ipso Deo, differunt tamen, quod hæc et-
 um connotant aliquid expressè non significatum
 voce Dei. Sic omnipotentia significat essentiam di-
 vinam, sed cum hoc respectu quatenus scilicet re-
 fertur ad objectum possibile vel factibile; Omni-
 scientia, quatenus respicit objectum cognoscibile
 & sic in cæteris.

Igitur Log cè Deum dici posse attributorum su-
 orum subiectum, & Ens suarum affectionum, pate-
 re potest, ex aliquibus signis. 1. Quia attributa ista
 de Deo, sicut affectiones Transcendentes de Ente
 demonstrantur. At quod demonstratur non concipi-
 tur aliter quam adjunctum, nec de quo sit demon-
 stratio concipitur aliter quam subiectum. Antece-
 dens patet. Nam de Deo demonstramus quod sit
 immortalis, Ens perfectissimum, immensus, & sic
 in cæteris. 2. Quia axiomata, quæ ex hac materia
 fiunt, non possunt aliter resolvi, quam ex subiecto
 & adjuncto. Veluti: Deus est omnipotens, Deus
 est omniscius, Deus est immensus. Quorum argu-
 mentorum hic est dispositio, si non est dispositio
 subiecti & adjuncti? Alia mitto.

Duo sunt, quæ obijci possunt. 1. Deratione ad-
 juncti est, ut subiectum sit extra essentiam ejus, *Object.*
 quemadmodum risibilitas non est homo, & mobi-
 litas non est corpus. Ita patet, quia adjunctum de-
 finitur mentione subiecti solum in accidentibus per
 additionem vel appositionem alicujus extranei, vel
 extraessentialis, ut Arist. docet l. 7. Met. cap. 5. t. 18. &
 1. post. cap. 18. t. 35. At talia non sunt attributa divina.
 Sicut

39
Deciso.

40

Santenim realiter eadem cum ipsa divina essentia
ut nunc supponimus.

41

2. Si Deus esset subiectum suorum attributorum, tunc Deus esset compositus, nempe ex subiecto & adjuncto. At hoc est absurdum.

42

Solutio.

Ad primum respond. Aliud esse, esse verum Accidentis, vel affectionem propriè dictam, & aliud, compositum vel explicari per modum adjuncti vel affectionis, ut in attributis Eatis notavit Suarez *disputat. 1. Naturæ divinæ Met. 1. n. 5.* Igitur quod verè est accidens vel adjunctum, extra ejus rationem debet esse subiectum. At secus est in his, quæ solum explicantur per modum adjuncti, sicut affectiones Eatis etiam implicentur. Compositum autem Ens, ut prius dictum, & tamen explicatur per modum affectionum vel adjunctorum.

43

Ad secundum dico: Et si Deus sit subiectum suorum attributorum, non tamen hinc fit in eo compositio ex subiecto & adjuncto vel accidente. Non enim ipso, quia illa attributa sunt realiter eadem cum Deo. At termini componentes debent esse realiter distincti. Rursus simile est exemplum de affectionibus Eatis. Nam neque hæ faciunt compositionem cum vel in Ente, quia illud realiter includunt. Si enim facerent compositionem in Ente transcendenter sumpto, tum simplicissimum non posset dici Ens. Ens enim involveret compositionem, simplicissimum autem remouet omnem compositionem.

3. An Deus sit subiectum humanitatis?

44

Intelligitur hæc quæstio de persona Christi. Estque uite omnia animadvertendum, vocem Dei hicb. f. r. iam intelligi posse, vel enim intelligitur ut Concreta personæ, estque idem quod Christus vel Messias, quod est nomen significans duas natu-

ut docet Damascen. l. 3. de Orthod. fid. c. 3. & Augustin. in psal. 44. vel intelligitur et Concretum di-
narum naturas, veluti cum dicimus Christus est De-
& homo. Et hoc posteriori modo alii dicunt,
cum esse subiectum humanitatis. Et iustus: De-
h. e. Christum vel suppositum personale esse te-
m (non subiectum) cuius pars sit humana natura.
utroque videndum.

1. *Natura divina & humana possunt quodammodo* 45
partes dici persone ὁ λόγος. Ita communiter nostri *Natura po-*
docent, qui distinguunt inter λόγον ἑνῶν & σύνθετον *essentiam per-*
simplicem & Compositum, Simplicem ante incar- *sona.*
nationem, Compositum post incarnationem. At
compositum non est quod partes non habet. Par-
tes ergo erunt naturae distinctae ὁ λόγος. Deinde fa-
cit huc similitudo, quā Patres utuntur ad describē-
um unionem personalem, quae sumpta est ab ani-
a & corpore, quae partes sunt compositi. Scilicet Justini
Martyr. in expos. fidei. tom. 3. f. 18. Congruens ex-
emplum dicit, quod sumitur ab anima & corpore,
illustrandam unionem personalem. Et Athanasius
Dial. de Trinit. & in Symbolo, sicut anima rationalis
& caro, unus est homo, ita Deus & homo unus
est Christus. Vide etiam Augustin. Epist. 57. Imò a-
rtissimè naturas istas partes dicit Damasc. lib. 3.
Orthod. fid. cap. 4. Sic & Patres alii. Et Fonseca l.
Met. c. 8. q. 7. f. 2. f. 560. Thomas 3. part. q. 2. a. 4. Lō-
rd. l. 3. d. 6. & Philosophi & Theologi scholastici.

Dixi autem *Quodammodo*, quia sunt aliquae im-
perfectiores, quae significantur voce partium, quae
naturis istis Christi non conveniunt. Veluti quod
annis pars est aliquid incompletum & imperfe-
um, item quod partes habet distinctionem à to-
to. Et cum hac conditione intellige adus est etiam
amascenus, *Duas naturas*, inquit Clichtophæus,
com-

Commentator Damasceni, l. 3 de Orthod. fid. c. 4. cat Damascenus partes *αναλογίας*, quod quemadmodum partes inter se diversæ uniuantur in toto, ita iusmodi duæ naturæ in uno supposito. Illarum men naturarum non est compositio in Tertio, simplicissima unio.

47

Goslavi
Antitrini
tarii object.

Hanc tamen sententiam oppugnat Goslavi part. 3. Miscell. Theolog. pag. 206 seqq. & disp. 6. Coll. Theolog. conclus. 4. & imprimis Goslavius Antitrinarius l. 3. contra Keckerm. (qui duas naturas par posse dici Christi tradit l. 3. System. Theolog. c. 2. p. 3. Et System. Log. l. 1. c. 32.) c. 5. p. 145. Sexcenta, inquit, augmenta sunt, quibus hic error tollatur. Ponit autem solum duo. 1. Sequitur, inquit, Christum personam non necessariò habuisse humanam naturam assumptam. Totum enim non est nisi partibus constitutus & positus. 2. Homo de Christo non prædicatur, ut nec Deus. Pars enim non prædicatur toto. Hac posteriori ratione uritur etiam Goslavius citato loco. Additque Goclenius tertio, si humanitas esset pars personæ Christi, esset pars verbi. It. 4. Summè simplex (ut Deus) non potest cum alio subire compositionem & constitutionem. Atque hanc quartam rationem etiam usurpat Beza Respon. ad Colloq. Mompelg. p. 119. Ubi tamen postea fatetur posse naturas partes vocari *αναλογίας*, verbis, supposito nomine descriptis ex Clichrophæo quæ antelata sunt.

48

Selmanni
objectiones.

Ad primum respond. negando consequentiam. Saepe enim contingit, ut pars sit quod toti constituitur. Sic dens est pars animalis, qui accedit adnascitur animali producto. Sic & cornua, plumæ in animalibus. Et in summa, quicquid quiritur in accretione, veluti est pars superior arboris, id pars est, & tamen accedit arbori habenti eam. Facitque huc similitudo veterum, qui hanc rem

trabant similitudinem interius vel impatiens arboris post iobebat etiam esse.

Ad secundum resp. nam possint enunciarum de partibus,

uliatia supposita vel non debet Goclenius

ositionem, Chr. stula, Minocaurus est

ur natura humana Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

Minocaurus est tau Minocaurus est tau

arabant similitudine sumpta à furore, vel ramo, qui inferitur vel implantatur stipiti. Iste est pars prius arboris post infitionem, quæ tamen ante abebat etiam esse.

Ad secundum resp. negando, quod partes nunguam possint enunciari de toto. Fallitque in universam de partibus, quæ extra unionem faciunt peculiaritatem suppositæ vel personas, ut diffiteri saltem non debet Goclenius Carolstadius n. istam propositionem, Chr. sus est homo, comparavit cum la, Minotaurus est homo. Nempe in hoc unione natura humana & taurina. Hinc ergo dico: Minotaurus est taurus, & Minotaurus est homo. Et in Trigelapho uniantur natura cervi & hirci. Et inde dicimus: Trigelaphus est cervus, Trigelaphus est hircus. Hæc exempla non idem assero, quasi propositionem personalem velim his æquare, sed solum ut appareat, partem quandoq; enunciari nomine substantivo de toto. Semper autem cogitandum est, solum naturas vocari partes quodammodo.

Ad tertium resp. Negando consequentiam. Alia enim relatio est humanæ naturæ ad Deitatem, alia personam. Alioquin etiam inferam, si humana natura est adjunctum divinæ naturæ, est etiam adjunctum personæ; Absurdum.

Ad quartum similiter resp. solum quodammodo partes vocari naturas Christi. Quod 2. ad hoc, ut quodammodo pars sit, Dei simplicitas, non obstat, nec ex hoc ipso, quia eo non obstante unitur personaliter cum alio. At hoc ipsum (uniri cum alio personaliter) indicat naturam divinam esse alterum terminum unitorum, unde involvitur quæcunque ratio partis.

11. *Natura humana in Christo non debet dici divina adjunctum.* Hæc propositio considerat

V. natura adjunctum.

Natura hu- naturas Christi adinvicem, intenditurque
mana n- declaratio illius quod principaliter quaeritur.
est divina est ea propositio contra Gedenium, qui ad-
adjunctum. eum vocat, par. 1. probl. quast. 41 & par 3. *Con-*
vers. Theol. p. 222. 228. ex Schegk om Colligio Th
 d. 6. coniect.

33

Rationes il-
lius senten-
tiae.

Contrarium autem tenent Dn D Mentzerus
 2. tom. 1. Gieff. h. 71. Dn. D. Meinerus in *Philos. so-*
 f. 1 q. 4. p. 113. Chema. l. de duobus naturis in *Christo*
 6. p. 35. Col. 2. adde Thomam 3. p. q. 2. a. 6. Sento
 hujus negationis fundamenta firmissima. i. S. h
 manitas esset adjunctum λόγος tum λόγος non po-
 teret dici homo, sed humanus. Adjunctum enim n
 predicatur de subj. & o nomine substantivo. Ino
 que exposita sententia sequitur πρὸς ὅς τινος Nesto-
 riana, quam rem non solum nostri Theologi urge-
 sed etiam Thomas citat loco d. Alia opinio, inqu
 incidit in errorem Nestorii, quārum, ad hoc, qu
 posuit unionem accidentalem. Non enim dissi-
 dicere, quod verbum Dei unitum est homini Ch-
 sto, secundum inhabitat. onem sicut in templo su
 quod dicebat Nestorius: & dicere, quod unitu
 fuit verbum Dei homini secundum iaductione
 sicut vestimento.

34

2. Si humanitas est adjunctum λόγος, E. vel i
 hæret vel adhæret ei. Alius n. modus adjuncti di-
 non potest ulla specie. Ac nō inhæret. Nam hic m-
 dus adjunctionis convenit solis accidentibus no
 substantiis. R. erit adjunctum adhærens. Id a. po-
 potest aliter declarari, quam ex. m. plo vesti-
 morum & similium, quæ adhærent hominib. At
 h. selt πρὸς ὅς τινος vel πρὸς ὅς τινος, nulla ὁμοιότητι
 B. ut dicitur: n. cum est in ei naturæ Christi
 esse ὁμοιότητι, quæ absurdum est, aut non esse a-
 terum alterius adjunctum adhærens. Et proinde
 nec adjunctum ullo modo.

3. Sub

3. Subiectum
 itia carnis. E. λόγος
 ostio patet. Nam c
 em quam adjunctu
 tam l. obiectum habet
 vltis textibus scrip
 so habitat omnis pl
 v. 3. Iesus Christus
 an. seltacus IN car
 itam patris vocari
 na est homini subje
 ite d. xpus sive recept
 a. 2. λόγος. Epiph
 2. Symon. Et Cy
 a. Verbum in natu
 onem fecit, quales
 editur ad proprium
 Nunc solven. ita
 imenatur par. 1.
 quæ. quæ accessit λόγ
 entiam. Multo car
 us. quæ adjuncta n
 flavius accedit ad
 vel ille hujus adjun
 am exempla allata
 Gostaviani.
 solus. Quod adve
 quæ natura humana
 est accidens. R. n. p
 elligitur. accidens
 unctū. sed acciden
 tali. nemo dicit est
 ista nō est ad pro
 ceptionib. Anima ac
 est acc. dens. sic &
 accensuris. Limitat

3. Subiectum non est in suo adjuncto. At λόγος
 in carne. E λόγος non est subiectum carnis. Pio-
 solio pater. Nam esse I N circumscibit relatio-
 nem quam adjunctum habet ad subiectum, non
 nam subiectum habet ad adjunctum. Ass. pater.
 ultis textibus scripturæ Col. 1. v. 19. & 2. v. 9. I N
 se habitat omnis plenitudo Deitatis. Item 1. Ioh.
 v. 3. Iesus Christus venit E N σαρξ. Item. Deus
 manifestatus I N carne. Et propter has locutiones
 ram patres vocarunt δοχείον (quæ vox valde vi-
 na est nomini subiecti. Ita n. dicimus materiam
 ε δοχείον sive receptaculum, seu subiectum for-
 x) E λόγος. Epiph. in Aserato. οὐκ εἶναι δοχείον σοφίας
 & γνώμης. Et Cyrillus hoc sensu ait in epist. syno-
 a. Verbum in statu â humanâ tal- m sibi habita-
 tionem fecit, qualem & anima hominis habere
 editur ad proprium corpus.

Nunc solvendæ sunt obiectiones. Goclenius sic
 imentatur part. 1. probl. 4. Caro est adjunctum
 v. qui accessit λόγος. Respond. Negando Consec-
 entiam. Multa enim accedunt al is præexisten-
 us, quæ adjuncta non sunt. S. guttula, vel to-
 fluviu accedit ad nostrum Lanam Et tamen i-
 vel iste huius adjunctum non sunt. Faciunt huc
 am exempla allata in solutione primi argumen-
 Goraviani.

instas: Quod advenit Enti in actu est accidens
 qui natura humana advenit λόγος in actu existē-
 est accidēs. R. 1. Per accidens. ista regula non
 elligitur accidens Topicū (ut sic loquamur, h. e.
 unctū, sed accidens p. ad camērale, quale quid
 talli nemo diceret esse humanâ naturâ. Unde re-
 a ista nō est ad propositū. 2. Illa regula nō caret
 ceptionib. Anima accedit corpori misto Et tamen
 est accidens, sic & in exēptis illis in hac quæsti-
 ecensitis. Limitatur a. bifariam. 1. Quod adve-

55

42

Obiectiones
 Solvuntur.

57

Axioma.
 Quod adve-
 nit Enti in
 actu, id est
 accidens.
 Explicatur

nit Enti in actu, est accidens, nisi illud Ens actu-
aprum sit ut perficiatur alio actu perfectiori. Et
anima accedens corpori misto non est accidens.
de Peter l. 7. de natura. 22. & Fons. 5. Met. c. 8. quod
f. 5 pag. 554. 2. Quod advenit Enti in actu est ac-
dens, nisi trahatur in communionem illius esse.
ergo verbo Dei, quod ab eterno habuit esse co-
pletum secundum hypostasim, advenit humana-
tura sicut corpus assumitur ad esse animæ, sed
quam ad unum esse, prout est hypostasis. Et sic
humana natura non est accidens. Vide The-
3 p. q. 2. a. 6.

58

Deinde obijcitur: Quod Patres dicunt
uisse se carne. Et carnem esse veluti vestem
tem, quod in Epist. ad Heb. 10. v. 10. Caro Salvatoris
appellatur velamen. Resp. 1. De loco ad Hebræos
diverse sunt sententiae. Scio aliquos carnem vo-
re velamen respectu divinitatis. Alii tamen in
pretantur velamen dici per Metaphoram, quia
illud velum, per quod licet ingredi in sancta-
torum h. e. ad vitam æternam, f. etiam similitudo
ad velum Veteris Testamenti. Sed hæc in re-
mor. 2. Igitur resp. Carnem vocari velamen
vestem divinitatis per similitudinem. Similitudo
autem non efficit, ut vere humana natura hu-
relationem hanc ad divinam naturam, ut si
junctum adhærens. Vocatur igitur vestis & v-
men, quia divina natura in se inconspicua, tecti
humano corpore visibili.

V. An Locus sit subjectum rei locata?

59

Ramus ait locum esse subjectum rei locata
Dial. 10. Quod alius non facit. Arist. n. in
Phys. numerat locum inter affectiones corpori-
tinalis. Affectiones autem sunt adjuncta. Loc-
gitur erit adjunctum corporis naturalis. Mihi

imis observand
p. predicari de re
Vimus ergo: Corpus
tem. Corpus est in lo
ines ejusdem gene
nctionem: unct.
Ergo hoc: edica
adjunctum corporis
adhærens. Nam lo
tudo, ut aliquid
anctum quantitati
videtur, vel ut pro
ur inæquale. Pro
tatis affectiones e
ant: quantitas.
Deinde hæc præ
dem facit locum ad
Externum. Nam lo
tionem ad corpus, q
habitus ad rem habi
tiones Corpus e
us. Homo est vesti
tendi in Introduct
est aliquid e
iquid extrinsecam
Externum.
Deinde hæc præ
habere duplicem se
co, in quantum loc
pus. Et hoc sensu
istat: corpus est loca
est aliquid Extrin
tudo, ut corpus
corpus locans, aut
eam) recipit ren
tum esse subject
p. ad ad se.

nihil illud Ens a quo primis observandum videtur hic nomē loci, ut sic, est per se totum. Et hoc prædicari de re locata, sed sub nomine alio. Dicitur non est accidens. Vemus ergo: *Corpus est locale* Item *Corpus est locatum*. Item *Corpus est in loco*. Hæ locutiones non sunt locutiones ejusdem generis, quantum ad præsentem questionem attinet.

60
non habuit esse cor. Ergo hæc prædicatio *Corpus est locale* facit locum ad eum in quo adjungitur corpus. Et id quidem internum sive esse animæ, sed non hærens. Nam localitas est nihil aliud, quam a. hypostasis. Et sic, ut aliquid docetur. Illa a. aptitudo est ad adjungendum quantitatis, sicut & aptitudo ut aliquid dividatur, vel ut proximè aliquid alicui sit æquale ut inæquale. Proveniunt enim, hæ omnes quantitatatis affectiones ex extensione, quam formaliter auferat quantitas.

61
Deinde hæc prædicatio *Corpus est locatum*, itidem facit locum adjunctum corporis. Et id quidem externum. Nam locatum dicitur talem denominationem ad corpus, qualem denominationem dicitur habere ad rem habituatam. Ergo similes sunt locutiones. *Corpus est locatum*. *Homo est armatus*. *Homo est vestitus*. *Poculum est inauratum*, ut ostendi in *Introd. Log. c. 7. n. 27. in Comm.* *Habitus autem est aliquid extrinsecum*. E. & *Locus est aliquid extrinsecum*, h. e. utrumque est adjunctum extrinsecum.

62
Deinde hæc prædicatio: *Corpus est in loco*. Potest habere duplicem sensum. *Primo* ut corpus sit in loco, in quantum locus est aliquid circumdans corpus. Et hoc sensu idem valet ista propositio cum ista: *corpus est locatū*. Et proinde sic adhuc locus est aliquid extrinsecum adjunctum corporis. *Secundo*, ut corpus sit in loco, quatenus locus aut corpus locans, aut superficies ambientis (rem locatam) recipit rem locatam ad se. Et sic apparet ipsum esse subiectum. Subiecti enim est recipere aliud ad se.

V. Tempus sine Subiectum an
Adjunctum.

63 Tempori à Poetis & Oratoribus solet efficientia
tribui ad res producendas. Unde consequenter illi
tempus est efficiens. Id ramentum nunc non querimus.
An accuratè dictum sit, sed querimus solum de re-
spectu temporis, quem habet ad res (non produ-
cendas sed) sibi, ut sic dicam, coexistentes. Mihi vi-
detur hic distinguendum esse. Tempus aliud est in-
trinsecum, aliud intrinsecum. Illud est cuiusq; cor-
poris duratio, quam haberet etiam quiescentia
non existente sole. Hoc igitur tempus est adjunctum
rei durantis. Extrinsecum est motus cæli qui men-
surat durationes intrinsecas rerum, unde ex pro-
portione ad idem, dicitur aliqua res diurna, mens-
trua, Annua, &c. nempe diurna, quæ durat sole semel ad
idem punctum cæli reverso. Mens-
trua, quæ durat sole peragente omnes gradus alicujus signi Zodi-
aci. Annua, quæ durat sole peragente omnia signa
Zodiaci. Ergo, cum sic res dicuntur esse in tem-
pore, respiciendo ad tempus extrinsecum, dicendum
est idem quod dicebatur de eo: Corpus est in loco,
nempe secundum diversos sensus, in tempore esse,
describit vel adjunctum vel subiectum.

Alia Quæstio.

64 Soler hic inquiri, an Loci & Temporis doctrina
sit Logica, quæ judicari potest ex alia simili de mo-
tu superius tractata cap. 7. num. 22.

VI. De Subiecti & Adjuncti divisioni-
bus & pertinentibus
ad eas.

65 Primò: Subiectum est inhesionis, adhesionis vel co-
operationis.

Ad

Ad intelligendam quid sit subjectum inhaesionis sciendum est, inhaesionem trifariam dici. Inhae-
 opponitur enim *in* *ad* *per* se substantia. Sic *in* *ad* *per* se
 dicitur definitur ens inhaerens in alio. Ubi voce
 haerendi distinguitur accidens à substantia, cui
 haerit per se subsistere. Inhaerere. hic latè sumi-
 tur in doctrina accidentis exposui, estq; idem,
 quod substantiam extrinsecutaliter afficere, sive id
 est (specialiter sumendo vocem) inhaerendo sive
 haerendo, seu quocunque modo alio. Accidens
 enim comprehendit etiam habitum & actionem,
 quibus alias specialius dicta inhaerentia non con-
 uenit. Unde hæc significatio non est hujus loci. 1.
 Subjectum inhaesionis opponitur subjecto deno-
 minationis. Estque tum subjectum inhaesionis in
 quod subjectum informationis. Proindeq;
 nihil aliud quam pars compositi alicujus, cui
 modo conuenit aliquod adjunctum, ejusque cau-
 sa conuenit composito, quod (compositum) tum
 datur subjectum denominationis. Ita anima est
 subjectum inhaesionis respectu doctrinae. Homo
 est subjectum denominationis. Et hæc si-
 gnificatio etiam non pertinet ad superiorem defi-
 nitionem. Nam subjectum denominationis quod
 datur, est etiam subjectum inhaesionis, ut hic su-
 mus eam vocem. Nam doctrinam etiam ad ho-
 nem (& non solum ad animam) referendo, in-
 heret ei, non adhæret. 2. Igitur subjectum inhae-
 sionis opponitur subjecto adhaesionis. Et sic subje-
 ctum inhaesionis appellamus, quod recipit adjun-
 ctum intra se, ut quasi substantiam suam permeet.
 Et quæ tale adjunctum intrinsecè conjungitur
 in subjecto, illudque informat, & proinde rectè
 est dici adjunctum *internum*.

Ex his clarum est, quid subjectum adhaesionis di-
 cebatur, nempe illud cui intrinsecè conjungitur
 subjectum
 adhaesionis

ad junctum, ut est Homo respectu vestium, armorum. Sunt hic duo observanda. I. Cum adhærent dicimus, non intelligi illud solum, quod secundum sensum & apparenter extrinsecus cum subiecto conjungitur, sed intelligi generatim, omne illud, quo quavis ratione extrinsecus alii conjungitur. Sic ad junctum adhærens officio Magistratus sunt onera, invidia, obrectationes &c. II. Observandum est: Aliquos distinguere adjuncta adhærentis circumstantibus, Et adjunctis circumstantibus annumerant tempus. Nihilominus commodè sub uno vocabulo adhærentis etiam circumstantis intelligi potest, ut patuit.

68
Subiectum occupans.

Denique subiectum occupans sive objectum vocatur, in quo occupatur adjunctum. Sic studio objectum sunt artes & libri, visus objectum sunt colores. Auditus objectum sunt soni & sic in aliis exemplis, quæ in Theorematis posita sunt. Ut unum hic explicandum est.

An objectum rectè referatur ad locum Subiecti?

69

Videtur quod non. Videturque potius causa esse. Convenit enim objectis causalitas, eo ipso dum dicuntur v.g. objecta sensilia *movere* sensus. Et Aristoteles 2. de anim. c. 5. ait: Sensum pati & alterari à sensibilibus. Et hinc aliqui potentiam sensitivam dixerunt solum esse passivam, transibentes omnem operationem objectis sensibilibus. Ita sensit Venerus summus de An. c. 10. Nihil in lib de sens. agente, alii plurimi. Consule scriptores de Anima & Interpret Aristoteles ad 2. de anim. c. 5. 6.

70

Hæc in redicendum est per distinctionem: objecta (potentiarum activarum, secus enim est de objectis disciplinarum, quæ à civitate non videntur habere) posse dici causas & etiam esse subiecta.

Habe

Habent enim talia potentias activas ac rectè collectum, ut rectè collectum adusistarum potest. Tamen enim causam causæ, ut supra num officium convenerit. Et proinde citatque secundum h

II. Subiectum
Et: Adj

Quia mentio hanc occurrunt, junctis subiecti, idcirco hanc tractis, possuntque ligi de subiectis.

I. L

Vox Proprii multiplicatur pro quovis hunc sensum cum propria causa, Proprii prius effectus, &c. I. dum quam Aristoteles dicitur: Proprium hanc. Et ibi c. 1. 4. animal mortale & c. opponitur figuratulum. Etque cum nativa sua significatio definitionibus &c. III. Specialitè. Vocatur à Græc

Habent enim talia objecta duo officia. 1. Excitare
potentias activas ad actus. Hoc respectu sunt cau-
sæ, ut rectè collectum est in prioribus. 2. Terminare
actus istarum potentiarum. Et sic non sunt cau-
sæ. Terminare enim aliquid non sufficit ad ratio-
nem causæ, ut supra de fine diximus. Atq; hoc ulti-
mum officium convenit objecto, ut est tale & sim-
iliter. Et proinde reperitur in omni objecto. Di-
giturq; secundum hoc objectum esse subiectum.

II. Subiectum est Proprium vel Commune.

Et: Adjunctum est Proprium
vel Commune.

Quia mentio horum terminorum frequentius
occurrit, ut juncti sint voci adjuncti, quam ut voci
subiecti, idcirco hac in re loquemur potius de ad-
iunctis, possuntq; tractanda in proportionem intel-
ligi de subiectis.

71

I. De voce Proprii.

Vox Proprii multifariam accipitur. 1. Proprium
accipitur pro quovis non communi & secundum
hunc sensum cum variis rebus complicatur, ut pro-
pria causa, Proprius finis, Propria definitio, Pro-
prius effectus, &c. Huc pertinet significatio secun-
dum quam Aristoteles etiam differentias & defini-
tiones essentielles proprias dicit. Sic 1. Top. 6. 3 §. 7.
Dicit: Proprium hominis esse animal habens ani-
mam. Et ib. c. 1. §. 4. hominis proprium dicit esse a-
nimal mortale & capax disciplinæ. II. Proprium
opponitur figurato. Et sic dividit vocem vel voca-
bulum. Estque tum proprium id, quod usupatur in
nativa sua significatione. Hoc sensu dicitur, verba
in definitionibus debere, esse propria (non figura-
ta) III. Specialiter sumitur proprium pro adjun-
cto. Vocatur à Græcis *idiaqua*, vel *idios* vel *idiosms*. Et

72

Proprium
mutuo.
du dicitur.

V 5

oppo-

opponitur accidenti in prædicabilibus aliâs ad-
iuncto communi.

73
Quintus
modi Pro-
prii.

Certe, ut hujus proprii quatuor sunt modi, ut Porphyry. annotat in *Isag. c. 4.* Illud, *ὅ μοῦν ἔστι δὲ τῶν ὑποκειμένων, καὶ καὶ μὴ πάντων, ἢ c. quod uni speciei cōvenit, et non soli, u. hom. n. mederi vel Geometram.* II. Illud, *ὅ πάντων ὑποκειμένων τῶν ἔστι δὲ, καὶ καὶ μὴ μοῦν, quod omni speciei convenit, et non soli, u. homini esse bipedem.* III. Illud, *ὅ ἡμέτερον, καὶ πάντων, καὶ μὴ τῶν ἄλλων, ἢ c. solis cōvenit, ὃ aliquando, u. non autem semper convenit. U. hom. n. canescere in senectute.* IV. Illud, *ἢ ὃ τῶν ἑτέρων τῶν μοῦν, καὶ πάντων, καὶ μὴ, in quo concurrunt cō omni, ὃ soli, ὃ semper, u. homini infirmitas, e quo hinc infirmitas. Est; hoc ultimum propriū καὶ ἐξ ὧν proprium, & requirit, ut subjecto suo soli conveniat. 2. Ut suo subjecto semper conveniat. Circa istam vocis distinctionem valde usuram, inquirendum est.*

An bene vox Proprii dividatur in quatuor modos?

74

Multa desiderari solent in hac divisione proprii,
 quæ videri possunt apud interpp. ad 1. leg. Porph. c. 4.
 Duo sunt principalia. 1. Secundus modus proprii
 nō videtur contineri sub diviso. Nam quod soli nō
 convenit id est commune. At commune opponitur
 Proprio. Et sic etiam Aristot. 1. Top. c. 5. Nemo id
 proprium vocat quod etiam aliis convenire po-
 test. 2. Primus modus proprietatis non videtur
 contineri sub diviso. Nam proprium debet prædi-
 cari in secundo modo dicendi per se. At quod sic
 prædicatur, prædicatur etiam *Quædam* h. c. de O-
 mnī & Universaliter. Siquidem gradus necessitatis
 posteriori includit priorem. Nihilominus tenenda
 est supra dicta divisio, ut communiter approbata.
 Estque observandum. I. Esse illam distinctionem

71.
Desifo.

Estque observandum. I. Essē illam distinctionem
pre.

De Sub

proprii non tam re
e resolutionem
quod isti quatuor m
communi aliqua d
ous proprii conditi

II. De.

Proprium de qu
 i^a i^e xpo, quo dⁱ
 mori m l'ag. c. 3 & A
 i^a hⁱ sⁱ e Hoc ergo p
 uenit qua tuor, qua
 Porphy. cit. loc. d
 Pr mo seu Per se.
 quod conuenit subi
 per se. Singula sunt

Hoc fumitur ex P

abilibus aliis ad.

or sunt modi, ut

ud d' uirg' l' u' d' e

d un' p' p' u' c' u' u'

u' z' G. ometiam.

u' z' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

u' u' u' u' u' u' u'

De Subiecto & Adjuncto.

323

proprii non tam realem quam nominalem solam
e. resolutionem ambigui. Unde hoc inferitur,
quod isti quatuor modi non debeant convenire in
communi aliqua definitione & essentia & omni-
us proprii conditionibus.

II. Observandum: etiam secundum Aristotelem
propriū non dici eodem modo. Facit ergo is. 5. Top.
1. Aliud proprium absolutū, aliud propriū per cō-
arationem. Et hoc quidē dicitur id, quod cum ab-
solūtē proprium nō sit, aliquo tamen respectu est
propriū. Unde in hoc comparato proprio defi-
nitur aliquæ conditiones proprii absolutē dicti.

Hic spositus respond. ad utramque objectionem
ap. relata. Nam proprium (non in tota sua
extensione sed) quatuor modis, quod famosē intelli-
gitur voce proprii intelligit Arist. cum dicit: pro-
prium non dicitur, quod aliis convenire potest. Item
eodem intelligitur, quod dicitur, proprium pre-
dicari in secundo modo dicendi per se; Et per hoc
scire cum subiecto propositionem universalem,
non autem de proprio generalissimē sumpto, id est
intelligendum.

II. De definitione Proprii.

Proprium de quo nunc loquimur est proprium
et i. ex. h. quodq; Porphyrius fecit propriū quatuor
modis, in Isag. c. 5 & Arist. 5 Top. c. 1. vocat proprium
absolutē. Hoc ergo proprium circumscribimus par-
ticularis quatuor, quarum tres priores sumptæ sunt
per Porphy. cit. loc. Sunt autem istæ *Omni, Soli, Semper*
Per se seu *Per se*. Ergo adjunctum proprium est,
quod convenit subiecto *Omni, Soli, semper, primo*
per se. Singula sunt videnda

I. Axioma.

Proprium Vni soli subiecto convenit.

Hoc sumitur ex Porphy. in Isag. c. 5. ut supra rela-
tum

76

77

Soluntur
objectiones.

78

79

tum est. & Arist. Top. c. 5. §. 6. ἴδιον ἐστὶν ὁ μόνος ὑποκείμενος ὁ ἀντικειμένου ὁ ἀντικείμενος. *Proprium est quod soli inest, & cum recipitur. Est postea ibid. ἴδιον λέγει πρὸς ἀντικείμενον ἄλλω ὑποκείμενον, διὸν τὸ καθ' αὐτὸν δὲν ἀντικείμενον. Nemo id dicit proprium, quod potest ali*
in esse, ut domire homini.

80 *Objectiones.* Ut hoc explicemus, notemus objectiones. I. *Intelligitur soli con*
contrarium est, quod Porphy. inter quatuor mo
dos proprii enumerat etiam illud, quod conveni
omni non etiam soli, quod directè est contra posi
tum axioma II. Proprium ignis est calor. Et tamen
non soli igni convenit calor, sed etiam aeri, aqua
m. Et III. Si Proprium uni soli subiecto conveni
Erge non est communicabile. Nam si quod comu
niceatur, duobus subiectis convenit, nempe isti
quod communicat, & isti, cui communicatur. A
nilominus communicatur Propria, exempli
animæ communicantis potentias vitales corpori
& exemplo ignis communicantis calorem & hu
cem ferro. IV. Denique si Proprium uni soli con
venit, tunc non erit prædicabile. Nam Prædicabi
le est idem quod Universale. At omne Universal
est aptum, ut de pluribus prædicetur, & sic etiam
pluribus conveniat. Ita autem sunt pugnantia: U
ni soli convenire, & tamen de pluribus prædicari.

81 *Ad primum.* Respond. Cum proprium dicitur *U*
ni soli convenire, tum ut in superioribus dictu
est, intelligitur de Proprio quarti modi, quod
est proprium est. At quod est proprium secun
di modi non est proprium nisi comparatè & qu
dammodo. De quo loquens Arist. i. Top. c. 5. ait:
quis etiam tale quid (quod soli non convenit) v
caverit: proprium non simpliciter, sed aliquando a
per relationem ad aliquid appellabitur proprium.
Ita bipotem est est proprium hominis per comp
rat. onem nempe per relationem ad equum & can

Ad secundum R.
dire suo subiecto pr
ellenti. Unde quod
us alteri conveni
onem & in gradu re
rem convenire igni
Intelligitur soli con
tera autem habent
Ad tertium. Ma
tem venire possit,
proprietatem, in p
communicationem
hoc absurdum est.
proprietates, & ca
proprietates. Item fil
dicant mistis. Et co
corum proprietate
ratio non tollit pr
municationem no
veniat pluribus, q
prio. Facit autem
est proprium uniu
per participatione
mix primò conven
sed secundario, q
rioribus esse etiam
accuratè tenenda
proprium alterius
potest convenire
Ad quartum d
referri, i. ad spec
Igitur respectu ho
le & de pluribus
minis de Socrate
autem est Propri
prædicari.

Ad secundum Respond. Proprium dicitur convenire suo subiecto primò & id quidem in gradu excellenti. Unde quod proprium est, potest nihilominus alii rei convenire secundariò & per participationem & in gradu remisso. Ergo cum dicitur calorem convenire igni, ut proprium; & sic ei soli. Intelligentur ei soli convenire primò & excellenter. Cætera autem habent eum secundariò & remissè.

Ad tertium. Miror, quomodo aliquibus in mentem venire possit, per communicabilitatem tolli proprietatem, in primis quia sic sequitur omnem communicationem destruere proprietatem. At hoc absurdum est. Nam genus communicat suas proprietates, & tamen ejus proprietates sunt propriæ. Item Elementa suas proprietates communicant mistis. Et tamen eorum proprietates, sunt eorum proprietates. Ceterum quod communicatio non tollat proprietatem patet, quia per communicationem non fit, ut aliquid æquè primò conveniat pluribus, quod sic demum repugnet proprio. Facit autem communicatio solum, ut quod est proprium unius competat alteri secundariò & per participationem. Ita potentia vitales soli animæ primò conveniunt, corpori autem non primò sed secundariò, quemadmodum visum est in superioribus esse etiam in calore. Duoque sunt hæc in re accuratè tenenda. 1. Proprium unius non potest esse proprium alterius. 2. Proprium unius secundariò potest convenire alteri.

Ad quartum dico. Proprium speciei posse ad duo referri, 1. ad speciem, 2. ad Individua illius speciei. Igitur respectu hominum est prædicabile & Universale & de pluribus prædicatur, veluti risibilitas hominis de Socrate, Seneca, &c. Respectu speciei autem est Proprium. Et de ista sola intelligitur prædicari.

82

83
Communi
nihilitas nō
tollit propri
statem.

84

sum;

85
Samma.

Summatim igitur axioma intelligitur, 1. de ad
juncto proprio quatuor modi. 2. Illud suo subjecto
soli convenit primò & in gradu excellenti. 3. Pe
subjectum proprii non sunt intelligenda individua
speciei, sed species ipsa. Adde quod illud primum
subjectum proprii aliquando fit *ἀνθρώπων*. Sic nomi
ne caret subjectum, cui primò conveniat lux (qua
convenit stellis & igni) vis respirand., quae conve
nit *ἀνθρώποις* & terrestribus animalibus.

II. Proprium convenit omni subjecto.

86

Hæc secunda est conditio requisita in proprio.
Estque illius sensus, quod cum subjecto debeat fa
cere axioma generale. Ita si risib. liras est aff. dicitur
propria hominis, vera erit hæc: Omnis homo est risi
bilis. Unde consequens est, ut quod est proprium
speciei conveniat omnibus individuis illius sp. ci
ei, & quod est proprium generis, conveniat omni
bus speciebus & individuis, sicut Arist. docet. 5. *Top.*
c. 4. § 8. *Τὸν αὐτὸν τὸ εἶδος, τὸ αὐτὸ δὲ τὸ εἶδος ἵππων ἐστὶν.*
Quæ sunt specie eadem, illorum semper inem specie pro
prrium est. Ut possimus hanc rem explicare,

87

Obijciunt. I. Porphyrius in *Sag.* c. 5. recenset etiam
modum proprii eam, quo aliquid soli convenit sed
non omni, quod dicitur esse contra positum axio
ma. Itaque proprium hominis est esse Geometrà. Me
dicum, &c. Resp. Axiomate intelligitur de proprio
famosè sumpto, quale est illud solum quod qua
ti modi proprium dicitur. Unde per d. f. & m. istius
conditionis (de convenit omni) superior modus
censetur improprias esse. Significat hæc Aristote
les, quando istam conditionem non enunciavit de
quovis proprio, sed quod est absolute & per se
proprium. 5. *Top.* c. 1 §. 4. *ἐν τῷ αὐτῷ ἰδιωτῷ πρὸς ἄ
λλο αὐτὸ δὲ πρὸς ἄλλο.* Est per se proprium, quod ad omnia
dicitur.

Obij

Obijciunt II. B
tur inter propi
Et tamen non con
que enim conveni
fectuudo lineæ p
cu vis numero non
ditudo. Resp. Prop
gitur ex A. ist. 1. *Per*
necess. 12. tractat
cto, alio quum ad ex
quatione recipio
ditas cum homin
verò reciprocantur
Numerus est par vi
Curp. Bas est pote
re VEL Universale.
am convenit omni
tam convenienti o
no est risibilis: Al
dictum est Negi n
to sim proprium e
suo opposit o comp
corum convenit n
con-entia.
Atque hoc videt
quod scilicet non i
unctum aut disjunc
telas videtur indica
nquit, ea quæ sunt
proveri & c. Scal
et proveri, aut qu
ocem. Motus posse
ve mori one, deinde
ne quantum ad me
mni co puri conve
non esset nostru

...recenset etiam
 ...foliis conuenit sed
 ...arra positam axio
 ...Geometriā. Me-
 ...ligitur de proprio
 ...m quod qua ti
 ...d. & m istius
 ...i uenior modas
 ...ch. c. Anstoro.
 ...non cauciat de
 ...absolutē & perfe
 ...idior, o pēgē d-
 ...quodā omnia

58

89
 Motus an
 sit proprium
 complexum
 corporis?

Atque hoc videtur etiam dici debere de Motu,
 quod scilicet non sit proprium simplex, sed com-
 plexum aut disjunctum, cum quicquid, sicut Aristote-
 les videtur indicare 1. *Physicæ*. 2. 11. Supponatur,
 equit, ea quæ sunt à natura omnis *animæ* quædam
 moveri, & c. *Scal.* de *C. II.* 12. Omne Corpus
 aut movetur, aut quiescit. Est tamen advertendum:
 Motum posse sumi bifariam, primum pro actu
 vel motione, deinde pro potentia sive mobilitate.
 Et quantum ad motionem attinet, verum est, non
 omni corpori convenire semper motionem. Sed
 non efficit nostri axioma, Nam motus non
 est ad-

89
Mors an
sit proprium
complexum
corporis?

*Terra esse
mobilem
probatur.*

est adjunctum proprium, sed est effectus proprius
moveris. De mobilitate verò dicendum est, nu-
lum corpus est quod non sit mobile. Etiam ter-
ra ipsa est mob. I. s. Et si actu nunc non moveatur. I.
patet à duobus. I. Quia moveretur terra, si extra
locum suum esset, non secus ac cetera naturalia
moverentur, cum extra suum locum sunt, secus enim
& hæc non moventur. II. Quia mixta aliqua mo-
ventur, non nisi ad motum terre, ut lapis & ali-
gravia. E tignum est, terram esse mobilem, hoc
est, talem, quæ moveri possit, si extra locum sit.

90

*Potentia
animæ
conveniens
et inani-
mato.*

Obijciunt tertio: de potentiis animæ. Iste sunt
proprietates rerum animatarum. Et tamen non
conveniunt omni rei animatæ. Ita patet de facul-
tate generativa, quæ non est in animalibus nat-
ex puti materia, aut ex diversis sexibus. Idem e-
de villis Talpis, &c. Dicendum hic est: Iste po-
tentialitates naturales esse in quavis re animata. In qu-
busdam tantum animalibus non est actus illarum
facultatum, hoc est, generatio, visio, & sic in ex-
tis. Exposita autem est ab Arist. in Met. Megaren-
um opinio, qui negabant esse potentiam, ubi non
erat actus.

91

Dicatur summam: Proprium 1. quarti mo-
di, 2. conueniens suo subiecto generaliter. 2. Aliquando
divisibile, 3. Aliquando simpliciter. 3. Inrelligendo
de adjuncto proprio, non autem de effectu.

III. Proprium convenit suo sub-
iecto semper.

92

Hæc estis conditio proprii est, & intelligitur
prioris de proprio quarti modi. Τὸν ἰδιωτικὸν λόγον
μακροῦ καὶ τοῦ ἐκείνου καὶ τοῦ ἐκείνου. Ea sunt maximè Logica
propria, quæ sunt per se & semper. Inquit Arist. 5. To-
pic. 1. 5. 6. Ceterum semper idem est, quod secundum

omnino

Effectus proprii
dicendum est, quod
possibile. Etiam non
moveatur. In
terre, si extra
extera naturalia
militant, locus in
militat aliquam
tempore, ut lapsus & alia
mobilem, hoc
extra locum sit.
in anima. Ita
Et tamen non
Ita patet de facili
in animalibus, patet
in ipsis. Idem
hic est: Iste po
te animata. In qu
non est actus illa
vivo, & sic in exte
in Me. Negare
potentiam, ubi no

niam 1. quatti mo
liger. 2. Aliquand
3. Inreligendo
m de effectu.

nis suo subje-

est, & intelligitur
Tamen in 2. propo
sitione maxime Logi
inquit Arist. 5. T
eli, quod secundum
omn

omnes differentias temporis, & in 3. *Respondeo*
ad hoc, quod dicitur, quod non est proprium, quod
non est proprium, & in 4. *Respondeo*, quod non
est proprium, & in 5. *Respondeo*, quod non
est proprium. A. Isti sunt 4. Propositiones, quod differunt, nec
ræseus. Propter rationem, & rationem. 2. Quod est an
dictum proprium, sed per rationem, & rationem. 3. Quod
lii tamen vocantur proprii, & in 4. *Respondeo*, quod non
cate collectionem omnium temporum, sed esse
dem quod necessario. Inducuntur ad hoc aliqua
robationes, quas, quia sunt ad explanationem
ostii axiomatis, hoc offeram. 1. Cygno semper
convenit albedo, & Corvo nigredo. Et tamen ista
non sunt propria. 2. Ridere est proprium, & tamen
omni non convenit semper. 3. Frigiditas & hu
miditas sunt propria aquæ. Et tamen aquæ non
conveniunt semper.

Ad primum, Resp. Cum proprium dicitur con
venire semper; Non est idem reciprocum. Neque
nim proprium dicendum est omne, quod alteri
convenit semper. Et. Quod albedo Cygni & nigre
do Corvi propria non sunt, est per defectum con
ventionis alterius, proprii, nempe quod proprium
li subiecto convenit.

Ad alterum dico: Ridere, quantum ad vim vocis
tinet, non notat conjunctionem sed est actum, signifi
cat enim actum risibilis. Et ridere hac signifi
catione omnino non est proprium (loquimur enim
de proprio quod adjunctum est.) Et permitti
tur sic ridere non semper convenire homini. At si
dere sumatur pro potentia risibilis, ut risibilita
tatem prout alias etiam non est infrequens, ut nomina
dictum ponatur pro potentia, & ridere semper
convenit homini, etsi non semper potest ridere. Ne
que enim potestas aufertur, per illam deperditus.
omo etsi non semper ridet, & tamen semper risi
bilis, est in Isag. *Præf. c. 4.* Risibilis enim dicitur.

non ex eo, quia semper rideat, sed quia aptus est ad ridendum.

95
Qualitates
Elementa-
res quomo-
do semper
inijunt?

Ad tertium. Conimbricenses c. 4. in Porphyrio q. 2. in fine existimant qualitates Elementares (quæ sunt Elementorum proprietates) posse b. variari & per partem intelligi, vel secundum existentiam, vel secundum non esse ex defectu convenientiam. Aliudq; esse, semper existere in Elementis, & aliud, semper convenire subjectis. Propter hoc prius ergo colligo semper convenire subjectis, & debere illis. Sed tamen non semper existere in illis. Melius tamen fortasse dicitur. Aquam etiam calidissimam non esse calidissimam, h. e. aquam, cui habeat calorem summum, quem habere potest, & habere tamen calorem summum absolute possibilem, & tantum, quantum in igne esse potest & sole. Is n. gradus caloris qui in igne est, est gradus caloris summus. Quia ergo istum gradum nunquam assequitur aqua, relinquitur, quod nunquam deponat omnem frigiditatem. Et per hoc frigiditas semper aquæ convenit sed pro diversitate statuum id est intensius vel remissius.

IV. Proprium suo subjecto convenit primo & per se.

96
Primitas
duplex.

Voces hæc *Primo* & *Per se* his idem sunt, sicut in definitione naturæ apud Arist. 2. Phys. c. 1. & 3. idemque est si dicatur convenire subjecto immediato. Nam & primum & immediatum idem sunt, ut apud Arist. 1. post. c. 2. & 9 docet Zabarella. Sumitur autem hæc conditio proprii ex Arist. 7. Top. c. 2. §. 6. Maxime Logica sunt propria, quæ per se conveniunt. Et autem observandum primitatem esse duplicem. Alia est primitas subjecti, & alia primitas causæ. Hic ergo primitas subjecti intelligitur, ut sensus sit propriam subjecto isti, cuius est proprium convenire primo, h. e. non esse subjectum, cui prius conveniat.

veniat. Alioquin non habent primitatem. Quia est infinitas, et anima. Si quod non est defectu huius conditionibus. Ad intelligendum aliam etiam addamus tractanda tractabo.

V. Cui tribuitur essentia, et

Veluti cui convenit. Cui convenit illis. Observandum est eum convenire proprium est. Nam quatur, non tamen secundario convenit. Si mixto quibus, et tamen mixto convenit calor ut id calor tribuitur. Secundo Cui convenit & absque modo autem tribuitur canis, non tamen. Et sic in aliis. Sicut Pice & tribuitur visus. Neque tamen non convenit.

veniat. Alioquin 2. adjuncta propria non necessaria habent primiratem causæ. Sic proprium hominis est risibilitas, ejus tamen causa non est hominem anima. E. Quod subiecto suo convenit secundariò & per participationem, id hujus proprium non est ex defectu hujus conditionis. Et in his quatuor conditionibus consistit ferè tota definitio priorum.

Ad intelligendam plenius priorum doctrinam etiam addamus axiomata, Quæ a. latius erunt tractanda tractabo per modum questionis.

V. Cui tribuitur proprium, ei etiam convenit essentia, cujus istud proprium est proprium.

Veluti cui convenit risibilitas, illud etiam est homo. Cui convenit æternitas id est, Deus, & sic in aliis. Observandum tamen est, id axioma intelligendum esse cum reduplicatione, de proprio, quod proprium est. Nam si quod proprium est, alii tribuitur, non tamen ut hujus proprium, sed ut huic secundariò conveniens, non etiam illi convenit essentia. Sic mixto convenit calor, qui est proprium ignis, Et tamen mixtum non est ignis. Neque enim convenit calor ut hujus proprium, sed secundariò calor tribuitur mixto.

Secundò. Cui convenit proprium, &c. Intelligere propriè & absque Metaphora. Nam si maximè stomacho aut rabulæ tribuatur larratus, qui est proprium canis, non tamen stomachus aut rabula est ignis. Et sic in aliis. Tertiò etiam proprium intelligimus nõ in quantum secundum similitudinem citur. Sicut Picæ & Merulæ & Psittaco & aliis ab eis tribuitur vis loquedi, quæ est proprietas hominis. Neque tamen istæ aves homines sunt, quia iis vis non convenit eis nisi per similitudinem.

pro voluntate sua influit vel non influit, & si
pendere in statu suum ad rem potius conserva-
riam. Atque si fieri potest ad conservandum esse
gravis. Etia vel non minus suspendere influxu
et conservando calore. Si sic calor interibit. Nu-
n res permancere potest, quam Deus ad conserva-
Ignis autem in materia. Neque enim res aliqua po-
test non esse, quam Deus influxu suo conservat.
sic separatur et haeretur calor ab igne. Et confir-
mat ab actibus minorum. Huic non aliter qua-
damque Deus prohibet veluti cum impedimentum
promittens non. (si natura) quam inhibendo a-
retrahendo influxum. Curgitur non possi-
Deus eodem modo prohibet influxum suum ad
conservandum propriam in subiecto.

Inquit Eodem modo confirmari potest. Pos-
hominem conservari in anima, veluti si Deus in-
fluit ad conservandum hominem; non influit ad
retrahendo conservando animam. Resp. Id impossi-
bile est. Nam quia anima est de essentia hominis, non
potest Deus non influit in hominem conservandum
quia eodem actu etiam influit ad conserva-
ndum in materia. Et tunc nihil est in igne & calore. He-
rumque sunt forma habent essentias, nec uam in
essentia influit et haeretur.

Causa vero sunt per se videtur suadere pro-
prium in potestate. unde non possit a subiectis.
Dico si est in materia grave in suo loco non est
gravis. Et grave est potentia naturae. Resp. Gra-
vis est in materia. Aliqua de sumitur pro po-
tentia et subiectum, aliquando autem sumitur
pro actus. Et si est in materia, potestque melius
dici gravitate. Et possumus dico grave in suo loco
non esse grave, hoc est, non gravitate sive amplius
et sumitur tendere. Et de Zabarella. Et de motu gravi et
levis.

II. Obijciunt:
quas naturales sepa-
que sunt illius prop-
aliter separabilia. R.
superioribus, nam
ab aqua, quantum
in aqua aqua in in-
tines gradus caloris
sunt, id est, nunquam
omni remissione in qu-
tum admittance co-
tist excellensimam ca-
gradum ignis. Et
ab aqua tollitur,
illius essentia. Tum
em non est purus aqu-
ter. Indeque gra-
anda et natura aque
ter, unde glacies
aborant hac in re,
nihil videtur.

III. Obijciunt:
ne calor dicitur gra-
videns patet. Nam
gidus. Et esse quia
sibi gignuntur in re
Act in media et gra-
solus, quam in
comprobat expe-
mentibus cum esse
amen ex per se lunt
ur, calorem non e-
t. Ergo illius
comparatus ad qua-
litas, ubi est calid-
et dicitur in fine dus.

II. Obijciunt: Ab aqua natura per hoc est, per
 causas naturales separatur frigiditas & humiditas;
 quæ sunt illius proprietates. & propria sunt natu-
 raliter separabilia. *Resp.* 1. De frigore jam factus dictum
 in superioribus, num. 95. quod nunquam abesse pos-
 sit ab aqua, quantum ad omnes gradus. Neque enim
 inquam aqua ita calefcere potest, ut habeat om-
 nes gradus caloris qui ex parte caloris possibili-
 sunt, id est, nunquam habet calorem igneam. Ac
 omnis remissio in qualitatibus elementaribus, est
 cum admittance contrarii. Ergo si aqua nunquam
 est excellentissime calida, semper retinebit aliquem
 gradum frigoris. 2. De Humiditate. Respondetur cum
 ea ab aqua tollitur, tunc non manet forsus salva
 illius essentia. Tunc enim fit glacies. Glacies au-
 tem non est pura aqua, sed habet admixtum aliquid
 terre. Indeque glacies non est per omnia mensu-
 randa ex natura aquæ, sed ex parte etiam terre.
 unde glacies contrahit frigiditatem. Alii valde
 laborant hac in re, sed prædicta solutio sufficiens
 mihi videtur.

III. Obijciunt: Ab ære tollitur (in media regi-
 one) calor & per hoc calor est ad proprietatem. Antec-
 cedens patet. Nam ær mediarum regionum dicitur fri-
 gidus. Etsi enim ex eodem ostenditur quod quæ
 ibi gignuntur sunt idola, ut Num. 95. *Resp.*
 Aer in media regione existit non per se frigidus
 absolute, quasi si depositus esset in frigida locum, ut
 comprobatur experientia eorum qui in ultimis
 montibus cum essent supra regionem arcticum, non
 tamen experiri sunt tantum frigus. Unde relinquitur
 calor non esse prius ibi separatim ab ære.
 2. Ergo istius regionis aer frigidus est solum,
 comparatus ad quatuor res æris, in extremis regio-
 nibus, ubi est calidior. Omnino quomodo possit
 aer dici frigidus (relinqueret enim nos in respira-
 tione).

lorem vitalem, & f. 19. *Affectus proprius partem tenem patitur nullam* Eadem cum Scalgero sententia & ratio est Zabarellæ l. 2. de mot. grav. & l. v. c. 15. *Forma substantiæ integrali integra manente, necesse est proprietates quoque eam consequentes feruari integras.* Vide eundem etiam l. de mensione c. 3. in primo argumento.

At Fonscal. s. Met. c. 28 q. 19 s. 4. *ad quarum existimatur: solum qualescunque discernimur hoc esse, quod* *ex suscriptione* Imagis & minus sumitur inter ac-

cidens & proprium, habereque solum hunc sensum, quod ut plurimum accidentia intenduntur & remittantur, propria autem nequaquam. Alioquin enim etiam quedam accidentia non intenduntur, & quædam propria intendi. Et addit exempla, quæ ostendunt propria intendi: 1. Qualitates Elementorum primæ, si absolute sumantur, intensiorem & remissionem patiuntur, 2. Etiam plurimæ naturales potentie materiales, ut sensitiva & motiva, quæ deficiunt paulatim in senibus, & in ple-

risque penitus tolluntur. 3. Sed esse extensum, quod proprium est substantiæ corporeæ, magis & minus accipit. Non illo quidem modo, quod corpora additione novæ materie, quantitasque accrescunt, & detractione decrescunt, verum illo, quo eadem quantitas fit major & minor, cum in rarefactione corporum majorem locum occupet, in condensatione minorem. Hæc Fonscal. Suarez disput. 46. Met. s. 2. n. 10 seqq. ait: Qualitates secundæ & quatuor speciei (h. e. potentias naturales & figuram) non suscipere magis & minus. At qualitates primæ speciei, h. e. habitus, & speciei tertiæ h. e. qualitates paribiles aut suscipere magis & minus. Ex quibus relinquitur: Aliqua propria suscipere magis & minus, nempe quæ sunt qualitates Elementorum.

Mihi hac in re distinguendum videtur sic: Aliqua propria unice & solum & adæquatè pendent

110
Fonscal. sen-
tentiæ

De Proprio-
rum inten-
sione Exem-
pla Fonscal.

III

Distingui-

X s ab

ab essentia subiecti; Aliqua v. pendunt in se
 conservari etiam ab alia causa vel propter exte-
 ria (ut multi existimant esse in qualitatibus
 mentariis) vel saltem proprii subiecti dispo-
 sitionibus, ut multi volunt esse in proprietatibus
 barum, quæ pro diversitate dispositionum (hæ-
 prout sunt virentes vel arida) alias atque alia
 prietates habere existimantur; Rursus differ-
 iam propria sic, ut alia habeant positivum
 trarium, alia non habeant. Ista igitur prioris
 tis propria magis & minus non suscipiunt.
 ista intenduntur, intenduntur etiam ipsa
 tia. Hæc autem omnino intendi possunt, quæ
 sterioris sunt generis, prout & causæ eorum
 duntur & remittuntur, aut intensius & remissius
 perantur, producendo aut conservando ea: e-
 nd quemadmodum habitus intensiores aut
 flores sunt, prout intensius aut remissius op-
 agens istos producat.

112

So. videntur.
 Fenset ob-
 jectioes.

Extensio
 quid

Nunc specialiter videamus de objectio-
 Bonfex, quæ non sunt omnes ejusdem ordinis.
 1. De qualitatibus Elementorum, Resp. 1. S.
 dum Sceligerum, istos qualitates non intendi
 extendi solum ex. 1. 2. 3. 2. Hæc tamen opinio
 id improbat, ut manifestum est si solum
 mus distinctionem inter intensiorem & exte-
 nem Extensio igitur est qualitatis diffusio ad
 partes quantitatis, vel aliquid simile istis. Sic
 dicitur calor, cum qui est in quantitate puerili
 funditur ad quantitatem virilem Dico etiam
 simile partibus quantitatis propter habitus, non
 his convenit augmentum extensivum, qui
 propriè non habent partes quantitativas, ne-
 mō recipiuntur in habente quantitatem. Exten-
 ent autem isti per diffusionem ad plura obje-

gen habet phyl
 am adatur cog
 am. Intensio au
 cum existantian
 curia; aut a q
 aqua retinente
 tius coloris op
 us phidus, cum
 an. e cog. am
 eum bus ex
 is dari solum
 tra igitur resp
 sel. hæc: quod
 natus Element
 ma conservati
 propria algeri
 qua maris, die
 qua contraria
 de naturalibus
 Resp. 1. Viden
 ab essentia, sed
 Sid tamen meli
 tra essentia. Ua
 quid aut remitti
 geri & minui id
 in se intendatur
 contingat in acti
 di possunt & remi
 tuit & potentia, sed
 ubus organorum,
 quoniam, quæ sunt
 De Extensione
 pte magis & min
 Neque contra
 condensatio, Na

quæ pendent in sub-
jecto vel potius ex
tensio in qualitatibus
potius in subiecto dicitur
et in proprietatibus
tate cuius positionum (to-
tius) alias atque alias
venit. Rursus differunt
in nobis positivum
est. Ita ergo prior
ius non recipiunt.
et dicitur etiam ipsa
et intendi possunt. quæ
et de causis eorum in
aut intensius & remissius
aut conservando ea: o-
gæ et intensiores aut
nibus aut remissius opo-

getur habitus phyticus, cum cognitioni Ele-
orum additur cognitio plantarum. & utrique
alium. *Intensio* autem fit per radicationem &
orum existentiam. qualitatibus in eadem parte
tutariis, aut aliq: huic simili. Sic intensio est,
n aqua retinente eandem quantitatem, plu-
adus caloris super aggregantur. Sic intenditur
us phyticus, cum idem obiectum (veluti Ele-
a) ante cognitum, porro cognoscitur solidi-
quibus evidens est, in Elementorum quali-
nō dari solum extensionē, sed et intensiōē.
opria igitur responsio de qualitatibus Elemen-
us est hæc: quod illæ nō dependant ad æqua-
laturis Elementorum, sed etiam dependant
in conservatione à causis extrinsecis. Talia
n propria augeri etiam etiam per intensiōem.
ita mavis, dic qualitates Elementares habere
siva contraria, unde imminui possint.

De naturalibus potentiis ut sensitiva, motu
c. Resp. I. Videri posse, non dependere eas
te ab essentia, sed & ab ea & à subiecti dispo-
bus. Sed tamen melius dicitur: eas depen-
n ab essentia. Unde consequenter dico
endi aut remitti. Nam quod experientia
s augeri & minui, id non convincit, quod
tæ in se intendatur & remittantur
id contingat in actibus earum. Ad
utendi possunt & remitti, quia non
natè à potentia, sed etiam jvant
onibus organorum, aut aliarum
sitionum, quæ sunt variabiles.

6. f. 3. m. 11.

I. De Extensione sive quæ

ascipere magis & minui

§ 25. Neque contra

el condensatio. Nam

*Intensio
quid?*

213
*Propria se-
lusio*

fiene admittuntur plures vel pauciores ejus
formæ gradus in eodem subjecto: at in rarefac-
tione & condensatione id non fit, sed solum pa-
ad majores vel minores terminos extenduntur
contrahuntur. Tale quid est in calore vituli,
se modo in majores terminos extendit, modo
minores, cum pars aliqua amputatur. Et inde
men amputato aliquo non est intensior in ali-
Vide Soncl. 8. Met q. 17. ad 1.

IX. Proprium est posterius subjecto.

116

Hebetur apud Porphyrium in Isag. c. 9. Ἰσα-
(τὸ γένος ἔστι δὲ ἰδιόν) ὅτι τὸ ἰδίον γένος πρὸ τοῦ ἰδίου ἔστι
ov. Differunt genus & proprium, quod genus est prius
cie. Proprium autem est posterius subjecto. Idem est
15 §. 3. Intelligitur autem id de posterioritate
temporis (sic enim subjectum & adjunctum
rium simul sunt) sed de posterioritate naturæ
am adjunctum proprium posterius naturâ
o proprio, quia hoc ab illo fluit & depen-
pendens est posterius eo à quo dependet
hoc axioma duo efficiuntur. 1. Propria
m cum subjectis, ut Duns sive Scotus
ical. l. 2. de plant. pag. 436. Potentia scilicet
e facultas seu vis, appetitudo ve posterior est na-
ms ut vult Duns, in eodem sit predicam-
cum ipsa.

tur exinde: nullum proprium posse
entialem sui subjecti; Atque sic, in
Elementares non posse esse for-
mpis enim forma naturâ pri-
oprium est naturâ poste-

ocatur cum essentia.

ἰδίον. Proprium

tur cum eo cuius est
§. 6 & cap. 13 §. 5. S. 4.
eu converbo aut reci-
commutatur in locū
e un versali. Unde
na quatuor requirunt
fir unive. scilicet. 1. Ut si
m conveniat subjecto
cum sit universale, h
t apponi nota univ
tunc hoc axioma
enim proprium samit
aduncto) 1. Ut con-
essentiam ejus conse-
cto, quia tale est, & 4.
universalis (omnis) in
proprium homin s. R
2. Risibilitas sequit
venit homini, quâ e
ile est homo. Proxi-
procatio sit bifariam.
est risibil s. Et: Q
contrapositionem, p
Universalis, mutatu
negationem, ut omni
quid non est risibile
XI. Proprium unius n
alio

val pauciores et
subiecto at utat
in sic, sed lo de
minores extenduntur
est in calore vitæ.
vires etiam ut, mod
pauciores. Et inde
pauciores in ali
vi.

posteriori subiecto.

in *Isag.* c. 9. *2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*

um proprium posse
esse aliorum proprium.
res non posse esse
in forma natura
tum est natura
ocatur cum essentia.
et, dicitur. Proprium

ur cum eo cuius est proprium, in *Isag. Porphy.*

2. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

u conversio aut reciprocatio, cum prædica-

commutatur in locū subiecti, manente quan-

un versali. Unde ad reciprocationem in

quatuor requiruntur, 1. Ut axiomate recipio-

fit unive sale. 2. Ut sit essentielle. 3. Ut prædi-

conveniat subiecto, quā est tale. 4. Ut præ-

tum sit univ ersale, h. e. ut ei in conversione

appōni nota universalis. Hæc ego quatuor

untur hoc axiomate in adjuncto proprio,

enim proprium sumitur, non pro quovis pro-

adjuncto) 1. Ut conveniat omni speciei. 2.

essentiam ejus consequatur; 3. Ut conveniat

ecto, quā a tale est, & 4. Ut ei possit appōni no-

iversalis (omnis) in conversione. 5. c. risibile

roprium homin s. E. 1. Omnis homo est risi-

2. Risibilitas sequitur essentiam homin s. 3.

venit homini, quā est homo. Et 4. Omne

ile est homo. Proximè autem conversio sive

rocatio fit bis, 1. i. Simpliciter. Ut omnis

o est risibil s. Et: Omne risibile est homo. 2.

contrapositionem, per quam maneat quan-

Universalis, mutatur affirmatio terminorum

gationem, ut omnis homo est risibilis. Et

quid non est risibile non est homo.

XI. Proprium unius non potest esse proprium

alterius.

Porphy. c. 11. *2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*

est esse aliorum proprium. In *Isag. cap. 15* §. 4.

& *Zabar. 1. post. ad 1. 8. Quæ huius subiecto essen-*

sunt, ea alii subiecto per se habere non possunt. I-

ter, Nam proprium convenit uni soli. Solent

finiani hoc opponere cōmutacioni propri-

n, sed quomodo hæc nō eveniatur ex hoc axio-

e, patuit in superioribus, ex eo scilicet quod per

com.

Reciproca-
tio quatuor
requiritur.

communicationem non sit ut unum sit duorum proprium, sed tantum, ut uni conveniat primario & alteri secundario. Nos firmiter tenemus hanc regulam; quod unius naturæ proprietates, nunquam fieri possit etiam alterius proprietates Vide Chemistam de duabus naturis in Christo cap. 22. pag. 139.

XII. Proprium unius potest alii convenire secundario & per participationem.

211

Hoc axioma defendit communicationem idiomatum sive propriorum, et accusatione, quæ dicitur, eam tollere proprietates, ut satis patet. Accipitur satem illud à Goclenio in *Prodrom. Lexic. Philo. Can.* 119. & in *Phil. Log.* c. 8. p. 238. Sic & Scal. *ex.* 10. Nihil accidentaliter inest alicui, quod secundum essentiam non inest alii primò & per se. Et ex *ex.* 5. p. 195. Omne effectum primo quapiam in corpore esse necesse est, quod per certam formam constituitur, à qua fluat illud accideas. Sic & Zab. *l. de prim. mat.* c. 11. p. 161. Omne tale per aliud, reducitur, ad aliud per se tale. Et illud est per se tale, per quod alia sunt alia. Et rursus *lib. 1. de visu* c. 2. p. 861. Quod alicui competit per participationem debet alii competere per essentiam.

212

Igitur exempla illius propositionis sunt: Calor est proprium ignis, qui secundario convenit mixtis, ferro, &c. Vis sentiendi est propria animalis quæ secundario convenit homini. Potentia vitalis est propria animæ, quæ secundario convenit corpori. Item omnis potestas vel potentia est propria *ἡ ἀνάγκη*, quæ per communicationem & secundario convenit humanitati *ἡ ἀνάγκη*.

XIII. Pro

et unum sit duorum
conveniat primari
et tenemus hanc co
opietat, nunquam
terias Vide Chem
1. pag. 139.

est alii conve
per parties

municationem: idem
ulatione, quā dici
satis patet. Accipi
Prodrom. Lexic. Philo
Sic & Scal. 1. 10. Nō
quod secundum el
per se. Et exstit. 51
quāpiam in corpore
formam constitu
Sic & Tab. 1. de prim
iud, reducitur, ad a
se tale, per quod ali
u. c. 1. p. 861. Queda
onē debet alii com

stionis sunt: Calo
lacio convenit mix
st propria animalis
mini. Potentia vi
cundario convenit
el potentia est pro
municationem
athuma.

XIII. Pro

XIII. Proprium generis aqualiter conve nit speciebus.

Ita habet Porphyrius in Isag. c. 9. *ἡ μὲν γὰρ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶν ἡ οὐσία, τὸ δ' ἰδιὸν τῶν αὐτῆς μετεχόντων ἐστὶν ἡ φύσις. Ἐπομένως, ὅτι ἀ-
πὸ τοῦ καὶ μέλει τὸ γένος ἐστὶν. H. c. Aqualiter predica-
tur proprium de individuis ipsius participansibus. A-
qualiter enim Anytus & Melius sunt visibiles. Idem
habetur etiam c. 13. *ibid.* § 1. Advertendum autem:
intelligitur de genere & specie univocis. Ergo pro-
pria generis univoci prædicantur æqualiter de spe-
ciebus. Analogi autem generis proprie non prædi-
cantur æqualiter, sed per magis & minus. Propria
nim proportionatur ad essentiam. E. sicut essen-
tia generis quandoque prædicatur ἀναλόγως, ita et-
iam proprietas ejusdem.*

XIV. Sublato proprio non tollitur genus.

Τὰ ἴδια ἀναγκαστικὰ εἰς οὐκ ἀπορροῦνται τὸ γένος. Propria
ublata non tollunt similia genera. Habetur *ibid.*
8. Intelligitur autē de propriis speciei. E. sublati
s propriis speciei non tolluntur genera. Nam sicut
ipsa species & differentia specifica sunt cōtingentia
generi. Ita etiā propria quæ adherent speciei, sunt
cōtingentia speciei. Ita non sequitur: Hæc res nō
visibilis. E. non est animal. Item: hæc res non potest
vivere. E. non est bestia, &c.

XV. An propria possint communicari?

Hanc questionem placet hic tractare, sed tamen
reviter, quia satis communicationē propriorum
vicerunt Schroderus in peculiari lib. de communica-
tione. Finck in Schedias. 1. p. Meissner in Phil. Job. Johan-
negius in Exercitationibus Logicis. Victor in prescri-
ptionibus Buscherus & Hesselbeinius in Anti-God-
ianis, aliquo plurimi.

Oppu

123

124

125

126

Oppugnant, autem eam Calviniani, inprimis Kecker in *in Syst. Log.* l. 1. c. 21. § 1. 2. *Gymnas. Log.* c. Goelenius *passim in lib. suis*. Timpietius l. 3. *Metaph.* quass. 13. alique.

127

Ego, quandoq. videm veritatis satis ostensa esse superius citatis Dd. nolo hic prolixius esse, sed tantum ostendam proprium posse communicari, & communicationem pugnare cum natura proprii nec facere migrationem accidentis de subiecto subiectum, adeoque nec dualitatem attributi, unum sit in subiecto à quo fit communicatio, alterum in subiecto ad quod fit communicatio. Suppono autem, quod si communicatio, ut sic, ista ferret, quod inferret ista omnis communicatio quatenus ad de omni valet Consequentia.

128

Propria generis communiantur.

1. *Proprium generis communicatur speciei, ut nec negat. B.* Quosdam proprium est communicabile. B. falsum est nullum proprium esse communicabile. B. falsum est repugnare proprio communibilitatem. B. falsum est communicationem tollere proprietatem. B. falsum est, si propria communicantur, propria non distinguere. Hæc omnia sunt manifestissima & clarissima. Rursus in ista communicatione non est transitus de subiecto in subiecto. Nam v.g. facultas sensitiva, quæ est animalis (quod genus est hominis) proprietas, cum communicatur homini (qui est species animalis) non transit animalis, & incipit esse in homine. Unde sic nec duplex sit potentia sensitiva, alia in animali, alia in homine. Et tamen hæc vera est communicatio. Hinc infero falsam esse propositionem: Si proprium communicatur, migrare accidens de subiecto in subiectum, & fieri sic duo accidentia.

129

Instantia.

Excipient: exemplum esse heterogeneum, quod genus & species sint subiecta non realiter diversa. Nunc autem quæri de communicatione, quæ

per subiecta realia philosophos dicere, quod philosophi canitur de q. 9. Teneatur; gradus, generis realis distinctio, s. 9. n. 6. De communicatione, 1. 2. propositum, 1. 2. uti alio fine, quam creatio ut sit, inferatur, possit. Si enim repugnet, communicari, tunc communicati. Et, tunc proprietatem. A nullam proprietatem. Quam adde Omni V. S. ergo adhuc tollitur non est communicabile à Deo & naturæ, cum soli & semper plenitudo. Con. radii. Et tamen communicatur sit commune, & proprium. Vide ipsam ista Keckerman. Idem omne & quod commune non est commune, si communicetur. Proprium proprium. Propria communia diversa. At quæ sunt propria sunt, an non communicantur non communicatur non communicatur. Et ad iuncti co-

inter subiecta realiter diversa. *Resp.* 1. Aliquos Philosophos dicere, quod genus & differentia siue species distinguantur realiter, ut indicat Jamdunus 2. *Met.* 9. 9. Tenenturq; idem sentire, qui ex st. mant, os gradus, genericum & specificum sumi à fortis realiter distinctis, de judicio Suarez in *disp.* 6. *Met.* 9. n. 6. De coramen non contendo, nec facio propositum. 2. Igitur exemplum istud non ad aliud alio fine, quam ut ostenderem, quid communicatio ut sic, inferat, quidque proprium, ut sic possit. Si enim repugnat proprio quia proprium est, communicari, tunc nullo eventu & causa potest communicari. Et, si communicatio ut sic tollit proprietatem. R. nulla communicatio stare potest cum proprietate. Quia, ut dictum, à quatenus istum adde Omni V.C.

Sic ergo adhuc tolluntur ista Timpleriana: *Proprium non est communicabile quia omnis proprietas essentialis à Deo & natura determinata est ad certum subiectum, cui soli & semper inest.* Item: *quia manifesta sit applicatio Con. rad. fionis statuere aliquid esse proprium, tamen communicari.* Omne enim quod communicatur sit commune, quod autem est commune id non est proprium. Vide ipsum in *Met.* 1. 3. cap. 3. quæst. 12. em ista Keckermanniana. *For id istos refutat. Si videtur omne quod communicatur, commune est. Proprium non est commune. E. non est communicabile. Proprium si communicatur, tollitur di. cimen inter commune & proprium. Propria, unt causa distinctionum. E. non sunt communia diversis subiectis.*

At quæso 1. propriis generis quæ communicabilia sunt, an non convenit vox idios 2. At non illud proprium communicabile manet proprium, sui sui subiecti h. e. animalis 3. Proprium generis si communicetur nondum tamen tollitur distinctio proprii & adjuncti communis. 4. Et istud proprium

130

131

non obstante communicatione, adhuc tamen
stinguit subjectum suum, proprium ab aliis rebus
veluti animal ab homine. Nam potentia sentiens
v.g. primò convenit animali, secundariò homini.
Iterum ergo dico 1. Proprium quod est proprium
non repugnare communicationem. 2. neque com-
municationem, quod est communicatio, tollere
propriam.

132

*Propria par-
tis commu-
nicatur toti*

11. *Proprium partis verè communicatur toti.*

Quoddam proprium est communicabile. Et pro-
inde falsa est hujus contradictoria: Nullum pro-
prium esse communicabile. Item repugnare proprie-
tati communicationem, & communicationem tollere
propriam. Antecedens clarum est. Nam proprie-
tas v.g. anime rationalis, communicatur hu-
mini & de eo prædicatur. Exempli gratia, animi
inhærent potentia intelligendi & volendi, ceteræ
que potentie vitales, & præterea doctrina, pruden-
tia, sapientia, sanctitas, justitia, fortitudo. Hæc
nunciantur de homine, ut dicatur: Homo intel-
lectivus, doctus, prudens, sapiens, sanctus, &c. Facu-
tatis rationalis primò est prudentia. Secundò ca-
ramen homo dicitur prudens. Ait Arist. 6. *Top. c.*
§. 25. Et sic in aliis. Et sic Calviniani etiam non
gant, proprietates humanæ naturæ communicari
personæ & λόγον vel potius personam & λόγον as-
mere sibi proprietates Carnis. Sic & Ignatius in
p. ad Trallianos. Verè genuit Maria corpus, hab-
in se Deum habitantem: Et revera natus est De-
verbum ex virgine vestitus corpore, obnoxio in-
dem passionibus nobiscum. Verè natus ex vulva
qui omnes in vulva fingit. Et corpus sibi fabrica-
vit ex sanguine virginis, hoc saltem excepto, quod
nulla viri consuetudo intercesserit. In utero gesta-
tus est, sicut & nos, certis mensium circulis, sic
& nos, &c. Similia habentur in Epist. 5, quæ est ad P.

Arque esse hanc
com, s. l. e. m. oitendu
hanc attributio
naturæ ad personam
, communicationem
Apparet etiam ex
de in propriam hic
adens de subiecto
salitate. Neq; n. m.
minem, aut duplex
minie, ut patet. Alia
es, præter id, quod ac-
olum. Timplerust
quod scilicet, pars tot
materia suo materi
artes vel essentielles
vitas sunt essentielles
tis confusata est p
mentulam communi
Hæc illarum. Homo
nam. Homo habet
Inquis: Si proprie-
tates proprietates an-
doc oream, simpli
quod scilicet hic si
lex? Respond. 1. E
torum) dicuntur nar-
parus) & non dic
tatem? 2. R. ad t
Christum non dicie
tationem potest
in Ariannam. An C
tatur creatura, an se
homines. Etiam in
vera dubitationem
partis, si in sum ali

pp. Atque esse hanc communicationem proprium, tal. em ostendit locutio Ecclesiæ, quod Ecclesiæ hanc attributionem proprietatum alterutrius naturæ ad personam Θεόγον, vocat κοινωσίαν ἰδιωματικῶν, communicationem idiomatum, sive priorum.

Apparet etiam ex hoc exemplo: communicationem priorum hic non inferre migrationem accidens de subjecto in subjectum, aut illius proprii qualitatē. Neq; n. migrat sanctitas ex anima in hominem, aut duplex est sanctitas, alia animæ alia hominis, ut patet. Aliud excipi non videbatur hic posse, præter id, quod antea solutum est ad prius exemplum. Timplerus tamen alleg. loc. negat antecedens,

quod scilicet pars toti communicet sua propria. Neq; Exceptio materia suo materiato, neq; forma suo formato, neque Timpleri. partes vel essentielles vel integrales toti composito proprias suas essentielles communicant. Sed hæc instantia Refutatio. caris confutata est prioribus exemplis. Deinde ostendunt illam communicationem etiam locutiones Ἰσχυροῦ. Homo habet scientiam secundum animam. Homo habet sanctitatem secundum animam, &c.

Inquis: Si propria pars, ut cunctantur de toto, cur proprietates animæ, esse eam invisibilem, incorpoream, simplicem, non dicantur de homine, quod scilicet hic sit invisibilis, incorporeus, simplex? Respond. 1. Per instantiam, cur Christus totum dicitur natus, passus, à proprietate Carnis (partis) & non dicitur creatura propter eandem partem? 2. R. ad utrumq; ex Thoma 3. p. q. 16. a. 8. Christus non dicitur creatura, quia per hanc prælucationem potest in dubiū venire, propter hæc in Arrianam. An Christus secundum se totum dicitur creatura, an secundū sui partem? Addit autem Thomas: Etiam in rebus corporalibus & humanis, ea que in dubitationem venire possunt, an convenerint toti vel parti si insunt alicui parti, non attribuiuntur toti & simpli.

placiter & sine determinatione. E. dicimus quidem: E. mo est invisibilis. &c. secundum animam, non autem indeterminatè homo est invisibilis, &c. quia sic reliquetur dubium, An fortasse, secundum se totum hominis res spiritalis.

135
Elementa
mixta pro-
pria com-
municant.

III. Huc etiam pertinet quod proprietates Elementorum communicantur mixtis. Quod tamen procedit, solum, si dicamus Elementa manere in mixtis actu. De hac ergo Scaliger, Ego, inquit, sum calidus, quia ignis, qui in me est, est calidus. Ita proprium accidentis alicuius potest esse hoc modo commune. &c. S. ille l. 4. de C. L. L. cap. 80. Cæterum nec hic accidentis migrat de subiecto in subiectum. Nam calor ignis non egreditur ex igne, & ingreditur mixtum. Sed mixtum per communicationem idiomatum calidum eo calore, quo ignis in mixto ex se calidus est. Unde nec hic fit dupliciter calor, quod si alius sit ignis, alius mixti calor.

136
Propria ani-
ma commu-
nicatur
corpori.

IV. Propria anima communicatur corpori. E. quodam proprio est communicabile. Antecedenter intelligo de potentiis animæ, sed de istis videndum est, An sint in anima, atque addendum ab hac communicatur corpori.

137
De Subiecto
potentiarum
mixta.

Ac Calviniani quidam ajunt, illas potentias esse in anima, sed solum ab anima. Esse autem in corpore, non per communicationem à subiecto proprio sibi factam, sed per primam inhaerentiam. Ut videre est apud Goclen. in p. 1. Controv. Log. c. 1. q. 1. Nunquam, inquit, dederim alicui potentiam videndi esse proprium adiunctum animæ. Cujus ergo Corporis usantur, oculi. Sic & alii. Ea quo primum a

Proprium sub-
iectum potest
esse illa
quod esset a-
nimæ.

paret, confiteri Calvinianos, potentias illas animæ, convenire corpori. Et verum id est. Patetque, in eadem, quod secundum Arist. de som. & vig. c. 1. Eiusdem est operatio & potentia. At operatio corporis. E. & potentia. Hoc posito evincendum

potentiarum illarum esse animam. Et cum esse animam. habere potentias, et constituta, non habere. Sic enim anima in operatione, quæ est exterior, pugnat omni Bati. Implere. 2. Met. c. 2. Et accedente voce. Goclen ipse, suæ prædicationis in prædicatione. Len Ph. facere compositionem. Eius argumentum. E. ratio. At operatio principium activum animæ. Et sic Arist. principium, quod est. Et etiam animæ essentia naturalis prædicare indifferentia. Dependere ad agendum. Potentia est indifferens. Ad videndum autem. 2. de an. c. 1. q. 4. Et ad animam rationem. Istam pertinent etiam res. Et etiam declarare. Potentia igitur Aristoteli. Arqui ipsi animæ immutationis. Et ex his patet & animæ vitales & animæ. Sed excepti potest: a. Aliam corporis. Res. sine necessitate, quod in v. g. mixtum est.

dicimus quidem: H
animam, non aut
Et, quia sic vili
ndum se totum hom
quod proprietates E
Quod tamen pro
entia manere in mi
Ego, inquit, sum cal
a. idus. Ita propriu
oro commune. Et. Si
um nec hic acciden
um. Nam calor igni
edrit mixtum. Se
nem id ornatum c
n mixto ex stea
pi. Citas caloris, qu
or.
ntu corpori. E. quod
ebile. Antecedent
ed istis videndum
d an ab hac commu
et, illas potentias n
ima. Esse autem i
acionem à se: est
mam inhaerentiam
p. 1. Controv. Leg. c. 10
aliqui potentiam d
ntia. Cujus ergo? Cor
Es quo primum ap
potentia illas an
mid est Patetq; no
da som. & v. g. c. 1. E
ti. At operatio c
e posito evincenda
est

et potentiarum illarum primum & proprium sub
jectum esse animam. Id ita concludo. Si anima non
haberet potentias, tum ipsa in puris naturalibus
constituta, non haberet accidentia. At hoc est ab
urdum. Sic enim anima esset simplex ab ea com
positione, quæ est ex subiecto & accidente. At hoc
pugnat omni Enti creato, esse sic simplex. Unde
impler. l. 2. Met. c. 2. compositionem hanc ex sub
jecto & accidente vocat generalem compositionem.
Et Gæli ipse, suæ priori assertioni contradicens, sta
lit in prodrom. Lex Phil. pag. 450 451. potentias ani
mæ facere compositionem in anima. 2. Resumo
narius argumentum. Ejus est potentia, cujus est o
peratio. At operatio est animæ. Anima enim est
principium activum in omnibus operationibus
in animatæ. Et sic Arist. 2. de anim. c. 2. ait: animam
se principium, quo vivimus, sentimus, movemur
c. E. etiam animæ est potentia. 3. Patet ex officio
potentiæ naturalis propriæ. Illud autem est deter
minare indifferentiam agentis. Cum enim agens
opendeat ad agendum, ante tamen additionem
potentiæ est indifferens ad hoc agendum aut aliud,
e. ad videndum aut audiendum. Vide Coll. Co.
m. 2. de an. c. 3. q. 4. a. 3. Aristæ operationes perti
nent ad animam tanquam formam Compositi. E
llistam pertinent etiam istæ potentiæ. Potestque
et res etiam declarari ex definitione potentiæ.
Potentia igitur Aristoteli 9. Met. est principium trans
formandi. Atqui ipsi animæ convenit esse principium
transmutationis. E. etiam ei convenit animæ potes
tas. Ex his patet & animæ & corpori convenire po
tentialia vitales & animales.

Sed excipi potest: aliam esse potentiam animæ,
aliam corporis. Resp. Entia non sunt multiplicata
sine necessitate, quæ hic nulla est: Quænam
v. g. mixtum est calidum & calefacit, calore

Y. 3 non

138
Alia Buce.
pio.

non proprio, sed eo quo ignis in se existens calidus est & calefacit; Item quemadmodum suppositum agit non propria potentia, sed ea ipsa, quae etiam in pia anima agit, & ad agendum potens est. Ita etiam corpus sentire potest (idem autem est etiam de aliis) non potentia propria, sed illa potentia, quae ipsa forma sive anima sentit. Plura qui volet videt citatos à nobis auctores.

139

Argumenta aduersariorum specialiter solvere non est necesse, tum quia iis satisfactum est ab istis authoribus, tum etiam quia haec nostra nihil aliud fecerunt quam solutiones objectionum. Quando enim ostendimus proprietatibus non pugare communicationem, nec eam tollere proprietatem, aut facere migrationem accidentis de subiecto in subiectum, solvimus objectiones aduersas, quae ex istis principiis texuntur.

17. An communicato uno proprio, communicentur etiam cetera?

140

Ita ajunt Calviniani. Et probant, quia propria connexa sunt cum essentia. Idque aequaliter. Unde quia connexa sunt cum essentia, inferunt, non posse communicari sine communicata essentia. Et quia connexa sunt aequaliter, inferunt, unum non posse communicari, communicata essentia, nisi communicetur & alterum. Sed fundamentum hoc lubricum est. Nam communicato proprio non necessario communicatur essentia, ut vilius est in superioribus, sed solum unitur essentia alteri, ad quod fit communicatio.

141
Sententia
auctoris.

Quod autem communicatio unius proprii non inferat communicationem alterius proprii, patet. In communicatione quae est à parte ad totum. Patet communicat suas proprietates totum, non tamen omnes sed aliquas. A sanctitate, prudentia, scientia,

potentia intelligere
sive homo denomi
atelligens, volens, i
visibilitate, sicut
ma homo iavibilibi

Ex hoc apparet i
adversae partis. Nam
habet sibi potentiam
visibilitatem. Et

non i. Communicat
est, non efficere com
us. Nam si sic, tum
ad efficeret, quod fal
sequitur: Omnia illi
ex ratione vel prop
tur contra nostram

2. Sunt etiam h
municatione effed
calorem. At non c
tatem. Soli inferre re
non inferre eis lucen
tatis bonitatem, sa
ternitatem, inde p

3. Quid igitur
municare ferro un
dorem. Et non al
municare corpori
licitatem. Item divi
communicare suae
& in terra, h. e. om
vivificam Job. 6. P
men non commu
tem, vel alia idiom

De a
Hactenus fuit

se existens calidus
odem suppositum
a ipsa, quâ etiam
tens est. Ita etiam
em est etiam de a
lla potentia, qua
ra qui vult vincere

ecialiter solvere
tum est ab illis a
ostri nihil aliud fer
um. Quâdo cau
pugnant commu
top tatem, aut
de subiecto in sub
veritas, quæ ex istis

proprio, commu-
nitate?

obant, quia proprii
q, æqualiter. Unde
a, inferunt, non po
nicata essentia. E
nterunt, unum no
nicata essentia, nil
d fundamentum ho
ato proprio non ne
ia, ut unum est in su
entia alteri, ad quo

o unius proprii non
erius proprii, parer
parte ad totum. Pa
s toti, non tamen o
e, prudentia, scientia
potentia

otentia intelligendi & volendi, immortalitate &
inax, homo denominatur sanctus, prudens, sciens
atelligens, volens, immortalis. At non dicitur ab
avisibilitate, spiritualitate & incorporeitate ani-
mæ, homo invisibilis, spiritualis, & incorporeus.

Ex hoc apparet 1. Lubricum esse fundamentum
adversæ partis. Nam anima non minus connexam
habet sibi potentiam intell gendi & volendi, quam
invisibilitatem. Et tamen ista communicat, hanc
non 2. Communicationem proprii unius, quâ talis
est, non efficere communicationem proprii alteri-
as. Nam si sic, tum omnis communicatio proprii
d efficeret, quod falsum esse ostensum est. Ex quo
sequitur: Omnia illa argumenta esse frivola, quæ
ex ratione vel proprii vel communicationis texun-
tur contra nostram sententiam.

2. Sunt etiam hujus sententiæ vestigia in com-
municatione effectiva. Ignis aquæ communicat
calorem. At non communicat levitatem vel siccita-
tatem. Sol infert rebus subcœlestibus calorem. At
non infert eis lucem. Deus communicat cum crea-
turis bonitatem, sapientiam. At non infinitatem,
æternitatem, independentiam, immensitatem.

3. Quid igitur verat ut dicamus: Ignem com-
municare ferro unum proprium, h. e. calorem, splen-
dorem. Et non alia, h. e. levitatem. Animam com-
municare corpori potentias vitales & non invisibi-
litatem. Item divinam naturam in persona & λόγῳ
communicare suæ carni omnem potestatem in cœlo
& in terra, h. e. omnipotentiam *Matth. 28.* virtutem
vivificam *Ioh. 6.* Potentiam judicandi *Ioh. 5.* Et ta-
men non communicare æternitatem, vel infinita-
tem, vel alia idiomata.

De adjuncta Communi.

Hæcenus fuit de adjuncto proprio, sequitur de

*Adjuncti cō
munis duo
requisita.*

adjuncto communi, quod, quid sit, satis clarè in
telligitur ex dictis de adjuncto proprio. *E. Adjunctum commune est, quod non convenit uni so-*
luto subiecto primò, sed quod pluribus convenit æqua-
liter. Unde duæ sunt conditiones adjuncti cōmu-
nis. 1. Pluribus convenire. Et per hanc conditionem
secerantur à proprio, quatenus illud convenire de-
bet uni soli. 2. Equaliter convenire. Et per hanc cō-
ditionem distinguitur à proprio, quatenus conve-
nire debet alicui primò. Exprimunt id Scalig. l. 1. &
plantis p. 105. Cum ex Galeno ait: Κοινότης ἐστὶ τῶν
τόπων ἐν τῷ αἵματι, h. e. Communis est esse identitatis
in pluribus. Sic Albedo est adjunctum commune
Cygni, parietis, papyri. Nigredo Corvi, Panni, &c.
Deficit autem hæc conditio in calore respectu
ignis & mixti. Hic calor pluribus inest. Sed tamen
non est calor, ignis & mixtorum, adjunctum com-
mune, quia his convenit inæqualiter, nempe igni
primò, mixtis autem secundario. Unde calor re-
spectu ignis est proprium. Respectu mixtorum au-
tem est adjunctum commune: Comparando plu-
ra mixta ad invicem.

345

Ceterum illa æqualitas de communitate vel æ
qualitate gradus, quasi scilicet adjuncta commu
nia debeant æquales gradus habere, dubia esse vi
detur. Est enim adjunctum commune, albedo, re
spectu parietis & Cygni: Esti albedo non habeat
tot gradus in pariete, quot habet in Cygno Intelli
gitur igitur illa æqualitas quoad primam sub
jectum. *E. illa æqualiter convenire pluribus subjec*
tis dico, quæ uni eorum non conveniunt primò &
alteri secundariò, sed quæ utriq;
conveniunt secundariò & pro
pter aliud,

Quæro

An adjunctum
dicab

Videretur quod;
adjunctum commune
anque proprio. Scie
ta hæc differentiam,
ut species adjuncti
adjunctum commune sit
ut existimo, in pr
am illud, quod spec
clari, cum hamin
ratiendi aut more
quantitas, mobi
elemento, ratio æ
genum est corpus
idiomata, nō sunt
terum, patet, quia
speciei internum
speciebus est idio
nomata generis, ut
ia, secundum hab
ut adjuncta comm
o pluribus, conven
æque secundariò de
Quia tamen, ut d
ecies quædam com
uranda est illius def

quomodo intelligend
dicabili. Acciden
esse potest
Definitio hæc est

Quæro hic:

An adjunctum commune & Accidens prædicabilia sint idem?

146

Videtur utrumq; esse unum & idem. Nam & adjunctum commune & accidens prædicabile opponuntur proprio. Sciendum tamen, aliquam esse inter hæc differentiam, ut accidens prædicabile sit veluti species adjuncti communis: Et proinde adjunctum commune sit latius accidente prædicabili. Idcirco existimo, in prædicabilibus, proprium esse etiam illud, quod speciebus tribuitur, propter genus. clari, cum homini & bestię attribuitur potentia sentiendi aut movendi. Aut cum Elemento tribuitur quantitas, mobilitas, quæ tamen conveniunt Elemento, ratione generis, h. e. in quantum Elementum est corpus naturale. Nam quod ista generis idiomata, non sunt accidentia (prædicabilia) specierum, patet, quia non possunt abesse & adesse circa speciei interitum, hoc ipso, quia generis, quod speciebus est, idiomata sunt propria. Ista tamen idiomata generis, attributa speciei, non sunt propria, secundum hanc nostram tractationem, sed sunt adjuncta communia, quia speciebus atq; ad pluribus, convenit idioma generis æqualiter h. æquè secundariò & propter genus.

*Adjunctum commune
latius est accidente
prædicabili.*

Quia tamen, ut dixi, Accidens prædicabile est species quædam communis adjuncti, idcirco determinanda est illius definitio. Igitur

II. QUÆRITUR:

quomodo intelligenda sit definitio Accidentis prædicabilis. Accidens est quod abesse & adesse potest citra rei corruptionem?

Quæro Definitio hæc est Porphyrii in Isag. c. 5. συμβεβη-
Y 5 xος

100 φτοχῆς. Sic etiam Arist. l. Top. 6. 5. § 8. Ut a. ca.
explicare possimus, formabimus objectiones.

148
Objet.

1. Non videtur definitio generalis esse. Nam
fibilitas v.g. est accidens (neq; enim est substantia).
Accidens 2. & substantia opponatur immediata.
Et tamen non potest abesse & adesse citra homi-
corruptionem. Nam propria sunt inseparabil. 2.
Porphy. ait in *Sag.* c. 17. R. Quicquid sit de inse-
parabilitate proprio, um, propria non debebant co-
tineri sub hac accidentis definitione. Nam accid-
sumitur vel prædicamentaliter, & opponitur su-
stantiæ. Et sic propria sunt etiam accidentia. V-
accidens sumitur prædicabiliter. Et tunc nō opo-
nitur substantiæ, sed proprio, secundum interpreta-
torem Porphyrii. E. Accidentis proprio contradisti-
ctum, definitur, quod abesse & adesse potest & ci-
teri interitum. Et quæ hæc significatio ex prædi-
cabilium doctrina.

149

2. Idem argumentum potest inverti. Prop
possunt separari, veluti frigus ab aqua, & per di
nam potentiam quodvis aliud proprii, potest a
ferri à proprio subiecto, manente illo. Unde adju
cta propria sic etiam possunt abesse & adesse à su
jecto citra ejus corruptionem. H. Definitio ad
dentis competit proprio. At definitio debet e
adquata definitio.

Ex quo ad solutionem hujus argumenti nihil
 habeo, quam ut constiteat, definitionem non esse ad
 quatum. Esse eam quidē veram *in casu*, s. i. q.
 omne accidens possit abesse, &c. Sed nō esse Car-
 licam, quod scilicet, omne id, quod abesse aut ad-
 potest, &c. sit accidens, propter argumentum fa-
 Et confirmatur, quod cum Porphyrius dicit: s. 17. l.
 quod propria sint inseparabilia, dicit id etiam, q.
 mine id esse cuiusdam accidenti, quia quoddam ac-

ens etiam sit inseparabile. Atq; inde Toletus re-
fert. *c. 5. pradicab* quoddam aliqui sentiāt, definitionem
accidentis, contineri etiam proprium.

Albertus in *Porphyrium* ad hoc dubium respon-
det: Hoc interesse inter proprium & ejus subiectu
& inter accidentia, quoad separationem à suis sub-
iectis: quoddam subiectu proprium sine adjuncto pro-
prio, veluti hominem sine risibilitate possumus in-
telligere. At proprium sine subiecto, veluti risibili-
tatem sine homine, nullo modo. At subiectum sine
accidente, & vicissim accidens sine subiecto possumus
intelligere. Sed hæc res, non satisfacit. Nam
Porphy. satis clarè loquitur de solo subiecto, quid
circa illud fiat, ad positionem vel remotionem
accidentis. & dicit Porphy. quod in utroque casu
maneat *subiectu accidentis*. Hoc a. prorsus eodè mo-
do est in propriis. Nempe 1. absunt à suis subiectis
accidentia: & sic subiectu proprii, veluti aqua à fri-
gore, prout aliqui volunt, denudari potest. Vel sal-
tem id est in omnibus propriis, in quantum separa-
ri possunt à subiectis per divinam potentiam. 2. Sub-
iectum aliquod accidentium manet, cum acciden-
tia separantur *involuntè*, veluti Cervus, remotà nigre-
dine Cygnus albedine. Sic sunt omnia propria. Hic
nim subiectum manet, cogitatione remotis pro-
priis. Et sic in pleribus casibus.

Cajetanus supponit: Cum in definitione acci-
dentis dicitur, *quod possit abesse & adesse* tūc & ab-
esse intelligi etiam de absentia *reali involuntè*. Et ista
ampliatio est necessaria. Nam alioquin accidentia,
quæ dicuntur inseparabilia, non absunt actu, sed
solum abstractione mentalis. Invenit tamen iste pe-
culiarem distinctionem in eo, ut dicat, peculiari mo-
do convenire hanc mentalem separationem acci-
denti & non proprio. At ergo: esse duplicem sepa-
rationem mentalem. Altera est simplex, qua unum
absque

110
Resp aliorū.

151
Cajetanū
sententia.

Separatio
duplex.

abſq; altero intelligimus. Altera eſt compoſita
enunciativa, quâ unum ab altero per negatione
dividitur. Talis eſt, cûm abſtrahentes à Corvo
predinem, dicimus: Corvus non eſt niger. Ergo in
text Cajetanus, hanc compoſitam ſeparationem
non convenire propriis. Eſti enim poſſit in ſepara
tione mentis ſimplici homo eſſe homo, eſti non
conſideretur riſibilitas ſimul: Tamen idcirco d
non poteſt, *Homo non eſt riſibilis*. Hæc autem, inq
Cajetanus ſeparatio compoſita ſecum habet in ac
cidentibus.

152

Resp. I. Ex iudicio Cajetani sequitur, non esse ab-
solutè bonam istam definitionem. Nam ex ejus
confessione habetur, etiam propria posse abesse
suis subje-ctis, quia dicit, esse solum peculiarem
modum abessendi (ut sic dicam) *non in eis* qui a
congruat propriis. Is tamen modus in definitione
non exprimitur. At fine quo definitio falsa ut in-
adequata est, id in ea poni, non subintelligi debet.
2. Illa conditio non competit quibusdam acciden-
tibus. E non est genuina. Antecedens pater de ac-
cidentibus inseparabilibus. Hæc enim, si sunt inse-
parabilia, quomodo separantur, ut dicatur v.g. Cy-
gnus non est albus, Corvus non est niger, &c. Eadem
separatio competit adhuc quibusdam propriis
quia, ut superius ostensum est, adjuncta propria pe-
divinam potentiam possunt separari. Tunc igitur
dici potest: Homo non est risibilis, h.e. homo non
habet illam qualitatem per quam ridet.

153

Objectio de
argutia de
fictionis.

3. *Obijetur:* Eam definitionem esse angustior
definitio, h.e. non convenire omni accidenti. Id
ter 1. De accidentibus Inseparabilibus, Si enim
sunt inseparabilia, quomodo a se se possunt? pa-
ter de morbis lethalibus, veluti febris, peste, para-
si. & corruptionib. ipsis, veluti morte, combustione,
putrefactione & c. Hæc omnia sunt acciden-

ra est composita, & tamen non adsunt suis subiectis sine eorum corruptione. 3. Peccatum originale est accidens. Et tamen non potest abesse ab homine sine ejus corruptione.

Ad horum primum de accidentibus inseparabilibus; Existimat Averroes solum hac definitione definiri accidens separabile. Sed id est contra Porphyrium. Nam postquam iste superiorem definitionem accidentis posuisset, adjicit divisionem ejus in separabile & inseparabile. Sic & Arist. 2. Top. c. 5. generaliter accidens definit superiori definitione.

Hæc igitur sententiâ dimitte, dico. Aliqua accidentia esse inseparabilia, quia actu non consistunt illorum subiecta sine illis, veluti est nigredo in corvo, albedo in cygno. Nihilominus hæc etiam inseparabilia, sunt separabilia, & abesse possunt in consideratione vel abstractione mentis, sicut Porphyrius indicat, quomodo accidentia separabilia separantur in 1. ag. c. 5. Nigrum esse est inseparabile corvi & Æthiopis, inquit, sed tamen potest ἐπὶ τὴν οὐσίαν χωρῆσαι, ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μαύρον ἐν τῷ κατὰ φύσιν. Intell. g: potest corvus albus & Æthiops abjiciens istum colorem sine destructione subiecti.

Ad secundum, Respondeo, 1. De morbis, eos abesse & adesse sine subiecti corruptione sive interitum. Et si ad interitum disponant & eum efficiant. Est homo, cum ab eo febris adhuc abest, & est homo, cum jam ei adest, & est homo, postquam cum febris finivit. Et sic est in aliis. 2. De ipsis mutationibus substantialibus Respondeo: earum subiectum non esse ipsum corpus, quod per varias alterationes ad mortem vel aliam mutationem disponitur: sed illarum subiectum est materia, quæ idcirco vocatur in respectu ad mutationes principium *passivum*. Ab ista autem materia absunt & adsunt istæ mutationes

tiones sine ejus mutatione & interitu. Quamquam Bellarminus l. 5. de amiss. grat. c. 3. p. 4. 9. dicat, etiam istas mutationes substantiales esse accidentia rerum, quæ per eas corrumpuntur. Quia illæ solæ corrumpantur *essentially*. Accidentia autem dici non corrumpere subiectum, per abesse vel adesse suum *formaliter*.

156

Quomodo
hac defini-
tio congrua
est peccato
Originali?

Ad tertium, Respond. 1. per hanc definitionem non juvari sententiam Facii ullo modo. Nam cum disputatur: *An peccatum Originale sit accidens?* non intelligitur accidens prædicabile quod hic definitur, sed accidens prædicamentale, quod opponitur substantiæ & hic non definitur. 2. Nihilominus secundum hanc definitionem etiam peccatum originale est accidens. Nam quod dicitur, abesse adesse posse accidens, id non intelligitur necessitate auctuali absentia (sic enim aliqua accidentia sunt inseparabilia) sed satis est si non *essentially*, hoc per intellectum possint abesse. At procul dubio potest cogitari essentia humana non cogitatio peccato. 3. Denique, etiam actu abesse potest peccatum Originale ab homine. Nam idem numero homo fuit, qui stetit in iustitia Originali, & postea fuit macula originali, Et deinceps in vita æterna carbitur ista macula. Si enim alius numero homo est qui habuit iustitiam, & alius qui habuit peccatum & alius, qui habebit gloriam. E non punivit Deum qui peccavit; nec eum iustificabit, qui nunc in peccato existens apprehendit Christum, sed alius numero diversum, quæ sunt absurda.

157

Ex his sequitur, *corruptionem* quam habemus peccato originali, juxta cautionem (durch) datus Fall ist ganz verderbt / Menschlich Natur 2c.) non esse eandem cum ea de qua loquitur definitio Porphyriana. Nam Porphyrius corruptionem vel interitum intelligit de non esse

Corruptio
quid sit

Peccatum au-
tem, nemine esse
imputantem
nam & breviter p-
to vel potius axion-
e prædicabile, ho-
d omne (est non le-
vis abesse & adesse
tione, a subiecto suo,
hoc est, quia subiecto

III. Subiecto

Hæc tertia disti-
ntio per proportionem
in principium
modum enim pri-
mum, vel totum
item illius totius
ego, quia per illam
um subiectum deno-
tationem vel totum
subiectum a. infor-
mationem, secundum qua-
le doctum convenit
homo est subiectum
subiectum infor-
mationis secundum
nominis. Co-
nominis. Habere potest
atque secundum an-
formationis. Res
nationis. Et sic in
Cæterum illud
quia adjunctum

terit. Quamquam
p. 4. 9. dicat, etiam
esse accidentia re
Quia illi soluti
ia autem dici no
e vel adesse sum

anc definitionem
o modo. Nam cum
desit accidens? no
le quod hic defini
e. quod opponitur
a. Nihilominus so

tem peccatum ori
d dicitur, abesse
religitur necessa
qua accidentia su
tione, hoc est
t procul dubio po
non cogitatio pe
belle potest pecca
dem numero hom
nali, & postea fuit
in vita eterna car
numero homo e
ui habuit peccatu
non puniuit De
st. ficabit, qui nu
Christum, sed a
rabiurda.

o quam habemus
onem (durch
t / Menscheit
um ea de qua loqu
am Porphyrius co
lligit de non esse su

jecti. Peccatum autem nos corrumpit, quia facit
hominem male esse, quo modo alii actus pravi cor
rumpunt mentem nostram quotidie. Ex his sum
matum & breviter potest illustrari superior defini
tio vel potius axioma de accidente. *Accidens*, nem
pe predicabile, hoc est, quod proprio opponitur,
id omne (et si non solum, quia idem est in proprio)
potest abesse & adesse vel re vel involucre considera
tione, à subiecto suo, sine ejus corruptione substantiali,
hoc est, qua subiectum esse designat.

III. Subiectum est Informationis vel denominationis.

Hæc tertia distinctio subiecti est, & intelligitur
optimè per proportionem ad distinctionem prin
cipii in principium. *Quod* & principium *Quo* Quo
dmodum enim principium *quod dicitur* ipsum sup
positum, vel totum in respectu ad operationes; Pars
autem illius totius vel suppositi, dicitur principium
Quo, quia per illam partem totum operatur. Sic et
iam subiectum denominationis hic dicimus, ipsum
suppositum vel totum in respectu ad affectiones.
Subiectum a. informationis dicitur pars illius to
tus, secundum quam convenit toti illa affectio. Sic
esse doctum convenit homini secundum animam.
2. homo est subiectum denominationis. Anima a.
est subiectum informationis. Palpari est adjunctum
hominis secundum corpus. E. homo est subiectum
denominationis. Corpus est subiectum informati
onis. Habere potentiam vitalem convenit rei ani
matæ secundum animam. E. Anima est subiectum
informationis. Res animata est subiectum deno
minationis. Et sic in aliis.

Cæterum illud dicitur subiectum *informatio*
is, quia adjunctum in eo receptum illud infor
mat,

Porphy
rio?

158

159

Vnde dicitur

mat,

tu' subjectū
informatio
nā
Denomina
tionis.
Suppositum
etiā est pri
mum subje
ctum acci
dentium
partis.

mat, & dat ei esse (accidentale) Sic doctrina recep
in anima, dat ei aliquod esse, ut scilicet anima
sapiens & intelligens. Aliud autem dicitur subje
ctum denominationis; Quia de illo fit demonstratio, &
denominatur potissimum habere adjunctum
lud. Unde per hoc, etiam suppositum censetur
primum, primitate subiecti. Hoc est, etsi passio
qua conveniat supposito, propter partem, cui ab
lutē primo conveniat; Tamen suppositum cen
setur esse primum subiectū, quia de eo primo fit
demonstratio illius passionis. Atque adeo hinc ha
xioma (Animal est sensitivum) est quatenus ip
sū est potentia sensitiva sit in anima, quia non est
subiectum denominationis, cui conveniat po
tentia sensitiva ante animal. Hęc accuratē sunt o
servanda.

169
Subiectum
Originis
quid?

Veteres aliqui distinxerunt subiectum in sub
iectum Originis & recipiens. Et sic animam dixerunt
esse potentiarum suarum subiectum Originis, pr
ut quidem Aristoteles passim potentias eas vocat
affectus, & eas, (atque adeo adnata) animę Remanentem
vero dixerunt subiectum recipiens. Zabarella
tamen de nat. scient. consil. c. 39. rejicit, eam disti
ctionem; Sed non malē defendi potest ut sit & quod
pollens superiori nostri distinctioni: Ut scilicet
subiectum originis intelligatur subiectum inform
tionis, & per subiectum recipiens intelligatur sub
iectum denominationis. Solum est considerand
voces istas, nisi bene explices, esse ambiguas. Ex
subiectum originis dicitur, non quia aliud ab o
riginem trahat. Nam in hac descriptione nihil e
quod non absolvarur in ratione principii. Unde
est implicatio contradictionis, dicere aliquid
subiectum, & tamen dicere illud solum præstare origi
nem, ut recte animadvertit Zabarella: Dicitur
subiectum originis, quod recipit in se affect

Declaratur
appellatio

3. Et hoc refertur
omnibus mentis, cui
separari possit, at a
existere possit su
us non possit ex
sine albedine, vel p
stantia, veluti hor
suo, veluti potentia
4. Et his omnia
separab. Ma dicantur
subiecta (et si sine
lia a. sine quibus
parab. Itate & in
navit Porphyrius in
his omnia, separ
esse adjunctorum

VI. D
Ad primam disti
ct. d. quæst. An ob
iectum, quod constituto
nam, nunc de illius
Remitto a. prin
cip. c. 1. q. 3. a. 2. p. 13
quod modis obiecti
modo differant ob
iectum ab obiectis dis
tinctionem distin
tionis & per section
considerationis &
Repeto nunc so
matibus.

I. Obiectum
Termini, totale
ar, & ita propter

ic doctrina recepy
scilicet anima
m d. et ar subject
monstratio, & f
ere adjunctum i
icum censetur es
est, et si passio al
partem, cui absq
suppositum cens
de eo primo sic d
que adeo hinc ho
est quatenus ipsa
na, qua non est p
cui conveniat po
e accurate sunt ob
Subjectum in subj
animam dixeru
um Originis, pro
ote, tias eas voc
ta animæ Reman
recipiens. Zah
rejeit, eam disti
it potest ut sit ex
tion: Ut scilicet p
subjectum in form
ns intelligatur sub
est considerand
le ambiguas. R
quia aliud ab eo
criptione nihil e
prine p: Unde f
dicere aliquid su
lūm præstare orig
arella: Dicitur g
cepit in se affect
ad

3. Ex hoc resultat, quod egrediendo ex operati
onibus mentis, etiam re ipsa adjuncta inseparabilia
separari possint a subjectis, h. e. quod subjecta ista
existere possint sine in istis adjunctis. Cur n. cor
vus non possit existere sine nigredine, vel cygnus
sine albedine, vel per divinam potentiam hæc sub
stantia, veluti homo, sine hoc aut isto accidente
suo, veluti potentiâ ridendi aut loquendi.

4. Ex his omnib. relinquitur, quod adjuncta in
separabilia dicantur, sine quibus actu non consistunt
subjecta (et si hæc is consistere possint.) Separabi
lia a. sine quibus subjecta actu existunt. Et ita se
parabilitatē & inseparabilitatē in adjunctis decla
ravit Porphyrius in 1° seg. c. ult. sequitur q; tandem ex
his omnibus, separabilitatem & inseparabilitatem
eæ adjunctorum differentias accidentales.

VI. DE OBJECTO.

Ad primam distinctionem subjecti satis dictum
est, de qua est. *An objectum sit subjectum an causa?* In
deque constituto, quod subjecti species sit obic
ctum, nunc de istius porro agemus divisionibus.

Remitto a. primò lectorem ad ea, quæ de Nat.
Leg. s. 1. q. 3. 1. 2. p. 135. seqq. dixi. Ibi videat 1. dictum,
quor. modis objectū dicatur in disciplina. 2. Quo
modo differans objecta scientiarum speculativa
tum ab objectis disciplinarum practicarum. 3. Ex
plicationem distinctionis in subjectum ad x qua
tionis & perfectionis. 4. d. distinctionis in subjectum
considerationis & operationis.

Repeto nunc solum divisiones tactas in Theo
matibus.

I. *Objectum est totale & Partiale.*

Termini, totale & partiale, multis rebus appli
catur, & ita propter tantam communitatem faci
le in

173

174

Separabile
insepara
bile intelli
guntur de
actu.

Sunt accide
ntales differē
tia adjun
ctorum.

175

176

177

III. objectum dico, anima sui causâ cognoscatur, sed quia sit pars ob-
 jecti sui, veluti rei animate, aut quia sit principium
 operationum subiecti sui, ejusdem scilicet rei ani-
 mate. Unde objectum Physici, cum animam co-
 gnoscit, non est anima ipsa, sed Res habens animâ,
 hoc est, corpus animatum, ut Zabarella etiam *libr.*
de natur. scientia constit. c. 38 seqq. docet.

Quod autem *secundo* aliquis tractatus est inscri-
 ptus in physicis de anima, sciendum est, non esse e-
 um inscriptionem sumptam à subiecto istius libri,
 sed ab intentione doctûz ibi proponendâ.

Quod denique tractatus de anima ab aliis libb.
 distinguitur, per hoc, quod in eo agitur de anima,
 id id sciendum est, quod ut Zabarella *ubi supra c. 39. ad*
tertium docet, scientia totalis, ab alia qualibet di-
 tinguitur per subiectum. At id non est semper ve-
 ram de scientiâ illius partibus. Nam partes quidem
 liquæ ejusdem scientiâ distinguuntur per particu-
 la objecta, veluti libri de animalibus à libris Me-
 teorologicis, aliquæ tamen partes non distinguun-
 tur per subiectum, cum versentur in eodem subje-
 cto, sed distinguuntur solum per diversas intentio-
 nes circa idem subiectum. Ita octo libri physico-
 rum habent unum commune subiectum, h. e. cor-
 pus naturale. Et proinde sic non distinguuntur
 subiectis. Commune autem non facit differre. Distin-
 guuntur igitur solum intentionibus, veluti, quod
 prioribus agitur de principiis, in posteriori-
 bus de generalibus affectionibus corporis natu-
 ralis.

II. Subiectum est adæquationis vel perfectionis.

Hæc distinctio clarè potest intelligi ex defini-
 tionibus superius positis, & iis quæ de ea dixi de
log. c. 1. in comment. m. 43. § 80. Unde hic mi-

De quo-
modo subje-
ctum Meta-
physica.

haddo. Quod autem in Theorematis Deus
facio subjectū perfectionis in Metaphysica, id in-
telligi volo juxta veriotem sententiam. Alias eni-
aliqui Philosophi existimant, Deum esse ad quod
tū subjectum Metaphysices, qui putarunt, a
omnia in Metaphysicis considerari, vel ut attributa
Dei vel ut effecta Dei, & sic omnia referri ad Deum
taquam subjectum istius disciplinæ. Eam sen-
tentiam nolo nunc persequi, qui volet, videat Su-
rez. d. sp. 1. Metaph. s. 1. n. 7. seqq.

III. Objectum est per se vel per accidens.

184

Objectum per se voco, ad quod res aliqua termi-
natur aut originatur primario ex natura sua. Per
accidens, ad quod terminatur secundario & per
naturam suam. Sic Arist. l. 2. de anim. c. 6 t. c. 2. Sen-
tia alia dicit per se, alia per accidens. Diciturque
se sensilia quæ in ipsum sensorium per se agunt, sicut
à visu sensibilis est color. A tactu humiditas. Per
accidens autem sensilia sunt, quæ nihil in sensorium agunt,
sed solum conjuncta sunt cum iis quæ per se
sensilia sunt. Sic filius Hyaris est sensibilis, quia est
bus. Sic mel est sensibilis quia est dulce, quæ albedo
dulcedo sunt per se sensilia. Et sic in aliis.

185

Intellectus
quemodo
per se ver-
sus in vero?

Pertinet huc etiam exemplum de intellectu
per se fertur ad verum, & voluntate, quæ fertur
se ad bonum. Ille autem per accidens ad falsum
& hæc per accidens ad verum. Occurrit tamen
Biel aliique, voluerunt voluntatem per se occu-
in male. Quod nunc non disputo. Solum est o-
vandum, sermonem nunc esse de actibus positivis
veluti ut cupiat voluntas bonum, & assentiatur
tellectus vero. Al oquin enim in actibus negati-
ut sic dicam, hoc est, fugam mali, & declinationem
E, intellectus per se occupatur in falso, & voluntas

Ante
vir qu
in ma
exare
nare
sunt
dic
videat
quando
Crom
ex die
N
tillid.
ant aliq
Cox
solvi, n
ribu. c
rium. E
locus dia
plant p
uentia pa
ai con
stmur, ni
nem est
a, inde
quæ quæ
Syllog
stropii
gimos.
ale non
est fieri
are fait
tis. Veni
leat hic
m antece
argumen
nt nisi an
ncipiū di
est princip
incipium no
od principium
nomine appel
principium ill
m. Hæc. alia
& consequenti
argumenta L
Eadem ratio
Nam causa si
ade rectius dic
que qua non. di
nam. Illa autem
in

Ex puero vir quoniam hoc post hoc. Alius autem modus est cum ex are statuem. aut ex ligno latum, aut aliam materiam fieri dicimus, &c. Sic etiam Metaph. c. 2. 4. ait: Ex aliquando significare id, quod est post, ut Negro. ut ex die Nox, ex sereno tempestas, quoniam hoc post illud.

1. Fiunt aliquæ argumentationes, quæ non possunt

sua resolvi, nisi ex loco antecedentium & consequentium. E. locus antecedentium & consequentium est locus dialecticus, seu argumentum logicum.

Consequentia patet, quia tres termini, ex quibus fit syllogismus, nihil aliud sunt, quam tria argumenta: quæ in Logica, indeque inventio dicitur suppeditare Materiam Syllogismo. Antecedens probatur per hos Syllogismos. Heri fuit rubedo cæli. E. hodie verisimile est fieri serenitatem. Hic homo est senex. E. ante fuit puer. Hodie est dies Lunæ, cras dies Martis. Venit in aulam. E. incidit in multa pericula. Dicat hic Logice studiosus qui non cognoscit locum antecedentium & consequentium, ex quibus argumentis hæc consecutiones sunt sumptæ: nulla sunt nisi antecedentia & consequentia.

3. Principiū dicitur esse latius causa. Ut privatio motus est principium, non causa; terminus à quo est principium non causa motus; quod si igitur aliquod principium non est causa, consequens est, alio nomine appellandam esse relationem quam habet principium illud (non causa) ad suum principiatum. Hæc a. alia non esse potest, quam antecedentis & consequentis. E. Antecedens & consequens sunt argumenta Logica.

Eadem ratio formari potest in causa sine qua non. Nam causa sine qua non, propriè non est causa, unde rectius dicitur *conditio* sine qua nō. At causa sine qua non, dicit aliquam relationem consentaneam. Illa autem relatio non est subjecti aut ad-

Ex resoluti-
one argumē-
tationum.

ut pater. Quomodo enim remotio purulentia, aut demissio Valvarum laminis subjecta sit? E Est secundum alia argumenta, quæ quidem rectissime dicuntur antecedentia & consequentia. Hoc igitur modo se habet demissio Valvarum lumen non concludi; remotio purulentia ad sanationem. Illa enim appellantur conditiones sine quibus non, & habent relationem ad lumen & sanationem, non nisi eam, quam habet antecedens consequens.

Clarissimus Walsius in Dial. l. 1. s. 12. reducit antecedens & consequens ad adjuncta. Sed æque manifestum est, aliud adjunctum antecedens respectu subjecti. Subjectum enim prius adjuncto. Quod si intelligatur reductio illa hoc sensu, quod subjectum habeat adjunctum aliquod, antecedens se, sed adjunctum aliud, tum illa reductio non est sufficiens. Nam sic considerat antecedens & consequens non ad invicem, sed in respectu tertium, videlicet ad subjectum, quo sensu admittitur antecedentia & consequentia pertinere ad adjuncta. Alia autem propositio est: *Chremes fuit puer, est senex*. Ubi pueritia significatur istius senis antecedens esse adjunctum, senectus consequens. Alia est propositio cum istas ætates præcisè, sine respectu ad subjectum considero, veluti: *Ex puer senex*. Item *Senectus est posterior pueritiae*. Et.

CANONES.

1. Posito consequenti, positum fuit necessarium antecedens.

Canonem hunc tradit Melanchthon l. 4. Dial. 303. Posito consequente sunt valde argumentum requirit, cum ostendimus præcessisse illud antecedens necessarium præcedit. Veluti si pervenit ad metanem.

um iter fecit per
nozem, tunc ante
necessarium an
iudex non habe
Melliz
ablacionem (sepi
mata man felle de
contingentibus a
Antet & illi Canon

2. Negata cond

non potest. Rat
necessarium An
est hypocautum
bus curari potest
priora naturalia no
non mista Elemen
ad putredinem
labare l. 1. 2. de mi
Posito antecede
committio Ele
ratio sine qua non
posita non pro
Zabarella
necessarium est an
cedens est, sine q
ficatur carentia
um antecedens in
posita non
enim necessa
non habet.

C A
DE C
Quartus lo
mixta.

purulentia, & luminis subjectu
tenta, quæ quide
tia & consequent
iffio Valvarum
purulentia ad iana
ditiones sine qu
ad lumen & lan
haec antecedens

l. 1. n. 11. reducit
uncta. Sed in
ad ad iunctum
etom enim prius
reductio illa hoc
ctum aliquod, cō
ind, cum illa reduc
onfiderat antec
n, sed in respect
m, quo sensu adm
a pertinere ad ad
i. Chremis fuit pur
aturus ius ius a
us consi: quens. E
eraces præcisō, sine
ro, veluti: Ex pur
p. movia. Et,
B. S.
fuit necessarium

iam iter fecit per priors spatia. Si acquisivit aqua
calorem, tunc antea cum non habuit, quia privatio
est necessarium antecedens in acquisitione formæ.
Si Judæi non habent septrū & venit Messias. Quia
Adventus Messie est necessarium antecedens ante
ablationem septri. ex Gen. 49. Loquuntur a. axio
mata manifestè de *Necessario* antecedente. Nam de
contingentibus antecedentibus secus est. Huc per
tinet & ille Canon.

2. *Negatā conditione sine qua non res conditionata
esse non potest.* Ratio est, quia conditio sine qua non,
est necessarium Antecedens. Ita illuminari non po
test hypocauftum, nisi demissæ sint valvæ, nec vul
nus curari potest, nisi remotā purulentia. Sic cor
pora naturalia non putrescerent, nisi in eis essent
mixta Elementa, quia commistio Elementorū
est ad putredinem conditio sine qua non, apud
Zabarella. l. 2. de mixti gen. & Inter. c. 12.

3. *Positio antecedente non necessario ponitur consequens.*
Sic commistio Elementorum est antecedens (con
ditio sine qua non) ad putrefactionem. Et tamen i
sta positā non propterea ponitur putrefactio, ut i
bid. dicit Zabarella. Estque ad hoc nec id eorum cum
necessarium est antecedens. Nam necessarium an
tecedens est, sine quo consequens fieri non potest.
Sic igitur carentia formæ vel privatio, est necessa
rium antecedens in omni motu. Et tamen ista ca
rentia positā non necessario ponitur consequens.
Neq; enim necessario accipit calorem, quod cum
nunc non habet.

10

11

C A P I T U L U M
DE CONNEXIS.

1. Quartus locus consentaneus continet
connexa.
2. Coni

um unum ali
ecutione conju

Compositi ad in
lara considerata
etiam huc videtur
, aut coexistunt,
Dominica & Rel

ARIVS.

in connexorum in lo
n doctrina propo
quod proposito
imorum, syllogis
positionem condi
ocantur termini
ur, uniantur, co
Logici strictius
ut nuper vir Clar
us, aliquandiu A
meus plurimum
e datis, erudite
Topie. & Rodolph
nexa vocant, qu
alterum referatur
sunt passio Chri
hon l. 4. Dial. ait
proprietates reru
nt, ut sunt locus, c
Alii aliter. Nos
uniantur sine de
erebit.
quid, ad definitio
connexa ea, quae

De Connexis.

377

ind conjunguntur, sine dependentia. Ubi particula illa, sine dependentia, excludit & distinguit connexa a Causa & Effecto, Subiecto & Adjuncto, quia hæc si maximè conjunguntur, est tamen illa conjunctio cum dependentia & consecutione, sicut materia & forma, effecto uniuntur, quod ab illis pendet. Adjuncta subiecto per inhzrentiam uniuntur, sed tamen etiam ab eo dependent, quæ autem connexa vocantur, non habeant dependentiam.

QVÆRITUR III.

De necessitate hujus loci.

Necessitas alicujus loci sumitur ex tribus. 1. Si inveniuntur termini aliqui simplices, qui habeant respectum ad alios, qui non possint appellari aliis nominibus nisi nomine, quo hi loci appellantur.

2. Si inveniuntur axiomata quæ non possint recitari nisi in illa argumenta, quorum necessitatem volumus asserere.

3. Si habeantur Syllogismi, qui materiam suam non sumpserunt aliunde, quam ex illis locis, quorum necessitatem defendere volumus. Ex his omnibus probabimus necessitatem connexorum contra Ramæos.

1. Adjuncta alicujus subiecti mutuum habent, etiam invicem sumpta, & non solum ad subiectum. Item: Partes alicujus compositi etiam referuntur ad invicem & non solum ad compositum totum, sicut apparet ex eo, quia ad invicem distrahuntur uniri & conjungi. Unio autem est relatio.

2. potentie animæ uniuntur ad invicem (in subiecto) habitus morales uniuntur ad invicem (in anima) albedo & dulcedo uniuntur ad invicem (in aere.) Hæc a. relatio quam unum connexorum habet ad aliud, ad nullum argum. pertinet, inter ea, quæ aliis in Logicis enumerantur. B. aliud addendum.

A a

dum

dum est argumentum Logicum, secundum quod illa unitorum relatio explicetur a Logico.

2. Idem patet ex resolutione axiomatice. Dantur axiomata, quæ non possunt resolvi nisi in connexa. Ergo connexa sunt argumenta Logica. Consequenter patet. Quia omne axioma est dispositio argumenti & argumenti. Antecedens probatur per hæc propositiones: Flavescit cum dulcedine; Potentia videndi est unita simul cum potentia sentiendi. Idem: potentia videndi est unita potentie loquendi. Item. Manus unita brachio, Tabula una (in mensa) est unita alii. Equus unus coordinatur alii. Eccepsis universalis solus coexistit passioni dominica. Christus coexistit Augustino. Imperator, rex, &c. sunt rex, &c. Illarum & similibus propositionum nulla, resolvi potest in alia argumenta, quam in connexa.

Obijci potest: prædicari hic adjunctum de subiecto. Uniri enim vel conjungi cum alio, est adjunctum rerum unibilium.

Resp. In omni argumento duo hæc conjungenda sunt, nempe relatio sive respectus, & relata ipsa. Verum est non solum de connexis, sed & de omnibus argumentis, Relationem sive respectum de adjunctum eorum quæ referuntur, sed tamen rectorum unum cum comparatur (non cum sua relatione sed) cum suo correlato, tum non omnia argumenta debent dici subiecta & adjuncta. Sic: Oppositorum adjunctum est opponi, adversorum adversari, comparatorum comparari: si tamen oppositorum referatur non ad opponi, sed ad aliud oppositorum adversum, non ad adversari, sed ad aliud adversum, comparatorum non ad comparari, sed ad aliud comparatum: non amplius adjunctum & subiectum habemus, sed argumenta alia. Eodem igitur modo connexorum adjunctum connecti vel uniri dicimus si unitorum unum referatur ad alterum unum

nam, certe inter
di & adjuncti.
nexa, & deinceps
sunt unitæ in re
unita in aliquo
ur, adjunctum
3. Concludi
possunt resolvi,
connexa verè a
ter, Quia omni
sumit ex aliquo
probatur per hoc
chrymandi. Re
ubi est unum ne
rum. In illare est
dem modo. Sim
mari possunt, p

An hæc propo
sibile est
pos

Affirmandum
bus describitur
illa autem relati
Dicitur esse ha
subiectum & adj
ant adjunctum me
capacem, sin
propositionibus
is & dulcedinis
ant esse adjuncta
modo ad in vicem
ita, nec dulcedo
ipso nihil omni

nam, certe inter illa unita non est respectus subiecti & adjuncti. Manus & brachium dicuntur connexa, & deinceps eodem modo omnes partes alia sunt unitae in toto, eodemque modo adjuncta plura unita in aliquo subiecto, & tamen pars una alterius, adjunctum unum alterius subiectum non est.

3. Concludimus: dantur Syllogismi, qui non possunt resolvi, nisi per argumenta connexa. E. arg. connexa verè argumenta tuat. Consequentia patet, Quia omnis Syllogismus materiam suam desumit ex aliquo argumento Logico. Antecedens probatur per hos Syllogismos: ibi est facultas laetichrymandi. E. etiam facultas ridendi. Valet, Quia ubi est unum necessariò connexorum, ibi est alterum. In illare est cor, ergo etiam pulmo, valet eodem modo. Similes Syllogismi eodem modo formari possunt, Porro

QVÆRITUR:

An hæc propositiones: Flavum est dulce risibile est capax disciplinæ sint propositiones ex connexis?

Affirmandum hoc est, quia in illis propositionibus describitur relatio unius uniti ad aliud unitum. Illa autem relatio est connexorum.

Dicas esse hanc propositionem referendam ad subiectum & adjunctum, quia flavedo & dulcedo sunt adjuncta mellis, Esse risibilem, & esse disciplinæ capacem, sint adjuncta hominis. Resp. In illis propositionibus non describitur relationem flavedinis & dulcedinis ad mel, cujus respectu nemo negat esse adjuncta, sed referuntur ibi flavedo & dulcedo ad invicem. Tunc autem nec flavedo dulcedinis, nec dulcedo flavedinis adjunctum est.

Insuper nihilominus tamen flavedo & dulcedo ad-

juncta sunt, & quia in uno subiecto uniantur, verum est, si vnum esse dulce. *Resp.* Quid cum illis propositiones ad locum adjunctorum & subiectorum pertinent, in quibus propositionis antecedens est subiectum, Consequens est adjunctum, quod hic non est. Nam utrumque est adjunctum mellis.

Igitur ratiocinari ab adjuncto uno ad aliud, à parte una ad aliam, non pertinet ad locum adjunctorum & subiectorum, totius & partium, sed cum argumentamur à parte ad totum, ad subiectum ab adjuncto, & vicissim.

CANONES.

1. Posito uno necessario connexorum ponitur & alterum. Veluti cui convenit infirmitas ei etiam convenit febilitas, quia hæ potentie sunt necessarie connexæ.

2. Quod connexum est uni connexorum, id etiam connexum est alteri. Veluti, si Christus vivit tempore Augusti, & tempore Augusti vixit etiam Herodes. Ergo Christus etiam vixit tempore Herodis.

3. Quod nondum est, non potest cum alio connecti. Veluti Numa non potest vixisse eo tempore, quo Pythagoras vixit, ut fuerit ejus auditor, quia Numa tempore nondum natus erat Pythagoras.

CAPUT XI.

DE RELATIS.

I. Quintus locus consentaneus continet Relata.

1. Relata sunt consentanea, quorum vnum habet mutuam affectionem ad aliud. Ut pater & filius, dominus & servus.

2. R.

2. Relatum
Relatum, alter
3. Relatum
4. Correla
sistitur relatio

CO

Antequam ha
inquirendum est

1. An doctrin
ter arg

Art. 1. Cap. 6
U. 1. Metaph. 1. 10.

ate, &c. Erit rel
Hanc sequitur R

nam ejus Interp
rior sunt sentent

cas recenset De
1. 2. 61.

Igitur 1. aliqui
aliarem locum in

4, quia relatio sit
umentorum, 2. d

tem verè esse locu

sententia solim
prehendunt co

tingunt, 3. Alii
dissentanea & a

Hac in re existit
Et patet verita

nando, ut pat
ram. At propo
tio sed ex consen

Deinde eadè

2. Relatorum unum specialiter dicitur Relatum, alterum correlatum.

3. Relatum est, in quo incipit relatio.

4. Correlatum est, in quo terminatur vel sistitur relatio.

COMMENTARIUS.

Antequam hanc doctrinam declararem, hic prius inquirendum est:

1. An doctrina Relatorum rectè ponatur inter argumenta consentanea?

Arist. 1. Categ. c. 10. & 1. 2. Top. c. 8. & 1. 5. Topic. c. 6. & 1. 5. Metaph. c. 10. dividit opposita in contraria, relata, &c. Et ita relata speciem faciunt dissentaneorum. Hunc sequitur Ramus in Logicis. Sequunturque cum ejus Interpp. fere omnes. Nihilominus quatuor sunt sententiæ de loco doctrinæ relatorum, ut eas recenset Dounamus in Comm. Dial. lib. 1. c. 14. pag. 261.

Igitur 1. aliqui censent relatis non convenire peculiarem locum in Logicis inter argumenta Logica, quia relatio sit affectio generalis omnium argumentorum. 2. Alii, existimantes, Relatorum locum verè esse locum dialecticum, referunt ea ad dissentanea solum, sed id sit differenter. Alii enim comprehendunt ea sub adversis. Alii ea ab adversis distinguunt. 3. Alii ad consentanea solum. 4. Alii ad dissentanea & ad consentanea.

Hac in re existimo ultimam opinionem veram esse. Et pater veritas. Nam I. relata disponuntur affirmando, ut: pater habet filium, dominus habet servum. At propositio affirmativa non fit ex dissentaneis sed ex consentaneis. E. sic relata sunt consentanea. Deinde eadè relata disponuntur negando, ut

dominus non est servus, pater non est filius. At negativa propositio non fit ex consentaneis, sed ex dissentaneis. Consentanea disponuntur affirmando, dissentanea negando, ait Ramus l. 2. *Dialectic.* 4. H. sic relata sunt dissentanea. Ideoque summata sunt & consentanea & dissentanea. Ex quibus relinquatur falsitas secundae & tertiae opinionis. Quod autem in secundae opinione tangitur sub adversis aliquos comprehendere relata, id suo loco refutabitur. Ac priori quidem nostrae sententiae nihil est, quod solide opponatur.

Nunc solum est observandum; docendi gratia, argumentum istud secundum naturam consentaneam posse dici *relata*, secundum naturam dissentaneam *relative opposita*. Quod ad primam opinionem attinet, primo dubitant aliqui, an omnibus argumentis accedat relatio propter privatia, de quibus satis dictum supra e. 1. num. 35.

Omnino igitur sentio: relationem esse generalem affectionem omnium argumentorum, ut e definitione argumendi superius patuit, unde sunt omnia argumenta sunt exempla relationum. Nihilominus relata esse peculiarem locum Dialecticum distinctum à ceteris patet, quia sunt aliqua axiomata, quae non possunt aliunde resolvi, praeterquam ex loco Relatorum. Id patet primum in istis propositionibus, quae describunt affectionem unius argumenti ad aliud, veluti cum dico: *Causa est Causae causa. Causatum est causa causatum. Subiectum est adjuncti subiectum. Et adjunctum est subiecti adjunctum.* Deinde etiam id est in exemplis re-

Exempla relationum

libus, veluti: Dominus est servus dominus. Et servus domini servus: Praeceptor est discipuli praceptor. Et discipulus est praepceptoris discipulus. At omnia axioma disponit argumentum cum argumento.

Igitur summa decisionis est. 1. Relatio est ge-

neralis affectio argumentorum
dominus tamen
Non tamen solus
tanea & dissenta

II. De

Definitum huius
est. hanc vocem
significare, hoc
correlatum. Sicut
mentorum Logi-
larum & correla-
hoc, & simile istud
dissentanea signi-
hoc & dissentanea
latorum sum. tunc
correlato. Grati-
s, in qua sum ad
Definitionem
qui habent etiam

1. Relata sunt
sum est, in priori
necesse est.

2. Inter relata
canda pars defini-
tionis differentiam
oper. cap. 7 §. 9. R.
discipuli h. e. a.
ut, vel ad mutua-
tionem. Sic addit ibi
de Dominus est
discipuli duplum. Et
discipulus est minore

relativis affectio argumentorum Logicorum. 2. Nihilominus tamen relata sunt argumenta Logica. 3. Non tamen solum dissimilitudo, Sed sunt & consentanea & dissimilitudo.

II. De definitione Relatorum.

Definitum hic sunt Relata. Ubi observandum est hanc vocem in plurali numero sumptam, duo significare, hoc est, relatum specialiter dictum, & correlatum. Sicut in genere nomina pluralia argumentorum Logicorum, significant duo, hoc est, relatum & correlatum, sic similia significant simile hoc, & simile istud, cui scilicet aliud est simile. Sic dissimilitudo significant duo, nempe dissimilitudinem hoc & dissimilitudinem istud. Quando autem vox relatorum sumitur specialiter relatum, tunc opponitur correlato. Græce dicuntur ab Aristotele *τὰ πρὸς ἄλλο, ἃ ἔχουσιν ἀλλήλους*.

Definitionem ipsam explicabo per aphorismos, qui habent etiam possum Relatorum.

CANONES.

1. Relata sunt consentanea: Hoc jam satis ostensum est, in priore discursu, unde nihil nunc addere necesse est.

2. Inter relata est respectus mutus. Hæc est secunda pars definitionis relatorum, continens eorum differentiam. Sumiturque ex Aristotele *1. Cæ. 2. Regor. cap. 7 §. 9. Relata omnia*, inquit, dicuntur *πρὸς ἄλλο, ὡς ἡ ἀρετὴ πρὸς τὴν ἡλικίαν* h. e. ad æqualitatem, ut Ammonius verit, vel ad mutuum respectum, ut interpretantur alii. Sic addit ibi *Aristot. servus est Domini servus. Et Dominus est servi Dominus. Duplum est dimidii duplum. Et dimidium est duplum dimidium. Majus est minore majus. Et minus est majore mi-*

As 4 mus. Et

Et sic in aliis. Ac per hoc nunc distinguuntur relata ab aliis contrariis. Nam privatio etsi habeat relationem ad habitum, ut proinde per habitum definitur privatio, tamen iste respectus non est mutus. Neque enim habitus definitur per privationem. Alia autem contraria prorsus non implicant respectum. Neque enim v.g. calor est frigoris calor, aut homo est non hominis homo, aut vicissim.

Ceterum Aristoteles loco citato habet duas causas relatas. I. Istam mutuam *ἁπλῶς* non semper exprimitur aequali casu, ut scientia est sensibilis scientia. Et scibile est (non scientia sed) scientia scibile. Item sensus est sensibilis sensus. At scibile non est sensus, sed sensu scibile. II. Istam mutuam *ἁπλῶς* non esse, nisi cum apto nomine significatur relatum & correlatum. Veluti si ala referatur ad avem, non licebit dicere. Ala est avis ala. Et avis est ala avis. Ac bona erit reciprocatio, si ala referatur ad alarum, *ἡ ἀλὰς ἀλὰς*. Nam ala est alati *ἡ ἀλὰς ἀλὰς*. Et alatum est ala alarum. Additque hic Aristoteles posse aliquando, ad explendum defectum nova vocabula fingi, sic dicimus, clavum referri ad clavatum, caput ad capitatum.

Ex his igitur satis clara est definitio Relatorum. Addam tamen alia axiomata, quae hac reservavi ex *introduc. Log. c. 9. in comment. num. 29.*

3. Relata sunt simul naturae. Est Arist. lib. Categ. c. 7. 5. 37. *ἡ ἀλὰς ἀλὰς* *ἡ ἀλὰς ἀλὰς*. Videntur relata simul naturae esse. Simul enim est duplum & dimidium, & cum est dimidium, etiam est duplum & cum est Dominus est servus, & cum est servus, est dominus. Sic August. *serm. 181. de temp. cap. 1. Patrem sum audis, agnosce quod habeas filium. quomodo possessor dicitur, qui aliquid possidet, & dominus qui alicui dominatur.*

Simul autem naturae sunt Aristot. lib. Categ. c. 1.

quae

linguuntur rela-
tio et habet re-
per habetum de-
tus non est mu-
tur per privatio-
s non implicat
et frigoris calor,
aut vicissim.
habet duas cau-
semper exprimi
sententia. Et scibi-
seibile. Item sen-
le non est sensus,
nam & non est
canatur relatum &
ad adrem, non li-
vis est alia. Ae-
eratur ad alatum,
ati & ala. Et
Aristoteles pos-
etum nova voca-
ferri ad clauatum,
finio Relatorum.
hac reservavi ex
n. 19.
Et Arist. lib. Categ. c.
videtur rela-
est duplum & di-
etiam est duplum
cum est servus, est
temp. cap. 1. Patrem
nam quomodo possit
dominus qui alius
est tot. lib. Categ. c. 1.
quæ

quæcunque recipiuntur quidem, secundum exi-
stendi consecutionem, sed nullo modo alteram est
causa, cur alterum sit. Vel, simul naturâ dicuntur,
quæ simul existunt sine unius ab altero dependen-
tia causali.

Cæterum ista simultas Naturæ, infert etiam si-
multatem temporis. Igitur quæ sunt simul natura,
etiam sunt simul tempore. Et si non vicissim, quæ
sunt simul tempore, sunt etiam simul naturâ. Ex
his sequitur, si relata sunt simul naturâ, quod etiam
sint simul tempore.

Porro ad intelligenda hæc plenius, dux sunt no-
tandæ objectiones. Prior est, quod aliqua relata ab
aliis causis interdependent. Et aliqua relata, nō sunt
simul naturâ. Nam naturâ simul esse dicta sunt
quorum alterum non est causa alterius. Antece-
dens pater, de patre & filio, quæ relata sunt, & ta-
men ista est causa huius. Unde porro arguo: Im-
possibile est causam naturâ simul esse cum suo effe-
ctu. At quædam relata sunt ut causa & effectus, ut
dictum est de patre & filio. Ergo impossibile est
quædam relata esse simul naturâ.

16
Objectiones.

Ad argument. hoc rectè respondet Boetius, cæte-
rique Philosophi, quod relata dicantur esse naturâ
simul, prout considerantur in esse relativo. Atque
hoc modo unum non est causa alterius. Nec sic pa-
ter magis est causa filii, quàm filius sit causa patris,
quia prout sit, hoc est, relativè sumuntur, coexi-
stunt. Pater autem solum est causa filii, conside-
rando utrumque in esse absoluto. Hoc est, homo
ille, qui suscipit relationē paternitatis, ille est cau-
sa illius hominis, qui dicitur filius. Et sic illa subje-
cta harum relationum, non remanent simul natu-
ræ, sed pater est naturâ prior filio. Eleganter loquitur
Damascenus in Dial. cap. 50. Cointerimur, pater
ut filius patri. Cointerimur autem (estque idem
de

17
Solutiones.

de comproduci) non hypostasís illius sed $\alpha\epsilon$ C^{us} seu
habitus & relatio. Manet homo qui filius est, sed non
manet filius.

CU

Posteriorior obiectio sumitur ex ipso Aristotele, & scientia & scibile, sensu & sensibili. Hæc enim sunt relata, & tamen scientia potest esse, cum scibile nondum est, quomodo nunc est scientia Eclipsos futuræ, cum tamen ipsum scibile, h. e. Eclipsis, (futurum enim demum est) nondum sit. Et sic vice versa potest esse aliquid nunc scibile, cuius tamen nondum est scientia. Sicut Novus orbis, maculæ solis, si planetæ quos nunc observant mathematici, ultra vulgatos septem planetas diu fuerunt scibilia. Tamen deis non fuit scientia. Idem discursus fuit potest in sensu & sensibili. Hac in re respondet Aristoteles hac sua instatua noluisse derogare generalitati superioris propositionis. Loquitur enim semper molliter, per verbum *δοκεῖ*, *ᾧδεσται*, &c. Ammonius in *prædicab.* quem plerique alii sequuntur, ait: sensum & sensibile, scientiam & scibile, se omnino simul natura, adeoque et temporando utrumque intelligitur in eodem eminenti gradu h. e. quoad utrumque intelligitur ut Ens actu, vel ut Ens in potestate, non autem quando utrumque intelligitur in actu, alterum in potentia. simul sunt scientia actualis & scibile actu. Ita res scibilis potentia & scientia possibilis. Vide *2. bar. in tabulis Logicæ ad lib. præd. pag. 119.* Et Thom. *p. quæst. 13. a. 7. ad 6.* Sed hæc responsio non satisfacit propter multa. Ideoque merito eam rejicit Senus in *prædic. ad cap. 7.*

19

Vera autem solutio est hæc, quod sensus & scibile, scientia & scibile, non sint relata, eâ, quam Aristoteles intellexit, dicens: *Relata simul nascuntur*. Id. intellexit de Relatis relatione predicamentali, qualis nō est inter habitū aut

entiam & earum objecta. Nam habitus & potentia sunt per se qualitates, non relationes. Objectum autem habitum similiter non est necessarium relatum, sed potest esse subiectum vel qualitas, vel quantitas. Sic res scibilis scientia physica est homo, coelum, &c. res scibilis scientia Mathematica est magnitudo, numerus, &c. & sic est de sensu & sensibili. Ex quibus sequitur, respectum qui interuenit inter ista esse non secundum esse sed secundum dici, non prædicamentalem sed transcendentem: Quæ autem sic sunt relata, non necessario sunt simul naturæ. Vide Suarez *disp. 47. in Metaph.*

sect. 4. num. 2.

1. Relata se simul ponunt & tollunt, *συμβαίνειν καὶ ἀναιρῆσαι ἀλλήλους*. Ita (Relata) *mutuò se tollunt*, inquit Aristotel. *lib. Categ. cap. 7. §. 17.* Sic & Damascenus in *Dial. cap. 50* *πὶ πρὸς ἡ* ait, *συμβαίνειν καὶ ἀναιρῆσαι*. Unde si aliquis sit pater, necessario habebit filium: Et si desinat esse pater, desinat etiam filius. Repetendumque hoc est, quod ad prius dictum est, illud *συμβαίνειν καὶ ἀναιρῆσαι* intelligi de esse relativo, non de esse absoluto. Neque enim si aliquis desinat esse pater, filius desinet esse homo. Solum desinet esse filius. Desinit *ἄλλος*, non desinit *ὁ αὐτός*.

2. Qui novit unum relatorum, novit & alterum. Habetur apud Aristot. *lib. Categ. cap. 7. §. 26.* Duoque modis hæc proprietas relatorum exponitur. Coniunctim ad *lib. Categ. cap. 7. quest. 3.* Thomæ tribuunt hanc sententiam, quasi exposerit de notitia *Existentiæ*, hoc sensu, qui novit unum relatorum existere, novit etiam alterum relatorum existere. Et verum quidem est, relata sibi coexistere, sed Aristoteles id dicere superius non intendit, Averroes & Albertus alique plures intelligunt de cognitione *definitiva & essentia*, hoc sensus qui

qui novit quid sit unum relatorum, novit etiā qui sit alterum relatorum, veluti qui scit quod pater sit persona habens filium. Ille etiam scit quod filius sit persona habens patrem, & sic in aliis. Hoc etiam verē dicitur, idque ex conjunctis his duabus re-
torum proprietatibus, priore quidem, quod re-
tum definiatur mentione sui correlati. Posterior
quod ille respectus sit mutuus, ut proinde etiam
correlatum definiatur mentione relati.

11 Nihilominus si accuratē rem considerare veli-
videatur nec hoc intendisse Aristoteles. Existimo
gitur sensum verborum Arist. hunc esse, quod qui
novit quid sit unum relatorum, novit etiam quod
sit terminus ad quem referatur id correlatum, vel
quod qui novit aliquod relatum, novit etiam
quod referatur id relatum. E. qui novit partem
aliquid relativum, ille novit etiam aliquod quod
ius correlatum sit. Et sic cognitio correlati intel-
gitur, in axiom. superiori, solam confusa & quod
est. Quod ita sit apparet per verba Arist. in 6. 7. C.
reg. §. 27. ubi ponens exempla superioris regulæ
quis, inquit, definit novit, hoc aliquid esse duplum
etiam cuius duplum sit, definit novit, & si definit
rit hoc aliquid esse honestius, etiam quo honestius sit,
esse est eum definit cognoscere.

23

Qui scire volet, an omnibus & salis relatis h
proprietates conveniat, videat Colleg. Conimbr.
Categ. 6. 7. q. 3. Alia autem axiomata qui de relati-
volet, videat: In introd. Logic. cap. 9. in comment.
25 lib. sent. Exercit. 8. Et hactenus quidem sit
prima classis locorum Dialecticorum, in locis
consentaneis, sequitur de argumen-
tis dissentaneis.

¶ (S)

CAPUT XII.
DE DISSENTANEIS IN
GENERE.

1. Dissentanea sunt argumenta simpli-
cia, quorum unum ab alio dissentit.
2. Dissentanea sunt diversa vel oppo-
sita.

COMMENTARIUS.

Tria hic imprimis expedienda sunt. 1. De defini-
tione dissentaneorum. 2. De eorum distributione.
3. De eorum ordine.

I. An bene definita sint dissentanea.

Ratio dubitandi est hæc. 1. Quod videbantur
dissentanea definienda numero singulari sicut ca-
tera, Causa, Effectum, Subjectum, Adjunctum, &c.
Definitum ingreditur definitionem quod vitio-
sum est, nihil enim potest seipsum definire. Cum
definitio debeat fieri ex notioribus, nihil autem sit
ipsa notius. 3. Non videtur convenire dissenta-
neis ipsum dissentire, quia omne dissentaneum di-
tetur relativè ad suum dissentaneum. Relata au-
tem habent suum affectum sive consensionem mu-
tuam. Nihilominus vera est definitio proposita,
nam in primis omnia argumenta tria requirunt in
definitione. 1. Genus. 2. Mentionem sui correla-
ti. 3. Relationem ipsam sive respectum quoad suum
correlatum referuntur. Hæc autem sunt in defini-
tione dissentaneorum. Nam genus est *argumenta
simplicia*: Correlatum unius dissentanei est alterum
dissentaneum quæ simul exprimuntur iis verbis.
unum ab alio, respectus autem quo unum
dissentaneorum refertur ad aliud indicatur verbo
dissentire.

NOTA.

Quid diffen-
sis. **NOTA.** Ad intelligentiam illius definitio-
nis, *Quid sit Dissentire*, nempe dissentire hîc nō in-
mitur Ethicè pro eo quod est habere diversas sen-
tentias, sed *Dissentire* hic dicantur omnes termini
simplices qui de se invicem negantur. Sic lapis
homo dissentiant, Quia lapis non est homo, Ita
pater & filius, Albedo & Nigredo, Cœcum esse
videre, & Alopum esse & esse formosum, &c. Ita
cuntur dissentire, quia unum de alio negatur. Nam
pe pater non est filius, Albedo nō est nigredo, Cœ-
cus non est videns, Alopus non est formosus, &c.

His præmissis respondeo, ad primum argumen-
tum. Logica sunt duplicis generis. Alia sunt relata unum
nominis, ut dissentanea similia, paria, &c. Alia
sunt relata diversorum nominum, ut subiectum
adjectivum, causa & effectum, definitio & defini-
tum. Ex hoc apparet discrimen, *Cur alia argumen-*
tum definiatur numero plurali, alia singulari. Nā
sunt relata unius nominis, illa uno nomine im-
cant duo, videlicet relatum & correlatum, inde
ad significanda illa duo non numero singulari
plurali definiti debent. Talia autem sunt *dissen-*
tan. Quæ vero sunt relata, unius nominis, illa
nominis unum tantum indicant, inde etiam sin-
gulari numero definienda sunt.

Ad alterum. Respondeo. Definitionem nomi-
nem esse sive notationem, ejus necessitas est
quia realis haberi nō potest, cum desit vocabulum
quod commodius naturam dissentaneorum ex-
nat quam vox dissentire.

Ad tertium. Respondeo. In unoquoque ter-
mino Logico esse duo consideranda. 1. terminus
ipsum 2. res ipsas & ad has debet fieri respectus
definitione Logicarum notionum, sicut Oratio
axioma definitur dispositio argumenti & argu-
menti, quæ non convenit illi termino sed rei signifi-

De Di-
DISSENT
est de termin
gum caris, mutue
mer de rebus fig
neus & vitium, &
et dissentire.
Quod autem di
ita res adhuc con
propter dissena
em est, ipsa etiam
non solum pr
pater non est
II. De diss
ad ostendendam
requiri solent, po
stet distribuer
tributo, hoc est
dissentire. 2. Quo
debeant dissenti
appocari debeant
ratio est de dive
dissentanea num
bimus sequenti ca
Quæntem ad ele
parum, simil. re
postea includere d
atione dissentiu
tre continetur in
tinentur in oppo
et a est ibi est &
dissentia d verti
hilominus dice
dissentier dissenti
rum faciunt disse

per terminum, quod igitur hic dissentanea dicuntur **DISSENTIRE**, hoc etiam non explicandum est de terminis dissentaneis, qui, sicut omnia argumenta, mutuos respectus habent, sed intelligi debet de rebus significatis. Igitur homo & arbor. Virtus & vitium, &c. hic intelliguntur quod debent dissentire.

Quod autem dicebatur de relatis, quod significat res adhuc consentiant, ad illud respondendum, quod præter dissensionem, quæ in exemplis relatorum est, ipsa etiam habeant dissensionem dicimus tantum (non solum pater est qui habet filium, sed etiam) pater non est filius & sic in cæteris.

II. De dissentaneorum distributione.

Ad ostendendam bonitatem distributionis multiplicari solent, potissima tamen sunt hæc 1. Quod partes distribuentes contineri debeant sub toto distributo, hoc est, quod partes cum toto debeant consentire. 2. Quod ab invicem partes distribuentes debeant dissentire. 3. Quod illæ cum distributo reciprocari debeant, Quantum ad primum horum, distributio est de diversis, hæc enim à veteribus inter dissentanea numerata non sunt, sed de hoc vidimus sequenti capite.

Quantum ad alterum, quo requirebatur dissensionem, similiter est disputatio. Videntur enim opposita includere diversa. Opposita n. sunt quæ ratione dissentiant. Unde concludo, si ratione ferre continetur in oppositis, tunc etiam diversa continentur in oppositis. Ubi enim cuiusque rei dissentia est ibi est & species. At dissentire ratione d. ferre d. verborum.

hilominus dicendum est, diversa & opposita licenter dissentire Confirmatur. Quia diversa faciunt dissensionem inter eos terminos, quibus

quibus non repugnat per naturam consentire. Opposita autem indicant dissensionem eorum terminorum solam, quibus simpliciter repugnat consentire, sive de se invicem enuntiari.

11

Ad objectionem antea oppositam facile respondetur. 1. Cum partes distributionis jubentur in se dissentire, non habet hunc sensum, quasi unusquisque non possit qualitercunque includi vel inferri ab alio, nam contra hunc canonem sic intellectum per exempla valent. (ut ostendi in lib. Sent. Ex. 16. ex. 3.) Sed hoc axioma tantum sancitur hoc, quod una pars non debeat enunciari de alia, per catione directâ. At opposita non sunt diversa, diversa sunt opposita, ut in posterioribus clarior. 2. Committitur in argumento Elenchus compositionis & divisionis. Omititur enim in definitione diversorum particula *sola*. Diversa sunt, quæ solâ ratione dissentiant. Opposita enim, etiam si ratione secundum Ratum differant, tamen non differunt ratione solâ, sed ratione & re. Simile esset, si quis vellet confirmare, bestiam esse plantam. Verum enim (planta) definitur quod sit corpus animatum solâ anima vegetante prædicum. Subsumitur. Bestia est etiam anima vegetante prodita. E. bestia est planta. Paralogismus est, propter omissionem vocabuli *sola*.

12

Quantum ad tertium, res plana est, hanc distributionem distributo adæquari. Pauciora enim plura dissidentia non dantur.

Sed hic quaeritur de duobus.

I. An dissimilia sint dissentanea?

13

Hæc quaestio, sicut & sequens ad intelligentiam adæquationem hujus distributionis explicanda, igitur Fonseca 47. Dial. 6. 11. & 31. Dissimilia autem

ram consentire. O
nem eorum term
iter repugnat co
tari.

ficam facile respo
nis jubentur in
casum, quasi unu
udi vel infert ab
fici intellectum p
adi in lib. Sent. Ex
ntum sancitur ho
neari de alia, p. e.
on sunt diversa,
stetioribus clari
ento Elenchus co
tetur enim in defi
la. Diversa sunt,
pposita enim, et si
eant, tamen non c
& re. Simile est
m esse plantam. E
dic corpus animat
um. Subsumitur.
ante prodita. B bo
propter omissionem

planam est, hanc di
ari. Pauciora enim
us.

dissentanea?
uens ad intellige
butionis explicada
& 31. Dissimilia a

Ubi & de sufficientiâ totius doctrinæ de dissen
taneis. Repugnancia addidit Hottomannus lib. 1.
Dial. c. 22. Keckerm. l. 1. Syst. Log. f. 2. c. ult. p. 256. Ibi
dividens oppositionem specialem primariam a c
tam esse privativam vel disparativam, vel repu
gnantiam vel contrarietatem. Et p. 294. definit re
pugnantiam, quod sit oppositio vel inter dispa
ratum unum & alterius proprietatem (ut esse homi
nem & esse hinnibilem) vel inter duas pluresve dis
paratorum proprietates (ut esse hinnibilem & esse
hibilem quæ sunt proprietates contrariorum,) co
mque antecedentia & consequentia, Melanch.

Ubi & de sufficientiâ totius doctrinæ de dissen
taneis. Repugnancia addidit Hottomannus lib. 1.
Dial. c. 22. Keckerm. l. 1. Syst. Log. f. 2. c. ult. p. 256. Ibi
dividens oppositionem specialem primariam a c
tam esse privativam vel disparativam, vel repu
gnantiam vel contrarietatem. Et p. 294. definit re
pugnantiam, quod sit oppositio vel inter dispa
ratum unum & alterius proprietatem (ut esse homi
nem & esse hinnibilem) vel inter duas pluresve dis
paratorum proprietates (ut esse hinnibilem & esse
hibilem quæ sunt proprietates contrariorum,) co
mque antecedentia & consequentia, Melanch.

Ubi & de sufficientiâ totius doctrinæ de dissen
taneis. Repugnancia addidit Hottomannus lib. 1.
Dial. c. 22. Keckerm. l. 1. Syst. Log. f. 2. c. ult. p. 256. Ibi
dividens oppositionem specialem primariam a c
tam esse privativam vel disparativam, vel repu
gnantiam vel contrarietatem. Et p. 294. definit re
pugnantiam, quod sit oppositio vel inter dispa
ratum unum & alterius proprietatem (ut esse homi
nem & esse hinnibilem) vel inter duas pluresve dis
paratorum proprietates (ut esse hinnibilem & esse
hibilem quæ sunt proprietates contrariorum,) co
mque antecedentia & consequentia, Melanch.

Ubi & de sufficientiâ totius doctrinæ de dissen
taneis. Repugnancia addidit Hottomannus lib. 1.
Dial. c. 22. Keckerm. l. 1. Syst. Log. f. 2. c. ult. p. 256. Ibi
dividens oppositionem specialem primariam a c
tam esse privativam vel disparativam, vel repu
gnantiam vel contrarietatem. Et p. 294. definit re
pugnantiam, quod sit oppositio vel inter dispa
ratum unum & alterius proprietatem (ut esse homi
nem & esse hinnibilem) vel inter duas pluresve dis
paratorum proprietates (ut esse hinnibilem & esse
hibilem quæ sunt proprietates contrariorum,) co
mque antecedentia & consequentia, Melanch.

numerat dissentaneis. Nos secus. Hæc in refine
prolixitate dicendum est.

I. Si vocem dissentanei spectamus, posse eam appli
cari dissimilibus. Dissensio enim generaliter est o
mnis disconvenientia, quæ infert propositionis
negationem. Talis autem est inter dissimilia, quæ
ab invicem disconveniunt, & sic etiam de se enun
tiantur negativè. Veluti non eadem est ratio ho
minum & bestiarum in communione bonorum,
Et hoc modo Fonseca dissimilia vocat dissentanea.
Supposito quod autores habeant potestatem &
novæ vocis, hoc est vel faciendi nova vocabula, vel
vetera vocabula usurpandi in significatione alia,
idcirco non incommode fit, si dissentanea specia
liter usurpentur ad significanda ea, quæ habent
dissensionem non comparatam (qualem tribuere
possumus imparibus & dissimilibus) sed simplicè.
Ista ergo dissentanea, quæ simplicem & non com
paratam dissensionem habent, nos distingimus, ad
quæ non pertinent dissimilia.

2. An Repugnancia addenda sint aliis dissentaneis.

Ubi & de sufficientiâ totius doctrinæ de dissen
taneis. Repugnancia addidit Hottomannus lib. 1.
Dial. c. 22. Keckerm. l. 1. Syst. Log. f. 2. c. ult. p. 256. Ibi
dividens oppositionem specialem primariam a c
tam esse privativam vel disparativam, vel repu
gnantiam vel contrarietatem. Et p. 294. definit re
pugnantiam, quod sit oppositio vel inter dispa
ratum unum & alterius proprietatem (ut esse homi
nem & esse hinnibilem) vel inter duas pluresve dis
paratorum proprietates (ut esse hinnibilem & esse
hibilem quæ sunt proprietates contrariorum,) co
mque antecedentia & consequentia, Melanch.

Bb
thon

cho. in Dial. l. 4. p. 310. pugnantia facit eadem cum oppositis. Nam eum divisionem, quam Aristoteles assignavit oppositis, quæ dividuntur hic in contraria, privantia, Relativè opposita & contradictoria ipse assignat ibi pugnantibus. Fonseca. l. 7. *Dial. Inst. c. 34* facit repugnantia eadem cum disparata, sed postea ampliat vocem extendit etiam ad opposita. Opposita a phrasi Aristotelis: eorum sunt eadem cum contrariis, quæ Ramus vocat. Alii tamen de repugnantibus, in doctrina dissentaneorum terminorum, ut facit Ramus l. 1. *Dial. c. 13.* (nominavit disparata) August. Hunzarus l. 5. *Dial. 297. 319. segg.* Adeoque Boetius in *Cicero. Topoc.* Repugnantia vocat contrariorum consequentia, Igitur vigilare & dormire contraria sunt, consequens dormire est stertere. Hoc igitur stertere & vigilare Repugnantia sunt Boethio.

16

Hic in re has statuo propositiones. 1. *Impossibile est esse plures species dissentancorum argumentorum, prout sunt quas nos enumeravimus.* Singulæ enim divisiones, carent omni medio.

17

Transcramus per singulas. Primum dissentanea viduntur in diversa & opposita. Diversa vocantur quæ dissentiant, sed sine repugnantia ad consentiendum. Opposita autem quæ dissentiant cum repugnantia ad consentiendum. Ac dissentire cum repugnantia, & dissentire sine (vel non cum) repugnantia contradictoria sunt.

18

Inter contradictoria non est medium, Porro opposita dividuntur in disparata & contraria, & disparata dicuntur. Contraria, quorum unum multum opponitur. Contraria, quorum unum uni opponitur. Horum igitur distinctio fundatur in oppositione unius & multorum. At unum & multa opponuntur sine medio.

Rursus contraria
patia Hic etiam
distinctio hæc fun
& negationis q
Inquis: Hanc
im. Nam per co
quorum uterq
ticia quorum al
detur posseddi
inus æque opp
privacioni, ut
indicens, ali con
pis. Idemque vid
tia aliis.
Respondet l. c. et
privacioni privati
o alii opponitur
am contrarietas
ones plurimæ su
atque istæ omnes
tens est, h. c. non
quæ igitur surdit
paupertati, oppo
multorum opposi
dico de negat
nariam intelli
audum significa
ati inferuat. Et
teriam disparatè
ta lapsi non sign
(homo.) Idemq
et, hoc est, pro
negatione comp
onatur. Nam
umendo, g. pl

Rur

Rursus contraria dividuntur in affirmantia & negantia. Hic etiam impossibile est dari mediū, quia distinctio hæc fundatur in oppositione affirmantis & negationis quæ iterum est immediata.

De immediata divisione contrariarum.

onym.

20

Inquis: Hanc divisionem non esse immediatam. Nam per contraria affirmantia intelliguntur ea, quorum uterque terminus est affirmans. Et negantia, quorum alteruter terminus est negans. At videtur posse addi tertium. Nam videtur etiā terminus negans opponi posse termino neganti, veluti privationi, ut surditas cæcitati, & terminus contradicticem, alii contradicenti, ut non homo & non lapis. Idemque videtur esse de nihil & non nihil, & sic in aliis.

Respondet I. cū terminus negans neganti, vel

21

privatio privationi, aut contradictoria nega-
tio alii opponitur, non potest esse contrarietas. De oppositis
one negatio-
num.

Nam contrarietas semper est inter duo. Ac privationes plurimæ sunt, ut & infinitæ negationes, suntque istæ omnes ejusdem ordinis. Unde consequens est, hæc non unum eni opponi, sed pluribus.

Equè igitur surditas cæcitati ac insipientiæ, silentio, paupertati, opponitur & sic in aliis. Arque ad-

istorum oppositio est disparatio. 2. Speciali-

De infinitis
negationi-
bus.

ter dico de negationibus infinitis. Possunt il-

liberariam intelligi. Primò formaliter, hoc est,

secundum significationes suas, quas proximè

menti inferunt. Et sic opponuntur istæ negatio-

etiam disparatè. Id quod significat hæc negatio

(Non lapis) non significatur per illam negationem

(non homo.) Idemque est in aliis. Secundò mate-

rialiter, hoc est, pro rebus substratis, vel quæ sub il-

la negatione comprehenduntur, & sic ne quidem

opponuntur. Nam non lapis potest esse non ho-

mo. Sumendo v. g. plantam, quæ & non lapis est &

non homo. Et sic in aliis. 3. Nihil & non nihil
sunt duo termini negantes. Nam non nihil est
firmatio. Dux enim negationes apud Latinos
quipollent affirmationi. Relinquitur igitur neg-
tivam esse immediatam. Vide etiam Suarez de
45. s. 1. n. 2. disputantem non dari oppositionem
ve contrarietatem inter duas negationes. Itide-
que Colleg. Conimb. l. Categ. c. 10 q. 1. n. 1. s. 1. 2.

22

Redeo ad institutum. Igitur potest contraria-
firmantia etiam sine medio dividuntur in relata
adversa. Nam fundatur illa distinctio in opposi-
tione respectivi & absoluti. Si enim duo termini p-
tivi, & absoluti contrariantur dicuntur adversa
respectivè dicuntur relata. Ac inter respectivum
absolutum non est medium. Ex altera parte op-
ponuntur etiam immediatè contradicentia & privan-
tia, in divisione contrariorum negantium. Nam
cum in his semper alter terminus sit negans, & e-
rò negatio immediatè dividatur in contradicenti-
am & privativam, idcirco & ista divisio immedi-
ata.

De repugnanti-
a.

erit. Ex his elicitur, II. propositio: Repugnanti-
possunt esse distincta species dissentaneorum. Sed ubi
sunt dissentanea, vel includuntur in primis recensiti-
onibus. Relinquiturque id satis confirmatū, ex
ximè præcedenti discursu. Et ita cadit senten-
tia Keckermanni. Est autem præterea notandum
in hac sententia. 1. Quod ipse Keckermannus
insinuat, Repugnantiā ab aliis oppositis nō dis-
tingui. Nam privantiā definit per repugnantiam.
Syst. s. 2. c. ult. p. 286. Deinde exempla repugna-
ntia satis aptè referuntur ad alia distantia. H-
abile non est risibile. Propositio est ex disparati-
onis quæ non est risibilis, similiter. Et hic in aliis
lud verò exemplum Keckermanni (ubi dicitur
repugnantia esse, electum esse & excludere Deum
falsum est & spurium. Quod enim inter hos

non sit rep-
dis, qui erat &
am fornicabatur

III. Propositio
posita, si oppositi
o. Hoc dico. C-
in adversa, rela-
non sunt idem quæ

are à repugnantia
similiter habent re-
tendi in eodem

altem habent rep-
se in vicem enu-

IV. Propositio
quod opposita. Ideo
ad disparata, ali-
centia & privanti-

III. De

Quantum ad

est. 1. Quam vidi-
argumenta alia

sentia dissentanea

Quantum ad p-

quantur consensu-

affirmatio uni-

negatio. Affirma-

os, prior est neg-

ita, 2. Dissentan-

Testimonium. E-

versum simplex

paratio comparatio

paratio dissim-

autem est ne-

onstruitur. De

natur ex dissenta-

nos non sit repugnantis, patet saltem exemplo Davidis, qui erat & electus, & excidebat Dei gratia, cum fornicabatur & erat homicida.

III. Propositio, *Repugnantis non sunt idem quod opposita*, si opposita intelligantur sensu Aristotelico. Hoc dico. Cum opposita dividuntur ad quatuor in adversa, relata, contradicentia & privantia, non sunt idem quod pugnantia. Pater. Nam nullo jure à repugnantibus excluduntur disparata, quæ similiter habent repugnantiam, non quidem existendi in eodem tanquam subjecto aut toto, sed saltem habent repugnantiam ad consensum, ut de se invicem enuncientur.

IV. Propositio. *Repugnantis igitur idem sunt quod opposita*. Ideoque aliqua repugnantis pertinent ad disparata, aliqua ad adversa, relata, contradicentia & privantia.

III. De ordine dissentaneorum.

Quantum ad hoc caput de duobus queri potest. 1. *Quem ordinem habeant argumenta dissentanea ad argumenta alia?* 2. *Quem ordinem habeant argumenta dissentanea ad invicem?*

Quantum ad primum. Dico 1. *Dissentanea rectè sequuntur consentanea*. Consentaneis enim compete-
tur affirmatio unius termini de alio. Dissentaneis nea dore-
negatio. Affirmatio autem, cæteris alioquin pari-
bus, prior est negatione.

Ita, 2. *Dissentanea rectè præcedunt comparata, orta, & Testimonium*. De comparatis patet, Quia in u-
niversum simplex est prius comparato. Deinde ali-
qua comparatio fundatur in dissentaneis, ut est
comparatio dissimilium & imparium. Fundamen-
tum autem est necessariò prius ædificio, quod ei
superstruitur. De ortis patet, Quia aliqua orta o-
quantur ex dissentaneis, velut est notatio ex con-
tra-

trahis. Quod divisiones quoque sunt & remotione contrarii, sicut in primis sit in definitione pervasionis, & denique quod partes distribuentur suae naturae distantiae. 3. De Testimonio patet. Quia testimonium non habet alienius argumentum, nisi eam sumat ex aliis argumentis, pendet enim, propter hanc igitur dependentiam argumenti sicut testimonium est posterius aliis argumentis, ita etiam dissentaneis.

23

*An diversa
priora opposita
sunt.*

Quantum ad alterum, diversa sunt sententiae. Alii enim prius de diversis, Alii de oppositis prius agunt. Dico perinde esse si de his si de aliis per modum loco agatur. Sunt enim species ejusmodi, quae nullam dependentiam ad invicem inhiuant, quibus igitur de diversis incipiat, dici potest propter di ab inferioribus ad superiora, quomodo in doctrina de anima prius agitur de anima inferiori hoc est vegetante postea in ceteris. Si quis autem ordiatur ab oppositis, dici potest, cum servare ordinem nobilitatis, qui saepe observari solet. Quae Kerkermannus disputat. i. Syst. Log. 2. cap. 6. p. 21. necessarium proponenda est. contradicentia argumentis aliis, suo loco retineatur. *Tantum de distantia in genere.*

CANONES.

39

I. *Distantia disponuntur secundum negando.* Huius canonem hic non pono, quod docere velim, quomodo disponi debeant, (Id enim secundum partis est) sed solum, ut à posteriori declararetur natura dissentaneorum. Sequitur autem ista proprietas, ex ratione divisionis. Dissensio enim infert unitatem ad aliud negationem.

30

Obicitur. 1. Diversa posse disponi affirmare, ut istud exemplo. Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses, Ubi haec propositio. *Ulysses erat*

ponitur
dicatur. 2. De
enunciatur
una de persona
Ad prius Respo
est facundus) n
am, sed adjundi
plum diversior
is non est formos
ndus. Horum au
Ad posteriori argu
bonem (qui prop
im & inhiuant
superiorem car
niam eorum pa
thomo, inquit, n
conjugimus enim
per est cervus. 2. H
istam propositi
sumptione hum
propositio vera
sophiz, cum pr
um hic homo qu
quamur, dicend
terminos dispar
primis, quia De
assumens huma
m persona, seu
assumpta est i
mo non sunt
us intelligitur
neutrum eum
I. *Distantia*
ponit. i. Dial.
omnes sensus
hoc sensu, qu

omnis, ponitur tanquam diversis, quæ tamen est affirmata. 2. Deus & homo sunt disparata. Et tamen enunciantur affirmatè, ut *Deus est homo*, in doctrina de persona *Incarnati*.

Ad prius Respondeo. In isto exemplo (Ulysses erat facundus) non esse dispositionem diversorum, sed adjuncti & subiecti. Alioquin duplex exemplum diversorum est in isto exemplo. Prius: *Ulysses non est formosus*. Posterius: *formosus non est facundus*. Horum autem utrumque est negatum.

Ad posterius argumentum, secundum Melancthonem (qui propositionem istam facit irregularem & inusitatum. l. 1. Dial. p. 20.) respondendum est, superiorem canonem & negativæ prædicatione distinctaneorum pati hic exceptionem. Hæc, Deus est homo, inquit, non congruit ad regulares. Non coniungimus enim alioquin species disparatas, ut aper est cervus. 2. Bellatm. l. 3. de Eucharistia c. 19. facit istam propositionem usitatum. Positâ, inquit, assumptione humanæ naturæ ad personam verbi, illa propositio vera est secundum omnes regulas philosophiæ, cum pro eadem supposito supponunt, tam hic homo quàm hic Deus. Si hanc sententiam sequamur, dicendû est, Deum & hominem, non esse terminos disparatos, in prædicatione personali, in primis, quia Deus ibi nihil aliud est, quam personam assumens humanitatem. Et rursus homo est eadem persona, secundum quod notatur ea natura quæ assumpta est in Deum. Taliter autem Deus & homo non sunt termini disparati, sed quatenus Deus intelligitur præcisè & homo præcisè, hoc est, neutrum eum connotatione alterius.

II. *Dissentanea sunt æquæ nota*. Axioma hoc Raimundus ponit. l. 1. Dial. c. 12. Ac non est id verum secundum omnes sensus & illimitatè, scilicet intelligitur hoc sensu, quasi, quæ exempla sunt dissenta-

neorum, omnia habent æqualem notitiam, & unum non sit alio notius seu prius cognitione. Hoc inquam falsum est multis modis. Ac primum, de notitia quoad nos, potest aliquid dissentaneum esse notius altero. Sic Anima & ignis dissentant sunt, & tamen secundum Arist. 5. Topic. c. 2. Anima est ignotior igne, & magis scimus quid sit ignis quam quid sit Anima.

34

2. Ad exempla dissentaneorum pertinent etiam quæ sunt Analoga ad invicem, veluti substantia accidentis. Et tamen analogatam prius, est notius posteriori analogato, veluti substantia, accidentis notum est. 3. Ad dissentanea pertinent termini affirmantes & negantes, veluti homo & non homo visus & cæcitas. At affirmatio est prior negatione in ordine cognitionis. Et in specie habitus sunt notiores privationibus. Et rursus in genere Elementum reale est notius Ente rationis. At negationes sunt Entia rationis, h. e. non habent Entium notitiam nisi eam, quam dat eis intellectus eas apprehendens. 4. Ad dissentanea etiam pertinent, quæ alio respectu sunt consentanea, ut Elementum & Elementatum sive mixtum. Anima & homo. Deus & mundus. Corpus & quantitas. Nam Elementum est Elementatum, Anima non est homo & sic in ceteris, & tamen Elementum, quia est materia mixta, est mixto naturâ notius. Unde peccaret gravissime qui pro æqualiter notis Elementum habens & Elementatum, doceret primum de elemento & postea de Elementato, & sic in ceteris. 5. Denique ad conditiones possunt intervenire, quæ faciant aliquid alio notius esse in dissentaneis. Sic visus & auditus & ceteri sensus dissentanea sunt, & tamen alii sensus sunt ignotiores visu, quia hujus organum, objectum, medium, &c. sunt natiora organis, objectis & mediis in aliis sensibus, per Zab. lib. 1. de animalibus. 7.

H' sita positum
am veram solū
alia sunt. Ergo di
dissentaneis, quā
notius, quemadmo
in consensio infer
nam. Ita causa
objectum quā

Atq; his positio
dissentanea in specie
notentur ex gene
in conditione spec
sunt, velut contra
inter terminos sen

Species alias dissen
prioritas & po
convenientiis, c
quod, veluti quia p
consensum, ut
um de Elemento

III. Dissentanea
etiam habet
tem hunc sensum
tamen apprehende
alteri opponatur,
at, veluti si virtut

proprietates vition
contrarium in primi
contrariis, ideoq;
specialiter id prop

egredias pūdisu q

sumpta (vel)

parit

um notitiam, & u
cognitione. Ho
s. Ac primum, d
d dissentaneum e
igeis dissentanc
3. Topic. 6. 2. Anim
mus quid sit igni

um pertinent etia

veluti substantia

um prius, est notit

bstanz, accident

ta pertinent termin

homo & nō homo

est prior negatione

specie habitus sur

ulus in genere B

Ar negationes

non habent finit

fectus eas appreh

continent, quæ ab

Elementum & El

na & homo. Deus

Nam Elementū n

est homo & sic in

in est materia mix

peccaret gravissim

entum habes &

de elemento & po

er's; Denique al

re, quæ faciunt al

Sic visus & audie

unt, & tamen aliis

huius organum, d

otiora organa, ob

per Zabara lib. 1. de

H

Hi ita positis, existimo, superiorem propositionem veram solum esse, de dissentaneis, ut sic & quæ talia sunt. Ergo dissentanea sunt & quæ nota, h. e. in dissentaneis, quæ talia sunt, non est unum altero notius, quemadmodum est in consentaneis, ubi ipsa cōsensio infert unius præ altero clariorem noticiam. Ita causa est prius nota quam effectus, & subiectum quàm adjuncta.

Atq; his positis duo relinquuntur, 1. Si quæ dissentanea in specie non sint & quæ nota; quod hoc non proveniat ex genere, h. e. quod sunt dissentanea, sed ex conditione specifica, h. e. quod talia dissentanea sunt, velut contradicentia aut privantia, quorum alter terminus semper est notior altero. 2. Si inter species alias dissentaneorum, inveniretur in exemplis prioritas & posterioritas notitiæ, quod ea non conveniant iis, quæ dissentanea sunt, sed propter aliud, veluti quia præter dissensionem habent etiam cōsensionem, ut in superioribus exemplis est visum de Elemento & Elementato, & aliis.

III. Dissentanea suâ dissensione clarius elucescunt. Hoc etiam habet Ramus lib. 1. Dial. c. 12. Habet autem hunc sensum: Et si dissentanea sint & quæ nota, tamen apprehenduntur in sua dissensione, ut unum alteri opponatur, & tunc alterum alterum notificat, veluti si virtutis proprietatibus juxta ponantur proprietates vitiorum, clarius elucescit utrumque. Cæterum in primis axioma hoc luculentum est in contrariis, ideoq; Aristoteles etiam ad contraria specialiter id proposuit. 3. Rhet. 2. c. 17. τὸ ἐναντία πλεονάζον μάλιστα φαίνεται. Contraria ad invicem sumpta (vel juxta se posita) maxime apparent. Reperemus igitur id infra,

1. Diversa sunt quæ solâ ratione differunt.
2. Ratione dissentiunt ea, quæ sic differunt, ut consentire eis non repugnet.

COMMENTARIUS.

Exempla in propositionibus diversis.

I. Notentur exempla diversorum, quæ sunt in his propositionibus: *Ulysses non erat formosus sed fortundus*, termini diversi sunt. *Ulysses non esse formosus*, his terminis non repugnat consensio, neque enim repugnat homini esse formosum. 2. *Sylla non reportare victoriam sed insignia victoriae reportavit* termini diversi sunt: *Sylla*, & *non reportare victoriam*: Item *non reportare victoriam* & *reportare insignia victoriae*. Neque enim vel *Sylla* repugnat reportare victoriam, neque reportare victoriam repugnat cum reportatione insignium. 3. Etsi utentes cœna manducant corpus Domini, tamen non omnes vivificantur, termini diversi sunt, utentes cœna & non vivificari, item: manducatio corporis Domini non vivificari. Nam neque utenti cœna Dominio repugnat ut vivificetur, neque manducationi corporis Domini repugnat, ut sit cum vivificatione. Addi possunt plura exempla alia, ut: *Adam esset angelus lapsus fuit iustissimus, tamen in iustitia non stetit*.

Exempla in propositionibus simplicibus.

Item propositiones simplices, Johannes non est deus, Judas non respicit, hic enim etiam disponuntur termini, quibus consentire non repugnat. Proinde sunt termini diversi.

De voce diversorum.

- II. Ad definitum notandum est. Vocem diversorum

orum non eodem
aliquando dicuntur
eandem, vel
diversum. Sic Aristoteles
tur oppositi ad id, quod
sa dicuntur. 1. Quod
pea & Homo. 2. Quod
generis, ut homo
individua alicujus
Aristoteles, &c. Item
doctus & indoctus
universum, quæ
conveniunt, sive
verba dicuntur. &
opposita dicuntur
item Metaphysica
II. Diversum quod
renti, de quo Aristoteles
antur quæ distincta
non per aliquid suum
specificam. Differunt
linguntur per aliquid
quam. Sed differunt
omo & bestia per
nuntur, nempe per
m. Deus autem
d diveria dicuntur
am non habent a
na essentia Dei
equo videtur
III. In Logica
nanturque diversi
quo tertio (sic
versa sunt) nec
m etiam maxima
logica diversis

forum non eodem modo accipi. I. In Metaphysicis *Vox divers.*
aliquando dicuntur *diversa* omnia ea, quæ non *forum variè*
sunt eadem, veluti cum *Has* dividimus in *idem* & *sumitur*.

diversum. Sic Arist. l. 5. *Met. c. 9. Diversum*, ait, *dic-*
tur oppositè ad id, quod idem dicitur. Sic igitur *diver-*

sa dicuntur. 1. Quæ non habent idem genus, ut *Li-*
nea & *Homo*. 2. Quæ sunt diversæ species alicujus
generis, ut *homo* & *bestia*, item quæ sunt distincta
individua alicujus speciei ut *Cato* & *Plato* & *Ari-*

stoteles, &c. Item quæ sunt distincta attributa ut
doctus & *indoctus*: *mas* & *fœmina*. Atque ad id in

universum, quæcunque habent aliquid in quo non
conveniunt, sive essentiale sive per denotale sit, di-
versa dicuntur. Exindeque apparet, quæ in Logica
opposita dicuntur, secundum hanc significationem
Metaphysicam etiam *diversa* esse.

II. *Diversum* opponitur in Metaphysicis diffe-
renti, de quo Arist. in 10. *Met.* Tunc igitur *diversa* di-
cuntur quæ distinguuntur ab invicem se totis, &
non per aliquid sui, hoc est, per differentiam aliquam
specificam. *Differentia* autem appellatur quæ di-

stinguuntur per aliquid sui, nempe differentiam a-
liquam. Sic differentia sunt *homo* ac *bestia*, quia
homo & *bestia* per aliquid sui ab invicem distin-

guuntur, nempe per rationalitatem & irrationalita-
tem. *Deus* autem & *materia prima* non differentia
sed *diversa* dicuntur, quia propter simplicitatem
quam non habent aliquid sui in quo differant, sed

totæ essentia Dei distinguitur ab essentia *materiæ*.
De quo vid. Perer. l. 5. de mat. c. 11.

III. In Logicis *diversa* opponuntur *Oppositis*,
dicunturque *diversa* non ea quæ disconveniunt in
aliquo tertio (sic enim, ut dictum, opposita etiam
diversa sunt) nec de se totis distinguuntur. Hæc
nim etiam maximam dissensionem habent, quæ

in Logicis *diversis* non est, sed *diversa* hic dicun-

*Diversorum
opponitur
idem.*

*Opposita
sunt etiam
Metaphysicè
diversa.*

*3
Diversum
opponitur
differenti.*

tur omnia ea, quæ tam levem diffensionem habent, ut non repugnet eis consentire per naturam, & se invicem affirmari, quod nunc clarius patebit, explicando, quid sit ratione differre.

Ratione differre quid?

Nunc explicanda est phrasis *ratione differre*. Igitur ratione differre non eodem modo dicitur. 1. Quia ratio est aliquando idem quod essentia, hinc et ratione differre, aliquando est essentia differre, Aristot. dixit Musicum & album esse, ratione differre. Ratione hoc est, essentia & definitione, ut exponebat Suarez *disp. 7. Metaphys. 1. num. 14.* 2. Pertinet etiam illa significatio, quando ratione differre dicuntur omnia illa, quæ in uno aliquo subiecto conveniunt. realiter enim differre aliquo sensu idem quod subiecto differre (ut Zabarell. docet *de facult. anim. cap. 2.*) Ratione igitur differunt omnia, quæ in aliquo subiecto conveniunt. 3. Vigetissimè, quia ratio est idem quod mentis conceptus. Differre ratione dicuntur ea, quæ conceptus mentis differunt, hoc est, quæ non distinguuntur in re, ut unum ab alio separari possit sed quæ solum distinguuntur per mentis operationem. Sic ratio dicuntur differre dextrum & sinistram in communa, Justitia & misericordia in Deo, &c. Hæc rationibus non duo sed unum verè sunt, in re non habent distinctionem (nihil enim reterat seipso distinguitur) sed solum ratione.

4. Peculiaris est significatio huius loci. Hic igitur ratione differre significat differentiam loci, illam, qua aliqua sic distinguuntur & sentiunt, & de se negantur, ut tamen consenti de se affirmari illis non repugnet. Congruenter liqui hoc explicant sic: quod differre ratione sentire solum per distinctionem, non per re-

Vide Waff
um in Lag.

tantiam. Sic igitur
minem & non a
em & non longu
undum. Nam h
abere vel proser
ntatem, nec vici
go, nec doctrin
tatione autem m
tatione) quæ pro
um cum altero
Talia sunt esse ho
ssimum & esse f
identem. Nam la
non est calidissim
um, ut planè re
idem esse homin
num, cæcū esse
tam certiam fig
unt, h. e. ad lev

1.
An diver

Peripatetici in
nisi opposita, eaq
raria, relata, con
Categ. cap. 10. &
diverſa nec d (pa
ideoque nec pro
Porro duo sunt
viri argumenta Lo
propositionum. I
non possunt reſol
sumus. Eſſi Pe
ſus, &c. At om
gumenta aliqua

ga

diffensionem habet
per naturam, & o
clarius patebit, ex
re.

quid?

ratione differre. Ig
do dicitur, 1. Qu
essentia, hinc erg
essentia differre, i
esse, ratione diff
definitione, ut exp
num. 14. 2. Per
do ratione differ
mo aliquo subje
terre aliquo sensu
ut Zabarell. doce
e igitur differant
conveniunt. 3. V
mod mentis concep
tura, quæ concep
æ non distinguun
possit sed quæ soli
rationem. Sicut
& similitudinem in co
in Deo, &c. Hæc n
um verè sunt, iad
m (nihil enim re
bium ratione.
o huius loci. Hi
at differentiam le
distinguantur & q
tamen consensio
per. Congruente
differre ratione su
onem, non per re
gna

quantiam. Sic igitur ratione differunt, esse al'quem
hominem & non doctum. Item aliquem esse homi
nem & non longum, esse aliquod lignum & non ro
rundum. Nam homini non repugnat doctrinam
habere vel proceritatem, vel ligno habere rotun
ditatem, nec vicissim rotunditati repugnat esse in
ligno, nec doctrinæ aut proceritati esse in homine.
Ratione autem non differunt sed re (in hac signifi
catione) quæ prorsus repugnantiam habent, ut u
num cum altero consentiat, & de eo affirmetur.
Talia sunt esse hominem & esse lapidem, esse cali
dissimum & esse frigidissimum, esse cæcum & esse
videntem. Nam lapis non est homo frigidissimum
non est calidissimum, cæcus non est evidens, in tā
tum, ut planè repugnet & impossibile sit dicere la
pidem esse hominem, frigidissimum esse calidissi
mum, cæcum esse videntem. Igitur diversa (secun
dum tertiam significationem) solâ ratione disse
runt, h. e. ad eod' leviter ut consentire possint. Hic

I. QVÆRITUR.

An diversa sint argumenta Logica?

Peripatetici inter locos dissentaneos nō habent
nisi opposita, eaque dividunt in adversa sive con
traria, relata, contradicentia & privantia, ex Arist.
1. Categ. cap. 10. & 1. 5. Top. cap. 6. & alibi. Unde nec
diversa nec disparata agnoscunt pro dissentaneis,
adeoque nec pro locis Logicis.

Porrò duo sunt hac in re dicenda: 1. *Diversa esse
verè argumenta Logica.* Id apparet ex resolutione
propositionum. Dantur enim propositiones quæ
non possunt resolvi nisi in diversa, ut: *Vlysses non est
formosus.* Et si Petrus sit dives, tamen non est pius, vel
doctus, &c. At omnis propositio pro materia habet
argumenta aliqua inventionis.

*Diversa esse
argumenta.*

2. *Diversa sunt argumenta dissensanea.* Hoc à posterioriori patet, quia diversa disponuntur negandum visum est in prioribus. At negativè disponi convenit (non consentaneis sed) solis dissentaneis. Objectiones contra hanc sententiam speciosas non invenio. Porro

QVÆRITUR II.

An diversa sint cum dico: Etsi hic homo sit Theologus, tamen etiam est Philosophus?

10 De his & similibus propositionibus ajunt aliqui quod habeant dispositionem diversorum, probant quia in hoc exemplo reperiuntur notæ diversorū. *Etsi, Tamen.* Ubi autem est nota, ibi etiam est notatum. Nihilominus verius dicitur, diversa hic notesse. Nam omnia diversa debent dissentire. Sunt enim dissentanea. Indeq; non affirmando sed negando solum disponi possunt. Hoc autem axiom est affirmatum.

11 Ad object. respond. Notæ illas contingente esse, neq; semper, sed ut plurimum solum indicat diversa. Ubi autem nota est, ibi est res notata, cum proportionem hac verum est, ubi est nota necessaria ibi est res notata necessariò. Ubi est nota contingens, ibi est & res notata, contingenter, & saltem ut plurimum.

III. QVÆRITUR:

An propositiones simplices sint etiam ex diversis?

12 Tales propositiones sunt hæ: *Ulysses non est ferus.* *Sylla non reportavit victoriam.* *Iohannes non est doctus.* &c. Sunt autem hæ in se diversæ sententiæ. Non est sub Aliqui dicunt 1. Hæ dispositionem subiecti & ad

juncti

entia. Hoc à po
onitur negando
ativè disponi con
dissentancis. Ob
am speciosas non

II.

hic homo sit

tiam est

ibus ajunt aliqui
verborum, probant
r non diverforū
ibi etiam est nota
ar, diversa hic non
t dissentire. Sū
affirmando sed ne
locantem axioma

illas contingente
um solum indicare
est res notata, cum
est nota necessaria
est nota contin
genter, & saltem

UR:

sunt etiam

Ulysses non est for
m. Iohannes non est
d. verè sententia
nem subjecti & ad
juncti

jurati, quia adjunctum negetur de suo subjecto. *jecti & ad-*
Resp. Ad hanc sententiam: Falsam eam esse. Nam *jurati.*
subjectum & adjunctum eo. pto, quia sunt termini
consentiant, nō negatè sed affirmatè solum dispo-
nunt, & patet. Consentiant enim non pos-
sunt non consentire. Consentire autem aliqua in-
dicantur ex eo, si affirmatè disponantur, sicut in
oppositis dissentire indicantur ea, quæ negatè dis-
ponuntur.

2. Aliqui existimant esse *d. positionem disparato-*
um, quia Ulyssi v. g. repugnet formositas. Resp. *Non est dis-*
id hanc sententiam. Disparata voluisse, quando *parato-um*
in terminis dissentientibus involvitur naturalis *disposito.*
repugnantia ad coexistendum. Quæ igitur natu-
ralem repugnantiam non habent ea hoc ipso non
disparata sed diversa sunt. Atqui formositati v. g. nō
repugnat esse etiam in Ulysse, neq; Ulysses detinuit
esse Ulysses si fiat formosus, facile ergo apparet, na-
turalem repugnantiam hic non esse.

3. Relinquitur igitur, ut vera sit aliorum sen-
tentia, dicentium hic diversa disposita esse, id pro-
ari potest evidenter. 1. Ex resolutione contraria-
um sententiarum. In illis propositionibus simi-
licibus non est dispositio consentancorum, ut pa-
teat, nec oppositorum, ut itidem patuit, nec aliud
ci potuit. E. Est dispositio diversorum. 2. Termini
qui sic dissentiunt, ut non repugnet eis contra-
re. Illi sunt diversi. Atqui hi termini. *Ulysses &*
formosus tales sunt. E. sunt termini diversi. Assum-
um patet. Nam quod dissentiant, ostendit nega-
re: Ulysses non est formosus. Quod autem non sit
repugnantia in terminis, antea probatum est, quia
utri repugnat existere cum alio.

Unum objici potest: Quod Ramus in tractatu
argumenti hujus non habet propositiones
simples.

simplices, sed solum compositas five discretas. R.
 1. A Testimonio humano negativè N. V. C. Rams
 hoc non dixit. E. non est. 2. Deducitur tamen h
 ex ipsis Ramæis exemplis. Nam in propositionib
 his simplicibus inter terminos non est major
 minor dissensio, quam inter eos, qui dispositi su
 in propositionibus discretis apud Ramum. Rur
 docet lib. 2. Dial. cap. 4. quod dissencanea om
 disponantur negando, item quod axiomate si
 plici disponantur omnia argumenta, adeoque
 diversa, exceptis plenīs comparationibus & dis
 tinctionibus.

IV. QUÆRITUR:

An Usus Syllogisticum habeant
 diversa?

16.

Poteram mihi nunc temperare ab hac quæst
 ne, & rejicere ad doctrinam Syllogisticam. Nih
 minus quia plerique auctores eam hic tractant, p
 cet eam paucis persequi. Igitur pauci sunt, qu
 asseruat, quod usum Syllogisticum diversa ha
 ant. Est inter eos Histerfeldius & Ursinus in qua
 onibus illustribus. Afferit ibi Ursinus exempl
 hoc: Ulysses non est formosus, Ulysses est fac
 dus. E. Quidam facundus non est formosus.

17.

Nihilominus alii existimant, in diversis us
 Syllogisticum non dari. In primis propterea, q
 contingenter dissentiant, unde non nisi ludicra
 ri posset illatio per hoc argumentum. At om
 Syllogismus debet habere necessariam consequ
 tiam. At exemplum igitur allatum responderi
 test: Non esse ibi argumentationem eam ex
 versis, sed conclusionem (quæ sine dubio cont
 argumenta diversa) confirmari ab exemplo.
 logismus autem non debet mensurari à parte

. XIII. rum censent esse contraria ea, quæ sunt intra terminos affirmantes, ut sunt adversa & relata, propter non obscurè etiam insinuant Dd. Conimbric. l.

Carag. c. reliq. univ. art. 2. D. q. 1. c. 1. Hæc in re breviter respondeo: In primis quæstio nunc non est de oppositis, prout materialiter sumuntur, h. e. de rebus quæ dicuntur opponi, sed est primo de oppositis sumptis formaliter, hoc est, de oppositis ut sunt opposita. Sic igitur de oppositis optimè judicari potest ex ipsa oppositione, quæ est ipsa formalitas oppositorum. Ceterum oppositio est relatio inter terminos oppositos, quemadmodum inter alia omnia argumenta est relatio, quæ specialia nomina sortitur in diversis argumentis, ut dicatur disparatio, dissimilitudo & sic princeps. Porro nunc supponendum est, quod relatio rationis & relatio realis non convenient in genere univoco, sed solum in analogo. Quia quicquid rationis est, id dicitur per attributionem ad quod reale est. His positis infero, oppositionem non posse esse aliquid univocum ad singulas suas species, quia oppositio quæ est inter Entia & negationem Entis (ut est in contradictione & privationibus) est solum relatio rationis. Ea enim quæ est inter duo positiva Entia est relatio realis. Præterea, Nam relatio realis requirit etiam subjecta realia, in quibus fundatur, ut Dd. consentiunt. Negationes autem non sunt Entia realia. Et in negationibus non potest fundari relatio realis, adeoque nec oppositio, quæ cum alia oppositione, quæ intra terminos reales sit, sit ejusdem generis univoci.

Ex his sequitur: quod contrarietas affirmativa in principale analogatum, non autem contrarietas negativa, aut in specie contradictionis. Nam contrarietas negativa non est nisi relatio rationis, ut est ostensum. At relationi rationis non convenit

per prius relatio, & per posterius relationi reali. Sed
e contrario.

Obiectio Suarezii, quod scilicet contradictio
principale analogatum, quia ipsa est maxima, facit
solvitur, si attendatur, quod maior minorve per
dictio specierum nihil faciat ad analogiam. Alioquin
enim homo esset principale analogatum animae
quia homo est altera animalis species perfectior
modo aliquando posterius analogatum perfectius
Zabarella ostendit *l. de nat. sciens. constit. cap. 10.* Quod
centr. corporis naturalis posterius analogatum est
caelum, quod tamen multo nobilius est aliis cor
poribus naturalibus, aliquibus scilicet, ad quae
prius dicitur corpus naturale. Neque confirmari
potest illa analogia inde, quod contradictio
virtualiter includatur in aliis oppositionibus. Nam
in simili potentia intellectiva virtualiter inclu
ditur potentiam sentiendi. Neque tamen propterea po
tentia cognoscitiva dicitur per prius de poten
tia intellectiva.

Aliae generales quaestiones de contrariis movi
solent, sed ex intelliguntur de contrariis Aristoteli
sumptis, pro iis scilicet, quae nos adversa di
mus. Eo igitur differimus cav.

C A N O N E S.

1. *Contraria non sunt unum.* Habetur apud Ar
istot. *1. ph. c. 6. s. 50.* ubi confirmat principia natu
ra debere esse non unum, sed plura, quia *ex his na
turae, quae contraria non sunt unum.* Sic et *lib. C.
reg. cap. 6. s. 23.* *Concurrentia virtutum eorum non sunt con
traria ipsa sibi ipsi.* Et patet. Contrarietas est rep
ugnancia. Ar non repugnat idem sibi ipsi. Nec
contrarium quid sibi ipsi. Repugnancia igitur
minimum duo requiritur.

2. *Contrariorum si unum sit alterum non est.*

De Co
um non sit alterum
nobis virtutibus alie
non sum erit valen
in reffia, probatum
istotelis veritas,
positum est, int
ando, sed ut in sub
in mundo sit, se
in aliis. Ceterum
de illatione uniu
solum de contr
suo genere sumum
res non est nig
non sic sub gene
colorata. Item
ne medium in ge
nec sit nigra, Ar
erulea. Sic autem
rata aliquo colo
est nigra; vel: n
olius.
Repeti huc debe
3. *Contraria*
Ita Arist. & Bo
quidam quiveraq
existeret. Ratione
omnibus dissent
it hoc Aristotele
um ampliari non
posita, vel saltem
ascensus illius, qu
no vicem, illustr
sit calor, comp
am, comparabi

um non sit alterum est. Et Arist. 2. Topic. cap. 6. §. 1. Si probaverimus alterum inesse, inquit Aristoteles, proba sum erit reliquum non inesse. Si verò pronavimus non inesse, probatum erit reliquum inesse. Ex quibus Aristotelis verbis, intelligitur axioma, ut à nobis propositum est, intelligi de contrariis, non ut in mundo, sed ut in subiecto sunt. Neque enim si calor in mundo sit, sequitur non esse, in eo frigus, &c. sic in aliis. Cæterum regula Aristotelis topica est, de illatione unius ex denegatione alterius vera est, solum de contrariis immediatis, quatenus ea sub suo genere sumuntur. Aliàs enim non sequitur; hæc res non est nigra. E est alba, quia fieri potest, ut non sit sub genere nigri vel albi, hoc est, ut non colorata. Item cum albedo & nigredo admittant medium in genere coloris, fieri potest, ut res nec sit nigra, nec alba, sed flava, aut viridis aut ærulea. Sic autem bene sequitur, hæc res est colorata aliquo colore extremo. Et non est alba. E est nigra: vel non est nigra. E. est alba. Et sic aliis.

Reperi huc debent, quæ supra dixi cap. 15.

3. Contraria juxta se posita magis elucescunt.

Ita Arist. 3. Rhet. cap. 2 §. 17. ait *παραπλησια τῶν ἀντιθέτων φαίνεται* 2. Et *παραπλησια τῶν ἀντιθέτων φαίνεται*. Ramus hanc conditionem amplavit, omnibus dissentaneis attribuit. In primis tamen dixit hæc Aristoteles de contrariis (adversis) quantum ampliari non incommode possit id ad omnia proposita, vel saltem ad omnia contraria. Est autem sensus illius, quod contraria, cum conferuntur invicem, illustrent se mutuo. Ita qui scire vult quid sit calor, comparabit eum ad frigus, qui quid ellum, comparabit id ad pacem &c. In primis au-

genus contrarii
m. Exterius quic
iam habet ad scie
nteris.

esse in eo-

et aliis d' contrariis

et Alium contrariis

non hic Aristotele

rationum latè sum

um, sed etiam sic

obac enim hinc so

aliqui res simul con

traria. Idem dicit

etiam in d' contrariis

ven relos appo

et in d' contrariis

que facit clarè p

onem huius capit

alis generibus con

traria est con-

que habet Aristot.

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

et in d' contrariis

hac propositione: Albedo visum disgregat. E. Nigredo vitum congregat, &c. Item: Visus est sensus. E. cœcitas est ea entia visus. Item: Pater est qui habet filium. E. Filius est qui habet patrem. Item: In re minis contradicentibus: Pater habet filium. E. Non pater non habet filium, &c.

II. Contraria ad quæ consequantur alia contraria debent esse paria, ut notavit Melanchth. l. 4. Dial. de contrariis sensu. Nam v. g. ad calorem in sensum & frigus remissum non sunt contraria consequentia. Et per hoc non sequitur: Mala opera damnant. E. Bona opera justificant. Non enim sunt paria bona opera & mala opera. Hæc enim sunt perfectè mala, illa autem sunt imperfectè bona.

III. Prior propositio talis discursus à contrario sensu debet esse reciproca & convertibilis, h. e. debet in ea prædicari proprium, vel differentia vel nota definitio. Si enim propositio prior non sit reciproca, sæpè infirma est illatio. Ergo non valet illa regula. 1. Cum in priori propositione genus prædicatur. Velut: Calor est qualitas. E. frigus non est qualitas. 2. Cum prædicatur accidens commune. Ita non sequitur: Homo habet facultatem sensitivam. E. Bestia non habet facultatem sensitivam, & sic in cæteris. Valet autem optimè: Homo est risibilis. E. Bestia non est risibilis. Item: Homo est rationalis. E. Bestia non est rationalis. Item in integra definitione: Homo est animal rationale. E. Bestia non est animal rationale. Hæc tamen regula magis Critica quam Topica est.

Alii Canones multi sunt de contrariis, sed intelliguntur de contrariis Aristotelico sensu, h. e. de adversis. Igaur ad adversa eos rejicimus.

DE PRIMA SPECIE CONTRA
RIORUM SIVE DE AD-
versis.

1. *Adversa*, sunt contraria affirmantia, quæ sibi è regione absolute opponuntur.
2. *Hæc* sunt vulgò mediata vel immediata.
3. *Mediata* sunt inter quæ datur aliquod medium.
4. *Immediata*, quæ carent omni medio.

COMMENTARIVS.

Exempla prius hic nota sunt. Adversa igitur sunt virtus & vitium. Frigus & calor, voluptas & tristitia; Homo & bestia; Rationale & irrationale. Hæc enim omnia e regione absolute adversantur.

Nomen Ad
versorum. Denomine adversorum nihil notandum quia
quod ea contraria dicantur ab Aristotele & Arist
telicis, quæ à Ramo dicuntur adversa, ut superius
capite dictum est.

3
Eorum de-
finitio.

4 Genus adverbiorum est, quod sunt contraria affi-
 Eorum ge- mantia. Sunt igitur contraria quia adverbiorum
 nia. num unum solum adversatur. Affimantia autem, quae
 uterque terminus adversus est positivus.

Differentia ad verborum est: *Quod à regione
absolutè opponuntur.* Et regione est id quod sub
dem genere. Species enim à regione q. opponu-
tur sub in quantum à genere aliquo communi

mergunt. Atque hoc modo dixit Aristot. contraria sub eodem genere distare l. 10. *Metaph. c. 4.*

Absolute; Hæc vox ponitur ad distinguenda ad-versa è relatis. Relata enim etiam sæpè conveniunt in aliquo genere, ideoque opponuntur sibi è regi-one, sed hoc fit non absolute, sed cum respectu & mutuâ affectione, quæ est inter relatum & corre-latum. Ramus hic habet vocem PERPETUO, sed non malè Donnauimus eam correxit & substituit vocem absolute.

Denique dicuntur *opponi* è regione. Dissentit enim unum aduersorum ab alio per repugnantiam ad consentiendum. Quæcunque autem hoc dissentiunt, ut repugnetiis consentire, & de se affirmari, opposita sunt. Aristotelici hic solent usurpare verbum *expellere*. Adversa sunt, quæ è regione se q. *ex-pellunt*, indeque contraria, h. e. aduersa dicuntur *Adversa naturæpellentis*. Ad hæc observandum est, expulsi-quomodo se onem esse duplicem. Alia est expulsio effectiva, *expellunt* quomodo unum expellit aliud per vim & actio. *Expulsio nem suam*. Sic calor expellit frigus, agendo in fri-duplex.

Alia expulsio formalis est. Expellere autem di-citur aliquid formaliter non in quantum agit in id quod expellitur, sed in quâtem ex sua præsentia & nformatione, in subiecto ponit impossibilitatem ad præsentiam ejus quod expellitur, sic albedo ex-pellit nigredinem, voluptas tristitiam, & tamè nec albedo agit in nigredinem, nec voluptas in tristi-tiam sed solum nigredo, existens in aliquo subje-cto, & illud (accidentaliter) informans. ponit in eo subiecto impossibilitatem, ut ibi sit albedo & sic de aliis. Ex his dicendum est, aduersa se mutuo ex-pellere si non per expulsionem effectivam, saltem per formalem.

Porro præponitur divisio aduersorum in Media-8. & immediata. Et si autem medium etiam nomi-Adversa

Ec 3 nari

mediata
vel imme-
diata.

nati soleat, ad alia contraria: tamen specialiter
in contrariis adversis usurpari solet. Rstq; ejus
refusa, ut opinor, hæc, quod omnis generis me-
dium reperiri potest in adversis. At in nullo contra-
riorum genere reperiri potest medium per com-
municationem. Neque etiam divisio ista generali-
ter proponi potest, cum contradictioni repugnet
omne medium: At quod generi convenit omnibus
convenit speciebus. Hic igitur eam divisionem
commode explico.

*Mediocris
duplex.*

Iaprimis a. observandum est, medium in oppo-
 sitione duplex esse, ut Zabar. tradit i pest cap 13. fo-
 670. Aliud est medium per abnegationem extre-
 morum, aliud est medium per participationem ex-
 tremorum. Igitur medium per abnegationem ex-
 de quo negatur extrema, sic inter frigus & calo-
 rem est medium per negationem, nempe siccitas.
 Siccitas enim nec est calor nec est frigus. Arbor est
 medium inter hominem & bestiam. Arbor enim
 nec est homo nec est bestia. Medium autem per
 participationem est illud, quod participatur
 extremorum, seu in quo reperitur convenientia
 extremum utrumque. Sic medium per participa-
 tionem inter calorem & frigus est tepor. Tepor
 enim habet aliquid de extremis, h. e. habet aliquod
 caloris, & habet aliquid frigoris. Sic color ciner-
 ceus est medium quid inter albedinem & nigredi-
 nem, quia habet aliquid nigredinis, & habet etiam
 aliquid albedinis. Ex his evidens est divisio posita.
 Contraria enim mediata sunt, quæ habent me-
 dium per participationem vel negationem.
 Immediata non habent vel utrumque vel alter-
 utrum.

Videatur de ea divisione Ar
seqq. Sed nunc videndum est 2

Quibus rebus

Contrarietas, (sic dicamus) ad
modum ponunt in fo
cunt vel non esse
modum propter q
sunt calor & fr
propter calorem &
calor & frigefacti
& frigus. Hæc
categor. 3. §. 23. ait
te. Ecce. 3. §. 18
um. Item cap. 6
in Nos autem dic
quantitati esse
tate quidem non
m & quantitate

I. Ansub

Hujus rei exp
Log c 5. *mem.* 10. &
natura est. Sumit
al. & sumitur a no
pro aduersus. Ideo
stantia sibi possit
conueniat habere a
ut substantia sub
tem propter quali
substantias sibi p
propter qualitate

Melanchthon
in substantiis vo
linuat se cum ne
nihil corrumpit

Quibus rebus conveniat contrarietas?

Contrarietas, voce Aristotelicâ, est idem quod (ut sic dicamus) adversitas. Igitur illi contrarietati primò ponunt in solis qualitatibus. Alia enim Entia dicunt vel non esse contraria, vel esse contraria secundariò propter qualitates. E, primò contraria ipsi sunt calor & frigus: secundariò aqua & ignis propter calorem & frigus: secundariò etiam calefactio & frigefactio, quia termini eorum sunt calor & frigus. Hæc omnia habentur apud Aristot. 1. Categ. c. 8 §. 23. ait: Contrarietatem esse in qualitate. Et cap. 5. §. 18 ait: Substantiis nihil esse contrarium. Item cap. 6. §. 18. Quanto nihil est contrarium. Nos autem dicimus & qualitati & substantiæ, & quantitati esse aliquid contrarium. Ac de qualitate quidem non est dubium. De substantia autem & quantitate videndum est.

I. An substantiæ possit aliquid esse contrarium?

Hujus rei explicationem huc remisi ex introd. Log. c. 5. num. 30. & sententia quidem Aristotel. jam audita est. Sumitur autem vox contrarium, non, ut al. âs sumitur à nobis generaliter, sed specialiter, pro adversis. Ideoque sensus questionis est, an substantiæ sibi possint adversari, vel, an substantiis conveniat habere aliquid adversum. Et ita quidem, ut substantia substantiæ adversetur per se, non autem propter qualitatem. Neque enim Arist. negat, substantias sibi per accidens contrariari, h. e. propter qualitates.

Melanchthon lib. 1. Dial. p. 33. istam proprietatem substantiæ vocat levem & frigidam. Et satis insinuat se eam negare. Nam, physici ajunt, inquit, Quicquid corrumpitur à contrario corrumpitur, ut terra

Ec 4 (for.

(forte esse legi debet aqua) ab igni. Etsi enim ibi si
corruptio per contrariam qualitatem, tamen principa
agens est forma ignis. Apertè tamen cam negat Ra
mus l. 4. Schol. Dial. c. 6 & 11.

14

Hac in re statuo: non solum qualitates sibi per se con
trariari, sed etiam substantias, non solum propter qual
itates sed etiam ut tales sunt.

15

*Differentia
sunt con-
traria.*

Igitur 1. possunt sibi contrariari sive adversa
differentia substantiales, veluti rationalitas & irra
tionalitas, sive rationale & irrationale, quorum il
lud hominis, hoc bestiae differentia est. Hoc pro
bat Ramus citato loco ex ipso organo: atque Por
phy. in cap. de spec. differentias generis vocari con
trarias. Sic etiam Aristot. 7. Topic. c. 3. §. 6. congre
gativum & disgregativum (quae sunt differentia
albi & nigri) vocat *ἀλλογενές* contrarias sunt homo & be
stia. Ita & Scal. exord. 307. f. 5. apertè *ἀλλογενές* substantia materialis
λογικόν contrarium dicit. Non tam aequè igne & aere
travium arbitror, quam *λογικόν* & *ἀλόγον*. Et Suarez
diff. 45. f. 3. num. 8. ait: differentias substantiales solum
lere Metaphysicè contrarias dici. Et in indice
10 Metaph. cap. 11. ait: earum repugnantiam maxi
mè affimilari propria contrarietate.

16

Idem etiam probari potest ratione. Rationalitatemque sumitur
& irrationale habent repugnantiam. Impossibile
enim est rationale esse irrationale. At illa repugnā
tia non est disparatorum. Nam disparata & equalia
per opposuerunt pluribus. At nulli rei ita opposuerunt
ut rationale sicut irrationali & vicissim: Et illa re
pugnantia est per contrarietatem. Non autem per
contrarietatem relativam, contradictoriā aut privati
vativam, ut patet, E. per contrarietatem specialite
dictam, qualis est adversorum. Ex qua deductio
ne apparet, non loqui me nunc de quibuscumque differ
entiis, sed solum de iis quarum una uni opponi
tur, sive mate

pi. Est enim ibi. Si enim fiat duabus plures, non contraria sed
m, tamen principalis disparata sunt.

non eam negat. 2. Possunt sibi contrariari forma substantiales; ve-

luti forma rei animatae & forma rei inanimatae.

Hæc enim duo sub genere formæ physicae, ita sibi

opponuntur, ut panter non opponatur forma rei

animatae aut formæ rei animatae, rei alii, quam op-

ponuntur sibi ad invicem. Semper autem hac in re

considerandum est, non esse nunc sermonem de

contrarietate physica, quæ definitur per expulsio-

nem unius, aut per actionem unius in alterum. Sed

solum esse sermonem de contrarietate Logica, quæ

definitur per duorum Entium absolutorum

distantiam & repugnantiam sub eodem genere.

3. Possunt sibi contrariari substantia completa. Ta-

les sunt homo & bestia. Corpus & spiritus, sive sub-

stantia materialis & immaterialis. Res animata &

res inanimata. Corpus simplex & corpus mixtum.

Nam hic semper duo repugnant sibi sub eodem ge-

neri. Huc pertinet etiam quod Scaliger habet, *exer.*

4. Quod est contrarium, est contrarium alteri

per essentiam (non E. per qualitates solum.) Imò

ipsa substantia contrariatur accidenti, quando u-

trumque sumitur ut summum genus sub Ente.

Una principalis *obsectio* est contra hanc senten-

tiam, quod scilicet substantiis sic repugnantibus

non conveniat definitio contrariorum. Ea enim da-

tur hæc. Contraria sunt ea, quæ sub eodem genere

maximè distant, & eodem subiecto vicissim insunt,

quo mutuo se expellunt, nisi alterum eorum in-

tematurâ, prout eam definitionem extruunt Dd.

Donim. l. *Categ. c. 10 q. unic. art. 4. ex Arist. 10. Me-*

aph. c. 6. (mihi est cap. 4.) Ibi Aristoteles dicit con-

traria solum esse inter duo. Item esse sub eodem ge-

neri. Item maximè distare. Item esse in eodem su-

ceptivo, sive materia. Illam tamen particulam (nisi

Et s. alto,

17.

Formæ sunt
contraria.

18

Substantia
contraria
completa.

19

Obsectio.

alterum materiam in se) ibi non invenio. Hæc autem definitio ex eo non convenit substantiis, quia substantiæ non sunt in subiecto.

20
Responsio.

Resp. primæ: Non video, quomodo talis definitio non possit applicari formis substantialibus, veluti formæ aquæ & ignis. Neque enim ulla pars definitionis est contra hoc exemplum. Sunt enim substantiæ eodem genere sive superiori, quod est forma physica vel elementaris, in deque sub eo maximè distinctæ, & eidem subiecto vicissim insunt. Sunt in hoc conditio quodammodo communis subiectum, omniū formarum, quæ vel per generationes introducuntur, vel per corruptiones ejiciuntur. Ab isto etiam subiecto mutuo se expellunt. Experiuntur inquam, se tum effectivè, quod una actione suam eadem materiam aliam ejicit, tum etiam formaliter, quod una possit specificare & totaliter in materia, ponit impossibilitatem, ut existat ibi etiam forma altera. Rursum etiam illarum formarum neutrumque materiam, quæ illarum subiectum est; naturaliter inest. Est n. materia per se nuda ab omni forma.

21
Solutio aliorum.

Hic respondent alii qui: Illas formas non esse contrarias, quia non se ita expellunt ab eodem subiecto, ut illud ab una ad aliam successivè transcat per aliquod medium, quod utrumque extremum participet. Sed bene hanc responsionem refutat Suarez d. 45. *Metaph. s. 3. num. 8.* quod scilicet ista conditio non sit necessaria ad contrarietatem. Amor enim & odium contrariantur, inter quæ non est transitus successivus per medium quod contineat utrumque extremis.

22
Solutio Summi.

Videtur igitur dicendum, addit Suarez, inter formas substantiales non esse propriam contrarietatem, quia respectu materiam non habent repugnanciam ex peculiari conditione; sed ex generalitate rationis formæ substantialis, speciem constituentis. Et propterea etiam non opponuntur, ut propriè

ma extrema alia
conibus illam pro
am inter se habet
contrariorum defi
Resp. 1. Igitur in
um. Peccatur enim
entialitatem, apu
illa potest acco
bus, nisi addatur æ
hoc conditio quod
rationes, hoc est
alia Ratio sunt, a
dam rationes. 2. F
generalis proprietat
sunt eadem materia
specie d. 45. in
quantum subge
adequatum est, q
peculiaris condi
Sed hanc rem o
tantillimum, juxta
contrariorum obiter
naturam materiam se
pri objectioni res
Dico secundò.
tum non esse Log
Suarez in *Metaph.*
et, quia ad æquata
est, ut contrari
quod unam a
actionibus & p
pellit vel corrump
pitur. Debebe
pri

venio. Hæc autem propria extrema alicujus generis, quæ ex propriis rationibus illam propriam ac peculiarem repugnantiam inter se habent, quemodo intelligenda est contrariorum definitio. Hæc ille.

Resp. 1. Igitur imperfecta est definitio contrariorum. Peccatur enim, cum definitione ponitur definitio. Sunt enim substantiales, apud Arist. *1. 6. Top. 6. 6.* Nam definitio est forma physica, nisi addatur ad verba illa, quæ se mutuo expellunt. In hæc conditio, quod expellere debeant se per pecunia- res rationes, hoc est, per conditiones quas habent ut talia Bæta sunt, non autem per communes quasdam rationes. 2. Formæ illæ substantiales, etiam ex generali proprietate formarum substantialium, sunt in eadem materia impossibiles (loquendo de specificis & totalibus formis) tamen negari non potest, quod omnino etiam formæ istæ Elementares, ut ignis & ignis sibi invicem repugnent, in quantum sunt specie distinctorum Elementorum formæ, aut in quantum sub genere formæ elementaris distant. Unde falsum est, quod non habeant repugnantiam peculiari conditione.

Sed hanc rem de oppositione formarum substantialium, juxta definitionem superiorem contrariorum obiter considero, ut Aristotelici habeant materiam se exercendi. Igitur directæ ut superi- ori objectioni respondeam.

Dico secundò. Ipsam definitionem contrariorum non esse Logicam sed physicam, ut fatetur Suarez in *Metaph. disp. 45. sect. 3. num. 8. in fin.* Et patet, quia adæquata conditio argumentorum Logicorum est, ut considerentur & definiantur, secundum quod unum arguit aliud. Physici autem est agere de actionibus & passionibus, quibus unum aliud expellit vel corrumpit, aut ab eo expellitur vel corrumpitur. Debebant igitur Aristotelici Logicam dare

23

Evertitur.

24

25

dare definitionem contrariorum. Et non eam contradi-
care ex Metaphysicis Arist. ubi, ut dixi, physice
de contrariis loquitur. Tum autem melior dari
potest quam ea, quam Cicero, & ex eo Romus ha-
bet, quod adversa (contraria) sint, quæ sibi è regie-
ne absolute contrariantur, quæ definitio optime
convenit substantiis.

2. An quantitati sit aliquid con-
trarium?

26

Negans sententia in superioribus relata est
Aristoteli. *l. Categ. cap. 6 §. 18.* Eumque hac in parte In-
terprete affluere ad Physicam significationem contra-
riorum sequatur. Regius etiam proponit pro
sententia hæc argumenta *l. 1. diffus. Log. de prædi-
c. probl. 4. quæst. 401.*

27
Regii ob-
jectiones.

Primo: Quicquid primò inest qualitati, id non
primò inest quantitati. Sed qualitati primò inest
habere contrarium. E. Illud non convenit primò
quantitati. 2. Quod est subiectum contrariorum
non est contrarium. Atqui quantitas est subiectum
contrariorum, quia quantitas est id, quo media
re, substantiæ insunt omnia accidentia. E. quanti-
tati nihil est contrarium. 3. Illæ formæ sunt con-
trariæ, quæ in se agere & pati possunt. At quanti-
tas non est talis forma. E. quantitati nihil est con-
trarium.

28

Nihilominus ab ea sententia recessit Ramus
4. *Schol. Dial. cap. 7.* quem sequantur ejus Interpretes
ponitque eo loco exemplum de quantitate, magnam
& parvam, multum & paucum.

29
Sententia
auctoris.

Hac in re existimo: Quantitati posse esse aliquod
contrarium. Santque hujus rei exempla clarissimè
hæc: Curvilineum & rectilineum, obliquangulum
& rectangulum ex Geometria. Item numerus pa-
r & impar ex Arithmetica. Singula hæc sunt quanti-
tates

tes. Nam divi-
ent repugnantiam
neum & sic in aliis.
vel ex disparatis
as aut privantibus
diversis five contra-
Exemplum Ram-
multo non amplecti
Arist. docet. *l. Categ.*
tate, sicut & quali-
tate sunt, fundatæ
radum: magnitu-
dine sumi, & tunc
connotatione ullius
udo est nihil aliud
gundo, latitudo, p-
ma est etiam magni-
tudo habet, & pro-
prietate sumpta est
tatum, unde etiam
tatum, multiplici-
moleum paucum, ne-
mum autem mu-
quando istud pau-
Ad solutionem
primò est, quod
Physicè, sed Logi-
mais actio vel pa-
quantitati aliquid
Ad primum res-
telligi, negativè, u-
non inesse propter
non inesse contrari-
um primò inest
unt contraria
tate primò, conclusa

m. Et non eam cor-
bi, ut dixi, physic-
em melior dari a
& ex eo Rursum ha-
t, quæ sibi è regio-
e definitio optima.

iquid con-

ribus relata est e-
q; hacin parte In-
tentionem contra-
am proposit pro-
disput. Log. de pradi-

est qualitati. id mo-
alitati primò inest
on convenit primò
um contrariorum
ntitas est subiectu
est id quo median-
identia. E. quanti-
æ formæ sunt con-
ollunt. At quanti-
tatione hil est con-

recessit Ramus
neur ejus Interp-
uaticitate, magnam

enti posse esse aliqui-
exter pla clarissim-
m. obliqua gul-
Item numeru-
la hæc sunt quanti-
tate

itates. Nam dividitur quantitas per ista. Et ha-
cent repugnantiam, ut Curvilineum non sit recti-
lineum & sic in aliis. Et tamen illa repugnantia non
est vel ex disparatis, vel relatis, vel contradicenti-
bus aut privantibus, unde relinquatur, quod sit ex
diversis sive contrariis spectatum dictis.

Exemplum Rami de Magno & parvo, paucis &
multo non amplector. Sunt enim ista relativa ut
Arist. docet. l. Categ. c. 6. Fundatur tamen in quan-
titate, sicut æqualitas & inæqualitas etiam relati-
ones sunt, fundatur in quantitate. Solum est obser-
vandum: magnitudinem & multitudinem posse
æcisè sumi, & tum solum esse quantitates, sine
connotatione ullius relationis. Atque sic magni-
tudo est nihil aliud, quàm dimensio, hoc est, lon-
gitudo, latitudo, profunditas. Atque sic res mini-
ma est etiam magus, quia res minima istas dimen-
siones habet, & proinde est divisibilis. Multitudo a-
ræcisè sumpta est nihil aliud, quàm collectio u-
nitarum, unde etiam numerus minimus, qualis est
duorum, multitudo est. Ex quo apparet, sic nec
multum paucis, nec magnum parvo opponi. Tum
etiam autem multum & magnum relativa facio,
quando istud paucis, hoc parvo opponitur.

Ad solutionem argumentorum recogitandum
primò est, quod nunc contrarium non sumamus
physicè, sed Logicè. Unde facessere nunc debet o-
mnis actio vel passio unius ad alterum, quando
quantitati aliquid contrarium dicimus.

Ad primum resp. primò inesse posse b faciam in-
telligi, negativè, ut primò inesse sit nihil aliud quàm
non inesse propter aliud prius; & positivè, ut pri-
mò inesse contrarietatem, sit nihil aliud, quàm ut
ut primò inest contrarietas, omnibus aliis der-
ivatur contraria. Si posteriori modo intelligatur
per primò, conclusio non est ad propositum. Nam

30
Magnum
& parvum
non sunt
contraria,

32

33

nemo dicit primò convenire quantitati, habere contrarium, hoc est, gratiâ quantitatis omnia cetera habere contrarietatem. Si a. vox *primò* intelligatur negativè, falsa est propositio. Nam quantitas nec qualitas habent contrarietatem per aliquod prius, prius inquam subjectum ex cuius participatione habeant contrarietatem, sed quatenusque sibi è regione, ut vnum uni, opponuntur absolute, illa omnia *æquè primò* habent contrarietatem. Atque hoc specialibus exemplis & quantitatibus & qualitatis æqualiter convenit.

33

Ad *secundum* Respon. negando propositionem & dico, & adjuncta subjectorum posse contrariari, ut sunt calor & frigus, & subjecta ipsa posse contrariari, ut sunt homo & bestia. Unde non est necessarium, ut quod alteri contrarium est, logicè loquendo, id recipiatur in alio tanquam subjecto.

In *tertio* argumento definiuntur contraria physice, in qua significatione, quantitati nihil esse contrarium.

III. QVÆRITUR:

*An Calor & frigus, gravitas & levitas
sint adversa?*

34

Ratio dubitandi est, quod Aristot. l. 2. de celo c. 2. frigus vocat privationem caloris, & gravitatem levitatis. Privatio a. est terminus negans, sed adversa sunt contraria affirmantia, quorum uterque terminus debet esse. Respondeo, Omnia indè frigus & gravitatem esse terminos positivi, ideoque frigus calori, & gravitatem levitati adversè opponi. Privationis enim non est actio, vel efficacia, at frigus & gravitas agunt. Frigus enim calefacit, & gravitas movet deorsum,

35

Ad *secundum* Aristotelis dicendum est, quod scilicet

privatio

quantitati, habent
 entis omnia cas
 a. vox *primò* in
 positio. Nam
 contrarietatem
 subjectum ex cuj
 etatem, sed quæ
 uni, opponunt
 habent contrariet
 exemplis & quant
 venit.
 do propositionem
 n posse contrariari
 ipsa posse contra
 de non est necessa
 um est, logicè lo
 quam subjecto.
 ur contraria physi
 rati nihil esse con

privatio de frigore & gravitate dicantur non ut ne
 gentur Entia esse positiva, sed solum ut significetur
 ignobilitas eorum. Est enim frigus ignobilius ca
 ore, & gravitas levitate. Vide Scalig. *exerc. 18.* Ari
 stoteles, *inquit*, & cum eo Averroes frigus privatio
 nem dixerunt, respicientes ad caloris nobilitatem.
 Atque hoc ipsum dici potest de nigredine, quam
 Arist. 3. *Meteor. de Iride* vocat privationem albedi
 nis, non ad significandum, quasi propriè privatio
 (ut alioqui vult Zabara. l. 1. *de visib. c. 2. p. 860.*) sed
 solum ad significandam ignobilitatem nigredinis,
 quam habet respectu albedinis. Intelligentur hæc
 lenius ex axiomate. 8 In quo quorumvis contra
 riorum alterum dicitur privatio.

IV. QUÆRITUR.

An bonum & malum, Virtus & Vitium
 sint contraria?

Ratio dubitandi est, quod malum est privatio
 nis, coipso, quia est privatio boni. Bonum enim
 eas convertuntur. Quod a. est carentia Entis,
 on potest esse terminus positivus, & per hoc nec
 diversè potest dici opponi. Atq; idem consequen
 ter dicendum est de vitio. Nam vitium est aliquid
 malum.

36

Nihilominus dicendum, aliquo sensu bonum
 malum adversa esse, atq; sic etiam virtutē & viti
 um. Ex Arist. 2. *post. c. 6. & apud Porphyrium in tractat. de virtutibus.* Bo
 num malo contrarium est. Malum a. bifariā sumitur
 el ut opponitur bono transcendenti, quo sensu
 malum solum est privatio, neq; sic adversè oppo
 nitur bono. Deinde malum opponitur bono mo
 di, quo sensu malum non est privatio sed habet
 devians à mediocritate, vel a recto devians à recti
 tudine. Habitus autem & actio sunt Entia positiva.

37

Notan:

Notandum igitur accuratè, cum malum moraliter sumimus, malum non indicare solum carentiam rectitudinis, sed habere modum significandi compositum, nempe notare ipsum actum vel habitum cui additur carentia rectitudinis. Vid. Suarez *disp. 11. Met. s. 1. nu. 20.* Ubi dicit, Cum bonum & malum dicuntur contraria, bonum & malum non sumi formaliter, sicut enim malum est privativum, sed materialiter, pro ipsis rebus bonis & malis.

CANONES.

39

I. Contraria distant sub eodem genere. Ita Arist. *Met. c. 4.* *ὅτι τὸ αὐτὸ πᾶσι τῷ δὲ ἑνὶ ἀποφύγειται τὸ ἐν αὐτῷ.* hoc est, In eodem genere plurimum differentie. Ex hoc fundamento etiā ait l. *Categ. cap. 8. §. 25.* Si contrarium alterum sit quale, etiam reliquum erit quale, ut *justitia est in iustitia contraria. Et justitia est qualitas, ac iustitia in iustitia est qualitas.* Ac primum determinandi sunt termini propositionis. Genus vulgè dupliciter solet statui, genus Logicum, quod opponitur speciei, quale est animal ad hominem. Et genus Physicum, quod est materia. Suarez igitur in *Metaphys. disp. 45. §. 2. n. 5.* Existimat utrumque intelligi posse. Sed talis loquendi forma, distare in eodem genere nunquam solet de materia usurpari, frequenter autem usurpatur de genere Logico. Intelligamus ergo axiomam de genere Logico. Addendum tamen est illud genus nunc latè intelligi debere pro omni superiori, quo modo etiam Ens genus dicitur ad substantiam & accidentem. Substantiam enim & accidentem putamus esse contraria.

40

Deinde: cum vox contrariorum multis modis sumatur, ut supra dixi, idcirco hic sciendum, significari contraria Logice dicta, secundum sensum Aristotelis, Cui contraria illud significant, quod

Rame

Ramo adveſa. Et proinde per hanc conditionem adverſa, quæ nunc contraria dicuntur, diſtinguuntur à privationibus & contradicentibus. Cùm enim in his alter terminus ſit negatio & non ens. Non-entis autem cum Ente nulla ſit communio, idcirco in nullo genere iſta convenire poſſunt.

Sensus igitur axiomatis eſt, quod contraria, hoc eſt, adverſa conveniant in aliquo genere, in quo genere (per ſuas diſſerentias) opponantur. Atque hic duo ſumuntur ex illa propoſitione. 1. Quæ ſunt ejusdem ſpeciei non eſſe contraria. 2. Quæ non ſunt ejusdem generis non eſſe contraria.

Obijciuntur locus Ariſtotelis ex lib. Categ. c. xi. c. 6. Necceſſe eſt, inquit, omnia contraria in eodem genere eſſe, vel in contrariis generibus, vel eſſe ipſa genera. Album & nigrum ſunt in eodem genere, quia color eſt eorum genus. Juſtitia & injuſtitia ſunt in contrariis generibus. Nam illius genus eſt iuſtus hujus vitium. Bonum autem & malum non ſunt in genere, ſed ipſa ſunt genera aliquorum. Hæc ille. Quibus ſimilia habet 7. Top. c. 3 §. 6.

Hic reſpondent aliqui Ariſtotelem ea dixiſſe ex priorum opinione, ut reſert Suarez diſp. 45. Met. ſ. 2. Reſpondet 4. 6. ſatis bene tamen explicatur iſt locus ſic. Alia contraria ſunt ſub eodem genere nempe proximo, eſt albedo & nigredo, quorum proximum genus eſt color. Alia ſunt ſub contrariis generibus nempe proximis ut de juſtitia & injuſtitia dicit Ariſtoteles. Alia autem ſunt etiam genera ipſa, quæ ſcilicet dividua ſunt in ſpecies. Hæc tamen poſteriora etiam optimè ponuntur ſub eodem genere. ſi n bonum & malum ſint genera, tamen ſunt am ſub genere, quod eſt habitus. Malum enim bonum nunc ſumuntur moraliter pro habitu bono & malo. Alioquin enim malum non eſt contrarium bono, ſed privatio boni. Juſtitia autem &

injustitia est, sunt sub contrariis generibus proximi-
mis, sunt tamen sub eodem remore, quod est habi-
tus. Unde intelligitur contrariorum debere esse i-
dem genus proximum, aut remotum.

44

II. *Unum unisolum est contrarium.* Ita A. ist. 10
Met. c. 4 *φανερὸν ὅτι οὐκ ἐνδιχεται ἐν τῷ αὐτῷ ἐναντία ἐστιν*
αὐτῷ. Manifestum est quod non contingit unumplura esse
contraria. Sane cum Aristoteles vocem contrari-
orum specialiter, præ his, quæ Ramus adversa vo-
cat. Posuit tamen hæc dix de contrariis omni-
bus, prout vix istam relativè, contradictoriorum
& privative opposita complectitur.

45

Peripatetici
coram sen-
tentia.

Valde torquere se solent Peripatetici, quomodo defendant illam propositionem, cum æquale magno & parvo opponatur, virtus & vitio deficienti, & vitio excedenti. Alii determinant igitur si Unum an solum contrariari, loquendo de extrinsecis non autem de Mediis. Alii dicunt tunc dum opponi Unum uni, si alterum sit æquale alteri sic, ut secundum totam latitudinem alteri contrarietur. Atque hoc modo a iunct non se habere virtutem comparando eam ad vitium deficienti vel excedens, sed ad vitium simpliciter, itaque non sic habere se æquale ad magis & minus, sed inæquale.

41

*Sententia
auctoris.*

Accuratio tamen est determinatio hæc: Quod contrarium uni solum fit contrarium, manendo contrarietate. Unde virtus quidem opponitur iam vitiis duobus, sed non est amplius contrarietas. Virtus opponitur vitio, ut contrarium contrario, sed liberalitas opponitur avaritiæ, nec non prodigalitati, sed ut disparatum disparato. Idem est æquali & inæquali, & minori.

4

III. Contrariorum unum se fit, est & alterum.
Arist. 2. de cœl. c. 3. τὸν ἐναντίον ἐστὶν ἄντιον φύσει.
καὶ ἄντιον καὶ ἐστὶν ἐναντίον φύσει. Contrarietatem & alter

generibus proprie
de, quod est habi
rum debere esse i

um Ita Arist. ro
nem, cum equale
vocat contrariu
amus aduersa vo
de contrariis omni
et, contradictoriu
itur.

iparetici, quomo
nem, cum equale
ritus & vitio defici
terminant igitur si
loquendo de extr
lii: dicunt tunc de
um hic requatur
latitudinem alte
ajunt non se hab
ad vitium deficien
mpletiter, item qu
gis & minus, sed

minatio hanc: Quo
rium, manendo
idem opponitur
amplius contrari
contrarium contr
varietate, nec non p
iparato. Idem est

st, est alterum
et contrariu
contrariu

natura necessitas & alterum esse natura. Inferq; ibi
Aristoteles, si ignis sit in rerum natura etiam terra
esse. Sunt enim hæc contraria secundum gravita
tem & levitatem. Hic locus tamen aperte videtur
contrarius illi, qui est l. Categ. c. 11. § 3. Præterea non
necesse est, inquit ibi Arist. si contrariorum alterum
sit etiam reliquum esse. Hæc duo si conciliantur,
manifesta erit explicatio axiomatis propositi. Igi
tur relativorum ea est natura, ut unum eorum po
situm ex se & per se inferat esse & correlatu. Quam
primum enim est, qui dicatur filius, est etiam qui
dicatur pater. Contra hæc si distinguantur contra
ria (adversa) tunc verum, uno contrariorum posi
to, ex intrinseca aliqua ratione non inferri ut sit &
alterum contrariorum. Et hoc voluit Aristoteles
in lib. Categ. Deinde si non illam unius ex alio in
trinsecam consequentiam & illationem recipia
mus, nihilominus posito uno contrariorum poni
tur alterum, intiendo ad complementum mundi.
Cujus perfectio consistit in habendis omniib. spe
ciebus. Quicquid igitur est contrarium, hoc con
tra aliquam speciem est contrarium. At mundi per
fectio requirit omnes species. Ergo si detur con
trariorum unum, dabitur & alterum. Et hoc voluit
Aristoteles in lib. de celo. Videti potest Suarez diff.
45. Metaph. f. 2. num 18.

IV. Contrariorum eadem est scientia. Τὸ αὐτὸν γινώσκοντες, ψυχὴν δ' ἔ. ἢ δ' ἐν τῇ αὐτῇ δόξει τὰν ἐναντίων εἶναι
αὐτὰ. Hoc est ignis quidem calefacit, non autem refri
gerat. At una scientia est contrariorum apparet, inquit
Arist. 8. Phys. cap. 1. § 8 Et idem habet 1. prior. c. 1. In
probl. f. 30. q. 7. 11. l. 4. Met. c. 2. s. 16 l. 5. Et h. c. 1. Et per
contraria quidem Aristoteles more suo intelligit
ea, quæ Cicero & Ramus adversa vocant. Potest au
tem illa propositio triplicem habere sensum, ut do
cet Monlorius ad l. 1. de Ratioc. c. 1. in Schol. n. 4. Pri

mus sensus est, quod contraria sint cognoscenda in eadem disciplina quomodo Medicus agit de ægitudine & sanitate; Physicus de calore & frigore; Ibi autem hoc eatenus verum, quatenus aliunde non est impedimentum, quod duorum contrariorum considerationem prohibeat in eadem disciplina. Ita Metaphysicus non potest agere de corporeo, etsi agat de incorporeo, quia illius cognitio prohibetur in Metaphysica, per abstractionem à materia, à qua corporeum abstrahi non potest. *Secundum* contrariorum est eadem scientia, quatenus unius cognitio confert ad cognitionem alterius contrarii: Veluti si sanitas sit est in temperie humorum. Morbus consistit in eorum in temperie. Tertius sensus esse potest, quod eadem scientia tractet contrarias partes quæstionis, hoc est, affirmativam & negativam, veluti si hæc quæstio, voluptas est ali- quid bonum concludatur & negative & affirmati- ve. Et secundum hunc sensum Aristoteles *l. 1. Rhet.* limitat hanc propositionem ad solam Rhetoricam & Dialecticam, sumpta voce Dialecticæ pro arte probabiliter disputandi. Nam hæc disciplinæ disputant solum ex probabilibus & communioribus, quæ possunt in utramque partem æquè dari. At non sic in iis, quæ utantur probationibus neces- sariis.

V. *Adversa non possunt esse in eodem subjecto.* Habetur apud Arist. l. 2. Top. c. 7. §. 2. Et l. 2. de gen. & corr. c. 3. *ἁντιᾶ, inquit, ἡ πρῶτη συνδυάζεται, ἡ δὲ δεύτερη πρὸς ἡμέραν, καὶ πάλιν ἐξ ἡμέρας καὶ ὅλης ἐστὶν τὸ ἀντιᾶν.* Et habetur idem generaliter de animalibus in 10. Met. c. 5. Et contrariis (prout vox illa generalis sumitur) in lib. de som. c. 7. vigil. c. 1. En quo sequitur eas conditiones, quæ ad veritatem illius axiomatis generalis propositi, pertinet nunc etiam valere. Repeantur ergo et ex superiori capite de oppositis.

Igitur

nt cognoscenda in
dicat agere de gri-
lore & frigore; & ite-
nus aliunde non
in contrariorum
eodem disciplina.

ere de corporeo,
s cognitio prohibi-
tionem à mate-
ria potest. *Secundo*
quatenus unius
aliterius contra-
perie humorum;
emperie. Tertius
sententia tractat con-
firmatam de
o, voluptas est ali-
tativè & affirmati-
toreles. i. Rhet.
nam Rhetoricam
ialecticè pro arte
hæ disciplinæ dif-
communioribus,
em æquè datur. Ac
bationibus neces-

dem subjecto. Ha-
et. l. 2. de gen. & corr.
de Gen. & corr. & de
vau rō aduāgō. Re-
perduos in o. Met.
generalis sumitur
o sequitur eas con-
axiomatis genera-
tiam valere. Repe-
te de oppositis.
Igitur

Igitur breviter loquendo, Adversa non possunt
esse in eodem numero subjecto, secundum idem,
ad idem, & eodem tempore sive momento, in ex-
cellentigradu, & terminis sine ambiguitate intel-
lectis.

Ac de aliis quidem conditionibus res hic clara
est, solum dubium est de gradibus excellentibus:
An adversa in gradibus excellentibus simul esse possint.
Quodq; id esse oporteat, apparet ex speciebus sen-
silibus & intelligibilibus. Nam species nigri & albi
sunt in eadem parte speculi, oculi, aeris. Sic & de
intellectu. In intellectu simul conservatur species
vel notitia virtutis & vicii. Et sic in aliis.

Hac in re imprimis certum est: qualitates adver-
sas materiales non posse in eodem subjecto esse in
gradibus excellentibus, ut vel ex notitia termino-
rum apparet. Non potest idem subjectum esse res
extremè calida & extremè frigida. *Stedheiß vnd*
Reißalt / extremè alba & nigra *Schneuweiß* /
vnd Rohlshwartz. Extremè virtuosus non est ho-
mo simul, & virtuosus, ein *Ergub* / vnd *Herz*
oder Blutfromb. Vide Colleg. Conimb. lib. 2. de
gen. & corr. 3 q. 8. a. 3. prolixè. Sed quid sit de qua-
litatibus spiritualibus?

Igitur de his tres invenio apud Philosophos sen-
tentias. Prima est Goclenii, qui part. 1. probl. Log. q. De qualitatibus
71. de speciebus sensilibus ait, quod non recipian-
tur in eadem parte oculi. Ut enim in speculo artificio-
so, inquit, imagines rerum objectarum nigra & alba ap-
parent distincta non confusa, illa in hac, hac in illa spe-
culi parte: Ita in pupilla quæ recipit visibiles species, ha-
refulgent non confusè sed distinctè. Hac in illa, illa in hac
pupilla parte. Pupilla enim habet aliquam latitudinem.
Hæc sententia non est admittenda. Nam 1. con-
trariarum rerum species uniri posse in eadem parte
alicujus subjecti, apparet clarissimè ex eo, quia vi-
sibile

50

51

52

53

De qualitatibus
sibus spiri-
tibus.

Goclenii
sententia;

41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

fiat alba, in b. fit oculus eam videns. Altera linea
 fit c. d. in c. fit res nigra, in d. fit oculus eam videns.
 Hic igitur in puncto sectionis necessario commu-
 niter transit & species rei alba, ex a, ut videatur in
 b. Et species rei nigra, ex c, ut videatur in d. Et ita
 in communi puncto species duorum extremorum
 concurrunt. Et sic duae qualitates in excellenti
 gradu sunt indistinctae in eadem parte subiecti.
 Quod autem etiam species istae colorum extre-
 morum sint in speculo & oculo, apparet apertissi-
 me exinde, quod in eadem parte speculi vel oculi
 invenitur pars imaginis albam & nigram, mo-
 do variet situs inveniatis. Unde impossibile est, ut a-
 liqua pars speculi informetur a specie nigri, & non
 etiam a specie albi.

Secunda sententia est Francisci Suarez qui diff.
 45. in Met. f. 3. nu. 2. existimat, species intentionales
 non habere contrarium. Et probat, quia species al-
 bi & nigri insunt sine repugnantia. Sed in primis
 negari non potest, species intentionales duorum
 extremorum colorum v.g. esse contrarias. Habent
 enim distantiam maximam sub eodem genere.

De repugnantia autem sciendum est, quod ea
 inter terminos contrarios attendatur in duobus.
 Primum ut sit repugnantia inter eos praecise, ut unum
 non sit aliud. Et haec clarissime est inter istas spe-
 cies. Impossibile enim est speciem albi esse spe-

ciem nigri. Ali-
 quod est, in quo
 libiles. Et haec
 intentionales, ju-
 307 si 6. air: Con-
 duntur 6/21. qu 9
 esse in intellectu
 species est in ead
 hoc repugnantia
 eratis, qua talia
 terminum, exceptis
 habeant. Est en
 mor dabo.
 Igitur tertia se
 6. 8. fol. 450. & l. 2.
 primò, species ist
 contrarias, 3. re
 bilibus in eodem
 tibus materialib
 talibus, ut vocan
 Sed inquis: C
 sunt in subiectis
 possunt contraria
 sunt species sine
 ed, quia specie
 tem levissimam
 dis, indeque a
 genere, unde vi
 subiectis, quam
 Hujus rei ind
 tum causae lux n
 per se, est sub
 qualitatibus me
 est ab igne in a
 incho aut rem
 aliquod corpus

etiam nigri. Aliter est repugnantia, in respectu ad
subjectum, in quo termini contrarii sunt incompati-
 biles. Et hanc repugnantiam non habent species
 intentionales, juxta quod ex Aristot. Scalig. exerc.
 307 f. 16. ait: *Contradictoria in intellectu non esse con-
 traria*. Et f. 21. qu. 961. Oppositorum rationes non
 esse in intellectu oppositas, & antea ostensum est,
 species eas in eadem parte subjecti recipi. Atque
 hæc repugnantia non necessariò requiritur in con-
 trariis, quæ talia sunt, etiam si eumque alii contrarii
 termini, exceptis solis spiritualibus speciebus, com-
 habeant. Est enim hujus peculiaris causa quam
 mox dabo.

Igitur tertia sententia est Zabara. in lib. de sensu. 57
 c. 8. fol. 450. Et l. 2. de visu. c. 8. fol. 910. Ibi eximat *Sententia*
 primò, species istas esse in eodem subjecto. 2. Bile *Zabarella.*
 contrarias. 3. regulam de contrariis incompati-
 bilibus in eodem subjecto, veram esse solum de En-
 tibus materialibus, non intentionalibus seu spiri-
 talibus, ut vocantur.

Sed inquit: *Cur qualitates materiales contrarie,* 58
sunt in subjectis suis incompatibiles, & tamen simul esse *Quæstio.*
possunt contraria species qualitatum materialium, vo-
lunt species sive imago nigri & albi? Resp. Id esse id-
 eum, quia species hæc spirituales terè nullam aut fal-
 tam levissimam connexionem habent cum subje-
 ctis, indeque nec ab illis pendere, sed solum ab a-
 gente, unde videri potest, eas non tam recipi in
 subjectis, quam terminari ad subjecta.

Hujus rei indicia duo sunt. 1. Quod post interi-
 rum causæ suæ non possunt illæ species manere su-
 perstitæ, nisi subjectum maneat, quod secus est in
 qualitatibus materialibus. Calor qui productus
 est ab igne in aqua, potest manere in aqua ex-
 tincto aut remoto igne. At species coloris, quam
 aliquod corpus producit in oculo aut speculo,

ff 4 remo.

remoto isto corpore, quod speciem produxit, statim interius manente oculo & speculo. Aliud indicium est, quod Entia spiritalia illa non moventur ad motum subjecti sui, sed solum ad motum causae suae, quod itidem secus in materialibus. Moto corpore, movetur simul ejus figura, calor, humiditas, color, quicquid sit de causis horum. At species in speculo & oculo, non moventur ad motum speculi, quiescente corpore à quo istae species sunt productae. Moventur autem maxime ad motum huius corporis. Cum igitur, ut dictum est, quasi nullam dependentiam habeant hae species ad sua subjecta, habeant autem eam maxime Entia materialia, idcirco materialia quidem impossibilia sunt in subjectis, non autem spiritalia sive intentionalia.

60

VI. Contrariorum sive adversorum idem est subjectum. Hoc videtur priori contrarium esse. Habetur tamen apud Arist. l. 2. Top. c. 7 §. 6. πῶς αὐτὸ τὸν ἐναντίων ἀντιπαρατίθεται. Et rursus 2. Metaph. c. 4. ἡ οὐκ ἔστιν ἡ αὐτὴ τῶν ἀντικειμένων. *Materia (in qua) contrarii est eadem.*

Hac in re tria sunt observanda. 1. Non convenire omnibus contrariis, prout Logicè sumuntur, habere idem subjectum, quia supposito, quod subjecta sibi Logicè contrariantur, relinquitur quod aliqua contraria careant omni subjecto. Unde in primis hoc verum est de contrariis Physicè sumptis, quae mutua actione se destruunt & perimunt, ut intelligitur ex Zab. l. de reat. c. 4 §.

Obijci: Calor ignis & frigus aquae sunt physice contraria, & tamen non habent idem subjectum. Ille enim est in igne, hoc in aqua. Resp. Calorem ignis & frigus aquae repugnare Physicè sed mediata, quatenus scilicet ignis per suum calorem immitte alium in aquam qui calor aquae, ab igne immixtus, aquae frigori contrariatur, illud expellendo.

2. Idem.

tem produxit, huius
oculo. Aliud indi-
cilla non moventur
ad motum causam
alibus. Moto cor-
poris, humiditas
m. At species in
ad motum specu-
species sunt pro-
ne ad motum hu-
tem est, quasi nul-
species ad sua sub-
mē Entia materia-
in impossibilita-
ritalia sive inten-
orum idem est sub-
anum esse. Habet
6. *ne ad motum* totū
est eandem.
1. Non conveni-
logice sumuntur,
posito, quod sub-
relinquitur quod
ejecto. Unde in-
his Physicis sum-
unt & peccant,
6.
que sunt physice
idem subjectum.
Resp. Calorem in-
physice sed media-
calorem immite-
re, ab igne immite-
ad expellendo.
2. Ite.

2. Istorum igitur Physicorum contrariorum
subjectum vel materia est eadem, quod scilicet ei-
dem subjecto *vicissim* insunt & *successive*, non au-
tem quod eodem tempore recipiuntur in eodē sub-
iecto. Nam alioquin verum est, quod Arist. habet.
Categ. c. 6 §. 25. Contraria idem simul suscipere non
potest.

3. Rursus: Insunt autem contraria ista eidem
objecto vicissim, nisi alterum naturā insit. Neque
nim calor & frigus quæ contraria sunt, insunt ei-
dem igni vicissim, quia alterum istorum nempe cal-
or, naturā inest igni. At eidem parieti vicissim in-
est albedo & nigredo, & sic in aliis. Vide hanc ul-
timam determinationem apud Colleg. Conimb,
Categ. c. 10. q. unica. a. 4.

VII. Inter contraria (adversa) datur medium.
Habetur apud Arist. l. 10. Met. c. 4. ubi distinguens
contraria (adversa) à contradicentibus ait: *Con-*
tradictionis quidem non est medium: Est autem contra-
rium: & idem est c. 7. Ac intelligit quidem Ari-
stoteles peculiariter id medium, quod per communi-
cationem dicitur. Media illa dicimus, inquit, in quibus
esse est primo transmutari, quod transmutatur. Ut in
vitis si ex albo ad nigrum venias prius ad puniceum
fuscum, quam ad nigrum venies. Tale igitur me-
um datur inter adversa, ut jam dictum est inter
um & nigrum esse fuscum & puniceum. Est au-
tem præterea etiam medium per negationem inter
contraria sive adversa, sicut inter hominem & be-
stem est herba, arbor, metallum. Hæc intelligi ma-
possunt, ex superius explicata divisione contra-
rium in mediata & immediata.

VIII. Semper contrariorum (adversorum) alio-
quin est privatio. Habetur apud Arist. l. 10. Met. c. 4. I-
aque est multis aliis locis, ut induxit Scal. *excep.*
in initio.

62

63

64

65

66 Duo his obijci possunt. *Primo* quod contrariae obijctiones. hoc est, aduersa contradiſtinguuntur à privationibus. Unde neutrum contrariorum videtur dici posse privatio. *Secundo*: Privatio est terminus negationis. Ad aduersa debent habere duos terminos affirmantes. Propterea enim dicuntur contrariae affirmantia.

67 Utrumque solvitur, si exponatur quomodo solvantur. terum contrariorum dicatur privatio. Non igitur alteram contrariorum dicitur privatio proprie (si quae per utrumque argumentum iam obiectum) (dicitur solum privatio per similitudinem. Quae admodum enim alter terminus privantium, id est privatio, est quid ignobilius habere (altero termino.) Ita est etiam in contrariis, ut eorum alter terminus sit ignobilior altero, & inde ad significandam istam ignobilitatem terminus ille, qui altero ignobilior est, dicitur privatio. Ita exponitur à Scaligero *enerv. 18 in init.* Suarez *ad 10. Met. 6. 7.* Fonseca *ib. Colleg. Conimb. l. 1. de gen. & int. c. 3. ad c. 18.*

68

Fundamentum huius interpretationis solidum est, quia illa, quae sic privationes dicuntur aliàs terminantur nominibus positivis. Vitiurn appellatur Aristoteles privationem *to Met. c. 4. ad finem.* Rationem aliàs, veluti. 7 *Phys. cap. 3. text. 17.* dicitur habitus. Habitus autem est res positiva. Ita frigus huiusmodi dicitur privatio. *1. de gen. & int. c. 3. t. 18.* Et tamen aliàs eam refertur inter qualitates tangibiles. *1. 1. de gen. & int. c. 2. t. 8.* Sic quies dicitur privatio & gravitas *1. 1. de celo. c. 3. t. 18.* Et tamen gravitas iam enumeratur inter qualitates. *1. de gen. & cor. 3.* Quies autem dicitur per se sensibilis *1. 2. de an. c. 64.* At per se sentiri non convenit proprie dicitur privationi. Sic: Plutarch. *in lib. de primo frigido cit.* Privatio nec visibilis, nec audibilis, nec tactibilis, nec alioquin sensibilis est.

IX. Contraria sunt sensus illius est, quod non, sed quod ubi non. Igitur esse aliter esse, non tamen quod unum contrarium stando tandem extinguitur, quia unum est ita inalterabile, sententia impossibile est supra dicti ad d.

1. Relative ostantia, quorum alterum affectum & servus.

2. Ergo quod est relative opus

Valde laetè habet ultra dicuntur relative. in i. Categ. de secundum esse, & secundum dici vocata, & cetero, nihilominus conveniunt. Tale quod est essentialiter & non relatio secundum

IX. *Contraria sunt pellentis natura.* Vulgare est. et sensus illius est, quod contraria non possint esse simul, sed quod ubi unum est, ibi pellatur, vel non ermittatur esse aliud. Dicuntur autem pellentis naturæ esse, non tam per expulsionem effectivam, quam unum contrarium agat in aliud, & illud debitando tandem extingua: (quam per expulsionem formalem, qua unum contrarium ita sit in uno, & ad ira in formet, ut hoc ipso ponatur ex illius existentia impossibilitas, ut coexistat alterum, quare supra dixi ad definitionem contrariorum.

CAPUT XVIII.

DE RELATIVE OPPO-

SITIS.

1. Relative opposita sunt contraria Affinitia, quorum unum constat ex mutua alterum affectione. *Ut: Pater & filius, Dominus & servus.*
2. Ergo quæcunque sunt relata, ea etiam sunt relative opposita.

COMMENTARIUS.

I. De Ambiguitate vocis Relatorum.

Valde latè hæc vox usurpatur, sic quidem ut ultra dicantur relata, quæ huc non pertinent. Aristotel. in I. *Categ. de relatione*, Relata dividit in relationes secundum esse, & relationes secundum dici. Relata secundum dici vocat ea, quæ cum sint in alio predicamento, nihilominus tamen relationem quandam contriuntur. Tale quid est scientia. Hæc enim prius & essentialiter est in predicamento qualitatis, itur relatio secundum quam ad seibile refertur, olf

est relatio secundum dici. Relata autem secundum esse sunt, quæ tota sunt de prædicamento relationis, hoc est, non primò in alio aliquo prædicamento, ita Pater & Filius relata sunt. Igitur ad relationem opposita in præsentia non pertinent relata secundum dici, sed in primis relata secundum esse.

Deinde relatio dividitur in eam, quæ est *mutua*, & quæ non est *mutua*. Non mutua relatio est in habitu & privationem, quorum alterum (privatio) refertur quidem ad alterum (id est, ad habitum) utpote ex quo etiam privatio definitur, sed tamen habitus non vicissim refertur ad privationem. Mutua autem relatio est, quando æqualiter relatum refertur ad correlatum, & non minus correlatum ad relatum vicissim. Ita pater per filium, & filius per patrem definitur. Ex his etiam illa quæ sunt relata sed relatione non mutua, hæc non pertinent. Distincta enim sunt relata à privantibus.

3. Metaphysici distinguunt relationem in *transcendentem* & *prædicamentalem*, de qua distinctio prolixè disputat Suarez disp. 47. in *Metaph.* f. 3. Vocatur autem relatio *transcendentia* omnis eam secundum quam vulgo unum dicitur referri ad aliud, si maxime illa, quæ sic referri dicuntur, non pertinent ad prædicamentum relationis.

4. In hac igitur relatione non est relativa oppositio. Verè enim & propriè loquendo non sunt relata, verà & prædicamentali relatione.

5. Quid igitur intelligitur per relata hoc loco? Respond. Relata secundum esse, Relata relatione mutua, relata relatione prædicamentali.

II. De voce Relatorum, & relativè Oppositorum.

Hi duo termini promiscuè usurpati solent ita

De 2
am ratiõem oppo
necdochen, ut p
secundum quo
autem oppo
est dissensio. Igi
qui habet filium, &
utrimus terminos rel
aus, Pater non est fil
us terminos relati
III. De De
Primò igitur dicit
cat, relativam oppo
ta enim sunt quor
nim Arist. 6. Met. c
casu, qui contrariis
aus: Nihilominu
am tribui potest,
nec contrariorum
Oppositorum: Relato
non esse contraria.
Pater opponitur
servi s. Resp. Ver
iur: Uni, in qua
ant servi vel servu
no correlato signi
hoc explicante,
orum unum uni
atem individua u
Deinde Relata si
A. Per hanc par
semper duos term
quæcumque no
Ex quibus a
ur o dicitur se

tiam relative opposita dicantur relata, sed id est, per synecdochen, ut patebit. Nam relata proprie dicuntur secundum quod in istis Entibus est consensus. *Relativa* autem opposita dicuntur, secundum quod in eis est dissensus. Igitur in quantum dicimus, *Pater est qui habet filium, & filius est, qui habet patrem*, nominamus terminos relatos. In quantum autem dicimus, *Pater non est filius, & filius non est pater*, nominamus terminos relativi & oppositos.

III. De Definitione relative Oppositorum.

Primum igitur dicuntur *contraria*. Hæc vox significat, relativam oppositionem inter duo. Contraria enim sunt quorum unum uni opponitur. Et si cum Arist. 6. Met. c. 6. dixerit hoc de contrariis sensu, qui contraria vocat ea, quæ non ad versa dicuntur: Nihilominus contrariis in genere, illud etiam tribui potest, ut apparet intueudo species omnes contrariorum.

Obijciunt: Relatorum unum pluribus opponi. R. non esse contraria. Antecedens probatur per exemplum. *Pater* opponitur multis liberis, dominus multis servis. *Resp.* Verè hic relatorum unum uni opponitur; Unui, inquam, i.e. correlato, quod correlatum sit servi vel servus. Perinde enim est si sub illo correlato significetur unum siue multa. Alii hoc explicant, dicentes: Oppositorum contrariorum unum uni opponi intueudo genera, non item individua unius generis vel speciei.

Deinde Relata sunt contraria AFFIRMAN-
TIA. Per hanc particulam significatur: Relata esse semper duos terminos positivos, indeque sequi: quæcunque non sunt Entia positiva, non esse relata. Ex quibus apparet: privationem, quæ aliquando dicitur referri ad habitum, non esse tamen

7

Objectio.

5

aliquid relativè oppositum habitui, quia privatio est terminus negans.

10

Deniq; dicitur, quod *consensens mutuâ affectione* hac particula apparet, primum distinctione relativè oppositorum ab oppositis aliis, in primis que ab absolute terminis relativè oppositi, sunt relativi, veripse indicat. Et sic apparet etiam, bene ex ista definitione deduci hoc consensarium. Quod, quicunque relata sunt, eadem etiam sint relativè opposita. Unde talium Enrium duplex est conditio, altera in consentiendo, juxta quam dicuntur *relativè opposita*, altera in dissentiendo, juxta quam nunc dicitur *relativè opposita*.

11

Et rursus, cum, qui termini relati sunt, iidem sint relativè oppositi, idcirco ea, quæ de relatis xi; hic repeti possunt ex *sup. c. 12. & Intrad. Log.* Indeque hic brevior sum.

CANONES.

12

Medium duplex.

I. In relativè oppositis non datur medium. Habetur apud Arist. 10. Met. c. 7. τὸν πρὸς τὸν οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ γένει ὅτι οὐκ ἐστὶν μέσον. Atque 3. de An. c. 2. οὐκ ἐστὶν τὸ αὐτὸ γένος ὅτι. *Medium in relativè oppositis, quæ ad aliquid, inquit, quæcumque, non contraria sunt, non habent medium. Et causa est, quæ relativos, qui sic non sunt in eodem genere. Quid namque scientia & ignorantia, non potest, ut alibi simile istud.* Hæc Aristoteles. Repertur idem apud Scalig. ex. 302. scilicet 1. Ubi reprehendit Ciceronem, quod distinguit sonos in consonos, dissonos & medios. Consonantia, inquit, & dissonantia sunt relationes. At relativæ carere medio disputantur primo Philosopho.

13

Cæterum est observandum: Medium oppositionis nunc vulgò duplex statui, per participationem & per negationem, ut est apud Zab. 1. post. s. f. 670. Ex quibus certum est, relativæ habere medium

per negationem
us nec servus, n
anta, autum, &c.
vis solum negat
etque hoc modo
unic. Air enim id
tus, cum ab exten
tio. In relativis igit
relativis non est
partem filius, & sic
Obijciunt: 3. mile
men interea datur
3. simile. Imò de
um simile est idem
soniferat discon
simile est. Respond
termini relativi.
Hoc est, sunt termi
nus, sed ut Domin
referunt ad diffini
mle, & dissimile
aret, exempla ist
um in relativè o
um, intelligitur
relativos, qui sic
non potest, ut al
im simile istud.
11. Relativos
amitur hoc ex
contrarietatis. H
alia, habent non
ed etiam repuga
nomo sit pater, n
tem est, cum con
oppositis, quod
am

bitui, quia prius
mutuâ affectione
distinctio relati-
onis, in primisque ab
terminis abso-
luti, sunt relati-
vi, bene ex
arij. Quod, qu
sunt relativè oppo-
sitæ est conditio
quæ dicuntur vo-
ca quam nunc dice-
re relati sunt, si de
ea, quæ de relatis
12. & Introd. Log. c.
E S.
est medium. Hab-
etque in se, ut in
re, aut pater est.
macum, non contra-
dictionem. In causâ qd, qd
namque scientia &
Repetitur idem
bi reprehendit Co-
in consonos, dissi-
inquit, & dissonan-
vero medio dissonan-
a: Medium oppo-
tui, per participati-
t apud Zab. 1. pos-
relativa habere me-

per negationem. Est enim, quod nec sic domi-
nus, nec servus, nec pater, nec filius: ut est lapis
planta, aurum, &c. Unde relinquatur, quodd de re-
lativis solum negetur medium per participatione.
Etque hoc modo etiam Aristoteles vocem medii
umit. At enim id esse medium, ad quod prius trā-
itus, cum ab extremo ad extremum sit transmuta-
tio. In relativis igitur non datur medium, hoc est,
relativis non est, quod v.g. partim sit pater, &
partim filius, & sic in aliis.

Obijciat: Simile & dissimile sunt relata. Et ra-
tione interea datur, quod partim est simile partim
dissimile: Imò id est in omni simili. Nam quia nul-
lum simile est idem, idcirco nullum simile est quod
non inferat disconvenientiam aliquam ad id, cui
simile est. *Respond.* Simile & dissimile sunt quidem
termini relativi, sed non sunt relativè ad invicem.
Hoc est, sunt termini relativi, sed non ut pater & fi-
lius, sed ut Dominus & pater. Neque enim simile
refertur ad dissimile, aut vicissim, sed simile ad si-
militate, & dissimile ad dissimilitate refertur. Unde ap-
paret, exempla ista non esse ad propositum. Nam
Etum in relativè oppositis non dicitur dari medi-
um, intelligitur non dari medium inter terminos
relativos, qui sic ad invicem dicuntur. Ergo sic esse
non potest, ut aliquid sit partim simile hoc, & par-
tim simile istud. Item ut sit partim dissimile hoc,
& partim dissimile istud.

11. Relativorum uno posito, remouetur alterum.
Sumitur hoc ex generali ratione oppositionis sive
contrarietatis. Hæc enim, excipiendo entia spiri-
talia, habent non solum repugnantiam ad invicem,
sed etiam repugnantiam in subiecto. Unde si hic
homo sit pater, non est filius. Intelligendum au-
tem est, cum conditionibus generaliter requiritis
in oppositis, quod scilicet intelligi id debeat respe-

Et ejusdem, ad idem, & eodem tempore: Et i-
quidem sine terminorum ambiguitate. Secus enim
relatorum uno posito non remouetur alterum. Po-
test quis esse pater & filius, sed respectu diver-
sum. Imò potest quis ejusdem pater & filius sed per
ambiguitatem. Nempe potest esse filius physi-
cè loquendo. Et tamen potest esse pater ejusdem
quia vel pastor, vel magistratus illius est.

Solum hic observandum est: Quia aliqua rela-
ta sunt unius nominis, veluti hospes, amicus, si-
milis, frater, idcirco relativorum uno posito remo-
veri alterum, non tamen necessariò quoad nomen
sed saltem quoad rem nomine significatam, vo-
cum complicatur aliquid determinans illud unius
nominis relativum. Ita non sequitur. Est hospes
B. non est hospes. Est frater. B. non est frater: Sed
hic est hospes (excipiens) B. non est hospes (ex-
ceptus.) Est frater hic. B. non est frater alter, &
sic in aliis.

III. Relativè oppositorum, utrumq; est aliquid po-
sitivum. Ita patet, quia relativè opposita sunt con-
traria affirmantia. Sequitur a. ex hoc, ut & prius
dictum, nullam privationem esse relationem ad
eoque nec ullam privans relativum esse, quod Aris-
totel. habet l. Categ. c. 10. §. 17. 18.

Objicis: Inæquale est relativum ad aliud inæqua-
le. B. tamen inæquale est negativum, sicut Aristo-
telatur 5. Met. c. 22. ubi *ἴσος* inæquale vocat pri-
vationem, & addit inæquale esse, quod non habet
æqualitatem, aptum existens habere. Addit etiam
generalem regulam, quod voces incipientes *δὲ*
(quod propterea etiam *συνιστάμενος* dicitur) sint pri-
vationes.

Resp. Inæquale esse aliquid positivum. Est enim
inæquale nihil aliud, quam habens longiorem
aut breviorē quantitatem alio, Est igitur solum
nega-

D
negativum vel pri-
vatio, vel quoad mod-
um, prout & aliis mul-
tis, quæ hoc ipso
relativam, verè tam-

CA
DE CO

Contradicien-
quorum alterum

COM

Exempla sunt p-
tentia sunt: Homo,
vir; iustum non iustum

Devo

Nam notandu
ditionis. i. Con-
dum, & sic contr-
io universalis ne-
tate & vicissim,
no est dicitur. Quid
no est dicitur. Qui-
contradictio est a-
ditionis usurpa-
mplicium, prout
pponuntur, quor-
homo, non homi-
atur pro omni o-
quorum alter sit
per in certo subje-

em tempore: Et id negativum vel privatio, quoad modum significan-
di, vel quoad modum compositionis, aut impositionis.
Prout & aliâs multa incipiunt *2da 2^a*, Latine ab
IN, quæ hoc ipso habent modum significandi pri-
vativum, verè tamen positiva sunt, ut alibi induxi.

Quia alia quæ rela-
tio, pater, amicus, si-
nuno posito remo-
tione quod nomen
significatam, ve-
minans illud unum
quætur. Est hospes
non est frater: Sed
non est hospes (ex
est frater alter, ex

um, est aliquid po-
posita sunt con-
ex hoc, ut & prius
esse relationem ad
um esse, quod Ari-

ad aliud in qua-
rum, sicut Aristoteli
quæ vocat pri-
e, quod non habet
abere. Addit etiam
incipientes *2da 2^a*
dicitur) sunt pri-

positivum. Et enim
habens longior
p, & igitur solus
n: 2^a

CAPUT XIX. DE CONTRADICEN- TIBUS.

Contradictentia sunt contraria negantia,
quorum alterum negat ubique.

COMMENTARIUS.

Exempla sunt primò tenenda. Igitur contradi-
centia sunt: Homo, non homo; lapis, non lapis; vir, non
vir; iustus non iustus; fidelis non fidelis.

De voce Contradictionis.

Nunc notandum est aliquid ad vocem contra-
dictionis. 1. Contradictio est oppositio prepositi-
onum, & sic contradictio est, cum aliqua propo-
sitiō universalis negata, opponitur particulari affir-
mata & vicissim. Et sic contradictio est: *Omnis ho-*
mo est doctus. Quidam homo non est doctus. Nullus ho-
mo est doctus. Quidam homo est doctus. Hæc igitur
contradictio est affectio axiomatis. 2. Vox contra-
dictionis usurpatur pro affectione terminorum
simplicium, prout videlicet duo termini simplices
opponuntur, quorum alius ait, alius negat infinitè,
ut homo, non homo. 3. Vox contradictionis su-
niuntur pro omni oppositione terminorum talium,
quorum alter sit negans, sive neger infinitè, sive ne-
get in certo subiecto. Hoc modo Arist. 10. Met. 1.

*De voce co-
tradictionis*

17. privationem appellat contradictionem. Et his secunda significatio est huius loci. Et Arist. ad tertiam significationem facitur improprietas. Privatio est contradictio quædam.

De definitione Contradictentium.

In definitione 1 dicitur contradictentia esse contraria negantia. Contraria autem negantia sunt, quorum alter terminus negat. Hoc ita esse in contradictentibus apparet ex exemplis positis. Terminus affirmans est homo, negans non homo, & sic in cæteris.

Obijciat: Aliquando utrumque contradictentium negat, ut nihil, non nihil, irrationale, non irrationale. Cæcum, non cæcum.

Respond. In primo exemplo non uterque terminus est negans, nam non nihil affirmat. Dux enim negationes apud Latinos faciunt affirmationem. In secundo exemplo irrationale est terminus affirmans. Est enim habet modum significandi negativè, tamen stat pro termino positivo, cum sit differentia substantialis bestie. In tertio exemplo cæcitas etiam est aliquid affirmans. Est enim cæcitas negat privativè, tamen non negat contradictoriè. Inde que sciendum est: privativam negationem comparando eam cum negatione contradictoria, habere aliquid positivum.

2. Dicitur in definitione contradictentium, Quorum alterum eorum negat ubique. Ubique autem negare est negare de omni eare, quæ non est contenta sub affirmato, exempli gratia. Exemplum ex contradictentibus est homo non homo. Hic alterum eorum negat, nempe non homo. Et negat ubique, Nam de quacunque re non dicitur, quod sit homo, de ea prædicatur non homo. Sic lapis, arbor, aurum, argentum, domus sub homine non continentur. Ergo

terminus contra
ma:bus illis enat
Aurum est non ho
ristorel. et hanc n
cant infinitam.

Distinguuntur
dicentibus privati
terum negat, sed
subjecto, in quo
sic privantia sunt
negans est cæcum
ubique; hoc est, de
terminus affirma
teris non enuncia
eum sunt videtur
dicatur terminus
cus, aut arbor est

4. Dividi solent
implicitam & ex
quando exprimitur
tati præfigitur ne
emplis. Ita contra
homo. Lapis ne
quando terminus
m. non positivo qu
vit. Ut Ferreum h
enim est non fer
Igitur est contra
reum est non lig
ferreum (quia fer
Ut autem hæc
teriori definitione
Contradictentia sunt
dicentia implicita
eius negant expli
hæc aliquid quæst

ter

terminus contradicens homini, *non homo*, de omnibus illis enunciatur. Nempelapis est *non homo*. *Aurum est non homo*. *Argentum est non homo*, &c. Aristotel ei hanc negationem contradictoriam vocant *infinitam*.

Distinguntur a. per hanc particulam à contradicentibus privantia. Nam privantium etiam alterum negat, sed non ubique, verum in eo tantum subjecto, in quo affirmatum suapte natura inest. Sic privantia sunt, *videns & cæcum*. Et terminus negans est *cæcum*. Hic tamen terminus non negat ubiq; hoc est, de omni cæ, de qua non enunciatur terminus affirmans. Nam de lapide, arbore, &c. teris non enunciatur terminus hic affirmans, neq; enim sunt videntes: & tamen etiam non de iis prædicatur terminus negans. Neq; enim lapis est cæcus, aut arbor est cæca.

4. Dividi solet contradictio in contradictione implicitam & explicitam. *Contradictio explicita* est; *Contradictio explicita* quando exprimitur per duos terminos, quorum alteri præfigitur negatio, ut fuit in superioribus exemplis. Ita contradictio explicita fuit. *Homo non cæcus*. *Homo*. *Lapis non lapis*. *Contradictio implicita* est, quando terminus aliquis positivus additur alii termino positivo, qui tamen negationem illius involvit. Ut *Ferreum lignum*, *Græcè ἐνδὲν ἔχει*. Lignum enim est non ferreum, & ferreum est non ligneum. Igitur est contradictio implicita. Nam lignum ferreum est non ligneum (quia ferreum) & est non ferreum (quia ligneum).

Ut autem hæc contradictio continueatur sub superiori definitione hæc observanda est proportio: *contradictio* *implicita* sunt contraria negantis. *Contradictio implicita* sunt negantia implicitè. *Explicita* negant explicitè. Sed ad porro intelligenda hæc, aliquæ quæstiones sunt videndæ.

I. QUÆRITUR:

An contradicentia sint argumenta

Logica?

10 Fecerunt qui negarunt, quo satis oppugnarunt
Dounam. in *Comm. Log.* l. i. c. 16. f. 275. Gocien. p. 1
probl. *Log.* q. 85. Urfin in *disp. Log.* Vietor in *Topic.* alij
que, unde nos ea re dicemus breviter *περὶ τούτων*.

11 1. Dubium non est, dari contradictionem p: o
positionum. Et hanc admittunt auctores isti. Est
ista cum propositioni universalis particularis op
ponitur, in diversa qualitate, hoc est, affirmata ne
gata. Ut *omnis homo est doctus. Quidam homo non est
doctus. Nullus homo est doctus. Quidam homo est
doctus.*

12 2. Ab ea distincta est contradictio, de qua nun
loquimur. Illa est propositionum: Hæc verò ter
minorum simplicium. Ut sunt *Ens & non Ens, po
pulus, non populus*. Illa non potest absolvi una pro
positione, at hæc potest. Ut: *Quodlibet est aus* non
est. Sic est 3. *Met.* 3. *Τὸ πᾶν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀπεν, & μὴ
τοῦ ἀπεν ἀδυνατον*, Id esse & non esse impossibile. *Je
rem.* 5. v. 7. Juraverunt in *Non Dno*: *לֹא אֱלֹהִים*.

Vide alia discrimina apud Doun. *dicto loco*.

13 3. Hanc igitur terminorum contradictionem
verè esse argumentum Logicum, ex dictis elici po
tест. Nam data est propositio, quæ constat ex ter
minis contradicentibus, & sunt multæ alix simile
propositiones. Veluti *lex est scripta vel non scripta*
Principium est *causale vel non causale* *Rom.* 9. *Voca
bo non populum, populum*, & sic deinceps. At omni
propositio constat ex argumentis Logicis, five est
dispositio argumenti cum argumento. Et sic etiam
Arist. inter oppositorum (quæ termini Logici sunt)
Species, numerat contradictionem *lib. Categ.* c. 10. l.

facis oppugnarum

275. Goclen. p. 1.

ictor in Topic. ali-

iter Jenens.

contradictionem po-

autores isti. Est a-

li particularis op-

e est, affirmata ne-

quidam homo non e-

Quidam homo e-

dictio, de qua nunc

um: Hæc verd ter-

En: Non En: po-

absolvi una pro-

adhibet est aut non

esse impossibile. Jo-

ov: □□□□□□□□

am. dicta loc.

contradictionem

ex dictis elici po-

quæ constat ex cer-

multæ aliæ simile

scripta vel non scripta

anale Rom. 9. Voca-

leinceps. Acombi-

tis Logici, siue est

mentato, Et sic etiam

termini Logici. (an-

acm 116. Catig. 6. 10.

10.

De Contradictentibus.

477

10. Met. c. 4. & aliâs sæpiſſimè. Arist. 5. Top. c. 6. §. 7. Si
 proprium animalis est *animatum*, uô erit ejus pro-
 prium, *Non animatum*, ἐν ψυχόν, οὐκ ἐν ψυχόν.

QVÆSTIO II.

An uterq; terminus contradicens possit esse
 affirmativus?

Videtur quod sic. Nam substantia & accidens di-
 cuntur contradicentia, ut videre est apud Thomam
 opusc. 42. c. 10. Et tamen utrumq; est aliquid positi-
 vum. Sic apud Scalig. ex 307 f. 9. Verum & falsum
 dicuntur contradictoria. Et tamen neutrum negat.
 Et vulgo statuuntur contradicentia, *esset lectum &*
perire. *Esse lignum &* tamen *esse ferrum*, σιδηρὸν ξύλον
 ein hülzern Schürreysen/ mit zimmet spickē.
Spickē enim non à cinnamomo sed lardo no-
 men habet. *Ein Mandelmilch von Körbes*
Kern/ ein Kirchhoff da kein Kirch ist. Et sic
 in aliis.

Mac in re dicendum est: Contradictioni, *utralis*
 est, *essentiale esse*, habere alterutrū terminum ne-
 gativum, juxta quod etiam definiatur contraria
negantia.

Igitur ad priora exempla respondendum est: In
 posterioribus esse contradictionem, non simpli-
 citer, sed quam implicitam vel in adjecto vocant.
 Atque isti termini in tantum contradicentes sunt,
 in quantum unus alterius negationem involvit. I-
 ta σιδηρὸν ξύλον habet contradictionem, quia idem
 est quod σιδηρὸν & non σιδηρὸν, Ferrum & non fer-
 rum, ξύλον & non ξύλον, Lignum & non lignum, &
 sic in aliis.

Verum & falsum aut non sunt contradicentia, si-
 cut nec privantia sunt *visio & non visio*, quæ Scalig. *Verum &*
supra citat, loc. privantia dicit: Aut est intelligen- *falsum an*

modum cuius
ita etiam verum
est. Quia, per si-
tudinem, non necessa-
rio participant
et contrarietate
secundum aliqua
et accedens est
substantia.
Contradictentia: Et al-
tera Colleg. Co-
dicandum nihil mi-
nime. Quod ha-
bitur in an-
tiquis et in
capitulis et in
modis fundamen-
tis et in
accidentibus et in

Nempe est aliquod medium per *participationem*.
Estque illud, in quo reperitur natura conveniens
cum utroque extremo, unde & utriusque extremi
dicitur naturam participare. Tale quid est reper-
itur inter calorem & frigus. Deinde aliquid est medi-
um per *abnegationem*, quod vocatur medium sub-
iecti, estque illud, quod neutrum extremorum in-
cludit, seu quod nec hoc nec illud extremum in-
cludit. Tale medium inter albedinem & nigredi-
nem est scientia, quae nec est albedo nec nigredo.
Vide Zabarelh. l. i. post. ad context. 13. Sic ergo con-
tradictionis non datur medium h. e. nihil est, quod
vel utrumque contrarium includat, vel quod
neutrum extremorum sit. Sic igitur, quicquid est,
est vel homo vel non homo. Et non potest esse vel
utrumque extremorum, ut sit & homo & non ho-
mo, vel neutrum extremorum, ut sit nec homo, nec
non homo.

E. S.

medium, ita A-
ntiquis et in
Hoc est, con-
tradietatem alie-
non equalis. S. e. l. i.
se non datur medi-
umlibet est aut non
hoc ex omate Tho-
quod Averroes vole-
ratur substantiam
accidentis opponitur
myst. cap. 16.
in superioribus ali-
positione, alias eni-
mes) bisariam dic-
Non

Deinde est observandum: Esse quandam formam
loquendi, qua utrumque contradictentium de una
eademque re enunciat, non sic, q. sit medium inter
contradictentia, sed imprimis, ut ostendatur esse i-
gnobile quid & imperfectum, si comparatur ad ter-
minum affirmantem cont. ad. et. on. s. ita Scal. ex. 1.
307. f. 24. Has in potentia aut esse Ens & non Ens. Sic
quaedam animalia, ut purpura, dicuntur generare &
non generare, apud eundem l. de plant. p. 78. Sic Andro-
gyrus dicitur esse mas & non mas. Luscus dicitur vi-
dens & non videns, umbra dicitur esse lumen & non lu-
men. Quib. loquendi modis solū significatur imper-
fecto modo Ens in potentia esse ens, purpura gene-
rare, Androgynus esse marem, luscum videre, umbra
esse lumen, & sic in ceteris. Sic intelligatur etiam
illud Scal. ex. 1. 226. f. 9. Minus bene esse, est media
natura inter id, quod est esse, & quod est non esse.
Sic & de plant. p. 246. An fieri potest, ut quod vide-

21
Quid signi-
ficent duo
contradictio-
ria eidem
tribuat

is, ne videris? Potest inquit, hoc modo, si scio me videri, & quid illud sit, nescio. Adde etiam, quæ dicta sunt in superiori c. 14 n. 14. 23.

12 Deniq; est observandum: Cur Aristoteles dixerit: Contradictionis per se non esse medium? Respondeo Zabaro l. 1 post. ad c. 13, pag. 670. Quod eam particulam addiderit Aristoteles, propter propositiones contrarias universales, quæ habent medium quod sit verum, cum illæ possint esse falsæ in materia contingenti. Sed jam sermo est de contradictione terminorum, non propositionum.

23 11. Contradictio est oppositio prima. Habetur apud Arist. l. Met. 10. c. 4. Enumerat ibi oppositionis genera. Et addit: Horum quidem primum contradictio. Dicitur autem contradictio prima, non ordine doctrinæ, ut vult Keck. in Syst. Log. l. sect. 2. c. ult. pag. 283. (Neque enim Aristoteles passim agens de oppositis, de ea, quantum memini, primo docet) sed dicitur prima ordine dignitatis. Est igitur prima hæc perfectissima oppositio. Consistit enim dignitas oppositionis in maxima elongatione unius alicuius, vel repugnantia unius contra aliud. Ea autem maxima est in contradicentibus, quippe sine medio, ut dictum priori axioma est.

24 111. Contradictio est oppositio fortissima. Id habetur communiter apud Dd. Estque ejus rei causa monstrata in priori axioma est.

25 12. Videtur tamen dubium esse. Nam contradictio includitur in aliis oppositionibus. Unde omnes oppositiones alix videntur hoc, quod proprium habent, addere supra oppositionem contradictoriam. Et inde alix oppositiones videntur fortiores esse contradictione. Nam omne tale, additum tali facit illud magis tale. Antecedens patet: Sunt v. g. adversa calor & frigus. Horum adversitas præsupponit

pouit

do. *ficio me videri* ponit frigus esse non calorem, & calorem esse non frigus. Et sic in aliis.

Hic dicendum est: Contradictionem esse oppositionem fortissimam, comparando eam cum aliis oppositis, in eo, quod ista opposita habent, in quantum à contradictione distinguuntur, quodque abent secluse contradictione, non in quantum eam includunt. Sicut in simili, compositum est ignobilis foris, in quantum spectatur seorsum à conditionibus formæ, non autem in quantum includit defectus formæ. Et rursus: Ars est ignobilior naturæ, comparando utrumque in eo, quod cuiusque proprium est, non autem comprehendendo utrumque arte perfectionem naturæ. Ita respondet Seneca non ordinem doctrinæ, sed perfectionem naturæ. Ita respondet Seneca non ordinem doctrinæ, sed perfectionem naturæ.

Melior tamen videtur responsio Ferraricensis l. 4. *contra gentes cap. 14.* qui existimat, hoc quod ad unum agens de opposita contradictioni, non esse augens, sed diminuens. Cum enim alia opposita trahant oppositionem ad aliquod genus, faciunt repugnantiam limitatam. Et præculdubio magis repugnant, quæ in nullo genere conveniunt, quam quæ sunt in genere, sunt alia contraria. Vide hanc sententiam etiam apud Thomam *opusculi. 37. a. 1. & Colleg. Conimbr. l. 1. c. 10. q. unic. a. 6.* Et adde Armand. de Bello Vig. *tract. 2. term. cap. 2. 23. & 216.*

IV. Impossibile est duo contraria predicari de eodem. Et Arist. *in 4. Met. c. 4.* *Adversus quædam prædicabilia. & 2. in 1. c. 10. q. unic. a. 6.* *Impossibile simul predicari contrarias, veluti aliquam rem esse hominem & non hominem, lapidem & non lapidem.* Sic & 5. *Topic. p. 6. §. 7.* *Si affirmatio, aut quod secundum affirmatio dicitur ipsius rei proprium est, non erit proprium negationis, aut quod secundum negationem dicitur, & vice versa.* Veluti si animalis proprium est esse animatum,

non potest dici animalis proprium est non esse animatum. Et sic in aliis.

non est ejus proprium esse non animatum. Re-
tatur tamen quod de contradictoriis prædica-
dixi, ad axioma 1. num. 11.

28

Nunc intelligendum est hoc axioma cum a-
plicatione, ad quamvis contradictionē, explicitā
& implicitam, & ad quamvis potentiam, creatā
& increatam. Unde in summa est impossibile omni-
naturæ creatæ & increatæ ut faciant, quæ vel con-
tradictoria sunt præcisè, vel etiam contradictoria
implicitant, esse vera simul de eodem. Atque hinc
sciam, objectum divinæ potentæ statuitur, id quod
non implicat contradictionem. Unde consequen-
ter inferitur: Deum non esse impotentem, si im-
pote non possit id, quod in voluntate contradictionis
Uniuscujusque enim potentia est ex objecto prop-
riè estimanda. Omnipotens est Deus ad faciendā ma-
jora & minora. Omnipotens est ad cœlestia & terrestria.
Impotens est ad mortalia & immortalia. Omnipotens
est ad faciendā spiritus & corporalia, visibilia & invisibilia.
Omnipotens est ad faciendā omnia quæ voluit.
Alia autem quæ non potest (quæ scilicet e contra-
dictionem implicant) Non potest mori, non potest peccare,
non potest mentiri, non potest falli. Ait August. *se-*
ntia de Temp.

CAPUT XX.

DE PRIVANTIBUS.

1. Privantia sunt contraria negantia, quæ
rum alterum negat in eo tantum subiecto
quo affirmatum in suapte natura inest.

2. Termini hic oppositi dicuntur; Ha-
bitus & Privatio.

Primo notetur or-
dine & causam esse.

utur esse: ut & ter-

Et nudam esse, &

Ipsum argumentum

parali, quia utrumque

h. e. & habitus

h. e. quod intelligit

h. e. quod intelligit

Declaranda nunc

Secundum id latet. Cui

Solum tenendum

omni re, quæ sit

aut, aut convenit

De

Præmittimus hi-

onib. vocis privati-

ist. Met. c. 12. s.

quæ tunc per modum

er. Privatio hinc

qua apta sunt hab-

vero ita placet dic-

privatio est cum au-

um aliquid haber-

ecceus, & talia c-

lis) convenit: vide-

quendo aptum

tercias privatio-

li, secundum om-

in quæ aptum est ha-

- 3. *Habitus est terminus affirmans.*
- 4. *Privatio est terminus negans.*

COMMENTARIUS.

Primò notentur exempla. Igitur privantia sunt;
deus & cæcum esse. Audire & surdum esse. Loqui &
mutum esse: lux & tenebra. Divitia & paupertas, oper-
um & nudam esse, &c.

Ipsam argumentum dicitur, *Privantia*, numero
urali, quia utrumq; & quod arguit & quod argui-
tur, h. e. & habitus & privatio hac voce intelli-
gitur. Ex quo intelligitur appellationem hanc Synec-
dochicam esse, quia specialiter imposita est à parte
tera privantium, h. e. privatione.

Declaranda nunc esset ambiguitas in voce habi-
tus. Sed id satis est. Cum est in *Introd. Log. c. 8. comm. n.*
Solum tenendum est, quod hic habitus sumatur
de omni re, quæ subiecto aliqui per naturam con-
venit, aut convenire non repugnat.

De voce Privationis.

Præmittemus hic aliquid de ambiguis significa-
tionibus vocis privatio, quarum aliquas enumeravit
ist. 5. *Met. c. 22. τίς γένος λέγειται ἐν αὐτῷ τῶν πρῶτων, οὐ μὴ*
τὸ πρῶτον μὴ πρῶτον τῶν ἑξῆς. Καὶ μὴ αὐτὸ ἢ πρῶτον
ἐν. Privatio dicitur uno modo, si quid non habeat
quæ apta sunt haberi, et si illud quidem non sit aptū id
habere. Ita plāta dicitur privata esse oculis. Secundò.

Privatio est, cum aut ipsum, aut genus ejus, est a-
lium aliquid habere & non habet. Sic homo dici-
tur cæcus, & talpa cæca, cui ratione generis (ani-
malis) convenit videre. Tercio, Si quid aptū sit habere
& quando aptum est habere, & tamen nō habet.
Cæcitas privatio est, non tamen in quovis ani-
mali, secundum omnem ætatem, sed si non habet in
ea quæ aptū est habere. Ita carulos nō vocamus
cæcos

cæcus autem non unum diem, secundum hanc signifi-
cationem. *Quarid*, Privatio etiam dicitur *passiva*
natura inchoata, h.e. *violenta cuiusvis ablatio*, & sic
parte auferentis privatio significat actionem,
parte alterius est passio. Sic Deus privatus bene-
ficiis. *Quind*, Privatio dicitur, *in eo quod deus*
potest dare &c. quotiescumque negationes dicuntur per
eum IN. Veluti, inæquale, invisibile. *Sextid*, Privatio
dicitur, cum aliquid habet aliquid parum aut
debiliter. Ita *lævus Impes* dicitur, qui habet (non
tamen nullos sed) debiles pedes. Item olivati dicitur
ex ossibus, quo exile quoddam os habet. *Septimid*, Pri-
vatio dicitur, cum aliquid habet aliud, sed non
utile vel bene. Sic *infecabile* dicitur etiam id,
non facile aut bene secatur. *Ottavid*, Specialiter
dicitur privatio cum aliquid re aliqua caret totaliter.
Ita cæcus appellatur, non qui uno oculo, sed qui nullo.
Nam divitiæ dicitur quæ oculi visu caret. Hæc Arist. ferè eo loquitur
docet.

Sumitur autem præterea privatio pro absentia
formæ futuræ, quo sensu privatio numeratur in
principia rerum naturalium. Indeque solet vocari
privatio *Physica*. Talis privatio est (in aqua
frigida quæ calefit) carentia futuri caloris. Et (in
calida, quæ est refrigeranda) carentia futuri frigoris.
Et in generatione hominis, carentia formæ
mature, &c.

De definitione privantium.

Non declaranda est definitio privantium. Unde potest, Velle
de definito ante dixi, intelligendum id esse Sym- Item per nullam r
dodice, quia sumit suam appellationem a privatio- et populariter
tione. i. Dicitur quod sint *contraria negantia*. Nam. Nam cecum
tatio hoc. Nam habitus est terminus affirmans, et inconvenerunt.
veto est terminus negans. At contraria negan- 3. In definitione
sunt, quorum alterum sit, alterum negat, ita est hoc sensu

dum hanc signifi- 2. Dicitur: *Alterum negare in eo subjecto in quo af-*
 m dicitur *privatio* *privatum suapte natura inest*. Sensus est: Quod pri-
 vatio, & sic privatio sit negatio, sed tamen non infinita, quod
 at actionem, non neget in omni subjecto, sicut negatio contra-
 rias privatio bene & gloria, sed negat solum in aliquo subjecto. Sed
 in quo subjecto negat privatio? *Resp.* In eo subje-
 cto, quod affirmati sive habitus suapte natura ca-
 le. *Sensu.* Privatio est, ita cœcitas non negat in omni re, de qua nō
 id parum aut dicitur visus, sed negat solum in ea re, cui sua-
 habet (non quia natura convenit visus. E solum animal potest
 item olivā dicitur cœcum, quia solum animal suapte naturā est
 abest. *Sensu.* Privatio est, ita cœcitas non negat in omni re, de qua nō
 aliud, sed non in eo subjecto, quod affirmati sive habitus suapte natura ca-
 tur etiam id, quod affirmati sive habitus suapte natura ca-
 vō, specialiter dicitur, ut si quis dicitur cœcus, hoc non negat in omni re, de qua nō
 qua caret totaliter, sed in eo modo, ut si quis dicitur cœcus, hoc non negat in omni re, de qua nō
 oculus, sed in eo modo, ut si quis dicitur cœcus, hoc non negat in omni re, de qua nō
 Arist. ferē eo lo-
 ratio pro absen-
 tio numeratur in
 adeque solet voc-
 tio est (in aqua si-
 ri calor. Et (in
 rentia futuri frigi-
 rentia formæ h-

Exterum suapte naturā inesse dicitur id, quod
 bjecto convenit saltem per non repugnantiam. *Quid sit*
 am non omnis habitus suapte natura inest. hoc suapte natu-
 t, eo modo, ut si quis dicitur cœcus, hoc non negat in omni re, de qua nō
 i. Nam divitiæ dicuntur in Logicis hoc loco ha-
 tus (respectu paupertatis, quæ est privatio) Er-
 divitiæ suapte natura insunt. suapte natura in-
 am, non quia fluunt ex principiis intrinsicis ho-
 inis, sed insunt suapte natura, quia naturæ homi-
 non repugnat habere divitias.

Hinc ergo dici: Omnem habitum esse aliquod
 tributum positivum, quod suo subjecto conve-
 nit, suapte natura, hoc est, vel per fluxum ex princi-
 piis subjecti, vel saltem per non repugnantiam exi-
 endi in isto subjecto. Privatio autem dicitur ter-
 minus negans, quo significetur, aliqua res positiva
 cui subjecto non convenire, quæ tamen ei con-
 venire potuit. Vel ex principiis ejus intrinsicis, vel
 tem per nullam repugnantiam. Ex quo apparet:
 ile & populariter dici, *Pisces esse mutos, talpam esse*
eam. Nam cœcitas talpæ, & vox pisces per naturam
 non conveniunt.

3. In definitione ponitur vox *inest*. Illa a. ampli-
 da est hoc sensu: *Privantia sunt, quorum alte-*
 rum

7

2

9

30

ram suapte natura inest, vel inesse debuit & potest. Privatio enim non solum est carencia forma, sed etiam quæ potuit fuisse aut esse, sicut lumen vocamus cæcū, qui inde usque à nativitate nunquam vidit, sed tamen secundum perfectionem nature suæ videre debuit. Et sic in aliis. Posset autem in canonibus erit hoc clarius.

I. QVÆRITUR:

An & quomodo contradicentia distinguantur à privantiis.

II

In primis non videtur esse eorum distinctio, propter duo. Si quæ esset privantium & contradicentium distinctio, illa esset ex diversitate negationis. Et hoc nihil: quia negationes nec possunt esse differentie aliorum, nec alia possunt esse differentie earum, ut Aristoteles habet de privatione. Deinde videntur rectè privantia comprehendi sub contradicentibus, ut inferius sub suo superius. Nam contradictio constituitur per negationem absolutè sumptam. Sub illa autem comprehenditur etiam negatio, in certo subjecto. Veluti si quis dicitur non esse sub hac negatione, non videtur non esse sub hac negatione, quæ significatur per eam & sic in aliis.

72

II

Negationes quomodo differant.

Hæc prius sunt removenda, antequam constituamus discrimen contradicentium & privantium. Igitur ad primum admittendum est: negationem non habere differentiam intrinsecam. Hæc enim non competit nisi Enti. Nihilominus negationes possunt habere distinctionem, vel differentiam aliquam extrinsecam, veluti à connotatione subiecti, etiam si, ut infra dicitur canon 9. Et sic contradicentia & privantia adhuc satis distinguantur: hoc, quod negatio privativa connotat subiectum in quo aptus sit esse habitus. Negatio autem co-

distictio nega
d inceptum est,
54. 3. n. 2. & Z
Ad secundum rel
prehendi sub co
contradictoria sum
ne illius conditi
m constituitur, quæ
tatum subiectum
neg. c. 10. q. 1. n. 2. & 3
o predicato comm
turaliquid, prout
us inferius, no
m conditionem su
atradicentia in s
nditionem, quod
tum, idcirco sic u
sed adhuc suffici
suar autem in su
centium & priva
fferentia negatio
subiectum aptu
n. 2. Differunt
et medio, per con
m. At privantia
m, quod nec f
ne discrimen atti
etuat, quod con
nitur per partici
non videns, be
privantiis.

II. Q

Privatio Physica

Privatio illa & c.

debeuit & potu-
rentia forma
aut esse, sicut
usque à nativita-
tibus perfectio
sic in aliis. Pos-
tius.

R:

distinguantur

eorum distinc-
tium & contra-
dictionem negati-
onis nec possit
possit esse diffi-
cultas: i. de
natura comprehen-
sub suo superiori
per negationem
tem comprehen-
tione. Veluti si
oc. non videns et
significatur per

antequam con-
fium & privanti-
um est negatio
secum. Hæc en-
ominus negatio
vel differentiam
onnotatione sub
9. Et sic contra-
dictionem negati-
onis non potest
monstrat subjectum
negatio autem co-

adictoria negat ubique, etiam in subjecto
mod ineptum est, ut in eo sit habitus. Vide Suarez
p. 54. f. 3. n. 8. & Zabarella, 1. de prim. mat. c. 7. toto.

Ad secundum respondeo: Privantia non posse
comprehendi sub contradicentibus, quia negatio
contradictoria sumitur cum præcisione & remo-
tione illius conditionis, quæ negationem privati-
m constituit, quæ est, connotare aliquod deter-
minatum subjectum. Confer Colleg. Conimb. l.
reg. c. 10. q. unic. a. 5. ubi addit hæc regula: Quan-
do prædicato communi (quale hic est negatio) tri-
bitur aliquid, prout præscinditur à conditione a-
lius inferioris, non censetur inferius, quoad il-
lud conditionem sub eo contineri. Quia igitur
contradictoria in sua negatione includunt hæc
conditionem, quod non determinent subjectum
certum, idcirco sic unum sub altero non continet-
ur, sed adhuc sufficienter contra distinguuntur.

Sunt autem in summa varia discrimina contra-
dictorium & privantium 1. est, quod factum, de
ferentia negationis & privationis. Hæc conno-
tationem aptum ad habendum habitum: illa
2. Differunt, quod contradictoria carent o-
mnino medio, per communicationem & per negatio-
nem. At privantia habent medium negationis. Est
medium, quod nec sit videns nec cecum, ut lapis.
oc discrimen attingit Arist. 10. Met. c. 4. 3. Etiam
ferunt, quod contradictio (nisi implicita sit) ex-
imitur per particulam negandi NON, ut vi-
dens, non videns, bellum non bellum. At id non est
privantiis.

II. QUÆRITUR:

Privatio Physica & forma quomodo op-
ponantur?

Privatio illa & forma ab Aristotele dicuntur
prim.

14

15

Discrimina
contradic-
tionis & pri-
vantium.

16

principia contraria. i. *Physic. 6. 2. 30.* Non potest autem ibi contrarium sumi ex consuetudine Aristotelis, pro eo quod est contrarium aduersum. Nam in aduersis utrumque est aliquid positivum. At hic non est. Nam privatio, etiam Physica, est casus. Estque nihil aliud, quam vacuitas sive absentia aut carentia formæ in materia, quæ in eam introduci debet. Vide Scalig. *ex. 5. f. 2. & 1. de plant. p. 1.* Igitur Toletus, alique interp. ad istum locum, & Colleg. Conimb. 5. *Physic. 2. q. 1. 4. 3.* Contraria exponunt pro privationibus. Sumptisque hoc modo Arist. etiam vocem contrariorum *l. de form. & v. 1.* ubi formam & vigiliam contraria dicit.

17
Sententia
auctoris.

Quid hac re sentiendum : Existimo istam formam & privationem physicam esse privationis exempla. Ita patet. Nam aduersa non sunt, ut probatum est. Nec sunt relata, eodem argumento quia horum utrumque est aliquid positivum, sunt contradicentia. Nam privatio Physica est infinita negatio. Neque enim in lapide, in non est forma humana, dicimus esse privationem formæ humanæ, quia absentia illi non est conjuncta potentia ad hanc formam. Vide Zabarella *de prim. mat. 6. 7. f. 143.* Relinquitur igitur ut privantia.

18

Obijci : Privatio Physica & Logica opposita. E. ista sub hac non potest comprehenditur confirmatur antecedens. Nam privatio logica privatur formam quæ fuit, vel esse debuit. At privatio Physica privatur formam non quæ fuit, sed quæ futurum introducenda est in materiam.

Ad hoc *Respon.* i. Physicam privationem esse et Logicam privationem, ut patuit in prioribus. de 2. Cum privatio Physica & Logica distinguitur, vox privationis *Logica* sumenda est specialiter pro ea, quæ solum Logica est, & nullo modo

30. Non potest autem
consecutione Aristoteli
tum adversum. Nam
id positivum. At
iam Physica, est a
cuius sive absente
a, quæ in eam int
2. & 1. de plant. p. 1
ad istum locum. p. 1
7. 1. 3. Contraria
impitque hoc mo
tum l. de som. & 1
contraria dicit.
a : Existimo id
ficam esse privatio
versa non sunt, ut
eodem argumen
quid positivum. N
privatio Physica
nim in lapide, in
nus esse privatio
ix illi non est
am. Vide Zabari
quitur igitur ut

& Logica opposit
est comprehend
m privatio logica
ebuit. At privatio
fuit, sed quæ futu
n.
privationem esse
tuit in prioribus
& Logica disting
menda est specia
t, & nullo modo

re
v h o
200
H
uti r
z loque
dicitur
sus ax o
dicantur
od saltem
conveniat
adum hoc a
non possit et
catur cæca, vel
non conveniat vi
phicæ : Nam popu
tos, & talpam cæcam
qm dicimus magis mutum es
cæciorem.
per habitum autem hoc loco (s
ficationes ejus) significatur form
q: privationi opponitur.

...ore. Id autem fau
...stutorum. Ex quo
...stio: A privatione
...nisi per peculiarem
...ous adzquatam h
...paret, quod per n
...llus, ut manifestu
...somnia & vigilia, I
...sed quzdam priva
...possit regressus, qu
...ndicare. Certè ab
...gressus, ut patuit de
...per naturam non
...ore.

... Suarez in indice Ar.

... axo 1/5 n. 12. Videtur in

...ivisione ad habitum n

...loquendo de eodem

...regressus, nec non poss

...mi in se numero lacem

...eis in se fuit. Possè nifi

...e est in se ad habitum

...ab habitum negari non pot

...ione ad habitum neque ad hab

...factus est regressus detur

...&c. Certe autem gigitur querit

...ta est aliqua in quantreditum ad

...orem à vita, & in re non.

...dit resuscitatio non duo igitur sunt

...est alternatio somn

...ut ab his ad ista, & ab ista ad habitum

...temq; est de ebrietate & somnolentis, secus autem

...ace & tenebris, &c.

...dum est I R gressum à privatio

...fieri posse, divinâ & supernat

...non est inst

irtute. Id autem satis apparet per resurrectionem
nocturnorum. Ex quo primum limitanda est pro-
positio: A privatione ad habitum non datur regres-
sus, nisi per peculiarem & in prima causa. II. Nihilo-
minus adaequatam hanc non esse limitationem,
apparet, quod per naturam datur istiusmodi re-
gressus, ut manifestum fuit ex prioribus exemplis,
de somno & vigilia, Lucis & tenebris.

Sed quoniam privationes tales sunt, à quibus da-
ri possit regressus, quoniam non, non est facile di-
cicare. Certè ab aliquibus datur per naturam
regressus, ut patet de somno & vigilia, ab aliqui-
bus per naturam non datur regressus, ut patet de
nocturno.

Suarez in indices Arist. ad l. 8 Metaph. c. 5. q. 2. & disp.
1. 5. 7. 19 Videtur indicare, quod naturaliter à pri-
vatione ad habitum non dicatur regressus esse pos-
sibile, quando de eodem numero habitu, vel forma ve-
niens aciem non posse post tenebras recipere ean-
dem numero lucem, quia per illas tenebras priva-
tus fuit. Posse nihilominus à privatione dari re-
gressus ad habitum eundem specie. Sed nihilomi-
nus negari non potest, esse aliquas privationes, à
quibus neque ad habitum specie eandem per natu-
ram regressus datur, ut patet de morte hominis:
Adhuc igitur quaeritur: Quoniam privationes per-
mittant reditum ad habitum (eundem specie) quon-
iam non.

Duo igitur sunt respondendi modi. 1. A priva-
tione ad habitum non dari regressum, loquendo
de habitu, qui sit proprietas aliqua ingenta &
naturalis, secus autem est, loquendo vel de essentiis,
vel de attributis acquisitis. Nam multi habitus a-
cquisiti possunt recuperari, & multi actus intermissi
possunt renovari. Ita docuit Niphus 1. Metaph. q. 4. Ac
ortasse non est instantia contraria limitationi.

H h 2

26
Q. 2 quib.
privationsi-
bus dicatur
regressus, à
quib. non?

27

28,

nem, nisi ex qualitatibus Elementaribus. Aqua
nimiam amissam humiditatem (in congelatione) po-
test recipere, & similiter frigus, & tamen humiditas
& frigus sunt qualitates naturales aquarum. Et si autem
proprietates Elementorum satis sunt irregulares
& in multis cum aliis proprietatibus non con-
veniunt. Nihilominus

29

Secundò, & melius dicitur: A privatione (nempe
per totalem) non dari regressum. Privatio autem
totalis est, quæ posita, tolluntur causæ saltem aliquæ
ad productionem formæ privatæ necessaria. Ne-
gatis autem causis sufficientibus, res esse non po-
test. Sic ergo à morte non datur per naturam re-
gressus ad vitam, quia mors remouet necessari-
causas ad vitam animalis necessarias, nempe ani-
mam, calidum nativum, & humidum radicale, &
A tenebris autem ad lucem datur regressus, quia
tenebræ non tollunt causas luminis. Adequata
nim causa luminis est Sol, qui non desinit per des-
tuctionem alicujus luminis in aliquo hemisphæro.
Videantur hac de re Interpp. Arist. 8. Met. c. 5. &
Categ. c. 10.

30

IV. Privatio est quidam habitus. Ita Arist. 5. Met.
17. *ἡ ἐκ τῆς ἐξουσίας*. Privatio est quidam habitus. Et
autem in ea locutione vox *Quidam* nomen emo-
liens, & improprietatem significans, unde aliàs di-
citur: Habitum esse privationem quodammodo.
ἡ ἐκ τῆς ἐξουσίας est. Privatio species quodammodo est.
1. Phys. c. 8. & 75.

31

Duo igitur sunt hic tenenda. 1. Privationem
proprie & accuratè loquendo non esse habitum.
Sunt enim habitus & privatio opposita. At unum
oppositum non prædicatur de opposito altero. Ha-
bitus quidem est privatio, non tamen est verus ha-
bitus, ut species ejus, aut ut differentia speciei
constituens, inquit Scal. *ext. 18 p. 87*. II. Habitum
& pri-

De
privatio habent
necitiam, quæ or
p ravanonis Nam
ri solet negatio co
corus & abolutè
Nam loquendo de p
a privato vel mate
d ea est quasi sub
e privatione Logi
nalem aptitudinem
rillo Logica sol
dere habitum. Ex
riorem esse hab
egat) prorsus, sed
objecto tribuntur p
orme, ut coactio o
V. Privatio non
bet Arist. Igitur
py. 8. & 75. Quid
quæ, sed in se
non Bate, velut
te docet Aristote
ex privatione. Su
ns.
Idem etiam docet
um eam, sicut & n
rium. 4. Metaphy
Utrumque explic
te in voce Baris.
pro omni eo
in essentiam. Et si
eo non habet, sed
ur generalius, om
quid enunciari po
lo fit per verbum
iones sunt Bati

privatio habent quandam similitudinem, & con-
nientiam, quæ oritur ex distinctione negationis
privacionis. Nam negatio (ita specialiter appella-
ri solet negatio contradictoria vel infinita) negat
orsus & absolutè. Privatio a non negat prorsus.
am loquendo de privatione Physica, non negat
privatio vel materiam, vel materię potentiam,
dò ea est quasi subjectū privacionis. Loquendo a.
privacione Logica, hæc similiter non tollit na-
ralem aptitudinem in subjecto cui convenit. Imò
Logica solum convenit ei rei, quæ potest
bere habitum. Ex quibus apparet in duobus pri-
vationem esse habitui similem. r. in eo, quod (non
gar) prorsus, sed adhuc aliquid relinquit. 2. Quod
jecto tribuitur per modum alicujus inhærentis
ime, ut cæcitas oculo, & caligo aeri, &c.

V. *Privatio non est Ens: Privatio est Ens.* Utrumq;
ber Arist. Igitur privationem vocat non Ens. *32*
y. c. 8. 7. 75. *Quædā ἡγεσθαι ἐν μὴ ὄντι, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ
ἔνδι, ἐν δὲ τῷ σφαιρῶντι, hoc est, dicimus fieri aliquid
non Ente, velut: per accidens. Nam ex privatione.
ic docet Aristoteles, fieri aliud ex non Ente, quia
ex privatione. Supponens privationem esse non
ns.*

Idem etiam docet privationem esse Ens. Habet
im eam, sicut & negationem, in enumeratione
rium. 4. *Metaphys. c. 2. 2. 2.*

Utrumq; explicatur & conciliatur ex ambigui-
te in voce Entis. *33* *Ens* aliquando sumitur speciali-
ter, pro omni eo solum quod habet veram & rea-
n essentiam. Et sic privatio nō est Ens. Nam pri-
tio non habet, sed removel esse. Deinde *Ens* di-
ur generalius, omne illud, de quo affirmativè a-
quid enunciari potest. Affirmativa enim prædi-
tio fit per verbum *esse*. Et sic privationes & ne-
tiones sunt Entia. Hoc enim modo affirmativè

Hh 3 dicij

dicimus: Cœcitatem esse in oculo. Negationem
terminum contradicentem. Sed hic inquiramus.

I. An non veram & realem Entitatem habeant privationes?

34

Videtur quod sic. Nam 1. privationi tribuitur esse *Gen. 1 v. 2*. Et tenebræ erant super faciem abyssi. 2. Privationes recensentur inter opera Dei *Es. 45 v. 7*. Ego Deus formans lucem, & creans tenebræ, faciens pacem & creans malum. Atqui & tenebræ & malum privationes sunt. 3. Privationibus in propria tribuitur operatio, veluti, quod tenebræ dicuntur laudare Dominum *Dan. 3*. At operatio non convenit nisi Enti reali. 4. Idem probatur ex Philosophia. Gravis Aristoteli dicitur privatio, sicut gravitas *l. de gen. c. 2. v. 18*. τὸ πρὸς τὴν ἐνέργειαν ἐστὶν ἀπὸ τοῦ οὐκ εἶναι τὴν ἐνέργειαν. Scilicet tamē habent realē operationē. Fugus enim refrigerat addens, &c. Gravis ponderat & deorsum movet. Sicetiam nigrum est privatio albi, apud Arist. *Meteor. de iride c. 10 Metaph. 7*. Et tamen nigrum habet realem operationem, veluti congregationis, visus. 5. Non Ens nō potest senti, quicquid enim sensibile est, id Ens est, quia terminat & movet sensum, quæ non Entibus convenire non possunt. A qui aliquæ privationes sentiuntur, ut Arist. docet *de an. ubi docet, tenebras senti.*

35.

Nihilominus est in opusculum dicendū, quod privationes non sunt entia realia. Nam si privationes essent entia realia, tunc omnes privationes essent. Prout enim privationes sunt, non habent distinctionem. Sed id non est. Nam omni Enti realiter convenit realis essentia, quae indicatur per reales privationes. Hæ autem non conveniunt omnibus privationibus. Nam quæ operatio aut essentia e-

nuditate, silentii, &c. Igitur ad oppositas rationes respondendum est.

Ad primam respondeo: Privatio dicitur esse, & ens, nampe quatenus utrumq; latè sumimus, non autem sumendo voces eas de eo, quod veram essentiam & reales operationes habet.

Ad secundam, respondeo 1. De tenebris. Tenebræ d. cuntur b. fariam. Primò tenebræ sumuntur præcisè, & quasi in abstracto. Et sic non sunt ens, nec aliquid creatum. Et sic August. l. 1. de gen. contra iunior. 2. 4. Tenebræ non sunt aliquid sed ipsa lucis absentia, sicut silentium non aliqua res est, sed ubi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore ubi regumentum non est, nuditas dicitur. Sicut & inanitas nō est aliquid, sed inanis (vacuus) dicitur locus, ubi nō est corpus. Secundò tenebræ sumuntur q. obiectè, pro ipso corpore tenebroso, sive pro aere obscurato, aut etiam aeris obscura qualitate. Et secundum hoc tenebræ sunt Ens, & aliquid creatum. Vide Lombardum l. 2. sent. d. 12. c. d.

2. De malo dico, ibi intelligi malū poenæ, hoc est calamitatē. Et in specie oppositio ad pacem indicat intelligi hic bellum. Calamitates a. & in specie bellū, non sunt propiè privationes. Similis acceptio est Amos 3. v. 6. Num erit malum in civitate quod non fecerit Dominus? Ubi Lutherus vertit per Unglück. Confer Damasc. l. 4. de orth. fid. c. 20.

Ad tertiam respondet Lombardus d. l. Tenebras etiam sumi Dan. 3. pro aere tenebroso. Unde ibi non assignatur operatio privationi. 2. Tum etiam non intelligitur ibi operatio indicans esse reale. Tenebræ enim benedicunt, nō loquendo aliquid, sed solum occasionaliter, seu præbendo occasionem, sicut idem de cœlis dicitur Ps. 19. v. 1. De quo Ch. yst. hom. 9. ad populum Ant. orb. Tacet cœlum,

H h 4 sed

sed ipsius affectus vocem tamē calorem emittit per oculo
non per aures docens.

Ad quartam: Frigus, & gravitas & nigredo dicuntur ab Aristotele privationes, sed improprie & per similitudinem, Vide sup e. 17. cap. 8.

41 Ad quintam: Privationes, ut tenebræ, dicuntur
sensiles, non per se, sed per accidens, quod privatio
nibus & non habibus non repugnat. Video igitur
tenebras, non quasi tenebræ speciem sui spargat &
affectuat oculum meum, sed quia non video lucem.
Aut etiam non videntur tenebræ, si bratione privatio
nis, sed sub specie nigredinis. Et sic adhuc videntur
per accidens.

VI. *Privatio & habitus non sunt in eodem genere*
Est 4. Topic. 2. 4 § 5. Unde inferit Aristoteles: Si a
specus sit sensus, quod cæcitas non sit sensus. Est
autem id clarum, quia privatio est non Ens. Habi-
tus ens. At ens & non ens in nullo genere conve-
niunt. Hinc colligitur, vitium (quod Arist. 10 Met.
§ 4. privationem vocat) non esse verè privationem
virtutis, quia cum virtute est in eodem genere. U-
trumque enim est habitus, & sic in aliis.

VII. Privatio non suscipit magis & minus. Hac de re inveniuntur contraria. Aliqui enim, distinguētes negationem à privatione, dicunt negationem non posse suscipere magis & minus. Privationem autem posse. Et ita esse apparet. Nam mors proculdubio privatio magis animal, operationibus sensutivis, quàm somnus. Et tenebre magis privant à lumine, quàm umbra. Sic & amissio decem graduum caloris, privat magis quàm amissio graduum duorum, trium vè. Alii tamen negant privationem magis & minus suscipere. Elegans est de hac re commentus Plutarchi in lib. de primo frigido. ἡ ἀπορία ἐστὶν αἰσθητὴ καὶ μέτρον ἔχουσα· οὐδ' ὅτι ἐπὶ τῷ ἐλαττωμένῳ καὶ πλεονεκτήσει τῶν μὴ ἐλαττωμένων· ὥστε πάντων τῶν μὴ φθι-

δέχεται τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον. Οὐδ' ἀνέπει τ' ἐπεσον ἐπεσον
 μᾶλλον πεπρωμένων μὴ ἐλεπτών, ἢ στωπῶν τῶν μὴ φθι-
 νούτων.

emittit per oculos, & per aures, & per alia, & per omnia. Privatio nulla suscipit magis aut minus. Neque enim dixeris aliquis, alium & nigredine dicere, & alio magis cecum, eorum qui non vident, aut taceri, & alio magis qui non loquuntur, aut mortuum, eorum qui non vivunt.

Hac in re dicendum est. I. Privationem non suscipere magis & minus. Loquendo de privatione, ut est in privatio. Nam intensio & remissio est, prout magis in suis partibus, & ubi radicaliter aliqua Entitas in subiecto. Ac privatio non dicit Entitatem, sed eam removere. E. I. habet etiam eam magis minusve radicaliter in subiecto.

II. Dicendum est, privationes partiales (quae dicuntur in eodem genere) non esse purae privationes, & in totum. Privationes in partiales negant quidem formam, quia privationes suae, sed tamen adhuc aliquid Entitatis relinquunt, quia partiales sunt. Sunt igitur solum & privationes in quantum aliquam Entitatem removere, de cetero autem non sunt privationes, in quantum adhuc aliquid de habitu opposito relinquunt. Et si non sit dicendum, voce privationis etiam quandoque comprehendit absolute amissionem partialem formae, ut Ar. st. docet Met. a. 2. 1. & nos supra retulimus.

Sic ergo ex his 3. dicendum est: Privationem partialem) suscipere magis & minus, in quantum habet oppositus, quem totum privatio partialis non tollit, magis minusve radicaliter, relinquitur. Illa ergo privatio, partialis erit maxima, quae paucissimos gradus de habitu opposito reliquerit, ea erit minima, plurimos gradus de habitu opposito reliquerit.

VIII. Privatio non sentitur. Hoc passim occurrit apud Philosophos. Ascribam hac de re verba lutarchi ex lib. de prim. frigido. ὅτι οὐκ ἔστι ὁρᾶν ἔστι κρύον ἔστι ἀπὸν, ἔστι τὰς ἀπὸν αἰσθάνειν ἡσυχίαν, hoc est, privatio nec visibile, nec audibile, nec tangibile, nec

H h § al: as

aliquid sensibile quid est. Et apparet veritas huius. Nam privationes sunt non entia. Non entia autem non possunt movere. At qui quid est sensibile, hoc movet sensum. Intellectus quidem intelligit privationes, sed hoc non fit, quasi privatio propria sui speciem ingeneret intellectui, sed quia intellectus comparat eam ad habitum, ut per remotionem illius eam cognoscat. Talis autem comparatio non ingreditur sensum, cuius operatio est recta secundum habitum, non discursiva.

48

objectiones.

Utrem plenius cognoscamus, formabimus objectiones. 1. Nigredo ab Arist. in Meteorologicis dicitur privatio, indeque Zabarel. l. 1. de visib. 2. dicitur eam non minus esse privationem albedinis, ac tenebrarum sunt privatio luminis. Et tamen nigredo sentitur. Deinde frigus est privatio Aristoteli 2. gener. 2. 18. Et tamen reponitur inter obiecta tactus l. 2. de anim. 1. 17. Tertiò quies & gravitas ab Arist. 2. de coeli. 2. 18. dicuntur privationes levitatis, motusque. Et tamen grave etiam est obiectum tangibile. Quies autem re fertur etiam inter ea quae sunt per se sensibilia, apud Arist. 2. de anim. c. 6. 64. Ut recenser eam Arist. inter sensibilia communia Sensibilia autem communia sunt sensibilia per se, ut patet ex deinde textu Aristoteles dixerat. Quare Arist. 2. de anim. 1. 103. docet, gustari etiam in his dom. At insipidum est privatio sapidi. Quin id probatur per experientiam. Nam experitur qui vis se audire, etiam silentium, ubi non est sonus, & esse tenebras, ubi non est lumen. Et sic in ceteris. At silentium & tenebrae privationes sunt.

79

Obiectio.

Privatio
ambigua dicitur.

Pro decisione totius rei duo sunt notanda. Unum de voce privationis, alterum de sensibili. Vergeto privationis quandoque, semitur improprie. Tunc privatio dicitur (non quod est habitus carentia, sed) quod est species ignobiliora duobus con-

trariis. Et quod
intelligi, ut docet
explan. Et hoc m
motu nigredo alb
tio. Frigus appella
ad caloris nobilita
que insinuat de ex
quid ad secundum
Privationis enim
ut pro eo quod ve
autem improprie
positiva propter ig
nationes.
Idemque dicend
verum est, n. gredi
orem esse ut vult
causas veras & na
operationes Physic
rationem, &c.
quos positivam, n
tie dicitur.
Deinde, sensib
m. c. 6. Sensibile
accidens. Atque
em per accidens
obj. Quia, quod
que hoc sensibile p
has per experien
sensibiles non h
quod silentium v
lum, ut ingenere
faciunt ea, quae p
Platarch. l. de pri
olum dicit privat
ando videtur, aut
interum sed quare m

itas hujus. Nam et talis. Et q; hic modus loquendi valde usitatus A-
 entia autem non Aristoteli, ut docent *Conimb. 2. de gen. cap. 3. ad t. 18. in*
 est sensibile, hoc *explam.* Et hoc modo dicitur frigus caloris, quia
 em inter illi prius motu nigredo albedinis, gravitas levitatis priva-
 tivatio proprietas. Frigus appellatur privatio caloris, respiciendo
 sed quia in intellectu caloris nobilitatem, inquit Scaliger *ex. 18. Idem.*
 ut per remotionem que insinuat de ceteris. Atque sic ex hoc apparet,
 tem comparationis quid ad secundum & tertium respondendum sit,
 ratio est recta lo-
 Privationis enim vox in superiori axiomate sumi-
 tur pro eo quod verè privatio est & in rigore, non
 autem improprie, quatenus etiam quædam Entia
 positiva propter ignobilitatem suam dicuntur pri-
 vationes.

Idemq; dicendum est de nigredine Neque enim
 verum est, nigredinem accuratè loquendo privati-
 onem esse, ut vult Zabarella. Habet enim nigredo
 causas veras & naturales, unde fiat, & præterea o-
 perationes Physicæ & reales, veluti visus congrega-
 tionem, &c. Hæc autem indicant essentiam
 hujus positivam, neque conveniunt privationi pro-
 prie dictæ.

Deinde, sensibile etiam duplex est, per Arist. 2. de
 sensib. c. 6. Sensibile aliud est per se sensibile, aliud per
 accidens. Atque hoc dicendum: privationem sal-
 tem per accidens sentiri, quatenus scilicet non est
 obiectum, quod potentiam sensitivam excites. At-
 que hoc solum probatur ultimo argumento. Nam
 hæc per experientiam patet, quod privationes per
 se sensibiles non fiat. Nam quilibet in se experitur,
 quod silentium v.g. non moveat aut agat ut sensum
 suum, ut ingeneret ei peculiarem sui speciem, quod
 faciunt ea, quæ per se sensibilia sunt. Quanquam
 Plutarch. 1. de prima frigido non sentiri sed intelligi
 solum dicit privationes. Et per hæc *σὺν τῷ ἀκούειν*
ἡ ἀκούσιος ἀκούειν, οὐκ αὖ τοῦ ἀκούειν Non audimus si-
 lentium sed cum nihil audimus, silentium intelligimus.

Dei.

50
*Nigredo nō
 est verè pri-
 vatio.*

51
*Sensibilem
 differentia.*

X. Privatio definitur mentione sui subjecti & oppositi habitus. Axioma sumitur ex Arist. 6. Top. c. 6 §. 5. Το καὶ στερησὶν λεγόμενον, ἐναντίον, ἀναγκαῖον ὁρίζεσθαι διὰ τῆς αἰτίας. Το δὲ λὸν, ὅτι δὲ διὰ τῆς στερησὶν λεγόμενον, ὁρίζεσθαι. Hoc est: Id, quod secundum privationem dicitur contrarium necessarium est definiri per alterum. Alterum verò (habitus) non amplius oportet per privationem definiri. Et postea § 3. Δεῖ τὴν καλῶς διδομένην τὸ πᾶσι καὶ ἴσιν ἐστὶν στερησις διδομένη καὶ πᾶσι τὸ στερησόμενον, hoc est: Oportet eum, qui bene vult definire privationem, dicere & cuius sit privatio, & quid sit id quod privatum est. Declaratque hoc ibi Aristot. per exemplum ignorantie & cæcitat. Cæcitas non debet definiri solum aspectus privatio, sed aspectus privatio in oculo. E Ignorantia definienda est non privatio solum sed privatio scientie in intellectu.

Duo sunt circa hæc observanda: 1. Definitionem hic intelligi pro qualicunque descriptione. Nā *Due observationes.* definitio perfecta privationibus non convenit. Neque enim genus habet, neque differentiam, quia utraque notat essentiam, illud communem, hæc particulari. At essentia non convenit privationi ut est non Ens. 2. Cum subjectum requiritur in definitione privationis, intelligendum est subjectum primum. Id indicat Aristot. citat loco. Ait enim eccare eum, qui non definit ignorantiam per illud in quo gignitur ignorantia, aut eum id adjunxit non exposuerit id, in quo primum est, ut puta non dixerit in facultate rationali, sed in homine, et in anima.

XI. Privationis nulla est efficacia. Item: Privatum non est causa positivi. Πᾶσι στερησις ἀργὸν ἐστὶ καὶ ἀνεργόν. Omnis privatio est aliquid otiosum & inefficax. Inquit Plutarch. l. de prim. frigido. Et patet huius veritas. Nam quemadmodum essentia indicatur per

per operari. Ita non esse indicatur per non operari.
At privationes non sunt. Aliorum autem axiomatum
est in ore Philosophorum. Videatur Zab.
de reg. aeris cap. 2. § 5. Scalig. ex. 11. sect. 1. Et p.
Effectum enim non debet excedere virtutem suam.
causae. Positivum autem excedit conditionem privationis.
vativi.

39

Ulus horum axiomatum est ad ostendendum
frigus, gravitatem & nigredinem propriè non esse
privationes, quæ tamen sic ab Aristotele distinctæ
locis dicuntur. Nam singulis cõvenit operatio. Frigus
refrigerat, condensat, &c. Gravitatis ponderat
deorsum movet. Nigredo congregat visum, &c.

40

Objectiones

Utrum tamen magis intelligatur axioma, aliqua sunt
opponenda. Peccatum originale est privatio. L.
citur enim in *Genesi* 3. Et tamen generat concupiscentiam
secundum actum, ab omni pravo motu. *Deinde* causa
mors Christi est privatio, & tamen est causa salutis
nostræ. Tertiò mors quandoque contingit ex febri
jejunio vel fame. At jejunium & fames sunt solitudines
privationes, nempe sunt non comedere vel abstinere
a cibo. Mors autem completur mutationem
reales, nempe substantialem mutationem hominis
nis, qui corrumpitur, & cadaveris quod generatur
Quartò Media aeris regio verè frigida est, ut ostendunt
dunt concretiones frigidissimorum corporum, quæ
ibi sunt, veluti nivis & similia, & tamen ista
igiditas ibi non est nisi ex privatione sive defectu
causarum calefacientium, nempe nec eo pertingit
reflexio radiorum solarium, à qua causa gignitur
calor in aere inferiori, nec eo pertingit vis ignis
superioris, unde incalescit superior aer. Ex harum
igitur causarum remotione, relinquitur in media
aere frigiditas. Et frigiditas tamen est Ens po
sitivum.

61

Ad primum horum respondendum est: Peccatum

originalē non esse nudam privationem, sed potius *Substantur*
 sic habitum corruptum. Nam scriptura quandoq; *objectiones:*
 scilicet id peccatum perdes etiam, ut i Cor 1. Ani-
 malis homo non potest capere ea, quæ Dei sunt.
 Quandoque etiam dicit esse concupiscentiam, quæ
 efficitur in membris nostris ad pericendos malos
 usus, ut Rom. 7. Videtur hac dēre Apol. August.
 Confess. fol. 55 e. lit. Lips. anno 1606. & notetur ibi
 ista Thomæ Bonaventuræ & Hugonis Adde et-
 am Lok. l. 2 sent. d. 37. B
 Ad se undum: Cum mors Christi dicitur esse cau-
 salis nostræ, in primis complectitur totam obe-
 dientiam Christi, activam & passivam, & sic non
 est privatio. Deinde cum mors causa dicitur
 salutis, tum intelligitur solum de causa meritoria.
 Causa autem meritoria, non est, ut sic dicamus,
 causa physica, neque enim illa influit in producti-
 onem effectus, sed solum est, ut sic dicamus causa
 moralis, cuius bicitur effectus non per aliquem in-
 strumentum eius, sed per imputationem alterius, quo-
 modo etiam ille, qui consulit aut rogat solet ejus
 causa dici, quæ efficiuntur ab eo qui secundum
 consilium aut petitionem alterius facit. Vide Sua-
 rez in Metaph. disp. 17. s. 2. num. 6. Privationis au-
 tem nullā est efficacia, quæ scilicet verum ejus in-
 strumentum denotet.
 Ad tertium dico: Mortem non consequi ex je-
 juncione sive defectu, sed nudā privatione. Quod apparet ex ordi-
 ne necesse perire medium, per quem ex j. junio devenitur ad
 mortem: Nam per jejunium abstinetur a cibo, in-
 consequitur ut desit pabulum, pro voracitate ca-
 lis naturalis, unde rursus consequitur, ut deficiat
 calor, & deficiat etiam humidum radicale, quod de-
 ente humido nutritivo depascitur nativum
 dum. Sic ergo adhuc sunt solum privationes
 le autem primo sequitur, si extinguatur calor,

ut frigus sit fortius quam oportet, & si inuimus
tur humidum, ut siccum sit fortius, quam oportet
utrumque esse ad constitutionem vivaris. Figiditas
autem & siccitas sunt qualitates positivæ. Et
sic per has, quæ positivæ sunt, in morte mutationes
reales fieri possunt, & non à j: junio ad quatuor
lum.

64
De frigidi-
tate aeris
medii.

Ad *aquarium* 1. scilicet. Aerem mediae regionis non esse absolute frigidum, id quod eorum experientia probat, qui aliquando in media ista regione fuerunt, neque tamen tantam frigiditatem senserunt. Vide *Zabareli de reg. aeris* cap. 8. & *Ramus in Sch. Dial.* l. 7. c. 1. Estigitur ille aer frigidus solum comparate, quia non est tam calidus, sicut aer extremorum regionum. Deinde nec illud probat frigiditatem corporum concretio, quae ibi fit, ut apparet ex hoc ordine. Nam vapores ascendentes habent naturalem frigiditatem, ad quam qualitercunque adducit medius aer, eo ipso quia non est summè calidus, postquam autem aliqua impressio frigoris facta est, tunc vapores illi seipsos reducent, non sicut aërium, primum calefactum qualitercunque ventriculo, postea magis incalescit in scipso, ac facit maiorem calorem, quam acceperit à ventriculo, ut eruditè disputat *Zabar. de reg. aeris* c. 7.

65
Summa di
diorini.

Determinatio igitur integra hæc est: Id quod n
de consolum privatio est, non habet effectus veros & po
tentes, qui per realem & physicum influxum ei con
tinentur.

66

XII. *Privatio non potest esse differentia.* Hæc Sc
habet ex 18. Et luminetur ex Aristot. l. 6 Top. c. 6.
Peccatur, inquit, cum dicitur, *Gen. digneat & 2° 2°*, h
sine igatione dividatur genus. Et eisdem in fine
cir illius capituli, quod differentia debeat esse
reputans speciei, veluti quod differentia sub
tia debeat esse substantialis differentia, relati

X. *iva. E. etiam differentia positiva debet esse positi-
a. Sic igitur peccatus, ait, Aristoteles ἐν τῷ γεν-
εῖ τῶν ζῴων οὐ μὴ ἀπὸ τῶν λεγόντων. Si definites li-
eam dicamus esse longitudinem carentem latitudine.*

*Obijciatur: Argo male definitur bestia quod sit a-
nimal irrationale sive ἄλογον. Item Deus quod sit
inmensum infinitum, invisibile, &c. Nam vox
N sicut Græcum αλφα (ex quibus singula illæ vo-
ces compositæ sint) est nota privationis sicut Ari-
stotel. ait l. 5. Met. cap. 22. ὅσα ἄνθρωπος ἀποφύκει λέγονται
τὸ εἶναι, τὸ εἶναι, ταχὺς καὶ αἰσθητός λέγονται.*

*Resp. 1. Non esse perpetuum, ut verè sit privatio,
quod indicatur voce IN, aut Græco α. Nam quan-
toque signa ficiant relationem diversitatis, ut inæ-
uale, impar, aliquando significant positivum cō-
trarium, ut injustus, intemperans, &c. Et nihil ali-
d voluit Aristotel. recensens varias significationes
ocis privationis, quàm quod secundum quēdam
modum significanti, omne illud dicatur nomine
privationis quod enunciat per περιττον α. nequa-
quam autem indicat, semper id esse privationem
verè & propriè dictam. Deinde est observandum:
pe in defectu vocabulorum peni vocabula pri-
vativa pro differentiis, non quasi differentia rerū
ut privationes, sed in quantum vocabula privati-
va suppleant significationem positivorum. Vide hac
de Scalig. exerc. 65 f. 4. 5. Ex his soluta sunt obje-
a exempla.*

*XIII. Privatio non est in predicamento. Ita Scal.
libet exerc. 1. f. 2. Intelligitur autem sic, quod per
non sit privatio in predicamento. Nam per re-
lationem est in predicamento. Sicut enim per
ductionem & collationem cum habitu cognō-
itur & definitur, & quodammodo eas dicitur, ita
iam in predicamento ponitur. Vide Fonseca
Met. cap. 7 q. 4 f. 2. Adde ea quæ habeo in Introd.
p. 2. in Comm. n. 66.*

69

XIV. *Privatio est malefica.* ἡ γὰρ ἀλλοτρία τῆς οὐσίας
 ἡ ἀλλοτρία τῆς οὐσίας ἀνὰ τὴν οὐσίαν τὸ κακοποιῶν αὐτῇ
 τῆς οὐσίας οὐκ ἔστιν ἀλλοτρία ἀλλὰ τῆς οὐσίας τῆς οὐσίας. Hoc est

Altera autem pars contrarietatis (h. e. privatio quae
 contrariatur formae) saepe videtur illi, qui ad malefici-

cium ejus intendit mentem, nihil esse profus. Ita Arist.

1. Phys. c. 9. r. 80. Loquitur autem ibi Arist. de priva-

tione physica. Sed quomodo illa est malefica? Non

proprie, quomodo maleficū aliquid dicimus, quia

aliū noxam sive damnum affert. Nam privatio is

hoc ipso textu dicitur non ens. Non entis autem

non est operatio. Malefica igitur est hoc sensu

quod cui convenit privatio, ei etiam convenit cor-

rumpi posse. Significat enim privatio vacuitatem

introducendam; atque in ea materia possibilis formae.

Hoc sensu etiam a veteribus quibusdam dicebatur

materia meditari maleficium, secundum quod ipsa

propter convenientem sibi privationem, & indiffe-

rentiam ad varias formas, promoveret quasi rerum

corruptiones. Vide Perer. l. 3. Phys. c. 2. in fin. & Coll.

Conimb. l. 1. Phys. c. 9. q. 7. a. 2.

70

Obijciunt: Caelo convenit materia. E. & privatio. E-

tamen ibi privatio non est malefica hoc sensu:

Quia caelum est incorruptibile. Resp. Incorruptibile

le vocatur caelum solum, quia non datur causa natu-

ralis, quae activitate sua corrumpat caelum. Ni-

hilominus corruptibile est incruendo, quod etiam

materia (caelestis) propter generalem suam poten-

tiam ad formas omnes naturales potest informari

in alia forma.

71

XV. *Inter privantia datur medium. Habentur*

apud Arist. 10. Met. cap. 4. & tractum est supra in di-

stinctione contradicentium & privantium. Non

intelligitur autem hic medium per participatio-

nem. Neque enim datur privatio inter privantia ut

Plurarchus ait: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

hunc sensum: (quod intelligendum est juxta

ta, quæ de intensione & remissione privationis di-
ci. *Can. 7.*) Sed intelligitur medium per negatio-
nem. Est enim res cui nec conveniat loqui, nec
privatio quæ non potest esse, cui nec conveniat videre, nec cæcum
esse, ut lapidi.

Et sic fuit secunda classis locorum Dialecti-
corum, in dissentaneis, sequitur tertia de com-
paratis.

dicimus, qui

Nam privatio in

non entis autem

ur est hoc sensu

m convenit cor

ratio vacuacem

possibilis forme

istam dicebatur

adum quod pla

onem, & indiffe

per quasi rerum

2. in fin, & Coll

E. & privatio. Et

etica hoc sensu

sp. incorruptibi

atur causa na

at celum. Ni

do, quod etiam

em suam poten

potest informati

dius. Habetur

em est supra in di

privantium. Non

per participatio-

tas xxi septimas ut

endum est juxta

ca

CAPUT XXI. DE COMPARATIS IN GENERE.

1. Hactenus fuerunt duæ classes argu-
mentorum, videlicet consentanea & dissen-
tanea, quæ simul sunt argumenta simplicia.
sequuntur comparata.

2. Comparata sunt argumenta, quorum
num cum alia confertur.

3. Ergo in omni comparatione saltē tria
sunt. *Duo termini*, qui ad invicem comparan-
tur, & terminus in quo comparantur, qui ap-
pellatur *tertium* comparationis.

4. Dividuntur comparata in primis qua-
lifariam.

5. 1. Comparatio est vel secundum ideu-
tatem, vel secundum diversitatem.

6. Secundum *identitatem* est, cum termi-
ni comparati in tertio comparationis dicun-
tur convenire, talis est comparatio Parium,
nilium, &c.

7. Secundum diversitatem comparati sunt, quæ in tertio comparationis dicuntur disconvenire, ut Imparia Dissimilia.

8. II. Comparatio est plena vel contracta.

9. Plena est cum duabus propositionibus explicatur comparatio, quarum prior habeat unum terminum, comparatum cum medio comparationis. Altera alterum, cum tertio comparationis. Ut: quemadmodum bulla cito evanescit: Ita homo cito evanescit.

Prior propositio hujus comparationis vocatur *propositio*, & speciali significatione *propositio*. Posterior *consequens* vel *antecedens* *ve redditio*.

10. Contracta comparatio est, cum comparatio una solum propositione explicatur, ut: Homo est similis bullæ.

11. III. Comparatio est continua vel disjuncta.

12. Comparatio continua est, cum solum termini tres sunt comparationis, ex quibus sicut primus ad secundum, ita secundus ad tertium est, ut: Quemadmodum se habent duo ad quatuor, ita quatuor ad octo.

13. Comparatio disjuncta est, in qua sunt termini quatuor comparationis, ex quibus sicut 1. ad 2. sic 3. ad 4. terminum est, ut: quemadmodum se habent 2. ad quatuor, ita 5. ad 10.

De Comparatu in genere. 509

14. IV. Comparatio specialiter dividitur secundum modum comparationis.

15. Est igitur comparatio vel in quantitate, vel in qualitate. De quibus in seqq.

COMMENTARIUS.

Vox comparatorum bifariam sumitur: Aliquando comparata idem sunt, quod æquata vel paria. Sic dicitur de Am. ait: *Gesta Romanorum nulla cum gente comparanda esse.* Et ex hac significatione Oratoria populari aliqui existimarunt, comparata non debere fieri genus parium & simile. 2. Quintilianus accipit pro comparatis in quantitate, usque omnibus & solis. Definuit enim comparata, quod sint, quæ minora ex maioribus, majora ex minoribus, paria ex paribus probant. 3. Comparata sunt, utrumque ad invicem conferuntur, seu paria seu similia sunt. Ita Arist. usurpat vocem comparationis. Vide 2. Top. c. 10. & 6. Top. c. 7. Et hoc posterio modo eam sumimus.

Ponuntur autem comparata numero plurali, ad significandum, quod utrumque relatorum sive utrumque eorum quæ conferuntur, complicantur in hac voce.

Definitio ipso per se clara est.

Derequisito comparationis, quo dicitur *debere* in ea tres terminos, duos qui comparantur, & tertium in quo fit comparatio, notandum est, quod termini non necessariò sint realiter distincti, sed etiam essentialiter. Potest enim comparari immodum ad se ipsum, à se ipso autem nihil differre essentialiter. Sic dicimus: *Tullius est idem qui Cicero: Iohannes est idem cum in Academiam abiit, & cum rediit: Puerulus est idem infans & senex.*

Ii 3 De

De comparationis Divisione secundum identitatem & diversitatem.

Idem bis
viam disci-
tur.

Rursus cum omnis comparatio dicitur significare identitatem vel diversitatem, sciendum est, verum identitatis sumi generaliter, & hoc sensu eadem dicitur, quæ eamq; in aliquo tertio conveniunt. Hoc modo dicitur: Quæcumq; sunt eadem in aliquo tertio, sunt eadem inter se. Indeq; secundum hanc significationem similia & paria sunt etiam comparata secundum identitatem. Similitudo enim est convenientia in qualitate, paritas in quantitate. Aliàs vox *idem* significat identitatem in essentiali, quo sensu dicitur, similia non esse eadem, sed hæc significatio posterior huiusmodi non est. Suntque hæc etiam clara ex inspectione definitionis in Theorematis positæ.

Ceterum ex hac divisione apparet, quod quæcumq; comparantur sint eadem vel diversa. Unde eadem comparationis & diversitas rerum, sunt fundamentum rationis est comparationis, & proinde prout aliqua genere verum identitatis, vel numero, vel accidente, &c. unum sunt aut differunt, ita etiam comparantur in istis. Habet autem Aristot. lib. 7. Top. c. 3. multa de eodem & diverso, indicia identitatis & diversitatis, quæ breviter huc refero & superflue, quia non adeo multum conducunt ad nostrum institutum.

1. Maxime proprie *idem* est, quod est numero unum.

§. 1.

2. Ex conjugatis sumitur argumentum identitatis: iustitia est idem quod fortitudo, etiam iustus est idem quod fortis, & iuste quod fortiter §. 2.

3. Si opposita sunt eadem, etiam qua his opponuntur sunt eadem. Ibid.

4. Quæcumque simpliciter eadem sunt, eorum quoque interitus sunt eadem. §. 3.

§. 2.

Axiomata
Aristotelis
de identita-
te & diver-
sitate.

De C
Quorum alter
verum maxime
sunt. Ita Xeno-
ham esse eadem
ligenda vita be-
quod maxime
gnis est maxim
dus, nec & igni
telligentia est i
attingit Aristot
6. Quæcumq; sunt e
adteritum, secus
7. Quæcumq; sunt e
sunt eadem in ci
8. Quæ sunt eadem
differunt, vel ut
litas, §. 3.
9. Quæ sunt eadem
runt §. 9.
10. Quæ sunt eadem
am, secus d. f. f. f.
quidem sit sci
lativa, aliud
11. Quæ sunt eadem
sionem vel rem
differunt. Imo
remittatur id
§. 11.
12. Si utrumque e
sunt §. 12.
13. Quæ sunt eadem
men remittet id
14. Quorum utrumque

De Comparatis in genere.

5. Quorum alterum maximè dicitur quid vis si & alterum maximè eorum dicatur secundum idem, eadem sunt. Ita Xenocrates probat vitam beatam & probam esse eadem, quia inter omnes maximè est eligenda vita beata & proba. Unum enim est quod maximè est eligendum. Et sic in aliis. Si ignis est maximè calidus, & aer est maximè calidus, aer & ignis idem sunt § 4. Quanquam intelligenda est ista regula, cum limitatione, ut attingit Aristot. § 5.
6. Quaecunq; sunt eadem inter se, sunt etiam eadem quoad tertium, secus sunt diversa § 6.
7. Quaecunq; sunt eadem, is etiam eadem accidunt. Et si non eadem accidunt, sunt diversa § 7.
8. Quae sunt eadem, sunt in eadem Categoria. Secus differunt, veluti si unum sit quantitas, aliud qualitas § 8.
9. Quae sunt eadem, eorum genus est idem. Secus differunt § 9.
10. Quae sunt eadem, habent eandem genericam differentiam, secus differunt. Ita differunt duo, si utrumque quidem sit scientia, aliud tamen scientia speculativa, aliud practica § 10.
11. Quae sunt eadem, eorum alterum si recipiat intentionem vel remissionem, etiam alterum recipit, secus differunt. Imo si utrumque quidem intendatur vel remittatur id tamen sit inaequaliter, adhuc differunt § 11.
12. Si utrumque eidem adiectum non officiat idem, differunt § 12.
13. Quae sunt eadem, ab his si idem detrahatur adhuc tamen remanet idem § 13.
14. Quorum unum ex hypothesis aliqua posita, collitur, aliud

aliud non totum, illud ab eo diversum est. § 14.

15. In se quæ eadem sunt, & a se ipsis attribuntur, aliis quoque attribuntur. Et quibus alterum attribuitur, etiam alterum attribui debet. § 15.

16. Supra hæc omnia observandum: Quæ eadem genere aut spatio sunt, non idcirco eadem numerum essent. § 16.

17. Quorum unum potest esse sine altero, non sunt idem. § 17.

*De Divisione comparationis in plenam
& contractam.*

18. Divisio comparationis in plenam & contractam fit ratione dispositionis, indeque sic plena appellatur quæ disponitur in duabus propositionibus, contracta quæ in una. Quæ omnia satis apparent in Theorematibus.

*De divisione comparationis in continuam
& adjunctam.*

19. Comparatio continua & disjuncta vulgo solum assignari in similibus; sed omnino in paribus eadem divisio etiam locum habet, & proinde recte tribuitur generi amorum. Nam eodem modo in paribus aliquando tres, aliquando quatuor termini sunt, veluti quemadmodum se habet linea duorum ad lineam quatuor pedum, ita se habet linea sex pedum ad lineam pedum duodecim. Item quemadmodum se habet pedalis ad tripedalem, ita tripedalis ad lineam sex pedum.

*De divisione secundum quantitatem
& qualitatem.*

20. Ad hanc divisionem inquirendum est:

An Com-

Videtur quod in
pla comparationum
paratis, quæ ad illi
ri non possent videri
est solum ex adjun
sunt adjuncta rer
ge pluribus comp
ter adjuncta. N

cum in uno su
mata: ignorantia
idem subditum est
Non ei cui conveni
Prior habet comp
Poster: ad subj
lunt res compara
mans a quæ est homi
ne homo. Acciden

Quid: Possunt
relati individui
stimo ac Paulu
comparari secu
tullius est idem qu
Quid: Poss
la, ut a quæ celo
Plumbo a quæ comp
potest fieri comp
habent animam qu
natura ac Element
omnia exempla no
ta, quatenus ca
ria, Similia & D

Seckermannus a

An Comparata sufficienter dividantur in
Paria & similia, & qua his op-
ponuntur?

Videtur quod non. Nam multa dantur exem. *Dubia.*

pla comparatorum, atque adeo axiomata ex com-
paratis, quæ ad ista genera reduci, ex iisque resol-
vi non possunt videntur. Nam comparatio istorum
est solum ex adjunctis. Quantitas enim & qualitas
sunt adjuncta rerum comparatorum. Atqui in lon-
gè pluribus comparari res una cum alia potest præ-
ter adjuncta. Nam primò comparari potest res
cum se in uno subjecto vel diverso. Hinc axio-
mata: Ignorantia aequè est in animâ ac scientia. Non
idem subjectum est prudentia & divitiarum. Item:
Non ei cui convenit sanitas etiam doctrina convenit.
Primum habet comparisonem ad subjectum idem:
Posterius ad subjectum diversum. Secundo: Pos-
sunt res comparari in genere. Sic dicimus: Pyg-
maeus aequè est homo ac Gigas. Bestia aequè est animal
ac homo. Accidens non est aequè Ens ac substantia &c.
Tercio: Possunt res comparari ad eandem speciem
veluti individua ejusdem speciei, ut: Petrus aequè
est homo ac Paulus. Quarto: Potest eadem res secum
comparari secundum identitatem numeralem,
Sicut, is est idem qui & Cicero.

Quinto. Possunt aliquæ res comparari in mate-
ria, ut aequè cælo convenit materia ac sub coelestibus.
Plumbo aequè competit materia mineralis ac auro. Itē
potest fieri comparatio in forma. Planta non minus
habent animam quàm etiam homo. Cælo aequè convenit
materia ac Elementis. - Alia mitto. Hæc autem om-
nia exempla non videntur congruere ad compa-
rata, quatenus ea solum restringuntur ad Paria, Im-
paria, Similia & Dissimilia. Et ad hunc fere modum

in *System. Log. l. i. sect. 2. c. 4.* Unde longe plura prae-
paria & imparia, similia & dissimilia fecit com-
parationis genera, veluti identitatem genericam, spe-
cificam, numericam formalem, essentialem, hypo-
theticam & convenientiam in subiecto.

15 Nihilominus alii comparationem sufficientem
existimant dividi, per paritatem & imparitatem
similitudinem & dissimilitudinem. Fecit id Ramus
l. i. *Dial. cap. 18.* quem sequuntur illius interpretes
Et praefer eos doctissimus Regius *lib. 4. dist. Log.*
probl. 19. in loco Comparationum. Titelmannus *libro*
Dial. cap. 17. Hannonius *lib. 5. Dial. pag. 297. 323.* alii
plurimi.

16 Duplex autem modus esse potest explicandi istam
sufficientiam, i. Si putetur stri& sumi vox compa-
rationis, ut non intelligatur communiter de omni
collatione duorum in aliquo tertio, sed solum de
accidentali collatione, quae fit in adiunctis. Uta-
mur sic comparatum non opponeretur absoluto & sim-
plici, sed opponeretur eidem. Et comparatio identi-
tatis *non est*. Utraque enim & comparatio & identi-
tatis est sub collatione unius ad alterum, tanquam
sub genere, & sic identitas esset collatio in tertio
aliquo essentiali, comparatio autem collatio in ter-
tio accidentali. Aristoteles certe *de Interpretatione* requi-
sitia & similia distinguit contra *non est* 10. *Met. c. 3.*
5. *Met. c. 9.* & 15. aliisque locis.

17 Hunc tamen modum nullus superiorum autor
intendit. Estque revera inutilis. Nam ita in Logica
praefer locum comparationum oporteret esse locum
eorum quae eade sunt, quod extra omnem neces-
sitate est, cum nulla causa sit, cur vox comparationis
limiteatur ad solam collationem accidentalem.

18 Alter modus esse potest, si putetur latere sumi
paritas & imparitas, similitudo & dissimilitudo.
hic modus necessarius tenendus est. Si enim lateat si-

Duo modi
explicandi
sufficientiam
huius divi-
sionis.

Rejicitur
posita sen-
tentia.

18

De C
mitur comparati
altero, clarum est
milia, non ea soli
tate prae dicamen
conferantur in al
in aliis praefer q
carentalem esse
Atque sic patet,
ora exempla Na
rati, non in quan
solum, sed etiam
sentia, subiecto,
maibus istis infi
qualiter, simili
genus, species, n
subiectum. Et si
hinc aliter. Appa
infia dicatur i
cerorum.

I. Comparati
xioma est Ram
homo & flos, in
interitum *Ps. 90.* E
iuxta decursus
in fructificando
rem stipulam di
quod utrumque
Dicitur autem
comparationem
parantur, iniqui
ur 2. Possunt en
quorum illa no
II. Comparati
Habetur etiam

imitur comparatio pro omni collatione unius cum altero, clarum est, paria & imparia, similia & dissimilia, non ea solum dici, quæ quantitate & qualitate prædicamentali conferuntur, sed etiam quæ conferuntur in aliis tertiis. Nam dubium non est, in aliis præter quantitatem & qualitatem prædicamentalem esse comparationem.

Atq; sic patet, quid respondendum sit, ad superiora exempla. Nam etsi referantur ibi Entia comparari, non in quantitate & qualitate prædicamentali solum, sed etiam in genere, specie, individuali essentia, subiecto, materia, forma, &c. tamen in omnibus istis insinuat, quod æqualiter aut inæqualiter, similiter vel dissimiliter, conveniat illis genus, species, numeralis entitas, materia, forma, subiectum. Et sic satis sub paribus, &c. comprehenditur. Apparetque illud clarius per ea quæ infra dicentur in speciali doctrina parium & æquerorum.

CANONES.

I. *Comparata vi comparationis sunt aequè nota.* Axioma est Rami l. i. Dial. c. 18. Ita æquè nota sunt homo & flos, in quantum cōferuntur in substantia interitu Ps. 90. Et sic etiam vir bonus & arbor posita juxta decursus aquarum, in quantum conferuntur in fructificando, æquè nota sunt Ps. 1. Qui senectutem stipulam dicit, facit ut cognoscā & discernam, quod utrumq; defloraverit, Ait Arist. 3. Rhet. cap. 10. Dicitur autem *vi comparationis*, quia seponendo comparationem, & spectando res ipsas quæ comparantur, inæqualis potest esse comparatorum notitia. Possunt enim comparari causa cum effectis, quorum illæ notiores sunt his.

II. *Comparata etiam ficta arguunt, fidem q; faciunt.* Habetur etiam apud Rami *cir. loc.* Sic & Aristot. 2. Top.

2. Top. 2. 10. Similis est, inquit, & ceterorum vaslo; tam quæ sunt, quam quæ esse videntur. Loquitur autem de loco comparationis. Ita superbos esse humiliandos & deponendos, illustrari potest non solum vero exemplo Diaboli præcipitati, & proroplatorum, sed etiam ficto exemplo Icarum. Ita, Tyrannos fingere causas exercendæ tyrannidis, illustrari potest per fabulam, de lupo bibente supra ovem, & tam eam accusante, quasi isti aq. eam tarbarer, ut hoc præteritum in eam favire possit.

22 III. Comparativum supponit primitivum. Ita habet Zabai. l. 1 post cont. 16 f. 676. Per primitivum autem intelligit positivum. Habetur idem apud Aristot. 2. Top. 2. 11 § 3. Si quid magis & minus dicitur, etiam simpliciter est, veluti quod non est bonum vel album, etiam non erit magis vel minus, bonum vel album. Possunt autem ex isto generali axioma duo extrui specialia; alterum affirmativum; cui convenit comparativum (vel superlativum, nam hic etiam comparat) si etiam convenit gradus absolutus. Si Virgilius est doctior Horatio, certe etiam doctus est. Item si Virgilius est doctissimus Poeta, etiam doctus poeta est. Alterum negativum: Cui non convenit primitivum, et etiam non convenit comparativum. Veluti si Tityrus non est doctus, etiam non est doctior Menalcas.

23 Præterea notat Arist. e. 1. loco non valere hoc axioma reciprocè, ut cui non convenit comparativum, ei nec conveniat absolutum. Etsi enim Paulus non sit magis vel minus homo quam Petrus, non tamen idcirco non est homo. Si Horatius non sit doctior Virgilio, non tamen idcirco Horatius non doctus est.

24 IV. Quæ sunt eadem uni tertio sunt etiam eadem inter se. Arist. 4. Metaphys. § 7. Topic. c. 1 § 6. Hic canon pertinet ad ea, quæ comparantur secundum identitatem.

Di
ritatem. Est aut
Quæ conveniunt
ter se, intellige pr
Quæ sunt eadem
quæ conveniunt
conveniunt, h. e.
conveniunt, cōve
similia. Alter sent
liquod tertium, ill
loquitur Arist. e. 1.
Tullius idem sunt
idem qui Tullius
axioma est intelli
quæ sunt idem ter
etiam inter se sunt
tionæ. Item, quæ
etiam inter se tali
intellectum verum
re enim infinit
verum absolute. I
pote est esse idem
amen inter se no
§ 7. Metaph. § 3
V. Quod natu
si magis tale. Hi
comparata secun
23. Top. c. 1 § 2. I
nis, quia hic per
est. Deus melior
itas est naturalis
VI. Si cum duo
ut, quod aliter m
Ita finis medi
um, sed hic per a
rum agentie, qu
vel hoc amabili
ritatem.

ritatem. Est autem ejus duplex sensus. Prior hic: Quæ conveniunt in aliquo tertio, conveniunt inter se, intellige proportionaliter ad illud tertium: Quæ sunt eadem uni tertio, hoc est, quantitati, aut quæ conveniunt in quantitate, illa etiam inter se conveniunt, h. e. sunt æqualia: Et quæ in qualitate conveniunt, conveniunt etiam inter se, hoc est, sunt similia. Alter sensus est hic: Quæ sunt idem quod aliquod tertium, illa etiam sunt inter se eadem. Et sic loquitur Arist. *cis. loco ex Topicis*: Velut, si Marcus & Tullius idem sunt quod Cicero, etiam Marcus est idem qui Tullius & vicissim. Atque sic adhuc illud axioma est intelligendum cum proportionem. Nam quæ sunt idem realiter, quod aliquid tertium, illa etiam inter se sunt idem, possunt tamen differre ratione. Item, quæ sunt idem cum alio re & ratione, etiam inter se talia sunt. Est a. hoc principium sic intellectum verum in creaturis, & in rebus finitis. In re enim infinita qualis est divina essentia non est verum absolute. Illa enim propter infinitatem suam potest esse idem cum oppositis relationibus, quæ tamen inter se non possunt esse idem. Vide Suarez *lib. 7. Metaph. f. 3. n. 8.*

V. Quod naturæ tale est, eo quod non naturæ tale est, & magis tale. Hic Canon ut & seqq. pertinent ad comparata secundum diversitatem. Estq; sumptus *23. Top. c. 5. §. 2.* Ita aqua minus calida est quam ignis, quia hic per naturam, illa ab extrinseco calida est. Deus melior est quam ulla res alia, quia illi bonitas est naturalis his adventitia.

VI. Si, cum duo habent idem, unum eorum quid faciat, quod alterum non facit, id quod facit, est magis tale. Ita finis medius & ultimus habent amabilitatem, sed hic per amabilitatem suam exoritur appetitum agentis, quod non facit finis medius. Igitur de hoc amabilior est. Ignis & aer sunt Elementa calida

calida. Ille per calorem accendit stupam, quod non facit hic. B. Ignis est magis calidus quam aer. Est Arist. 3. Top. c. 5. § 4.

27

VII. Si ambo idem efficiunt, sed aliud magis id efficiat, id est magis tale. Est ibid. § 5. Ita si duo colores habeant admixtam nigredinem, & per hoc uterque congreget visum, ille qui magis congregat, habet plus ingredians. Et hoc verum est de eo quod quid efficit per se. Fieri enim potest, ut per accidens maior virtus producat minorem effectum, ut ligum grave ad libras 10. aut supra, non tam gravitat descendendo per aquam, quam vel minimus lapillus. Idque propterea, quia partes ligi interspersum habent aerem, à cuius levitate impeditur ligni descensio, quod non est in lapide. Ita etiam decem partes ignis in tenui non tam calefaciunt, quam quatuor partes ejusdem ignis in denso, veluti ferre aut lapide.

28

VIII. Si duo comparantur ad tertium, hoc fit majus eorum: uno, minus eorum altero, tam id quo minus est majus eo, cui primo comparatur. Est ibid. § 6. Sic comparo ignem qui levis est cum aqua, quæ etiam levis est (Ascendit enim ex centro terræ supra terram) & cum alio levi, hoc est, aere. Hic levitas aeris est major levitate aquæ. Et eadem est minor levitate ignis. B. etiam aquæ levitas est minor levitate ignis.

29

IX. Ex adjunctione etiam apparet, quodnam magis aut minus tale sit. Veluti si duo adjungatur ei dem, & unum faciat aliud tale, alterum non, id est magis tale. Est ibid. § 7. Et simile est cum priori septimo & octavo.

30

X. Quo ablato relinquitur minus tale, id est magis tale. Est ibid. § 9. Ita charitas magis pertinet ad vitam

nam Christiana. Nihil ali quoque vita Christiana miraculorum.

XI. Quia sunt colora sunt. Et ibid. quidam quidem. Ita dicitur admixtum e de rudite.

XII. Quod magis tale. Ibid. § 11. R. quod magis talis est.

XIII. Propter magis tale est Arist. quod magis talis est. Propter quod magis talis est. Propter quod magis talis est.

Ut autem h obediens cont Homo punitur magis punitur. B. vinum nium propter no descendit de celis. Non cre omni moveret aut

fundam. c. 5. B. Beo angelo. Absur Igitur hanc ad positionum so finium, & non efficientibus.

Ut res plena sit vitam, propter quod

vitam Christianam, quam donam miraculorum. Nam si ab aliquo auferatur charitas, minus relinquitur vita Christiana, quam si auferatur donum miraculorum.

XI. *Qua suis contrariis sunt minus mixta, magis talia sunt.* Est ibid. §. 10. τα τῶν ἐναντιῶν ἐμικρὰ ἔσονται. Ita candidus est, cui minus nigredinis admixtum est, & doctior est, qui minus habet de ruditate.

XII. *Quod magis suscipit rei definitionem, id est magis tale.* Ibid. §. ult. Ita albedo est color disgregans visum. E. quod magis disgregat visum, id etiam magis album est.

XIII. *Propter quod unum quodque tale est illud magis tale est.* Arist. 1. post. c. 2. t. 15. Αὐτὸ διὸ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ἐν αὐτοῖς μᾶλλον ἔσονται ἀγαθὰ καὶ κακὰ, hoc est, Semper propter quod existit quoddam illud magis existit. Veluti patens diligit acceptorem propter filium. E. filium magis diligit. Ut axioma hoc explicemus, prius formamus objectiones contra illud.

Homo puniatur propter injustitiam, E. injustitia magis puniatur. Item homo est ebrius propter vinum. E. vinum magis est ebrium. Deus afflixit filium propter nos, E. nos magis afflixit. Christus descendit de caelo propter nos. E. nos magis descendimus. Non crederem Evangelio nisi Ecclesiae incommoveret autoritas, inquit August. contra Epist. Iudae. c. 5. E. Ecclesiae magis credendum est, quam Evangelio. Absurda haec sunt.

Igitur hanc ad rem dicendum est: aliquos hanc propositionem solum intelligere de subordinatione finium, & non esse veram secundum eos de causae efficientibus.

Ut res plena sit dico primo: In subordinatione finium, propter quod unumquodque tale est, illud magis

31

32

33

34

35

36

gis tale est. Veluti navigator movetur ad navigandum propter pecuniam. E. ad pecuniam, magis movetur. Egrotus movetur ad consulendum medicum propter Sanitatem. E. ad sanitatem magis movetur, quam ad medicum.

36

Secundo: præterea tamen philosophi intelligunt hoc, dictum de causis efficientibus, sicut & Aristoteles loc. usurpavit. Sed tunc limitandum est. Vulgaris limitatio est, (quam etiam Martyr attingit *Class. 1. L. G. c. 6. n. 10.*) intelligendum esse axioma de causis efficientibus totalibus seu adæquatis. Sed Zabarella lib. 2. post. c. 2. ad l. 16 p. 676. notat duas conditiones quæ requiruntur ad illius propositionis universalitatem. *Prima* est, ut attributum utriusque insit, si enim non insit, non poterit alterutri vel magis vel minus inesse. *Alter* est, ut suscipiat illud attributum magis & minus. Propter defectum prioris conditionis, non sequitur. Homo est ebrius propter vinum. E. vinum est magis ebrium quam homo. Nam utriusque (homini & vino) non inest ebrietas. Item homo propter injustitiam puniatur. E. injustitia magis puniatur. Nam injustitiæ non inest puniri. Propter defectum posterioris conditionis non sequitur. Filius habet animam, vel est homo, propter patrem. E. pater magis habet animam, vel est homo quàm filius; quia esse hominem, vel habere animam non recipimus magis & minus.

37

Sed quid nunc respondendum est ad dictam Augustini. Nam utraq; conditio convenit creditur & ad Evangelium & ad Ecclesiam. *Resp.* Augustinus loquitur de se adhuc Manicheo. In conversione autem plurimam sepe persuadent externæ, antequam profunditas religionis ex Evangelio vel scriptura cognoscatur. Igitur est elenchus à dicto secundum quod ad dictum simpliciter. Simile est quod Iob & Samaritani primum crediderunt in Christum pro-

perverbum m
n, sicut ad Christi
am mulieris, sed p
vult 41. 42.

Tertio est ob
majus propositio
n, ascendam esse
lium propter nos,
lius Dei descendit
gis volu in nostram
celo: Aut dis, des
pullis.

XIV. *Comparatio*
nra. Ita Arist. 7. P
ap. 2. la dulcedo
minor lineæ. S. c
rior fuerit an Bar
d malleus ædific
tem: an unior fi
ica? quia ad div
ertinet. Vide Z

Obiis: Deus &
puris, & ista
esp. Thomas, d
unt diversorum
la tamen quoru
am sub aliquo g
is secundum ex
vid ait esse Deu

XV. *Comparatio*
scaria. Omnis e
tractas. Cùm
am ad cogitand
neciam abduces
cari potest, qui
norum, quo e

pro

pter verbum mulieris *vers.* 39. Sed postea, cum venissent ad Christum, credebant non propter loquelam mulieris, sed propter sermonem ejus (Christi.) *vers.* 41. 42.

Tertio est observandum sæpe in applicatione majus propositionis congruenter qualitercunque affectendam esse vocem. Veluti Deus: affigit filium propter nos. E. nos magis affigere debet. Filius Dei descendit de celo propter nos. Ergo magis voluit nostram salutem, quam ut filius esset in celo: Aut dic, deficere hanc regulam in causis impulsivis.

XIV. Comparatio non debet esse inter res diversi generis. Ita Arist. 7. *Phys. cap.* 4. & Thomas 1 *part.* q. 6. *ap.* 2. Ita dulcedo inconvenienter dicitur major vel minor linea. Si equari non debent Averroes doctior fuerit an Bartholus: Item an ferra fabri, an verò malleus ædificatoris sit instrumentum utilius? Item: an utilior sit methodus Synthetica an analytica? quia ad diversi generis scientias isti ordines certineant. Vide Zabar. 2. *de Method.* c. 19.

Obiicit: Deus & creaturæ passim comparantur in scripturis, & ista tamen sunt diversorum generum. *Resp.* Thomas, d. l. *q.* 4. *a.* 3. *ad secundum.* Ex quæritur diversorum generum non possunt comparari, ita tamen quorum alterum sub nullo genere, alterum sub aliquo genere est, posse comparari in propriis secundum excessum unius supra aliud. Et tale quid ait esse Deum & creaturas.

XV. Comparatio ad res sacras, non debet sumi obsecris. Omnis enim comparatio dicitur obsecris, ad res distinctas. Cum igitur res sacræ referant intellectu ad cogitandum religiosè, tripe est simul intellectum abducere ad res prophanas. Ex his inferari potest, quid sentiendum sit de simili Zinaiorum, qui ostendere volent Christo datam

quidem potestatem non tamen potentiam, quem
admodum taurus habet quidem potestatem
rursus gregis, sed tamen non habet potentiam, &
Horret animus.

41

XVI. *Qua sunt æquivoca, non possunt comparari.*
Axioma hoc usurpat Aristot. 7. Phys. cap. 4. 2. 24.
comparatione mutuam. Æquivocatio autem in-
telligitur pugnare cum natura comparisonis, quæ
est ex parte mediæ comparisonis. Igitur quæ co-
veniunt in eodem tertio æquivoco, illa in eo non
possunt comparari. Veluti quia acutum æquivocè
dicitur de Style & morbo, & sonis & vino, idcirco
dici non potest: Stylum esse acutiorē morbo,
vino, aliisve.

CAPUT XXII.

DE COMPARATIS IN
QUANTITATE.

1. Comparata in quantitate sunt, quæ
sua collatione sunt æqualia vel paria aut
æqualia seu imparia.
2. Paria sunt, quorum quantitas est ut
Aristot. & Plato pares sunt doctrina. Petrus
Paulus pares sunt dignitate. Semen Abraham par
pulveri terræ, &c.
3. Notæ parium sunt, par, pariter, æqua-
quare, adæquare, equaliter, æque, non impar,
dispar, tantum, quantum, tot quot, toties quoti-
tamdiu, quamdiu, non magis non minus.
4. Imparia sunt, quorum quantitas

dive

diversa, ut Goliathus est major Davide.

5. Horum igitur aliud est majus aliud minus.

6. Majus est, cujus quantitas excedit.

7. Minus est, cujus quantitas exceditur.

8. Notæ imparium vulgo dicuntur hæ: Non tam quàm, non tantum quantum & sic in aliis negationibus paritatis. Item comparationes, ut major, minor, doctior, indoctior, nigrior, candidior. Item verba significantia excessum aut defectum, ut: eminet, superat, excellit, antecellit, præcellit, præstat, vincitur, superatur.

COMMENTARIUS.

De paribus sive equalibus.

Par bifariam sumitur. Aliquando sumitur absolute, & cum impari est differentia vel proprietas numeri, apud Arist. 1. post. t. 75. Atque tùm par dicitur numerus qui in numeros æquales, integros est divisibilis. Sic binarius est dividuus in duas unitates. Quaternarius in duos binarios. Quinarius autem sic non potest dividi. Dividitur enim vel in 2. & 3. vel in 1. & 4. qui numeri sunt inæquales, vel in duo & sem. item duo & sem. qui non sunt numeri integri. Aliquando autem par intelligimus comparatè, quod scilicet cum alio comparatur secundum quantitatem eandem. Et sic quicquid dicitur par, est alii par. Et significationi huic congruit ista, uà Rhetoribus compar est, quando duæ pares nunciantur clausulæ. Pares autem dicuntur clausulæ, quæ æquales sunt magnitudine aut numero.

ro Syllebarum. Vide Aristot. in *Rhet.* ad *Alexand.* cap. 28.

2 Scal. putat par dictum, à *παρὰ*. Par, inquit, lib. de plantis p. 339. rectissime quod non excederet. Quoniam juxta posita partes isdem limitibus præsiniuntur. Hoc fuit magis unde pars.

3 Ex superioribus apparet, cum comparata quantitate dicantur, tum paria & imparia, tum æqualia & inæqualia, quod id non fiat respiciendo ad distincta genera quantitatum, quasi scilicet dicantur paria vel imparia, respiciendo ad quantitatem discretam sive numerum; æqualia vero & inæqualia respiciendo ad quantitatem continuam. Nisi significatio illa paris & imparis, secundum quam complicatur cum numero, diversa est à præsentis adeo quidem, ut quæ sunt imparia Arithmetico Logico sæpe non imparia sint, sed paria.

4 *Æqualia*. Hæc altera vox est, per quam præter nostrum argumentum significatur. Sumitur etiam ambiguum. Specialiter æqualitas refertur ad quantitatem prædicamentalem. Sic accipitur s. *Metaphys.* cap. 14. Cum contra similitudinem & identitatem Aristoteles distinguens æqualitatem, ait eam esse in quantitate. Alias tamen etiam quæ sunt eodem genere vel specie, sunt æqualia genere & specie: Sic etiam intelligitur, quod est lib. *Catag.* cap. 6 §. 16. *Maximè proprium est, quantitatis dici secundum eam æquale & inæquale*. Generaliter autem æqualia dicuntur, non solum quæ eandem quantitatem habent (prout vox quantitatis prædicamentalis sumitur,) sed etiam in genere omnia ea, quæ eandem rationem, modum, essentiam, virtutem habent, & si sunt æqualia essentia, virtute, dignitate, &c. Et sic etiam Aristoteles intelligendus est, cum æquale & inæquale facit primas earum differentias, lib. 4. *Metaph.* c. 2. & lib. 1.

Vide Ramum
significatio nostra
Sic satis de defini
tionem ad explicat
nitendum est:

An parit a

Per quantitatem
dicamentalem, hoc
radistignitur ab
er quantitatem co
luma hujus quæ
de discreto) solum
anturea, quæ par
eque man in
nen Logice ferè o
rehenunt non
ertio quod sit qu
anum exempla
omo ac giga. Tæ
um comparatio
tem & Paulus a
um comparationi
risoteles & Plato
omparationis est
alii Apostoli. H
sic philosophan
onis comparatio
similia agnoscit
de Taurell. de
parte quæstio. 42
lūm quantita
te intensiva. Et
visiderando quan
tity perfectione
trando eam in eff

Rhet. ad Alexand.

Par. inquit, lib. 1.

quod dicitur. Quoniam

proportionem. Ha

comparata i

impatia, tum z

si respiciendo

quasi scilicet di

do ad quantita

alia vero & in x

continuum. Ne

secundum quan

ta est à present

ria Arithmetica

paria.

per quam prae

sumitur etiam

et creat ad quan

ecipiatur s. Meta

phorice & identita

litate, ac eam

quae sunt en

alia generis & sp

est lib. Casag. cap.

quantitatis dici se

Generaliter au

tum quae eadem

quantitatis prae

teriam in genere o

tem, modum, et

ant equalia esse

etiam Aristotele

de inaequale fac

etaph. c. 2. & lib.

De Comparatis in quantitate. 535

3. Vide Ramum ad lib. Categ. c. 7. & haec posterior
significatio nostro instituto congruit.

Sic satis de definito, nunc ut porro viam mihi
ternam ad explicandam definitionem Parium, in-
uendendum est:

An paritas sit in sola quantitate?

Per quantitatem nunc intelligo quantitatem præ-
dicamentalem, hoc est, illud entis genus quod cō-
radistinctur ab aliis prædicamentis, & dividitur
in quantitatem continuam & discretam. Estque
summa hujus questionis: An paritas (continua
& discreta) solum fiat tertium illud, in quo compa-
rantur ea, quae paria dicuntur. Igitur affirmatio est
Artemmanni in Syst. Log. lib. 1. f. 2. c. 4. p. 263. Alii ra-
tiones Logici ferè omnes sub paribus in Logicis cō-
prehendunt non solum ea, quae comparantur in
extensio quod sit quantitas, sed etiam alia. Illis igitur
parium exempla sunt haec etiam: *Pygmaeus aequus est
omo ac gigas. Fœmina aequa est homo ac mas.* Ubi ter-
tium comparationis est substantia, nempe homo.
Paulus & Paulus aequales sunt in Apostolatu. Hic ter-
tium cōparationis est relatio, nempe Apostolatus.
Aristoteles & Plato sunt aequales scientiâ. Hic tertium
comparationis est qualitas. *Paulus non minus laborat
alii Apostoli.* Hic tertium cōparationis est actio.
sic philosophantur omnes, qui sufficientiâ divi-
onis comparatorum, in paria & imparia, similia ac
dissimilia agnoscunt, quos supra recensui: quibus
idem Taurell. de ver. atern. pag. 316. Thomas etiam
parte questio. 42. artic. 1. æqualitatem ponit non
solum in quantitate Molis, sed etiam in quanti-
tate intensiva. Et addit, istam hic bifariam esse, 1.
considerando quantitatem virtualem in radice, h.
ipsa perfectione ipsius formæ vel naturæ, 2. consi-
derando eam in effectibus formæ. Ac primus qui-

dem effectus formæ est ipsum esse, altera est o-
ratio. Unde sic etiam æqualia sunt, quæ quæ h-
bent idem esse, & qualiter operantur. Et juxta h-
etiam personæ divinæ (quæ quantitatem Molis
habent) dicuntur æquales ab Athanasio in *Symb-*
Augustino lib. de *fid. ad Pet. c. 1.* Certè cum duas
ejusdem caloris, ejusdem inquam, quoad grad-
mus si eas similes dicamus. Possunt n. similes di-
si altera ad tres, altera ad quatuor gradus calor-
habeat. Optimè ergo non tam similes quàm æg-
les calore dicuntur res istæ. Vide Ramum l. 4. §. 4.
Dialect. c. 7. Confer, quæ aliàs de hac dixi in
tr. d. Log. c. 7. in *comment. num. 39* seqq.

7 Nos nunc sequimur vulgarem consuetudine
ut paritatem etiam extendamus ad ea, quæ com-
rantur ad tertium, quod quantitas non est.

8 Speciosa objectio est: Sic non remanere dis-
men inter similia & paria. Nam ut nunc visum est
paria etiam dicuntur, quæ conveniunt in qualitate. His præmissis,
men inter similia & paria. Nam ut nunc visum est
paria etiam dicuntur, quæ conveniunt in qualitate. His præmissis,
sicut dicebam pares esse res, quæ ejusdem grad-
calorem habent. At hæc definitivum esse sumi-
quæ in qualitate conveniunt. Commodius h-
solventur in sequenti capite, ubi vide.

Explicatur Definitio Parium.

Paria sunt quorum quantitas est una. Genus sub-
telligitur ex priorè Theoremate, quod scilicet
argumenta comparata.

10 Differentia assignatur iis verbis, quibus defi-
nuntur ab Arist. *Metaphys. c. 15.* *ἴσα ἢ ἰσότης ἐν*
qualia, quorum quantum (quantitas) unum (una).
tamen utrinque sensus idem. Aristoteles enim
stinguit *ἴσα* & *ἰσότης*, contra *ἴσα* eadem, quæ
eo definiuntur, quod sint illa, *ἴσα ἢ ἰσότης*, quorum
essentia eadem. Et sic sub iis, quæ hic *ἴσα* dicitur,
8-
9-
10-
11-
12-
13-
14-
15-
16-
17-
18-
19-
20-
21-
22-
23-
24-
25-
26-
27-
28-
29-
30-
31-
32-
33-
34-
35-
36-
37-
38-
39-
40-
41-
42-
43-
44-
45-
46-
47-
48-
49-
50-
51-
52-
53-
54-
55-
56-
57-
58-
59-
60-
61-
62-
63-
64-
65-
66-
67-
68-
69-
70-
71-
72-
73-
74-
75-
76-
77-
78-
79-
80-
81-
82-
83-
84-
85-
86-
87-
88-
89-
90-
91-
92-
93-
94-
95-
96-
97-
98-
99-
100-

De, alteri est apprehendit ea, quæ conveniunt in genere vel specie, ut videre est 5. *Metaphysic.* 9. Hæc, tamen nunc comprehenduntur sub paribus, prout prius exemplum parium ponebam, etiam ex eis, quæ genere conveniunt, ut *Pygmaeus aequus est homo ac gigas*. Deinde: Aristoteles ibi per quantitatem intelligit, quantitatem prædicamentalem. Hic autem ea vox latius sumitur, ut mox videbitur. Denique Aristoteles quantitatem requirit ad paritatem solum tanquam tertium comparationis, ideoque illa paria sunt, quæ conveniunt in alio quo tertio, quod sit quantitas: Nos autem quantitatem ponimus in definitione parium, non quasi ipsa semper aut solum sit medium, in quo paria conferuntur, sed voce quantitatis nos significamus modum, quo, quæ paria dicuntur, comparantur ad unum tertium, siue illud sit quantitas siue non, ut latius plenius dicam.

His præmissis, ut intelligatur nostra definitio, aptissime accuratissime observandam est, quod dicitur, quantitatem non venire ad definitionem parium, quasi ipsa semper sit medium huius comparationis. præmissis, quia sæpius contingit æquales dici, respectu alicujus tertii, quod non nisi improprie siue qualitas dici potest. Ita comparantur Pygmaeus & gigas in esse humano. At esse humanum, vel homo, nullo modo possunt dici quantitas. Sic ignis & sol comparantur in calefactione. At calefactio non potest dici quantitas. Et sic in aliis. Non tamen hoc volo, quasi paritatis tertium vel fundamentum nunquam possit esse quantitas. Contrarium enim evidens est, cum duos homines æquales dicimus longitudine. Duos agros æquales latitudine. Duos exercitus æquales numero militum.

Solum igitur quantitas ponitur in hac definitione, tanquam modus comparationis. Ergo sic paria sunt, quæ comparantur ad unum tertium, quicquid

KK 4 quid

quicquid hoc tandem sit, five sit quantitas, five qualitas, five substantia, five actio, five passio, hoc modo, ut una eademque ratione ista paria conveniant, hoc est, ut exactè & omni modo in eorum convenientia, in quo convenient, ut illud tertium magis vel minus, intensius vel remissius uni vel alteri non conveniat. Atque sic v.g. Pygmaeus & gigas paria sunt in esse humano, & proinde utrumque eorum in eadem quantitate habet esse humanum. Unum eorum non habet esse humanum magis vel minus, nec alterum intensius vel remissius, sed, ut uno verbo dicam, æque esse humanum competit utrique. Sic etiam duo milites sunt pares in fortitudine, & proinde utrumque eorum in eadem quantitate habet hanc qualitatem five fortitudinem, neque unus magis aut maiorem habet, quam alter. Sic in aliis.

13

Ex quibus etiam intelligitur alterum, quod aut dixi, nempe quantitatem hic non sumi prædicamentaliter, sed dici hic quantitatem unam & eandem cum extrema (res quæ comparantur) ad suum terminum convenient in eodem indivisibili modo, ordine, ratione, numero, magnitudine.

14

Sed inquis, cum illa exacta & omni modo convenientia significatur voce *quantitas una*? Resp. id est, inde, quia exacta ista convenientia concipitur à nobis sub ratione æqualis numeri & magnitudinis, per analogiam ad ista. At numerus & magnitudo sunt proprie quantitatis. Quid n. est (Pygmaeus & gigas) non minus & gigantem non plus hominem esse, utum hoc, & hunc isto. At plus & minus proprie sunt in quantitate. Sic & duos milites æqualiter fortes esse, est nihil aliud, quam in uno fortitudinem tantum esse, quanta est in altero, vel in uno fortitudinem tot gradus habere quot gradus ea

betio altero; At
primò sunt in qua
Et rursus ex his
parium & similium
sequi capite.

CANON

1. Paria non sunt, si
quæ paria sunt, non
itas ergo constituitur
que paria sunt, si
tem, non sunt amplius
sunt pares, si acci
tatem non tantam
neque utrumque; si ad
am addas vel detra
sunt amplius pares
Speciosum est.
Categ. 4. 7. § 7. 8. m
le dicitur magis
sunt idem. E. et
confirmatur: Na
rum alter movetur
quorum alter qu
Respondet, Arist
philosophico, se
etiam Tolerantia
quibus adde
Quod autem
Philosophica sic appa
rem & decem, qu
quàm quod 20.
cedunt. At ubi e
est paritas, sed ite
maiora, quæ sum
proprie loqui vel

bet in altero; At tantum & quantum, tot & quot
primò sunt in quantitate. Et sic in aliis.

Et rursus ex his nunc satis intelligitur discrimen
parium & similium. De quo tamen plenius erit
seq. capite.

CANONES DE PARIBUS.

1. *Paria non suscipiunt magis vel minus.* Hoc est,
quæ paria sunt, non sunt magis vel minus paria. Pa-
ritas ergo consistit in indivisibili. Ita quinq; & qua-
que paria sunt, si alterutrius eorum addas unum sal-
tem, nō sunt amplius paria. Lineæ duorum pedum
sunt pares, si alterutrius earum addas minimā quan-
tatem non sunt amplius pares. Calores duo, quo-
rum uterq; sit ad gradus octo, pares sunt, si alteru-
tri addas vel detrahas gradum caloris unum, non
sunt amplius pares, sed impares.

Speciosum est, quod obijci potest ex Aristot. lib.
Categ. c. 7. § 7. Simile & dissimile, æquale & inæqua-
le dicitur magis & minus. At æquale & par nunc
sunt idem. Et etiam par dicitur magis & minus. Et
confirmatur: Nam magis pares sunt ætate, quo-
rum alter novem, alter decem est annorum, quàm
quorum alter quinque est annorum, alter viginti.
Respondet, Aristotelem ibi non loqui in rigore
philosophico, sed locutione populari, ut existimat
etiam Tolertus & Conimb. ad lib. Categ. cap. 7. Ad. 1.

4. quibus adde Fontecam §. Metaph. c. 15. *quasitio.* §.
12. Quod autem locutio ista vulgaris & non philo-
sophica sit apparet. Nam cur magis paria sint no-
vem & decem, quàm 5. & viginti, est non aliunde,
quàm quòd 20. non tam excedunt 9 quàm 10 ex-
cedunt 5. At ubi est excessus accuratè loquendo, nō
est paritas, sed imparitas. Excessus enim pertinet ad
majora, quæ sunt sub imparibus. Si autem magis
proprie loqui velimus, dicendum est, 10 & 9. magis

inæqualia esse, quàm 9 & 20. Inæqualitas enim admittit aliquam latitudinem. Unde quæ magis appropinquant ad æqualitatem, illa minus sunt inæqualia, & e contra.

17

2. *Parium exacta est convenientia.* Hoc sequitur ex priori & sumitur ex Ar. *Metaph. c. 3* ubi constituens discrimen similitudinum & æqualium seu parium, ait, æquales lineas esse easdem, & æqualia quadrata esse æqualium angulorum; atque adeo in illa æqualitatem esse unitatem. Ac similis non requiritur, ut sit simpliciter eadem, sed satis habent, in specie conveniunt. Indeque majus quadratum potest esse minori simile, eodemq; modo lineæ inæquales possunt esse similes. Ita minus album potest esse simile magis albo. Ex quibus apparet lentus axiomatis nostri, qui est, quod parium longius major & exquisitor sit identitas quàm est similitudo, ut est in deum.

18

3. *Quod de uno parium affirmatur, id affirmatur etiam de altero & contra:* Velut, si calore dux res paræ sunt, tùm si una earum habet calorem ad gradum duos, etiam altera earum habet duos gradus. Et una earum non habet gradus tres caloris, nec altera habebit. Pertinentq; huc contrariæ consequentiæ factæ ex contrariis. Hæ non sunt parium conclusiones.

19

Cæterum intelligitur axioma de paribus in quantum, & quod paria sunt, h. e. respectu tertii, in quo paria comparantur. Extra hoc non valet axioma.

20

Æquipollentia axiomata sunt: *Parium est eadem ratio.* De paribus idem est iudicium. *Quod valet in re pari, valet etiam in re compari. Paribus paria congruunt.*

II. De imparibus.

21

De voce imparium & inæqualium. (Hæ enim æquipollentia sunt) judicari potest ex prioribus

que dicta sunt ad lib. 1. de plasticis p. 34. Impar, inquit, non per par enim malum dicimus.

Definitio etiam Aris est. Solum est parium quantitas hic oppositilli, quod 3. Met. cap. 9. Diver Quantitas diversa non eadem. &c. Runt quorum quantitas. Aris inæqualitatem definit. Obiicit. Definitio dicitur, imparitatem: vel quorum eadem duplicem significet totum, cum illius definitione contra hunc sensum. Ratio quæ indicat, non axioma. Si autem distinguatur complexum, quod est, habet hunc sensum non debet. Top. c. 6. s. 3. Et ut in definitione exceptionem, quod 6. s. 7. Fortassis nullum mihi nega

quæ dicta sunt ad vocem paris & æqualis. Scaliger. lib. 1. de planis p. 340. existimat melius dici *super par*. *Impar*, inquit, non perinde ac *par* è re ipsa ductum est *super par* enim melius. Verùm nos vulgarem vocem retineamus.

De definitione imparium.

Definitio etiam imparium ex isdem satis illu-
aris est. Solum est observandum: Cum dicitur Im-
parium quantitatem esse *diversam*, vocem *diversi*
hic opponi illi, quod non est idem. Sicut Arist. ait,
3. Met. cap. 9. *Diversum opponitur ei, quod non est idem*.
Quantitas diversa ergo idem est, quod quantitas
non eadem, &c. Ramus dicit lib. 1. Dial. c. 19. *Imparia*
sunt, quorum quantitas non est una. Et Arist. 5. Met. c.
22. *Avov, inaequale est, quod non habet aequalitatem*.

Obiicit: Definitio non debet esse negativa. E. ma-
lè dicitur, *Imparia sunt, quæ non habent æqualita-
tem: vel quorum quantitas non est una*. Resp. ante-
cedens duplicem habet sensum. Si igitur definitio
significet totum complexum ex definito & defini-
tione, tum illius sensus hic est, quod axioma conti-
nens definitionem non debeat esse negativum. Et
cōtra hunc sensum non peccat ista definitio. Nam,
negatio quæ in eo est, facit solum negationē pæ-
dicati, non axiomatis; quia copula ista postponi-
tur. Si autem definitio significat id, quod contra-
distinguitur contra definitum, h. e. solum id com-
plexum, quod est ex genere, & differentia, sit sen-
sum habet hunc, quod definitionis genus aut dif-
ferentia non debeat esse negativa, ut Arist. habet 6.
Top. c. 6 §. 5. Et tunc respondendum est? differentia-
m in definitione non debere esse negativam, cum
exceptione, quam ipse Aristoteles tradidit 6. Top.
cap. 6 §. 7. *Fortasse, inquit, necesse est, definitionem in*
nonnullis uti negatione, ut in privationibus. Nam cœ-
cum

21

22

cum est, quod non habet visum, &c. At impar & inaequale Aristoteli privationes sunt 3 Metaph. c. 22. Id tamen quo sensu intelligendum sit, supra dixi c. 19.

III. De divisione imparium in Majora & Minora.

23

Divisio hæc nascitur ex ipsa ratione imparis. Igitur impar dicitur negationem paritatis vel æqualitatis. Ita est, vel quia excedit aliud, quemadmodum 4. excedunt 3, vel quia aliud exceditur, quemadmodum tria exceduntur à quatuor. Et ista dicuntur majora. Hæc minora. Atque hæc sunt in omni imparitate. Est n. in omni imparitate aliquid excedens & aliquid quod exceditur, Arist. lib. 2. Top. c. 10. Locum majorum & minorum vocat οὐ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Ex eo quod est magis & minus. Et inde aliqui Latini Locum à magis malunt dicere, quàm locum à majori. Item locum à minus, quàm à minori. Sed inquirendum est.

In quo consistat excessus majorum & defectus minorum?

24

Aristotelici majus τὸ μᾶλλον vocant, non respectu rei, sed respectu probabilitatis. Ramus autem & illius Interpretes, ut & Keckermannus, alique majus vocant respectu rei. E. Aristoteli majus est quod est probabilius. Ramo autem & cæteris majus est quod est res major. Exempli gratia, cum sic arguo. Petrus non timuit facere sacrilegium. E. etiam non timebit furari. Hoc argumentum Aristotelis est à minori ad majus. Minus enim probabilis est, quod antecedit (facere scilicet aliquem sacrilegium) quàm quod sequitur (furari aliquem). At Ramo est à majori, quia majus, sive major res est quæ antecedit, (sacrilegium esse) minor, quæ sequitur (furari esse.)

Hæc à re existimo non admodum laborandum

est

esse, quia quæcumque semper pereoscitur, quam, qui disignum jori quomodelit placet locutio Rati-
cin Aristotelicorum
Et in majorum
mines sunt impa
majorum & mino
modo extra coll
bilitas in alterut
bilas locum hab
collatione. Et pr
re non est nisi in
dis) comparati
in Log. lib. 1. cap. 10
num Log. lib. 1. com

1. Resumantur
2. & siq. parti
te, sub quibus san
2. Quæ compar
eiusdem Speciei. M
qualitatem, ut A
re indicitur maj
ritatem, quæ in c
Nam in imparit
prehendat etiam
is, quam inten
proinde in do
tunc: Qui comp
sides laquidior
philomines fid
us doctus, doct
rationis veritatem
tamquam etiam soc

esse, quia quaecunque sententia horum accipitur, semper per eosdem Canones argui potest, illos inquam, qui dirigunt consequentias à minori & majori quomodolibet sumpto. Quanquam magis placet locutio Ramzorum, propterea, quia sententia Aristotelicorum non potest adæquari toti doctrinæ majorum & minorum. Cùm dico: Illi homines sunt impares futuræ gloriæ, comparatio est majorum & minorum. Et tamen non apparet, quomodo extra collationem Syllogisticam sit probabilitas in alterutra major vel minor. Nam probabilitas locum habet solum in sententiis earumque collatione. Et proinde probabilitas major minorve non est nisi in explicatis (non autem in contrariis) comparationibus, ut bene observavit Doun. in *Log. lib. 1. cap. 10 p. 319* Confer Bentham, *comparatio. num Log. lib. 1. comp. 6 p. 954. seqq.*

Canones de Imparibus.

1. Resumantur Canones, qui supra relati sunt *27*
 2. 2. & seqq. pertinentes ad comparata in diversitate, sub quibus sunt imparia.

2. *28*
 2. *28* *Quæ comparantur secundum magis & minus sunt ejusdem speciei. Magis & minus propriè referuntur ad qualitatem, ut Arist. docet lib. Categ. c. 8. In quantitate n. dicitur majus & minus Nihilominus ad imparitatem, quæ in quantitate est, pertinet hoc axioma: Nam in imparib. quantitas latè sumitur, sic ut comprehendat etiam quantitatem virtutis sive perfectio-
 nis, quam intensivam vocant, quæ qualitas est, & proinde in ea dari potest magis & minus Exemplum fiat: Qui comparantur in fide, ut alteri conveniat fides languidior alteri firmior, illorumque uterque nihilominus fidem habet. Et magis doctus & minus doctus, doctus est. Quilibet novit hujus orationis veritatem, mas est fecundior formiâ. E. femina etiam fecunda est. Ait Scalig. 1. de plantis.*

Pro-

Probat hinc Zabai. lib. de fac. anim. cap. 3. Et 1. de prima mat. cap. 9. potentiam agendi & bene agendi non differre specie. Rursus lib. de calore coelesti cap. 11. Et lib. 2. de qualitat. Element. cap. 6. probat, omnem calorem esse ejusdem speciei, etsi alius alio intensio sit. Item magis & minus album esse ejus speciei lib. de mixt. cap. 7. Rursus lib. 2. de mixt. gener. Et in cor. 1. non esse diversas putrefactionis species, etsi alii magis alia minus putrescant.

28

3. Ad unum majus vel minus magis, sequitur alterum majus vel magis. Est Arist. 2. Top. 10. § 3. Veluti supposito, quoddam voluptas sit aliquod bonum, sequitur id, quod magis voluptas est, esse magis bonum. Item supposito, quod injuriam facere malum sit majorem igitur injuriam facere, est majus malum.

29

4. Cum unum de duobus dicitur, & illi non inesse, cui magis verisimile est inesse, nec illi inesse, cui minus videtur inesse. Et rursus: si cui minus verisimile est inesse, inesse, etiam alteri inesse. Est Aristot. dict. loc. § 4. e. 7. Rhetoricorum. Veluti: Pontificii dicunt, tenacitatem justitiam esse perfectam. Igitur si non inesse quibus maxime verisimile est inesse (ut Apostolus qui peccata sua confitentur, ut videre est Rom. 7. nec inesse ceteris, Rursus si concupiscentia est in sanctissimis Apostolis, verisimile est, eam etiam esse in aliis hominibus. Sic Aristot. 2. Rhet. cap. 23. Diu non omnia sciunt, male minus homines. Et propinquos facile verberas, qui patrem. Si alii athenienses non sunt mali, multo minus philosophi.

30

5. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, ne id quidem, quod minus inesse videtur inesse. Si autem quod minus videtur inesse, inesse, etiam quod magis videtur inesse, inesse. Vide Aristot. 2. Top. 10. § 5. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

libram unam. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

6. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

7. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

8. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

9. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

10. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

11. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

12. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

13. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

14. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

15. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

16. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

17. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

18. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

19. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

20. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

21. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

22. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

23. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

24. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

25. Si per aliquem non poterit portare libram unam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus poterit portare libras decem, etiam poterit portare

librum unum. Si autem diversa genera esset domare maxime (et) potest etiam esse. Domare etiam generis sunt.

26. Cum duo de uno dicuntur, & quo magis videtur inesse, non inesse, etiam quod minus videtur inesse, non inesse.

De Comparativum in quantitate. 345

libram unam. Hic autem videndum ne transilitio fiat ad diversa genera. Neque enim, si Alexander potest domare maximum exercitum, (quod magis est) potest etiam docere vel profiteri, (quod minus est.) Domare enim exercitum & docere diversi generis sunt.

6. Cum duo de duobus dicantur, si quod magis videtur inesse, non inest, ne reliquum quiaem reliquo erit. Si autem quod minus videtur alteri inesse, inest, etiam reliquum reliquo inerit. Ibid. apud Aristot. §. 6. Ut si vir robustus non potest ferre 100. pondo. Etiam puer non poterit ferre mille pondo. Et si puer potest ferre mille pondo. Etiam vir robustus poterit ferre 100. pondo. Et hæc posteriora axiomata sunt apud Arist. (ut dictum est) quæ sic comprehenduntur a Dd. Colon. In Hispan. tract. 5. fol. 219. fac. 2. 1. Vel comparamus duo subiecta ad unum prædicatum, ut Rex non potest expugnare Caprum. E. nec miles. 2. Vel duo prædicata ad unum subiectum, ut rex non potest expugnare villam. E. nec civitatem. 3. Vel duo prædicata ad duo subiecta, ut rex non potest expugnare villam. E. nec miles civitatem.

Ad mentem Rami. Ista superiora axiomata sic proponi possunt. Si non inest quod minus est, etiam non inerit quod majus est. Item: si inest quod majus est, etiam inerit quod minus est.

Pertinent autem præterea huc axiomata, quibus cognoscitur unum altero dignius & nobilius esse. Ita enim habent imparem dignitatem. Ergo sequuntur ad ista.

C A N O N E S.

De comparata Entium nobilitate.

De nobilitate & præstantia Entium, quam unum habeat præ alio, dicturo, aliqua sunt præcognita.

32

33

34

35

gnosceda. Ig tur 1. nobilitas Eris semper est in
comparatione duorum, factâ in aliquo tertio. Un
de intelligitur, sicut comparatio aliâs solum arte
ditor penes unum al qno l tertium. Ita etiam se
esse aliquid nobilius altero in uno tertio, quod ta
men sit ignobilius eodem in tertio alio. Sic for
& compositû nobiliora, sunt quàm materia, abso
lutè, & tamen in Philosophia Aristotelica, in qu
tum ei tribuitur æternitas, est eadem istis nob
Sic etiam apud Aristot, cum motus celi & lux soli
sint æterna, et si accidentia sint, tamen considera
do æternitatem, nobiliora sunt, quàm aliqua su
stantia ut a finis mortalis. Et tamen absolute hi
tanquam substantia, istis est nobilior. Vide Zab
l. de missione c. 13 pag. 479. & de sensu agente cap. 8. H
autem hoc in omni axiomatum determinatione
subintelligendum.

II. Præcognoscendum. Optimam & potissi
mam nobilitatem Eris indicari ex operationibus
Operationes non fluunt ab essentia. Ideoque istarum
nobilitas indicat essentiam nobilitatem. Vide Co
nimb. l. 2. de celo cap. 1. q. 2. art. 2. in fin.

III. Præcognoscendum prætereaque axiomata
se Topica, Topicis autem axiomatibus sufficit
(non necessitatem, sed) qualemcunque præobabi
litem habere.

AXIOMA PRIMUM.

Quod est diuturnius & constantius, magis est nobilius
quàm id quod minus tale. Το πολὺν χρόνον ὄντων ἢ βέλτερον
ἢ ἀλγος αἰσθητέον ἢ ἡτοιοῦτο Aristotle. Top. cap. 1. §
Aliâs dici solet sic: Quo quid est diuturnius, eo est præ
stantius.

Ad determinationem autem axiomatis sciendum
est 1. Absolute ex quacunque longiori duratione
non posse fieri iudicium de maiori præstantia.

illas enim quæ
quis lapis qu
quod tamen secu
p. 119. & de
tracanti anni mag
mo verò quam Lora
vix se videtur diu
mai sumatur, long
nus apud Scalig
cillimus est Eleph
men Elephas aliis
bus præstantiora
Igitur a. De re
ei potest cum Ver
Tam scilicet diu
non habeat præ
quod est diuturni
a. de temp. cap. 7. C
æternitas ærum &
ius altero, si sit du
ætem aliquem. Per
ant ignobiliora
cilius, quæ me
quæ sunt ætern
proit Deus quæ
illorum erunt an
durant per ævum
nalis, quam forma
percum esse no
tam est querens
men istâ duratio
tionis humanæ.
tempore. Tum a
natione. Si hom
verò esset in æ
Luce. Pena æ

liās enim quercus nobilior esset quàm homo, & quivis lapillus quam rosa, quia diuturniora ista, quod tamen secus est. Vide Taurell. *part. 1. de rer. a. serm. pag. 219.* & Scalig. *exerc. 287.* Neque, inquit ibi, *trecenti anni magis quicquam sunt quam 300. dies, imo verò quam horæ tres: Quoniam aquè interit, quod vixisse videtur diu.* Sic etiam plantarum genus si simul sumatur, longè vius est, quam animalium genus apud Scalig. *exerc. 275.* Et inter animalia vivacissimus est Elephas, apud Arist. *4. de gen.* Neq; tamen Elephas aliis animalibus, vel plantæ animalibus præstantiora sunt.

Igitur 2. Determinatio duplex esse potest. 1. Dici potest cum Verlore *ex Comment. in 3. Top. in init.* Determinatio duplex
Tum scilicet diuturnius esse præstantius, si unum non habeat præminentiam ante aliud, nisi per hoc axiomatis.
2. Dici potest cum Perer. *libr. 12. de temp. cap. 7.* Cum tres ordines sint durationis, æternitas ævum & tempus, tum aliquid esse nobilius altero, si sit durabilius, excedendo totum ordinem aliquem. Per hoc igitur quæ sunt in tempore, sunt ignobiliora iis, quæ sunt in ævo vel æterna. Et rursus, quæ mensurantur ævo, ignobiliora erunt iis, quæ sunt æterna. Sic igitur à duratione nobilior erit Deus quàm alia, quia ipse æternus. Item nobiliores erunt angeli, quàm aliæ creaturæ, quia illi durant per ævum. Eodemque modo anima rationalis, quam formæ aliæ. Non poterit autem dici, quercum esse nobiliorem homine ex duratione. Nam etsi quercus sit durabilior quàm homo, non tamen istà duratione suà excedit totum genus durationis humanæ. Nam utrumque coram est in tempore. Tum autem quercus esset nobilior ex duratione. Si homo quidem esset in tempore; quercus verò esset in ævo vel æterna.

Dices: Porro æterna nobilior est quàm tem-

poraria;

ideoq; consequitur eruditionem p. opter divitias; nec tamen divitiæ sunt meliores eruditione.

Advertendum est *secundo*: Ea quæ sunt eligibilia propter aliud, esse duorum generum: aliqua *Eligibilia* sunt eligibilia propter aliud, ut non sint eligibilia a propter aliud propter se, sicut frænefactoria ars est eligibilis, sed *ad duplici* solam propter aliud, nempe propter equest. cm. *Si generis.*

enim quis nemo uteretur, nullus usus esset frænefactorum. Et hæc per se sunt eligibilia propter aliud. Alia autem sunt eligibilia propter aliud, ut etiam sint eligibilia propter se. Ideoq; his accidentale est ordinari ad aliud. Sic cognitio Physicæ ab aliquo eligitur propter Medicinam, quæ tamen Physica cognitio maximè per se est eligibilis. Hinc dico axioma in primis procedere de priori genere eligibilium. Nam quæ posterioris generis sunt, modo sunt nobiliora modò ignobiliora iis, ad quæ refertur, sicut apparet de Physica, quæ est nobilior Medicina, sicut ad artes Architectonicas sæpè refertur cognitio Matheseos, Geometrix & Opticæ, quæ tamen cum etiam per se eligibiles sint, neutiquam hoc ipso sunt ignobiliores Architectonicis.

III. Quo quid est difficilius, id est nobilius. Hoc axioma sumitur ex Aristotelis 3. Top. cap. 2. text. 14. *ἡ δὲ χαλεπώτερον (sc. αἰστώτερον ἐστὶ) μᾶλλον ἢ ἀπαιτῶμεν ἵκοντες, αὐτὴν ἐστὶν αἰστώτερον λαβεῖν.* Et quid est difficilius (est eligibilis) Charior enim nobis est eorum possessio, quæ non facile acquiri possunt.

Ad determinandum axioma ponendum est dubium. Igitur si difficilius est nobilius facilius scilicet actiones semivirtutum nobiliores esse quam actiones virtutum. Illæ enim difficulter fiunt, propter repugnantiam affectuum; hæ autem faciliæ, quia affectus sunt compositi & correcti per imperium rationis. Unde in universum signum comparandum.

rari habitus dicitur faciditas & hilaritas & constantia in operatione. S. gnium autem habitus nondum acquisiti difficultas operandi. Sicut difficulter discit tyro Logicæ, facilius autem artifex Logicus. Et sic in reliquis.

47
Objectio.

Quapropter ad intelligentiam axiomatis & dubii solutionem sciendum est ex Piccolom. grad. 2. Phil. Moral. cap. 7. in fin. & grad. 3. cap. 14. quod difficultas duplex sit, alia est ex dispositione & constitutione agentis, alia est ex parte objecti nobilioris & eminentioris. Igitur quod primo modo est difficultus, hoc non nobilius sed ignobilius est, sicut apparet in operatione tyronis Logicæ. Si quid autem sit difficile supposita agentis dispositione iusta perfectione, solum propter objecti eminentiam, illud demum est nobilius faciliori. Atque secundum hanc difficultatem nobilior gubernatio Reipublice quam domus privatæ, nobilior item operatio armæ, quæ occupatur ipsa in cognoscendis Reipublice immaterialibus quam illa quæ occupatur circa materialia & sic in aliis.

48

LV. Bonum quo est communius est est præstantius. Hæc axiomata sumitur ex Aristot. 3. Topic. c. 2. §. 19. ὅτι τὸ κοινὸν καὶ μετὰ τὸ κοινὸν, καὶ τὸ πρὸς τὸ κοινὸν, ἢ ὅτι μετὰ. Quæ cum alii communicare licet, sunt eligibilia in qua non licet communicare. Contrarium tamen videtur huic axiomati, quod ibidem dixit Aristot. text. 15. τὸ ἐκ τῶν κοινῶν αἰσθητῶν καὶ κοινῶν. Proprium est nobilius commune.

49

Ad intelligentiam & conciliationem horum, sciendum est ex Colonien. sub. in Arist. 3. Top. §. 29. 1. Quod bonum proprium sit melius commune, scilicet circa quod usus unus impedit usum alteri, quale quid est equus aliquis communis in ciuitate. Si quod a commune à pluribus possit potius impediuntur horum vel illius, ut patet in reg

regno, tum communi faciliori.

Advertendum quod bonum est præstantius, nam si per aliam

bonum a mis ex

præ bonum communi non facit ut he

possit. Neque communius, nobilior

quam autem, & si

maie Latini, Politi

itaque de bono

Piccolom. in Intro

ducte est argum

faciliori quam Be

limitato ad Rem

communis, pro

publ. & Oeconom

V. Quod si in

mitur ex Arist.

magis est argum

magis quæm (quod

aut: Monarch

quæm Aristot

monarcha etiam

tionem nobilio

in anima, hæc

probat Merap

am, quia maxim

Duo obijciunt

axiome ad ost

naturâ, quia

regno, tum communius bonum, est nobilius particulariori.

Advertendum præterea adhuc, communius bonum esse præstantius, si alioquin cætera sint paria. Nam si per aliam quandam conditionem particulare bonum nimis excellentem habeat nobilitatem supra bonum commune, tum communitas boni huius non facit ut hoc commune illi particulari acceptetur. Neque enim cerevisia tanquam bonum communius, nobilior est quam vinum, aut argentum quam aurum, & sic in aliis. Deducunt ex hoc axiomate Latini, Politicam esse nobiliorem Ethicam, quia ista agit de bono publico, hæc de privato, ut refert Piccolom. in *Introd. Phil. Moralis cap. 9* Sed invertendum est argumentum. Nam Politica agit de bono strictiori quam Ethica. Agit enim Politica de bono limitato ad Rempubl. Ethica autem de bono agere communius, prout est indifferens ad bonum in Republ. & Oeconomia.

V. *Quod est in nobiliori, id est nobilius.* Hoc axiomata sumitur ex Arist. 3 *Top. c. 1. & 11.* τὸ τῷ βελτιονὶ καὶ τιμωτέρῳ ἢ τῷ ἀρχον, αἰετὸν τιμωτέρον, οἷον τὸ ἐν ἡμέρᾳ ἀνθρώπων, καὶ τοῦ καὶ ἐπὶ τῷ σώματι. *Quod rei minori est honoratiori inest magis est eligendum, ut (quod inest) Deo (magis) quam (quod inest) homini, & (quod inest) animo magis quam (quod inest) corpori.* Hinc igitur probatur: Monarchiam esse nobiliorem statum imperii quam Aristocratiam vel Democratiā, quia Monarcha etiam est Deus. Idem probatur cruciationem nobiliorem quam sanitatem, quia ista est in anima, hæc in corpore. Sic Arist. *lib. 1. Met. c.* probat Metaphysicam esse scientiam nobilissimam, quia maximè conveniat Deo.

Duo obijciuntur: *Primo* igitur quidam usurpant hoc axioma ad ostendendum, quod ars sit præstantior naturâ, quia ars est in mente. Natura autem

LI 3 est

50

51

52

Objectiones

est infra mentem, & est etiam in iis, quæ mente carent. Vide Piccolom. grad. 5. Phil. Moral. cap. 58. Et tamen verè loquendo, ars naturâ non est nobilior. Deinde obijciunt quidam: Ignorantia est in mente, & vitia moralia in voluntate vel alia animæ parte. Sanitas autem est in corpore. Ergone. ignorantia & vitia moralia sunt præstantiora sanitate.

Resp. ad primum: in eo nullam esse difficultatem. Nam ars quidem est in mente, a quoque est accidentis alieujus rei valde honoratæ. Natura autem non est in subiecto minus honoratæ, quia cum sit substantia non est in subiecto, sed est ipsam subiectum. Et axioma autem sit comparatio duorum adjunctorum vel accidentium, quæ sunt in duobus subiectis nobilitate differentibus.

Ut autem posterius observetur, & sic axioma determinetur, Respondent quidam (Colonenses Top. f. 27. 12.) Aristotelis axioma intelligendum iis quæ positivè insunt. Nam de privationibus dicendum esse in oppositum. Sic ut enim habitus subiecti melioris est melior, ita privatio in subiecto pejor, ut proinde ignorantia sit pejor quam ægrotudo, quia ista dicit absente am melioris boni. Si determinatio non est sufficiens. Nam vitia moralia non sunt privationes, sed habitus positivi.

Idcirco dicendum est: Fieri in posito axioma comparationem non omnium Entium, tam bonorum quam malorum, sed bonorum solum. Sic igitur Bonum quod est in meliori, est etiam melius. Hæc determinatio sumitur ex dicto loco Arist. Nam in 100. 9. fecit subiectum sequentium propositionum, nempe non ægrotudo bonum.

VI. Quo quid est simplicius: id est præstantius. Cætanus de Ente ch. 6. 2. existimat: simplicitatē nō lam dicere nobilitatem in Ente, cum nō sit aliquid positivum sed privativum solum. Esse cum aliq

54
Colonenses
non determinatio.

Rejiciuntur.

55

56

implex, nihil est
sem partium. Sc
m. Dā. qui posit
Sancinas 4. dicit q
qu. 1. ad primum,
Cætanum hacit
Est enim simplie
orem nobilitatem
do imperfectione
positio imperfect
compositum hab
paribus. Quod a
sentem. At perf
quam dependens.
Cætanum, ut de
est dubium. Igit
posito tum sequ
quorū mīto, im
va corpore natu
miam enim rem
ridetur dixisse S
dem dicit exere
utimate Deo
itate ut mente
positione, ut he
loce hominem
compositionem
igitur primò
1. 140. Du
ammum & prin
leximū quod est
genere corpor
ius. ibi enim
am formarum,
estiam ad simpl
positiora quibulvis
fi.

simplex, nihil est aliud quam non habere multitudine partium. Sed tamen in oppositum sunt plerumque Dd. qui positum axioma usurpant. Videatur Soncinus 4. Met. q. 14. & Scotus libr. 1 sentent. dist. 8. qu. 1. ad primum, & Lycherus ex professo refutans Cajetanum hac in parte lib. 1 sentent. d. 8. quast. 1. part. 1. Et si enim simplicitas non inducat vel efficiat maiorem nobilitatem, tamen indicat eam, removendo imperfectionem compositionis. Nam quod compositio imperfectio sit, id patet ex eo, quia omne compositum habet dependentem perfectionem à partibus. Quod autem simplex est, habet independentem. At perfectio independentis nobilior est, quam dependens.

Cæterum, ut determinetur axioma, movendum est dubium. Igitur si simplicius sit nobilius compositum tum sequetur: Elementa esse nobiliora quovis misto, imo materiam esse nobiliorem quovis corpore naturali, etiam cælo & homine. Hominem enim rem esse maximè compositam videtur dixisse Scaliger lib. 2. de plant. pag. 359. unde idem dicit exerc. 140. sect. 1 pag. 472. Quædam appropinquare Deo, atque sic nobiliora esse, simplicitate ut mentes immateriales, quædam verd, compositione, ut hominem. Ubi satis aperte Scaliger docet hominem præstantiorem aliis esse, propter compositionem.

Igitur primò videtur distinguendum, cum Scot. d. l. exerc. 140. Duo esse simplicia, unum esse simplex & primum, ut Deus, sed aliud esse simplex imū quod est materia. Hinc dicendum: Quod in genere corporum simplicius est, hoc esse ignobilius, ibi enim simplicitas arguit absentiam plurimum formarum, & proinde indicat maiorem accessum ad simplex imum. Ita elementa erunt ignobiliora quibuscumque mixtis, cum mixta includant per-

57
Objectio.

58
Solutio.

fectionem Elementorum & habeant præterea per
fectionem propriam. *Ex nati. p. r. o. u. i. s. i. t. u. m. n. e. m.*
n. a. d. d. u. e. s. a. l. 2. d. e. g. e. n. & c. o. r. r. c. 8. Siquid autem
simpliciter sit in alio genere Rationum, cum per istam
simplicitatem eas Deo approximatur, igitur, propter
accessum ad simplex primum, videtur tunc sequi
major nobilitas. Et sic Angeli sunt nobiliores quibus
bulvis corporibus. Ita in totum sentit Gerhard. de
monte in *Thom. de ente & essentia* fol. 4. a.

39 Sed tamen plena non est determinatio. Nam in genere corporis, solum est simplicius; quam quoddam mistum. & tamen istud hoc est simplicius. Dicimus ergo, cum F. Suarez. *disp.* 30. *Met.* 4. *num.* 1. Non semper absolute, quod est simplicius, idem est nobilius. Est aut simplicior pars quam totum; non est tamen perfectior, & similiter accidens sepe est simplicius quam substantia, licet sit inferiori ordine & gradu entis. Sic & omne genus est simplicius specie. Species enim propter adjectionem differentie ad genus, habet peculiarem perfectionem. Omnes istas quæ in genere sunt. Et tamen genus est ignobilius specie. Sistendo igitur intra eundem ordinem, ac cæteris paribus, simplicitas perfectionem indicat.

VII. *Actus est nobilior potentia* Ergone actus nobiliorum esse, melius & nobilior est, quam esse potentiarum? Respondendum est: determinandum ex axioma ex Arist. l. 9. Met. c. 9. ὅτι βελτίων τῆς ἀκίνητης διαίτης ἐστὶν ἐκείνη, ἐπὶ ἣν κινεῖται χεῖρον ἐστὶν ἐκείνη. τῆς διαίτης hoc est, in bonis melior est actus quam potentia. In malis autem melior est potentia quam actus.

VIII. *Agens nobilius est patiente.* Hoc axioma
 nitur ex Arist. l. 5. de an. c. 19. *Τὸ κινεῖν ἢ ποιῆναι*
πλεονεκτεῖ, h. e. *Agens est nobilius patiente.* Adverci
 dum autem est 1. In isto axioma fieri comparat
 onem trium duorum, quorum hoc patitur

nt prateren per
sto, & istud agit in hoc. Ideoq; agens nobilius est
patientē, eo scilicet, in quod agit. Al' as autem, si
comparatio fiat ad diversa, non procedet axioma.

Deinde advertendum est ex Zabar. l. de reat. c. 4.
Actionem bifariam sumi, uno modo pro impressione
alicujus gradus qualitatis, altero modo, pro impres-
sione tali, ut sequatur victoria adversus patiens. Hoc
posteriori modo sumitur, cum dicitur: actionem
heri à potiori vel valentiori. Hinc autem in pro-
portione, Agens dicitur, uno modo, omne illud,
quod alteri aliquem gradum alicujus qualitatis
imprimat. Altero modo dicitur illud, quod nō qua-
let cumq; qualitatem alteri imprimit, sed quod il-
lud totum transmutat.

Hinc dico: axioma intelligendum de agente se-
cundum posteriorem significationem. Nam ut cla-
rum est ex doctrina de reat. c. 4. frigidum ad gra-
dus tres, agit etiam in calidum ad gradus octo, &
tamen frigidum ad gradus tres non est nobilius
calido ad gradus octo. Agitur frigidum, imbe-
cillius calidiori, solum imprimendo calidiori gra-
dum aliquem. Illud autem, calidum videlicet, non
solum frigido imprimit aliquos gradus, sed etiam
vincit, ita ut frigidum non tam egisse quam passum
esse dicatur.

Tertio advertendum: rationem hujus axiomatis
peti posse ex priori. Agit enim agens, in quantum
est actu, & patitur aliquid, in quantum est potesta-
te ad aliud. Unde, si actus nobilior est potentia, a-
gens quoque nobilius erit patiente. Vide Zabar. de
part. an. c. 8. Hinc inferendum: eandem determina-
tionem hic valere, quæ valuit de comparatione a-
ctus & potestatis, quod scilicet verum sit solū axio-
ma de agente in bono. Unde non sequitur, decipiens
est agens, & is qui decipitur est patiente. R. si agens

Et sic patet.

fit præstantius patiente, sequitur decipientem etiam esse præstantiorem iis quos decipit.

65

IX. Quod est origine posterius, id est præstantius. Hoc axioma sumitur à Philosophis ex Arist. 2. Phys. c. 7. ubi dicit Arist. ὅτι τὸ πῦρ αὐτὸ ἐξ ὧν τὸ πῦρ αὐτὸ ἐξ ὧν. H. e. id quod generatione posterius est, naturæ prius esse. Et id rectè quidem. Nam per naturam præhæc non potest intelligi aliud, nisi quod secundum ordinem naturæ generantis prius dicitur. Contra: distinguitur enim ab illo, quod est prius secundum ordinem generationis. At quod secundum ordinem naturæ intendens est prius, id proculdubio nobilius est, quia quod intenditur à naturâ, optimum solet esse, cum ad illud ordinentur alia.

66

Ex hac deductione evidens est determinatio axiomatis. Neque absolute dicendum est, quod posterius origine, esse perfectione prius. Pendet enim sæpè ex perfectionibus viliora, sicut & accidentia origine posteriora sunt substantiis. Dicatur ergo: Posterius origine, est præstantius, si prius ad posterius ordinentur. Solum ea sententia vera est, inquit Piccolomineus grad. 3. Phil. moral. cap. 39. ordinis formarum. Et graduum perfectionis in eadem generabili recipiendorum, dum præcedens parat prosequente. Inde ergo colligi potest, animam rationalem nobiliorem esse quam sunt animæ alie, quæ propter hanc sunt istæ.

67

X. Corpus animatum est nobilius in animato Obicitur: cum cælum esse ignobilius formicâ, plantâ & quavis bestia. Hæc enim sunt animata, illud vero animâ caret. Hic igitur occasione huius axiomatis quaeritur:

An cælum sit ignobilius quavis re animatâ?

Aristoteles videtur pro-negante sententia esse dicere

De Co
lib. 2. de cæ
us) propterea corp
stantiorem habet
artibus distat. Ide
& passim ubi im
corpus cælum app
figura, moru, su
int nobiliora in
ficare, illud etiam
rem est axioma pr
ita non mato.
Ad decidendas
axiomaticas veritas
Arist. 2. Concl. 67.
ius quavis re ani
axioma facile con
candi de nobil
et superiorum, 3. 6.
rales & animales
reum in animato
Igitur missa h
dicendum esse in
nissariam con i
um suam, vel j
rae. Igitur pri
quidem, & sic
teriori,
Sed hæc sent
nar. Unâ, quod
dicat: quod cæ
possit dici anima
trest, quam na
turâ homine h
Tertio aliqui
dicit Pericles,
dicatur nob

dicens: lib. 2. de cælo cap. 2. text. 16. Est quoddam (corpus) propterea corpora, quæ sic circa nos sunt, separata, præstantiorem habens naturam, quantum plus est istis corporibus distat. Idem docet Arist. 1. de part. an. c. 1. & passim ubi immortale, divinum, divinissimum corpus cælum appellatur. Idemque confirmatur à figura, motu, substantiæ simplicitate, quæ cum sint nobiliora in cælo, quam aliis, videtur indicare, illud etiam nobilius esse. In oppositum autem est axioma propositum: Animatum est nobilius inanimato.

Ad decidendas hæc difficultates, sunt qui negant axiomatis veritatem. Sic enim Matæsius sent. 1. q. 2. art. 2. Concl. 67. existimat: Cælum esse præstantius quavis re animata præter hominem. Verum axioma facile confirmatur. Nam optima ratio iudicandi de nobilitate rei sumitur ex operatione ut supra num. 36. dictum. Operationes autem vitales & animales simpliciter sunt nobiliores, quam rerum inanimatarum operationes.

Igitur missâ hac sententia, negant aliqui Cælum dicendum esse inanimatum. Unde ajunt: Cælum bifariam sumi, vel solum secundum corporeitatem suam, vel junctâ etiam sibi intelligentiâ motrici. Igitur priori modo cælum esse inanimatum quidem, & sic ignobilius etiam; tamen non posteriori.

Sed hæc sententia duabus falsis hypothesib. nititur. Unâ, quod cælum moveatur ab intelligentiâ alterâ, quod cælum, si moveatur ab intelligentiâ, possit dici animatum, quod tamen non magis dici potest, quam navim esse animatam, quia moveatur ab homine habente animam.

Tertiò aliqui determinant axioma. Sic igitur dicit Pererius, libro 2. Phil. nat. cap. 6. ut animatum dicatur nobilius inanimato, comparationem fieri

68

Solutio Matæsi.
Refellitur.

69

Solutio aliorum.

70

Refellitur.

71

fieri debere in his, quæ sunt ejusdem generis
ordinis. Quoties in mortalibus, inquit, animata
nobilius est inanimato; sed animatum mortale non
nobilius inanimato immortali. In corruptibili, quæ
est cælum.

72
De his
notis.

Nos pro decisione questionis & intelligentiæ
axiomatis dicimus primò: Axioma esse genera-
quod corpus animatum cujuscunq; generis sit,
ve sit perfectum sive imperfectum nobilius sit q
animatum. Id enim confirmatum est ante, contra
Marfilium, ex utrorumque operationibus. Et h
ad eò verum esse putat Augustinus, ut soli muscæ
quæ est animal imperfectum, præferat l. de du
ar. c. 4. Vide Colleg. Conimb. l. 2. de Cæl. c. 1. q. 2. n.
Ex hoc statim sequitur: Cælum etiam igitur nobili-
dicendum esse, quam quamvis rem animatam. Pro-
quæquam de bestiolis imperfectis videatur de-
rum esse, eas cælo præferre, si tamen admittamus
alias bestias cælo nobiliores esse, jam quicquid
cælo has anteponit, idem etiam bestias rel. quæ
cidem præponit.

73

Dicimus 2. Bt si cælum ignobilius sit quavis
animatâ, possunt nihilominus media inveniri,
cundum quæ dicatur etiam cælum præstantius
serebus animatis, qualia fortasse esse possunt
quæ in principio allata sunt, de motu circulari,
gura rotunda, &c. Ita sentit Thomas 1. part. q. 70.
3. ad 2. Ubi differit, animal simpliciter nobilius
ic cælo, cælum tamen secundum quid, si nobi-
lius animoli, tum quia forma ejus in totum per-
cit materiam, ita ut sit inseparabilis, nec amplius
sit in potentia ad aliam formam, quod non facit
anima in animali, tunc etiam propter motum, qui
nobilitiori motore. Hæc Thomas verè quidē qua-
tum ad rem principalem, non autem quantum
exempla. Videatur idem l. 1. contra gentes c. 29.

XI.

XI. Ingenit
hæc est ingen
s. B. ista est h
orma enim est p
tibilis. Illa actus
perfectivum &
potestate. Btali
qua quæ sunt in
æ a forma, mala v
ut. 1. formam mat
phosph. inc. d. 1. M
natura. Igitur dic
vac. 4. Ingenerab
o. quod propter
enerationem, ur
pro eo, quod prop
enerationem
ne materia est i
generabile prim
ocess nobilius g
erabilitas indic
XII. Incorr
tunc iterum vid
im formâ. Na
nam in corrup
dos, corruptu
at. Eadem est i
versâ.
Dicendum: I
ne sunt ejusdem
at materiz vel
que enim quæ
nobilitior est q
nobilis. Vide Per.
Addi tamen
pnt, ut nec natu

XI. *Ingenerabile est præstantius generabili.* Atqui materia est ingenerabilis, Forma autem generabilis. R. ista est hæc nobilior, quod tamen absurdum. Forma enim est perfectiva, materia autem imperfectibilis. Illa actus rationem habet, hæc potentia. At perfectivum & actus nobiliora sunt perfectibili & potestate. Et alioquin dici solet à Peripateticis: bona quæ sunt in corporibus naturalibus proveniunt à forma, mala v. à materia. Et ipse Arist. l. 1. *Phys. c. 1. & 13.* formam materiæ præfert *Καὶ μᾶλλον φύσις αὐτῆς (μορφῇ) τῆς ὕλης. Magis natura est hac (formæ) quam materiæ.* Igitur dicendum est, ex Pererio l. 6. *de formæ.* 4. Ingenerabile bifariam dici, aliquando pro eo, quod propter suam perfectionem est supra generationem, ut intelligentia; aliquando autem pro eo, quod propter suam imperfectionem est infra generationem, tanquam prope nihil existens, & sic materia est ingenerabilis. Igitur quod est ingenerabile primo modo, ut sit supra generatio, hoc est nobilior generabili. Posterior autem ingenerabilitas indicat imperfectionem.

XII. *Incorruptibile est præstantius corruptibili.* Hinc iterum videtur sequi, materiam esse nobiliorem formâ. Nam forma est corruptibilis, materia autem incorruptibilis. Si enim corruptatur v. g. bos, corrumpitur ejus forma. Materia autem manet: Eadem est in bove & cadavere, etsi sub forma diversa.

Dicendum: Incorruptibile esse nobilior, in iis quæ sunt ejusdem ordinis & rationis, ut si ambo sint materiæ vel formæ vel compositæ substantiæ. Neque enim quantitas cæli, quæ est incorruptibilis, nobilior est quàm formæ equi, quæ est corruptibilis. Vide Per. l. 6. *de formæ c. 4.*

Addi tamen potest: Si incorruptibile aliquid sic sit, ut nec naturalem nec obedientialem potentiam

74

75

76

77

etiam habeat ad non esse, cum simpliciter esse non quod est produ-
lius. Et sic solus Deus est incorruptibilis. De quo, quod est p. 100
sic D. August. l. 7. Confess. c. 4. *Verjam inveneram* ut amen non est ve-
lius esse incorruptibile quam corruptibile, ideo eo (De) Ya Deo nunc cre-
quit quid esses, esse incorruptibilem confiteor. Neq. remaneatibus genit-
ulla anima unquam potuit, poterit cogitare intra eundem ord-
quid, quod sit se melius, qui summum & optimum productum per er-
bonum es.

78.

XIII. Quorum causae sunt praestantiores, ea ipsa, dum ad hoc retin-
praestantiora. I. In primis verum est axioma de quorum est axioma
fis conjunctum sumptis. Igitur si quid omnes credens. Actio enim
fas nobiliores habet, quam aliud, est quoque praestantioris alio no-
bilibus.

80.

II. Scilicet etiam verum est de forma. Nobilitas in genere. Na-
eum Entis sumitur a nobilitate essentiae. Essentia habetur. Deniq.
autem ejus nobilior est, cujus forma est nobilior servanda sunt illa.
Est a hoc vel tota essentia vel ejus pars potissima, hoc ipsa sunt ma-

81.

III. De fine itidem hoc efficitur a Turelman & furo. Re quor-
l. 5. Conj. Dial. c. 16 Quod, quorum nobilior est finis boni. Exo-
ca sunt nobiliores. Hinc Scal. ex. 187. B. 90, inquit, item de judici-
ricum & uvam & asellum etiam, qui ad molas & XIV. Quod lo-
auro, adamanti, Elephanto, anteposuerim. Summus est eo quod
admiranda, quorum, officium siue finis est, mira-ctia & temper-
la conservare. Miraculum autem unum in natura istis laqueis
homo. Ab his autem ipsa non ab illis conservatur. XV. Quod lo-

84.

IV. De materia distinguendum est. Verum enim Top. c. 1. 9. 13. Ita
videtur esse solum de materia immanente. Unde est in certa
vestis de serico praestantior est quam de lino. Nihil in Symmetria
autem procedit de materia transeunte. Namque priora sunt
mea nobilior est quam terra, Et tamen primus homin. c. 1. ubi pri-
mo ex terra factus nobilior erat quam homin. c. 1. statuit eam quae
post eum geniti ex semine, vide Turel part. 3. de hoc est, colido &
ater p. 142. Atque sic nec femina nobilior est virum quae est ex
qua ista (Eva) facta sit ex costa, hic autem (Adam) factus sit de limbo terre.
mus factus sit de limbo terre.

V. Si verum sit de efficiente, cum sequetur, XVI. Eligibile
quod

quod est productum per creationem nobilius esse
 eo, quod est productum per generationem. Hoc
 tamen non est verum universale. Neque enim rana,
 si a Deo nunc creetur nobilior erit quam homo ex
 parentibus genitus. Si tamen intelligatur axioma
 intra eundem ordinem Entium ad quatuor possit hoc
 productum per creationem, nobilius esse alio pro-
 ducto per generationem, nobilior, inquam, quan-
 tum ad hoc tertium. In moralibus autem semper
 est axioma ut verum est axioma, nisi contingenter & per acci-
 dens. Actio enim moralis hominis, moraliter præ-
 stantioris alio, nobilior est quam alterius, veluti a-
 ctio temperantis quam continentis. Dico: Nisi
 contingenter. Nam boni etiam quandoque graviter
 labuntur. Denique hic de causa corruptente ob-
 servanda sunt ista: Quorum corruptentia bona
 sunt, ipsa sunt mala. Exemplum est de Magistratu
 & furto. Et quorum corruptentia sunt mala, ipsa
 sunt bona. Exemplum est de iniquo iudice cor-
 ruptente iudicium.

XIV. Quod semper aut ut plurimum utile est, me-
 lius est eo quod alio quando est; Top. 2. § 6 Sic ju-
 stitia & temperantia sunt præstantiora fortitudine
 quia istis sæpius, hac ratione utimur.

XV. Quod est in prioribus id est præstantius. Est 3.
 Top. 1. § 13. Ita sanitas est præstans orrobore, quia
 hæc est in certa constitutione ossium & nervorum,
 illa in Symmetria calidi & frigidi, humidum & siccum,
 quæ priora sunt nervis & ossibus, ait Arist. 2. de par-
 tibus animalium. ubi primam compositionem in animalibus
 statuit eam quæ ex Elementis vel eorum virtutibus
 hoc est, calido & frigido, humido & sicco. Secun-
 dam quæ est ex primis illis in partibus similibus
 nervis, ossibus. Tertiam quæ est in partibus orga-
 nicis, ut facie.

XVI. Eligibilius est, quod eligis potius vir prudens
 & bo-

33

84

85

Et bonus, aut lex recta, aut cuiusq; rei studiosi, qui de
ius lectione versantur quia tales sunt, aut ii qui in
quoq; genere scientes sunt, aut quacumq; plures omnes
eligant in arte Medica, quod plures vel omnes Medici
ligunt. Singula horum clara sunt. Sumiturq;
non ex 3. Top. c. 1. §. 4.

XXVII. Quod est in genere, nobilius est eo quod
genere non est. Ita nobiliora sunt abstracta con
cis, ut iustitia iusto 3. Top. c. 1. §. 3.

XXVIII. Quod est per se tale, nobilius est eo quod
per accidentale. 3. Top. c. 1. §. 6. 7. 8.

XXIX. Finis est nobilior in qua ad finem diriguntur
Ex duobus autem id, quod ad finem propius accedit
Top. c. 1. §. 14. 15.

XX. Possibile est nobilius impossibile. Ibid. §. 19.

XXI. Cuius efficientis finis est nobilior, id est mi
lius §. 19.

XXII. Quod per se est pulchrius, honoratius est
stabilis, id est nobilior §. 10.

XXIII. Cum duo sunt valde ad invicem vicia
(περιπλήκτια) nec possumus cognoscere, quia unum
zere praestet, ex consequentibus iudicandū est. Cui enim
consequens est maius bonum, id est ceteris rebus
gibilis. Et si utrinque consequentia mala
cui minus malum est consequens, id est magis
gendum 3. Top. c. 2. §. 1.

XXIV. Plura bona sunt anteponenda paucioribus
aut simpliciter, aut quando altera in alteris sunt, pa
ciora in pluribus 3. Top. c. 2. §. 2.

XXV. Eadem cum volupratis sunt magis eligibilia
quam sine voluptate §. 3.

XXVI. Eadem cum dolore (indolentia) magis
sunt eligibilia, quam cum dolore §. 4.

XXVII. Quo tempore magis valet, eo tempore
magis eligibile. Ita magis eligibilis est prudentia
senectute, quam in pueritia §. 5.

- XXVIII. Id quod si omnes habeant altero non ege-
mus magis est eligendum quam id, quod si omnes habe-
ant, indigemus reliquo. Sic iustitia nobilior est for-
titudine. Si enim omnes iusti sint, non opus est
fortitudine. At si omnes fortes sint, opus est iusti-
tia. §. 7.
- XXIX. Quorum corruptiones sunt magis fugien-
dae, ea sunt magis eligenda. Itemque, cuius contrarium est,
magis fugiendum, id est magis eligendum. Cont. 2 est in
generacione. Quorum generaciones sunt magis eligen-
dae, ea ipsae sunt magis eligenda §. 8.
- XXX. Quod tunc vel melius est similis, id est no-
bilis. Excipe si illud alioquin sit ridiculum. Sic
simia similior est homini, quam equus. Et tamen
homo est melior. Top. 2. 2. §. 9 10. 11. 12.
- XXXI. Bonum quo est illustrius (ἐπιφανεστερον) eo
est nobilius. §. 13.
- XXXII. Quod à malo magis segregatum est, est
magis eligibile §. 16.
- XXXIII. Si hoc simpliciter est illa melius, etiam il-
lus optimum est melius huius optimo. Si homo est me-
lior equo, etiam optimus homo est melior optimo
equo. §. 17.
- XXXIV. Si optimum optimo est melius, etiam sim-
pliciter est melius. Si optimus homo optimo equo
est melior, etiam simpliciter homo est melior equo
simpliciter §. 18.
- XXXV. Quae erga amicum agere volumus, sunt
utiliora, quae erga quemvis, ut verè benefacere;
quam videri benefacere §. 20.
- XXXVI. Quae ex abundanti, necessariis sunt melio-
ra, ut bene vivere melius est quam vivere simplici-
ter §. 12. Hic addit Arist. quod est melius non ra-
tione habere esse eligibilis. Fortasse inquit, magis eli-
gendum est, quod est necessarium. Melius autem
est, quod est ex abundanti.

107

XXXVII. Eligibilis est, quod sine alio eligitur
 illud autem non sine hoc §. 23.

108

XXXVIII. Si duorum alterum negemus, ut re-
 quum videatur inesse, illud est nobilius, quod videri vo-
 lumus inesse. Ut: laboriosus nos esse negamus, ut
 decemur in quibus ingeniosi §. 24.

109

XXXIX. Cujus absentiam qui moleste ferunt
 nus: reprehendendi sunt, id est optabilis §. 25. Et cuius
 absentiam qui non agere ferunt, magis reprehendendi
 sunt, id est optabilis §. 26. Ita liberi sunt melio-
 ritatis, quia magis reprehendendi sunt qui non
 gratia ferunt amissionem liberorum, quam qui di-
 tiorum.

110

XL. Eorum quae sub eadem specie continentur, quae
 habet propriam virtutem, nobilior est eo, quod non ha-
 bet. 3. Top. c. 3 §. 1. 1.

111

XLI. Si alterum bonum efficit id cui adiungit
 alterum non, prius est nobilior. Si vero ambo efficiant
 est praestantius, quod magis efficit. 3. Top. c. 3 §. 4.

112

XLII. Coniuncta sese consequuntur in nobilitate
 comparatione. Si iuste agere est nobilior quam for-
 titer agere, Etiam iustitia est nobilior fortitudine.
 Et cetera. Ibid §. 5.

113

XLIII. Si alterum sit majus bonum, aut etiam
 majori majus, alterum bonum minus, illud est nobi-
 lius. §. 6. 7. Ibid §. 6.

114

XLIV. Cujus exuperantia est optabilior exuperantia
 alterius, id est nobilior. Ita eligibilior est amicus
 excellens, quam divitiae excellentes. Et, sic ista
 melior, §. 9.

115

XLV. Quod sibi quicquam, magis propter se parum
 quam propter alium, id est huic anteponendum, ut ar-
 citia divitiis §. 10.

116

XLVI. Qui ab eadem re ablato, quod relinquitur
 est minus, illud est majus. §. 13.

DE COMPARATIS IN QUALITATE SIMILIBUS AC DIS-
SIMILIBUS.

1. Fuerunt comparata in quantitate sequuntur comparata in qualitate.
2. Comparata in qualitate sunt, quæ ex comparatione dicuntur similia aut dissimilia.
3. Similia sunt quorum qualitas est eadem, ut vita hominis est instar fumi.
4. Ad similia pertinent etiam parabola, analogia.
5. Analogia est similitudo composita trium vel quatuor terminorum, ut sicut se habet aurum ad ignem, ita etiam amicitia ad aurum tempus, quoad utriusque probationem. Item sicut se habent 2. ad 4. Ita 4. ad 8. utrumque quoad proportionem duplam.
6. Parabola est imago multiplicata, seu similitudo Parabolica est, cum plura unius accidentia habent imaginem ad rem aliam. Sic à seminatione potest sumi parabola ad ministerium verbi.
7. Pertinet etiam ad locum similitum Loca à translatione.
8. Translatio est verbi à propria significatione ad impropriam propter rerum significatarum similitudinem accommodatio.

tio. Ut si amor est veluti ignis. E. facile pro-
ditur suo lumine.

10. *Disimilia* sunt, quorum qualitas est
diversa. ut: Impii non sunt sicut beati. Hi
permanent. At illi disperguntur ut pulvis
Psalm. 1. v. 3. 4.

COMMENTARIES.

De vöte similitis.

1. Similia dicuntur, quorum est eadem qualitas, specialiter sumendo qualitatem, secundum quod ab omnibus entium generibus distinguitur. 1. intelligo Arist. 5. Metaph. c. 15. cum ait: *ἡμοιωμένον ποῖον ἴσως πλείον*. Similia quorum qualitas eadem. Rex hac figuram fictione Armand. de Bello Vitrast. 2. term. cap. 213 facit quatuor genera similitudinum. pro numero specierum qualitatis. Vel enim similitudo est in habitu & dispositione. Res sic similes sunt, qui comparantur in doctrina vel scientia. 2. Vel est in potentia naturali, ut cum duo comparantur in eadem potentia visiva. 3. Vel est in qualitate patibili, ut: Cum duo comparantur in calore. 4. Vel est in forma & figura, veluti si una duorum facies.

II. Forisimiliter ut extenditur etiam ad alia. Vix, veluti sunt passionēs. Sic Aristot. 5. *Meta* phys. 8. ait: ὁμοία λίγεται, πάτε τὰς ἐπεποιητάς, καὶ τὰ πλεοναυτὰ πεποιητά, ἢ ἔτετρα, καὶ ὧν ἡ ποίησις μία καὶ καὶ ὅτι ἀλλοτρίως ἐνδέχεται τὴν οὐσίαν, &c. Haec est, similis dicitur, quae velidem pallia sunt, vel quae in pluribus passionibus conveniunt, quum differunt, quorum qualitas est una, & in quibuscunque aliter contrariarum contingit.

III. Adhuc tamen latius familia dicuntur, ad omnia ista, quae in una forma vel specie, vel attributo alio conveniunt, ut si cetera aliqua familia d

E. facile pro-
m qualitas est
cut beati. Hi
atur ut pulvis
s.

est eadem qualitas
secundum quod
distinguatur. Ita
ait: quoniam in modo
um Beati hac si-
trasti. 2. term. cap.
pro numero spe-
udo est in habi-
tibus, qui comparantur
est in potentia
in eadem po-
te peribilibus, ut: Cu-
le est in forma

Potest autem idem dici de dissimili. Nam oppo-
sitorum eadem est ratio. Opposita autem dicuntur *De voce dis-*
simile & dissimile. 5. *Metaph. c. 9.* *Simile.*

II. De definitione similium & dis-

similium.

De finitio similium hæc est: *Quorum qualitas est*
eadem. Quæ eodem modo habetur apud Arist. c. 5.
Metaph. c. 15. Intelligenda tamen aliter, & latius, est,
quàm ista, ut patet ex iis, quæ de voce similium,
jam, partim ex iis, quæ ad definitionem parium *sup.*
cap. dixi, intelligi potest.

Per qualitatē hanc non intelligitur specialiter illud
Eas, quod dividitur per habitum, potentia natura. *Quantitas*
lem, qualitatē patibilem & figuram. Sed generali *quid sit sit.*
ter hic qualitas dicitur esse forma (substantialis vel
accidēialis) quorum ratio vel attributum sunt ea-
dem.

dem. Sic etiam differentie substantiales dicuntur
quales, à Porphyrio in *Isag.* c. 3 §. 17. Et substantie se-
 cundæ dicuntur significare quale quid *l. Categ. c.*
 §. 16. Ita Plato qualvis formas vocavit qualitate.
 Et omnia accidentia sic dicuntur prædicari in qua-
 le. Ut quasi per circulum hanc rem illustrem, qua-
 litas hic tam late sumitur, quam late dicitur simi-
 litudo. Unde cum aliqua dicantur similia, in speci-
 vel actione, vel passione, vel situ, &c. ad hæc omni-
 pertinebit qualitas. Et quæ in horum aliquo con-
 veniunt, dicuntur similia.

7
 Definitio
 dissimili-
 um.

Ex his judicari etiam potest, quemodo intell-
 genda sit definitio *dissimilium*. Qualitas enim u-
 trinq; eodem modo intelligitur. *Diversum* autem
 hic idem est, quod *diversum*, in definitione com-
 p-

8

Nunc specialius explicandum est, in qua re si-
 militudo, quod consequenter tamen intelligen-
 dum est de dissimilitudine.

QVÆSTIO I.

In qua re sit similitudo?

9

De hoc quæro quodnam sit tertium comparationis, illorum quæ similia dicuntur Arist. *l. Categ.*
 c. 8 §. 30. *Similia & dissimilia*, inquit, secundum solas
 qualitates dicuntur. Simile enim alterum alteri non est
 nisi quæ est qualitas. Quare proprium qualitatis fuerit se-
 cundum eam simile vel dissimile dici. Intelligit autem
 ibi Arist. qualitatem prædicamentalem. Aliàs te-
 men latius simile extendit, ut mox videbitur.

10

Similitudo
 in substan-
 tia.

Hæc in re procedo, per distictas propositiones.
 1. *Similitudinis tertium potest esse substantia*. Sic ge-
 gnens genito dicimus simile in specie, veluti homi-
 nem homini, sive patre filio, in esse humano. Ita-
 rumsum genentem, urso genito in esse urfi, sum-
 mus ex Arist. 2. de *an. c.* 4. §. 49.

2. Sim

2. Similitudinis
 miles dicimus duo
 secundum quod lo-
 coaliter eadem est
 venientia in quæ
 quæ est exa, & p
 res ergo sunt quor
 octo pedum. At
 magnitudinem od
 major est. Sumit
 Similia, inquit, sum
 conveniunt tam in
 dicitur minor simi
 similis quidem, at
 3. Similitudo est
 est: Qualitas enim
 mentum similicor
 8 §. 10 §. Metaph
 119. ad l. an Comp
 in hac mortalitate
 (qualitas) sicut ill
 Sed queritur:
 tate ejusdem gradu
 tandi est, quod
 qualitatem in eo
 gradum in eade
 jorem v. g. erudi
 he convenientia
 pond. 1. Quæ con
 dus, recte dicunt
 omnis etiam ist
 similitudinis sum
 sub se qualitate
 per 3. Quædam in
 dicantur eandem su
 secundum eundem

2. Similitudinis tertium potest esse quantitas. Ita si-
miles dicimus duos in longitudine vel latitudine, Et quanti-
secundum quod longitudo vel latitudo proporti-
onaliter eadem est in utroque. Neque enim omnis con-
venientia in quantitate est paritas, sed ea solùm.
quæ est ex æqua, & præcisè est ad eisdem gradus. Pa-
res ergo sunt quorum uterque habet magnitudinem
octo pedum. At similes sunt quorum alter habet
magnitudinem octo pedum, alter paulo minor aut
major est. Sumitur etiam ex Arist. 10. Metaph. cap. 3.
Similia, inquit, sunt, quæ et si non simpliciter eadem sunt,
conveniunt tamen in specie, quemadmodum majus qua-
dratum minori simile est. & lineæ inæquales. Hæ enim
similes quidem, at non eadem vel æquales sunt.

3. Similitudo est in qualitate. Hoc per se clarum
est: Qualitas enim est maximè principale funda-
mentum similitudinis, ut ex Arist. cit. libr. Catog. c.
8 §. 30 & 5. Metaphys. 15. apparet. Sic August. Epistol.
119. ad Ian. Comparat Ecclesiam cum uva, quia ista
in hac mortalitate carnis constituta est mutabilis
(qualitas) sicut illa.

Sed quaeritur: An duorum convenientia in quali-
tate ejusdem gradus, sit adhuc similitudo. Ratio dubi-
tandi est, quod ista sint paria. Nam qui habent
qualitatem in eodem gradu, habent aliquem ejus
gradum in eadem quantitate, alter non habet ma-
jorem v.g. eruditionem, nec alter minorem. At ta-
lis convenientia est paritas ut supra visum est. Re-
spond. 1. Quæ conveniunt in qualitate ejusdem gra-
dus, rectè dicuntur paria, ut ostensum est. 2. Nihil-
ominus etiam ista rectè dicuntur similia. Nam si
similitudinis summus gradus comprehendit etiam
sub se æqualitatem, ut Thomas docet 1. part. qu. 4. ar.
1. 3. Quædam inquit, dicuntur similia, quæ commu-
nicant in eadem forma secundum eandem rationem, &
secundum eundem modum. Et hæc non dicuntur similia

similia, sed etiam aequalia in sua similitudine. Sic duo aequaliter alba dicuntur similia in albedine. Et hac est perfectissima similitudo. Alio modo dicuntur similia, quia communicant in forma secundum eandem rationem, sed non secundum eandem modum, id secundum magis & minus. Ut minus album dicitur simile magis albo. Et hac est similitudo imperfecta. Tercio modo dicuntur aliqua similia, quia communicant in eadem forma, secundum similitudinem generis vel alicuius analogi. Quomodo agentibus aequivo. is, assimiliantur effectus & quavis creatura Deo. Sic etiam in part. quest. 4. art. 1. ad secundum. Vbi attenditur, inquit, aequalitas secundum quantitatem virtutalem, aequalitas includit in se similitudinem, & aliquid plus, quia excludit excessum. Quaecumque enim communicant in una forma possunt dici similia, etsi in aequaliter illam formam participant; sed non possunt dici aequalia, si unum altero perfectius eam formam participet. Sic & Colon. 1. 1. de gen. & int. fol. 16. b. vocant similia, quae non solum in specie, sed etiam in gradu speciei conveniunt. Ad rationem dubitandi prius positam seq. quaestione respon-

16. *De relatione* 4. Similitudo est in relatione. Ita similes dicimus officio, dominio, paternitate & aliis.

16. *Abitione & passione.* 5. Similitudo est in actione & passione. Similia dicimus res, quae idem passi sunt. 5. Metaph. 9. De ceteris etiam clarum, quod similes res dicantur seu, habitu, tempore, sive aetate, loco.

QVÆSTIO II.

An & quomodo differant similia & Paria?

17. *Aliorum sententia.* Franciscus Titelmannus paria sub similibus comprehendit. Unde l. 5. confid. Dial. c. 27. dividit comparationem in eam quae est maioris ad minus & m.

& minoris ad maiorem. Simili duci argantur eo, quod proportionales paribus conveniunt. Sic etiam Hunnorum aut nullum. Idque propterea, ad similia de Paria. Hac in re dicendum differre. Nam l. 1. Vide 5. Metaphysica. 16. & 1. 8. 5. 10. II. scilicet minima parium & convenientiam in eadem negationem omnium aequaliter calida pariter & calidius. Metaph. cap. 3. & T. dum. III. Similia, tunc proportionata est quantum pluribus conveniunt. Metaph. 5. 9. est in paribus. Paria. Alia mittitur.

QVÆSTIO II. An simile Affinitas relationis aliusque similitudinis, aut relationis mutua sit, quod Theologi dicunt. Deum non esse simile non dici & argumentum esse relationem mutua

& minoris ad majus & similitum. Et rursus e 29. ait, à simili duci argumenta, cum id quod assumitur eum eo, quod probatur simile vel æqualem (quod aliàs paribus convenit) habet verisimilitudinem. Sic etiam Hunnæus l. 5. Log. p. 315. Similium & parium aut nullum aut perenne discrimen esse ait. Idque propterea, quia eadem exempla referantur ad Similia & Paria.

Hac in redicendum est: Paria à similibus omnino non differre. Nam I. Aristoteles passim ea distinguit. Vide 5. Metaphys. c. 15. 10. Metaphys. c. 3. l. Categ. c. 6. §. 126. & c. 8. §. 30. II. Satis evidentiā possunt dari discrimina parium & similitum. Similia dicunt convenientiam in eadem forma. At paria connotant negationem omnis defectus & excessus. Et inde inæqualiter calida possunt esse similia in calore. At inæqualiter calida sine repugnantia non possunt dici pariter vel æqualiter calida. Vide Aristotel. 10. Metaph. cap. 3. & Thomam 1 p. q. 42. a. 1. ad secundum. III. Similia possunt esse magis minusve similia, tūm prout qualitas magis minusve in uno radicata est quā in altero, tūm etiam prout duo in pluribus conveniunt quā alia duo, ut Arist. docet 5. Metaph. c. 9. & clarius 3. Rhetor. c. 2. Ac id non est in paribus. Paritas enim nullam habet latitudinem. Alia mitto.

QVÆSTIO III.

An simile dicatur relatione mutua?

Affectio relationis est in voce similis. Similis enim est aliquis similis, ait Scalig. 1. de plant. p. 169. At nulla relatio mutua sit, quæritur. Ratio dubitandi est, quod Theologi dicunt creaturam esse similem Deo: At Deum non esse similem creaturæ. Unde videtur simile non dici nisi ex quo & relativè: Et proinde nec argumentum esse. Nam omne argumentum habet relationem mutua.

Mm 5 Arg;

19
Pro negati
va.

20
Pro affirmativa.

Atq; inde statim sumitur ratio dubitandi in parte altera. Si enim simile est argumentum, etiam relativè dicitur ad suum simile. Et confirmatur quod similia sint relata unius nominis, hoc est sunt talia relata, quorum utrumq; eodem nomine significatur. Unde sicut in oppositis, hoc opponitur illi, & illud rursus opponitur huic: Ita etiam in similibus, hoc est simile illi, & istud est simile huic. Et, per hoc Deus est similis creaturæ: Et creaturæ est similis Deo.

21

Hæc in recensitat Goclenius in contrav. Logicæ lib. 1. c. 19. q. 8. n. 5. Cum Theologi negant, Deum esse similem creaturæ, loqui eos de similitudine Univocæ, non analogicæ, qualis intra Deum & creaturam admittenda est. Sed hæc responsio non est sufficiens. Nam Theologi dicunt: creaturam esse similem Deo. At Deum non esse similem creaturæ. A similitudo analogica inter creaturam & Deum est mutua, & in neutra comparisonem est comparati Univoca. Unde si ad negandam similitudinem Univocam dicitur, Deum non esse similem creaturæ propter eandem negandam, etiam dici debet, creaturam non esse similem creatori.

22

Igitur in proposita materia dico: Simile dicitur relatione mutuâ, juxta generalem conditionem omnium argumentorum, quæ uno nomine significantur. Est autem adverteendum, posse illud speciebus nominibus explicari, quæ sunt assimilans & assimilatum. Unde mutua relatio sic instituitur. Assimilans assimilatum assimilatur. Et assimilatur est assimilanti assimilatum. Et hoc mutuo procedit, vi similitudinis, inter Deum creaturam. Nempe Deus assimilatur sibi creaturam. Et creatura assimilatur Deo. Non autem debet fieri talis relatio. Deus assimilatur sibi creaturam, Et creatura assimilatur sibi Deum. Quia assimilans & assimilatum sunt re-

lata diversorum
in quibus eodem
enim dico: pater e
sed alio nomine. B
his specialibus nom
inus nominis (s
nulla est equivoca
vocatio. Idq; ideo
& assimilatum. Un
And huic, videri p
træq; esse simili
bi assimilatur illud,
istud. Et hoc non
plerimis) similibu
Ex dictis intell
dicatur Theologi
autem Deum esse si
assimilatur creat
ter creaturæ. V
Deus assimilatur s
milat sibi Deum
sibi imaginem, q
mago, non ass
gula à Scholast
9 in his quæ univ
tudo, (h. e. & ut
non autem in ca
causatum. Et cas
Deus assimilatur s
nos imago assim
similatur sibi magi
1 p q. 4. n. 3. ad qu
mutuam pe

lata diverſorum nominum ſicut cauſa & effectus, in quibus eodem nomine exprimitur relatio. Neq; enim dico: pater efficit filium. E. filius efficit patrē, ſed alio nomine. E. filius efficitur à patre. Atque in his ſpecialibus nominibus, quibus illud relatum a-
 mus nominis (ſimile) explicatur & ſpecificatur, nulla eſt æquivocatio. At ſub voce ſimilis eſt æqui-
 vocatio. Idq; ideo, quia utrumq; notat, & aſſimilās & aſſimilatum. Unde ſi dicatur hoc, ſimile iſti, & i-
 ſtud huic. videri poteſt utriq; eſſe aſſimilans, & u-
 trumq; eſſe aſſimilatum, veluti quod hoc ſimile ſi-
 bi aſſimilet illud, & quod illud rurfus ſibi aſſimilet
 iſtud. Et hoc non procedit in omnibus (eſto ſit in
 plurimis) ſimilibus.

Ex diſtis intelligitur, quodd, & quomodo recte
 dicatur à Theologis, creaturam eſſe ſimilem Deo, non Creatura
 autem Deum eſſe ſimilem creaturæ. Nempe creatura eſt ſimilis
 aſſimilatur creatori. Non autem creator aſſimila-
 tur creaturæ. Vel, quod idem, clariuſ tamen, eſt,
 Deus aſſimilat ſibi creaturam, at creatura non aſſi-
 milat ſibi Deum; quemadmodum corpus aſſimilat
 ſibi imaginem, quam exprimit in ſpeculo. At illa i-
 mago, non aſſimilat ſibi corpus. Traditur hæc re-
 gula à Scholaſticis ex Dionyſio lib. de divin. nom. c. 9
 In his qua unius ordinis ſunt, mutua recipitur ſimili-
 tudo, (h. e. & utrumq; & alterutrum ſibi aſſimilat)
 non autem in cauſa & cauſæ. Cauſa aſſimilat ſibi
 cauſatum, & cauſatum non aſſimilat ſibi cauſam. Et ſic
 Deus aſſimilat ſibi creaturam. At non creatura Deum,
 nec imago aſſimilat ſibi exemplar. Exemplar tamen aſ-
 ſimilat ſibi imaginem quam producit. Confer Thomā
 1. p. q. 4. a. 3. ad quartum. & q. 42. a. 1. ad tertium. Ad ſi-
 militudinem pertinet analogia.

De Analogia.

In Grammaticis analogia eſt ſimilem ſimilis de-
 cli.

*Analogia
in Gram-
maticis.*

25

*In Logica
duplex.*

clinatio, sicut anomalia est inæqualitas declinat-
ionum, consuetudinem sequens, ut Gellius habet
2. Noct. Att. cap. 25.

In Logicis autem & Metaphysicis Analogia est
duplex, attributionis & proportionis. Analogia at-
tributionis est, secundum quod aliquod genus dici-
tur analogum. Est, cum analogum genus, quod
de pluribus speciebus enunciat, inæqualiter, h. e.
de alia magis & prius, de alia minus & posterius.
Sic Ens dicitur analogice de substantia & acciden-
te. Quæquam Zabarella existimat hoc analogum
non debere dici analogum, sed ab uno ad unum
Vide lib. de nat. scientia consilii c. 18.

26

*Analogum
proportionis*

Analogum autem proportionis est, quod dicitur
de pluribus analogice, h. e. cum quadam simili-
tudine unius ad alterum. Ideoque analogum hic non
est genus, sed est idem quod simile, sic homo de ve-
ro homine & de pecto enunciat, analogice, ho-
mo est, homo pectus homini vero est similis, videlicet
secundum effigiem aut calorem. Scilicet analogia
hec est æqualitas quædam, secundum quan-
timitiam à similibus ducimus l. 13. de c. ling. las. c. 88.

27

*Analogum
proportionis
naturalis.*

Præterea est etiam analogum proportionis natu-
ralis, quod est cum, cum prædicatur quod analogum
dicimus, uni convenit proprie, alteri impro-
prie & per Metaphoram. Sic cor dicitur analogice
de corde animalis & de medulla arborum, item o-
de ore animalis & de radice arborum. Vide Suarez
disp. Metaph. 28 f. 3. n. 11. & disp. 32 f. 2. n. 13.

Alia non aliter definitur analogum proporti-
onis & proportionalitatis. Proportio igitur hic
est habitudo unius ad aliud, ut 2. ad 4. quæ est
proportio dupla. Hanc proportionem nos ratio-
nem dicimus. Proportionalitas autem est compa-
ratio duarum proportionum, veluti duorum ad 4
& trium ad sex. Et sic proportionalitas est dupli-

ta proportio. Vi-
d. l. 1. c. 1.

Est autem hæc
similitudo sive propo-
tionis, in eo imprimi-
telligit actalem na-
turalitatem utroque; an-
venit & substantia
niet substantia quæ
dicuntur analogæ
qua talia sunt, in-
licite.

Cæterum analo-
gia composita. Hæc
est autem Logice ap-
duo terminis, quæ
tionis medio. Ana-
logia erit, cum co-
termini tres aut quæ
in analogia consti-
guntur ad idem. Ex
enigmata autem

28. Hic est simi-
litas termini co-
metur similitud-
rum ad idem, in
tempus.

Talis analogia
Quemadmodum
por s, ita se habet
quæ terminis
tione. Analogia
item membra co-
analogia fuerunt
tempus Aristote-
2. ut visus est in

tata proportio. Vide Colleg. Conimbr. l. Categ. c. 1.
2. 1. 2. 1.

Est autem discrimen inter analogum hoc similitudinis sive proportionis & analogum attributionis, in eo inprimis, quod analogum attributionis significat talem naturam, quæ verè & propriè reperiatur in utroque analogato. Sicut Entis natura convenit & substantiæ & accidenti, etsi magis conveniat substantiæ quàm accidenti. Illa autem quæ dicuntur analogæ proportionis, non conveniunt, quia talia sunt, in natura aliqua, sed solum in qualitate.

Cæterum analogia hæc hic appellatur similitudo composita. H. c. adverte, similitudinem simplicem à Logicis appellari eam, in qua sunt tantum duo termini, qui comparantur in aliquo comparisonis medio. Analogia ergo, sive similitudo composita erit, cum comparantur non duo termini, sed termini tres aut quatuor. Terminatres, inquam, in analogiâ continuâ; termini quatuor, in analogiâ disjunctâ. Exempli gratia. *Ut fulvum spectatur in ignibus aurum, Tempore sic duro est inspicenda fides.* Hic est similitudo composita, quia quatuor sunt termini comparisonis ut apparet, si sic formentur similitudo. Quemadmodum se habet aurum ad ignem, ita fides sive amici si del. tat ad durum tempus.

Talis analogia est in multis exemplis aliis.

Quemadmodum se habet caput ad membra corporis, ita se habet magistratus ad subditos. Hic quatuor termini comparantur analogicè, in directione. Analoga B. hic sunt magistratus & caput, item membra corporis & subditi. In priori exemplo analoga fuerunt, aurum & ignis; fides & durum tempus Aristotelis exempla sunt hæc l. 1. Top. c. 17. 5. 2. ut visus est in oculo. Ita mens est in anima. Ut

28
Discrimen
inter analogum
proportionis
& attributionis.

29
Analogia
quid nunc
sit?

30

tranquillitas est in mari, ita serenitas est in aere.
Vide plura l. 3. Rhetor. c. 4. & 10.

De Parabola.

31 Iustinus q. 60. Parabola, inquit, est oratio rei facta ad eam, qua futura est similitudinem complectens. Alio ter parabola sumitur pro exemplo maledicti, ut Mich. 4. v. 4. sumatur super nos parabola.

32 In genere autem, secundum præfens institutum parabola significat narrationem, in qua unius ad alterum est multiplicata similitudo. Sicut Athanasius in Synops. script. rom. 2. ait: Parabola sunt ἀπορρητοὶ λόγοι τῶν λόγων. Hoc est: sunt imagines eorum qua dicuntur. Ex ipsis namque, per similitudinem quod dicitur intelligitur. Confer D. Pelarg. in Matth. cap. 13. in initio fol. 154. Atque sic apparet, parabolam rectè contineri sub similitudine. Dicitur a. multiplicata similitudo, ad differentiam similitudinis simpliciter. Et ita esse (multiplicari scilicet similitudines in parabolis) apparet ex illis, quæ extant in Matth. 13. & aliis locis scripturæ.

De Loco à Translatione.

11 Locus à translatione definitus est in Theorematibus. Unde apparet eum pertinere ad doctrinam similitum. Argumentamur autem per eum, cum re attribuiamus nomine proprio, quod ei attributum erat nomine Metaphorico. Si amor est cæcus. Ergo non patitur, ut qui amat, rectè cognoscat cognoscenda. Si amor est ignis. E. non potest latere, sed proditur suo lumine, sicut Paris argumentatur ad Helenam:

Quis enim celaverit ignem (hoc est amorem, sic dictum per Metaphoram)

Lumine qui semper proditur ipse suo.

CANO

CANONS.

Similium juvenilis est ratio. Est Arist. 2. Top. c. 10 §. 1.

Ei ἐν τῷ ὁμοίῳ, ὅτις ἐξ ἐκείνου ἐν τῷ ἄλλῳ τῷ ὁμοίῳ. H. c. si in uno, *similium*, sic (res se habet) erit & in aliis similibus. Idem est lib. 1. Top. c. 18 §. 11. probabile est, ut in uno eorum, quæ similia sunt, se res habet, sicut etiam in reliquis habere. Veluti si senectus est similitudo stipula, & huic convenit defloruisse, etiam illi convenit defloruisse, ait Arist. 3. Rhet. c. 10. Itē tranquillitas mentis, est similitudo serenitati aeris. Et illud quies est, etiam hac quies est, ait Aristot. 1. Top. ap. 17. §. 2.

Intelligendum autem est axioma de similibus, quā talia sunt, seu quatenus similia sunt, & quoad illud tertiam, in quo sit comparatio. Aliarum enim valet quod sequitur.

II. *Omne simile est etiam dissimile.* Sensus est, quod nulla similitudo tam exacta sit, ut non possit cum ea stare aliqua dissimilitudo. Sic August. Epist. 101. ad Evodium. Cui similitudini in disputatione tanta convenientia conceditur, ut ei rei cui adhibenda est, omni ex parte coarctetur. Sic nonnulli unionem hypostaticā duarum naturarum in Christo comparant cum unionem animæ & corporis. Et congruens est exemplum, ait Justinus, tametsi non omni ex parte, aliquatenus aptum. Quam admodum enim unus est homo, & naturæ inter se differentes duas habet. Ita & Christus. At si quis rem totam similitudini conferes, differentia apparebit. Nam homo, etsi duplicem in se ostendas naturas, non tamen est dua nature sed ex his. Ita Justinus in exposit. 3. fol. 18. Confer eundem Justinum q. 64. & 111. Damasc. lib. 3. de Orth. fid. ap. 2. 6. & adde Chemnit. de duabus nat. in Christo c. 35. 37. ubi aliquot egregius Patrum, superiorum similes sententias recitat. Sic materia & genus sunt

34

39

35

sunt similia. Et inde in multis conveniunt, sed tamen in multis etiam differunt: Utrumque videtur apud Zabarellam l. 2. de prim. mat. c. 18. f. 121. Et Petrus lib. 5. de mat. c. 7.

37

Idem bifariam dici-
tur.

III. Similes non est idem. Vulgare est hoc, & habet sensum eundem cum priori. Sic Scaliger mare. 3. c. 16. Similitudo non affert identitatem. Est tamen observandum, idem bifariam dici. Aliquando eadem dicuntur, quæcumque in alio quo tertio conveniunt, & sic similia sunt eadem. Eadem, inquam, quia conveniunt in qualitate. Aliiter eadem dicuntur, quæ essentialiter conveniunt, aut etiam quæ putantur esse eadem prorsus & simpliciter. Et sic, prout ex priori axioma intelligitur, similia non sunt eadem. Ergo similia sunt eadem & non sunt eadem. Quod in textu est: ὅμοια μὴ τὰ αὐτὰ, τὰ αὐτὰ δὲ ὅμοια. Similia non sunt eadem simpliciter. At sunt eadem quoad quoddam: Aristot. 10. Metaph. cap. 3.

38

Eiusdem sensus sunt & illa: Nullum simile currit quatuor pedibus. Omne simile claudicat. Sumitur hæc oratio ab animalibus quadrupedibus, quæ si quatuor pedes non habeant, sed sint mutilata, claudicant. His similes sunt omnes similitudines.

39

IV. Quod uni similium non convenit, id nec convenit alteri. Est ex Arist. 4. Top. c. 10. §. 1. εἰ ἐπὶ τῷ αὐτῷ (τὸ ὁμοίαν) μὴ (ἂν τὰ ἑξ ἑαυτῶν) εἰδὲ ἐπὶ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοίον. Si aliquo (similium) non (sic se res habet) neque in aliis similibus erit. Est autem intelligendum, ut primum axioma, hoc sensu: Quod uni similium non convenit, id nec convenit alteri, si eidem non potest esse tertium huius comparationis, secundam quam illa dicuntur similia. Unde quæ sic se habent, huiusmodi non sunt similia, sed similiter dicuntur, ut Aristotel. de p. fieri ait, 7. Top. c. 2. §. 2. Nam alioquin

Extra compa-
um convenit, quod

V. Similitudo

betur apud Arist.

in eundem ma-

similitudine com-

Præsentabitur autem

Cum enim ex quibus

tudines, illæ tamen

eæ & jocunde

non sunt facile eff-

si referri similitud-

inget abducat, &c.

VI. Similitudo

porter translatio-

ste. Ait ibid. Arist.

mi arate congruit

utem non, ita est in

VII. Similitudo

Peter l. 2. de Phil. c.

similia sunt, con-

con cepit, proprie-

ologo, quodq;

hæc similia dicitur

metuum & iuste

quum & canem,

enecis diversi, i-

palud est ad ali-

vorum genus

num genus est

his ad scibile, ita

Top. c. 17 §. 1. & co-

Ex quo sumitur

comparari possit.

ari potest Deus

& c.

tribuantur me-

veniant, sed ea
utrumque vide
183. 111. Et Pe
re est hoc, & ha
c Scalig. in re. 30.
Est tamen ob
liquando eadem
tio conveniunt
inquam, quia co
muneantur, qu
amque putantur
Et sic, prove
lia non sunt eade
sunt eadem: Quoi
Similium non sunt
us ad similitudinem: Au

V. *Similitudo debet esse perspicua & jucunda.* Ha
betur apud Aristot. 3. Rhet. c. 2. Perspicuitatem &
jucunditatem maximè habet translatio (quæ sub
similitudine comprehenditur, ut prius dictam.)
Præscribitur autem hic delectus similitudinum.
Cum enim ex quibusvis rebus possint fieri simili
tudines, illæ tamen solùm adhibebuntur, quæ perspi
cuae & jucundæ sunt. Novæ igitur similitudines
non sunt facile effrendæ. *Ambitioso ingenio non sat
est referre similitudines, quæ jam sunt, ut novus etiam
singat abditas, &c.* ait Scal. exerc. 229 § 1. p. 712.

VI. *Similitudo debet esse congruens rei propositæ.* O
porteret translationes vel similitudines de quorundam
esse. Ait ibid. Arist. Sicut enim non eadem vestis, addit,
omni arati congruit, sed purpura quidem juveni, seni
autem non, ita est in similitudinibus.

VII. *Similitudo est inter res ejusdem generis.* Sic
Petrus l. 2. de Phil. c. 6. Scelus est quod quæcunque
similia sunt, conveniant in uno aliquo communi
conceptu, propinquo vel remoto. Univoco vel A
nalogo, quodq; non debeant nimis diffusa esse ea,
quæ similia dicimus. Aliàs enim similitudo est par
terum ejusdem generis, veluti inter hominem,
quum & canem, quæ sunt animalis; partim rerum
generis diversi, in quibus ut alterum est ad alterum,
aliud est ad aliud. Sic similia sunt scientia (cujus
proximum genus est habitus) & sensus (cujus pro
ximum genus est potentia.) Sicut enim se habet sci
entia ad scibile, ita sensus ad sensibile. Vide Aristot.
Top. c. 17 § 1. & confer supra cap. 21. n. 14.

Ex quo sumitur, quod Deus cum creatura etiam
comparari possit. Imò specialiter cum corpore cō. Denique posse
comparari potest Deus, ut saltem ostendit illud, quod comparari
attribuantur membra corporalia, oculi, aures, cum corpore
Nā &c.

contra Sa-
deslem.

Ecce per similitudinem ad nostratiam. Non est igitur blasphemia Deum & corpus comparare, ut dicit Sadecl, de Sacram. manduc. p. 320.

44

VIII. Similitudo non mutat conditionem vel similes. Ita Christus non maculatur, etsi sit similis cadaveri, ad quod congregentur aquilae. Neque fur dignationem accipit, quod Christus venturus est fur in nocte. Sicut nec usurarius, quod Deus assimilatur usurario in repositendis donis suis. Sic Augustinus Episcopus in 119. ad Ian. ait: Stulti sunt qui odorantur putant illuminari a caeli, qui a ex eis aliquando ducitur similitudo ad figuranda divina mysteria. Sicut non adramus pecora, quamvis Christus dictus sit agnus Dei, sed ne feram, et si dictus sit Leo de tribu Iuda, nec lepidem quia Christus poena, &c. Hec ille.

45

IX. Inter analogia est proportio mutua. Tò ἀνάλογον ποδὶ πόρον. Vel ut Aristoteles habet 3. Rhet. c. 4.

De analogia
axiomatice.

Dei τὸ πᾶν μετὰ πόρον τὸ πᾶν ἐν τῷ ἀνάλογον ἀντιπαρὶσθαι, ὡς ἐπὶ τῷ πορὶ καὶ ἐπὶ τῷ πορὶ. H. e. Semper oportet translationem, esse secundum alteram partem. Et in quibus sunt ejusdem generis. Ut si poculum est scutum Dionysii sive Bacchi, etiam scutum convenit diopoculum Martis. Si radix plantae est quos ejus, etiam os animalis est quasi radix ejus, per quam scilicet nutrimenta attrahat. Item si medulla plantae est quos ejus, etiam cor animalis est quos medulla.

46

Ceterum illa proportio est b. fariam, vel in compositione rationum, vel in permutatione rationum. Illa est sic: ut se habent 2. ad 4. ita 3. ad 6. B. ut se habent 6. ad 3. Ita etiam 4. ad 2. Dicitur ab Euclide λόγος ἀναστάς l. 5. Elem. def. 14. permutatio est sic, ut se habent 2. ad 4. ita 3. ad 6. Ergo ut se habent 6. ad 4. ita 3. ad 2. Et idem est in icalibus emphis aliis. Vide Euclid l. 5. Elem. def. 14.

47

X. Finis ad infinitum nulla est proportio. In

his axioma est
um & infinitum
tis, de linea si
nito. Atque ut
proportio, quia
finita excedat fin
per lineam infinita
pedum, habent p
dis tunc & alia p
m. Necuplam. A
tal. s. proportio est
Porell nihilon
infinitum logica
num aliter comp
Christo homini
divina, sed si talis
etiam divinam u
ante carnem qu
contra Sadecl de
anno 609.
XI. Non Eni
urepud Peret. l.
lib. 1. cap. 6.
XII. Nulla d
borellam l. 1. de
omnis analogia
re autem singul
rationes du
proportione d
ut se habent 2
abent 8. ad 16
tam vocamus 2
habet materia
to: Ita se hab
urales, ut Arist
Ita dictis intell

maioris axiomata est Mathematicum. Et proinde finitum & infinitum intelliguntur ex parte quantitatis, de linea finita & infinita, numero finito & infinito. Atque utriusque v.g. finitæ & infinitæ nulla est proportio, quia non potest designari, quantum infinita excedat finitam. Quicquid n. dicatur, semper linea infinita longior est, linea 5. pedum & 50. pedum, habent proportionem decuplam, linea pedis unius & alia pedum 1000. habet proportionem millecuplam. Ac inter finitum & infinitum nulla talis proportio est.

Potest nihilominus alioqui inter ens finitum & infinitum logica esse proportio, quæ est in eo ut n. Calviniani num alteri compareretur. Calviniani hinc negant, *refutantur*. Christo homini non esse communicata idiomata divina, sed si talis applicatio bona esset, sequeretur etiam divinam naturam non posse hypostatica sibi unire carnem quod *ἀπολογ.* Vide in Mētz-erum contra Sadel. de verit. human. Nat. p. 82. edit. G. Gessæ anno 609.

XI. Non Entis ad Ens nulla est proportio. Habetur apud Perer. lib. II. *Philos. Natur.* cap. 10 pag. 633 lib. 5. cap. 6.

XII. Nulla analogia est inter duo. Est apud Zabarellam l. I. de prin. ver. nat. c. 4. Estque clarum Nam omnis analogia constat duabus rationibus. Rationes autem singulæ constant duobus terminis. Et ita rationes duæ sunt veluti partes proportionis, & a proportionem differant ut simplex a complexo. Sicut se habent 2. ad 4. (Hæc una ratio est) ita se habent 8. ad 16 (Hæc altera ratio est) Hoc conjunctum vocamus analogiam vel proportionem. Sicut se habet materia rei artificialis ad corpus artificiosum: Ita se habet materia rei naturalis ad corpus naturale, ut Arist. I. *Phys.* 69.

Ex dictis intelligitur, per duo in nostro axioma

Non 2. non

48.

Calviniani

refutantur.

49.

50.

51.

non intelligi, materiam proximam proportioni
(Sic enim omnis proportio est inter duo, h. e. inter
duas rationes) sed materiam remotam, h. e. ipse
terminos rationum, qui semper vel quatuor sum
vel tres, si unus terminus bis sumatur, ut Zab. d. lo
declarat.

32
*Axiomata
de Parabola*

XIII. Parabola est accommodatissima ad gen-
docendi Exotericum & populare. Hunc Canonem po-
nit Keck. in Log. p. 265. Est enim i. quedam suavit-
& jucunditas in similitudinibus. Nemo ambigit, in-
quit August. l. 2. de doct. Christi. c. 6. & per similitudinem
lubrius quæque cognosci. Et cum aliqua difficultate quæ-
sita, multo gratius inveniri. 2. Est etiam in parabola
major efficacia & potentia, quam in nudo sermo-
ne. Sic Aug. Ep. 119. ad Ian. plus movent figuræ d. c.
& accendunt amorem quam si nuda & sine ulla simili-
tudine ponrentur. Has causas complectitur Chri-
stus. homil. 33. in Iohannem ad e. vers. 35. Quid sibi
volunt translationes quibus non hic tantum, sed per e-
tū Evangelium Christus vivitur. Respondet duabus
ideæ de rationibus. Primum ut significantior esset
sermo, & magis ante oculos poneretur. Mens
nam familiarium rerum concepta imagine magis
suscitatur, & tamquam in picturam remp. am. ma-
gis amplectitur. Deinde ut jucundior esset narratio
& diutius animo immoieretur. &c. Vide Pelarg.
Matth. c. 13. p. 156. 157.

33

XIV. Parabola non sunt exponenda ad verbum.
Traditur à Chrylost. hom. 48. in Matth. et probatur
exemplis Christi, veluti seminans est filius homi-
nis, ager est mundus, bonum semen sunt filii regni,
&c. Matth. 13.

34

XV. In parabolis non sunt omnes apices consider-
andi. Sic Chrylost. hom. 65. in Matth. ait de murmur-
operatorum in vinea. Nemo talis in regno celorum
disputat aut alios criminatur, procul hoc abest. Ille lo-
quitur

parabolam d. xii
singulis verbis cura
parabolam inten-
dunt auxilio conati est

XVI. Parabola
gulam hanc ad
Non. xiv. inquit
rum. Alas enim in
tunc Pontifici de
la. Matth. 19.

XVII. Dissimi-
lie alteri. Sumit
litas. Si alia est tra-
sum si hæc perma-
si d. similis mors
alma inerat, hujus
non respectu e-
tudo.

1. Hæc
sequuntur or
2. Omnia sunt
3. Argumen
mod arguunt
4. Sunt que
5. Nominalia
das.

omnis livoris atque exultationis expertus est. Et pestica: Parabolam dicitur. Et in parabola non oportet n. m. a. n. singulis verbis curā angere, sed cum didicerimus, quid per parabolam intendatur, inde utilitate collectā, nihil ulterius anxio conatu est investigandum.

XVI. Parabola resolutio non debet esse arbitraria. Regulam hanc tradidit Irenæus l. 2. adversus hæreses c. 46. Non cuivis, inquit, concedenda est, resolutio parabolarum. Alas enim nulla foret regula veritatis. Hoc notent Pontificii de expositione mercedis in parabola. *Matth. 19.*

XVII. Dissimilem uni quod convenit, non convenit alteri. Sumitur hoc ex ipsa ratione dissimilitudinis. Si alia est ratio vitæ impiorum & iustorum, si hæc permanet illa non permanet. Et contra. Si dissimilis mors bruti & hominis, tunc si illius anima meritis huius manet. Intelligendus autem est canon respectu ejus Tertii, in quo est dissimilitudo.

CAPUT XXIV.

DE ARGUMENTIS ORTIS

IN GENERE.

1. Hactenus fuerunt argumenta prima, sequuntur orta.

2. Orta sunt, quæ à primis oriuntur.

3. Argumenta orta perinde sunt, ad id quod arguunt, sicut prima unde oriuntur.

4. Suntque nominalia vel realia.

5. Nominalia sunt de nominibus & verbis.

Na 3. 6. Realia

6. *Realia sunt, quæ sunt de rebus vel ci-*
ca res.

7. Nominalia sunt definitio nominis, con-
jugatio & distinctio vocis.

8. *Realia: Totum & partes, & ejus resolutione distributio & definitio rei, quæ specialiter definitio dicitur.*

COMMENTARIES.

Consistit totius hujus capitis explicatio in his
1. Ut explicetur de fin. v. ortorum. 2. Ut explicetur
proprietas ortorum. 3. Ut agatur de proprietatibus
nominalibus in genere, ubi tractanda tria. 1. Quo
fit nomen? 2. Ad quam doctrinam pertinet? 3. Quo
modo? 4. An nomina sint argumenta? Quibus ab
lut. singula hujus capitis erunt lucida.

I. Ad definitionem argumentorum
ortorum.

Igitur quantum ad primum definiuntur argu-
menta orta *qua ex primis oriuntur*. Igitur quod o-
rta à primis oriatur pater. Nam *definitio nominis* v-
oritur aliquando ex materia, aliquando ex lub-
ito, aliquando, ex effectu, &c. ut infra patebit.
Idem pater de *Conjugatis*. Nam conjugata oriun-
tur *maximam partem ex causa & effectu*. 8. min-
us abstractum & concretum in conjugatis
abstractum & concretum habet se ut forma
formatum. 3. Idem pater de *vocis distinctione*. No-
distinguentes vocem in sua significata, disting-
mus vocem secundum argumenta prima hoc
do, quod scil. vox aliqua, cujus ambiguitatem
plicemus, modò significet causam, modò effec-
Sic etiam de distributione pater. Est enim dis-
tributio modò ex causis modò ex effectis, &c. De

que patet etiam de definitione. Nam definitiones sunt sæpè ex adjunctis, sæpè ex effectis, sæpè ex materia & forma, sæpè ex contrario, sæpè ex analogia.

II. Deproprietate Ortorum in arguendo.

Hec consistit in eo, ut *perinde sint ad arguendum sicut prima unde oriuntur*. Distinguuntur igitur hac proprietate à Testimonio. Nam Testimonium etiam habet dependentem arguendi vim, sed eam non habet tantam, quantum argumenta prima habent, unde firmitas testimonii patet. Exempli gratia. Nitox testimonio Aristotelis. Hoc testimonium firmitatem habet ex eo, non quia Aristoteles sic testatur, sed quia Aristoteles, qui hoc testatur, est doctus Philosophus. E. apparet vim hujus testimonii dependentem esse ab alio argumento, nempe ex adjunctis testis. Itemque ex effectis testis.

Quid igitur, inquis, differunt orta & testimonium, si & testimonium & orta habent arguendi vim ortam? *Resp.* Quod differant eo, quia scilicet argumenta orta habent quidem arguendi vim (id enim indicat vox *ortum*) sed tamen habent sic eam vim dependentem, ut nihilominus tantam habeant, quantum prima unde oriuntur, eamque intrinsecam sibi, non minus quam est intrinseca argumentis primis. Sed testimonium non tantam, sed exigentiam vim probandi habet, comparando hoc ad illud argumentum, unde firmitas testimonii oritur. Cæterum sensus supradictæ proprietatis est, quod argumentum ortum ex materia arguat sicut materia ortum ex effecto, sicut effectum, ortum ex subiecto, sicut subiectum.

III. De argumentis Nominalibus.

Quantum ad tertium docendum est de argumentis nominalibus. Illa sunt *definitio nominis, distinctio & conjugatio*. Quod igitur hæc argumenta de nominibus sint, ex singulorum definitionibus apparet. Nam notatio est interpretatio *nominis*. *Distinctio vocis* est enumeratio significationum *alicujus nominis*. *Conjugata sunt nomina* ex eodem principio deducta, At definitio & distributio definiuntur mentione rei. Definitio est, quæ explicat quid *Res* sit. Distributio est quæ *res* aliqua (totum) distribuitur in partes. Et hæc ceteræ realia, illa nominalia appellantur.

1. Quid sit nomen?

Nomen
undetur

Nomen Scalig. *exire. 71* § 1. dicitur dno. Troëy, si cur à *Nuo* dicitur *Nomen*, quia scilicet per nomen siue voces intelligimus & v. v. ipsas cogitationes. At l. 4. de causis il. nomen dicit quasi novum in a. no. secundo. Augustino dicitur quasi *Notamen*. Quæ Notationes eodem redeunt.

Quot modis
dicatur No-
men?

Præter à. utem ambiguit hæc vox sumitur. Aliquando nomen dicimus peculiarem illam partem orationis, quæ in Grammaticis distinguitur à verbo. Sic Arist. de interp. c. 2. § 1. ait nomen esse vocem significatam ex instructo sine tempore cuius nulla pars significat separatim. 2. Aliquando specialiter sumitur solum pro recto casu nominis h. e. nominatiivo. Sic Arist. dicit l. de int. c. 2. non esse nomina, *Cæsar* impugnat *Ramus* fari vel *Cæsar*, sed casus nominis. 3. Sumitur generaliter pro omni vocabulo, atque sic nomen est quo res vel conceptus significamus. Vide August. tom. 1. in lib. de Magistro c. 5. Atque hæc significatio ultima est hujus loci. Dicunturque sic argumenta nominalia, seu voces.

De argu

nominalia, seu
seu voces.

2. Cuius

Respondit. Sec
derandivaiiz dis
vocibus.

Primo: Nomin
runtur, pertinent
Arist. l. de interp. c.
Phyicam pertine
sunt animalis. E
vocem, 2. Nian
Audire enim oco
fertur.

Secundo etiam
quoniam scilicet
dam distinctione
Nom de eam su
conceptuum a nu

Tertio Logica
quidem multi fa
nominis notatio
3. Ejusdem

rationem. Nam
arguedi in un
secundum Arist
quatenus non
pugnare Ramu
eco non disputa

Quarto: Alio
hæc Veluti Gram
singularis vel pl
tionis; Rhetoric
nomi

torica, synecdo

nominalia, secundum quæ explicantur nomina seu voces.

2. Cujus disciplina sit agere de nominibus?

Respondio. Secundum diversum modum considerandi variaz disciplinz agunt de nominibus sive vocibus.

Primo: Nomina sive voces, in quantum proferruntur, pertinent ad Physicam, ut apparet ex Aristotel. l. de interp. c. 1. & 2. de an. c. 7. Voces igitur ad Physicam pertinent barbaram. 1. prout affectiones sunt animalis. Est enim motus quidam, profere vocem. 2. Etiam prout sunt objectum auditus: Auditus enim occupatur circa vocem prout profertur.

Secundo etiam Metaphysica agit de nominibus, in quantum scilicet nomina faciunt ad complementam distinctionem emis in signum & signatum. Nomina enim sunt signa rerum & *σηματα* sive conceptuum animarum. Ex primo. c. de interp.

Tercio Logica etiam agit de nominibus. Et id quidem multifariam. 1. Quatenus intelligenda est nominis notatio. 2. Ejusdemque conjunctio Logica. 3. Ejusdemque distinctio secundum ejus significationem. Nam secundum hæc omnia reperitur vis arguendi in uno ad alterum. 4. Hactenus etiam secundum Arist. agendum est in Logicis de nomine, quatenus nomen est pars propositionis, sed hoc impugnat Ramus l. 5. Schol. Dial. quod tamen hoc loco non disputamus.

Quarto: Aliæ disciplinz aliter de nominibus agunt. Veluti Grammatica, an aliud nomen sit nomen singularis vel pluralis. primæ vel secundæ declinationis; Rhetorica, quatenus vox aliqua est Metaphorica, synecdochica, &c. h. e. propria vel modi-

Nam 5. f. ca.

sci potest an vel quid sit homo vel centaurus, nisi prius nomen hominis & centauri intelligam. Atq; hoc generale fundamentum est, cur de argumentis nominalibus agendum sit in Logicis.

3. *Nominis cognitio confert ad rerum definitiones*
Ex hac specialis prioris applicatio. Et sumitur ex Aristot. 1. Top. c. 5 §. 3. Sic & Scalig. 1. de Cl. l. cap. 4. inquit, *rogam definitur, si norim eam à tegendo di-*
ctam vestigando ejus genus sic definiemus, esse tñ tex-
tam ad tegendum. Si sciam Dialecticam dici $\delta\alpha\lambda\epsilon\gamma\epsilon\omega\varsigma$, facile inde definitur Dialectica quod sit $\alpha\varsigma\ \&\ \delta\alpha\lambda\epsilon\gamma\epsilon\omega\varsigma$ differendi. Si sciam $\epsilon\upsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\chi\epsilon\iota\alpha$ di-
ci $\delta\alpha\lambda\omega\ \&\ \epsilon\upsilon\ \&\ \tau\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\ \&\ \epsilon\chi\epsilon\iota$, facile intelligo quomo-
do definienda sit $\epsilon\upsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\chi\epsilon\iota\alpha$, nempe quod sit actus
rem in insecutè perficiens.

Idem autem est etiam ex distinctione vocis. In hac enim oportet circumscribi singulas significa-
tiones, ex quibus circumscriptionibus facie emer-
git definitio significationum distinctarum. Si sci-
am nomen aliquando opponi verbo, aliquando
complecti etiam verbum, & significare omnem
vocem, qua conceptus nostros exprimimus. Hinc
ex prima significatione per oppositionem ad ver-
bum colligo : *Nomen esse vocem, qua significat sine*
tempore. Et sic in aliis.

Rursus etiam idem est in conjugatis. Qui e-
nim habet unius definitionem, habet etiam alter-
ius. Unde Arist. ait 6. Top. c. 9. §. 1. In hujusmodi
definitionibus accidere, ut qui unum definit, plu-
ra definiat, ut qui definit scientiam, definit

etiam sciens. Speciales Cano-
nes erunt in seq.

(6): (5)

DE CONJUGATIS.

1. Conjugata sunt nomina cognata significationis. Ut: *Iustitia, iustus, iuste; Dormit & somnus.*
2. In his excellit Abstractum & Concretum.

3. Abstractum est nomen significans formam præcisè, & sine subiecto. Ut: *Iustitia, Fortitudo.*

4. Concretum est nomen, significans formam cum connotatione alterius, ut *Fortis, Iustus.*

COMMENTARIUS.

Totum hoc caput explicabo per quæstiones:

I. Unde dicantur Conjugata?

Conjugata Græcè συνζυγα & σύνζυγα) dicuntur si quia sunt sub eodem jugo. Illud autem jugum eadem principalis significatio. Omnia enim conjugata eandem rem significant, etsi sub modo different. *Iustus* notat iustitiam, sed ut est in subiecto, *iuste* notat iustitiam, sed ut ea clacet in effecto & ut licet aliis. Hæc ergo communitas significationis, trahit conjugata ad idem jugum, & inde istam appellationem habet.

Eleganter autem deducit Dounam in *Commentariis* Log. l. 1. c. 13 f. 364. quod hæc vox sumpta sit à militari. Igitur in acie *ζυγες* est series militum porrecta ab uno cornu ad alterum. Atq; sic *σύνζυγοι* sunt qui ejusdem ordinis sunt milites. Rursus *σύνζυγοι* est

itur ordo à fronte
milites ad extremum
sunt milites
sunt. Ad hunc mo
pibus est unum q
choat. Et alia sunt
subijciuntur, & qu

II. An con

Calus Aristote
nis Et hæc est Gi
autem nunc de loc
Hos Aristotelici
nomina ab eodem
lo ab isto princip
ant ipsum princi
alibus, aut etiam
eclesiasticis. B.
que omnia sunt a
Dicunturque casu
conjugata sunt
Aristoteles sæpe co
tu distincte sunt
sunt, ut *iustus* &
nam fortitudinis.
ma sunt hujus mo
aliis aliis.

Dicendum tan
tibus distingua
lis, quia ratio
obique est eadem
stus. Et jussu agi
argumentum eria
ta faciat. Postq
ata distingui,

citur ordo à fronte incipiens & per succenturios milites ad extremum agmen continuatus. Atque sic *πρωτοι* sunt milites qui in eodè ordine sibi *πρωτοι* *σεντιται* antistites, vel *πιστοι*, postites vel sublitres sunt. Ad hunc modum etiam in conjugatis nominibus est unum quod quasi à fronte ordinem inchoat. Et alia sunt quæ in porrecto isto ordine huic subijciuntur, & quasi succenturiantur.

II. An conjugata & casus differant?

Casus Aristoteli 2. c. l. de Interp. Est flexus nominis. Et hæc est Grammatica significatio. Loquor autem nunc de loco à casibus, & loco à conjugatis. Hos Aristotelici distinguunt. Vocant igitur casus nomina ab eodem principio (adcoque præcedendo ab isto principio) deducta: Conjugata autem vocant ipsum principium, cum in eis derivatis declinabilibus, aut etiam quibusvis declinabilibus & indeclinabilibus. Et casus sunt, *sciens & scientia & scire*, quæ omnia sunt ab uno principio, hoc est, *scientia*. Dicunturque casus tanquam cadentia ab ista stirpe. At conjugata sunt *scientia, sciens & cetera*. Et sic Aristoteles sæpe conjungit casus & conjugata, ac si res distinctæ sint l. 2. Top. c. 9. § 1. Conjugata inquit, *ut justus & iuste cum iustitia, & fortis & fortis* *ut fortitudine*. At casus sunt, *ut iustus & fortiter, & iustitia sunt huiusmodi*. Sic etiam 1. Top. c. 15 § 10. Et hic in locis aliis.

Dicendum tamen: Non esse necesse, ut locus à casibus distinguatur à loco conjugatorum: Inprimis, quia ratio argumentandi & argutionis utrobique est eadem. Velut in eo est iustitia. Et est iustus. Et iuste agit. At ubi argutio est eadem, ibi argumentum etiam unum est. Atque hoc Aristoteles faceret. Postquam enim dixisset, casus & conjugata distingui, subdit casus posse contineri sub

con-

conjugatis videntur, inquit l. 2. Top. c. 9. §. 1. Et quicquid casus dicuntur conjugata esse, ut *juste* & *justitia*. Atque sic inquit, conjugata dicuntur omnia quae sunt in eadem coniuncta conjugatione vel classe, ut *justitia*, *justus*, *justum*, *juste*. Confer Ram. l. 1. Schol. Dial. 2. Top. n. 30.

II. An conjugata recte dicantur argumenta?

Negativa sententia est Fabii l. 3. Inst. orat. cap. i. Hic, inquit, illud ad iocere videlicet *putarem*, nisi eo cetero uteretur, quod conjugatum vocant, ut eos qui *justam* faciunt, *juste* facere, quod certe non egri probantur, quod *compasum* est, *compasare* licere.

Nihilominus omnia, quae aliàs suadent necessitatem alicujus argumenti hic concurrunt. Nam dantur termini simplices, qui aliud referri non possunt, praeterquam ad hunc locum veluti: *Nominibus*, *justitia*, *justus*, *juste*, & similia. 2. Dantur axiomata quae non possunt retexi nisi ex loco conjugatorum. 3. Idem est in syllogismis. Est *justus*. E. in eo: *justitia*. Vel: *Qui justus est bonus est*. Igitur *justitia est bonitas*. *Album est coloratum*. E. *albedo est color*. Et sic in aliis.

7 Ceterum non est diffidendum posse contingere abasione huius loci, sed inde non defini esse argumentum Logicum. Traduntur autem a Doctrinis, in talibus collectionibus, cautela. i. Dantur sumi propositiones in quibus praedicata per se conveniunt subiectis, non per accidentia. Praedicata autem per accidentia, de se invicem dicuntur duo concreta, verbi gratia, cum res significata unum non reperitur in altera, nec etiam utriusque extremi est eadem natura. Ergo praedicatio per accidens est cum d. co: *Coloratum est sapidum*. Hic *sapidum* non praedicatur per se de colorato, sed

Cautela contra deceptionem in conjugatione. Praedicari per accidentia quid sit?

am enunciat
for & saporem ad id
vnde non sequi
or est saporem. Dulce
tum est sordidum. E.
si dicam est meritis
per hunc locum, s
tia, & vicissim. Ex
in propositionibus
servari debeat pro
concreta concreti
physica est scientia
est scientia.
II. Attendi debet
non solum conve
nientia. Alioquin
requiritur: *Esse effe
ctum est*. Nam effe
ctus, seu effectus. Et t
III. Observa
vatio ita bene
si ante alienum pr
imum humana
exemplo huma
nitas. sed id est
Conjugata e. in
Den quo vide
quiescunt; eum
um agit. E. est jus
tificatur per no
tu sed ex actibus
nibus justis, ut A
nille justus agit. E
aut obiecto. Le
allicus. E. non
tori discursu pa
regit in conjuga

lum enunciatum de se invicem, quia univertur color & sapor ad idem tertium, veluti mel aut lac. Et p. unde non sequitur: *Coloratum est lapidum. E. Color est sa. or. Dulce est flavum. E. dulcedo est flavedo. M. tum est sardum. E. turdis as est carentia loquela vel (ut si dicam) est enuritas. Et sic. n. aliis.* At bene sequitur per hunc locum, *Physicus est sciens. E. Physica est scientia, & vicissim.* Ex quibus etiam intelligitur, quod in propositionibus per se, earumq; consecutione, servari debeat proportio, ut abstracta abstractis, concreta concretis jungantur. Neq; enim sequitur *Physica est scientia. E. Physicus est scientia, sed Physicus est sciens.*

II. Attendi debet, ut assamantur conjugata, quae non solum conveniunt in sono, sed etiam in significatione. Alioqui enim non sunt conjugata. Ita nō sequitur: *Esse officiosus est bonum. E. etiam efficere bonum est.* Nam *officiosus* non est conjugatum *efficere*, sed *officii*. Et sic in aliis.

III. Observandum est, ne committatur æquivocatio. Ita bene sequitur: *Homo sum. E. nihil humani à me alienum puto.* At male sequitur, *Homo sum. E. tantum humana curare debeo.* Quia in hoc patet, quod *humanum* non est denominativum hominis, sed idē significat, quod terrenum & caducū. Conjugata a. in significatione convenire debent.

Den quo videndum: ne commisceantur a. & s. qualescunq; cum habitibus. Non sequitur. *Ille justum agit. E. est justus.* Nam non ex uno a. Quis (qui significatur per nomen hoc *justum*) colligitur habitus, sed ex a. & s. pluribus, qui significantur per adverbium *juste*, ut Arist. docet. 2. Eth. 4. E. & c. Ad sequitur: *Ille justus agit. E. est justus.* Hæc obiter dico, ut solvatur objectio. Locus conjugatorum solum est Sophisticus. E. non est utile argumentum. Nam ex priori discursu patuit, quando Sophisticatio coniungatur in conjugatis, quando non. Ar.

3

Argumentum autem Fabii facile est solutum. Nam 1. possunt esse argumenta etiam, quæ æquali sunt notitiz, ut sunt comparata, definitio & definitum. 2. Falsum est, quod conjugata semper sint æquæ nota. Nam conjugatio aliqua est ex causa, aliqua ex subiecto, quæ notiora sunt suis effectis, & adjunctis.

IV. An bene definiantur conjugata :
quod sint nomina cognata si-
gnificationis?

9

Ista definitio nostra si explicetur, clara erit affirmatio propositæ questionis: Dicuntur 1. Nomina. Hæc vox sumitur in generali significatione, secundum quam omne illud superius diximus nomen, quod est notæ rei, vel signum conceptus. Ut Aristoteles vocem definit l. de Interp. c. 1. Neque enim de vicio Logica est solum in nominibus, sed etiam in aliis orationis partibus.

10

2. Cognata significationis. Aristoteles prius cit. loc. dicitur. *Κατὰ τὴν αὐτὴν οὐσιότητι* secundum eandem conjugationem. Hæc vocabula idem significant quod nostra. Nam *οὐσιότητι* vocum, est in ordine ad peculiarem conjugationem significationem. Est autem præterea observandum, sicut in nominibus est cognatio, ita etiam esse in vocibus, ut Varro ait l. 7. Unde in proportionem ad cognationem hominum, potest explicari cognatio vocum. Omnis cognatio requirit convenientiam in eodem stipite. Veluti diversi filii & nepotes & abnepotes conveniunt in eadem persona, quæ huius quidem pater, illius avus, alterius abavus aut proavus est. Ita igitur cognata vocabula sunt, quæ conveniunt in uno aliquo themate, quod in diverso gradu & ordine ex se gignit distincta. Ita jurem, justum, iustum conveniunt in iustitia, quæ est quasi pater iusti, & quasi avus & iustum. Concre-

Cognatio
vorum de-
claratur per
cognationem
hominum.

nam proximè a R
autem adverbio a R
venientia ad stip
in eodem langua
stipitis habet: Ita
eundem sanguinon
eandem. Omnia v
stipa, significant ju
huius cap. Ac deniq
gnatione hominu
tio. Cognati ex
rellineatum, aut fa
ne ali. Et inde co
anquis, adeo, u
b magis minuat
vaneat: Ita est d
ent scilicet & ista
picem, aliquam
stiparum signifi
ula cognata noa
dem significant p
Atque ex hac
stipa. Nam *οὐσιότητι* vocum, est in ordine ad peculiarem conjugationem significationem. Est autem præterea observandum, sicut in nominibus est cognatio, ita etiam esse in vocibus, ut Varro ait l. 7. Unde in proportionem ad cognationem hominum, potest explicari cognatio vocum. Omnis cognatio requirit convenientiam in eodem stipite. Veluti diversi filii & nepotes & abnepotes conveniunt in eadem persona, quæ huius quidem pater, illius avus, alterius abavus aut proavus est. Ita igitur cognata vocabula sunt, quæ conveniunt in uno aliquo themate, quod in diverso gradu & ordine ex se gignit distincta. Ita jurem, justum, iustum conveniunt in iustitia, quæ est quasi pater iusti, & quasi avus & iustum. Concre-

enim proximè cadunt ab abstractis. A concretis autem ad verba. Rursus quemadmodum ex illa convenientia ad stipitem omnes cognati conveniunt in eodem sanguine, quem quis ex participatione stipitis habet: Ita etiam cognata vocabula quasi eandem sanguinem habent, hoc est, significationē eandem. Omnia verbi gratia quæ derivantur à iustitia, significant iustitiam ut induxi n. i. in *communis cap.* Ac denique, quemadmodum in illa conjugatione hominum necessariò intervenit distinctio. Cognati enim sunt diversorum ordinum collinearum, aut saltem differentes diffinitionē generali. Et inde contrahitur qualisvis diversitas sanguinis, aded, ut quo magis receditur à stipite, id magis minuatur cognatio, & tandem pollicè evanescat: Ita est etiam in cognatis vocabulis, devent scilicet & ista habere possunt communitatem ad stipitem, aliquam diversitatem sanguinis sui, hoc est, suarum significationum. Unde sic nobis vocabula cognata non sunt vocabula *indivisa*, quæ semel significant prorsus, ut *ensis* & *gadis*. Atque ex hac similitudine multa clara sunt in doctrina conjugatorum. Nam sicut quæ conjugadicuntur, necessariò ad invicem conveniunt in quo stipite, cuius cætera quasi rami sint. 2. Quia significatio est quasi sanguis atque aded fundamentum conjugationis in vocibus, idcirco per hoc non videntur cognata vocabula prorsus distinctarū significationum, si vel maximè in sono conveniant. Ita enim erunt conjugata *officium* & *officiosus* & *officere*. Nam hæc enim non eandem sed contrariè significant. Officium habent. Qui enim officit est inofficiosus. 3. Et rursus, quia significatio est principale fundamentum conjugationis in vocibus, cognata atque aded conjugata erunt vocabula, si vel maximè in sono

II.

Oo

disse.

differant. Ita cognati sunt *somnus* & *dormire*. Ita *virius* & *studiosus* apud Arist. l. Categ. c. 2.

IV. Et quia cognati habent diversitatem aliquam in communi sanguine, adeoque voces cognatas in communi significatione: idcirco vocabula quæ proxime idem significant non erant conjugata, veluti *ensis* & *gladius*. Et proinde hæc propositio: *Ensis idem est quod gladius*, non erit ex conjugatis. Unde rursus sequitur, cum vox obscura per claram significatur (veluti *Ensis* per *gladium*) non esse conjugationem.

Ex quibus V. sequitur: Si duo vocabula significationis diversitatem aliquam habeant, adhuc cognata adeoque conjugata, si maxime in sono & picipibus literarum exactè conveniant. Ita conjugata sunt *Grammatica* (substantivè) & *Grammatica* (adjectivè). Et tamen utrobique idem sonus est. Estque idcirco hoc argumentum à conjugatis. Hæc mulier nota est *Grammatica*. E. hæc mulier *Grammatica*.

Dentque ex his omnibus VI. sequitur: optime definiti conjugata per significationem. Hæc enim per respectum ad cognationem in sanguine, cognoscitur maxime intrinseca esse vocibus, secundum quod earum etiam cognatio spectatur.

V. An bona sit definitio: *Conjugata sunt nomina, ab eodem principio variè deducta?*

Eam proposuit Ramus l. 1. Dial. c. 23. Et similiter habet Boethius *Conjugata* voco, inquit, *quæcunque uno nomine variè prolatione flexuntur*.

Ex duobus tamen ista definitio non videtur bona. Præter est: quod secundum eam thema

principium aut
pertinere ad conj
principium & ori
etiam ab aliquo con
gna solùm dicunt
matis. At hoc ab
gnatione vellet
Et non minus est
Est in Iohanne iust
est iustus ergo iust
alterum est, q
est varius prola
Grammatica (sub
vè) suæ conjugate
Et tamen in istis
Sed hoc non care
quæritur:

VI. An Conjug
eundem

Exempla ad h
ta & Logica (mu
positio vel regul
videtur juxta su
nem. Et confu
tivè sumpta) est
stantivè sumptæ
ativum. Nam se
nominativa sui
minata à suo the
lud. Assumptum
or. l. Categ. c. 15
ne ab aliquo nomi

principium aut stirps conjugationis non videtur pertinere ad conjugata. Conjugata enim vocatur ab principio & orta ab aliquo principio, sed solum orta ab aliquo communis. Propter hoc, hoc est, conjugata solum dicuntur in ea denominatione casus thematicis. At hoc absurdum, omnino ac si quis à conjugatione vellet excludere communem stirpem. Et non minus est argumentum à conjugatis hoc: Est in Iohanne iustus. E. est iustus, ac illud: Johannes est iustus, ergo iuste agit.

Alium est, quod non in omnibus conjugatis est varietas prolationis, in sono literarum. Nam Grammatica (substantivè) & Grammatica (adjectivè) sunt conjugata, non secus ac scientia & sciens. Et tamen in istis idem sonus, eademque prolatio est. Sed hoc non caret dubitatione. Ideo specialiter quaeritur:

V I. An Conjugata sint ea etiam vocabula, quae eundem sonum & prolationem habent?

Exempla ad hanc quaestionem sunt: Grammatica & Logica (mulier) vel Logica (ars) & Logica (propositio vel regula). Igitur ista non esse conjugata, videtur juxta superiorem Rami & Boethii definitionem. Et confirmatur: Si Grammatica v.g. (adjectivè sumpta) esset conjugatum Grammaticae substantivè sumptae. Tum istud esset huius denominationis. Nam semper in conjugatis casus sunt denominativa sui thematis, seu semper sunt denominata à suo themate. At hoc est absurdum. R. & Denominativa differunt. Assumptum probo: Nam secundum Aristot. I. Categ. c. 1 §. 3. *καρτερικα ἢτε denominata sunt, τὰ κατὰ τὴν οὐσίαν* ne ab aliquo nomine appellationem habent, sic ut

casu differant. Sic fortis fortitudinis, iustus iustitia pro-
duci potest. Ex qua definitione, quod in ea dicitur,
differentia casu, extrahitur hæc denominatorum co-
ditio, quod cum themate primitivo conveniant in
principio dictionis, & differant in fine. Vide Interp.
Categ. cap. 1. & Armand. de Bello Viff. 2. Term. c. 281.
& Zaba. tab. Log. fol. 103. in fin.

15   Nihilominus contrarium, quod priori etiam
 questione insinuavi, tenendum est, quod sc. etiam
 ea conjugata sunt, quæ habent eandem prolationem
 & sonum, sub differenti significatione, ut sunt su-
 perius inducta exempla. Ita patet 1. Quia abstra-
 ctum & concretum (in actu exercito) sunt conju-
 gata. At talia sunt Grammatica (ars) & Gramma-
 tica (mulier) non secus ac Grammatica (ars) &
 Grammaticus. 2. Quia Logicus non curat apices
 Syllabarum quod est Grammatici, sed intentus est
 ad significationes. At significationis est diversa. Hæc
 mulier tenet Grammaticam. Est Grammatica sive
 prædicta habitu Grammatico. ex quo loco inventio-
 nis sumptum est, si non est ex conjugatis?

16   Ad primum contrariorum argumentorum re-
 spondeo: D. fin. iorem Boethii & Rami propterea
 repudiandam esse, quia ad conjugata requirunt in
 ea diversam pronunciationem conjugatorum.

17   Ad secundum Respondeo, vel Aristotelem desi-
 nasse in libro *Ca. ego. na. u.* (in quo alioquin mul-
 ta habet populi ariet dicta) denominata ea, quæ
 maxime talia sunt (qualia sunt quæ & voce & si-
 gnificatione deviant a principio) ut Keckerm-
 vult in *Syst. Log. p. 225* Vel differentiam casus in de-
 finitione paronymorum esse intelligendam cum
 ampliatione, ut differens sit casus, si diversitas
 themate non sit solum, cum differens est sonus, se-
 etiam cum differens est significatio, qualis in se-
 quentibus exemplis evidenter est. Hoc modo ex-
 plican

plian etiam de fin.
 art. 2. in fine aliquo

VII. An con-
 a prin

Exempla sunt:
 1. Hæc conjugata
 stotelicis. At nega-
 comment. Dipl. 2.2

Hæc in re dico
 modum arguend-
 gata, quæ talia su-
 enim minus sequi-
 hor. Est æger. E. in
 porell locus ex
 præter conjugate
 Est dormiens. B.

Ceterum, ut
 1. referunt, tria fi-
 1. Eorum, quæ
 ficatione, ut offi-
 2. Eorum, quæ
 in voce, ut Dormi-
 veniant in signi-
 fic. Et illis tam-
 ca primum spua-
 hoc. n. 7.

VIII.

Abstractio in
 confectioni. Sic
 talu dicitur, sorsus
 them, vel quorun

applicant eam definitionem Conimb. l. Cat. c. 1 qu. 2.
art. 2 in fine aliique.

VII. An conjugata sint, quæ nullam etiam
à principio convenientiam
habent?

Exempla sunt: *Dormiens & Somnus: Morbus &* 18
ager. Hæc conjugata dicuntur communiter ab Ari-
stotelicis. At negantur illa exempla à Dounaſt. l. c.
comment. Diu. c. 23 fol. 368.

Hæc in re dico: *Ista esse conjugata* 1. quia habent *Sententia*
modum arguendi similem ei, qui est inter conju- *anthesis.*
gata, quæ talia sunt & sono & significatione. Non
enim minus sequitur: *Est ager. E. in eo est morbus; Ac*
hoc; Est ager. E. in eo est agritudo. 2. Nec monstrari
potest locus ex quo iurantur hæc consequentia
præter conjugata: *Est xger. E. est in eo morbus.*
Est dormiens. E. est in eo somnus.

Ceterum, ut Dounaſt. loc. & Conimb. l. Cat. c. 6. 19
1. referuat, tria solent poni genera conjugatorum. *Triagenora*
1. Eorum, quæ conveniunt in voce & non in signi- *conjugato-*
ficatione, ut *officium & officio: studium & studiosus. rum.*
2. Eorum, quæ conveniunt in significatione & non
in voce, ut *Dormiens & somnus.* 3. Eorum, quæ con-
veniunt in significatione & voce, ut *fortitudo & for-*
is. Ex illis tamen ut posteriora genera vera sunt, id
a primum spurium est, propter rationem talem
hoc c. n. 7.

VIII. Quid sit abstractum & con-
cretum?

Abstractio in Philosophia semper opponitur 20
concretioni. Sic Scaliger. exerc. 343 §. 1. *Abstractio men-*
alis dicitur, eorum quæ in intellectu non habent contra. opponitur
sienem, vel quorum unum intelligitur, non intellecto a concretionem.
Hoc modo ex-
plicat

lio. Abstracta à materia secundum divisionem scientiarum dicuntur, quæ non sunt concreta cum materia, veluti quæ non sunt immersa materie sensibili, aut aliqui apprehenduntur extra materiam figuram vel numericalem Ita Theologi. in doctrina de communicatione Idiomatum, prædicationem in abstracto vocant, quando aliquid prædicatur de naturis, non habito respectu ad concretionem, vel unionem personalem, Sic prædicatione in abstracto est: Filius Dei creavit mundum, Filius hominis est passus. Filius Maria est mortuus. Hæc enim prædicata non conveniunt subiectis, per & propter concretionem sive unionem hypostaticam. In oppositum igitur illæ prædicationes sunt in concreto: Filius hominis fuit ante Abraham. Caro Christi emundat à peccato. Humana natura Christi data est omnis potestas. Quia prædicata hæc non conveniunt isti subiecto, nisi ex concretionem vel unionem personalem. Filius enim hominis non est ante Abrahamum, vel ejus caro vivifica est, quæ filius hominis est, aut quæ caro est, sed quæ caro gloriæ est. Vid. Chemnit. de duabus nat. in Christi. cap. 2. & Jacob. And. in Colloq. Moimp. p. 86.

21

Alii tamen locutionem in concreto dicunt, cum attributio sit ad personam, ut filius hominis est passus. In abstracto, cum attributio sit ad naturam, ut Humanitas vel caro Christi est passus vid. lib. Concordia in edit. Lip. pag. 837.

22

Hic abstractum est nomen significans formam præcisè, hoc est, sine connotatione alterius. Ita substantia, fortitudo, &c. sunt abstracta. Et præcisè significant, sine ullo additamento, ipsos habitus, per quos res disponuntur ad justè & fortiter agendum. Ac con. ratum est nomen significans formam aliquam, cum connotatione ejus, in quo forma ista reperitur.

tur. Sic fortitudo, jussus, duo signa sunt, ut fortitudinem, &c. bet. Rigo fortis est, ris duo significat, betur. Et sic in aliis qualitatibus solum (quæ ant. p. 33). Et cum qualitatibus humiditas, gnum non est magni corporalis, sed eam. 17. Ex Plot. 4. Bn. concretivas & abstr. ut, ite pro his, itia dicitur pro idet. c. 13. ait. R. quæ, quantum pro nem quæle diceba, quædam ante Pl. l. cap. 70.

Melanchtho. guit, quod hoc f. Sed hoc discrim. sit frequentius. mal, & alia, quæ humanitas vel humanitatis, v. men locutio ista. Omne concretum in quantum significacioni alio in subiecto vel f. ciant omnia ad f. se substantia, v. I. Quod uni co

tionem sci-
concreta cum
materiam sen-
matenam si-
in doctrina
dicationem
predicatur
concretionem,
io in abstra-
ctus homin-
em predi-
propter con-
In opposi-
concreto:
Christi emun-
datus est omnis
veniunt illi
per personali-
tatem vel
is est, aequa-
Chemair. de
And. in Colloq.

tur. Sic fortis, justus, &c. concreta sunt, indeque & duo signa fiant, nempe & formas has, justitiam & fortitudinem, & subiectum quod istos habitus habet. Ergo fortis est, qui habet fortitudinem. B. fortis duo significat, & id quod habet, & id quod habetur. Et sic in aliis. *Ἐπεὶ δὲν ἐστὶν κορπὸς καλὸν, νόμος* qualitas solum (qua dicitur *Ἐπεὶ δὲν ἐστὶν*) ait Scalig. 2. de plant. p. 393. Et rursus p. 460. Humidum non est solum qualitas humida sed corpus affectum humiditate. Magnitudo non est magnitudo, sed eam habens, corpus non est corporeitas, sed eam habens, ait Zabarel. 2. prim. mat. 6. 17. Et Plot. l. 4. Ennead. 2. Hic tamen observa, voces concretivas & abstractivas aliquando commutari, ut istæ pro his, & hæ pro istis ponantur. Ita justitia dicitur pro jecto Metonymicè. Et Aristot. 5. Met. c. 15. ait: *Ἐqualὲ ἐστὶν ὡς ποτὶν ἐν, ποτὶν* pro *ποτὶν*, quantum pro quantitas. Antiqui ante Ciceronem quale dicebant non qualitatem, pinguis non pinguedinem ante Plinii tempora, &c. ait Scalig. de caus. l. l. cap. 70.

Melanchthon abstractum & concretum distinguit, quod hoc sit adjectivum, illud substantivum. An concretum Sed hoc discrimen non est adæquatum. Est ita semper sit ad sit frequentius. Nam homo concretum est, & animal, & alia, quæ substantiva sunt. Abstracta sunt humanitas vel homineitas & animalitas. Potest tamen locutio ista defendi, per analogiam aliquam. Omne concretum significat per modum adjectivi, in quantum scilicet concretum adjicit formali significationi aliquem modum, veluti existentiam in subiecto vel subiecti connotationem, quod faciunt omnia adjectiva. Abstracta autem omnia, esse substantiva, verum est.

CANONES.

I. Quod uni conjugatorum inest, vel non inest, id o-

in nobis inest vel non inest. Est 4. Top. c. 4. & 7. Top. c. 1. Si iustus a est scientia. Etiam iuste & scienter. Et iustus est sciens. Est quid horum in nobis sit, nec alterum ullum est. Si philosophia est aliquid bonum. Etiam philosophari est bonum. Et sic in aliis. Repetendæ autem hic sunt conditiones conjugatorum prius recensitæ ad num. 18. Et hoc sumuntur alia specialia, veluti:

25

II. Si unum conjugatorum est bonum & laudabile, etiam altera erunt omnia reiqua. Est 1. Top. cap. 9. §. 1. ut si iustitia est exteram laudabilem numero, etiam iustus, iustum, iuste erunt de rerum laudabilem numero. Item:

26

III. Si uni conjugatorum aliquid non est proprium, nec alteri erit proprium. Est 5. Topicorum cap. 7. §. 1. Si ejus quod est iuste non est proprium id quod est honeste. Etiam iusti non est proprium quod est honestum. Et hoc valet etiam affirmative: Si uni conjugatorum aliquid est proprium, erit etiam alteri proprium. Item per oppositum: Si hujus rei non est proprium hoc, nec alterius oppositi erit oppositum aliud, ut si ejus quod iuste est non est proprium id quod bene est, etiam ejus quod iniuste fit non est proprium id quod male fit. Vide Arist. d. l. §. 1. 4. Item:

27

IV. Quot modis unum conjugatorum dicitur, eodem modo dicitur & alterum. 1. Top. c. 15 §. 10. Veluti salubre dicitur, quod sanitatis efficiendæ, conservandæ vel indicandæ vim habet. Et salubriter dicitur accommodatè ad sanitatem efficiendam, conservandam, indicandam. Si scientia aliquando idem est quod omnis notitia, aliquando est habitus cognoscens objectum propter se sine relatione ad aliquid, etiam sciens idem est aliquando quod omnis nesciens, & aliquando idem est quod is, qui cognoscit objectum propter se. Et sic in aliis.

V. Con

V. Conjugata
Philosophica est
Philosophari nob
Top. c. 3 §. 1.

VI. Denominatio
Sumitur ex Aristotele
autem dicitur id,
seu idem est quod
thematè conjugata
iustitiam, iuste. Primum
cur & iuste sunt de
natura illa d. 1. §. 1.
quod habere diffi
nem. Hoc enim a
minativum Gram
est Grammatica
illius, Et tamen
Differentia i. g. r
tivum, attendi de
gnificationis. Dis
car o r. Gram
ca (adjectivi) ut

VII. Denominatio
equivoca. Habet
relegitur autem
gitur univocum
significat in sub
significat, cum d
vocum autem pri
us diversum signi
cis dicitur. At de
ficat cum suo den
significat idem,
thema, & inde su
in principali signi
ficat sunt cognati

V. Conjugata se consequuntur in nobilitate. Si Philosophica est nobilior quam Medicina, Eriam Philolophari nobilius est quam medicari. Est 3.
Top. 2. 3 §. 5.

28

VI. Denominativum differunt casu à suo themate. Sumitur ex Aristot. l. Categ. c. 1. §. Denominativum autem dicitur id, quod Aristoteli alias casus dicitur, seu idem est quod ortum à principio, vel radice, vel themate conjugationis. Si conjugata sunt, *justitia*, *justus*, *juste*. Prima rad. x hic est *justitia*. *Justus* igitur & *juste* sunt denominativa. Caterum denominativa illa *differe* casu à themate, non est idem quod habere differentem à themate terminationem. Hoc enim non est in omnibus. Nam denominativum Grammaticæ (substantivum simpliciter) est Grammatica (adjectivum) tanquam concretum illius, Et tamen utriusque eadem est terminatio. Differentia igitur casus in ex thema & denominativum, attendi debet principaliter in differentia significationis. Differens autem est omnino ad significationem & Grammatica (substantivum) & Grammatica (adjectivum) ut & superius dictum. 2. 13.

39

VII. Denominativa sunt media inter univoca & equivoca. Habetur apud D. August. l. Categ. c. 4. Intellegitur autem de singulorum significationibus. igitur univocum quod dicitur, illud prorsus idem significat in suis univocatis. Ita animal idem significat, cum de homine & bestia dicitur. Equivocum autem prorsus diversum significat, Ita Galus diversum significat, de gallinæo, & de Frangis dicitur. At denominativum partim idem significat cum suo denominato, partim diversum. Nam significat idem, quia omnia conjugata adeoque thema, & inde sumpte denominativa conveniunt a principali significatione, juxta quod superius dicta sunt cognata in significatione. Significant autem

30

tem diversum, quia denominativa connotantur in
dum supra significationem principalem, ut decla-
ravi num. 1.

31 VII. *Abstractum est prius concreto.* Abstractum
Axiomaticum enim est velut forma concreti. Et proinde concre-
tum ab abstracto, & non abstractum à concreto
32 & concreto, derivatur. Quantum de quantitate est, inquit Scalig.
de C. l. l. cap. 70. si rem species, at contra, si vocem, quan-
titas à quanto dicta est. Ex quo intelligitur limitatio
nostri axiomatis. Abstractum est prius concreto
in derivatione Logica, At concretum est prius ab-
strac- to in derivatione Grammatica. Intelligitur
autem de abstracto & concreto in specialioribus
Rationibus & creaturis. Nam in transcendentibus &
attributis divinis idem sunt. Idem sunt *Ens & Enti-
tas*: Idem est Deum esse omnipotentem & esse omni-
potentiam. Vide Scalig. exerc. 365. sect. 6. & Thom. 1.
questio. 3. art. 3. § 4. & 6.

32 IX. *Abstractum est simplicius concreto.* Patet. Nam
concretum significat ipsam abstractum cum con-
notatione alterius. Fortis notat fortitudinem in eo,
quidem habet. Unde fortis est habens fortitudinem.
Ceterum concreta sunt compositiora abstractis,
sed differenter. Quandoque sunt compositiora solum
secundum nostrum apprehendendi modum, ut *De-
us & Deitas, Ens & Entitas*, aliquando verò sunt co-
positiora etiam quoad rem, ut est in aliis. Vide Ger-
hard. de Monte in Thom. de Ente § esse f. 4.

33 X. *Non potest de eodem dici abstractum & concre-
tum.* Ita si materia est potentia, malè dicitur po-
tens, ait Zabarella. 1. de prim. mat. cap. 11. Et si ma-
teria est quantitas vel corpus, E. non est quantitas vel
corporeitas. 2. de prim. mat. cap. 16. apud eundem. Et
ficetiam, quia Deum dicimus ipsam bonitatem
& sapientiam, non tam Philosophicè quam popu-
lariter dicitur, Bonus, sapiens & sic in aliis.

XI. Ab.

De
XI. *Abstractum*
formam. Non
calor est calidus.
Vero definitio
tem calorem quod
damento etiam di-
beat per dicitur i spe-
rentia, apud Arist.
nec animal est, ne-
illor: Rationalita-

CA
DE DEFINITIONE
Vbi & de

1. Definitio
quid nomen sit
2. Estque
Transumptio
3. Notatio
origine. Ut boni-
4. Ad not
5. Allusio est
mili significati
quasi fere altero
6. Transsum-
tura per clarior
quod forma.
CO M
Superiori capi-
gitur de notatio

XI. *Abstractum & concretum non predicantur de se invicem.* Non dicitur vel calidum est calor, vel calor est calidus. Et sic in aliis. Et sic male *Sebastianus Varro* definiit frigus, quod sit qualitas f. i. g. d. a. Item calorem quod sit qualitas cal. d. a. Et ex hoc fundamento etiam dicitur, quod de differentia nō debeat predicari species aut genus, cuius est differentia, apud Aristot. 6. Topic. cap. 6. Rationalitas nec animal est, nec homo est. Nam idem est cum isto: Rationalitas non est rationalis.

CAPUT XXVI.

DE DEFINITIONE NOMINIS.

Vbi & de Notatione & Transsumptione.

1. Definitio Nominis est qua explicatur, quid nomen significat.

2. Estque vel per Notationem vel per Transsumptionem.

3. Notatio est explicatio nominis ex sua origine. Ut homo dicitur ab humo.

4. Ad notationem pertinet allusio.

5. Allusio est explicatio vocis ex origine simili significationi nominis, ut frater dicitur quasi ferè alter, civis quasi civium unitas.

6. Transsumptio est explicatio vocis obcuræ per clariorem, ut: ἐπιλεξεα est idem quod forma.

COMMENTARIUS.

Superiori capite actum est de Conjugatis, nunc dicitur de notatione. Unde statim questio oritur.

1. An

I. An Conjugata rectè postponentur
Notationi?

Fonteca l. 7 Instit. Dial cap. ix. Notationem præponit conjugatis, & id faciunt multi alii. Ramus & istam postponit h. s. & eum nunc sequimur.

Hac in re dicendum 1. Non admodum referre quod.
nam serum prius doceatur. Nam conjugata & No-
ratio species sunt ejusdem generis, inter quas ca-
teris paribus ordo est arbitriarius.

2. *Adiuncti* *emendati* est *conjugata* *transmittere* *Notationi*. Nam *conjugata* *videntur*, secundum quod *ortum*, esse *simpliciora* *Notatione*. Illa enim *oriuntur* *solum* *ex* *locis* *consentaneis*. At *notatio* *fit* *etiam* *ex* *discentaneis* & *comparatis*.

De nomine Notationis & equipol-
lentibus.

Ceterum ista Notatio Aristoteli dicitur λόγος
 ῥημάτων. 2. Top. 6. hoc est sermo vel ratio vel definitio
 nominis, Cicero in Topicis Etyimologia. Quinti-
 lianus novis sed satis accommodâ voce vocat origi-
 nationem lib. 1. Inſ. orat. c. 9.

Ex prioribus nominibus nascuntur duae quæ-
stiones.

1. Quid differat definitio nominis à definitione rei?

Aristot. 2. *post.* 1. 10. Definitionis primam speciem
fidelitatem, quæ nominalis est. Nos tamen malimus
hanc eorundem ad definitionem reitrudere, sicut distin-
ctionem nominis ad distinctionem rei. Et Aristot. *d.l.*
§ 7. etiam peculiariter enumerat definitiones rei,
omissis nominali. Igitur Egid. Romanus 1. *post.*
Istas sic distinguit, quòd definitio nominis termi-
netur quæstionem quid nominis (hoc est, quid no-

De d
men significet, ve
tio apprehensa
illius significatum
na: quæstionem o
ratio per quam r
fo. malia alterius
prehendimus aut
tament. siquam
quid significet va
taurus. Ad definit
Deinde: definitio
veluti quid signifi
tio relict incompe
Thomæ de om. et
adequata definit
ta, modo dlatior est

2. Quid diff

Occasio quatuor
nomen diximus
nam autem omni
matica. I. Etymo
roce, Logica a
Etymologia fun
argumentum ali
matica non. II
Grammatica ad
ret diversitas in
Logica est, quod
a materia. At eju
nec, quod homo
gularis numeri, fi
nib & sic deinceps

men significet, vel unde nomen dicatur) est quaeratio apprehensa ab intellectu, per quam refertur ad illius significatum. Ad finem rei est, quae terminat quaestionem quid rei (hoc est quid res sit) Et est ratio per quam refertur, intellectus ad principia formalia alicujus rei. Item definitio rei (com. *Secunda.*)prehendimus autem sub ea transumptionem) est tamen tantis quam non entis. Et unde quaeri potest, quid significet vacuum vel purgatorium, vel centaureus. Ad definitionem rei est ejus solum quod ens est. *Tertia.* Deinde: definitio nominis potest esse complexi, veluti quid significet *per se subsistere* &c. Ad definitionem rei est incomplexi tantum. Ceteri Gerhardi in *Thomae de ent. & eff. 2.* Rursus definitio semper est *Quarta.* adaequata definito. Ad notatio saepe est inadaequata, modo latior est, modo angustior.

2. Quid differant Etymologia Logica & Grammatica?

Occasio quaestionis nascitur ex eo, quod notationem diximus appellari Etymologiam. Efficiuntur autem omnia in Etymologia Logica & Grammatica. I. Etymologia Grammatica fitur in sola voce, Logica autem refertur ad rem. II. Logica Etymologia sumitur semper cum dependentia ad argumentum aliquod primum, unde oritur Grammatica non. III. Logica inservit ad arguendum, Grammatica ad loquendum, IV. Denique apparet diversitas in exemplo hominis. Etymologia Logica est, quod dicitur *ab humo*, nomine sumpto a materia. Ad ejus Etymologia Grammatica est haec, quod homo sit non in generis masculini singularis numeri, figurae simplicis, tertiae declinationis & sic deinceps.

De

De definitione Notationis.

Quæ hæcenus dixi fuerunt in primis de definitione, sequitur de ipsa definitione, sic igitur dicitur, quod notatio sit *explicatio nominis ex sua origine*. Notamen ex sua origine explicare, Logice est nihil aliud quam indicare argumentum, ex quo sumpta sit impositio alicujus nominis. Sic igitur notatio hominis sit, si dicam, hominem sic dici ab humo, tanquam à materia. Evangelistam sic dicimus ab evangelizando nomine sumpto ab effectu. Et sic in alijs. Circa hoc inquirendum est,

Ex quibus argumentis sumantur Notationes?

6. *An à sola forma sumantur Notationes.* Primò videri potest ex sola forma sumi debere Notationem. Nam denominatio sumitur à potiori. Ac in re quavis potior est forma, quam vel materia, vel finis, vel efficiens, vel subiectum, vel adjunctum vel cætera. Respond. In isto axioma (*denominatio fit à potiori*) denominatio non significat nominis impositionem, quasi nomen semper imponatur ab eo, quod principalius est sæpius enim aliunde nomen imponi quam à re potiori, hoc est forma, mox apparebit. Intellegenda autem est propositio ista de denominatione alicujus rei, in quantum respicit attributa. Et sensus propositionis est, cum aliquares habet duo attributa, quorum tamen alterum potius est quam aliud, tunc denominatio non nisi à potiori sumitur.

Axioma.
Denominatio fit à potiori quomodo sit intelligendum?

7. Potius autem censetur id, quod intensius & extensius & protensius sive diuturnius est in subiecto, quam aliud. Sic igitur si quid habeat calorem ad gradus duos, si graditatem ad gradus octo, denominabitur à frigiditate: itemque, si quis habeat doctrinam unius gradus, h. e. notitiam unius conclu-

sionis

De
tionis solum, et
nominabitur do
sit dentes, tamen
est, denom nabi
scat, toto autem
denominabitur
hæc vera sententi
Notationes igit
eis primis. Igitur
cureb humo, à
sicur apud Hebræ
est, re, ra ruffa, ead
rago 1788 qui
efficientia. Hebræi di
scenderunt ab He
Antiq & Pererim
dicitur ab anima
Sic igitur à form
dantur enim ut l
fit. Vide Gellium
7.6 n. 11. Sic Con
cencil. dicitur, à c
num omnes di
tum. Cilia enim
Christus vocat
Alvum faciet po
do. Sic Oros dicit
do 1788 curren
Damale. l. 1. de ori
currentia fides a
lorem. Vide Bo
Sic à subiectis R
a imposita. Car
106. Advena quis

honis solum, ceteroquin autem rudis sit, non denominabitur doctus sed rudis. Æthiops etsi albus sit dentes, tamen quia toto reliquo corpore niger est, denominabitur niger. Si quis astans igni rubescat, toto autem reliquo tempore sit pallidus, verè denominabitur non rubicundus sed pallidus. Atque hæc vera sententia est illius regulæ.

Notationes igitur dico esse ex omnib. argumentis primis. Igitur *Notationes ex causis* sunt: *Homo* dicitur ab humo, à *materia*, quia sumptus est ex terra, sicut apud Hebræos *Adam* dicitur ab אָדָם hoc est, terra ruffa, eadem de causa. *Fœmina* dicitur virogo וְיָמִין quia de viro וְיָמִין sumptus est. Sic ab efficiente. *Hebræi* dicuntur ab *Heber*, quia omnes descenderunt ab Heber Patriarcha, apud Joseph l. i. *Antiq. & Pererium* in Gen. c. 14. n. 26 seqq. *Animatū* dicitur ab anima h. e. *forma*. *Hypostasīs* dicitur ἀπό τοῦ ὑποστάτου à forma. *Annales* dicuntur à fine. *Scribuntur* enim, ut sciatur quid quoquo suo gestum sit. Vide Gellium l. 5. c. 3. & *Martyrem* class. 1. loc. com. c. 6 n. 21. Sic *Concilium* apud Ind. in præfat. ad tom. concil. dicitur, à communi intentione, eò quod in unum omnes dirigant mentis obrutum vel oculorum. *Cilia* enim oculorum sunt.

Christus vocatur *Iesus* Ἰησοῦς à ἵψω salvavit, quia salvum facit populum *Matth. 1.* quod est ab effectu. Sic *Odys* dicitur à verbo ὄσσειν à videndo, vel ὄσσειν currendo, vel quia succurrit, secundum *Damasc. l. 1. de orthod. fid. c. 12.* vel quia apud veteres currentia sidera, Diæ dicebantur, secundum *Theoploretum*. Vide *Beilarm l. 1. de Christo c. 16.*

Sic à *subjectū* Ramus *Dialect. l. 1. c. 24.* dicit nemi-
a imposita. *Carna* dicitur quia occupetur in car.

ape. Melissa quia in melle.

Ab effectu.

A subjectū.

Ab adjunctis Ab adjunctis. Mulier dicitur à mollicie. Bambalio à balbutie. Consilium dicitur quasi considium (quæ tamen allusio potius est) ab Iſid. in præfat. ad rom. concil. Eunuchus secundum Scaligerum dicitur, q. δὲ ὄψιν ἔχων habens bonum intellectum. Hæreticus dicitur δὲ τῶν αἱρεσιῶν, quod hæreticus eligat, quod sibi optimū videretur. Eucharistia dicitur Cœna à tempore, quia vesperi celebrata est à Christo. Regula dicitur quia regat vel rectè ducat, apud Iſidor. d. l. sic substantia dicitur à subſtando. Servorū origo in lingua latina inde est, quod ii qui jure bello jactè poterant à victoribus occidi, servabantur & servi fiebant sic, à servando dicti. Apud Aug. l. 15. de C. D. c. 15.

A distantia.
neis.

A distantis. Sobrius dicitur quasi sine ebrietate. Ἀλκίειν τῶ μὴ λουζῶμεν, quia non possit latere.

A Comparatione.

A Comparati. Pyropus dicitur, quia imitetur τὸ πῦρ, ὅς τῶ πυρὶ videri ignis. Chrysostomus dicitur quasi habens aureum os. Simoniaci dicuntur qui sunt similes Simoni Magi. ii scilicet, qui impecab. lem gratiam pretio conducere voluit, aut qui pro ministerio sacro pretium accipiunt, apud Lombard l. 4. d. 25. D. Sic etiam Rhetorica aliquibus dicitur τὸ ῥῆ πῶν, quod oratori fluat sermo, sicut Homerus de Nestore ait: ὃ μὲν ἔειπε γλυκεῖον ῥῆν ἄνδρῳ.

An vera exempla haberi possint Notationis per contrarium, hoc est ἀντι-

Παραδείγματα?

Exempla
vulgata an-
tiphrasica.

Ἀντιπαραδείγματα seu ἀντιπαραδείγματα Doctores constituunt in multis exemplis. Bellum dicitur, quasi minimè bellum. Lucus quasi minimè luceat. Officium, quod minimè officiat. Parca, quod minimè parcat. Ludus (literarius) quasi minimè ludus (h. e. res ludicra). Ocyum quasi minimè ocium (otium intelligunt, quod

quod dictum vo-
let) Emmonides q
no ovuq; calat
quasi minimè co-
pargo,
Augustinus Do-
lini tractatu de v
istas priorum vo
cujus eorum disc
alias notationes il
que enim absurd
plures esse.

Bellum quasi mi
Dachus à Bellus, q
dichane vocem ad
batam. Quo pre
nem, quod multa
sue, ut illa quib
suariz propullau
tina sunt. Et a li
ratio nō necess
stantia dicitur à
sibus, & tamen
enithæ notati
abſtat. Et sic in
Lucus quasi mi
tam habet Hier
h. quia fausti vo
licatur quia viti
anus l. i. inf. c. 6.
quod verè luceat. q
horum frondenti
scant. & luceat
allam l. 4. elegan
ins rei plures davi
Officium quod m

quod dictum volunt ab ἀνδρὶ quasi minimè ἀνδρὶ celer) *Eumenides* quasi minimè εὐμειδής, Keckerman. no συμφορῆς calamitas, dicitur à συμφορά conduco, quasi minimè conducois. Et ῥύπτου sordes à ῥύπτω purgo.

Augustinus Dathus Senensis op. sui f. 147. in peculiari tractatu de vocabulis per ἀντιφρασίαν, singulas istas priorum vocabulorum Notationes refutat, cujus totum discursum admittimus, in quantum alias notationes istorum vocabulorum affert, Neque enim absurdum est, unius nominis notationes plures esse.

Bellum quasi minimè bellum. Notationem dat Dathus à *Bellus*, quarum propria sunt bella. Et inde ait hanc vocem ad ferios hominum mores transactam. Quo præmissa refutat priorem Notationem, quòd multa bella sapè neq; mala neq; turpia int; ut illa quibus injustè sublata repetuntur, vel injuriæ propulsantur, &c. At sic nec ista bella beluina sunt. Et alioquin hoc nihil officit. Nam notatione non necessariò est adæquata suo nomini. Substantia dicitur à substantando, quia substant accidentibus, & tamen non in omnem substantiam convenit hæc notatio. Deus enim nullis accidentibus abstat. Et sic in alijs.

Lucus quasi minimè luceat. Hanc notationem etiam habet Hieron. ad Faustum. Antibi bellus videtur, quia fausti voceris nomine, quasi non & lucus idè dicatur, quia minimè lucent Idemque habet Quintilianus l. 1. Inst. c. 6. At, inquit Dathus, lucus dicitur quod verè luceat, quod scilicet in nemorum opacitate, in borum frondentium umbra, sacrificiorum ignes splendent, & lucens holocaustorum flamma, Confer allam l. 4. elegant. 56. At hoc nihil officit, quia unus rei plures dari possunt notationes.

Officium quod minimè officiat. At, ipse inquit,

Officium. officium dicitur ab efficiendo, & inde Ambrosius efficiū
ait dici q. officium. Sic & Hieron. in lib. offic. Et Belc-
thas de divo officio. c. 18. vide etiam Vallā l. 4. Elegan. c.
30. R. ut prius.

14
Parca.

Parca quasi minimè parcens. Parca, inquit, Poe-
sis sunt tria fata,

Quarum sub iuro tenentur
Omnia qua seris fatorum pollice ducunt.
Longa, ferratis evolvunt secula pensis.

Confer Arist. l. de mundo c. 7. Quamobrem inde di-
ctæ sunt quod parcissimè imperirentur (vitam)
unde dictæ sunt à parcendo vel parvo. At hoc nihil
impedit priorem notationem, sicut nec hanc vel i-
stam tollit, quod Gellius l. 4. Noct. Attic. Parcas di-
ctas vult à parca.

15
Lusus.

Lusus quasi minimè ludus vel procul à ludo. A
Dathus ludum dicit solū propriè pertinere ad
scholam puerorum, & ita complectitur levitatem
quandam inferioris disciplinæ. Et sic ludere est le-
viter scribere aut differere, &c. Unde ait. Si quando
ad graviores res ludus applicetur, quod fiat id im-
propiū. Confer Vallam l. 4. elegan. c. 16. Dico ad
hæc ut ad priora.

16
Optim.

17

Euminides.

Ostii derivatio à Græco ὄστος, & ridicula est.
Euminides quasi minimè eumides. Aie Dathus Eu-
menides dici ab εὖ & μῆνι furor, sicut ab εὖ & Latine
dicuntur furæ à furore. Dicuntur autem bene fu-
rentes, quod plurimam furere videntur. Nam ad-
verbium bene augeat, sicut aliqui optimum furere
dicunt, qui excellit in furando. Sed idem est de hoc
quod de prioribus. Plura quid de hæc vult, videat
Dn. D. Finchium pars. 1. Scholasticarum & Areti-
um probl. 83.

DE ALLUSIONE.

Allusio vocatur ea, quæ alludit ad significatio-
nem vocis, & pri-
notationem. Ex-
tatio explicet vo-
am esse imposta
Allusio. & ex-
quod de meo fiat
Gellius l. 12. No-
quam dicta est.
homines dicunt
Presentia eidem A-
libus. Mysterium
vel mysterium est q.
autem contra gene-
quod est claudoc
abscondere & sac-
e. sacris initio Ha-
des dicitur quasi p-
Aug. Epist. 19. sicut
pastorum & dicto
factum dicitur, q.
quæ exordit ex or-
de Martyr. Class. i-
te dicit, quasi fin-
Allusiones & e-
Canonibus.

nem vocis, & proinde verè notationi dat similem notationem. Ex quo differt à notatione, quod notation explicet vocem per ea, unde verisimile est eam esse impositam; Allusio verò secus.

Allusionis exempla sunt: *Mutuum* dicitur quasi quod de meo fiat tuum. *Frater* quasi ferè alter, apud *Allusionis exempla.* *Gellium l. 12. Nequitia* ab eo, quasi quod nequitia quam dicta est. Et inde nequissimi homines nihili homines dicuntur, ait Augustin. *l. de vera relig. c. 11. Præsentia* eidem Augustino dicitur, quasi præsentibus. *Mysterium* Clemens deducit à *μυστήριον* scelus vel *μυστήριον* est q. *μυστήριον* fabulosum. Loquitur autem contra gentes. Aliis *μυστήριον* est à *μύω* & *στυα*, quod est claudere os. Aliis est à *μυσέω* & *τηρέω* h. c. abscondere & servare. Potest etiam duci à *μυσέω* h. c. sacris initio. Hæc Bellarminus *l. 1. de Sac. c. 3. Fides* dicitur quasi per eam fiat quod dictum est, apud Aug. *Epist. 19.* sicut & Cicero definit fidem, quod si actorum & dictorum constantia. *Omen* secundum Festum dicitur, quasi *oremen*. Est enim prædictio quæ excidit ex ore humano cum aliquo farore. *Vile Martyr. Class. 1. Loc. com. c. 7 n. 6. Scal. de plan. necesse* dicit, quasi sine rores necesse possit. Alia mitto.

Allusiones & notationes ridiculæ judicabuntur à Canonibus.

CANONES.

1. Notatio debet esse vicina nomini. Hoc dico: Quod notatio debeat fieri per voces cognatas nomini explicando. Si igitur velim notationem dare vocis *ψυχ* nō debeo dicere *ἐν ψυχ* est à *δρῶ*, sed *ψυχ* est à *ψυχ* bene animum habens, sicut *ἐλπίς* dicitur, à *ἐλπίζω*. Et *εὐδαίμων*, à *εὐδαίμων* ἀγαθός. Vide Ar. *st. 2. Top. 6 § 2.* Atq; hoc differt notatione à transumptione, quarum hæc vocem explicat per vocem aliam & diversam, illa per vicinam.

II. Omnis notatio reduci debet ad aliquod argumentum Logicum. Veluti, debet in notatione nomen explicari ex materia, vel forma, vel fine, &c. Unde scilicet nomen est impositum. Hoc in prioribus satis patuit.

III. Notatio non debet peti ex lingua, cuius non est nomen ipsum. Veluti nominis Latini Latina, Græci Græca debet esse notatio. Et sic deinceps. Ita Plutarchus malè derivat *sabbathum* à Græco *σαββατον* à convivando, cum ista vox sit Hebræa *שבת*

quievit. Sic Tertullianus contra Iudeos Ambrosius de myst. Pasch. c. 1. alique malè derivant *Pascha* à *πάσχα* cum ista vox sit Hebræa, à *Pesah*. Vide Witsker. de pontif. p. 491. S. c. August. Epist. 119. ad Januar. Vocabulum, inquit, *Pascha* non Græcum est, ut vulgò videri solet, sed Hebræum. Neque enim à passione, quomodo Græci dicunt *πάσχα* pati, sed ab eo quod trāsīs de morte ad vitam res appellata est. Hæc ille. Pontificii dicunt

Petrum dici *Cephæm* quod *πετρος*. Vide Gratien. d. 22. & prolixè Turriam l. 2. c. 3. pro epistolis Pontif. At *Cephæ* non Græcum, sed Syriacum est, & significat Petram. Ita malè Paulinus apud Augustinum p. 11.

Propheta. 38. & Lyranus c. 22. in Num. Prophetam dici volunt à proculfando, cum ista vox Græca sit à *προ* & *φημι* quod est ante dico. Sic non congruit, quod Euphrianius nomen *Ιησους* deducit ab *Ιουδæ*, cum sit Hebræum nomen *Ιησους* à *יהושע* salvavit, pretiā con-

Thesaurus. stat ex Matth. l. 1. v. 21. Thesaurum aliqui dici volunt ab auro, sicut & Paulus J. Cetus hinc thesaurum definiit, quod sit depositio pecuniæ. At id malè. Cum thesaurus vox Græca sit, *θησαυρος* à *θησαυρος* quod thesaurus reponatur in crastinum. Et hinc etiam thesaurus nris est, apud Plinium. Vide Valerianum in common. ad. c. 2. Matth. Sic mala est notatio

Bischoff. (Allusio esto) quod *Bischoff* dicitur quod *bey* de-

Schafen / cuius
enim. In bu-
Scholasticorum
Simoni Cassia)
lem, vel quod pa-
voret, à *magis*

IV. Notatio
plione nominu.
tur, est quasi pro-
mire debet cum si-
Metropolis malè d-
sua civitatem, ei-
autem primam le-
lam in notat. de div-
mala est notatio
nans i. e. per se lu-
vel pass. Nam so-
sona autem habe-
randum cum no-
cumstantis aliis
profolia habeat
regula dicitur à
in Concilio et ali-
tate differunt.
Per different
non esse bona
dicitur & *hæc* quod
dentis) semo, q
sed per i. Sic m-
thando, cum ist-
tum primum ex
tum notatio qua
pro Christianis
Nam Christiani
sed per i. à *hæc*
Hic tamen e

I.
quod argumē-
tatione nomen
ne, &c. Unde
in prioribus

cujus non est
Latina, Græci
ceps. Ita Plu-
tarcho οὐρανός
est a τῶν
Ambros. de
Pascha à πᾶσι
de Wierker. de
Januar. Voc.
ut vulgò videt
sione, quomodo
od: rasi: de mor-
tificationi dicunt
e Gratian d. 22.
in Pont. f. Ar Ce-
st, & significat
ustinum p. 11.
am dici volunt
sic à τῶν & qu-
uit, quod B pi-
ss, cum sit He-
rit, ut etiā con-
qui dici volun-
hesaurum defi-
id malè. Cum
Græc. χρῆμα
num. Et hinc
ium, Vide Val-
mala est notatio
citur q. bey den
Schaf

Schafen / cum res ista sit origine Græca ab ἐπι- *Parabola.*
οκοπῶ. In hunc canonem multæ Etymologiæ
Scholasticorum impingunt. Parabola illis, (ita
Simoni Cassiæ) dicitur, quasi parer bolum ori faci-
lem, vel quod parer vela, hoc est, rem velet. Græca
vox est, à πᾶσι ὁμοῦ δειν.

**IV. Notatio debet congruere cum Prosodia & scri-
ptione nominis.** Nomen enim cujus notatio tradi-
tur, est quasi proles alterius. Proles autem conve-
nire debet cum sua parēte in iisdem attributis. Sic
Metropolis malè dicitur esse quasi μέτρον πόλεος mē-
sura civitatum, cum μέτρον anceps sit, Metropolis
autem primam longam habeat à μήτηρ. Vide Val-
lam inorat. de donat. Constantini fol. 789. operum. Sic
mala est notatio quod persona dicitur quasi per so-
nans h. e. per se subsistens, non tanquā vel accidēs
vel pars. Nam sonare brevem habet primam, Per-
sona autem habet mediam longam. Hic tamen no-
tandum cum notatio est alioquin evidens, ex cir-
cumstantiis aliis, fieri posse, ut convenientia in
prosodia habeat exceptionem, quemadmodum
regula dicitur à regendo, ut supra ex Isidor. præfat.
in Concilia retuli. Et tamen regula & regere quan-
titate differunt.

Exceptio.

Per differentiam autem scriptiois cognoscitur
non esse bona notatio, quod *Dialectica* derivatur à *Differens*
δύω & λέξις, quodd sit duorum (opponentis & respō-
dentis) terminus, cum *Dialectica* non scribatur per υ,
sed per ι. Sic male *Mechanicum* dirivatur à Μορ-
chando, cum istud non scribatur per æ sed per e,
umptum ex η Græcorum, à μηχανών. Sic etiam nō
am notatio quā allusio est, quod Justinus apol.
pro Christianis ait: Christianum dici quasi χριστιανόν.
Nam Christiani nomen non est scribendum per η
sed per ι, à χριστός vel χεῖρα.

Hic tamen etiam consideranda est analogia.

Pp 3

simi.

similium derivationum. Latinum *Fama* rectè derivatur à Græco *φῆμι*. Et si istud non scribatur per ph. Nam frequens est q Græcorum transire in f. S. c Scaligero à *φῆμι* dicitur *fenestra*, quasi per eā apparet lumen. Et hinc aliis ita familiaris est, ut transeat à Græcum in a. Unde ex nostra regula iudicari non debet, malè derivari *καλὸν* bonum à *καλῶν* mulcere, apud Scalig. ex 300 f. 3.

26 V. Notatio non debet commiscere distinctas linguas.

Quemadmodum non debet nominum huius linguæ notatio dari ex lingua peregrina; Ita nec notatio ipsa debet distinctas linguas confundere. Sic, ut enim commixtio specierum in natura, ita etiam diversarum linguarum in nominibus monstrosa est, qualis est in voce *Monoculus*, *falsigraphus* & aliis. Ita malè derivatur à Lombardo *symbolum* à Latino *Eolus*, & Græco *σῶν*, quasi unusquisq; à apostolorum suum bolum contulerit ad symbolum. Et sic in aliis.

27 VI. Notatio non debet esse violenta. à δὲ τὴν ἐξ-
πλασθῆναι ait Plato: h. e. non oportet ea violentè deriva-

tere. Violentæ autem Notationes sunt, quæ vel tantum ad deflexionem nihil congruunt cum notatione, vel quæ à re prorsus peregrina sumuntur, vel quæ detorqueantur ex imperitia linguarum, aut ex conditionibus valdè incongruis. Meritò igitur ridet Valla in *don. Constant. fol. 789. operum*, has notationes quod *Vespassianus* dicatur à *Vespis*; quod *Lacernensis* dicatur, quod sub eo lateat rana, quam pepererit Nero; quod *Petra* dicatur, quasi pedibus, trita; quod *Papa* dicatur ab interjectione *Pa. pa.* Similes sunt, quod *Abulensis* *Scenopogia* derivat à scenos quod est communis & Phagos quod est epulum. Item quod *Paulinus* apud August. *Epistol. 38.* ait: *Apostolum* dici ab *ἀποστολῆ* & *ἀνδρῶν*. Item quod in Synodo Romana sub Sylvestro *can. 16. curia* de-

riatur

De
iratur à errore.
hibetur sacro do
q. miraret, Magi
Alias ineptias ta
nominibus prop
negrica Dn. D. Fi

VII. In omni
quod primum sta
tymolog à Gm
gica conveniunt
rum à mari. Mare
inquit iste. Et sic

VIII. Cui co
est coarctare nom
catat viva, vici
autem vixissim
nomina facere.
quibus non con
rebit. Et hinc Ju

dit. Lag. tom. 1. a
bonum vel mal
Eid. p. 295. ad
mille est, quod
non est nec e
quam vivam d
dicitur. Cui v
re notationem
temus, non ei

Sire privo
Philosophu
sapientie sed co
dici Philosoph
gloriaro Pont
iamus Catholi
Lectum in can

xivatur à cruore, arque inde sub anathemate prohibetur sacerdos ingredi curiam. Sic *Miles* dicitur quia mirares, *Magister*, quia ter magis sit quam alius. Alias ineptias taceo, qui illis delectatur, videat in nominibus propriis magnam copiam in orat. 2. Pa. negyrica Dn. D. Finckii in fine.

VII. In omni notatione deveniendum est ad ali-
quod primum Scalig. de caus. ling. lat. tradit hoc de Etymologia Grammatica, sed quoad hoc, ista & Logica conveniunt. *Amaritudo* dicitur ab amaro *Amarum* à mari. Mare ab Hebræo *marā*, hic quiescendum. inquit iste. Et sic in aliis.

VIII. Cui convenit notatio, ei etiam verissimile est convenire nomen. Et vicissim. Ut si aliqua res dicatur *viva*, verissimile est eam habere vitam. Dico autem *verissimile* est. Nam de multis prædicantur nomina sincere. Et vicissim multis convenit res, quibus non convenit nomen, ut seq. Canone apparet. Et hinc Justinus *apel. 2. pro Christ. f. 108. in o. dit. Lag. tom. 1.* ait: Nominis appellatio neminem bonum vel malum facit. Confer etiam Witack. de *Eccl. p. 295. ad 300.* Et in superiori exemplo verissimile est, quod vivum dicitur, id vitam habere, et non est necesse. Nam etiam argentum vivum & aquam vivam dicimus. Quanquam hoc etiam rectè dicitur: Cui verè convenit nomen, ei verè convenire notationem, & vicissim, Si, inquam, nomen specie stemus, non ex usu vulgi sed ex sua proprietate.

Sive privatis, nec nomen habere meritis.

Philosophus est amator sapientie, unde qui nō sapientie sed comestationem amator est, nō debet dici Philosophus. Vide Scal. ex. 274. Ita inanis est gloriatio Pontificiorum. Dicimur Catholici. Ergo sumus Catholici, apud Bellar. l. 4. de *Eccl. c. 4.* Et Lessium in *consulatione c. 6.* contra vide Hunnium.

tom. 2. fol. 192. 193. & Dn. D. Meiserum in Antilesto
confid. 6. pag. 247. seq.

30

IX. Notatio non est necessaria ad adequate nominis.

Supra in eo constitutum est discrimen notationis
& definitionis. Potest igitur Notatio inadæquata
esse definito, ut partim fit latior, partim angustior.

Latior: ut *Quod* dicitur *Deo* & *Quod*; & tamen multi ha-
bent *Quod* quæ non sunt *Dei*. Sic *animal* dicitur ab
anima. Et tamen multa habent animam (ut uni-
versum genus plantarum) quæ tamen non sunt ani-
malia. Vide Scal. i. de plant. p. 69. ubi addit: *Omne a-*
nimal: um est animal, sua quidem natura (vel secun-
dum vocis impositionem) sed usus inceptus ratio-
nem. Sic *Elementa* dicuntur ab alendo, quasi Alimen-
ta. Et tamen multa alunt, quæ Elementa non
sunt. Maxime enim alunt mista. Deinde angustior
est. Veluti: substantia dicitur à substando. Et ta-
men aliqua substantia est (ut Deus) quæ non sub-
stat. Et sic in aliis.

31

X. Unius nominis possunt esse plures notationes.

Homo derivatur ab humo communiter, sicut He-
braeorum Adam ab Adameh. Et non mala tamen est
notatio, quod Scaliger hominem derivat ab *imob.*
simul quia fit animal sociale. Mysterii allusiones
antea multæ sunt recitatae. Et sic in aliis.

DE TRANSSUMPTIONE.

32

Vox Transsumptionis sumpta est ex *Arist. 2. Topi-*
c. 4. ubi mutationem nominis appellat *μεταβολήν*
εἰς ὅρου *ἡ μεταβολή*. Transsumptionem in nomen
manifestissimum, quibus verbis etiam Transsumptione
definit. Transsumptio enim est mutatio nominis
obscuri in clarum.

33

Notissimus
loci huius;

Ceterum quod locus Transsumptionis necessa-
rius sit, apparet, quia hæc axiomata, *Non sum est*
quod

quod dicitur Philoso-
phorum; hoc dicitur

Rursum quod le-
jungatur notatio
quid nominis, su-
tis apud eodem
continentur. Com-

Differunt autem
illa explicet ex su-

explicat illud per
umbra (apud Pla-

Augustinus
ma Dominica. Per
philosophum Aristotelem

idem quod pudris
medulla. Vide Ari-

Ex quibus colligitur
transsumptio sit m-

uxta vocem sum-

per se 1. Transsum-

umis, cum vox n-

itas vocis oriatur
ia, vel ex novita-

nia, sumpta voc-

el imperitia lin-

omibus istis casu-

1. Transsumptio

2. Pro voce bar-

quod docet: Philosophus & sapiens idem sunt; &c. non possunt, hoc dimisso, ex alio loco retexi.

Rursum quod locus Transsumptionis rectè con-
jungatur notationi, patet. Nam utrumq; explicat, *Quod Trāf-
sumptio*
quid nominis, siue quid nomen significet. Unde la-
tis aptè sub eodem genere (Definitione nominis) *Ad conjun-*
continentur. Confer Fensel. l. 7. Inst. Dial. c. 15. *gatur No-*

Differunt autem notatio & transsumptio, quod
tationi.
illa explicet ex sua originae vel impositione; At hæc
explicat illud per æquipollens *γινώσκοντες*. Ut Ci-
umbra (apud Platonem) est idem quod oculus. *Differentia*
Missa in Augustana confessione est idem quod Cæ-
sa Dominica. *inter Nota-*
Per se subsistere est non inhaerere, *tionem &*
πελέχεια Aristoteli idē est quod forma. *Transsum-*
σηψιδανēs est *ptionem.*
idem quod pudrimordax & δσροφύες est idem quod
medulla. Vide Arist. l. 1. Top. c. 2. §. 5.

Ex quibus colliguntur duo: Alterum est, quod Transsum-
ranssumptio sit non solum positio vocis simplicis *prio est enī*
iuxta vocem simplicem, sed etiam *φροσεως* iuxta *in phrasi.*

2. Transsumptionem tū habere locum in-
rimis, cum vox aliqua obscura est. Cumq; obscu-
ritas vocis oriatur vel ex Barbarie, vel ex insolentia,
vel ex novitate, vel antiquitate, vel homonymia,
sumptā voce vel improprie vel late. *ἀνεγρολῖα*
el imperitia linguæ, vel aliis causis, idcirco in o-
mnibus istis casibus fieri potest Transsumptio.

1. Transsumptio pro voce inusitata accipit *vulgare*, Canones
τὴν ᾧ τὸ μὴ εἰσὶν ἄσπις, quicquid inusitatum est, ob-
trum est ait Arist. 6. Top. c. 2 §. 5. Ubi pro ciliumbra, *Transsum-*
ffigena, &c. Aristoteles reponit oculum, medul-
lam, &c. *Amavēvσι αἱ βῆς ἀπὸ τοῖς ὀνόμασι τὴν πῶ-*
uante *ἀπὸ τοῖς ὀνόμασι* ait Scalig. ex. 88 f. 2.

2. Pro voce barbara non accipit barbaram. Barba-
es enim facit obscuritatem, sicut August. ait l. 2. de
Christ. c. 10. quod non intelligantur quæ scri-
ta sunt, si non rectè formatis vocibus res obtegan-
tur,

tur. Ita obscuritas per vulgatam versionem facta est in scripturis quod verba passivè usurpatur, quæ deponentia sunt, ut *promereri* ad Heb. 13. v. 16. Unde dico per transumptionem, *promeri* est idem quod *placari*.

3. *Pro voce nova accipit veterem.* Vox nova dicitur, non solum, quæ de novo fingitur, sed etiam quæ cum antiqua sit, accipit novam significationem. Possitque comprehendi sub iusticiis. Ut *contraria* Ramo sunt idem, quod Aristoteli *opposita*. *America* est idem quod terra recens demum inventa ab Americo. Neque tamen omnes voces novæ obscuræ sunt, multæ enim optimè intelliguntur ex *ἀναλογία* ad alias voces. Et hinc optimi auctores quandoque novas voces effingunt, Scal. g. ex. 298. f. 16. ait: se excogitasse *tantaplum*. Ita *novus* ego: *novæ* vox est, non ineptæ nec injucundæ ad tollendam ambiguitatem *canis* et *est* à canibus aquatilibus et terrestribus, ait Scal. 1. de plant. p. 178. Et ibid. pag. 166 De his vocem (*vicissitudinarium*) Philosopho, quæ ad rei ostensionem Latinitas augeatur, tametsi non excet apud Sicilianos.

4. *Transumptio pro voce antiqua accipit novam.* Antiquam voco, quæ solum apud veteres lusitata est. Novam autem quæ adhuc in usu est. Talia sunt *Topos* pro valde, *cibus* pro mensa, aliq; quibus homines lascivunt & luxuriant Juniores, sequentes juvenem, qui id faciebat tempore Gellii, quemque Gellius meritis reprehendit. l. 1. Noct. Attic. c. 10.

5. *Pro voce Tropica accipit propriam, ut effectum* (quod dicitur synecdochicè ab efficacie) est idem quod productum à causa. Barbarè Causatum dicitur.

6. *Pro voce Homonyma, accipit carentem homonymia.* Ut ars, quæ vox ambigua est, est idem quod quod habitus effectivus, seu productivus alicujus operis. In primis vox homonyma valde obscurat

und

unde Aristoteles

3. Rhet. c. 5. §. 1. 6. T.

7. Pro ἀνέγλω

Gratia qua iustici

ἀναλογία, dom

divina misericord

8. Pro voce κιν

riu. Ut: Emanuel

sus est idem quod

quod portans Chris

9. In summa quer

re, & voces equip

10. transumptio.

Pro coronide e

alicionem nomini

11. incomplextur: n

12. Det explicatio phi

13. quod nondum bab

14. bene in via bibere

15. sustinere, Vide Me

1. Fuit def

2. distinctio.

3. Distinct

4. variarum signi

5. Etque sc

6. Vox æqu

7. pluribus sine co

8. initionis.

unde Aristoteles monet, ut caveatur ab ambiguis,
Rhet. c. 5. & l. 6. Topic. c. 2.

7. Pro ἀκυρολογικῇ accipit magis propriam. Ut
Gratia qua iustificamur (quoniam Pelagius per
ἀκυρολογίαν, donanaturæ appellabat gratiam) est
divina misericordia.

8. Pro voce unius linguae accipit vocem lingua alie-
rius. Ut: Emanuel est idem quod nobiscum Deus. Je-
sus est idem quod salvator. Christophorus est idem
quod portans Christum. Homo est idem quod Mensch/
c. In summa quæ modis volumus vocem illustra-
re, & voces æquipollentes commutare, tot modis
sit transumptio.

Pro coronide est hic adhuc observandum: Defi-
nitionem nominis principaliter quidem esse vocem
incomplexarum: nihilominus etiam huc referri de-
bet explicatio phrasium, veluti: Sub lege esse est idem
quod nondum habere peccatorum remissionem. De tor-
tore in via bibere, est moriemur, aliaque calamitates
iustissime, Vide Melan. l. 1. Dial. p. 87.

CAPUT XXVII. DE DISTINCTIONE NOMINIS.

1. Fuit definitio nominis, sequitur ejus
distinctio.

2. Distinctio nominis est enumeratio
variarum significationum nominis.

3. Estque solum in vocibus æquivocis.

4. Vox æquivoca est quæ prædicatur de
pluribus sine communitate essentialis vel de-
initionis.

COM.

Hujus capituli intelligentia consistit in quatuor.
 1. Ut constitutur, si seorsum agendum sit de distinctione vocis? 2. Quid sit æquivocum? 3. Unde cognoscatur vox esse æquivoca? 4. Quomodo ejus distinctio fieri debeat, quæ posteriora præstabuntur per Canones.

I. An distinctio vocis faciat peculiare Argumentum?

Hæc in re tres sunt sententiæ. I. est eorum, qui Aliqui com distinctionem vocis comprehendunt sub distribu-
 prebuntur tione, quos sequitur Fonteca l. 4. In st. Dialect. cap. 2.
 sub distribu- & 7. Respondet. Hæc sententia falsa est. Nam di-
 tions. stributio est de rebus non de vocibus. Quemad-
 Reselluntur modum ergo notatio distinguitur à definitione, quæ illa est quasi nominis definitio, hæc rei definitio: ita etiam distinguitur distinctio nominis à distributione. Confer Keckerman. Syst. Log. l. 1. f. 2. c. 1. p. 213. Et confirmatur porro, quod secundum Aristot. 5. Metaph. c. 2. 6. 31. Totum omne est aliquid unum. At nullum ambiguum est aliquid unum. Unitas enim vocis est ex unitate significationis. At ambiguum multa significat. Denique, cum resolvitur vox Gallus in suam significationem, non minus distinctio nominis est, quàm cum dividitur aliud ex consilio ambiguum. At hujus distinctio non pertinet ad distributionem. E. nec illa. Parium enim eadem est ratio. E. secus relinqueretur distinctio nominis inæquata in doctrina de distributione.

2. Sententia est eorum, qui distinctionem vocis Aliqui com
 prebuntur eis comprehendunt sub notatione, ut fecit Gocle-
 sub notatio- nius in controvers. Log. l. 1. cap. 22. p. 195. Nihilominus
 26. in contrarium tenendum est, id esse non posse.

De D
 Nam notatio quæ
 latet definitio non
 non colligit. Et
 modum se habet
 rei, ita etiam distinctio
 notationem seu
 non comprehendit
 Tertia sententia
 mentum faciunt,
 confirmata ex dictis

2. Q
 Quævis distinctio
 inquit Arist. l. Cat.
 notem æquivocum
 mitur late, prout
 Analogum enim
 Secundum hæc
 omne illud, quod
 illius de quibus
 esse generata
 sus non communi-
 municat quidem
 specialiter sumi-
 guntur contra U-
 signationem æquivocam
 æquivoca sic su-
 munt, ratio verò
 declarat quod
 quivocam res
 qualem repræ-
 sentat. Et quivoca ergo
 aliquid enunciant
 ut modo de hoc
 paratissima, & de
 notat, est Galat. B.

Nam notatio quasi colligit nomen, indeq; appellatur definitio nominis. Distinctio autem resolvit, non colligit. Et amplius confirmatur: Quemadmodum sese habet distributio rei ad definitionem rei, ita etiam distributio sive distinctio nominis ad notationem seu definitionem nominis. Ista autem non comprehenduntur sub eodem. E. nec hæc.

Tertia sententia est eorum qui peculiare argumentum faciunt, & hæc sententia relinquatur sacris confirmata ex dictis. 4
Sententia
antiqua.

2. Quid sint Homonyma?

ὁμώνυμα λέγεται, ὅν μὴ ὄνομα κοινόν, λέγει δὲ ἑπεὶ ἔχει
inquit Arist. l. Cat. 6. 1. Observandum autem 1. cū, vocem Equivocum bifariam sumi, aliquando sumitur latè, prout comprehendit etiam Analogum. Analogum enim est æquivocum secundum quid. Secundum hanc significationem æquivocum est omne illud, quod nō ex æquo communicat essentiam iis de quibus prædicatur. Unde apparet sic *Equivoco* duo esse genera æquivocorum. Aliud, quod proprius non communicat essentiam, aliud, quod communikat quidem, sed non ex æquo. Deinde igitur specialiter sumitur vox æquivocum, prout distinguitur contra Univocū & Analogum. Et hæc significatione æquivocum est definitum ab Arist. d. l. B. Equivoca sic sunt, quorum nomen quidem commune, ratio verò diversa. Sic & vox *equivoci* hoc declarat. ὁμώνυμα Græci sunt, à nostris appellantur æquivocare ἴσμι, quasi vocis hereditate æqualitatem in aequalem representarent, ait. Scal. g. 4. de G. l. l. cap. 1. Equivoca ergo nomina sunt, verbi gratia, cum aliquid enunciatur de re vera & picta vel scripta: ut modo de hoc homine dicimus, quod sit Cæsar barbarossa, & de eiusdem imagine similiter dicimus, est Cæsar Barbarossa. Et tamen sub hoc nomine

mine non significatur communis essentia, reperta in Cæsare & ejus imagine. Sic Gallus est æquivocum ad significandam animal domesticum, & ad significandum populus Franciæ, ubi similiter vox Galli non significat communem essentiam quam habeant hi & isti. Sic etiam jus est æquivocum, quod significatur leges, tum etiam jusculum.

Cæterum, ambigua sunt duorum generum, ut semitur ex Arist. 1. Top. c. 13. 1. Ethic. c. 6. aliisq; locis. Alia sunt ambigua casu, alia consilio. Ambigua casu dicuntur ista, quæ ad plures res significandas posita sunt, propter nullam similitudinem aut dependentiam rerum, aliudve, unde moti sunt impostores, cur antea di-
 versas significationes tribuerent, sed quæ prorsus habeat diversas significationes præter intentionem impositionis. Tales sunt voces Galli, & juris prius posite. Ex consilio autem dicuntur ambigua, quorum ratio dari potest, cur res diversas significent. Sic vocabulum Dei significat & Jehovah & Magistratum, ambiguit, sumpta occasione ex officio Magistratus, quo, loco Dei funguntur. Sic Cor significat & partem quandam animalis & medium arboris marisve, sumpta similitudine à situ cordis, quem habet in parte media animalis. Sic quia fratrum debet esse mutuus affectus & charitas, hinc per similitudinem fratres dicuntur æquivocè etiam alii, ut fratres alii sint genere, ut Judæi alii qualicunq; cognatione, quomodo fratres sunt etiam pater & filius, avus & nepos. Vid. Gen. 27. v. 13. & c. 11. v. 12. aliique effectus spirituali. Vide Hieron. ad Helvid. Sic filius aliquando idem est quod puer, ut 1. Sam. 13. Filius natus anni Saul: Aliquando est soboles. Vide Perer. in Genes. 34. n. 10. Voluntas aliquando sumitur pro potentia volendi, aliquando pro actu. Secundum modum dependentiæ id est ambiguum: Et sic in aliis,

Homonymia dicit Arist. 1. Top. c. 13. et homonymia compleretur definitio. Sed videamus pariter.

1. Quod contra

Alit. Top. c. 13. s. 3. quum, quia acurum quando obtruso.

et cyce jti quidam. n. m. E Acut

servandum, si aliquem ad vocem ca-

specie. Et si hoc Veluti candidum

est signficare ca- leam, unde sic ad

cebas diversis sp- opponitur.

2. Si scilicet, ut si ambiguum. Dicitur

contrarium hab- luptus, quam co-

non esse commu- nihil habet contr-

is dicitur. Vide 3. Si quorundam

nihil: Vel amboru- tum homonymia si-

onyma sunt. qu- alidum (quanc-

uando autè veli- o scilicet voces si-

Si alii quido

II. Vnde cognoscatur homonymia?

Homonymia cognoscenda varias regulas tradit Arist. 1 Top. c. 15 aliisque locis, potestque in genere homonymia cognosci, si ad vocem aliquam applicetur definitio aut proprietas homonymorum. Sed videamus pauca Aristotelis.

I. Quod contrariis rebus opponitur, homonymum est. Est 1. Top. c. 15. §. 3 Ubi probat acutum esse ambiguum, quia acutum aliquando opponitur gravi, aliquando obtuso. Τὸ ἀγνόν ἐστι φωνὴ ἢ ὁρμήν ἢ ὁρμήν. Ibi significat vocem, hic magis audientiam. B. Acutum est ambiguum. Est autem observandum, si aliquando opposita alicujus rei quantum ad vocem eadem sint, an fortasse differant in specie. Et si hoc sit, adhuc est ambigua prior vox. Veluti candidum opponitur fusco. Sed fuscum, potest significare calorem fuscum, & etiam vocem fuscam, unde sic adhuc candidum est ambiguum, quia rebus diversis specie (voci fusce & colori fusco) opponitur.

2. Si alicui, uno modo aliquid contrarium sit, alio non, est ambiguum. Sic voluptas, quæ ex potu percipitur, contrarium habet dolorem, qui est in siti. At voluptas, quam concipimus ex eo, quod intelligimus non esse communem mensuram diametri & lateris, nihil habet contrarium. B. voluptas ambiguitate dicitur. Vide Arist. 1 Top. c. 15. §. 5.

3. Si quorundam est aliquid medium alterum vero nihil: Vel amborum quidem est medium, non tamen inter eos, homonymia sunt. Sic candidum & fuscum homonymia sunt, quia aliquando medium eorum est albidum (quando scilicet colores significant) aliquando autem vel nullum est, vel est raucum, quando scilicet voces significant. §. 6. 1. id.

4. Si aliis quidem plura media habeat, aliis pauciora, homonymia sunt.

12. *ra, homonymia est §. 7. 16. ibi veluti candidum & fuscum habent aliquando media multa, cum de coloribus intelligitur. Multi enim sunt colores medii. At unum solum medium habent, cum intelliguntur de voce, vocem scilicet raucam.*

13. *5. Si contradicentium unum multis modis dicitur etiam multis modis dicitur alterum. Est ibid. §. 8. Veluti si Ens intelligitur de eo, quod excellentissimo modo Reritatem habeat, ut sunt substantiae, alio modo de eo, quod qualemque Reritatem habeat positivam: Etiam non ens aliquando dicitur, quod non est excellenter Ens, quomodo accidens est non ens; & aliquando dicitur, quod non est aliquid positivum, quomodo privatio est non ens.*

14. *6. Si unum privativum est ambiguum, etiam alterum est ambiguum. Ibid. §. 9. Veluti si vigilare aliquando significat attentionem & alacritatem animi & aliquando intelligitur de solutione sensuum Physica: etiam dormire aliquando erit idem quod incautum & inconsideratum esse, & aliquando idem erit, quod alicui ligatos esse sensus externos.*

15. *7. Conjugatorum unum, quot modis dicitur, tot modis dicitur & alterum. §. 10. Ibid. Veluti si fortitudo aliquando significat robur corporis, aliquando habitum animi in perferendis & adeundis terribilibus. Etiam fortis aliquando idem erit quod robustus, aliquando autem erit idem quod prudenter aggreditus & perferens terribilia.*

8. Cuius significatio non sunt ejusdem generis id est Synonymum §. 21. Ibid. Veluti quia cancer aliquid significat, cuius genus est substantia, & aliquid cuius genus est qualitas, ibi animal & μυστιον, hic morbum, idcirco caner est aliquid ambiguum.

De
sua definiti-
dicatur & quivoc
voce Sumo definiti-
dum corpus est,
dida vox est, qu
processu si auferet
hic est vox & colo
finitio, si vox sit S
yma istis ablati-
de Aristot. ibid. §.
10. Homonymia
differentiam est. Si
loporis & magni
quod §. 17.
11. Quod per divi-
num est, §. 17. Re-
rum diversae sunt
12. Quae aequivo-
catione. Hoc san-
d sapia explicat
am in definitio-
eritur 6. Top. c. 1
tio, quae istas re-
quod communi
voce aliquo in
one convenire p
estis in eadem
quatin eadem
13. Quod aliquo
est, est ambiguum
aliquando lumi-
nus, hominem c
vero sumitur
dicimus esse corp
14. Quod alio
statum est ambig

fit a definitione. Veluti si scire velim, an candidum, dicatur æquivocè, de candido calore & candida voce | Sumo definitionem utriusque. Ergo candidum corpus est, quod habet album calorem, candida vox est, quæ faciliè exauditur. Igitur in tali processu si auferatur, quod cuique proprium est, ut hic est vox & calor, tum remanere debet eadem definitio, si vox sit Synonyma. Si verò vox sit Homonyma istis ablatis non manet eadem definitio, Vid. Aristot. *ibid* §. 14.

10. *Homonymum est, quod diversorum generum differentia est.* Sic acutum est differentia soni & caporis & magnitudinis. E. Acutum dicitur *quædam* §. 17.

11. *Quod per diversas differentias dividitur homonymum est, §. 17.* Et ratio est, quia generum diversorum diversæ sunt differentie, Vid. l. *Cat. c. 3.*

12. *Quæ æquivoca sunt, non conveniunt in eadem definitione.* Hoc sumitur ex nomine æquivoci, prout d. supra explicatum est ex Scaligero. Et habetur etiam in definitione æquivocorum l. *Categ. c. 1.* & repetitur 6. *Top. c. 10.* Intelligitur autem talis definitio, quæ istas res distinctas uniat in hoc nomine, quod communiter utrique attribuitur. Nā æquivoca alioquin in aliquo remoto genere & definitione convenire possunt, veluti canis cœlestis & terrestris in eadem ratione corporis, At non conveniunt in eadem ratione canis.

13. *Quod aliquando totum, aliquando partem significat, est ambiguum.* Sic corpus est ambiguum, quia quando sumitur ad modum partis, cum dicitur, hominem constare anima & corpore, aliquando vero sumitur ad modum totius, cum hominem dicimus esse corpus (naturale, vel Physicum.)

14. *Quod aliquando significat causam, aliquando effectum, est ambiguum.* Ita ambigüe dicitur volun-

tas, quia aliquando significat ipsam animam volentem, aliquando relationem.

23

15. Quod aliquando sumitur latius, aliquando angustius est ambiguum. Veluti Ens aliquando latius sumitur, ut comprehendat etiam negationes, aliquando strictius ut eas excludat. E. est ambiguum.

24

16. Quod aliquando sumitur absolute, aliquando relative est ambiguum. Ita ambigue sumitur Deus, qui aliquando sumitur absolute, ut Deus est unus. Aliquando sumitur relative, ut plures Deus à Deo, hoc est, pater à filio. Sic par est ambiguum, quod aliquando sumitur absolute, cum est differentia numeri, aliquando relative, cum est species comparatorum.

25

17. Quod praticatur de uno proprie, de alio per Tropeum, id est ambiguum. Veluti lupus, qui praticatur proprie de hoste ovium, & de tyrannis impropie.

26

18. Quod pradiatur de re & ejus imagine, scripta & picta, sculpta, id est, ambiguum. Ut indicat Arist. l. 1. Meteor. c. 1. Aded in summa nihil est, quod non sit ambiguum, ut recte dicit D. Augustinus. de pr. no. Dial. comp. 9.

IV. Quomodo fieri debeat distinctio ambigui?

27

In genere dico: Distinctionem ambigui fieri recensendo significata illius vocis. Ceterum hac in re sunt aliqua cancella tenenda.

28

1. In plena tractatione nunquam omittenda est vocis distinctio, Totos & non quos, ei quod vult videri & quod non vult. Ambiguum enim mater erroris est, & multipliciter obscuritatis, apud Arist. 6. Top. c. 2. §. 1. Rurde Arist. 3. Rhet. c. 1. monet, cavendum esse ab ambiguis, aitque ambiguum loqui eos, qui nihil habent quod dicant, & simulant aliquid dicere, ut suat Arioli, qui ambiguum annuntiant. Ut:

Cresus Halym pertrans, magnam pervertet opum vim. An tamen resolutio ambiguitatis fiat ante definitionem, an verò ei postponatur, & in commentario ad definitum explicetur, perinde esse existimo.

2. *Accurata distinctio non emittat aliquam vocis significationem.* Hac enim in re distinctio æquiparatur distributioni, quæ debet adæquata esse. Quamquam pro instituto aliquando sufficiat, aliquas saltem principales enumerare. Solet autem aliquando illa particularitas significationum significari per voces restrictivas, ut quod velimus enumerare significationes alicujus vocis *Logicas*, vel *Philosophicas* in genere, vel *Theologicas* vel *Medicas*, vel *Juridicas* & sic deinceps.

3. *Distinctio non recenseat significationem, quæ nusquam reperitur.* Ita malè Calviniani dicunt: *mundum* aliquando sumi pro ædificio, aliquando pro reprobis, aliquando pro electis. Nam pro electis nunquam sumitur in scripturis. Item Pontifici: *Iquem* aliquando sumi pro igne fornacis, aliquando pro igne reformationis, aliquando pro purgatorio. Sic enim nusquam sumitur in scripturis.

4. *Distinctio vocis non est nisi ea, quæ est ambigua.* Nam uni vocis non tam distinctio, quam divisio aut distributio aut partitio est.

5. *Distinctio vocis non multiplicet significationes præter necessitatē.* Ita malè dicitur, *vivum* ambigere dici, & prædicari vel de argento vel de aqua, vel de rebus animatis. Nam de aqua & argento dicitur secundum unam significationem, secundum quod videlicet dicimus, *vivum* illud, quod assimilatur rei vivæ per motum. Ex quo apparet, adæquatum fundamentum in multiplicanda distinctione vocis, esse diversitatem significationum in vocibus.

Pro coronide nunc est observandum Nomen *Distinctio*

Qq 2 quod

quod dicitur distinguendum, continere etiam integras sententias. Unde Arist. 3. Rhet. cap. 5. etiam ambiguum dicit propositionem hanc:

Cræsus Halym penetrans magnam perveret opum vim.

Igitur ad distinctionem neminis pertinent etiam harum ambiguarum sententiarum evolutiones veluti superius axioma potest significare duo, vel quod *suas* vel quod *hostiu* opes Cræsus sit perditurus.

C A P I T U M XXVIII. DE TOTO ET PARTIBUS.

1. Hactenus fuit de argumentis nominalibus sequitur de realibus.
2. Inter hæc primò est totum & partes.
3. *Totum* est quod habet partes. *U* homo.
4. *Par* est quæ habetur à toto. *U* caput.
5. *Totum* est vel primarium vel secundarium.
6. Primarium est, quod sua natura totum est.
7. Tale est totum essentiale & integrale & Universale.
8. I. *Totum essentiale* est cuius partes totam essentiam constituunt.
7. Partes hujus totius sunt materia & forma, Genus & differentia. *Ergo sic hominis partes*

D
partes sunt animæ
calius.

8. II. *Totum*
tur à partibus.

9. *Ergo* parti
es materia. *U* t

10. Hoc to
homogeneum,
geneum.

11. Similare c
essentia. Tale
uis, quorum p
ita & ista.

12. Dissimil
versæ essentia.

partes sunt ped

13. 1. Aliter
occidens.

14. *Totum*
entur ab una
nimal, cuius p
na, nempe an

15. *Totum*
ontinentur fo
ggregantur ac
u, Republica, C

16. Partes a
integralis) fun
pales.

Artes sunt anima & corpus; animalitas & rationalitas.

8. II. Totum integrale est, quod integratur à partibus.

9. Ergo partes totius integralis sunt partes materiæ. *Ut cor, caput, brachia in homine.*

10. Hoc totum I. est vel simile seu homogeneum, vel dissimilare seu heterogeneum.

11. Similare est, cujus partes sunt ejusdem essentia. Tale totum est *aqua, vinum, sanguis*, quorum partes sunt, guttula hæc & ista & ista.

12. Dissimilare est, cujus partes sunt diversæ essentia. Tale totum est *animal*, cujus partes sunt pedes, brachia, caput.

13. 2. Aliter illud totum est per se vel per accidens.

14. Totum per se est, cujus partes continentur ab una forma totius. Tale totum est *animal*, cujus partes continentur eadem forma, nempe anima sensitiva.

15. Totum per accidens est, cujus partes continentur formis peculiaribus, & solùm aggregantur ad unum. Tale totum est *Municipus, Respublica, Collegium.*

16. Partes autem materiæ (sive totius integralis) sunt principales vel minus principales.

17. Principales sunt, quibus ablatis tollitur esse totius. Ut sunt cor, & caput in homine.

18. Minus principales sunt, quibus ablatis esse totius remanet. Talis pars est digitus, vel pes vel manus.

19. III. Totum Universale est idē quod Genus.

20. Genus est quod de pluribus differentiis essentialiter, prædicatur, in quid non convertitur. Ut Animal genus est hominis.

21. Partes generi oppositæ sunt species.

22. Species est pars generi subiecta. Sic homo est species animalis.

23. Genus I. est generalissimum vel subalternum.

24. Generalissimum genus est, supra quod non est genus, ut substantia, quantitas, &c.

25. Subalternum est, quod supra se habet genus aliud. Sic animal est genus subalternum. Est enim genus hominis, & supra se habet aliud genus, nempe corpus naturale.

26. Species autem est specialissima vel subalterna.

27. Species specialissima est, quæ infra se non habet speciem. Tale quid hic dicimus individuum.

28. Species subalterna est, quæ infra se habet

De
habet speciem
tis naturalis, sed
veluti bestiam.

29. 2. Genus
quod.

30. Remota
intervenit genus
avis est, animal
nempe bestia.

31. Proprie
em nullum genus
quod genus a
deinceps.

32. 3. Genus

33. Genus
essentialiam suam

34. Genus
posterius alte
muniat. De
ab uno ad
Accidens.

35. Secun
tura non est
distribuitur
distribuitur
erit in doct.

C

Antequam

habet speciem, ut Animal est species corporis naturalis, sed infra se habet aliam speciem veluti bestiam.

29. 2. Genus est remotum vel propinquum.

30. Remotum est, intra quod & speciem intervenit genus aliud. Ita remotum genus avis est, animal, quia aliud genus intervenit, nempe bestia.

31. Propinquum est, intra quod & speciem nullum genus mediat. Ut bestia propinquum genus avis est, animal hominis. Et sic deinceps.

32. 3. Genus est univocum vel Analogum.

33. Genus univocum est, quod ex æquo essentiam suam communicat speciei.

34. Genus analogon est, quod uni per posterius alteri per prius essentiam suam communicat. Dicitur aliàs $\pi\epsilon\delta\varsigma\ \epsilon\upsilon\ \eta\mu\acute{\iota}\ \kappa\alpha\iota\ \Phi'\epsilon\upsilon\delta\varsigma$ ab uno ad unum. Ut Ens ad Substantiam & Accidens.

35. Secundarium totum est, quod suâ naturâ non est totum, sed solum in quantum distribuitur, sic subjectum est totum, cum distribuitur per accidentia. De quo & aliis erit in doctrina de distributione.

COMMENTARIUS.

Antequam locum totius & partium explicem;

præmittam quasi præfationis loco necessariam
quæstionem.

*Vbi in Logicis agi debeat de toto &
partibus.*

I Hæc in re invenio tres opiniones. I. Est eorum
Referuntur qui de toto & partibus agunt inter argumenta pri-
varia sen- ma. Ita fecit Scribonius, Keckelm. in *Syst. Log.* Go-
tentia, clen. in *Instit. Logicis*, cujus etiam Methodus in part.
I. *Problem.* idem videtur insinuare. II. Est eorum,
qui de toto & partibus non agunt seorsim à distri-
butione, sed hujus & istius doctrinam commiscet.
Et hoc vulgò fecerunt Ramzi. Vide Deunam *e.*
26 lib. 1. Com. Dial. fol. 399. III. Est eorum, qui qui-
dè agnoscunt totum esse partes esse terminos ortos,
sed tamen distinctim istos losos tradunt, non au-
tem commiscunt cum distributione.

I Hæc in re tres statuo propositiones. I. *Totum &
Sententia partes male referuntur ad argumenta prima.* Id patet
autem, evidentissimè inde, quod isti termini & denomi-
nationem aliunde, & vim arguendi habent. Nam,
verbigratiâ, totum essentiale sumitur ex materia &
forma, & quæ dicuntur partes essentiales, æquè ar-
guunt ac ipsa materia & forma. Et idem est de toto
integrali, cujus partes sunt partes materiæ, & hinc
perinde arguunt ut materia ipsa. Denique patet de
toto universali. Nam id est veluti materia vel sym-
bolum materiæ, Logice loquendo. Idem autem
est etiam in toto secundario. Nam totum secundari-
um sumitur ex efficiente & fine, subjecto & ad-
juncto. Et itidem habent eandem arguendi vim,
quam etiam habent priora.

Objectiones, contra hanc sententiam, non vi-
deo speciosas.

II. *Totum & partes male immiscuntur distributioni.* Hæc propositio est contra Ramzos. Et sequitur

com-

De
communem sen-
sus totius & part
ationis. Et con
clui: Homo est a
Dialectica. Cor
Hic disponitur
um genere, & tot
At nemo dicit
em cum distribut
distributione d
licet enim non est
efficientialis, velu
tur differentia (u
e definitio, sed ubi
veluti homo est ani
distributione a
oro enunciat, se
III. *Definitio to
argumenta prima, s
in dico, 1. quod
a orta. Hoc seq
quod rectè de
hoc sequitur ad
est docentur
via eorum & p
tejus materiæ,
II. De
Voces totius &
ignificationes e
Metaph. 1. 2. 26.
quando idem e
3. Phys. 1. 6. 2. 64.
vires sunt, & ob
entus sunt, aut
quam alium sen*

communem sententiam Aristotelicorum, quibus
 totius & partium diversus est, à loco distri-
 butionis. Et confirmatur exemplis axiomaticis,
 veluti: *Homo est animal*, *Logica est ars* *Inventio est*
ars Dialectica. *Cor complet & integrat*, *corpus anima*.

Hic disponitur pars cum toto, nempe species
 cum genere, & totum integrale cum parte integra.
 Ar nemo dicit esse hic dispositam distributio-
 nem cum distributo. Et confirmatur, quòd axioma
 à distributione debet omnes partes complicare,
 sicut enim non est axioma ex definitione, ubi pars
 definitionis, veluti Genus (ut *Homo est Animal*)
 à differentia (ut *Homo est rationalis*) enunciatur
 ex definito, sed ubi de eo enunciatur pars utraque
 veluti *homo est animal rationale*.) Ita etiam est ex
 distributione axioma, non, cum alterutra pars de
 oco enunciatur, sed cum pars utraq;.

III. *Doctrina totius & partium rectè proponitur in*
argumenta orta seorsim, & ante distributionem. Hic
 ita dico. 1. quod rectè doceantur inter argumen-
 ta orta. Hoc sequitur ad primam propositionem.
 2. quod rectè doceantur seorsim à distributione.
 Hoc sequitur ad secundam propositionem. 3. quod
 rectè doceantur ante distributionem. Hoc patet,
 quia totum & pars referuntur ad distributionem
 de ejus materia, At materia est prior materiato.

II. De voce totius & partium.

Voces totius & partium ambiguae sunt. Indeque
 significationes eorum aliquas recenset Aristot. l. 3.
Metaph. c. 15. 26. Colligam in summa. I. Totum a.
 quando idem est, quod perfectum. Sicut Aristot.
 3. *Phys. . 6. 1. 64.* *ὅλον καὶ τὸ τέλει οὐκ ἔστιν αὐτὸ πρῶτον,*
πότερ ἂν τῇ φύσει ἐστὶν. Totum & perfectum aut idem
 sunt, aut naturam finitimam habent. Quan-
 tuam alium sensum id habere possit. Vide & Scal.

1. de plant. p. 107 Et totum sic non opponitur partibus sed imperfecto. Ita Deus dicitur *ὅλος ὁ ὅλος* aliquid totaliter totum. Comprehenditur sub hac significatione ista, quâ totum opponitur dimidio vel dimidiato, item mutilo & manco. Nam esse dimidium vel mutilum, comparativè ad totum, imperfectio est. Quod autem mutilum sit & quas habeat conditiones, vide apud Aristot. l. 5. *Metaph.* c. 27. & Scalig. *Exerc.* 140 p. 470. Totum igitur sic non dicitur respectu partium. Et proinde etiam non dicitur simpliciter totum, sed *totum suum*, apud Scalig. 5 de *C. l. ing. Lat. cap.* 110 p. 285. Quatenus autem totum partibus opponitur, sic tres habet significationes alias. Igitur II. Totum sumitur latissimè, quatenus omne illud totum dicitur, quod distribuitur, sive aliquid totum sit, sive non. Ita etiam efficiens est totum, & effectum, & subiectum & adjectum. Nam hæc omnia distribui possunt. Veluti Planetarum alius cal. facit, alius frigefacit, alius humectat. Hic Planetæ sunt totum distributum. Et tamen nunc sumantur etiam ut causæ efficientes. Sic hominum alii sunt rudes, alii docti. Hic homo subiectum est, & tamen totum dicitur, secundum quod eorum distincta attributa hominem dividunt. Aristotelici hoc totum dicitur, totum per accidens. Vide Fonseca l. 4. *Instit. Logic.* cap. 7. III. Strictè sumitur totum & intelligitur de toto, ex causis quod vocant, hoc est, de toto, essentiali & integrali. Sic Aristotelici distributionem totius distinguunt à distributione generis. Et hoc sensu vulgè dicitur: *Partes esse priores toto*. Vide Perer. l. 3 cap. 6. & Zabarell. 2 de *N. L. cap.* 2. Et Scalig. de *cau. l. ing. Lat. cap.* 2. Ordinum est, inquit hic, à partibus, sunt enim causæ totius. IV. Accipitur latius pro eo, quod quasi secundum naturam suam determinatur

De
naturæ esse
hinc. Et sic totum
essentiale, integrali
sumitur totum prim
Arque idem pr
nter, quod tres p
oneatur præterea
ari pro parte inte
a dicitur, formas
partes. Sensus n. e
et quantitate.
& non corporea,
que nec integrali
ponit.

III.

Totum est quod
um respectu par
considerationem
in genere, totum
non est totum dicit
Scalig. 1. de plant
telligendum (an
cundarium) lat
eimus, quod res
tud tamen dicit
ita totum est. I
gnoscitur, qu
totum, & sine c
habet *z. totum*
cundarium totum
tenus distribuit
Veluti planetarū
Hic planeta est
est totum secunda
defacit, de aliquo

pponitur parti
adit: sub hac
mitur dimidio
to. Nam esse
ad totū, im-
am sic & quas
t. l. 5. *Metaph.*
um igitur sic
inde etiam non
sumus, apud
Quatenus au-
tres habet si-
m sumitur la-
dicatur, quod
non, ita etiam
jectum & ad-
posunt. Ve-
frigefacit, a-
tam distribu-
n ut causā effi-
des, alii docti
totum dicitur,
tributa homi-
um dicitur, to-
4. *Instit. Logie.*
& intelligitur
est, de toto, ef-
ci distributio-
ne generis: Et
horis toto. Vide
cap. 1. Et Sea-
est, inquit hic,
Accipitur lati-
tatem suam de
finiatur.

De toto & partibus.

647

inatur ad esse alterius, vel alia destinatur ad esse
lius. Et sic totum comprehendit hæc tria: totum
mentiale, integrale & Universale. Hoc totum, di-
mus totum *primarium*.

Atque idem proportionaliter est dicendum de
arts, quoad tres posteriores significationes. Solū *De voce*
encatur præterea, vocem parus frequenter usur- *Partis.*
ari pro parte integ. ali vel quantitativa. Quo sen-
u dicitur, formas non esse partibiles, vel habere
artes. Sensus a. est, quod eis non conveniant par-
es quantitativæ. Cum enim spiritualia Entia sint
& non corporea, non convenit eis extensio: adeo-
que nec integralis pars, quæ extensionem præsup-
ponit.

III. De totius definitione.

Totum est quod habet partes. Definitur nunc to-
um respectu partium. Unde secundum præsentē
considerationem, Deus non potest dici totū nec
a genere, totum perfectionis huc pertinet. *Totum*
non est totum de præp. partibus. Imò ne est quidem ait
calig. 1. de plant. p. 186. Est autem totum nunc in-
telligendum (ante divisionem in primarium & se-
cundarium) latissimè. Et proinde nunc totum di-
cimus, quod resolvi potest per distributionem. Il-
ud tamen dicitur totum prim. id, quod naturā
sua totum est. Id autem naturā suā totum esse co-
gnoscitur, quod ad partem distribuentem etiam
eorum, & sine conjunctione ad partē aliam, adhuc
habet *totum* totius; quod a. eam non habet, id se-
cundariū totum est. Exempli gratiā, Effie. Es, qua-
tenus distribuitur per diversos effectus, totum est.
Veluti planetarū alii frigefaciunt, alii calefaciunt.
Hic planeta est aliquid totū, quia distribuitur: Sed
est totū secundariū, quia si eorum prædictus ca-
lescere, de aliquo planeta, nō erit dispositio totius
& par-

partium, sed efficientis & effecti, sic hominum alii sunt docti, alii rudes. Hic homo est totum quia distribuitur, sed est totum secundarium. Nam si præcisè alterum membrum distribuens jungatur cum toto. (Veluti homo est rudis) non est dispositio totius & partis, sed alia, nempe subiecti & adjuncti. At id fecus est in toto essentiali integrali & universalis. Nam hæc præcisâ distributione, adhuc habent *quoniam* totius ad quamlibet partem suam seorsum.

IV. De toto essentiali.

Totum *essentiale* promiscuè dici potest in respectu ad partem, quæ quomodocumque essentialis est. Unde sic totum integrale etiam dici potest essentialiale. Nam hujus partes etiam essentielles sunt illi. Sunt enim partes materiæ. At pars materiæ essentialis est, h. e. essentiam constituit, eo ipso quia materiæ (quæ essentialis est materiæ) pars est. Nihilominus specialiter essentialiale dicitur, in respectu ad veramque partem essentialem, h. e. materiam & formam. Unde sic totum essentialiale ab integrali distinguitur, quia hoc dicitur solum in respectu ad materiam sive partes materiæ.

Cæterum totum essentialiale duplex est, unde aliud vocant Physicum, aliud Metaphysicum & Logicum. Vide Scalig. l. 1. post. c. 9. Totum Physicum dicitur respectu materiæ & formæ. Totum Metaphysicum vel Logicum dicitur respectu generis & differentiarum. Unde tale totum est quævis species respectu prædictarum partium, cum res constent de materiæ & forma, vel illis, quæ proportionè respondent materiæ & formæ; Igitur quemadmodum statua ex ære tanquam materiæ, & figura tanquam formæ, ita etiam homo constat ex genere, quod

10
Essentialiale
sive duplex.

De
proportionis rel
oma. Aut d
Estque ratio a
itur Physicum, qu
uni mens operat
Physici. Arid
differentia non di
ed accedente abst
Notandum hic
ari. Sed dicimus
Physicum. Et cum
elligitur different
itur materiæ. A
um directam
matibus.
Circâ hæc doct
nodande.
1. An m
Hæc in re vari
aph. c. 4. affirmat
bes 7. Metaph. co
os habet a secl
se subiectum vo
entia.
Hæc in re ex
nia, quæ tempus
subiectum. Hic s
entia. Igitur sic
tera parte corp
traliis forma p
statima rationa
tero ex materiæ
uomodo forma
tantas; ita etia

proportions respondet materię, & differentię, quę
 formę. Ait Porphyrius *Isag. c. 3. §. 17.*

Est quę ratio appellationis hæc, quod illud di-
 citur *Physicum*, quia scorsim in natura, præcisa o-
 mni mentis operatione, distinguuntur partes toti-
 us Physi. At id non est in altero. Nam genus &
 differentia non distinguuntur in natura præcisè,
 sed accedente abstractione mentis.

Notandum hic, ista nomina aliquando commu-
 nari. S. c. dicimus, formam Metaphysicam & genus
 physicum. Et cum per formam Metaphysicam in-
 telligitur differentia, per genus Physicum intelli-
 gitur materia. Ac propter utrumque quidem to-
 tum diversæ etiam exempla posita sunt in Theore-
 matibus.

Circa hanc doctrinam aliquę quæstiones sunt
 notandæ.

I. *An materia rectè dicatur pars
 essentialis?*

Hac in re variant Philosophi. Avicenna s. *Me-
 taph. c. 4.* affirmat. Eumq; sequuntur plurimi, Aver-
 roes 7. *Metaph. com. 21. & 34.* negat, qui etiam mul-
 ti habet affectus. Dicuntque hi materiam solum
 esse subjectum vel vehiculum & sustentaculum es-
 sentię.

Hac in re existimo. *Materiam non esse partem es-
 sentię, quatenus essentia sumitur pro forma, sed esse ejus
 subjectum.* Hic suppono ambiguitatem in voce es-
 sentię. Igitur sicut forma aliquando sumitur pro
 tota parte corporis, quę unitur materię (voca-
 tur aliàs forma partis) quomodo forma hominis
 et anima rationalis, & aliquando pro aliquo q. cõ-
 creto ex materia & forma (vocatur forma totius)
 quomodo forma hominis est homineitas vel hu-
 manitas; ita etiam aliquando essentia significat
 formam

14
*Materia
 quomodo
 non sit pars
 essentię.*

formam toties, aliquando formam partis. Et quatenus se habet ad
tenus essentia formam partis (hoc est formam, quatenus est esse-
aliqua, à materia contra distincta, pars est composita. 3. Rei proprie-
ti, sic materia non est pars essentiae, hoc est, forma billus essentia.
Hac in re nihil est dubium. Communiter enim de materia, B. mater
occurrit; materiam esse subiectum formae. Subiectum patet de qua
tum autem proprie non est pars adjuncti. Quatenus raritate, densita-
do autem essentia vox non sumitur pro forma. Objectiones con-
tunc dico. obijciuntur vari-

15
Explicatur
positio.

II. *Materia est pars essentiae.* Hujus propositionis
non est hic sensus, quasi cujusque essentiae pars sit. Videi. *Metaph.*
materia (Multa enim sunt Entia, quae materiam leguntur Perennis
non habent) sed materia est pars essentiae, in iis scilicet Aristotelem ex-
licet Entibus, quae materiam habent. Hoc est in eorum corporis.
rebus materialibus non est materia, ut aliquid reus. Quatenus m-
materiali extrinsecum, sed ut aliquid intrinsecum, quod scilicet fe-
tum est advertendum, sermonem nunc esse de materia, quia pot-
teria, quae ex qua dicitur, Secus enim est de materia in *Metaph. dist.*
circa quam & materia in qua. 2. Obijciuntur vari-

16
Probat.

Igitur ista propositio nunc probatur. 1. Materiam ea distinguere
ponitur in definitione corporum. Ergo etiam per essentiam est princip-
riner ad eorum essentiam. Consequentia firma est. Nam & dicitur
quia definitio est *λόγος* & *εἶδος*. Et confirmatur, quod non dicitur sed per
secus definitio substantiarum esset etiam in *metaph. dist.* negando. U-
terque h.e. per additamentum, sicut & accidentium non eo venirent
At hoc peculiariter convenit accidentibus. Anterior. Pro quo
cedens patet, tum generaliter, quod corpus definitur referatur ad
tur substantia ex materia & forma constans, tum quod primum fan-
specialiter, quod v.g. homo definitur animal ratio per ultimum per
nale Animal enim non est sola forma sive anima essentia est for-
sensitiva, sed est habens animam. Et proinde con-
notat animal & materiam & formam. Sic Augustinus peruenire. See-
l. 19. de civit. Dei. c. 3. commendat Varroem quod 3. Si materia
hominem nec animam solam, nec solum corpus numero, haberet
esse arbitrabatur. Vide Thom. 1. part. q. 75. a. 4. hoc non est. N

2 Sicut se habet genus in toto Metaphysico, ita materia quae p-
etiam

partis. E. quæ
 est formā, quæ
 est composita
 hoc est, formæ
 inter enim do
 formz. Subje
 juncti. Quan
 tur pro forma
 propositionis
 sententia pars
 quæ materiā
 entia, in iis sci
 nt. Hoc est in
 a, ut aliquid re
 id in iis secum
 ne esse de ma
 est de materiā
 tur. 1. Materiā
 go etiam per
 entia firmā es
 statur, quod
 am in materiā
 & accidentium
 entibus. Ante
 d co. pus defini
 consians, tum
 animal: ratio
 a live animi
 proinde con
 m. Sic Augusti
 rationem quod
 solum corporis
 q. 75. a. 4.
 metaphysico, in
 etiam
 tum se habet materia in toto Physico. At illud isti
 est essentialē. Cur igitur hæc huic nō est essentialis.
 3. Rei proprietates non sumuntur aliunde quā
 illius essentialia. At hæc sumuntur in corpore etiam
 materia. E. materia est corpori essentialis. Adsum
 tum pater de quātitate, localitate, corruptibilitate
 raritate, densitate, asperitate, levitate, aliisque.
 Objectiones contra hanc sententiam variz sunt.
 Obijciuntur varii loci ex Aristotele, quibus Ari
 oteles dicit: formam esse λόγον τῆς οὐσίας & τὸ πρῶτον
 19. Vide 1. Metaph. c. 7. & 7. Metaph. c. 11. locisq; aliis.
 igitur Pererius l. 6. Phil. Nat. c. 7. Existimamus
 Aristotelem existimare solam formam esse es
 sentiam corporis. Quod si ita est, erravit Aristote
 es. Quamquam melius responderetur pro Aristote
 e, quod scilicet formam dicat quidditatem & es
 sentiam, quia potissima ejus pars est. Confer Suan
 20. 2. Obij Si materia esset pars essentialis, tum etiam
 et eā distinguerentur corpora ab invicē. Nam es
 sentia est principium distinctivum. At istud est absur
 dum. Nā scdus est separare & distinguere. Materia
 nō actus sed potentia est. Resp. ad propositionem
 am negando. Unde esse principium distinctivum
 non cōvenire quilibet parti essentiali, sed solum parti
 formalī. Pro quo advertendū est, quod materia so
 lum referatur ad essentialiam, ut essentialis inchoatio,
 & q. primum fundamentum. Complectur a. essentialia
 & ultimū per formam. Et sic ultimus terminus
 a essentialis est forma. Ex quib. distinctis materiæ &
 forme officiis apparet, utramq; quidem ad essentialia
 m pertinere. Sed tamen hanc solum distinguere.
 3. Si materia esset pars essentialis, tum res eadem
 numero, haberet etiam eandē numero materiā
 & hoc non est. Nam in senē non est eadem nume
 ro materia quæ præextiterit in se javeat, Calor e
 nim

18

19

Retexantur
 objectiones.

20

rima consumit priorem materiam, & per nutritionem aggeneratur materia alia. *Resp.* in juvene & senes (qui idem numero est in utraque ætate) esse etiam eandem numero materiam. Censetur autem eadem numero materia esse, etiam ea, quæ vel paulatim imminuta vel etiam aucta est. Et recognoscendum est, quod materia neque sola neque principaliter pertineat ad essentiam. Unde res remanebit eadem numero, si principalis essentia pars eadem numero permanserit, etsi materia priori, etiam alia æquivalens reponatur. Unde censetur idem numero pallium esse etiam illud, in quo (nisi facta sit totalis dissolutio) exemptis vel attritis partibus reponantur ceræ tones, ut nihil, de prima illius materia sit superfluum.

II. An, quod est totum Metaphysicum, sit etiam totum physicum.

22

In primis extra dubium est, totum Metaphysicum & Physicum formaliter differre. Neque enim idem per utrumque significatur, ut patet. Est autem solum questio de convenientia materiali, sive in re subtrata, quam vocant, & sic sensus questionis est. *An omnis ea res, quæ habet genus & differentiam* (hoc enim est totum Metaphysicum) *habeat etiam materiam & formam* (hoc enim est totum Physicum.)

23

Igitur affirmatio questionis videtur vera esse, tunc convenientiam quod materia & genus idem sunt. Et idem est de rationem, & si forma & differentia. Unde materiam appellamus genus Physicum. Et differentiam appellamus formam Metaphysicam. 2. Quod habet genus & differentiam, id est, compositum. At quod est compositum, vulgò dicitur habere materiam & formam.

Nihil

Nihilominus contraria sententia magis probatur. Nam entia spiritualia sive immaterialia (ut angelus) habent genus & differentiam. Et sic sunt totum quoddam Metaphysicum. Et tamen non habent materiam (sunt enim immaterialia) & formam. Et per hoc non sunt totum Physicum. E. aliquid est metaphysicè totum, quod Physicè totum non est.

Ad prius argumentum respondeo: esse inter genus & materiam; formam item & differentiam, quandam analogiam & proportionem, ut Porphy. *1. sag. c. de diff. & Arist. 1. 1. Metaph. docet.* Et hæc similitudo facit, ut non solum nomina commutentur, h. e. ut genus pro materia, & forma pro differentia sumatur, sed etiam ut aliquando autores dicant, materiam esse genus, & differentiam esse formam eo modo, quo homo bulla, aut vita hominis fumus dicitur, utrumque non per identitatem essentialem, sed accidentalem, hoc est similitudinem. Aliàs enim multum differunt genus & materia, & consequenter etiam forma & differentia, ut

ost Averroem 1. *Metaph. c. 17.* & Alexandrum 1. 2. *at. qq. c. ult.* docent Zabarella 2. *de prim. mag. c. 18.* Perer. 1. 5. *Phil. Nat. c. 17.* Differunt autem genus & materia. 1. Quod genus prædicatur in quid de multis, ac non sic materia. Deinde materiæ communitas est, ad plures formas. At generis ad plures species vel differentias. 3. Illius communio est, præciso omni opere intellectus. At in genere conveniunt res plures, non nisi per mentis abstractionem. Et sic deinceps.

Ad posterius dico: omne compositum habere materiam & formam, & *ἐν λόγῳ* scilicet & per similitudinem. Sicut enim materia & forma sunt termini componentis, prout unum actus, alterum potestatis rationem habet, ita omnes alii termini componentis, sunt termini componentis, quatenus sci-

24

25

Genus &
materia sunt
similia.

Quomodo
differant?

26

Nihil

Et

licet

licet alter eorum actus, alter potentia rationem
haber. Et sic quia genus & differentia, esse & essen-
tia, actus & potentia termini componentes sunt,
iccirco alter eorum *analogus* sive per similitudi-
nem potest dici forma, alter materia. Proprie tamē
non omne compositum habet materiā & formam
Est enim aliquod compositum, quod est Ens im-
materiale (& proinde carens materia) ut Angelus.

V. De toto integro vel integrali.

27
*Integrum
ambiguum di-
citur.*

Integrum bifariam dicitur. Aliquando integrū
opponitur manco & mutilo. Sic cena integra est
carens nulla sui parte. Et hinc per Metaphoram
refertur ad animam. Et tunc integritas significa-
candorem animi. Aliquando autem integrum opo-
nuntur parti materiali. Et sic homo est aliquid in-
tegrum, pes autem pars est. Atq; hic nihil refert, an
habeat partes omnes an aliquas. Nam homo ca-
rens pede, adhuc tamen est totum integrum vel in-
tegrale, seu quod idem est, est totum habens partes
materiales.

¶
*Totum essen-
tiale & in-
tegrale quo-
modo diffin-
tant.*

Ultra has significationes Ramus lib. 1. Dial. c. 24
Integrum extendit, & sub eo comprehendit, etiam
totum essentialē. Atq; ad id in universum omne il-
lud totum, vocat integrum, cujus partes sunt cau-
sae. Alii tamen à toto essentiali integrale distin-
guunt. Hâc in re hoc imprimis fatendum est, quod
modus arguendi sit idem in toto integrali & essen-
tiali, ut agnoscat etiam Fonseca l. 7. *Instit. Dial.*
17. Est tamen differentia istorum apud Philosophos
posita, quod totum essentialē dicunt præcisè, re-
spectu materiae & formae, veluti hominem respectu
animae & corporis. At integrale dicunt respectu
partium materiae veluti hominem respectu capituli
pedum, &c. Dicitur autem integrale totum esse so-
lūm respectu materiae, nō quasi formā excludat

De
partibus integ
et aliis hominis p
anima) sed quod
formam, in hoc to
Rursus est obli
regalis dicuntur
intelligam solu
materiam (substan
materiam dicimur
est materia ex qua
eorum præcepta, l
eundum præcepta
uti cum Dialect
reiciunt Gramma
ria. Nam singula
tem aliquam præ
Porto partes, et
Ramo cis loco dic
dendum.
An partes
Prout Artifici
significationes, i
quibusvis totius in
olomimus alii p
membri, quibus
re pars organi
requirere
ima non dicitur
re tota materia dici
re membrum
riori. Nam quia
re conditio di
re debent hic di
re membrum, n
a per

ntia rationea
ia, esse & essen
ponentes sunt
per similitudi
. Proprie tam
ria & formam
od est Ens im
ut Angelus.

gralis.

nando integri
ma integra est
t Metaphoran
ritas significa
i integrum op
est aliquid in
nihil refert, si
am homo ca
tegrum vel in
n habens parte

lib. i. Dial. c. 24
rehendit, et in
er sum omne il
partes sunt cau
tegrale distin
ndum est, quo
tegrali & essen
7. Infit. Dial.
opud Philoso
unt precipue
hinque respect
dicunt respect
respectu capite
e totum esse
ma excludat
a pu

De toto & partibus.

655

partibus integralibus. (Nam in capite & pedibus,
& aliis hominis partibus utrique intelligitur etiam
anima) sed quod nunc seorsum non exprimamus
omnam, in hoc toto quod integrale dicimus.

Rursus est observandum: cum partes totius in
tegralis dicuntur partes materię, per materię non
intelligi cam solum, quę famosissimę talis est, h. e.
materiam substantiarum, sed omninō etiam nunc
materiam dicimus, quę primariō vel secundariō
est materia ex qua. Et sic, quia artium materię sunt
eorum pręcepta, Idcirco quę divisio eorum est se
undum pręcepta, ea est per partes integrales, ve
luti cum Dialectica dividitur in inventiōem &
iudicium, Grammatica in Etymologiam & Synta
xin. Nam singulę hę partes comprehendunt par
tem aliquam pręceptorum suę artis.

Porro partes, quę huic toti correspondent, à
ramo cit. loco dicuntur *membra*, quod, an bene fiat,
videndum.

An partes totius integralis rectē dican
tur membra?

Prout Artificibus dictatura, convenit in vocum
significationes, ita Ramus excusari quidem posset,
si jussus totius integralis partes, vocans mēbris; ni
hilominus alii Philosophi non ita sumunt vocem
membrī, quibus idem est membrum & organum
ve pars organi. Atque sic ut aliquid membrum
dicatur, requiritur. 1. Ut non sit forma. Et sic a
nima non dicitur membrum hominis. 2. Neque
forma materia dicitur membrum. Et sic corpus non
dicitur membrum hominis. Sequiturque hoc ex
tiori. Nam quia membrum est nomen partis. Pars
tatem condidit totum cum partibus aliis, quę
iā debent hic dici membra. Idcirco si anima non
est membrum, neque corpus potest dici membrum

Membrum
quid sit

Rr 2

Rig 2

29.

30

31

Ergo 3. requiritur, ut; quod membrum dicitur, sit pars materiz. Et per hoc accidentia non sunt membra, 4. debet esse pars materiz dissimilaris. Et per hoc guttula aquz, non potest dici membrum aquz. Potest a. caput dici membrum hominis. Et sic cum Aristot. l. 2. de partib. animal. c. 1. dicit anima consistere ex similibus & dissimilibus, rectius vertitur, partibus quàm membris. Denique 5. quod membrum dicitur, debet participare formam totius. Et sic manus arida (aut ramus aridus) non possunt dici membra arboris aut hominis. Et sic neque cadaver, nec angelus, etsi corpus aliquod assumat, potest dici habere membra. Confer Colleg. Conimb. l. 1. de anim. c. 1. q. 1. art. 7.

De Divisione totius & partium integralium.

I. Totum est vel simile vel dissimilare.

Aristoteles lib. 2. de partib. animal. c. 1. partes animalium distinguit in ὁμοιομερές καὶ ἀνομοιομερές. Et lib. 2. de generat. anim. c. 1. in ὁμοιομερές καὶ ὁργανικόν, ubi ὁργανικόν sunt idem quod ἀνομοιομερές. Interpp. vulgò vertunt in *similares* & *dissimilares*. Hæc tamen Latine appellationes non placent Scaligero lib. 1. de plant. p. 168. Et inde vocat eas partes *con-*
similes & *con-*
dissimiles Sed vocabulis non immoror. Ex hac igitur partium distinctione sumpta est divisio totius.

Ergo si totum est ὁμοιομερές vel ἀνομοιομερές, quæ voces indicant ipsas definitiones singulorum, Nam ὁμοιομερές est, quod habet ὁμοίαν μέρη partes similes, hoc est, partes ejusdem essentiz. Ita enim simile quandoque sumitur, ut supra dictum de similibus. Et ἀνομοιομερές est, quod habet ἀνόμοια μέρη partes

dissi-

De
dissimiles sive dive
cium ὁμοιομερές,
idem essentiz. L
partium, ut esse
apizis, alia ventri
Aνομοιομερές
unc dicitur parer.
Est tamen hic o
et collationem u
diam ad totum. At
es diverse essentia
ut totius essentiz
nietur, si maximè
cujus particulæ si
nen iecitò illud
in homine est ne
et tamen homo est
endum est.

1. Ex quo cog
totu

Tria hic in col
entia in nomin
Igitur valde d
tis & d dissimil
se simile, cujus
omodo pars ac
is dicitur sangui
se, cujus partes
odo pars homin
ars arboris, arbo
incipit. Fecit it
Et Zabarell. de N
llinatio non est
Igitur dico 1. T

similes siue diversæ essentia. Sic ergo aqua est
totum ὁμοιομερές, quia omnes ejus partes sunt e-
ssedem essentia. Neque enim in aqua est diversis
partium, ut est in homine, ubi alia est essentia
capitis, alia ventriculi, alia manuum. Et sic de in-
ceptis. Ἀνομοιομερές autem totum est homo, ut ex
hoc dictis patet.

Est tamen hic observandum, ἁνομοιομερές dici,
ex collationem unius partis ad alias partes, vel
etiam ad totum. Atque sic totum, quod habet par-
tes diversæ essentia, ab essentia partium aliarum,
ut totius essentia, id dissimulare est. Unde relin-
quitur, si maximè in aliquo toto reperitur pars,
cujus particulæ fiat ejusdem essentia, non ta-
men ideo illud totum simile esse, cujusmo-
di in homine est nervus, sanguis spiritus, aliaque,
tamen homo est aliquid dissimulare. Sed inqui-
rendum est.

1. Ex quo cognosci possit, an aliquid sit
totum simile & dissi-
milare?

Tria hic in collationem venire possunt: conve-

35

gentia in nomine, in essentia & in attributis.

Igitur valde celebris est distinctio totius simi-

36

lis & dissimilis ex nomine. Ajuat igitur, totum

De conve

se simile, ejus partes accipiunt nomen totius,

nientia in

quomodo pars aquæ dicitur aqua, & pars sangui-

Nemine

nis dicitur sanguis, & sic in aliis. Dissimulare autem

est, ejus partes non accipiunt nomē totius, quo-

modo pars hominis (ut pes) non dicitur homo, nec

pars arboris, arbor, nec pars domus, domus. Et sic

inceps. Fecit ita etiam Damascenus in Dial. cap.

Et Zabarell. de Nat. scient. const. cap. 27. Ea tamen

distinctio non est satis proba.

17

Igitur dico 1. Totum quod habet partes secundum ejus-

Rr 3

dem

idem nominis (modò non interveniat equivocatio) *id est simile*. Ita patet. Nam nominis significatum est essentia. B. ejusdem nominis significatum est eadem essentia. At quæ conveniunt in eadem essentia, ea similia sunt, ut postea dicitur.

38

2. *Totum, cujus partes non accipiunt totum nomen, non est ideo dissimile*. Hoc dico: Ut plurimum quidem totum dissimile esse, cujus partes habent diversum nomen à toto, sed tamen hoc non est perpetuum, multoque minus id sequitur ex diversitate nominis. Potest enim fieri, ut totius similis nomen impositum sit ab aggregatione partium similarium. Atque tum hoc ipso nomen totius non potest predicari de parte. Nam pars non est idem quod omnes partes aggregatz. Ita non de quavis parte cæli dicitur quod sit cælum, nec de quavis parte maris dicitur quod sit mare. Et tamen cælum & mare sunt res similia sive *ὁμοεικεσὶν*. Et ratio est, quia cælum dicit aggregationem omnium sui partium, h. e. partis occidentalis, orientalis, meridionalis & septentrionalis. Et sic mare dicit aggregationem vel confluum plurimarum aquarum, unde quælibet particula maris, mare dici non potest.

39

Ex his stelinquitur, discrimen, quod hic sumitur ex convenientia vel disconvenientia nominis, non esse satis adequatum.

40.

*De convenientia
et disconvenientia
essentiarum.*

Optimè a. distinguitur totum simile & dissimile, per convenientiam & disconvenientiam in essentia. Hoc est, cujus partes sunt ejusdem essentia, vel quod est resolvable in particulas ejusdem rationis, id est simile, quod secus est dissimile. Sic inter particulas aquæ non est essentia diverſitas, atque adeo aqua est resolvable in partes ejusdem rationis. Unde aqua est aliquid simile. Et sic in aliis.

41

Dices I. Aqua etiam est resolvable in partes ejusdem rationis, quia est resolvable in materiam suam

nam & formam: quod est aliquid simile de cæteris elementis. II. Rursus totum partes, quarum singulæ supponunt diversas essentias, partes habentes communem massam hæc guttula habet la ista, prout etiam in aliis.

Respondeo ad ea esse verè corpora partes ejusdem rationis. *col. 2. 3. ubi videtur, hoc est, nomen est 5. Metaph. 6. 3. Aliquod respondet Clari. m. p. 170. Elementariam & formam cultas. Nam aquarum divisio super rationis. V. totum dividit illa est totius in solidum dividit totum simile rationis, tum, partes mare etiam. Ad alterum dicitur esse resolvable, si in materialis sive in antecitatis, A*

equivocatione
significatum
in eadem ef-
fectur.

totius nomini
ut plurimum
us partes ha-
men hoc non
quitur ex di-
t totius simi-
lacione partiū
a totius non
non est idem
on de quavis
ec de quavis
amen celum
est. Et ratio
omnium sui
moralis, meri-
edicit aggrega-
tu quatuor, un-
ti non ponit.
ad hoc sumitur
nominis, non

are & diffini-
tione a me-
dem essentia,
eiusdem ratio-
nilar. Sic in-
veritas, atq;
eiusdem rat. o-
t sic in aliis.
is in partes ed
in materiam
suam

nam & formam; quæ sunt diversæ essentia. E. non
est aliquid simile sive homogeneum. Idemq; est
de cæteris elementis.

II. Rursus totum simile, cum dividitur habet
partes, quarum singulae sunt Entia completa, &
singularia supposita. At diversa supposita habent
diversas essentias. E. totum simile dividitur in
partes habentes diversas essentias. Et certè, si à
communi massa aquæ dividantur duæ guttulae,
hæc guttula habebit diversam essentiam à guttu-
la ista, prout etiam diversum Ens est ab ista. Et sic
in aliis.

Respondeo ad primum, aquam & cætera elemē-
ta esse verè corpora similia; & esse divisibilia in
partes ejusdem rationis, ut sumitur ex Aristot. 3 de
cel. c. 3. s. 31. ubi *μικρὰν* vocat *ἀδιασπῆκτον* & *ἑνὸς* τῷ
εἶδός, hoc est, non divisibile in diversa specie. Et idem
est 5. Metaph. c. 3. ubi idem vocat Elementum *ἀ-
διασπῆκτον* τῷ *εἶδός*. Igitur ad superiorem difficultatē
respondet Clarissimus Magirus in 3 phys. c. 1. in com-
ment. p. 170. Elementum solariatione dividitur in ma-
teriam & formam. Sed per hoc non solvitur diffi-
cultas. Nam alioquin in corruptione Elemento-
rum, divisio sit formæ à materia. At ista non est o-
pus rationis. Vera autem responsio est hæc: Cum
totum dividitur in simile & dissimile, divisio
illa est totius integralis. In integrali autem toto,
solum dividuntur partes materiales. Unde cum
totum simile dicitur dividi in partes ejusdem ra-
tionis, cum, præcisâ formâ, intelligitur divisio in
partes materiales ejusdem rationis.

Ad alterum respondeo: Cum totum simile, di-
citur esse resolvable in partes ejusdem rationis &
essentia, tū intelligitur essentia specifica non nu-
meralis sive individua. Sicut propterea, locis
ante citatis, Aristoteles Homogeneitatem descri-
bens

bens ait: Homogeneum esse ad id quod est in eodem. Hoc est, non esse divisibile in partes diversas speciei. Unde relinquitur, totum simile posse dividi in partes diversae essentiae Numeralis (prout est in distictis guttis aquae.) At nunquam in partes diversae speciei.

45 Ex his intelligitur: quomodo totum dissimulare sit divisibile in partes diversae essentiae. Nempe in partes diversae speciei. Sic partes humanae non sunt ejusdem speciei. Veluti sunt ossa, cartilagineae, venae, nervi, caro, humores, spiritus. Et idem est in aliis.

46 Denique de convenientia vel disconvenientia in attributis partium, quid sit sentiendum, ex prioribus judicari potest.

Igitur, quia partes totius similis conveniunt in eadem essentia specifica: Partes autem totius dissimilares sunt diversae speciei; Idem similis totius partes, habent etiam ejusdem speciei essentialia attributa, & dissimilares totius diversae speciei. Attributa enim essentialia consequuntur suam essentiam.

48 Ex his relinquitur: Adhuc bifariam posse variare attributa partium in toto similari. Igitur primum non est necessarium, ut habeant eadem attributa accidentaliter. Unde aer est aliquid simile. Et si alio loco sit frigidior, alio calidior. Item mare est totum simile, et si alio loco sit salius quam alio, & sic in aliis. Ita etiam partes coeli, et si differant raritate & densitate, adhuc tamen similes sunt, sicut & Scaliger. ex vi. 61. p. 124. ex Averroce. Non est, inquit, in coelo Heterogenitas, et si partes ejus differant raritate & densitate, motu celeriore & tardiore. Confer Aristot. 2. de coel. 2. 41. Sic et si pars aliqua terrae moveatur, aliqua non, adhuc tamen terra est aliquid simile. Vide Perer. l. 7. c. 5 & 11. c. 7. Deinde

NON

non est necessarium, ut partes in eodem speciei habeant eadem attributa essentialia. Et tamen

II. An partes

Scaliger. l. 1. de plaris condissimilares, ut alicuius sunt similes, ut officialis. Similiter tribuuntur aliter ut alicuius, quaeunque sunt Nationem, & haud minus officialium, quae in sensibus eorum minime exelle. Nihilominus. Ita eas appropinquantes, non est instrumentaliter inde esse, quod in dissimilariis, quibus, quam alicuius officio videntur, iudicandi, multis. Et sic in multa officia. N

2. Totum in

Hae distinctio est doctrinam Metaphysicam: et si in eo, totum per se est, et unum per

non est necessarium, ut habeat eadem numero attributa, sive in individuo, sed satis est, si conveniant partes in iisdem specie attributis. Ita hic color, qui hac parte ignis est, non est idem numero in partibus alia ignis. Et tamen ignis est aliquid simile.

II. An partes dissimilares rectè dicantur
officiales.

Scaliger l. 1. de plant. p. 170. negat. Vocat, inquit, partes condissimiles, officiales. Ita namque participantur: unam alia sunt simplices, alia ex his composita, quas vocat officiales. Simples, ut caro, nervus, os, vena, &c. Nihil tamen aliter videtur: Arteriam, venam, &c. quacunque agunt aliquid, officialis merita esse appellationem, & haud multas partes esse, quas plus efficiunt officiorum, quam nervus. Is est portitor spirituum, in sensibus eos ministrat, & est instrumentum motus. Ex ille. Nihilominus Aristot. de gener. anim. p. 1. Ita eas appellat, ubi partes, quas vocat ὁργανοειδῆς nominat ὁργανικὰς hoc est, officiales vel instrumentales. Et videtur ratio appellationis inde esse, quod si sumamus totum genus partium dissimilium, plus operæ ab his fiat in animalibus, quam à genere similium. Caput est destinatum officio videndi, audiendi, gustandi, olfactandi, judicandi, imaginandi, memorandi, & aliis multis. Et sic in aliis. Et si autem nervus habeat multa officia. Non est tamen id in aliis.

2. Totum integrale vel est per se vel per
accidens.

Hæc distinctio satis clarè illustrari potest per doctrinam Metaphysicam, de uno per se & per accidens: cum in omni latitudine hæc non sunt idem, totum per se & unum per se, totum per accidens & unum per accidens. Nam unum per se potest

49

50

Rr 5 test

Testetum dici, quod est aliquid simplex, & carens partibus, ut sunt Deus, accidentia, formæ substantiales, aliaque. Accidens non dicitur nisi quod est compositum, & proinde partes habet.

51 *Quid totum per se & per accidens.* Brevi sumus autem definiendo, quid sit totum per se, dicimus, id esse illud, cujus partes continentur in una formâ, quæ scilicet forma totius est. Unde relinquitur, ut totum per accidens sit, cujus partes

Entia completa sunt, & proinde seorsim formas specificat habeat. Tale totum est mundus, cujus partes seorsim sunt Entia completa. Sunt autem ista, cælum, ignis, aer, aqua, terra, homo, bos, &c. Item res publica, cujus partes sunt, homo imperans & homo subditus, & sic deinceps. Idemque est etiam in accidentibus. Sic philosophia est totum per accidens, cujus partes sunt Metaphysica, Physica, Mathematica, Ethica, Logica, &c.

52 *Gradus totius per accidens.* Est autem hic observandum: multos esse posse gradus totius per accidens. Igitur primum totum per accidens constituitur per illa Entia, quæ & completa sunt, & alioquin nec ordinem ad invicem habent. Tale totum est, Cumulus tritici aut fabarum, aut nummorum, aliarumve rerum. Pertinet huc & illud totum, quod habet quidem pro partibus Entia incompleta, haud tamen ad unitatem formæ redactæ, sed sine ordine adhuc permixta, & inter se colligata. Tale quid est Hydromel, quod est compositum ex aqua & melle, utroque refractis. Rursus huc pertinet, quod pro partibus habet Entia completa, sed cum ordine unius ad alterum. Tale quid est Respublica, exercitus, mundus: ubi in isto est ordo subditorum ad magistratum, in isto militum ad ducem. In hoc rerum tabularium ad celestia, mysticorum ad elementa. Denique est illud totum, cujus partes sunt diversorum prædicamentorum,

De
entorum. Tale
ia est color, alia
artium, ut Arist.
dicitur. Dicitur, 1. 19.

Detoto diffimil
dicitur Respondeo
de Bui, adeoque &
tin specie homo
es essent diversæ
entur una totius
endum totum per
adicium, quod ist
nam aut non diu
unt, & intra una
Vide Suarez disp. 4.

3. Partes totum
vel

A priori pars
aria est formæ, ut
positi. Et sic pars
par, quia sine hi
animalis, cum in
ta subsistat & in
principalis est, q
formæ ad officiu
mine est digitus,
ndicium sic sum
it, ea est princip
tione capitis, au
abla a totum non
le quid est in pra
etiam pars prin
billior compositi; p
ans nobilis, Ob

entorum. Tale totum est pulchritudo, cujus pars
est color, alia quantitas, alia relatio sive ordo
partium, ut Arist. docet in *Post. c. 7.* Et August. *l. 22.*
civ. Dei. c. 19.

De toto dissimilari quaeritur: *An sit totum per se ac-* 53
cidens? Respondeo posse aliquid totum dissimilare *An totum*
de his, adeoque & totum per se, quale est animal: *dissimilare*
in specie homo & bestia. Et ut maxime ibi par
es essent diversae speciei, tamen illarum omnes coati- *si totum per*
entur unam totius formam, quod satis est ad consti- *accidens.*
tuendum totum per se. Estque à posteriori hujus rei
iudicium, quod istorum partes extra unionem mu-
tuam aut non diu, aut nullo modo subsistere pos-
sunt, & intra unionem sibi invicem deserviunt.
Ideo Suarez *diff. 4 in Metaphys. 3. n. 11.*

3. Partes totius integralis sunt principales vel minus principales.

A priori pars principalis appellatur, quae neces-
saria est formae, ut complere possit essentiam com-
positi. Et sic pars principalis hominis est cor, & ca-
put, quia sine his anima non potest absolute esse
animalis, cum in istarum membris principaliter in-
ta subsistat & in iis radicitur. Unde pars minus
principalis est, quae non est simpliciter necessaria
formae ad officium suum formale, qualis pars in ho-
mine est digitus, pes, manus. A posteriori utriusque
iudicium sic sumitur: Pars, quae ablata totum inate-
rit, ea est principalis, quale quid evenit in amputa-
tione capitis, aut exemptione cordis. Rursus, quae
ablata totum non interit, est minus principalis, qua-
le quid est in praesectione digiti, pedis. Alias tamen
etiam pars principalis appellatur, quae est pars no-
bilior compositi; Pars minus principalis, quae est mi-
nus nobilis. Observa tamen hic peculiariter aliquid
de la-

do. integrantes partes dici quæ sunt principales.
Vide Colleg. Coaimb. 1. de gen. & corr. 6.4. q. 2.4. c. 3.
Ex Durando 4. d. 44. q. 2.

V I. De toto Vniversali.

35 Totum Universale nihil aliud est quàm *genus*,
unde pars huic toti respondens, est *Species*. Et pro-
inde, quæ ad hanc rem pertinent, multa peti pos-
sunt ex prima parte huius operis Logici, hoc est, l.
1. Introduct. Logie. 6.3.

36 Igitur quot modis sumatur vox *Genus*, vide ibi.
In comment. n. 5. segg. Iterum quomodo intelli-
geat definitio generis: *Genus est, quod de pluribus præ-*
dicari potest. Vide ibid. num. 6. segg. Et an ista defini-
tio bona sit. num. 21. segg.

37 Rursus quot modis dicatur *species*, vide ibid. num.
10. Item an rectè definiatur *species*, quod sit pars
genera subiecta. Num. 29 segg. Ubi obiter notan-
dum est, ibi quidam istam definitionem rejici, quia
individuum etiam potest generi subijci, veluti Pla-
to est animal. Et tamen individuum nō potest dici
species, prout ibi de specie agitur. Nā *species* ibi est
aliquid prædicabile sive Universale. At individuū
universali contradiſtinguitur. Hic autem istam
definitionem accepimus. Nam *speciem* nunc latè
sumo, ut comprehendat etiam individuum, quia
eadem ratione *genus* in *speciem* (vulgè dictam)
dividitur, quā istud vel hæc in individuum.

38 Solum restant enodandæ de hac doctrina ali-
quæ quæstiones, & generis ac speciei divisiones.

QVÆSTIO I.

An *genus* rectè dicatur totum respec-
tu speciei?

39 Videtur rectius *species* dici totum respectu ge-
neris

De
sis. Nam *speci-*
tia. Igitur *genus*
em. At terminus
omponitur. Et co-
tio totius, quod e-
est magis aliquid
nus (quale est) d-
fferentia, Ergo e-
debere totum, qui-
et pars definitionis
ius speciei definitur
Hic in re dico: Et
em respectu generis
st. Metaph. cap. 25.
Et hoc patet. Et
ariu pars dicitur.
Igitur *genus* est t-
is potestate sua co-
speciem aliam.
is totum dicitur.
areus *species*
am differentiam
e hæc *genus* *speci-*
amento, *Genus*
is est pars generis
onc.
Dicitur autem
ia cum axioma
nte (*specie*) rati-
luti, homo (qui
is est.) Item *form-*
quæ *genus* est.) B-

11.
An De
Hæc quæstio

t principales
6.4 q. 24.6.

quàm genus
species. Et pro
ulta peci pos
ci, hoc est, l.

genus, vide ibi.
intelligi de
de plurib. pra
ista defini.

vide ibid. nu.
quod sit pars
biter notan
re jici, quia
ci, veluti Pla
o potest dici
species ibi est
At individui
autem istam
em nunc latè
iduum, quia
elgò dictam)
tum.
doctina ali
visiones.

respe-

respectu ge
neris

sis. Nam species componitur ex genere & diff. *Videtur, spe-*
tia. Igitur genus est terminus componens spe- *ciem magis*
cia. At terminus componens est pars ejus quod *esse totum*
componitur. Et confirmatur: Illi magis convenis *quàm genus.*
tio totius, quod est magis completum; At speci-
est magis aliquid completum quàm genus, cum
genus (ut tale est) sit aliquid potentiale ad plures
ferentias, Ergo etiam species rectius videtur di-
debere totum, quàm genus. Et rursus 3. Genus
est pars definitionis, speciei. Ergo etiam est pars i-
us speciei definitæ.

Hac in re dico: Et genus respectu speciei & spe- *60*
iem respectu generis totum dici, ut sumitur ex A- *Genus parte*
t. *Metaph. cap. 25.* Τὸ γένος εἶδος μέρος, καὶ τὸ εἶ- *speciei, &*
ος εἰς μέρος λέγεται. Genus species pars, & species *Species gene-*
eris pars dicitur. *ris.*

Igitur genus est totum respectu speciei, quare- *61*
es potestate sua continet speciem unam, & cum
speciem aliam. At quod plura continet, haec
us totum dicitur. Iterum species est pars generis,
atenus species genus actu continet, & cum eo
sam differentiam, quam generi superaddit. Un-
haecenus species, est totum quid, ex priori ar-
mento. Genus est pars essentialis speciei. At spe-
es est pars generis, comprehensa in eo, prædica-
one.

Dicitur autem species pars generis *subiectiva,* *62*
ia cum axioma sit ex hoc toto (genere.) Et hac *Cur species*
arte (specie) tum species ponitur loco subiecti. *dicatur pars*
luti, homo (qui species est) est animal (quod ge- *subiectiva.*
us est.) Item *fortitudo* (quæ species est) est v. r. *us*
(quæ genus est) Et sic in alijs.

II. QUÆRITUR:

An Deo conveniat genus?

Hæc quæstio satis decisa est in priori part. op. *63*
hujus

hujus Log. c. 2. n. 43. seqq. in comment. Est enim eadem cum ista: An Deus sit in predicamento?

III. QVÆRITUR:

An negationes possint esse genera
aut species?

64 Per negationes nunc intelligitur, negatio tunc contradictoria tunc privativa, quales sunt, non homo, & cæcitas.

65 Igitur istas non posse esse genera, & species, patet, quod genus dicitur *essentiam*, nempe communis etabilem. Et species participat *essentiam*, nempe generalem. Et proinde utrumque est Ens. At negationes sunt non Entia. Eadem est ratio, quam alii sic proponunt Metaphysica compositio (qualis est in omni specie, quæ composita est ex genere & differentia) sit per accessum formæ sive differentie ad genus. Ad horum utrumque est aliquid speciei essentialiale. At quod est essentialiale, id alii dat essentialiam (speciei.) Et species est Ens, quia accipit essentialiam (à genere.) Ita sentiunt Capreol. 1. d. 29. ad 5. Cajetanus in *Thomam* 1. 2. quæst. 72. Colleg. Comimb. in *Porphyr.* c. de gen. q. 2. art. 1. alique plurimi. Et Aristoteles ipse 4. *Top.* c. 67. lib. 6. *Top.* c. 6. Confer supra c. 21. c. 27. 9. c. 12.

66 Nihilominus aliqui recentiores ab hac sententia recedunt, dicentes: negationes posse esse genera & species. 1. Quia negationes possunt esse differentie, propria & accidentia. Cur igitur non possint esse genera & species, cum ista non minus sint prædicabilia ac hæc. Et confirmatur antecessens, quod irrationalitas animalis, inæqualitas quantitatibus differentie sunt. Item unum est proprietas Entis. At istud nihil aliud quam negatio

*Argumentum
corum, qui
putant ne-
gationes pos-
se esse gene-
ra & species.*

Deo
m, hoc est, lad
tat & cæcitas,
ominit, tenebræ
ones concipiunt
tationi. Proculd
quidarius, quæ
la etiam negation
o est aliquid latius
comprehendat cæc
trictior videntur
speciei.
Hac in re existi
entiam esse, hoc est
species esse accurat
matum. Ad do ra
s genera & speci
ationes apprehen
deas enunciat de
stendi, (Tenebræ
b) Barbus etiam
la ad entia realia
taria aut species
opicus, cum ref
est negatio: Aut
aliunde quam
am igitur senten
nat, in tantum ad
t, ne putentur ne
species, ad argum
igitur respond
o propriè loqu
tistot, clarè doc
tas igitur & inæ
nes, sed habent
um, quia expi
græcorum m. quæ

Est enim *genus*, hoc est, in divisionem significat. Rursus, *tur*
tas & cæcitas, cur non possent dici accidentia
hominis, tenebræ æris? Et sic in aliis. Deinde: nega-
ones concipiuntur sub conceptu latiori & con-
strictiori. Proculdubio enim negatio ut sic, est a-
quid latius, quam privatio, cum comprehendat
etiam negationem infinitam. Et rursus priva-
o est aliquid latius quam surditas, cum ista etiam
comprehendat cæcitatē. At conceptus latior &
strictior videntur satis esse ad rationem generis &
speciei.

Hac in re existimo, prius relata sententiam
eram esse, hoc est, negationes neque genera neque
species esse, accuratè loquendo, prout ibi satis cõ-
firmatum. Addo tamen: qualicumque *negatione* esse
genera & species. Nam 1. Quia intellectus ne-
gationes apprehendit ut *Entia*: rationis, & proin-
deas enunciat de *Entibus* realibus, per verbum
endi, (*Tenebræ sunt in ære, cæcitas est in oculis*).
Entibus etiam rationis convenit esse, in analo-
gia ad entia realia. Igitur etiam eis convenit, esse
genera aut species, in eadem analogia. Et proinde,
logicus, cum resolvit hanc propositionem: *Privatio*
est negatio: Aut *surditas est privatio*, non resolvit
aliunde quam ex loco generis & speciei. In quā-
um igitur sententia postterius relata hoc confir-
mat, in tantum admittitur, id quod concludit. Ali-
is, ne putentur negationes vera esse vel genera vel
species, ad argumenta respondeo.

Igitur respondeo ad primum. *Primum* Nulla nega-
o propriè loquendo potest esse differentia. Ut *Dicitur ad*
Aristot. clarè docet 1. de part. animal. c. 3. I. rationa-
tas igitur & inæqualitas non sunt reverà privati-
ones, sed habent solum modum signifi-
candi privati potest differe-
re, quia exprimuntur per I N, cui respondet *entia*.
æcorum m. quod Aristoteli *respondens* est, per s.
Metaph.

67
Decisio.

Metaph. c. 12. Secundò. Nec etiam negatio potest esse proprium alterius. Quia de ratione proprii est, ut fluat à natura subiecti. At ille fluxus indicat dependentiam huius ab isto, quæ non convenit non Enti. Unum igitur non significat præcisè negationem, neque præcisè est idem quod indivisibile, sed unum significat Ens indivisibile, & unitas Entitatem indivisibilem. Unde rectè dicitur quidem, unitatem addere enti negationem, sed tamen non significat solum negationem, sed ipsam essentiam cum negatione, quod satis est, ut unum sit positivè affectio entis. *Tertio:* Nec etiam negatio potest verè esse accidens. Quia de ratione accidentis est ponere aliquid in subiecto, atque ad id illud peculiariter modificare. At privationes solum significant non esse alicujus in subiecto, veluti surditas auditus & sic in aliis. *Qua de re vide sup. c. 12. can. 5.*

70

Ad secundum, Respondeo: Latiorè & pressiorè conceptum per se non sufficere ad rationem generis & speciei. Sed si aliquid contrahatur per accessum alicujus differentie intrinsecæ, id demum genus est, & ab isto constituitur species. Intrinsecum autem sive essentiale, non possumus apprehendere nisi apprehensâ entitate, quæ negationibus non convenit. Porro, quod in negationibus est aliqua contractio vel latitudo, id solum est per connotationem alicujus extrinseci, veluti subiecti aut termini oppositi. Ita negatio ut sic, est latius quid, quàm Non homo. Quia hæc negatio (Non homo) connotat terminum aliquem positivum, qui isti opponatur (qui est homo) quod negatio ut sic non facit; sic surditas est aliquid strictius quàm privatio. Quia surditas adæquatè opponitur auditui. At illi non opponitur adæquatè privatio. In summa autem omnis differentia negationum sumitur vel per respectum ad terminum iis oppositum

Quomodo
in negatio-
nibus sit pres-
sior & laxi-
or conceptus?

Det
m, vel per subiect
benr unde distin
ne esse species.
Alia, ex quibus h
ommodius explic
is in fine huius cap

DIVISION

L. Genus est Ge-
num: Sp-

Divisionem hanc
distot. 1. prior. c. 27
c. 28. Ex eo lo-
generalissimū defini-
tū dicitur quod est
superius quod non est
sub eo. Et sic in con-
suetudine. Hæc quo-
que generalissimū
Genus generalissimū
est. Nunquam in
hoc est hæc obli-
viscentia aliquando
et nihil habet
sæpe summa gene-
ris quod sup. a hæc
est generalissimū
quod quid gene-
ris in inventionem
est quidem de o-
mnibus nullum hæ-
bitur, partim speciei

negatio pot
atione prop
fluxus indica
non convet
at praeiudic
od indivisi
x unitas Enu
quidem, uni
tamen non s
am essentia
am sit positiv
negatio potel
accidentis est
ed illud pecu
lolum signifi
veluti furdica
sup. c. 2. can
em & pressio
ad rationem
hatur perac
ex, id demon
ies. Intransfe
sumus apper
iz negationi
negationibu
lolum est pecu
relut subject
fic, est latius
negatio (Not
positivum
ad negatio
rictus quan
ponitur au
privatio la
ationum lu
iis opposit
cum

em, vel per subiectum. Unde sic nihil intrinsecum
bent unde distinguantur. Et per hoc non pos
sunt esse species.
Alia, ex quibus hic quaestiones formati possent,
modius explicabuntur in Canonibus, ponent
is in fine huius capituli.

DIVISIONES GENERIS ET SPECIEI.

I. Genus est Generalissimum vel subalter
num: Species subalterna vel
specialissima.

Divisionem hanc communiter habent Logici.
Aristot. l. 1. prior. c. 27. §. 2. Porphyrius in Isag. cap. 2. §.
& 28. Et ex eo Damascen in Dial. c. 10. Genus
generalissimum definit sic: Γενικώτατον ὅτι ἐν τῷ
ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ ἔχοντος ὅτι. Genus generalissimum
supra quod non est supergrediens (vel superius) ge
neris. Et ὅτι ὅτι ἐν τῷ ἐν αὐτῷ, quod cum sit genus non
Species. Ex quo apparet: duas esse condit. ones
generis generalissimi, (quae tamen eodē recidunt.)
Genus generalissimum non habere genus. Ideo
de 2. Nunquam illud esse speciem.

Hoc est h.c. observandum: Genus generalissi
mum aliquando d. ei absolute, pro eo, quod simpli
ter nihil habet supra se pro genere, cuiusmodi
est summa g. neta praedicamentalia. (Hae enim
quod supra haec est, non habet rationem generis
huius respectu.) Aliquando etiam dicitur, quod
negatio secundum quid generalissimum est. Tale quid Ra
tionis in inventione est argumentum, quod enun
ciatur quidem de omnibus aliis locis inventionis.
Apsum nullum habet genus.

Genus subalternum, Graecis ὑπογένος, est partim
genus, partim species. Porphyrius loco prius citato
illud

71

72

73

74

illud sic circumferibit. Inter generalissimum, in quo
 & specialissimum sunt alia, quae eadem sunt & genera
 & species, ad aliud atque aliud relata. Vide & Aristot.
 1. prior. c. 27. §. 4. Et proinde hoc genus à generalis-
 simo distinguitur, quod huic non convenit gen-
 ullo modo. Isti a. convenit, veluti in Catalogo su-
 stantiæ est hic ordo. *Substantia, Corpus, Mifsum, Ani-
 malis, Animal, Homo, Petrus*. Hic generalissimum
 genus est *substantia*. Specialissima species (ut nu-
 hanc vocem sumo.) est *Petrus*. Quæ autem in
 hæc interjacent (*corpus, mifsum, &c.*) Sunt genera
 subalterna. Nam horum unumquodque prioris
 species, posterioris genus est. Et idem est in or-
 dine accidentium.

79 Et explicata hac generis distinctione, facile in-
 telligitur divisio speciei in specialissimum & sub-
 ternam. Sicut enim genus generalissimum erat, a
 pra quod non est genus. Ita species specialissima est,
 infra quâ non est species. Et rursus, sicut genus su-
 alternum est, quod inferioris genus est, superioris
 species, ita species subalterna est, quæ est superioris
 species, inferioris genus. Et quo apparet, gen-
 subalternum & speciem subalternam materialiter
 idem esse, hoc est, in re subtrata sive subiecta co-
 reat.

Hic quaeritur:

1. An ens sit Genus generalissimum ad substan-
 tiam, quantitatem, &c.

76 Neganda hæc est quaestio. Satisque decisa est
 tractatus de philosophia. n. 59. 60. Et de nat. Log. c. 3. n. 9. in cor-
 mont. Ec. c. 4. in comment. n. 36. & 41. Ubi vide. Pro-
 ter ista peculiaris ratio est apud Aristot. 4. Top. c.
 §. 2. quam tango infra canone 73.

2. An per species
 ligitur

Aristotelici spe-
 ciem ergo vocant
 individua exclu-
 antia, corpus, mifsum
 species. At Petrus
 idum. Et sic ex
 cerus & Paulus
 numero vel indi-
 viduum. B ex

estis species spec-
 idum, sed ut si
 individuum. B ex

Homo est Aristot.
 Ramus autem
 ste ipsum individ-

Exl. 1. Dial. c. 27.
 Hac in re existit
 exquivocatione

nitur pro univer-
 differentibus pro-
 res. Sic enim in-
 culare, universaliter

umune Aristotelis
 dicatur (ut Rama-
 ad quod participat

egenus dicitur.
 aribus, cum acci-

ssima) & proinde
 licorum adhuc
 eorum.

Unde præterea
 alissimum in re
 eodem modo se

2. 2.
 linem, ac homo

2. An per speciem specialissimam rectè intelligatur individuum?

Aristotelici speciem distinguunt ab individuo. 77
speciem ergo vocant, quod est infra genus, usque ad individua exclusivè. Veluti in hoc ordine *sub quid species*
antia, corpus, mistum. Animal, homo, Petrus, homo specialiss-
species. At Petrus nequaquam. Sed hic est indi-
viduum. Et sic etiam *specie differre* non dicuntur
Petrus & Paulus, sed solum dicuntur *differ-*
numero vel individualiter. Ex quo sequitur:
istis species specialissima non sit idem quod in-
dividuum; sed ut sit id, quod proximè ponitur ante
adividuum. Ex superiori ordine substantiarum,
homo erit Aristotelici species specialissima. 78

Ramzi autem speciem specialissimam dicunt *Quid Ra?*
Iste ipsum individuum. Et in eo sequuntur Ramū. *ma?*
xl. i. Dial. c. 2. 7. § l. 3. & h. Dial. c. 4. §. 6. 79

Hac in re existimo: dispositionem solum esse *Deciso.*
equivocatione vocis speciei. Igitur si species su-
nietur pro universali, quod de pluribus numero
differentibus prædicatur, individuum non est spe-
cies. Sic enim individuum, quia idem est quod sin-
ulare, universali contradistinguitur. Et sic nunc
imunt Aristotelici eam vocem. S. a verò species
icatur (ut Ramzi eam vocem sumunt) omne il-
ud quod participat essentiam superioris, & proinde
genus dicatur, quod communicat essentiam suis
tribus, cum certè individua sunt species (specia-
lissima) & proinde sic species specialissima Aristo-
telicorum adhuc potest esse genus, nempe indivi-
duorum.

Unde præterea existimo: rectè per speciem spe-
cialissimam intelligi posse individuum. Nam i. *individui,*
odem modo se habet verbi gratia animal ad ho- *posse dici spe-*
inem, ac homo ad Socratem. Cur igitur, cum *ies.*

et eadem sit, non fit etiam idem nomen, exprimens istam *speciem*, nempe, ut homo genus Socratis dicatur, cum animal dicatur genus hominis.

81

Respondet Timplerus 3. *Meta ph. 4. 5. q. 11. in res.* ad secundum quod genus & species sunt universalis habitudo autem speciei ad individuum, est non ad universale, sed ad singulare. Sed hoc nihil est. Nam hoc discrimen sumitur solum ex materia vel objecto, non autem ex modo arguendi. Facile autem possunt universale & singulare habere modum arguendi eundem. Unde hic pertinent ad idem argumentum. Nec officit materialis distinctio, simile enim quid esset, si statueretur peculiare oppositio: nis genus, quo opponerentur universalis ad invicem, veluti lapis ad hominem: Et aliud, quo opponeretur universale singulari, veluti lapis Petro.

82

II. Omnes loci Dialectici dicuntur relativi. Et proinde unum argumentum est aliquid alterius. At quis sic loquitur: Homo est Socratis species? Debemus autem omnino ita dicere, prout & dicimus: Animal est hominis genus.

83

Et III. Quod maximum est, non deest usus talis in voce generis & speciei, ut Ramus 1. 3. *schol. Dial. cap. 5.* ostendit. A Cicero, inquit 1. 1. *de Invent. do.* finitur genus: Genus est, quod plures partes amplectitur, ut animal. Partesque subest generi. Ut equus. Sic generaliter & specialiter qualitas dicitur a Quintiliano. Sic generaliter aliquid & specialiter sapientia dicitur. Sic Seneca hominum animalis speciem dixit. Genus autem Catonis, Ciceronis, Lucetii. Itaque ait Seneca, quia homo continet multa (individua) in genus cadit, quia sub alio est (animali) in speciem. Sic J. Celsus loquimur, cum hominem genus, Sisyphum & Parnopium species appellamus. Quod relex est de stipulationibus in quibus alias species, alias genera deducuntur. Sic idem dicunt, in mutuo non recipi eandem speciem, sed idem genus, quod vulgus in *schol.*

Cicero.

Seneca.

J. Cel.

De
Eodem idem nomen
cet ex Platone. Quod
est partem esse (dicitur)
ur. Sic ergo secundum
animalis, quia est
animali. Ad non per
etiam aut Socratis.
proponendo de potest
Denique idem de
locus est. 10. *Met.*
et differunt, secundum
c. 3. quod prius
ac Ramus: Genus
est individua hum
se. Et in essentia h
eorum genus. Et
nam: E homo est f
potest esse gen
in nominanda,
Timplerus 1. 3. *M*
tentiam tria arg
species in summa
s universale. 2. Q
em naturalem pra
es. 3. Quia omni
idua. Sed in singu
ponit, petitur pr
constituta in priori
dicari possunt.
II. Genus est
Briaps vocibus
propinquum est
notum, quod e
tribus clarum
Tria hic sunt ob

omnes, exprimitur. Scholis idem numero & species vocat. Postea idem
genus Socrati dicitur ex Platone. Quicquid species est, ait Plato, id non. Plato.

est partem esse (divinam) ejus rei cujus species di-
citur. Sic ergo secundum Platonem homo quidem est spe-
cies animalis, quia est pars potestatis ejus, quod signifi-
cat animal. At non potest dici species recte Platonis,
Socratis aut Socratis. Nam horum respectu non pars sed
totum quando de potestate quam dicit homo) totum

Denique idem docetur ex Arist. Cujus notabi-
lis locus est. 10. 1us et 3us Ibi dicitur genus quo ambo
differunt, secundum essentiam idem dicuntur. Idē
e. s. quod prorsus videretur idem esse cum defini-
tione Ramza: Genus est totum partibus essentialibus. At
pra individua humana, verbi gratia, differunt in-
se. Et in essentia humana conveniunt. E. Homo
eorum genus. Et proinde ipsa sunt species. Et i-
dem: E. homo est species specialissima (hæc enim
potest esse genus,) sed ipsa potius individua sic
nominanda.

Templerus l. 3. Metaph. c. 5. q. 11. affert contra hanc
sententiam tria argumenta. Ergo individuum non
species infima. 1. Quia omnis species infima est
universalis. 2. Quia omnis species infima, secū-
ndum naturalem prædicandi modum, prædicatur de
aliis. 3. Quia omnis species infima sub se habet in-
dividua. Sed in singulis his, quæ ipse sine probatio-
ne ponit, petitur principium. Eorumq; falsitas est
demonstrata in prioribus, ex quibus ex objectiones
elicari possunt.

II. Genus est remotum vel propinquum.

Ex ip[s]is vocibus apparet, quid utrumq; sit. Nemi-
us propinquum est, quod est propius speciei. Et
remotum, quod est longius à specie, Ut in Theo-
logis clarum.

Tria hic sunt observanda. Primum posse esse genus

que sic non peccat in definitionis Canonē (quod petri genus in definitione debere assumi proximum) si Logica definiatur (non ars liberalis, sed), ut præcisè. Et idem est in aliis.

III. Genus est Univocum vel Analogon.

Genus univocū (Græcè *ονόμα*) dicitur, quod communicat essentiam subiectis speciebus æqualiter. Analogon autem est, quod suam communiter essentiam inæqualiter, uni prius alii posterius. Animal est univocum ad hominem & bestiam. Mens est analogon ad substantiam & accidentem. Hoc enim per prius dicitur de substantia, per posterius de accidente. Illud autem æqualiter dicitur de utroque.

Quid autem est æqualiter essentiam suam communiter? Respond. Est nihil aliud quam uni non cō-
 municare prius & alii posterius. Unde illa æqualis participatio generis non consistit in æquali dignitate specierum. Differunt enim dignitate homo & bestia, & tamen conveniunt in eodem genere univoco. Igitur illa inæqualitas dignitatis ibi est, non isti ex inæqualitate differentiarum, quod scilicet, genus utriusque (*animal*) ab utroque æqualiter participatur, jungitur tamen in his speciebus, cum inæqualibus differentiis, cum nobiliori in homine, cum ignobili in bestia. Et sic in aliis.

Quæritur porro.

I. An non detur genus equivocum?

Resp. Nomen dividitur in univocum, & equivocum & analogon. At genus sic non potest dividi. Nam genus est nomen communis essentiae, sicut Arist. ait 10. Metaph. c. 3. Genus est, inquit, quo quæ differunt secundum essentiam idem sunt. At & equivocum si significat communem essentiam, & equivocum

enim nomen est, quod solum secundum nomen de pluribus dicitur, non autem secundum rem significatam, per Arist. *l. Categ. c. 1.* Confer supra c. 7. in comment. q. 1. Ex quibus apparet, repugnantia esse, dicere genus, & tamen dicere æquivocum.

2. An detur genus analogon?

93 Non litigabo de voce: An rectè dicatur analogon? Zabarella lib. de *Nat. scientia. constit. c. 10.* contendit, non debere dici, sed vocandum esse genus *ἄνθρωπος ἄνθρωπος* ab uno ad alterum. Usus tamen obstat huic, ut analogon dicatur quod alii *ἄνθρωπος* vocant.

94 Igitur tale genus analogon dari, probant plurima exempla, quæ philosophi ad hoc referunt. Zabarella *cir. los.* corpus naturale est analogon (*ἄνθρωπος ἄνθρωπος*) ad cælum & sub cœlestia. Natura dicitur analogicè de materia & forma. *Nas* dicitur analogicè de substantia & accidenti. Accidens dicitur analogicè de inheretibus & dicentibus de nominationem extrinsecam. Et sic in aliis. Vide plura de Analogia supra c. 24, sect. 3.

Cæterum pro Coronide hic est inquirendum.

VII. An plura totius primarii genera sint quam quæ sunt hactenus enumerata?

95 Reperiuntur genera totius alia apud autores: *Totum perfectum, totum potestativum, totum numerale & totum individuale*, quæ, an superioribus addenda sint, quaeritur.

I. De toto perfectionis.

96 Hoc modo Deus totus dicitur, Veluti Deus totus

De tot
est ubique. Totus
carne. Coloss. 2.
Hoc aut. m. totum
in divisione. Na
m respectu ad pa
quod partes non
partes non habet, ne
partes conveniunt. 2.
aut nomina consue
tas habuit. Quod
alia est & non unum
dicuntur, ut Deus
quod perfectus. At
est. Vide Aristot.
67.

2. De
Totum potestativum
stares sive potentia
inde da hoc totum
ree qualiter totum
omnes potest
6.1.13.14 Atque
m. Nam potestativum
est anima, ut v
tem respectu su
solum secundarium
de secundario r
patinetur. Fonde
vocat ad totum
repar. in primis
prioris suo te
es anima. Unde
atur.

3. De
Totum numerum

est ubique. *Tota* Divinitatis plenitudo habitat
 in carne. *Coloss. 2.*
 Hoc autem totum rectè prætermittitur in super-
 divisione. Nam totum nunc consideratur
 cum respectu ad partes. Unde nihil nunc totum
 est, quod partes non habet. At totum perfectionis
 partes non habet, neque enim Deo aut divinitati
 partes conveniunt. Ne Plato quidem causam primam
 deus nomine consuevit appellandam, quia omne totum
 partes habeat. Quod autem partes habet aliquo modo
 impletum est & non unum. Ait Scal. exerc. 63. § 2. p. 248.
 Dicitur igitur Deus totus, quatenus totus idem est
 quod perfectus. Atq; sic totum dicitur, cui nihil
 deest. Vide Aristot. 3. *Phys. cap. 6.* & Scalig. de plan.
 p. 97.

2. De toto potestativo.

Totum potestativum est, cuius partes sunt po-
 tentes sive potentie. Tale totum est anima; Et
 inde de hoc toto intelligitur anima tota esse in
 parte qualibet corporis: tota inquam, hoc secun-
 dum omnes potestates, ut declarat Zabar. de partib.
 c. 1. 13. 14 Atque hoc totum etiam est prætermis-
 sum. Nam potestates animæ sunt accidentia & ad-
 iuncta animæ, ut verior habet opinio, Subiectum
 item respectu suorum adiutorum est totum
 secundum secundarium, ut postea dicitur. Unde sub
 hoc secundario toto illud totum potestativum
 continetur. Fonseca 4. lib. *Inst. Dial. c. 3.* Hoc totum
 vocat ad totum integrale. Sed ab hoc valde di-
 stepar, in primis, quod partes integrantes sunt na-
 turæ priores suo toto. At potestates sunt postero-
 res anima. Unde prior sententia mihi magis pro-
 batur.

3. De toto Numerali.

Totum numerale hic est idem, quod constructi-
 tum

tum ex numeris, quale est binarius, ternarius, quaternarius, & sic deinceps. Hoc igitur totum aliis generibus addidit: Aut. and. de Bello Visu. tract. 2. cap. 2. §. 6. 17. Hoc tamen totum non est peculiare generi totius, sicut nec totum metallicum, lapideum. Namque enim ratio arguit non variatur per copulationem, cum diversis materiis, quibus totius nomen imponitur. Ceterum referri illud potest pro diversis opinionibus ad totum essenziale vel integrale. Summi aliqui, qui existimant ultimam unitatem in Numero aliquo, veluti ultimam unitatem in millenario, esse formam millenarii. Reliqui igitur unitates priores erunt materia. Sic igitur totum numerale est totum essenziale, h. e. totum ex materia forma. Alii tamen rectius existimant omnes unitates esse materiam solum numeri. Unde sic omnes partes totius numeralis sunt partes materiales, proinde sic istud totum est speciale exemplum totius integralis.

Ait Amand. cit. loc. differre, hoc totum ab integrali, quod ab hoc possit aliqua pars auferri, ab illo non. Illico enim si adimatur una saltem unitas non manere illud totum: At hæc differentia non sumitur ex ratione totius ut sic, sed ex ratione numeri. Varietas autem in rebus non inducit varietatem in generibus totius.

4. De toto individuali.

100

Totum individuale dicitur res singularis, quale est Joh.annes, hic equus. Atque hoc totum à quo præclaro philosopho video aliis generibus totius annumeratum esse. Sed mihi videtur non esse peculiare genus, sed comprehendit sub toto essentiali. Ita apparet, quia individuum sub ratione totius non aliter apprehendimus, quam sub respectu vel ad materiam & formam numericam, vel ad genus & di-

differentiam numeri
essenciales. Ergo
dico. Et sic Fonteca
inter vocat ad divi
niam.
Ceterum hæc po
fitur voce si
importat pec
que materia cum
peculiare totum

VIII.

Hadenus confi
toto essentiali
toto secundario.
scitur, quod præ
a quarum d. An
quia distribu
libet dictas. Un
orem, quomodo
num ali sunt
quia distribu
varietas, quia d
toto o fit subje
ic in aliis, veluti
scum. (Homin
lin agro.) H
sunt partes. Si e
d partes effe
si respondeat,
de deinceps.

Partes sunt
tribus. 7. Manu
dico sunt prior

arias, ternarius, m
gatur totum aliis
lo Visu tract. 2. c.
est peculiaris egen
eam, lapideum. N
atur per copulatio
bus totius nomen
ad potest pro diver
le vel integrale. Su
unitatem in N
nitatem in millen
riq; igitur unit
igitur totum num
totum ex materia
stimant omnes ua
eri. Unde sic om
partes materiales,
ciale exemplum to
hoc totum ab in
a pars auferri, ab illi
a saltem unitas no
differentia non sum
d ex ratione numer
inducit varietatem
iduali.
res singulis, quali
hoc totum a quo d
alio generibus totu
videtur non esse po
d. sub toto essentiali
a sub ratione totius
am sub respectu
icam, vel ad genus
& di

differentiam numericam. At hæ partes sunt par
teffentiales. Ergo totum ipsum est totum essen
tiale. Et sic Fonseca l. 4. in §. 5. divisionem indivi
si revocat ad divisionem totius in genus & effe
entiam.

Ceterum hæc peculiaris ratio in hoc toto, quæ
gnificatur voce formæ aut differentię numericæ,
on importat peculiarem rationem totius, sicut
eque materia cum forma generica aut specifica fa
it peculiare totum distinctum ab essentiali.

VIII. De toto secundario.

Hactenus consideratum fuit totum primum
a toto essentiali, integrali & universali, restat de
toto secundario. Illud autem totum secundarium
dicitur, quod præcisè non habet partes, sed solum
in quantum distribuitur, apprehenditur ut totum.
Quia distributio omnis resolvitur in partes quomo
do libet dictas. Unde sic, quicquid distribuitur, est
totum, quomodo libet dictum. Sic, quia dico, ho
minum alii sunt divites alii pauperes, hic homo,
quia distribuitur, est aliquid totum, & divitiæ ac
paupertas, quia dividunt, sunt partes, etsi alioquin
homo sit subiectum divitiarum & paupertatis. Et
sic in aliis, veluti cum adjunctum dividitur per sub
iectum. (Hominum alii sunt in foro, alii domi, a
lii in agro.) Hic adjunctum est totum. Subiecta
sunt partes. Sic etiam cum totum est causa efficiens,
& partes effecta. Veluti studiosorū alii opponunt,
alii respondent, alii declinant, alii auscultant, &
sic deinceps.

CANONES.

De toto & partibus.

1. Partes sunt prioræ toto. Vulgare hoc est ex A.
ristot. 7. Metaph. c. 10. & usurpatur communiter. Sic
literæ sunt prioræ syllabis, & syllabæ dictionibus.
Anima

101

202

Anima & corpus sunt priores homine, & sic in aliis. Intelligitur autem ista propositio de toto quod ex causis vocant, quale est essentiale & integrale ut supra dixi: *num. 6.* In hoc igitur genere sunt partes essentiales & integrales.

*Non valet
in toto uni-
versali.*

Ex hoc sequitur. 1. Quia genus est pars essentialis speciei, quam cum differentia constituit, quod est circū genus etiam sit prius specie. Atque adeo non valet axioma de toto Universali, quale est respectu speciei. Hujus enim partes (quæ species) sunt isto toto posteriores per dicta.

Deinde est advertendum: quod, loquendo de partibus integralibus axioma intelligendum sit de principalibus solum. Hæ enim solum simpliciter necessariae sunt formæ ad dandum esse compositum. Unde aliquæ partes integrales, minus principales scilicet, possunt esse posteriores toto. Sic cornu, dentes, pili, plumæ adnascuntur animalibus in eis constitutis. Et tamen partes sunt animalium. Sic etiam arbori adnascitur ramus. Et sic est ea posterior. Ex hac observatione solvitur argumentum quod aliqui asserunt ad ostendendum, quod stelle non sint partes cæli, quia scilicet post cælum deum creatæ sunt. Nunc enim visum est, aliquam partem posse esse posteriorem toto.

*Qualis pri-
oritas hic in-
soligatur.*

Cæterum cum prius multis modis dicatur per Arist. *lib. Categ. c. 12.* sciendum est, 1. hic non intelligi ordinem temporis. Nam potest aliqua pars finem esse cum toto suo, in ordine temporis, ut est deus forma, quæ simul est cum toto, cujus est pars essentialis, per Arist. *12. Metaph. 16.*

*De ordine
dignitatis.*

2. Non etiam intelligitur ordo dignitatis: Nam totum, quia includit omnes perfectiones suarum partium, & præterea habet completum existendi modum, ideo nobilior est suis partibus essentialibus.

vuiz

Keckermannus lib. 1. Syst. p. 247. Ex hoc Canone

De ordine
cognitionis.

103

vult colligere: Dialecticam male dividi in in-
ventionem & iudicium, cum ista qualitas, hæc & dic-
antur. At inventio & iudicium nunc sumuntur
aliter, quam p. o. habitu inventivo & iudicativo
sicut etiam qualitates sunt.

3. *Omne totum continet partes* Hoc sumitur ex
ratione totius, quia totum non dicitur nisi respec-
tu ad partes. Et quia iste respectus est quasi in-
secus totum, ideo impossibile est, totum se parte
partibus, ut scilicet sit aliquid totum, quod parte
non habeat, ut contra Scotum differit Peter. l.
Nat. c. 20. Confer Scalig. l. de plane p. 186. Rursus
inde sequitur: Deum non posse ex presenti figu-
ratione totum dici, ut aliquoties dictum est. Vnde
autem hoc axioma etiam reciprocè. Nam quod
quid partes habet, id rectè dicitur totum. Et pro-
de si daretur infinitum in quantitate, rectè
diceretur totum, ut contra Piccolomineum dis-
sert Taurellus de rer. atern. part. 2. pag. 530.

Obijci: Contineri est majus contento, ut Sc-
habet Exerc. 5. f. 3. At totum non est majus suis
partibus, ideo sit majus parte. Respondet, antecede-
intelligi de eo, quod continet materialiter & crassa-
liqua capacitate, quomodo vitro vinum continet.
Hoc, inquam, & similia l. 6. p. ius extenduntur quæ
quæ illis continentur. Aliàs Scaliger ipse ait, totum
continere partes. *Locus, inquit citato loco, est locus*
aqualis. Quæ meobrem hoc ab illo dicitur contineri, si
dicimus, à toto contineri partes, quibus tamen illud ne-
tiquam majus est. Et rursus l. 4. de causis sing. lat. c. 10.
A toto, inquit, partes contineri, verum est.

205

4. *Totum est majus parte.* Hoc naturæ princi-
um est. Apud Zabarellam 1. post ad. 21. sicut & hoc
quod pars quæque p. ior sit toto, quod Taurellus
habet de atern. p. 520. Pendetque utrumque ex se

De
in
efficiat illud: A
fines. Exer. 15. an.
5. Quod continet
bet Thomas 1. p.
in. part. 1. p. 241. C
idestaph. q. 3. Ita
venit anima, p.
probilicas corpor
ialis. Est autem q
amintelligi de pa
que h. correspond
s clara est. Hæc
is totia. Unde he
ellatid etiam toti
ner hic totum U
ta dicatur, non
telati homini cor
avenit animali.
icibus predicatur
pparet per vim R
Deinde est obli
utari vel forma
materialiter & g.
iani de posterior
est. Nempe quod
nam (secundum
mod de parte ut
nis, constituitur
bai. Neq; enim to
tuit totum. Et
Denique est o
nes & attributa
urones opinio
bilis natincorpon
alcm, aut si Chri

maie dividi in
qualitas, hęc actio
nunc sumuntur
novo & judicative

Hoc sumitur ex
na dicitur nisi res
fectus est quasi in
est, totum separe
dicitur, quod par
differit Peter. 1.
p. 186. Rursus
ut ex presenti fig
poris dictum est. V
cipiend. Nam q
itur totum. Et pro
anitate, recte ill
ecolomineum dis
p. 130.

is contento, ut sc
non est majus suis
Respondet, antecede
matetia & crassa
viro vinum contin
us extenduntur qu
aliter ipse ait, totu
nit et in loco, si loc
dicitur communi, si
quibus tam illud no
de communi, hęc. c. 10
verum.

Hoc naturę princip
ad 21. sicut & ho
oro, quod Taurell
que utrumque co
teret

minorum intelligentia. Quomodo autem huic
non officiat illud: *Dimidium est plus toto*, exposui in
b. sent. exerc. 15. art. 4.

5. *Quod convenit parti, tribuitur etiam toti.* Ita
habet Thomas 3. part. q. 16. art. 2. Taurellus dicitur a-
rn. part. 1. p. 241. Clarissimus Jacobus Martini d. ff.
Adetaph. q. 3. Ita sanctitas, doctrina virtus, quę
conveniunt animę, prædicantur de homine. Sic cor-
porabilitas corporis prædicatur de eodem. Et sic
aliis. Est autem observandum, hic partem & to-
tum intelligi de parte integrali & essentiali; toto-
que his correspondere. Acque tunc causa axiomatis
clara est. Hęc scilicet partes identificantur cum
his totis. Unde hęc quę partibus conveniunt, ne-
cessariò etiam toti tribuuntur. Non autem intelli-
gitur hic totum Universale. Nam quę de specie
prædicantur, non ideo prædicantur de genere.
Veluti homini convenit rationalitas. At illa non
convenit animali. Ubi tamen quod de singulis spe-
ciebus prædicatur, prædicatur etiam de genere, ut
apparet per vim Ratiocinandi per inductionem.

Deinde est observandum: totum & partes consi-
derari vel formaliter & quasi in actu signato, vel
materialiter & q. in actu exercito. Igitur axioma so-
lum de posteriori consideratione intelligendum
est. Nempe quod rei isti, quę pars est, convenit, id
etiam (secundum eam partem) convenit toti. At
quod de parte ut sic prædicatur (ut sunt, *conservari in
toto, constituere totum*, &c.) hęc toti non possunt tri-
bui. Neq; enim totum continetur in toto, aut con-
stituit totum. Et sic in aliis.

Denique est observandum: Esse aliquas proprie-
tates & attributa partium, quę juncta toti, pariunt
erroneas opiniones, veluti si homo dicatur invisi-
bilis aut incorporeus, aut simplex, propter animam
causalem, aut si Christus dicatur creatura, propter car-

per talem; & hæc attributa non solent totis
bui, non tam ex repugnantia ipsorum attributa
quam consuetudine. Confer Thomam *cicero*
Et adde supra c. 8 Num. 134. *Chil. sent. Ex. 15. m. 6.*

107

6. *Partes sunt propter totum.* Et hoc intelligi
de partibus integralibus & essentialibus. In his
tur datur triplex ordo, secundum Thomam 1. p.
q. 65. a. 2. primò singulæ partes sunt propter suos
us, ut oculus propter visionem, 2. partes igno
liotes sunt propter nobiliores, ut pulmo propter
cor. 3. partes omnes propter perfectionem totum
Confer 1. *secunda q. 90. a. 2.* Redditurque ex hoc
lud axioma, quod bonum totius sit præferendū
bono partis, apud Thomam 2. *secunda q. 65. a. 1.*
addit, membrum amputari posse, si sit noxium
ti, veluti si putredine inficiat reliquum corpus.

Quæstio.

Potest etiam ex hoc axioma reddi causa:
*Elementa cum sui perniciæ moriantur aliquando ad
ca sibi incongrua, veluti aer in cavernas terræ; Ac
in locum superiorem. Respondio, id fieri ab eter
ris ad conservationem mundi, cuius partes su
Hunc a. conservant prohibendo vacuū, per quod
tolleitur mundi continguitas in quo est mundi
fectio. Vacuum a. aliquando non prohibent, ali
egrediendo sua loca, in loca sibi inconvenien
incongrua, ut dictum est. Vide Colleg. Conimb
phys. 6. 9. q. 1. a. 5. Scalig. *Exerc. 11. s. 1.**

108

7. *Totum non pradicatur de parte sua.* Veluti a
ma non dicitur esse homo. Nec corpus humanu
est homo. Intelligitur autem de prædicatione
noaymica. Nam alio modo prædicari potest totu
de parte, veluti anima est in homine. Tū est a
verendum, excipit hic. 1. totum Universale live g
nericum. Hoc enim dicitur de parte, hoc est, spec
sua. Veluti homo est animal. 2. Totum integr
homogeneum. Hujus enim nomen (nisi sumptu
sit

non solent totis
 ipsorum attribut
 Thomam citato
 lib. 1. cap. 15. ex. 6
 Et hoc intelligi
 Thomam i. p
 sunt propter suos
 m. 2. pa. res igno
 rs, ut pulmo prop
 perfectionem totu
 editurque ex hoc
 tus sit praefere
 s. 1. q. 65. a. 1.
 o. s. sit noxiu
 reliquum corpus.
 nate reddi causa
 anur aliquando ad
 vernas terrae; Aq
 so, id fieri ab extre
 di, cujus partes su
 do vacui, per qu
 in quo est mundi p
 non prohibent,
 sibi in convenientia
 de Colleg. Conimb
 s. 1.
 o parte sua. Vbi et
 nec corpus humanu
 de predicatione s
 prae dicitur potest totu
 omnia. Tum est a
 m Universale live g
 e parte, hoc est, spec
 1. Totum integra
 men (nisi sumpta
 sit

ex partium similarium aggregatione) enuncia
 de partibus. Veluti haec pars aquae est aqua. Ex
 non apparet axioma intelligi de toto essentiali &
 integrali heterogeneo. Vide Peter. de Philos. c. 7.

8. Pars non predicatur de toto. Sumitur ex Arist.

Top. c. 5. §. 6. ἡ δὲ μὲν τὸ μέρος τοῦ ὅλου καὶ περιεῖται.

Nequam pars predicatur de toto. Quare corpus, addit

Aristoteles, non potest esse genus hominis. Item

indicitur, homo est anima, est caput. Igitur ma-

ponitificii genus Sacramenti a iure esse rem totam

item, quae est pars Sacramenti, ut est apud Bel-

m l. 1. de Sacram. c. 11. V. de Da. D. Meisner. part. 2.

phil. sect. 2. q. 15.

Ramus lib. 3. schol. Dial. c. 4. ex hoc axioma re-

chendit Porphyrium, quod corpus animatum

est genus animalis ut superius etiam fecit Ari-

stoteles. Est tamen hic observandum; corpus bifa-

sum sumi, aliquando sumitur ad modum partis

quomodo hominem dicimus constare anima & Corpore

verè sumitur ad modum totius (quomodo di-

mus hominem esse corpus naturale. Et sic corpus

animatum, vel potest significare materiam, ut idè

quod corpus vel materia sustentans animam, tan-

tiam formam. Hoc modo Aristoteles & Ramus

est negant, hominis aut animalis genus esse cor-

pus animatum; vel potest significare idem quod

corpus naturale essentialiter informatum ab ani-

ma. Et sic rectè dicit Porphyrius, corpus anima-

re esse genus animalis. Confer Zabarellam 2. de

metaph. c. 18.

Ceterum anima intelligitur de quovis genere

accipiendo genus, quod est pars speciei,

quantum species est totum aliquod Metaphysi-

um, compositum ex genere & differentia. Haec er-

at pars dicitur de toto, veluti, Homo est ani-

mal,

An corpus
 rectè cona-
 tur genus a-
 nimalis.
 Corpus bifa-
 sumi.
 tur.

mal, ubi animal prædicatur de homine. Et ratio
est pars essentia humanæ. Zabarella quidem
2. 6. fol. 1054 existimat, genus ubi quam prædi-
cat de specie, in quantum ejus pars est. Sed convellitur
& refellitur, quod negari non possit genus in di-
visione considerari ut partem definiti. Nam par-
tes definitionis respondent partes definiti, per
Aristotel. 7. *Metaphys.* c. 10. At in definitione ge-
neris prædicatur de specie definita Synonymicè
pater.

9. *Pars partis etiam est pars totius.* Ut quia digitus
est pars corporis, & digitus est pars manus, et
iam digitus pars corporis. Rectè igitur Periclitatus
15. *Phys.* ad. 15. *Procl.* p. 804. reprehendit Proclum
centem, quod partes mundi non fiat, quæ inter
& oriuntur in mundo. Nam partes Elementorum
invicem transmutantur atque adeo oriuntur &
tereunt. Ha igitur, si non sunt partes mundi, ne-
que Elementa erunt partes mundi.

10. *Omne totum est aliquo modo multum.* *Enon-*
nam. Est apud Scaligerum *exere.* 65. f. 2. Intelligi
autem de multitudinis partium, ex quibus com-
ponitur. Quia ergo omne totum includit partes
res, ideo omne totum est multiplex. Alioquin
tamen in toto, quod unum per se est, plures par-
tes non officium unitatis requiritur, in ente omni. Ne-
que plures partes conjunguntur per unam formam
sic omne totum est etiam unum Ens.

11. *Posito toto ponuntur partes.* Ita rectè in-
teritur contra Zabarellam. Si cælum est corpus quod
etiam habeat materiam. Nam materia est pars
corporis.

12. *Positu partibus simul sumptis vel unitis poni-*
tota. Et contra: Ita si quid habeat unitatem
materia corpori, id est homo. Si autem anima non
unita corpori non est homo Disputant hic Tho-

ad Lombard. 1.
quædam hic Christi
unita à corpore sunt
id est ista relinquo
13. Totum quod po-
nitur hoc axioma a
1. 7. Et Thomas
h. e. partibus, quæ
sunt. Unde non
habet pars simpliciter
animalis perfecti
nitatem oculorum
aret, si omnes esse
uns esset, si omnes
mundus totum est
at perfectiores.
14. *Differentia*
gentia sunt pars co-
gitat hic etiam Q
1. 2. de plantis. p. 3
esse differenti
partes axiomatis
stringere genus
venire potest
Est tamen oble
negativas sumi
significandi (vele
composito ex a G
erativo) sine neg
sufficiat aliquid
de defectibus voca
differentia, consti
15. *Omnia differen-*
10

de homine. Et rati-
bulla quidem 2
sua quam predi-
cavit. Sed convelli
in posse genus in de-
m. acinori. Nam pa-
partes defini, per
in definitione ge-
ita synonymice
est. Ne quia digi-
st pars manus, erit
de igitur Perieru-
rehendit Proclum-
on fuit, quæ inter
partes Elementore
e de co oriuntur &
partes mundi, nec
undi.
modo multum. & non
ere. 6. f. 2. Intelligi-
im, ex quibus compo-
m includit partes
multiplex. Alioq-
er se est, plures par-
te, in ente omni. Ne-
per unam formam
um Ess.
ares. Ita tamen in-
clum est corpus qu-
Nam materia est
m. si voluntis ponit
id habeat unitatem
autem anima non
Dilpugant hic The-
lo

gi, ad Lombard. l. 3. sent. d. 22. An ab hac regula ex-
picendus sit Christus, h. e. An in triduo mortis, qua
anima à corpore fuit separata, adhuc fuerit homi-
ed id isti relinquunt.

13. Totum quod perfectum est, est ex optimis. Expli-
atur hoc axioma a Coll. g. Conimb. l. 1. de celo, c. 1.
1. 7. Ex Thoma, Plotino & Alense sic. Est ex opti-
is, h. e. partibus, quæ toti aptè decenterque con-
eniant. Unde non habet hunc sensum, quasi quæ-
bet pars simpliciter optima esse debeat. Tollere-
animalis perfectio, si quælibet pars haberet di-
nitatem oculorum. Nec civitatis descriptio con-
aret, si omnes essent Senatores, aut Comœdia ele-
ans esset, si omnes essent Heroes. Atque sic etiam
undus totum est perfectum, celsi partes alix aliis
nt perfectiores.

14. Differentia non debet esse negativa. Quia dif-
rentia fuit pars constituens cum genere speciem, Axiomata
circa hic etiam Canones de ea referimus. Igitur de differentia
perius axioma sumptum est ex 6. Topic. d. 6. § 5. Et
cal. 2. de plant. p. 306. Ita carere latitudine non po-
est esse differentia constituens speciem. Et parte
eritas axiomatis, ex officio differentia, quod est
stringere genus, & dare esse specificum. At hoc nō
anvenire potest non Enti, quale est negatio.

Est tamen observandum, aliquando differenti-
negativas sumi, quæ solum secundum modum
gnificandi (veluti quod significantur nominae
composito ex a Græcorum, aut IN Latinorum
vativo) sunt negativæ, alioquin tamen verè si-
pificient aliquid positivum. Et huc cogit quando-
ue defectus vocabulorum. Et sic irrationalitas est
differentia, constituens bestiam. Confer Scaliger.

15. Omnis differentia habet aliam sibi oppositam dif-
feren-

ferentiam. Est Arist. 6. Top. c. 6. §. 1. Et patet, quia
 omne genus est differentiarum. Quod si non, non
 sitis differentia dividitur. Ita differentia hominis
 constituens (rationalitas) habet aliam sibi oppositam
 tam nempe irrationalitatem.

Hic observandum est: illam differentiam
 necessariò opponi uni alii, sed si species duae
 plures ex eodem genere sumantur, satis est, si
 ponantur illae differentiae disparatè. Ita volatilis
 quod est differentia, constituens avem, opponitur
 pedestri & aquatili.

114

16. Quaecumque est differentia speciei, ad eam
 genus potentiam. Arist. ait 6. Top. cap. 6. §. 1. Quod
 de genere. Intellegitur de singulis oppositis
 differentiis. Veluti rationalitas & irrationalitas
 oppositae differentiae hominis & bestiae. Ad
 differentias, unum genus (animal) habet potè
 & indifferentiam, adeoque sic utraque istarum
 rificatur de hoc genere.

17. Differentia non est species generis. Sic Arist.
 Topic. c. 6. §. 9. Quod si non, non
 peccavit, si speciem tanquam differentiam tradidit
 Veluti, qui convicium definiat contumeliosum & privationem
 cum irrisione. Nam irrisio est contumelia quae in ge
 dam. Quamobrem irrisio non est differentia
 species.

18. De nulla differentia praedicatur genus. Sic Por
 phyr. Isag. cap. 7 §. 1. Differentia non continetur
 nera. Sic & Arist. 6. Topic. c. 6 §. 14. Ac sequitur
 priori. Et proinde confirmatur, quod ens nullum
 possit habere differentias, per quas ipsum di
 datur in differentias, atque adeò ipsum genus sit
 nihil potest esse differentia, quod sit non ens.
 proinde omnis differentia est ens, At repugnans
 fieri non necessarium est

§. 1. Et patet, quia differentia, ut de ea prædicetur genus suæ speciei.
 19. Genus non potest esse differentia speciei. Est a-
 Aristot. 6. Top. cap. 6. §. 10. I. a esse bonum habi-
 non potest esse differentia virtutis.
 20. Omnis differentia significat quale quid. Est a-
 Porphyrium Isag. c. 2. §. 13. c. 3. §. 17. Et Aristot. 6.
 p. c. 6 §. 10. vi. Quale autem hic intelligendum est
 entialiter, ut significatur per adiectum, Quid.
 de quale quid significare, est significare essenti-
 ad Quæstionem Quale sit. Veluti: si interroge-
 quid sit homo? Nondum responderetur quod sit
 rationalis. At si quæretur. Quale sit? responderetur,
 ad sit rationalis. Vide in lib. de Natur. Log. cap.
 16.
 21. Differentia separat ea quæ sunt sub eodem gene-
 Et sit apud Porphyrium Isag. c. 3. §. 18. Tanguntur
 tem per hoc axioma duo. 1. quod quæcunq; dif-
 rentiam habent, sint in eodem genere. Ex quo se-
 nitur, quod differentia iis non conveniat, quæ
 sub nullo sunt genere, quale quid sunt Deus, ma-
 (quæ ideo non differentia sed diversa di-
 antur ab Aristot. 10. Metaphysicorum t. 12.) nega-
 ones & privationes, differentia ipsæ. 2. Quod dif-
 rentia quæ in genere conveniunt, separat, hoc
 st, distinguat. Unde in omni re quæ differentiam
 habet, duo sunt. 1. Quod convenit cum alia re in a-
 quo genere; 2. Quod differt ab ea re, cū qua con-
 venit. Et hæc posterior condicio fertur accepta dif-
 ferentia.
 22. Differentia non debet esse accidentalis speciei. Est
 per quæ ipsum dicitur. Top. c. 6 §. 12. Accidentaliter autem hic non dicitur
 id ipsum genus sit. Ne esse differentia, quæ significatur voce acciden-
 quod sit non ens: his. Nam in accidentibus necessarium est dare dif-
 ferentias ex genere accidentiū, tum etiam aliquan-
 ferentia necessarium est accidentium vocabula sumere.

115

116

117

118

Substantiales in de
differentia est, quo
Sec accidentalis de
necessaria sed conti
fi a specie.

aduari Synonymia

de specie, 6. Topica
differentia homin
rationalitas, aut J

enantiopropria specie. R
p. c. 12. § 1. Istud p
a p. c. 12. § 1. Istud p
a p. c. 12. § 1. Istud p
a p. c. 12. § 1. Istud p

non debet conven
& l. Categ. c. 3. Velu
animalis, non debe

s. Est tamen obse
sumi non ex unita
ificat. Nam aliq
a potest pluribus re
luci, et si rationalit
a etiam quidam Ho
dem proportio vo
nalis dicitur. Et si

ro sua differentia. Et
f. c. 12. § 1. Istud p
a p. c. 12. § 1. Istud p
a p. c. 12. § 1. Istud p

inabiles, intellige
p. c. 12. § 1. Istud p
a p. c. 12. § 1. Istud p
a p. c. 12. § 1. Istud p

in differentias, ait Arist. 6. Top. c. 6. § 2. 2. Huc perti
& illud Porphyrii 2. 12. § 2. Differentia semper ad
sua species.

28. Relativi relativa, non absoluta est differentia.
Arist. 4. 1000 § 23. Sic scientia dicit relationē (ad
tum & objectum suum) unde etiam habet dif
ferentias relativas contemplativam, activam & ef
fectivam.

29. Differentia cuius rei assignanda est, qua ei natu
convenit. Est ibid. § 24. Ita differentia oculi re & e
signatur, quod eo utamur ad cernendum. At non
e & strigilis, quod ex haurimus. Et si enim strigili
aurimus, tamen ad hoc naturæ suæ non est com
parata.

30. Differentia accidentium sumitur ex primo cor
objecto. Ait Arist. 6. Top. c. 6. § 2. 5. Veluti peccat, qu
rudentia differentiam assignat, quod sit virtus
ominis vel animæ. Nam primum est facultatis rati
onalis. Et secundum hanc homo & anima pri
leas dicitur.

31. Differentia communicatur ex æquo. Est apud Por
phy. c. 13. ubi hac in re æquiparat differentias & pro
ria. Sicut ergo aliquis homo non est magis risibilis
quod propria significat) quàm alter: Ita etiã non
est magis rationalis (quod differentia significat) quàm
alter. Idem est quod dicitur c. 14. Differentiam non ac
cipere in extensione & remissionē. Id tamen non est in
telligendū de differentia illius speciei, quæ ipsa et
ia intenditur aut remittitur. Nam cum species ipsa
intenditur & remittitur, etiã ejus differentia inten
di & remitti potest, vide Zab. de prop. necess. l. 2. c. 2.

32. Differentia non recipitur cum eo, cuius est dif
ferentia. Habetur apud Porphy. d. l. c. 13. l. 1. § 4. Et q
hic observandum: differentiam referri ad duo.
1. Refertur ad genus, quod differentia dividit. Se
cundo refertur ad speciem, quæ a differentia ultimò

constituitur. Igitur cum differentia dicitur non
et procati, intelligendum est id de respectu ad
nus, non ad speciem. Nam cum sua specie r
probatur.

130

33. Differentia contraria non possunt misceri. Et
apud Porphyrum in 1ª seg. r. 14 § 5. Non potest eadem
differentialis & irrationalis. Et sic in aliis: Possi
tamen plures differentiae subordinatae eidem
tribus, ut ait Porphyrius 12 § 6. Homini dux tribus
tard differentiae, rationale & mortale. Sic hunc
et notum locum interpretatur etiam Albertus
12^a r. 8 & Colleg. Conimb. ad Porphyrium c. 6. f. 195.

131

34. Nulla differentia est communis. Est apud Ar
1. de part. anim. c. 3. At, inquit, differentia est praedi
bile sine universale. B. potest plurius convenire
Respond. Differentiam, in quam est differentia
est singulae solum & coercere, & proinde sic tot
communitatem quam genus dicit. Et sic intell
gendus est Aristoteles. Differentia a. est aliquid
universale, & pluribus est communis, quatenus se
tinetur in suo genere aut specie refertur ad infer
ores species aut individua.

112

35. Partes similes habent idem nomen. Quomodo
De partibus do & qua cum exceptione intelligendum sit, videtur
similibus, sup. in 4^a seg. huius cap.

133

36. Partes tribus similes habent eadem attributa.
Explicatum est ibidem 46 segg.

134

37. Partes similes habent eandem sententiam. Vi
de ibidem 40 segg.

135

38. Quod est totum per accidens, non continet parte
sua sub una essentia. Sumitur ex num. 51.

De toto per

accidens.

136

39. Sublata parte principali tollitur totum. Sumitur
ex num. 54. Peculiariter hoc formae tribuitur, quod
ca sublata tollitur esse. Concomitanter tamen ve
consequenter tribuitur id etiam aliis, nempe ad
minutis principalibus & partibus principalibus. Et his quidem
cipalibus.

De parte

principali

minutis prin

cipalibus.

quia simpliciter
int. Uade quia lo
allentata in mate
int hanc ipsa mater
nere necessarium e
40. Quod tri
necubum. Est apud
12^a r. 1. Categ. c. 3.
specie non sumptis
sed materialiter, &
formaliter de ill
12^a r. 1. Categ. c. 3.
species est gen
ata non pertine
cent communica
tione. At species
tantum speciei, &
consideratione
specie essentialiter
etiam omnia praedi
sunt speciei, (h
sentire, esse mobil
41. Nemo gen
phy. r. 7 § 3. & c. 9
et quod vult aut
sunt. Plantae non
non habent. Ceter
ma moriva. Soma
le, quod genus es
ita potest esse fac
42. Omne gen
definitione geac
intelliguntur aut
nec genus debet
entia non est gen
disciplina potest
primis principis
quia

creata dicere non
tude respectu ad
cum sua specie re
possunt misceri. Et
Non potest eadem
Et sic in aliis: Possu
ordinatur eadem
homini duxerit bu
potest. Sic hunc p
etiam Albertus
ad Porph. c. 6. f. 195.
nunt. Et apud Ari
Scientia est prædic
pluribus convenit
nam est differenti
& proinde sic toll
dient. Et sic intell
entia a. est aliquid
onis, quatenus sci
entia referuntur ad in
ferentia.

quia simpliciter necessarium domicilium forme
sunt. Unde quia forma non potest subsistere, nisi
sustentata in materia, principales autem partes
sunt hæc ipsa materia, idcirco sublatiis his formam
bire necessarium est.

40. *Quicquid tribuitur genus, id convenit etiam
speciebus.* Et apud Porphyrium in *Isag. c. 7.* Et A. *De genere
et specie.*
istor. l. *Categ. c. 3.* Intelligitur autem de genere &
specie non sumptis formaliter aut in actu signato,
sed materialiter, & in actu exercito. Nam loquen
do formaliter de istis, sicut genus non est species,
et species est genus, ita etiam alterutrius prædi
cata non pertinent ad alterutrum. Sic generi con
venit communicare essentiam speciei, eamq; con
stituere. At speciei non convenit communicare es
sentiam speciei, & eam constituere. At præcisâ hæc
consideratione, sicut in re genus prædicatur de
specie essentialiter (veluti Homo est animal) ita
etiam omnia prædicata generis (animalis) conve
niunt speciei, (homini) veluti, ut homo dicatur
mobile, esse mobilis, affectuosus.

41. *Negato genere, negatur species.* Et apud Por
phyrium c. 7. § 3. & c. 9. § 8. *Ανευ γένους οὐ δύναται
εἶναι τίς ὅτις ἀνὴρ.* Sublati genere, tolluntur quæ sub eo
sunt. Plantæ non habent sensum. E. etiam tactum
non habent. Cælo non convenit anima. E. nec ani
ma motiva. Sumitur autem veritas axiomatis ex in
de, quod genus est pars essentialis speciei. At nulla
res potest esse sine suis essentialibus.

42. *Omne genus tribuitur pluribus.* Sumitur ex
definitione generis, traditâ ab Arist. 1. *Topic. c. 5. § 6.*
Intelliguntur autem per plura ipsæ species: Unde o
mne genus debet habere plures species. Et sic sapi
entia non est genus Metaphysicæ. Nam nulla alia
disciplina potest esse sapientia, hoc est, scientia de
primis principiis, præter Metaphysicam. Hoc ta
men

137

De genere
& specie.

138

139

T s s men

men necessarium non est, ut genus semper ~~ad~~ pl
na habeat, in quibus sit. Neque enim de ratione
universalis est, esse actu in pluribus, sed solum ap
tudo essendi in pluribus. Atque sic aliquando genu
potest in una sui specie salvari, quomodo natura
animalis ante hominis creationem salvabatur in so
bestia; Et rursum, post consummationem secu
post interitum bestiarum salvabatur in solo homi
ne. Intellige verò genus *secundum essentiam suam*.
Nam secundum potestatem & indifferentiam su
am in una specie non potest salvari, cum quia
specie, generis indifferentia, restringitur, cum qui
impossibile est, duas contrarias differentias esse
eodem, ut supra dixi, *can. 32.*

140

43. *Omnis genus prædicatur id quid est, de sua spe
cie.* Sumitur ex eadem definitione, priori Canon
memorata, estque expositum in *lib. sens. d. 17. an. 1. c.*
in lib. de nat. Log. c. 3. in comm. n. 7. Ita igitur albi no
est genus nivis, quia de nive non prædicatur in qui
sed in quale. Vide 4. *Topic. c. 1 § 3.*

141

44. *Genus non debet prædicari conversum de sua spe
cie.* Veluti *Dialectica* quidem est atque, sed non omni
an est *Dialectica*. Est expositum in *dist. locis.*

142

45. *Genus est prius specie.* Est apud Arist. 4. *Top. c.*
2 § 12. & Porphyrii in Isag. c. 7 § 8. Et pater, quia genu
est constitutivum speciei. Non est autem intelli
gendum de prioritate dignitatis. Nam species
quia supra genus habet differentiam, idcirco supra
perfectionem generis habet etiam perfectionem
ulteriorem, nempe quam dat differentia. Et proin
de genere species est nobilior. Intelligitur igitur
de prioritate naturæ. Et de ista prius inducta est
probatio. Deinde etiam de prioritate in cognitio
ne distincta. Nam quia pars speciei est ipsum ge
nus, idcirco ista distincta cognosci non potest, nisi
indistincta genus cognitum sit. Potest tamen con
tinge

tinge

4. Top.

Generalis
posterior
quando con
gnoscentur
quæ spacia
lia?
Affectiones
spaciorum
duplices.

4. Top. 6. § 3. Ex quo exemplo apparet, limitada esse axioma ad genera opposita. Nihil enim repugnat, ut unius speciei sint plura genera subaltera quomodo hominis genus est animal, & m. stum corpus naturale & substantia.

144 Ex hoc sequitur, non posse unam eandemque rem esse in prima & secunda & tertia specie qualitatatis. Nam singulae species sunt suorum inferiorum genera. Dixi de hoc in lib. de nat. Log. 8. in comment. 7. 19. sequens est in prima & secunda & tertia specie qualitatatis.

47. *Genus continet species* : At species non continet
genera. At Porph. *lag.* c. 8 § 4. Hoc sic intelligend
cit. Genus continet species, nempe potestativè. H
est, cum in genere sit indifferens & illimitata natu
ra, idcirco species ejus sunt in ejus potestate, du
scilicet ista natura talis est, ut possit esse in utraq
specie. Et hoc modo, hoc est, per potestativà co
ninentiam, ut sic dicam, species non continet g
nus. Cum enim genus sit indifferens ad hanc &
fram speciem, nō potest sic esse in ulla specie. Nu
la enim species habet potestatem, ut sit species
lia. Aliās tamen species continet genus, ut parte
se cum differentia constituitur. Dicam breviter
Genus continet species, ut totum univ. / al. partes sua
Species continet genus, ut totum essentiale partes suas.

46 48. *Affirmatio generis non affirmatur species.* At a
firmatur species, affirmatur genus. Est apud Porph.
8. §. 7. εις το εν γένει πάλιν ἐστὶν καὶ κατὰ τὴν φύσιν. ὡς οὖν ἐστὶν
το ἐν γένει πάλιν ἐστὶν ἐν τῷ. Veluti non sequitur à gene-
re. Ille habicus est ars. B. est Dialectica. Vel illud
corpus est animal. B. est homo. At sequitur à spe-
cie. Illa res est Dialectica. B. est ars. Illud corpus est
homo. B. est animal. Et sic in aliis. Huc pertinet
quod Arist. 4 Top. §. 5. ait, in eodem subiecto
genus & speciem, veluti in quo est albedo, in eo
etiam color. Est tamen advertendum, etiam à po-

apparet, limitada
a. Nihil enim repe
e genera subalterna
animal, & in sum
e unam eandem qu
e tertia specie qual
e suorum inferiorum
e Log. 2. 8. in comm
e species non contin
e hoc intelligend
e impetativae. Ho
e & limitata natu
e res potestate, du
e possit esse in utraque
e potestativa con
e non continet gen
e ferent ad hanc & d
e in alia specie. Nul
e em, ut si species a
e nec genus, ut patet
e em Dicam breviter
e universales partes sua
e essentiales partes sua
e rmatur species. At al
e ps. Et apud Porphy.
e quod si species non
e non sequitur a gene
e alectica. Vel illud
e o. Arqueitur a spe
e tate illud corpus el
e alia. Huc pertine
e eodem subiecto eff
e est albedo, in coeli
e andum, etiam a po
e sione

cione generis valere consequentiam ad positio
nem speciei, si speciem sumamus confusè: Juxta il
lud *Quicquid praescribit sibi genus, praescribit etiam sibi
aliquam speciem*. Unde, si aliquares sit animal, ne
cessarium est, ut sit etiam rationale vel irrationale,
hoc est, homo vel bestia. Atque hoc quomodo ple

ne intelligendum sit, dixi in lib. sent. exerc. 18. ar. 5.
49. Nulla species potest esse genus generalissimum,
nec genus species specialissima. Est apud Porphyr. d. e.
§. 10. Convenient aliquando in eandem rem ge
nus & species, unde & species subalterna, & genus
subalternum dicitur. Specialiter tamen nunc con
ruiuntur. I. Nullam speciem posse esse genus gene
ralissimum. Id patet, nam omnis species est sub ge
nere. At generi generalissimo non convenit ge
nus. II. Species specialissima non potest esse genus.
Ita patet. Nam omne genus est divisibile in speci
es. At species specialissima non est divisibilis in
species. Intelligendum autem hoc est secundum
diversas opiniones Ramorum & Aristotelicorum
de voce speciei specialissimae, proportionally ad
significationem speciei, quam utraque secta am
plectitur. Alias enim quod species specialissima di
citur Aristotel. cis, id genus dici potest, si vocem
generis sumas more Ramo, ut patet ex superiori
bus ad n. 66. seqq.

50. Genus equaliter praedicatur de speciebus in ratione
eum *καθ' ἑαυτὴν* & *κατὰ τὴν οὐσίαν* ait Porphy. c. 9. §. 2. Et c.
10. §. 1. Intelligendum autem est de genere univoco.
51. Genus non recipitur cum specie *κατὰ τὴν οὐσίαν*,
sed *κατὰ τὴν κατὰ τὴν οὐσίαν*. Ait Porphyr. l. 1. c. 9. §. 6. 7.
Intelligitur ex can. 41.

52. Genus diversorum, quorum alterum sub al
tero non continetur, diversa sunt differentia. Est apud
Arist. l. Categ. c. 3. §. 2. & l. 1. Top. c. 15. §. 17. & l. 6. Top.
c. 6 §. 18. Ita non possunt esse eadem differentiae a
nimalis

147

148

149

150

animalis & scientiæ. Identitas autem differenti-
rum non est æstimanda ex iisdem nominibus, qu-
bus ea significantur, sed ex iisdem rebus signific-
tis, vide *supra* can. 25.

151

53 Genus convenit omnibus speciebus sub se cont-
tis. Est Arist. 4. Top. c. 1. §. 2. Itaque non est gen-
voluptatis, si aliqua voluptas non est bona.

152

54 Genus non debet esse sue speciei accidentale ne-
contingens. 4. Est Top. c. 1. §. 3. Igitur album non po-
telt esse genus parietis, quia potest abesse à pariete.

153

55 Genus & species debent esse in eodem prædicam-
to. Sub eadem divisionem oportet cadere gen-
& speciem, siue enim species sit substantia, etia-
genus est substantia; siue species sit quale quip-
piam, etiam genus est quale quippiam, &c. ait Ar-
stot. 4. Top. c. 1. §. 1. Sic ergo non videtur bene defini-
tione. Veluti si
locus, quod sit superficies, Cum hæc sit quantitas
ille sit in prædicamento habitus. Huc pertinet
quod Arist. 4. Top. c. 1. §. 1. ait, habitum non esse refe-
rendum ad actionem, vel actionem ad habitum.

Derelativis hic dubitatio incipit. Hæc enim de-
finiatur ex prædicamentis absolutis, veluti quod
Magistratus sit homo regens. &c. Hic Respondetur
Cum relativa concretivè sumuntur, connotant ab-
solutum, & proinde non sunt præcisè relativa, sed
ex parte Bæcia absoluta. Talia sunt, pater, domi-
nus, servus, filius. Unde nihil absurdi est, illa gene-
ra habere absoluta. Proinde aliis etiam concretiv-
vis accidentalibus sumitur genus alterius prædica-
menti. Veluti calidum (qualitatis concretum hoc
est) est corpus (hoc substantia est) habens calo-
rem. Unde cum Arist. ait cir. loc. & 4. Top. c. 4 § 7. 10.
latorum genera esse etiam relativa; dicendum est
ibi relatam Aristotelem dixisse pro relatione, sicut a-
liis etiam quale sumitur pro qualitate & quantum
pro quantitate. Hoc autem verum est relationis
genus

autem differenti
in nominibus, qu
dem rebus signific

speciebus sub se conten
tum non est gea
non est boni.

speciei accidentale no
tur album non po

est abesse à patie
in to homin prædicam

portet cadere gen
substantia, etiam

species sit quale quip
opiam, &c. ait Arist

ideretur bene definit
in hæc sit quantitas

is. Huc pertinet
dicum non esse refe

tem ad habitum.
ciant. Hæc enim de

olutis, veluti quod
&c. Hic Respondet

itur, connotant ab
precisè relativa, sed

sum, pater, domi
bsurdi est, illi gene

is etiam concretio
us alterius prædica

tis concretum hoc
est habens calori

& 4. Top. c. 4. § 7. 10.
tiva, dicendum est

o relationis, sicut a
relationis & quantum

um est relationis
genus

bus esse relationem. Talia sunt ipsa paternitas, fili
alitas, aliaque.

56. Omnis species recipit generis sui definitionem. Est
apud Arist. 4. Top. c. 1. §. 6. Et c. 2. §. 4. Το εἶδος ἐστὶν ἀ

ταὶ τὸν ἑξ ὅπου λέγεται. Ergo si Dialectica est ars, tū
ciam est habitus sum iecta ratione esse Activus.

Hæc enim est definitio artis apud Arist. 6. Ethic. c. 3.
i actio est accidens, etiam est Ens in alio, hoc est,

ὡν ἀνθρώπου τέχνη.

57 De quocumque dicitur species, de eo etiam dicitur
genus. Est 4. Top. c. 1. §. 7. Ita Ens non est genus opi

abilis. Nam opinabile dicitur etiam de non Ente, quia
multa opinabilia sunt quæ non sunt. At Ens

non potest dici de non Ente. Igitur si aliquid sub
nulla specie istius generis sit, etiam non erit sub isto

genere. Veluti si anima non est numerus par vel
impar, etiam non est numerus simpliciter, Confer

Top. c. 2. §. 11.

58 Quicquid est generis particeps, etiam particeps
est aliusque speciei. Est ibid. §. 2. Ita si voluptas est mo

us, tum est vel generatio, vel corruptio, vel altera
tio, vel augmentatio, vel diminutio, vel corruptio lo

alis. Unde si nihil horum sit, ne quidem motus
erit. Confer can. 47. in fin.

59 Nulla species debet esse latior suo genere. Est 4.
Top. c. 1. §. 2. Sumiturque ex ar. 55.

60 Genus & species non possunt æquale esse. Est
4. Top. c. 1. §. 10. Et idem est eum can. 43. & 49.

61 Quicquid est genus, id convenit omnibus non dif
ferentibus specie. Est 4. Topic. c. 1. §. 10. Et patet quia

inocipio quod non differunt specie, conveniunt in
odem genere. Unde si probatum sit, corpus non

esse genus bestie, etiam probatum est, non esse ge
nus avis. Et vicissim.

62 Cum uni speciei conveniunt plura genera, alia
um sub altero continentur. Est 4. Topic. c. 2. §. 1. Veluti

homi,

154

155

156

157

158

159

160

hominis genus est animal & corpus naturale. Igitur animal continet etiam corpus naturale. In loci genus est habitus, non potest ejus genus e superficie. Nam neutrum horum sub altero continetur.

161 63. Quicquid est genus generis, est etiam genus speciei. Est 4. Topic. cap. 2. §. 2. Confer sup. in commentum. 73.

162 64. Quod genus est, non debet esse differentia. Arist. 4. Top. c. 2. §. 4. Igitur hominis genus non potest esse scitivum. Et patet quia de ratione generis est, predicari in Quid. At omnis differentia praedicatur in Quale.

163 65. Nulla species est particeps generum contrariorum. Est 4. Top. c. 3. §. 1. Ita si etiam est sub genere rerum inanimatarum, non potest dici animal, aut aliā animata.

164 66. Nulla species habet conditiones repugnantes generi, ejusque proprietatibus. Est 4. Top. c. 3. §. 2. Ita Numerus non potest esse genus animae, quia animae conveni esse vitae participem. At hoc repugnat numeri. Intelligendum autem est de eo quod fit per se. Nam per accidens fieri potest, ut in speciatione defectus, contra quam sunt generales inclinationes generis, quemadmodum animalis et putri materia genita non possunt generare, quod contra est inclinatione generis, hoc est, rei vivitatis. Vide Zabai. l. de fac. an. c. 11.

165 67. Genus non debet esse metaphorice. Est 4. Top. c. 3. §. 5. Igitur temperantiae genus non recte dicitur concensus, aut animae harmonia.

166 68. Conjugatorum eadem sunt genera, ut si scientia est iustitia, etiam scienter est iustus. 4. Top. cap. 4. §. 1.

167 69. Habitus & privatio non sunt in eodem genere. Ibid. §. 5. Igitur si probatum sit, visum esse sensum

Proba

corpus naturale. Et
corpus naturale. Et
potest ejus genus
brum sub altero cor

is, est etiam genus
infer sup. in commen

et esset differentia. Arist.
genus non potest
a de ratione generis
his differentia præd

nerum contrarietur
est sub genere rerum
animal, aut aliâ

ione repugnante
Top. c. 7. §. 2. Ita Nu

animæ, quia animæ
a. At hoc repugnat
im est de eo quod fi
i potest, ut in speci
sunt generales in
modum animalis e
tunc generare, quod
generis, hoc est, rei vi

c. 11.
aphoricum. Est 4. Top.
genus non recte dici

monia.
ne genera, ut si scien
est iust. 4. Top. cap

sunt in eodem genere
visum esse sensum
Proba

obatum est coexistentem non esse sensum. Unde
in frigus & calor, nigredo & albedo sunt in eodē
nere, signum est, neutrum esse privationem.

70. Genus non predicatur de specie secundum quid
quadamtenus. Est Arist. 4. Top. c. 5 §. 5. Ita homo nō
animal quadamtenus aut 2. 7. Nec Dialectica
eodem modo ars. Habitus igitur vel species non
genus privationis, quia privatio est εἰδος πῶς.

71. Pars essentialis aut integralis non potest esse ge-
us. Est 4. Top. c. 5 §. 6. vide sup. can. 8.

72. Quod est in pluribus generibus non debet reduci
unum. Est ibid. §. 9. Velut peccaret, qui vellet can-
um definire, quod sit qualitas, cum etiam qui-
um cancer sit substantia Idemq; est in aliis equi-
cis & Ratibus per accidens. Quamquam hæc in
ore loquamur, nec genera sunt nec species.

73. Subiectum non est genus adjuncti. Est 4. Top. c.

7. 11. Ita immortalitas generis non est virtus æter-
na, quia illius hoc subiectum est. Sic Iris non de-
bet dici nubes colorata, quia solum est figura, atq;
sed adjunctum nubis. Ita male definitur febris,
quod sit calor naturalis mutatus in igneum, cum
bris sit in calore. Sic color propriè non est extrin-
secus, ut cum Arist. definit de sens. 5. sensibili. cap. 3.
um sit in extremitate. Similiterq; Platonici non
sed dicebant: Sonum esse ærem ictum vel per-
cussum: Apud Gell. l. 5. Noct. Attic. c. 15.

74. Adjunctum non potest esse genus subiecti. Est 4.
Top. c. 6 §. 3. Ita album non est genus nivis. Et pa-
ter, quia adjunctum non predicatur in quid sed in
male.

75. Quod omnibus rebus est consequens, non est ge-
us. Est 4. Top. c. 6 §. 2. Ita ergo Ens non est genus.
liâ n. esset omniū rerum genus, quia de omnib.
edicatur. Ex quo sequitur quod etiam sit genus
ius, si re ad unum, quia dicitur de uno. At nulli

rei attribuitur genus exceptis suis speciebus. Eas unius genus esse est absurdum. Nam cum iam unum datur de omnibus rebus, idcirco unum & ens æquè latè patebunt. At species paucis attribuitur quàm genus. Ita Aristoteles. sic etiam 2 post c. 7. negat Eas posse esse genus.

174 76. Si genus recipiat intensionem, etiam Species bet intendi. Et contrà. Si Species non potest inten- &c. Est 4. Top. c. 6. §. 7. Sic si virus potest intendi remitti, eum iustitia potest intendi & remitti.

175 77. Non Ens non potest esse genus. Est 4. Top. c. 18. Ergo negationes aut privationes non possunt esse genera, de quo supra in commentario satis.

176 78. Omne genus est simplicius specie. Ita patet, quia species generi addit differentiam, unde in specie resultat compositio ex genere & hac differentia. Vide Zabarell de prim. mat. l. 2. cap. 17 fol. 216. & c. 20 fol. 230.

177 79. Omne genus est compositum. Hoc sæpius occurrit apud Averroem, vide Zabarell. l. 2. de prim. mat. c. 18. p. 219. ubi excipit genus generalissimum, quod est simplex aded, ut esse supremum genus, & est compositum ex materia & forma, (De hac enim compositione loquitur Averroes) sit contradictio. Nam omne habens materiam & formam, habet partem communem & propriam quæ istam restringat. Unde sic hoc ipso habet differentiam quod habet differentiam necessariam etiam habet genus. Generi autem generalissimo repugnat genus.

178 80. Genus est forma specierum. Est apud Arist. Metaph. c. 1. 2. Aliàs etiam genus dicitur materia. Sic id expositum est in lib. ent. ex. 18. Adde Zabarell. l. 1. Et Colleg. Coaimbr. in Porph. de Genero q. 1 art. p. 198.

179 81. Genus est aliquid equivocum. Circumfertur vulgè hoc axioma & sumitur ex Arist. 7. Phys. cap.

De
ut. Ubait Arist. 1
Genus no
multa. Dicitur au
pila. loquedo de
pauca. multas sp
Ceterum quom
ariè interpretant
art. 1. p. 199. quibus
4. Optima tamen
amb. habent, 7. Pa
cet genus dicatur
nam, quia res val
on locus ac æqu
endit hominem,
termem, aliaque.
82. Quia sunt spe
more. Est apud Au
el propinquo.
83. Genus est ma
quod Arist. d. l. Est
dicitur Genus en
licet hæc restr. ngi
ferentias. Vide sup
84. Infra speciem
licetur essentialiter
mod. ind. viduum
tradici autem
generis aut specie
hoc intelligit etiam
non esse puz
in. 2. 7. §. 3.
Obiect. Dens est
vero, & tamen pr
dens, Filius est De
Gostavius quid
hæc princip

his suis speciebus.
idum. Nam cum
bus rebus, idcirco
at. At species pauca
ita Aristoteles.
posse esse genus.

genem, etiam species
genus non potest inter
tus potest interdi
intendi & remitti
genus. Est 4 Top. c. 6
rationes non possu
commentatio satis.
specie. Ita patet, qu
iam, unde in spec
re & hac differenti
cap. 17 fol. 216. & c.

nm. Hoc sepius
abat. l. 1. de prim. m
generalissimum. qu
emum genus, & c
ormâ, (De hac eni
ores) sit contradic
m & formam, hab
priam quæ istam r
habet differentiam
tario etiam habet g
mo repugnat genu
nm. Est apud Arist.
s d. c. ut materia. S
18. Adde Zabarel
p. 1. d. Genere q. 1. ar.

nm. Circumferre
ex Arist. 7. Phys. cap.
1. 3.

11. Ubi ait Arist. Τὸ γένος ἐκ ἐνὸς ἀλλὰ πολλῶν ἑστίν. Genus non est unum quid, sed sub ea latent multa. Dicitur autem genus non esse unum sed multa, loquendo de ejus potestate, secundum quam significat multas species.

Ceterum quomodo genus equivocum dicatur, hinc interpretatur Coniung. ad Porph. de gen. qm. Quomodo art. 1. p. 199. quibus ad de Fosec. 5. Metaph. c. 8. q. 4. genus sit a- 4. Optima tamen est sententia quam in idem Co. qu. vocatur? imbr. habent, 7. Phys. c. 4. in explanat. t. 31. quod sci- cet genus dicatur æquivocum solum per similitu- nem, quia res valde discrepantes sub se continet, non secus ac æquivoca à calu. Sic animal compre- hendit hominem, leonem, ursum, piscem, avem, vermem, aliaque.

82. Quæ sunt specie diversa, necesse est esse in eodem genere. Est apud Arist. 10. Met. c. 8. Intellige remoto et propinquo.

83. Genus est materia eorum, quorum est genus. Est apud Arist. d. l. Estque intelligendum solum xal' ἀποφασίαν. Genus enim est simile materię proar sci- cer hæc restringitur per formas, ita istud per dif- ferentias. Vide sup. in comm. n. 21.

84. Infra speciem infimam nihil est, de qua ipsa præ- dicatur essentialiter. Species infima nobis idem est quod individuum. Athoc nihil habet se inferius. prædicari autem essentialiter est hic per modum generis aut speciei prædicari de inferiori. Atque hoc intelligit etiam Arist. cum ait à substantiis pri- mis non esse prædicationem l. Categ. c. 5. §. 15. Et in 1. d. c. 2. 7. §. 3.

Obiect. Deus est aliquid singulare, & unum nu- mero, & tamen prædicatur de aliis, veluti Pater est Deus, Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus. Goslavius quidem l. 3. refutationis contra Keckorum.

4. Ex hoc principio negat Trinitatem, quia scilicet

cer essentia divina eo ipso, quia est individuum, et aliquid incommunicabile. Sed nos respondemus. In tanto mysterio si non appareat, quid Philosophis responderi possit, non ideo ipsi deferendum est. Est enim *capitulum*. Ut Justin. ait *exposit. tom. 3. p. (mibi)* 14. 2. Deus non rectè dicitur species infima, etsi dicatur rectè aliquid singulari. 3. Respondeo tamen ad rationem principalem. Divina natura (verba sunt Suarez *in disput. 1. Met. f. 1. 6*) est ita in se una, ut multiplicari non possit, at in plures similes dividi, quod illa sit communicabilis tribus personis, atque adeo de illis predicabilis, quia communicatur eis, non ut universale singulari, neque ut superius inferiori, sed ut forma secundaria suppositis, in quibus ipsa, nec ab ipsis, nec se ipsa dividitur, quia propter infinitatem suam recta est in singulis & in omnibus simul, omnino indistincta ab illis. Atque hinc Lycherus *ad 1. de 2. 4 in initio*, solum in creaturis verum esse ait, quod singulare sit incommunicabile, quia, ut dictum est, tota causa illius communicabilitatis sumitur ex indivisibilitate, quæ creaturis non convenit. Scotus de hære non ita *moderatus* loquitur *1. d. 2. q. 4.* dicens, divinitatem communicari tantum per identitatem (per diversitatem, sicut homo, communicatur Petro, Paulo, aliisq; unde diversa est humanitas Petro, Paulo aliisq;) idque propterea, quod natura divina sit simpliciter indivisibilis, nec possit plures dari divinitates.

Aliàs individuum potest predicari vel negativè ut: *Callias non est Socrates*, vel per accidens, ut: *Quidam album est Socrates*. Vide Aristotel. 1.

prior. cap. 27. §. 3.

85: (38)

De Distributio

C A

DE DISTE

TIUS

1. Distributio

2. Dicitur etiam

2. Totam bi

tributum; Partes

3. Distributio

atum & partes.

4. Est ergo d

undaria.

5. Primaria e

ia secundarii.

6. Ergo prima

alis, qua hoc to

egales, ut: Hom

ax, alia pes, alia

7. II. Distri

aro essentielle i

es. Ut hominis

tem hominis par

alistas.

8. III. Distri

genus resolutiv

und est homo, ali

9. Atque h

equuntur divi

10. IV. Est

effecta, aut eff

CAPIT

CAPUT XXIX.

DE DISTRIBUTIONE TOTIUS IN PARTES.

1. Distributio est resolutio totius in partes. Dicitur etiam divisio.
2. Totum hic vocatur divisum, vel distributum; Partes membra dividenda.
3. Distributio totuplex est, quotuplex totum & partes.
4. Est ergo distributio primaria vel secundaria.
5. Primaria est totius primarii, secundaria secundarii.
6. Ergo primò est distributio totius integralis, qua hoc totum resolvitur in partes integrantes, ut: *Hominis pars alia est caput alia thorax, alia pes, alia brachium, &c.*
7. II. Distributio totius essentialis, quâ totum essentialiter resolvitur in partes essentielles. Ut *hominis pars alia est anima, alia corpus: item hominis pars alia est animalitas, alia rationalitas.*
8. III. Distributio totius universalis, qua genus resolvitur in species, *Vt animalium aliud est homo, aliud est bestia.*
9. Atque hæ sunt divisiones primariæ, sequuntur divisiones secundariæ.
10. IV. Est distributio efficientium per effecta, aut effectorum per efficientia, ut:

Studioforū alii legunt, alii scribunt, alii opponunt alii respondent. Item Legentium alii sunt studio alii rustici, alii mercatores.

V. Est distributio efficientium per fine & finium per efficientes. Vt: Predicatorum a predicant spe lucri, alii spe gloria, alii ut conuertant auditores. Item predicantium spe lucri, alii sunt hypocrita, alii lupi.

12. VI. Est distributio subiectorum per adjuncta, aut adjunctorum per subiecta, ut Hominum alii sunt docti, alii rudes, alii sani, alii aegri: alii pingues, alii macilenti, &c. Item doctorum alius est Peripateticus, alius Academicus. Hominum alius est in foro, alius in Lyceo, Hominum alii occupatur in re militari, alii in re rustica, alii in mercimoniis, alii in studio literarum.

COMMENTARIUS.

Sciendum in primis multa ad hujus capituli doctrinam periri posse ex cap. priori, nempe distributio totius essentialis potest illustrari per ea, quae ibi dicta sunt de toto essentiali & sic de ceteris. Unde hic etiam subintelligi possunt Canones aliqui. Nam quod, verbi gratia, hic dici posset divisum (totum universali) debere esse ejusdem praedicamentum partibus dividendis, est idem cum eo quo genus & species debeant esse ejusdem praedicamenti. Et idem est in ceteris. Pauca tamen sunt addenda.

I. De voce Divisionis & Distributionis.

Igitur notandum est vocem Divisionis quine

dis sumi. a. Summ
cundum partes q
edici solent, formas
vilitatem de d
ma. In oppositum
aritioni, hoc est, q
M. Tullius in qu
iones dici quae in
adimus, quas vul
visiones autem q
aera in species, p
& superdiv. boni,
u resolut o. Ulter
visiones sed subdi
antur, vide Damasc
centrius membra
o autem est alia di
quia est corpore
stantia corpore
visio. Hec autem
est superdivisio
oni. Et sic distin
cata. Divisio au
tionis voce nihil

Damasc. Dial
tionem vocat sum
partes, & per
specialiter & per
ex partibus essen
tes sunt istae, quae

odis sumi. 2. Sumitur pro distributione, quæ est
 undum partes quantitativas vel integrales. Et
 dici solet, formas esse indivisibiles, intelligendo
 visibilitatem de divisione secundum quantita-
 m. 2. In oppositum aliquando, divisio opponitur
 ritioni, hoc est, distributioni in partes integras.
 M. Tullius inquit, Scalig. 1. de plant. p. 149. Par-
 tiones dici quæ in toto fiunt, cum in eas ipsum
 dividimus, quas vulgus partes integrantes vocat:
 iones autem cum deducimus atque secamus
 acra in species. 3. Divisio opponitur subdivisio-
 & superdivisioni, & sic divisio est prima rei sectio
 u resolutio. Ulteriores autem distributiones nō
 visiones sed subdivisiones vel superdivisiones di-
 untur, vide Damasc. in Dial. c. 6. Cui subdivisio est
 teratrias membri dividensis divisio. Superdivi-
 s autem est alia divisio post priorem. Veluti sub-
 stantia est corporæ vel incorporea, est divisio. Ac
 substantia corporæ est simplex vel mixta est sub-
 iv. sio. Hæc autem substantia est prima vel secun-
 a est superdivisio. 4. Divisio opponitur distincti-
 ni. Et sic distinctio est vocis resolutio in sua signi-
 cata. Divisio autem est resolutio rei. De distribu-
 tionis voce nihil notandum superest.

II. De variis generibus distri- butionis.

I. Distributio totius essentialis.

Damasc. Dial. c. 6. hanc & sequentem distribu-
 tionem vocat simpliciter distributionem totius in
 partes, sæpe enim sumitur vox totius & partium
 specialiter & per synecdochen pro isto toto, quod
 ex partibus essentialiter constituitur, unde sic par-
 tes sunt istæ, quæ essentialiter constituunt, De quo

Vv 4 dixi

Distributionis.

Divisionis quinq;
 modi

dixi *sup. cap. in comm. n. 6.* Ego puncto speciale nomen
usurpavi totius essentialis.

Quomodo enim prius dicebatur, totum est
essentiale dici, tum respectu materię & formę, tum
generis & differentię, ita hic etiam distributio
huius in eademitudine intelligenda est, ut sit tunc
totum aliquid dividitur in materiam & formam
tum etiam quando totum dividitur in genus & differentiam,
prout exempla in Theorematis posterioribus
ta sunt. Ista solet vocari distributio Physica, hanc Aristoteles
Metaphysica. Vide Font. l. 4. Inst. Dial. 2. cap. 4. &
sup. a. 28. in comm. n. 9. 10.

2. De distributio totius integralis.

Hęc distributio solet specialiter dici *Partitio*. Si non est
Reperendumque ad hanc est quę *sup. c. 28.* dixi
comm. n. 21. seqq. Atque adeo exinde nunc parti-
est, cum aliquid totum resolvitur in partes similes
res aut dissimiles, principales aut minus prin-
cipes, de quibus ibi dictum.

3. Distributio totius Universalis.

Divisio hęc est *divisio generis in species*, cum ge-
nus dividitur in species. Genus enim est totum unum
versale. Item dicitur *divisio in partes subiectas*, quę
species subijciuntur generibus, quoriscunque
xioma constat ex genere & specie. Ramzi dicunt
distributionem ex essentiali. Species enim sunt quasi es-
secta generum, eo ipso quia genera essentialiter
intrinsicę suas species constituunt. Talis distributio
tio est, cum animal distribuitur in hominem & be-
Riam, Bestiam in avem, & piscem, &c. Metallum in
aurum, argentum, stannum &c.

7
Indicia divi-
sionis in spe-
cies.

Uterius accurate observandum est, an partes
distribuentes verę sint species. Sunt enim valde
multę divisiones, quę similitudinem habent cum
divi-

trifone generis, &
es generis. Id autem
ipote. 1. Si non
ecies potest esse
unc colligitur non
us distinguitur in
obstantia & accide-
rentis. Nam de
siliis speciei, quę
est, ut sit aliquid
Deprehenditur
erant essentialiter

videtur in bicubi-
visio solum secu-
tionem. Major
ssimen essentiali-
is, cum animal
am. Nam distin-
em, est accidentis

Pond apud Dan-
indivisa, vide-
et ad divisionem
Deinde observa-
tribus omem ge-
in ipsas species

nunc speciale nomen
 divisione generis, & tamen verò non sunt divisio-
 nes generis. Id autem ex variis indiciis deprehen-
 dere potest. I. Si non possunt dari differentie veræ,
 quas aliquod genus restringatur. Nulla enim
 species potest esse sine differentia specificante. Et
 hoc colligitur non esse divisionem generis, cum
 genus distinguitur in substantiam & accidentis. Nam
 substantia & accidentis non possunt habere veras dif-
 ferentias. Nam de ratione veræ differentie est te-
 nendum Arist. *I. Top. c. 5.* ut de ea non prædicetur ge-
 nus illius speciei, quam constituit. At fieri non po-
 test, ut sit aliquid vera differentia, quod non sit ens.
 Deprehenditur, si partes distribuentes non dif-
 ferant essentialiter sed accidentaliter, aut alia ra-
 tione. Sic non est divisio generis, cum quantitas
 videtur in bicubitam & tricubitam. Fit enim hæc
 divisio solum secundum maiorem vel minorem
 extensionem. Majus autem & minus non faciunt
 discrimen essentielle. Sic etiam non est divisio ge-
 neris, cum animal dividitur in matrem & foetum.
 Nam distinctio secundum sexus diversita-
 tem, est accidentalis, quia sexus varietas fit solum
 secundum diversas dispositiones materiae. Idem
 dicatur in similibus. III. Deprehenditur, si diffe-
 rentie distribuentes sit extraneæ generi, veloti-
 am ars distribuitur in liberalem & illiberalem.
 Nam hæc differentie sumuntur ex diversitate usa-
 rum, aut etiam ex diversitate possidentium, per quas
 non variatur ratio efficiendi, in qua fundatur esse
 generis. Talis distributio
 non est in hominem & be-
 stem, &c. Metallum in
 aurum, &c.
 Cum est, an partes
 sunt enim valde
 eam habent cum
 divi-

Porro apud Damasc. est præterea divisio speciei
 in individua, vide ipsum in *Dial. c. 6*. Sed hæc perti-
 net ad divisionem generis in species.

Deinde observandum est: Trifariam fieri posse
 distributionem generis in species. I. Si fiat proxi-
 me in ipsas species, ut animalium aliud homo, a
 aliud

Trifariam
 fit divisio

generic in
series.

aliud bestia. 2. Si fiat in differentias specierum, I
dicitur animalium aliud rationale aliud irrationa
le. 3. Si dividatur generalis differentia per differ
entias speciales, ut sensitivorum, aliud est rational
aliud irrationale.

9 Sed h. c. inquirendum est, quod ad hanc rem po-
tinet.

An genus rectè distribuatur per differentias.

De hac quæstione varia disputant Aristoteli
Vide Suarez in *Met. in indic. Arist.* ad 7. *Met.* 6. 12. 9.
Fonseca. l. 4. *Inspir.* Log. 6. 8. Orhenum Guntnerum l.
de *Met.* & Joh. Regium l. 1. *disput. Log. de divisione p.*
506. 509.

11. Est observandum: In primis duplex genus est
divisionum in quibus ponitur differentia. 1. Cui di-
ferentia communis dividitur per differentias spec-
aliores, ut sensitivorum aliud est rationale aliud
rationale. 2. Cui genus ipsum dividitur per differ-
entias, ut animalium aliud est rationale, aliud ir-
rationale.

12. Fundamentū igitur cuiuslibet hanc divisione
reiciant, est, quod nulla differentia si alii essen-
tialis, unde sequitur nec differentiam cōmuniore
esse essentialē specialiori: Et proinde nō dicim-
us sensualitas est rationalitas aut rationalitas est se-
sualitas. Rursus neq; ullum genus est essentialē d-
ferentis suae speciei, sicut propterea Arist. *Metaph.* 6. 1.
cap. 6. §. 6. Differentia nō debere esse speciei gener-
is. De quo *supra* 128. n. 113. 114. At quicquid est totū un-
iversale, id debet esse essentialē partib; sibi subiectis.

2. Divisio debet fieri in integras essentias. Atque
 13. lae differentie non sunt essentie specierum. E. in
 non recte fit divisio. Assumptum patet. Nam essentia
 rei includit differentiam & ejus subjectum. Id
 ratio Oreni est, cui similes sunt ceteræ.

Dicendum hac in re est: Non male dividi gen

De Distributis

er differentias (idem
or significet genus,
alios dividatur.)

2. *Oportet, inquit*
et tamen observand
et non in abstr

...notant genera, e
...B. cum rationale
...regione 8: iura

...pro rationalitate
...enim & irrationali

...nitas, & in
...nitas. Res autem
...nitas.

manuscript. Animal
litteram, & ali

mentias dividentes
eius superiora.

Nam I, Genus
differentia in abstr
conclitatu: et genu
in re: et in re: 6

enti rationalitate
fferentia cum co

...fieri Ovarius

4. De Distr
De his ferè nihil

exemplum in Th
are. Aristotelici
as. Hocrenatu

...modi ip...

entias specierum. In
male aliud irrationale
entia per differen-
aliud est rationale.

ad hanc rem pe-

per differentias.

perant Aristotelici

ad 7. Metaph. 1. 2. 9.

um Gen. herum 1.

Log. de divisione pa-

is duplex genus est

differentia. 1. Cū di-

er differentias spec-

est rationale aliud

viditur per differen-

rationale, aliud irra-

qui hanc divisione

entia sunt essent-

entiam cōmuniore

proinde nō dicimur

rationales est sen-

aus est essentiale di-

terea Arist. 1. 6. 1.

re est. Spec. generis

quicquid est totū un-

parit. 1. 1. 1. 1. 1.

repraesentant. Ac se-

te specierum. E. in c.

umpster. Nam esse

ex ejus subjectū. H.

et cetera.

ne male dividi gene-

differentias (idemque est si differentia genera-
t significet genus, & postea per differentias spe-
liores dividatur) prout Arist. docet l. 7. *Metaph.*
1. Oportet, inquit, *dividi differentia d. ffirmitiam.*
tamen observandum: differentias illas sumen-
esse non in abstracto sed in concreto, atq; tum
anorant genera, quæ sunt subjecta differentia-
m. E. cum rationale. & irrationale dividunt ani-
l rationale & irrationale, non sumuntur abstra-
t, pro rationalitate & irrationalitate (rationali-
enim & irrationalitas non sunt animal) sed su-
natur concretè. Ideoque rationale est res habēs
ionalitatem, & irrationale est res habens irrationa-
alitatem. Res autem ista est animal. Ex quo in-
per sensus istius (idem judicium est de ceteris)
isionis est. Animalium aliud est animal habens
ionalitatem, & aliud est animal habens irrationa-
litate. Atque cum hoc modo intelligimus dif-
ferentias dividendes, apparet nihil militare argu-
enta superiora.

Nam 1. Genus quidem non est essentiale suæ
ferentiz in abstracto sumptæ, veluti animal ra-
onalitati: at genus tamen est essentiale suæ diffe-
ariz cōcretè sumptæ, veluti animal animali ha-
nti rationalitatem, ut patet. 2. Eodemque modo
ferentiz cū concretè sumuntur, non significāt
fferentiam præcisè, sed connorant subjectum
jus differentiz. At sic significatur tota essentia,
fatur *Oyenus*.

4. De Distributionibus secundariis.

De his ferè nihil dicendum superest, postquam
exempla in Theorematis. posita singulæ sunt
ræ. Aristotelici vocant eas divisiones per acci-
as. Hoc tenetur: posse harum tot modos esse,
tot sunt modi ipsorum argumentorum ex qui-
bus

*Sententia
auctoris.*

14
*Solvuntur
Objectiones.*

bus sumuntur. Veluti cum subjectum sit vel in
rentis vel adhaerentis vel occupans, idcirco
tributio adjuncti per subjecta enumerat vel sub
stantiationis ut laborum aliud est homo, ali
bestia, vel subjecta adhaerentis, ut galeatorum
sunt duces alii milites subdistanti, vel subjecta
panaria, ut fluit osorum alii versantur in re
Theologicis, alii in iuridicis, &c. Et sic de aliis.

5. An addenda sit divisio accidentis in
Accidentia?

36

Hanc divisionem vulgo proponunt Aristote-
ci: Vide B. Damasc. *in Dial.* 6. Fonseca. *l. 4. In* 3. Di-
6. 7. alioque. Hujus divisionis exempla sunt: Fi-
gidorum alia sunt sicca, alia sunt humida: Al-
rum quidam dura sunt, quidam mollia: Ali-
um quidam lenes sunt, quidam asperi. Bonorum
alii iusti sunt, alii fortes, alii temperantes. Sed
divisionis modus est supervacaneus & inutilis.
I. quæ ex duobus. 1. Quia nulla datur *genis* Log-
inter accidens & accidens, sive adjunctum &
junctum sub his appellationibus, sed solum Log-
refertur accidens sive adjunctum ad subiectum.
omnis divisio est inter argumenta vera *genis* I-
gicam ad invicem habentia. 2. Quia hæc & sim-
exempla facile reducuntur ad alios modos dis-
tribuendi. Frigidum enim v. g. est subiectum per
gidum enim intelligitur res illa, quæ habet frigi-
tatem. Hæc autem subiectum est siccitatis vel
humiditatis. Pertinet itaque, illa frigidi distribu-
per siccitatem & humiditatem ad divisionem su-
jecti per adjuncta. Et sic in aliis etiam. Et sic
iam doctissimus Regius *l. 1. disp. 4. in* 3. *pro* 4. *de*
dis 3. *se* 4. *accidens* dividi per accidentia, non
cuius ac subiectum: atque divisum inducere tanqu-
parum subiecti.

6. An addenda sit divisio substantia
in Accidentia?

17

amase. in Dial. c. 7. habet peculiarem modum di-
cendi, quem sic vocat. Sed advertendum est hic;
stant & vocem non semper sumi prædicamen-
ter, ut sit idem quod Ens per se subsistens, sed
quando Topicè ut, sic loquamur, sumitur. Estq;
e idem quod subiectum. Hoc sensu Ar. st. 1. post
8 quantitatem appellat substantiam h. e. sub-
tum, ut exponit Zab l. 4. de Me. h. c. 13. Ex quibus
o: Vocem substantiæ hic pro subiecto sumen-
esse. Nam omnis divisio sumitur ex argumen-
to, propter quod Ramus divisionem argumē-
orum appellat. Substantia autem prout præ-
dicamentaliter sumitur, non est argumentum sive
cuius Dialecticus, cum quia substantia est aliquid
solutum, tum etiam, quia nunquam solent pro-
positiones aut Syllogismi resolvi sic, ut dicatur hic
iste Syllogismus procedere à loco substantiæ,
in hac vel ista propositione esse dispositionem
substantiæ & accidentiæ.

Summatim ergo divisio substantiæ in acciden-
tia, est nihil aliud quam divisio subiecti per adjun-
ta, ut hominum alii sunt albi, alii nigri. Item alii
pauperes, alii divites: alii sani, alii ægroti &c. Hanc
divisionem comprehendimus sub secunda
divisionibus.

18

7. An addenda sit divisio vocis?

ita faciunt Aristotelici aliqui. Idque tum quare-
simpliciter vox resolvitur, tum etiam quatenus
licatur ratio æquivocationis. Et hoc posteriori
modo vocant divisionem per accidentia. Tales divi-
siones sunt: Acutum aliquando significat acutam
aram, aliquando saporem acutum, aliquando
sonum

19

sonum acutum. Et acutum aliquando significat quod stimulat tactum, & aliquando quod stimulat gustum & aliquando quod stimulat auditum. Sicut divisiones à nobis supra tractatæ sunt. Nunc nimis age de ortis realibus non nominalibus. Ubi dispositionem vocis non tam divisionem quam distinctionem dico. Vide de hac *supra* c. 17.

CANONES.

20 I. *Divisio & divisum debent esse reciproca.* ut Animal est homo vel bestia. Et quicquid est homo bestia est animal. Est autem hic observandum. 1. primis axioma hoc intelligi de divisionibus propriis.

21 II. Sæpe sunt divisiones per nomina communiora, quæque nomini totius sunt adæquate, veluti cum substantia dividitur in primam & secundam. Nam primum & secundam dividunt etiam qualitates, ut earum alia sit prima, alia secunda, sic in aliis. Item Physica dividitur in partem communem & propriam; Et tamen pars communis & propria dividunt etiam Metaphysicam, & sic aliis.

22 Ad hæc observandum est, reciprocationem rati fieri bifariam. 1. si pro nominibus resumamus significationes vel definitiones istorum nominum veluti: Physicæ pars alia est communis, alia propria. Et quicquid est pars communis (hæc pars agens de corpore naturali in genere) & pars propria (hæc pars agens de corpore naturali in specie, veluti celo elementis & mixtis) id est Pars Physicæ. Et enim vocabula eadem (pars communis & propria) adhibeantur in divisione Metaphysicæ, tamen non habent eæ partes easdem definitiones & significationes: sed pars communis hic est, quæ agens est in communi; pars propria vel particularis est

æ agens est in
cidente. Idemq;
passat reciproc
2. si reciproc
maus ipsum div
ma vel secunda.
secunda, id est sub
divisiones habere
ma substantia, ve

vel prima qualita
am constat recip
2. si 1. 1. 1. 1. 1. 1.

Deniq; est observ
ou fieri in omib
odo. Al. 2. igitur

re. *Divisione hu*
mal est homo vel b

bestia est homo.
quæ ad similiter

iones subjectorum
im per subjecta.

homo integrat
a & brevis. Ua

iosis sit copulati
II. *Singula parte*

um *divisum*. Est h
ubi Arist. impr

ge, vel ut ex divi
zionale, alicui non

malem, quia col
ligit solum divi

loque membro (q
Artic divi fioe

qualiter parte d
and 5; in paraph
axioma clarum

quando significat
quando quod simul
autem audirum. S
autem sent. Nunc
nominalibus. Ua
divisionem qua
ac supra c. 17.

B. S.

reciproca. ut: A
quid est homin
observandum i
de divisionibus p

et nomina commu
sunt ad x quata, v
ia primam & sc
am dividunt etia
ia, alia secunda. B
ficatio partem com
na pars commun
etaphysicam, & sic

reciprocationem tu
minibus resumam
es istorum nomina
communis, alia p
munis (h. e. pars ag
) & pars propria (h.
li in specie, veluti d
est pars physica. Et
communis & propria
etaphysica, tamen i
definitiones & sign
hic est, quod ag r
a vel particularis e

agrit de ente specialius, veluti de substantia &
cidente. Idemq; est faciendum in aliis. Et cum
constat reciprocatio.

2. Fit reciprocatio si ad communia nomina re-
manus ipsam divisum, hoc modo. Substantia est
ma vel secunda. Et quicquid est *substantia prima*
secunda, id est substantia. Ex quo apparet tales
finitiones habere hunc sensum. Substantia est vel
ma substantia, vel secunda substantia. Qualitas
vel prima qualitas, vel secunda qualitas. Et sic
am constat reciprocato. Vide *Colonia Hispan.*
3 f 113 fas. 2.

Deniq; est observandum: reciprocationes istas
n fieri in omnibus formis divisionum, eodem
odo. Al. x igitur sunt copulativæ, aliz disjunc-
tivæ. *Disjunctivæ* sunt divisiones generum. Ut: A-
nal est homo vel bestia. Unde quod est homo
bestia est homo. Idemque judicandum est de
is, quæ ad similitudinem hominum sunt, ut sunt di-
visiones subjectorum per accidentia, aut acciden-
tum per subjecta. Aliz divisiones sunt *copulativæ*
homo integratur ex capite ex thorace & pedi-
bus & brachiis. Unde etiam reciprocatio hujus di-
visionis fit copulativæ.

II. *Singula partes dividentes minus habent quam*
totum divisum. Est hoc ex Arist. 2 post. c. 5 § 1 prius.
ubi Arist. improbat demonstrationes ex divi-
sione, veluti ex divisione animalis in rationale & ir-
rationale, ait non posse probari hominem esse ra-
tionalem, quia collectio per divisionem semper
igit solum divisum, aut divisionem confusè in
loque membro (quomodo ipsi diviso x quipol-
) At sic divisio est aliquid communius & supe-
ius qualibet parte dividente, Vide *Monlor. 1. prior.*
ad § 3. in paraph. & Zabara post. ad 1. 74. Est au-
tem axioma clarum ex sola terminorum notitia.

Qm

23

24

25

Qui enim novit quid sit totum, & quid sit pars, ille novit totum esse aliquid majus & amplius parte.

16

Obijciunt: Species distribuitur in genus & differentiam, tanquam in partes suas essentielles, vel homo in esse animalis & rationalitatem. Et tamen animal (quod hic pars est) plus habet quam homo, qui totum quid est. Nam animal continet etiam bestiam. Respondet Fonseca l. 4. inst. c. 10. & recte animal quoad predicationem latius patere, quam hominem. Verum quod attinet ad essentiam, homo etiam plus aliquid continet quam animal. Habet enim in essentia sua rationalitatem, quam non habet animal. Ex quo illud sequitur: Unumquodque totum secundum eam rationem qua totum est, esse etiam majus parte sua. Ergo quia genus est quid totum est, (nempe universale) respectu speciei, idcirco semper genus sic est aliquid majus specie. At universale talis consistit in latitudine predicationis ad inferiora. Hoc ipso ergo, quia genus est universale et totum respectu speciei, idcirco majorem latitudinem ad tales predicationes habet genus quam species. Rursus quia species est aliquid totum (nempe essenziale) respectu generis, idcirco etiam plus includitur in essentia speciei quam generis, ut visum est.

27

III. *Membra dividenda consentiant cum toto divisio.* Habetur apud Ratum l. 1. Dial. cap. 15. Distinctio, inquit, sumitur ex argumentis totum quidem consentaneis, inter se vero dissentaneis. Huc pertinet quod Justinus ait l. qq. *Christ. tom. 3. fol. 169.* quod dividitur, necessario in his est in quae dividitur. Unde si id quod corpus non est, non est substantia, substantia dividi non potest in corpore incorporalem. Sic enim substantia (divisum) opposita

neeretur incorpore
dividantur à Po
post mortem in co
poream. Nā n
de mitem, S c
in Baptismum, Co
de. Nam Conjugi
menta, se sic non

IV. *Membra dividenda consentiant cum toto*
etiam proxime et ta
habent anima, quae
sunt animae in corpore
um. Quae enim in
tem. Ad idque Ari
non possunt divid
parans est etiam co
sidi in voluerit de
ia sua partem
genus formicarum
estria de urbe, na, e
rehendit causae d
m, fo mam, sine
mentum est effici
to.

Ceterum dissen
nitur omni con
us cum alia con
praedicetur co
estis divisionibus
ne dividi; pere
ris domesticæ p
illogismi pars al
at per materiam
le aliud est sim
m: Aut per subje
us alia est anima,

m, & quid sit par
majus & ampli
tur in genus & diff
essenciales, velu
alitatē Et tunc
habet quam homo
mal continet etia
4. inst. c. 10. & rect
lanus patere, quod
ad efficientiam, h
enam animal. H
alitatē, quam no
gunt: Unumquod
tionem qua totu
Bergo quia g. nural
entale) respectu sp
t aliquid majus su
in latitudine pra
sio ergo, quia gen
ctu speciei, idcirco
prædicationes hab
quia species est al
respectu generis, i
in essentia specie

sentiant cum toto dis
Dicitur cap. 15. Dist
amentis totū quide
flentant. Huc pe
hrist. tom. 1. fol. 169.
tis est in quæ divi
s non est, non est su
potest in corpore
antia (divisum) oppo
ne

meretur incorporeo (membro dividenti.) Ita malè
dividuntur à Pontificis receptacula an marum
post mortem in cœlum infèrum, limbum, laum
suerotum. Nā in scriptura nihil est præter cœlum
& infernum. Sic Sacramentum non potest dividi
in Baptismum, Cœnam, Conjugium, Unctionem,
&c. Nam Conjugium, Unctio, &c. non sunt sacra
menta, & sic non consentiunt cum Sacramento.

IV. *Membra dividenda differant inter se.* Hoc
etiam proximè c. tato loco dixit Ramus. Et est Arist.
de part. an. c. 3. τὴν ἀντικειμένην καὶ ἀντιθετὴν διὰ ποιεῖν διὰ ποιεῖν
ἀντικειμένην ἀντικείμενα. Hoc est oppositum est dividē
tum. Quæ enim opposita sunt, differunt ab invi
cem. Additque Aristot. exempla. Animalia nempe,
non possunt dividi in colorata & natiuita, quia
natiuitas est etiam coloratum. Item non debent di
vidi in volucris & involustria, quia quædam ani
malia sunt partim volucris, partem involustria, ut
genus formicarum. Item non debent dividi in syl
vestria & urbana, eadem de causa. Sic Scaliger re
prehendit causæ divisionem inefficientem materi
am, formam, finem & instrumentum, quia instru
mentum est efficiens. Vide Scalig. 2. de plant. pag.
10.

Ceterum dissensio quæ hic præcipitur non op
onitur omni consensui, sed ei solum, qua una
pars cum alia consentit συνανόμεως, h. e. ut una de al
tera prædicetur συνανόμεως, ut est in superioribus re
fectis divisionibus. Alias enim aliquid totū potest
esse dividi; per efficientem & effectum, ut societa
tis domesticæ pars alia est parens, alia soboles;
syllogismi pars alia sunt præmissæ, alia conclusio:
ut per materiam & materiatum, ut Corpus natu
rale aliud est simplex (ut sunt elementa) aliud mix
tum: Aut per subjectum & adjectum ut hominis
pars alia est anima, alia corpus. Et sic in aliis.

Fonteca. l. i. *lib. 1. ult.* duas observationes habet tenendas, si quando in bonorum autorum scripturionibus, videantur membra consentire, & multas divisiones fieri nominibus concretis, quarell. gen. & sunt nominibus abstractis. Sic Arist. 6. l. *Careg.* Quorum dividitur discretum & continuum. Et tenus est: **Qu**antitatem esse discretum continuum. Et sic cum bonum dividitur in utile, jucundum & honestum (quandoquidem bonum potest etiam i. cūdum & honestum esse & cūm) a minima ista concreta sunt i. cūdum & honestas. Et sic nō amplius ista membra consenti-

Deinde attendenda sunt non tam verba, quæ
res & sensus verborum. Sic cum Pythagoras di-
cit abeuntes ad ludos Græciæ: Forū qui ce-
suebant ad ludos Græciæ, alii spe victoriæ,
quæstus, alii videndi desiderio ducebantur. quæ
do quidam fieri poterit, ut multi ducerentur his
vis his finibus; Dicendum est: intelligendam di-
uinem in hoc sensu: Forū qui una præcipue de-
suebant ad ludos Græcos alii, &c. Et sic alii

32 V. Nam ens non potest dividi. Sumitur ex Acti
de par. ap. c. 3 Et pater, quia non entis non sunt
sz. non sunt eff. Aus. non sunt adju. cta, non fi
differen. adu. cta. Et dicitur qd. p. h. v. o. r. o. i. o. r. i. s. d.
d. i. o. s. v. i. u. i. t. e. p. s. Impossibile est. Species esse non en
velut impennari (carentia pedum) impennari
rentia alarum)

33 VI. Non ens non potest esse pars dividendi. Ita cor-
pus infinitum non potest dividi in infinitum. Non
corpus infinitum non datur. Est tamen adver-
dum cum in controversiis & disputationibus
iam non entia solent habere suos defensores, id
est per hypothesis non ens potest esse membris
dividens. Vt ut omne temperamentum est ve-

observationes hanc
 honorum autorum
 consentire, i. Ap
 ibus concretis, qu
 abstrahitis. Sic Arist
 discretum & con
 ratum esse discreta
 nom dividitur in
 gando quidem bon
 honestum esse & c
 bonum in da abstr
 illa iustitias, & a
 nebra consenti
 non tam verba qu
 um Pythagoras d
 : Horum qui co
 di spe victoria, a
 decebantur, qua
 alii ducerentur fug
 intelligendam div
 una principis de c
 illi, &c. Et sic in ali
 Summar ex Arist
 onentis non sunt c
 ar adjucta, non si
 Tunc ut quodam
 species esse non en
 pedum) Impeccat

pondus (in quo elementa omnia æquales gradus
 habent) vel ad iustitiam. Hic temperamentum ad
 pondus non datur (vid. Mag. r. l. 3. Phys. c. 11. Zab. l. 2.
 de mot. grav. & lev. c. 6. 7. Averroes. 1. de coelo com. 7. &
 de alg. l. 2. de plant. p. 357) Et tamen supposito, quod
 aliquis sit, qui istum temperamentum defendere ve
 lit, temperamentum sic dividi potest. Atque rōm
 sensus illius divisionis hic est; omne de quo queri
 potest temperamentum, est aut ad pondus aut, &c.
 Sic omnis locus recipiens animam post mortem
 esto verè sit sive fingatur solum) est aut cælum,
 aut purgatorium, aut locus &c. Et sic etiam quanti
 tas potest dividi in finitam & infinitam. Vide Tau.
 de re. ater p. 512.

VII. Divisio non debet fieri per membra negativa. 34
 Sumitur sc. ex priori. Negatio enim est non Bas.
 Confer sup. c. 28. n. 209. in comm. Ubi constituitur
 quoddam differentie non debeant esse negatiz. Est
 tamen observandum: Negativa vocabula in
 casibus solere adhiberi ad divisiones, in utroq;
 tamen casu poni propositivis. Primus casus est cum
 positiva non sunt. Sc. substantia dividitur per cor
 poreum & incorporeum, Animal per rationale &
 irrationale: Ens per dependens & independens, per
 finitum & infinitum, numerus per parum & impar
 em. Secundus casus est, cum aliter evitari non po
 test prolixitas. Sic si nolis dicere, animalium aliud
 rationale, aliud irrationale, oportet multiplica
 re membra dividendi, ut: animalium aliud est ho
 mo, aliud avis, aliud quadrupes, aliud piscis, ali
 ud insectum, aliud aquosior, & sic in aliis.

VIII. Distributio adæquatur definitioni. Hoc est 35
 non dividatur restrictius aut latius, quàm est de
 finitio. Veluti, si quis definiat Philosophiam, quod
 est cognitio rationum: malè dividet eam, quod sit in
 strumentalis (in Logica, Rhetorica & Grammati

corporis animati: bestiarum item & homines in ratione animalis.

Sunt tamen duo incommoda, quæ jubent aliquando dimittere dichotomiam, *Primo*: Si admodum multiplicandæ sint inutiles subdivisiones. Id est cum aliquarum particularum convenientiæ in aliquo communi attributo non sunt iatis scitu dignæ. Ita melius dicitur per *τελοποιαν*, aliquando pulchritudinem sumi pro forma corporis, aliquando significare decorum animi, & aliquando significare *ἀρετὴν*, h. e. ipsum esse desiderabile Dei; quàm si adhibeatur talis farrege dichotomia: Pulchritudo est aut creata aut increata; Creata est corporis vel animi, corporis vel aggregati ex singulis vel unius per se. Et singulis, vel ex cunctis vel ex multis. Unius per se est latè vel strictè; latè in rebus ex partibus vitæ, strictè in rebus animatis, &c. *Secundo*: si membra sic dividenda sunt per negationem. Nam negatio magis repugnat divisioni, quàm pluralitas partium, excedens binarium. Unde qui, ut dichotomiam evitent, sumunt negativas differentias, incidunt in scyllam, dum volunt vitare Charybdim.

X. *Divisio non debet fieri per membra extrinseca, accidentalia & fortuita.* Διαγεῖν χεῖρὲς ἐν τῇ εἰσὶ καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐκδοτοῖς, ait Arist. 1. de par. an. c. 3. Dividere oportet per ea, quæ in essentia sunt, non per accidentia. Sic Scal. ex. 182. f. 1. Puerorum & muliercularum est non subtilium iudiciorum partiri res fortuitis distinctionibus. Ita igitur malè facit Perer. 1. de Phil. Nat. c. 3. dividens corpus in Metaphysicū, Physicum, &c. Nam rei consideratio in disciplina al. qua, est illi accidentalis & extrinseca. Et revera corpus Physicū à Metaphysico, quod ipse vocat, realiter nō differt. Nā hoc ipsum corpus de quo Physicus agit, est illud de quo Metaphysicus agit, Ille quidem agēdo

Xx 3 de

37

Quando di-
mittenda di-
chotomia

38

de eo quidditative, & perferendo ejus principia ad affectiones. Hic vero præcognoscendo illud scilicet, quoad quid nominis & an sit, quemadmodum aliam etiam scientiarum inferiorum subjecta præcognoscere debet.

XI. *Partes divisionis ambulant equali passo*, hoc est, cum antea ex eodem genere. Ita male dividitur animal *vel* *quædam* natatione & colore, quod scilicet aliud animal ut natans, aliud coloratum. Vide Arist. *de part. anim.* c. 3. Nam natans cum dicatur ex motu, membrum dividitur etiam de eo significare motum, quale est volans, progredien-
reptans, &c. At coloratum significat qualitatem. Sed etiam male dividitur genus dicendi in breve longum, medium & flonduum. Cum illa membra significant quantitatem orationis, hoc qualitate. Ita male dividitur syllogismus in universalem specialem & proprium, explicando illam divisionem sic, quod specialis & universalis dicatur secundum quantitatem conclusionis, proprius autem secundum præmissas.

XII. *Simplex non potest dividi*. Ita patet. Nam quod dividitur partes habet. At quod simplex est caret partibus. Colon in *Hispan. tract. 1. fol. 14.* ajunt simplex non posse dividi in partes esenciales vel integrales, posse autem dividi in partes subjectivas, hoc est, species. Et ita patet de genere generatissimo. Hoc enim est simplex, & nec genus & differentiam, nec materiam & formam, habet: Et tamē dividitur in suas species.

CAPUT XXX. DE DEFINITIONE.

1. *Definitio est argumentum quo explicatur quid res sit.*

2. Re

2. Res sub
functum.
3. Partes de
renia.

4. Definitio
perfecta.

5. Definitio
quidditatem le
essentialiter: Ut
male.

6. Imperfec
am accidentale
dispositum, sicutum

C O M

Aarequam ex
na, prius inquire

I. Vbi

Atque hic im
1. inquiri pote
physica. 2. A re
tanquam si me
referatur ad inv
minorum simp
pariterenda si
id non sit, An
De singulis vide

1. An doct

Videret quo
nitione tradit,

2. Res subjacens definitioni vocatur *definitum*.

3. Partes definitionis sunt genus & differentia.

4. Definitio autem est perfecta vel imperfecta.

5. Definitio perfecta est, quæ explicat rei quidditatem seu genus & differentiam essentialiter: Ut *hominis, quod sit animal rationale*.

6. Imperfecta est quæ fit per differentiam accidentalem. Ut: *ignis est elementum calidissimum, siccum & levissimum*.

COMMENTARIUS.

Antequam explicem hic doctrinam definitionis, prius inquirendum est.

I. Vbi agendum sit de Definitione?

Atque hic implicatur plures quæstiones: Nam
1. inquiri potest: An rectè agatur de ea in *Metaphysica*. 2. An rectè referatur ad doctrinam *Aristotelis*, tanquam sit methodus concludendi? 3. An rectè referatur ad inventionem, hoc est, doctrinam terminorum simplicium? 4. Et si ad hos pertineat, an præmittenda sit omnibus aliis argumentis. 5. Et si id non sit, An saltem præmitti debeat divisioni? De singulis videndum?

1. An doctrina Definitionis pertineat ad *Metaphysicam*?

Videtur quod sic. Nam 1. *Arist.* multa de definitione tradit, 2. *Met. c. 10. & 12.* Deinde in *Metaphysica*

physicis agitur de essentia. Ergo etiam de Defi-
nitione: quia definitio declarat essentiam. Et pro-
pter hoc aliqui affirmantur propositum questionis
dicentes solum perfunctorie agi in Dialectica
Definitione. Vide Suarez disp. 1. Met. f. 4 n. 24. seq.
Sed Met. Arist. l. 7. c. 10.

3 Nihilominus hæc sententia non admittenda est.
Definitionē Nam Arist. possum agere de definitione in Organ.
pertinere ad 2. Per Arist. 2. Met. c. 3. absurdum est, sciret animi
Logica. & modum sciendi querere. At Metaphysica quæ
 rit scientiam. Denique apparet hoc validissime
 modo, quo traditur definitionis doctrina. In igitur
 modus nō potest esse nisi practicus. Qui enim vult
 tradere eam, debet regulas peculiares proponere
 secundum quas agere debeat definitio, quales sunt
 Definitio & definitum adæquata sursus. Definitum
 & genus ejus ex eodem predicamento sunt. Defini-
 tio verba Tropica non adhibeto. Et quæ sunt
 illa. Hæc autem omnia sunt præcepta practica, &
 procedere modo practico, non cōvenit Metaphy-
 sica, quæ tota est speculativa. Indeque repugnat
 dare regulas & præcepta operanti, ut fieri dixi
 doctrina definitionis. Ex quo relinquitur, quod
 sententiæ ista doctrina congruat Logica prædissi-
 plina Practica est, ut constituitur in introd. Log. c. 1. a.

4
Quomodo
Analogia
in Metaph.
agat de defi-
nitione?

Ad primam objectionem respondeo: Metaphy-
ci esse agere de essentia communissimè sumpta. Hæc
autè non facile cognosci potest, propter humanam
generalitatem suam. Indeque varia adinvenienda cau-
tela occidendi queruntur, nempe declaratur per ne-
gationem, veluti essentiam esse, cui non repugnet
existere: item per operationem, veluti essentiam
esse: quæ operationem h. e. usum aliquem ad agen-
dum patiendum habet: Item per definitionem, ve-
lut essentiam esse, id quod significatur perfectè
definitione. Sicigitur Arist. multa dicit de defini-
tione.

go etiam de Definitione in Metaphysicis, quasi per modam commentationem. Et propriam, ut illustret doctrinam de essentia. Et sic Averroes in quaestione 7. *Met. com.* 42. ait: Definitionem considerari à se in Dialectica primo Philosopho, quatenus significat quidditatem. *Met. f. 4. n. 14. seqq.* Et *Zab. l. 4. de Method. cap. 12.* Divinus Philosophus, inquit, agere vult de quidditatibus rerum, & non admittit ea docere in quoniam cuiusque rei quidditas consistat. Definitione in Organico de quidditate loquens, non potest non definitionem esse, scientiam autem non considerat, quia ipsam quidditatem significat. Metaphysica quærit. Idcirco docere in quoniam consistat quidditas, hoc validissime est docere ex quibus partibus sit definitio.

Et doctrina insignis. Alia etiam causa est, quam attingit Suarez ad 7. *Met. c. 10. q. 1.* quod nempe Aristoteles voluerit ostendere, materiam esse partem essentialem; Et per hoc errare Platonem, qui statueret rem rursus à materia separatas. Ad hoc autem probandum etiam conducit definitio: Quia enim in definitione non solum materia, signum est, eam etiam pertinere ad essentialiam.

Ad secundum respondeo, negando consequentiam, h. e. ea convertenda sic: Metaphysica agit de essentia. Et non agit de modo cognoscendi essentiam. De Definitione. Nam essentia est aliquid speculabile. At modus eam cognoscendi (ut ipsæ voces indicant) est aliquid practicum. Practicum autem et speculativum non possunt commisceri in eadem scientia, alioquin etiam sic inferam. Metaphysica agit de accidentibus. Et etiam agit de modo cognoscendi accidentia, h. e. de syllogismo demonstrativo. Absurdum.

An doctrina Definitionis sit Dianœtica?

Bufratius in præfat. in 2. post. Et Ammon in præfat. in Porphy. aliiq; plerimi. Definitionem sub Methodo comprehenderunt. Fecerunt igitur Methodum quadruplicem, componentem, resolventem, 7

tem, divisivam & definitivam. Methodus autem dicitur discursus, inferens unum ex alio, ut deinde Zab. l. 3. de Meth. c. 2. Unde sic doctrina Definitionis est illis Diazoetica. Diazoeta autem est interpretatio mentis, qua unum ex alio ex necessitate fertur. Solida tamen argumenta pro hac sententia non invenio.

8

Prolixè autem hanc doctrinam refutat Zab. l. 3. de Meth. c. 4. de Method. Vide tamen specialiter l. 3. de Meth. c. 4. de Method. Rationes ex eo multæ colligi possunt. 1. Antiquior doctrina Definitionis est irrationabilis. 2. Post. s. 14. c. 79. refert ad primam operationem mentis. At Algebra est tertia mentis operatio. 3. Definitio ut hic, est discursiva, cum quia omnis discursus est inter terminum à quo; tanquam non & terminum ad quem tanquam ignotum, idcirco affirmat Perionius ille discursus erit vel à parte definitionis, ad partem definitionis aliam; vel à definitione ad definitionem: vel à definitione ad definitionem. At neutrum horum est dicendum. Nam partes definitiois ad invicem conjunguntur. Et proinde nec disjunctio nec copulatio in iis locum habet. At termini discursus non sic junguntur. Deinde definitum & definitio non conjunguntur aliter, quam per particulam est. At per quam definitio est, non est illativa. Sed solum dicitur hanc nullam recedē dicitur sic vel sic esse. Discursus autem deducit unum à definitione, ex alio, quia scilicet unum sit idcirco etiam alia. Ideoque judicium discursus est particula illa simplex est prior est, Ergo igitur quam ab eo, &c.

9

Ex ultimo tamen dicendum esse: Aliud esse definitionem ipsam, & aliud definitionis usum. Ut posterior est, definitionis ad definitum, & vicissim definitio ad definitionem potest esse discursivus, veluti si arguamus aliquem esse hominem, quia si animal ratio. Deinde observabile. Ipsa tamen definitio non est essentialiter discursiva, quemodo syllogismus discursus est, ut patet ex argumentis patuit.

De
3. Ande dicitur
invRatio dubitandi
sunt simpl. eibus.
curus, nempe gen
abstrahatur, quod
Met. c. 10; Quatio
Vide Arist. de
ans explicata est
dehuc recipere,4. An de Defini
LogicaAb hac tamen o
plex est prior
Ar de definitio
Ar de definitio

3.

3. An doctrina definitionis pertineat ad inventionem?

Ratio dubitandi est: quod Invenio est determinis simplicibus. At definitio est terminus comexus, nempe genere & differentiâ constans. Et confirmatur, quod Aristoteli definitio est oratio. *Met. c. 10.* Oratio autem opponitur termino simplici. Vide *Arist. de Interp. c. 4.* & prioribus capp. Hæc satis explicata est supra c. 1. in comm. nu. 5 & seqq. de huc repetere.

10

4. An de Definitione sit inter argumenta Logica primò tractandum?

Affirmat Perionius contra Ramum. *Extremus*, qui definitioni locustributus est rei maximè necessaria, quod ei certè turpe est, qui in omni disputatione à rei proposita definitione capi velis exordium. *Invenio de re nulla rectè disputari potest, nisi quid sit illa intelligatur, quæ ratio est, ei extremum dare in Logicis, quod in primis debet consistere.* Ex quibus apparet, duas Perionium habere pro sua opinione rationes. 1. quia definitio est res valdè necessaria. 2. quia nulla res rectè disputari potest, nisi prius res quæ de ea tractatur definitur.

11

Rationes Perionii.

Ab hac tamen opinione discedendum est. Nam simplex est prius composito, & certum, eo à quo oritur. At definitio est aliquid compositum & oritur ex suis componentibus atque aded iis unde oritur, posterior est, veluti genere & differentiâ, materiâ & formâ, adjunctis, &c. &c. similibus, ex quibus omnibus sumuntur definitiones.

12

Definitio nō est prior aliis argumentis.

Deinde observandum est: aliud esse loqui de usu definitionis, & aliud de eius *ἡρώα* *ὁρώα* postea. Aliud est utrum sit argumentum aliis per argumenta facta. Quo usus divi.

13.

res finis.

res definibiles, recte dicitur primum debere tradi
julg; rei definitionem. Ita prius definitur hoc
quam considerentur ejus effecta, vel adjuncta
sic in aliis. Quanquam Keckerm. in Gym. Log. m
ris contendat, ne sic quidem primum exerceri
bere instrumentum definiendi, sed ante hoc ai
surpandum esse instrumentum definiendi, & d
dendi nomen, quod fit per notationem & divi
nem ambigui. Hinc vult sequi definitionem.
eo nunc non inquirō.

Ex dictis apparet solutio posterioris rationis
rationū: Nempe, secundum plurimum sententiam.
finitio primum ponenda est, hoc est, primum ex
cenda est doctrina definitionis, sed non necessa
qualis ordo est in exercitio Instrumentorum, &
etiam est in eorundem doctrina.

Ad primam respondeo: negando consequen
Neque enim necessitas est mensura ordinis in
cendo, ut quo quid magis necessarium est, eod
priori loco docendum. De visu prius docetur qu
de tactu aut gustu, & tamen hi sensus sunt ma
necessarii quam isti, ut ab Arist. hic peculiariter d
sint sensus necessitatis in lib. de sens. & consili. ca
Confer Gellium l. 7. Noct. Attic. s. 6,

5. An Definitio recte postponatur Di tributioni?

76

Melanchthon definitionem distributioni po
ponit. At Ramus distributionem definitioni p
misit. Hujus consilium magis probo. Nam ut
est divisio ad definitionem multis modis. Pri
Quia modus peculiaris invenendi definitionem
est per divisiones, ut Plato docet in Sophista. Ub
varie divisionibus venatur definitionem artis
philosophicæ & Sophisticæ. Sic in civili ex aliquibus
tium divisionibus venatur definitionem artis

Divisio
doctrina
vile est ad
definendum.

De
in definitio
cum hinc ali
banc rei def
causa ex qu
aliquo mo
fuit in alio
quod res sit
ad statem rei
nihil aliud q
essentiale
Vide Zabaz
Quid dicitur
quod in plu
constat, que sunt
res sit, seu ex
d, quam ex p
sol. definitio
re quid res sit
no, an in definitio
ne non.
stare pro
nam, quod q
potest ex dict
capit.

Res quæ defini
Ideo quæ defini
tionem, sicut cau
ponendum. Vel
de definitio est
amo Dialectica
tica est ipsum d
de definitio. Hi
vult esse definit
tanti.

primò debere tradi
prius definitur hon
feda, vel adjuncta
in Gym. Log. m
primam exerciti
dised ante hoc ait
m definitiendi, & d
tationem & divi
cui definitionem.

inferioris rationis
unam sententiam,
hoc est, primum ex
his, sed non necessa-
rium instrumentorum, a
iura.

quando consequatur
sententia ordinis in
cessarium est, co
su prius docetur qu
en hi sensus sunt ma
ist. hi peculiariter d
de sens. & sensili. ca
p. 6.

postponitur Di.

em distributioni p
onem definitioni p
gis probo. Nam ut
multis modis. Pri
nendi definitione
ocet in *Sophista*. Ub
definitionem artis
erit ex aliquibus
definitionem artis

in definitiōibus retineri etiam eas differentia,
cum finalis loquutiones, per excellentiam
huius rei definitæ conveniunt. Sicut materia
finis causa ex qua res est, & accideret in alio, Et
etiam aliquo modo ex aliis causis res fit, & sub-
stantia fit in alio, 2 quia accurate loquendo, ex-
plicare quid res sit, est nihil aliud quam explicare
quidditatem rei. Quidditas autem rei est Philoso-
phæ nihil aliud, quam ipsa essentia apprehensa in
se suis essentialibus, hoc est genere & differen-
tiâ. Vide Zabara 3 de Meschod c. 12, 8 c Aristot. 2 post. c.
10. *Quidditas est nihil aliud quam in quod exis-
tit, quod in plurali numero loquimur.* Aristote-
li, constat, quia sunt in quid est. Atque sic explicare
quidditas sit, seu explicare quidditatem rei, est nihil
aliud, quam explicare rei partes essentialia. Hoc
in solâ definitioni, & non generi convenit ex-
plicare quid res sit. Atque sic ex dictis liberum re-
trahitur, an in definitione definitionis addatur Con-
tinetur, an non.

N^o potest ex dictis *sup. c. 1. in Comm. b. 5. & Can. 12.*
de us capis.

IV. De Desirito.

Res quæ definitione explicatur vocatur definitum. Ideoque definitum dicitur relatiue ad definitionem, sicut causam ad causam, subiectum ad adjunctum. Veluti Homo est animal rationale. Sic definitio est, animal rationale, Definitum est, homo. Dialectica est ars bene differendi hic Dialectica est ipsum definitum. Ars bene differendi est definitio. Hic inquirendum est quænam essent esse definita, hoc est, quæ res possint definirî.

V. 944:

V. Quenam res definiatur quæ non?

26

Quid defini
ri possit?Quæ defini
ri non pos
sint?

In primis constat ex Arist. 9. Met. c. 6. Non om
nium rerum querendam esse definitionem. Ut a
summatim pateat, quæ res definiatur quæ nō
soleant dici communiter à Philosophis. 1. Quicquid
definitur, debet esse per se in aliquo predicamento. 2.
iam specialius debet esse in prædicamento substantiæ. 3.
in prædicamento substantiæ debet esse species. Ex hoc
primo excluduntur ea, quæ in prædicamentis sunt
per reductionem. Ergo per se esse non possunt de
finiri privationes, Bateria per accidens, Bateria incom
pleta, ambigua, Concreta accidentium & quæ sunt
alia. Per secundum excluduntur accidentia, de quibus
ista defini non possunt. Per tertium excluduntur
genera generalissima, tum etiam individua. Num
enim horum species est. Et sic Damasc. in Dial. c.
in fine ait: Solas substantias & species defini. H
ergo res pertractanda est.

I. An sola substantia possint defini?

27

Affirmativa est Damasceni in Dial. c. 8. & Arist.
reles idem docet 7. Met. c. 5. δὲ τὸν οὐ λόγος τῆς οὐ
ἐστὶν οὐ λόγος. Manifestum quod solius substantia sit
finitio. Franciscus Patricius huic doctrinæ contr.
us est tom. 2. Perip. discuss. l. 4. in init. Omne Bns, si
quocumq; prædicamento sit, inquit, definitione
plicatur. Ostendunt id loci, temporis, motus & a
orum definitiones apud Arist. Quare quicquid
aristoteli definitione expeditur, solus est. pro eis
non pro substantia, sicut grex Peripateticorum L
tini nominis arbitrati sunt, cum dicunt, defini
ones solùm esse substantiarum, & non accidentium
contra Aristotelem. Hac ille.

28

Sunt autem hæc in re tria dicenda, 1. Per
Aristotelem non intellexit essentiam, sed substantiam. 2.
eoque omnino censuit, definitiones non esse acci
dentia.

nam quæ non?

9. Met. c. 6. Non omni

estationem. Ut a-

tionatur quæ nō t-

obolis. 1. Quinq-

ueredi: ameno 2.

antio: ita: stant a. 3.

et sic Species. Ex ho-

medicamentis su-

Non possunt de-

cedere. Entia iaco-

ndentium & quæ su-

ut accidens, ut n-

um excluduntur rē-

individa. Nul-

Damasc. in Dia. 11.

Species definitur. H-

posuit definiri?

in Dial. 8. & Arist.

hæc, de ueritatē sci-

solus substantia sit a-

ic doctrinæ contr. ar-

inis. Omne Bns, su-

inquit, definitione c-

et poris, motus & al-

t. Quare quicquid a-

t. & non est pro elscē-

Peripateticorum L-

um dicunt, definitio-

& non accidentium

dicenda, 1. Per 11.

ms, sed substantiam 11.

ctiones non esse acci-

dentium

entium. Apertè enim Aristoteles comparat, lib. 7. det. c. 4 & 5. Substantiam & accidens, sicut quemadmodum isti maximè propriè convenit esse, ita etiam eidem maximè propriè convenit definitio. Quomodo, inquit, ipsum EST inest quidem omnibus, non tamen similiter, sed huic quidem primò, illis verò consequenter. Ita & quod quid (intelligit definitionem) simpliciter est substantia, ceteris verò quomodammodo. Etenim interrogare etiam possumus, quid sit naturale: Et postea: Ipsum quod quid erat esse, inerat prius quidem & simpliciter substantiæ, deinde ceteris, si- cut & ipsum quod est, non simpliciter quid erat esse, sed quid qualitati aut quantitati erit esse.

II. Accidentium non sunt perfecta definitiones. Ita atet, primò per rationem Aristotelis. Accidentia habent esse imperfecto modo, E. & d. fin. tionem. definitio enim indicat esse rei. E. proportionatur tiam ad esse. 2. si datur perfecta definitio accidentium, tunc erit procul dubio illa, per quam declaratur ejus essentia. At hæc non est absolute perfecta. Nam essentia accidentis est inhærentia. Inhærentia autem non potest nominari sine appositione ejus, in quo sit inhærentia, quod quidem est subiectum. Subiectum autem non est essentialiale suo adjuncto. E. definitio illa, in qua ponitur subiectū, non potest esse absolute perfecta. Nam perfecta definitio non est, nisi quæ est purissimè ex iis, quæ sunt essentialia à priori. 3. Illa est perfectissima accidentis definitio, quæ satisfacit ad quæstionem quid sit illud accidens. Hæc autem est illa, quæ fit accidentis illius genere, subiecto & causa externa. Veluti si definiatur Eclipsis Lunaris, quod sit privatio luminis in luna ob terræ interpositionem: ut si definiatur tonitru, quod sit sonus in nubibus, propter extinctionem ignis, si modò hæc sit causa illius, vide Zabarl. 4. de Method. c. 14. Atq; hæc perfectissi-

29

Yy

fectissi-

fectissima definitio accidentis, est tamen absoluta imperfecta, quia fit per non essentialia hoc est, causam externam & subiectum, & remotis his non inquitur definitio talis, quæ satis facit quæ re de quidditate Accidentis. ut docet Zabarel. d. lo.

III. *Sola substantia definitur* Hoc sequitur prioribus, & ex his satis confirmatum relinquitur. Intelligendum autem est de definitionibus absolutissimis & accuratissimis. Nam descriptiones, quæ in suo genere possint dici perfectæ definitiones accidentibus non arguantur. Neque contrarium confitentur definitiones loci, temporis, & motus inductæ à Platone. Singula enim illa ab Aristotele definitur mentione alicujus extrinseci ut apparet intuenti eas definitiones. Extrinseca autem impurant definitiones.

An Sola species definiatur?

Affirmativa est Damasceni in Dial. c. 5. Et idem habet Arist. 7. Met. c. 4. Non erit inquit, ulli eorum quæ non sunt species generis, quod quid erat esse sed his solis.

Dico ergo primum: *Genera generalissima non possunt defini* Pater. Nam omnis definitio constat genere & differentia. At genera generalissima non habent genera. Propterea enim generalissima dicuntur quia sunt supra omnia genera alia. Atque hinc in proportionem sequitur quia & differentia & genera optimè assignari possunt in speciebus ultimis, idcirco has maxime propriè defini. Vid. Zabarel. post. d. 12. c. 72. Non possunt igitur accuratè defini Transcendentia, item nec substantia vel accidentia vel alia summa genera predicamentalia. Hæc enim sunt primum diversa. Idedque nullius generis species sunt, sed sunt generalissima.

Obiecta: Substantia definitur, quod sit Ens per substantias Accidentis quod sit ens in hæreas in aliis

Argo

z, quod sit Ens per
ens inherens in alio
Arg

1. *oppositum aliqui Doctores existimant, omnino posse singulare perf. & defini, inter quos est Antonius Andreas 8 Met. q. 7. Potest autē ista sententia speciosè probari. 1. In individuis datur conceptus communis, eo ipso, quia prædicatur communiter de individuis nomen superioris speciei. Datur etiam differentia, indiv. dualis scilicet. E. individua habent essentielles condiciones definitio-*

Yy   **2.**   **his.**

34
Singularis
non posse
definiri.

35
Posse def
niri.

avelli, quidem 7. Metaphysicam differentiam, quod conclusum est in *Introduc.*
differentiam individui, *log. e. 2. in Comment. n. 43 seqq.* Vel loquimur de sin-
gulari creato, & tunc definiti non potest propter e-
ssentiam mutabilitatem. Proceditque tunc discursus A-
ristotelis ante recensitus. Neque enim comprehen-
ditur ex entitate sui, sed ex accidenti individui
accidentis individui, quibus probatur singularia defini posse.

Ad primum de differentia individuali differenter
respondendum est, remota prius sententiâ Javelli *Solvuntur*
antea confutata. Ac primum in Deo ista differen- *argumenta,*
a individualis proprie dari non potest. Nam de *quibus pro-*
batione differentie est, ut neque de ea genus neque *batur singu-*
species, cujus est differentia prædicitur, ut Aristot. *laris defini-*
docet 6. *Top. 6.* Quemadmodum ratio, quæ
est differentia specifica hominis, dici potest nec ho-
mo nec animal. At quicquid est in Deo, hoc est
Deus ipse. Et nihil est in Deo, quod habeat rationem

differentie. Indeque Deus non differens, sed diver-
sus ab aliis dicitur, quia seipso distinguitur ab aliis
non per aliquid sui habet differentiam. Deinde
a aliis individuis, & maxime deus superaddita ali-
qua differentia individualis, tamen a nobis cognos-
ci non potest, vel nominari sub proprio nomine.
Neque potest circumscribi per affectiones aut o-
perationes. Nulla enim affectio vel operatio in ul-
lo individuo ejusdem speciei est, quæ non sit vel ef-
ficetur in alio individuo ejusdem speciei, ut cuius
notum est.

Ad secundum resp. de nullo singulari esse scienti-
am, solum excipiendo Deum. Neque enim Sol &
Luna, aliaque singularia sunt, ut disputavi in *Introd.* Deus est ali-
quid simpliciter. Quod autem hoc singulare quid scibile,
(Deus) sit aliquid scibile, & non definibile, ejus non defini-
bilis. Discrimen sumitur ex eo, quod ut aliquid definibi-

39

40

41

le sit, requiritur ut sit compositum. Ut autem scibile, id non requiritur.

Inqum: ut aliquid sit scibile, etiam requiri, ut compositum, quia quod est scibile debet habere sectiones, sed etiam affectio cum subiecto fecit compositionem. **Respondet.** Omne quidem subiectum scibile debet habere affectiones, sed tamen ille sectiones non sunt necessario accidentia prædicta mentalia, sed possunt affectiones scibiles identificari cum subiecto, ut patet de affectionibus etis, quæ ab Ente realiter non differunt, nec cum Ente compositionem faciunt. Idque evidenter patet. Nam Ens in transcendenti sua significatione sumptum, in qua habet affectiones, adhuc dicitur per simplex & compositum. E. signum est ens ut sic non esse compositum. Omne enim superius præcinit à differentis per quas dividitur. Propter iterum signum est, affectiones non fecit compositionem in Ente. Adeoque non omnes affectiones facere compositionem. Ex quibus satis apparet diversitas scibilis & definibilis in ratione compositionis. Quod autem Aristoteles comparat scibile etiam cum definitione, id fit secundum mutabilitatem. Quod enim propter mutabilitatem non est scibile, id propter hoc ipsum etiam non est definibile & vicissim.

Ad tertii argumenti priorem partem, in qua Aristoteles asserit, *facilius esse definire singulare quam universale.* R. Singulare ibi non esse idem quod individuum, sed singulare ibi sumi pro minus universale, quomodo eas vox sumitur, cum dicimus: *inductio nem furi à singularibus.* Neque enim omnis inductio est individuum ad inferendam speciem, sed aliquando inductio est inductio specierum ad inferendum genus. E. sensus est in dicto Aristotelico, quod facilius definiatur minus universale, quam magis un-

versale, ut commu-
niter dicitur. Zab.
Apostolus possit
definire aliquid
primum. Resp. Si
definire dicitur signa-
re, in quo conveni-
tibus substantiis
hoc, sed idem est
hoc, in particula-
ris, aut personis,
igitur hoc levi-
ter definibile esse.
Quod significat
videtur definiti
re, requiritur
inacinitio propo-
V. De
Partes definiti-
que hæc correspo-
ndit. Maior enim
autem, idem hæc
ratione. Confer Sa-
utroque pars æ-
species cum spe-
speciem defini-
claudit esse gene-
non signa-
definitur. Ut aq-
veluti potentia
rentia autem, si
Tauri. Cas. Ali-
Sunt autem
in definitione
quæ ut sic gene-

sum. Ut autem per se, ut communiter dicitur, exponunt Vide Perer. 3. Phisic. xi. 13. Zabax. 2. post. ad c. 82. p. 1217. alioq. Ad partem posteriorem quâ dicebatur Aristotelem definisse aliquid singulare, hoc est, substantiam primam. Resp. Seimonem nunc non esse de singulari in actu signato, h. e. de communi aliquo nominis, in quo conveniunt singularia plura, quale quid est substantia prima. Hoc aliquid, persona, suppositum, &c. sed solum est sermo de singulari in actu exercitio, h. e. in particulari de hac vel ista substantia prima, aut persona, aut supposito, veluti Petro, Pauloque evidenter. Igitur hoc sensu singulare sumptum negavimus definibile esse.

Quod si igitur nec genera generalissima, nec individua definiri possunt, prout singula probata sunt, relinquatur solas species definibiles esse, quod erat initio propositum.

V. De partibus definitionis.

Partes definitionis sunt genus & differentia. Atque hæc correspondent partibus definiti, ut Aristot. 7. Met. c. 10. h. e. quia definitio istarum partes conveniunt, id est hæc partes etiam exprimuntur in definitione. Confer Scalig. exerc. 307. f. 22. p. 964. Est autem utraque pars necessaria. Nam in genere convenit species cum specie. E. illud adæquatæ non potest speciem definire. Differentia autem speciem non includit esse generale. Unde si illa sola poneretur, non significaretur per definitionem tota entitas definiti. Ut aq. igitur pars requiritur, ut genus sit veluti potentia, aut materia & subiectum: Differentia autem, sit veluti actus & forma in ea. Vide Taurall. Cas. Alp. p. 78. 31.

Sunt autem hic aliqua notanda. 1. Si aliquando in definitione ponantur materia & forma aliæ, quæ ut sit genus & differentia non sunt, tamē ea ibi ponit,

44.

45

Conclusio
præcipalis
questionis.

46

Solū genus
cur non possit
definire.
Cur sola differentia
ferentia non
possit.

47

poni, tanquam genus & differentiam. Veluti cum corpus definitur substantia ex materia & forma constans, item homo quod sit animal corpore organico & animato rationali præditum.

48

1. Genus & differentiam, quando de definitione in genere (atque adeo quando etiam definitio sub descriptionem comprehendit) sermo est, latè accipi, ut genus sit quaecumque; superius, quod *ovavipia* prædicatur, quale quid est etiam ens ad substantiam & accidens & Deum, quod aliàs revera & in ratione genus non est. Et sic etiam differentia dicitur omne id, quod concipitur ut contrahens in differentiam aliquam superioris. Et sic differentie sunt operationes, affectiones specificæ, aliæque quæ aliàs legitime differentie non sunt, ut judicari potest ex Canonibus de differentia *ex cap. 28. & 109. seqq.*

Comment.

Hic quaeritur 1.

An omnis definitio habeat genus?

49

Dubium hoc est propter genus generalissimum. Hoc enim videtur posse defini, & tamen genus non habet. Sed de hoc dictum *sup. in Comment. hujus cap.*

50

Supra quæ nunc notandum est: Genus proportionari definitioni. Unde definitio perfecta genus perfectum & accuratum habebit. At definitio imperfecta contenta esse potest genere qualicumque ut insinuavi in prioribus.

51

Præterea notandum est: Bonos autores aliquando genera in definitionibus non exprimere sed subintelligere. Id fieri potest modis duobus. 1. Cum proximè præcesserit aliqua divisio, ex qua sumitur genus. Veluti si post divisionem scientiarum in Physicam, Metaphysicam & Mathematicam definiatur Phy-

si-
a

entiam. Veluti cum
ex materia & forma
animal corpore con
stitutum.
modo de definitione
tum definitio sub
limo est, latè acci
pias quod *ovantibus*
mens ad substanti
as revera & in ri
differentia dicitur
prehens indifferen
tialiter sunt o
alioque quæ aliàs
quidam potest ex
ad 109 seqq.

quod sit de rebus naturalibus, tum ex priori
sione facile intelligitur genus ejus *scientia*. 2.
è contingit ut voces quæ significant differen
seclaso genere, ambiguae sint, possintque aliis
rebus attribui, quod tamen ita non fit, ge
e appposito. Igitur si secus sit, ut differentiam
nificantes voces, non significant aliud quàm quod
d omisum genus habet, tùm posita differentia
uat genus, cò quòd ipsa esse non potest nisi in
genere. Veluti linea est, quæ habet longitudi
na. Hic subintelligitur genus, quod est *magnitudo*.
Et satis insinuat per appositam differentiam,
m habere longitudinem nihil potest, quod non
magnitudo.

2. An omnis definitio constet partibus
pluribus?

at genus?
us generalissimum.
i, & tamen genus
p in *Comment. hu.*

st: Genus propor
tio perfecta genus
t. Ar. definitio im
cere qualicumque

autores aliquan
xprimere sed sub
is duobus. Cum
ex qua sumitur
cientiarum in Phy
a definitur Phy
sica

Affirmativa sumitur ex Arist. 7. Met. c. 10. Ibi de
tionem definit orationem. A oratio est aliquid
plexum ut patet ex lib. de interp. c. 4. §. 1. ubi ora
dicitur cujus partes significant separatim. Et
firmatur, quod omnis definitio debet declara
quidditatem rei. Quidditas autem est essentia
prehensa sub pluribus vocibus per Zabar. l. 3. de
hod. c. 13. Unde sequitur 3. si definitio posset ab
ri una voce, quod cum nihil differret à definitio
etiam à transumptione, quæ explicat unū no
n per nomen aliud. Veluti dicens est honestum.
ad Arist. 2. Top. c. 4. Vide sup. c. 26. in fine. Confer
rez ad 7. Met. c. 10. q. 1.

Propter hæc etiam questio proposita est affir.
nda, loquendo de definitionibus perfectis.
Sed obijci possunt hæc definitiones; *in domo est in adu*
1. Ioh. 3. *ἐπεὶ οὐκ ἐστὶν ἀνορεσία*. Ibi enim voluptas
nitur una voce *ἀδονίας* hic verò peccatum de.

Yy 5 finitur

33
Cōcluditur
affirmatum
questionis.

54
Objectiones.

finitur una voce ἀνομιᾶς. Hic vero peccatum d-
nitar una voce ἀνομιᾶς. Respondendum igitur est,
has definitiones non esse logicè perfectas, vel
minores, ἀνομιᾶ & ἀνομίας revera esse geminos, p-
pter particulam περιτλήσει. ἡ δὲ ἐστὶν ἀνομιᾶ. hoc
ἐπεὶ τὸς λόγους carentia iustitiæ. Ἀνομιᾶ ἐστὶν ἀνο-
hoc est, ἐπεὶ τὸς ἀνομιᾶς sive carentia regularitatis
vel repugnantia à lege. Quamquam de defini-
tione ἡ δὲ ὅς faciliè apparet eam imperfectam esse. Per-
tium enim non debet definiti per privationem
cui ibi fit.

V I. De Definitione Perfecta & Im-
perfecta.

Hanc rem antequam explicem, inquirend-
prius est.

1. An hac distributio sit sufficiens?

Videtur quod non. Nam secundum Damasc-
Dial. c. 8. datur triplex genus definitionis, nem-
definitio, descriptio & descriptiva definitio. Ex
definitio perfecta absolute vocatur definitio; U-
scriptio a. est definitio imperfecta. Altera est ex
traque mixta. Ideoque Damascenus eam definit, qu-
fit mixta ex substantialibus & accidentalibus. Qu-
lis est: Homo est animal rationale quod recte
cedit, latos habens ungues.

Nunc ite dicendum est: Esse triplicem varie-
tatem definiendi. Ig. totaliter definitiones fiunt
puriis essentialibus; aliter fiunt per differentiam ac-
cidentalium solum. Aliter a. fiunt per differentiam ac-
cidentalium additam essentiali. Et he triplicem de-
finitionem rectè assignavit Damascenus. Qua-
nus tamen omne genus definiendi redigimus
perfectum & imperfectum, sic duplex solum est
definitio. Nam perfectum & imperfectum opponit-
tur hac media. Sed tunc incipit Quæstio,

An definitiones
ad perfe-

ita facit P. scator
ocient. i. contriv. L.

Qui tamen, ut al-
tus in libro de Trop-

las p. optinet un-
s, quam adjiciunt

commune, quale
imal rationale, va-

Rationes pro hac
sunt rei perfectæ. on-

ut sit abundans
ationibus non po-

tera perfectæ non
dicat perfectas d-

on a qua si. ac ass-

Arguunt ex voce
perfectum aut u-

causis naturam re-
forma comprehen-

averhim essentia
dizicantur. Non

N hilominus d-
ille dici posse imper-

onandum est, qu-
us substantiæ. ut

definitionibus sub-
stantiam ad

absolute imperfect-
guntur sumatur ex-

rationale, inceden-
tarum dico imper-

onem, quia ab-
rect, quod debe-

*An definitiones descriptivae referri debeant
ad perfectas definitiones?*

erred peccatum d
undum igitur est,
gic perfectas, vel
esse gem nos, p
in aduina hoc
Apuia igitur inop
tarent a regularita
quam de definitio
perfectam esse. Po
per privationem

perfecta & im-

icem, inquirendu

fit sufficiens?

secundum Damasc.
definitionis, nem
itiva definitio. Ex
locatur definitio; B
f. Et. Altera est ex
us eam definitio, qu
& accidentalibus. Qu
tionale quod recte

Esse triplicem varie
definitiones sunt
per differentiam ac
ut per differentiam
li. Et huiusmodi
Damascenus. Quat
finiendi redigimus
duplex solum est
perfectam opponi
Quaestio,

ita facis Piscator in annot. ad c. 30. l. 2. Dial. Ram.

plen. l. 1. contrav. Log. c. 25. q. 25. Et l. 2. prob. Leg. qu.

Quia tamen, ut al. as. te. p. sibi ipsi non constat.

in libello de Trop. defn. Can. 9. p. 74. tanquam vi-

las p. optet redundantiam re. j. cit illas definitio-

is, quae adijciunt formae adjunctum p. optium

commune, qualem illam. sic dicit: Homo est

imal rationale, valens incedere erecto corpore.

Rationes pro hac sententia sunt. 1. Accessio non

lit rei perfectionem, nec f. cit ut imperfecta sit,

ut sit abundans. *in epe. l. 2. in accidentium de*

itionibus non potest omitti causa efficiens, quia

nequa perfectio non agnoscuntur. Et sic Zabarella

dicat perfectas definitiones nutritionis & accre-

tionis quae fi. nt assumptis efficientibus & finibus.

Arguunt ex voce imperfecti. Quomodo, ajunt,

imperfectum aut non essentialiale sit, quod constat

causis naturam rei constituentibus, quae genere

forma comprehenduntur, quod constat partib.

inversim essentialiam definiti significantibus, cum

adijciuntur. Non essentialia?

Nihilominus dicendum est: Tales definitiones

esse dici posse imperfectas. Hoc ut declaratur sup.

ponendum est, quod definitio principaliter sit so-

lus substantiae, ut supra conclusum est. Unde si in

definitionibus substantiarum, imperfectionis sit

additamentum ad partes essentialiales, iudicabatur

soluere imperfectionis esse, illud additamentum.

igitur sumatur exemplum hoc: Homo est animal

rationale, incedens erecto corpore. Hoc addita-

mentum dico imperfectam facere hominis defini-

onem, quia abducit a perfectione definitionis,

ut est, quod debeat esse oratio brevissima, adeoq;

quae ni-

58

59

*Aliorum ra
sionis.*

60

*Decisio an
soria.*

nihil redundans habere, per Arist. 6 *Top.* Ita patet quod mortale colligitur ex eo, quod homo dicitur animal. Nam omne animal habet parres diffinitivas, & sic contemperat qualitates contrarias, ut quod est ens à primo Ente dependens, quod omne indicant mortalitatem & mutabilitatem. & c. a. possunt addi differentie, quæ imperfectam faciunt definitionem, quia sunt accidentales vel negativæ. Et in summa definitionis perfectio est, ut nō sit ignorantibus naturā, qualia sunt omnia quæ essentialibus superadduntur. Atque hanc sententiam amplectitur Ramus l. 1. *Dial. de defin.* plurimique eius interpretes.

61

Ad 1. Resp. Posse esse accessionem quæ tollat perfectionem. Sic contradictionem includunt alie oppositiones, & tamen tam fortes nō sunt ut contradictionis, et si addant aliquid oppositioni contradictionis. Illud igitur additamentum est minus. Et sic in aliis. Ex prioribus autem paruit: dicere abundantiam, & dicere perfectionem in definitione esse pugnantia.

62

Ad 2. Resp. Nullam accidentis definitionem absolute perfectam esse, ut Arist. docet, 7. *Met.* c. 3. Nihil definitio proportionatur entitati. At entitas imperfecta solum competit accidentibus. Et de definitione. De hoc in superioribus huius capituli satis dictum est. Atque sic quæ perfecta dicitur accidentis definitione, dicitur sic solum *natura* & in genere suo. Cum quæ accidentia soleant à nobis nō aliter apprehendi, quàm in ordine ad substantiam, quia essentia eorum est inherencia, idcirco ille definitiones maxime notificant ipsa, quæ adjungunt subjectum. Et proinde sic perfectiores sunt definitiones accidentium causales, quàm quidditative h. e. quæ definitiones descriptivæ sunt, quàm quæ sunt definitiones per calorem ipsius

nes simpliciter. Perfectionis generis animalis est, cur spiritus facient, coeligendum? Ad rationem patet rationes tales definitionis à multis per bonis definitionibus esse brevissimas ex notioribus natura

De Defi

Porro definitio per hyper genus & definitionem. D. Forcū elliguntur in genere differentie, vel definitionis perfecta est alci & à priori est est esse tribus modis substantia facit rationalis. Si definitionem, ut Compositum forma 3. Si per definitionem ex fundamenti.

De Defi

Definitio imperfecta est, cum res explicata. Id autem per causas extrinsecas. Accretio est motus per calorem ipsius

est. & Top. les per
quod hom. o. a. c.
habet partes diffin
litas contrarias:
pendens, que om
stabilitatem. & c. al
imperfectam facia
entales vel negativ
tio est, ut nō sit
ut omnia quæ esse
ne hanc sententia
de defin. plurimiq

nem quæ tollit pe
nem includunt ali
res nō sunt ut con
oppositioni contr
entum est minuen
nem patuit: dicit
tionem in definitio
tis definitionem al
doet, 7. Met. 5. N
teati. At entitas in
dentibus. B. & defia
que capitis satis di
tur accidentis defi
in genere suo. Cum
p. nō aliter apprehen
am, quia essentia eo
q. definitiones maxi
gunt subiectum. B.
definitiones acciden
terz h. e. ex quæ de
am quæ sunt defini
tione

es simpliciter. Id tamen non dicit Goclenius
Piscator in genere de descriptivis definitionib.
nim si ita est, cur non quævis definitiones de
privas faciunt, cum perfectissimum semper sit
eligendum?

Ad idem patet responsio ex superiorib. dictis.
Impe tales definitiones sunt imperfectæ, quia re
unt à multis perfectionibus, quæ requiruntur
onis definitionibus, veluti quod definitiones
ent esse brevissimæ, non habere redundantia,
ex notioribus naturā. Et quæ sunt alia.

De Definitione perfecta.

Porro definitio perfecta est, quæ explicat quid
sit per genus & differentiam substantialem sive
naturalem. Differentia autem essentialis nomine
colliguntur in genere omnis, quæ vel propriè
differentiæ, vel eorum vim habent. Uade sic
definitio perfecta est, cujus omnes termini sunt in
se & à priori essentialiter definitio. Atque hoc
est esse tribus modis. 1. Si genus & ipsa differen
substantialis faciant definitionem, ut *Homo est*
animal rationale. 2. Si materis & forma faciant defi
nitionem, ut *Corpus est substantia composita ex mate
& forma*. 3. Si partes integrales definiant, ut si
nus definiatur ex eo conjunctione recti, parietum
fundamenti.

De Definitione imperfecta.

Definitio imperfecta, quæ alia descriptio dici
est, cū res explicatur per ea, quæ sunt non es
sentialia. Id autem potest esse variè. 1. Si defini
per causas extrinsecas, ut efficientem & finem,
Accretio est motus corporis viventis, quo ani
per calorem ipsum extēdit, ut ipsum vivens de
bitam

63

64

Tri genera
perfectarum
definitionū.

65

bitam magnitudinem assequatur, atque sic omnes operationes vte exercere possit, apud Zab. de creat. Genet. c. 21. *Qui in tractat periculi de augm. p. 944. comment. phys. 2. Si per effectus Sic Arist. 2. 2. 24. deficit animam, quod sic principio quo vivimus, sentimus & intelligimus. 3. Si per juncta. Sic Elementa singula definiuntur per quod sita. es p. 1mas. apud Arist. 3. de celo. 4. Si per oppositum. Quid modo Horatius videtur definivit, quod sita sit vitium fugere. 5. Si per simile, ut est in definitionibus factis per *avayayia*, ut Deus est circumpositio tenet. Si cuius est centrum sub *ay*, circumferentia nusquam est essentia omnipotens, & infinita sive incumscripta.*

VII. De varietate in definitionibus substantiarum & accidentium.

66

In primis repetendum est, solius substantiarum perfectissimas definitiones ex Arist. 7. *Metaph. de Damasc. in Dial. c. 8* De quo supra satis. Nihil minus suo modo perfectæ sunt definitiones accidentium, in quantum scilicet imitantur definitiones substantiarum quod notificationem essentiali. Nam accidentium definitiones, quæ fiunt ex genere, sive iuncto & causa, ut max videbitur.

67

Igitur definitiones substantiarum suarum (loquendo de definitionibus perfectis) purè ex essentialibus h. e. genere & differentia essentiali, aliisque quæ in se intrinseca sunt, de quibus dictum in prima sessione 8. n. 64.

68

Definitiones accidentium sunt trium generum, per Aristot. 2. post. 2. 10. t. 45. Definitionum accidentium alia est oratio declarans, quid sit. Hac est in accidentium

atur, acque sic omnis demonstrabilis. Alia vero est syllogismus, probans quid sit, sint tria
 differens à demonstratione. Tertia vero est conclusio generum.

Secundum hanc tria genera definitionum declarare possum, 69

1. Quod sit principium definitionis istius generis illi, cui, quæ accidentis de-
 finitio, si per se, et non per quod sit ex genere, subiecto & causa externa, veluti definitio.

2. Quod sit per oppositum, si sit privatio luminis in Luna propter terra-
 metralis interpositionem ad solē. Hic genus est privatio luminis.

3. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

4. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

5. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

6. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

7. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

8. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

9. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

10. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

11. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

12. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

13. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

14. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

15. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

16. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

17. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

18. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

19. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

20. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

21. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

22. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

23. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

24. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

25. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

26. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

27. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

28. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

29. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

30. Quod sit in definitione, si sit interpositio terræ. Sic sonitus est sonus in nube propter
 interpositionem ignis. Genus est sonus. Subiectum est

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

Saliter hoc sentit, quod Eclipsis sit ex interposi-
tione terræ, & tota ex extinctione ignis.

72 Tertia definitio est, quæ comprehendit genus
subjectum. Veluti *contra est sonus in nube. Eclips*
privatio luminis in luminoso. Et hæc definitio vo
cur quiddæativa Quia partes hujus definitionis
spondent partibus quiddæativis in definitionibus
substantiarum. Nam subjectum accidenti est
materia, genus pro forma.

Sed hic quaeritur:

Annon alius modis defini possint ac-
cidentia?

73 Resp. Aristotelem in superioribus generibus
finiendi accidentia, locum esse solum de acci-
denti definitionibus, quas habent in ordine ad
demonstrationem, adeoque in primis vera est sente-
ntia Aristotelis de iis accidentibus, quæ in se
considerantur ut passionem subjectorum, & iis quæ
per principia sua inesse probantur. Cum uero demo-
stratio, ut dictum est, contineat affectionis sub-
jectum & causam, ideo omnis definitio affec-
tionis, quæ ad demonstrationem refertur, vel con-
duciam, quæ non
nec illa omnia; & hæc dicitur perfectissima defini-
tio accidentis, est quæ ea, quæ prius est à nobis
clarata, vel solum continet partem demonstrati-
onis. Si hoc; Tum vel continet causam affectionis,
sic est prius recessita accidentis definitio causalis
Vel continet subjectum affectionis. Et sic est prius
recessita definitio accidentis quiddæativa. Et
ex præsentem modo loquendi de accidentibus,
quæ non considerantur ut alterius hærentia, nec
tam auctore accidentis, quam substantiæ sunt. Vi-
Zabar. 4 de Mech. c. 13. in initio.

74 Ex quibus relinquitur: esse etiam alios modos
definiendi ea, quæ accidentia, & non substantia
sua

Ita *Quantitas* definitur accidens extendens
 substantiam. *Habitus* definiuntur per actus, ut iusti-
 tia est virtus sua cumque tribuenda. *Potentia* defini-
 tur itidem per actus & objecta. Sic virtus est, quo
 apprehendit colorem. *Disciplina* defini-
 tur finibus & objectis, ut Logica est a differencia
 Physica est scientia de corporibus naturalibus.
Plata definiuntur per respectum ad correlatum,
 dominus est persona habens servum. *Actiones* de-
 finiuntur per fluxum aut dependentiam ab agente;
 Calor est *compositio* vel actus ejus quod ca-
 facit. Et sic deinceps.

VIII. De viis inveniendi definitionem.

Duplex via solet esse investigandi definitionem;
 unam alteram Plato in *Sophista*, alteram Aristoteles
 in *1. 2. cap.* tradidit. Prima vocatur *divisiva*, altera
compositiva.

De via divisiva.

Igitur via *divisiva* est, cum sumamus aliquod rei
 genus, juxta rei, quam definire volumus & *Via divisiva*
 quod tam diu dividimus, donec offendamus diffin-
 itiam, quae non pateat extra rem, quam definire
 volumus. Hoc enim facto colligimus, nos habere
 definitionem specificam nostri definiti, genusque
 quod supra illam speciem est proximè, esse verum
 genus. Ergo volo definire hominem. Sumatur igitur
 genus aliquod remotum hominis quod hominis
 definitioni convenit. Illud est *substantia*. Hæc sub-
 stantia est corporea vel incorporea. Quia autem homo non
 est incorporeus, sed aliquod incorporeum, idcirco incorporeum di-
 scimus. Porro corpus est vel simplex vel
 compositum. Hic homini non convenit esse simplex, er-
 go assumo alteram speciem quæ comprehendat
 corpus. Porro corpus est vel perfectum vel imper-
 fectum.

fectū mistum. Imperfectū est mistum homini nō con-
venit. Ergo id dimitto, & assumo *perfectū mistū*. Por-
rō perfectū est mistum est vel inanimatum vel anim-
tū. Illud homini non convenit. Ergo id dimitto,
assumo *animatū*. Animatum est planta vel anim-
Hic homo planta nō est. Ergo assumo *animal*. Hoc
animal est rationale vel irrationale. Hic homo
est aliquid irrationale. E. id dimitto, & assumo
rationale. Invenio a rationale esse, cōven. res soli ho-
mini. Ergo iudico, rationale esse specificam homi-
nis differentiam, ideoq; id quod proximē divisum
per rationale & irrationale, esse proximum homin-
genus. Atq; sic habes genus & differentiam homi-
nis, hoc est, integram definitionem hominis.

77

Observatio
nes ad viam
divisivam.

Ceterū Arist. d. l. 2. post c. 12. 78. & seqq. aliqua
pcepta ponit in hac via definiendi, quā altās parti-
utiles, partim inutiles dicit. 1. *Ut sales divisiones*
quas vivamus de positiones sint essentiales. Neq; n. p-
extranea & accidentalia fieri debēt definitiones.
Ut partes quae colliguntur ex variis divisionib; sumantur
in legitimo ordine, ut scilicet quod quoddam pradicatum cōm-
munis est ad definiendum; eo priori loco sumatur & ponat
in definitione. Veluti ex superiorib; divisionibus su-
stantiz, ita coordinari debent pradicata homin-
Homo est substantia, corporea mixta perfectē, animat-
animal, habens rationem. Atq; tum ad definiendu
retineatur, quā ultimō assumpta sunt ex divisioni-
bus, ut ibi sunt, habere rationem & esse animal. Nam
hæc includunt omnia quæ pr. ora sunt.

78

Et præterea, notandū est: eam divisiones generis
unt modō per d.fferētius modō per species, ad quib; pro
genia definitionis modō species in d.fferētias modō d.ffer-
rentia in species mutāda sunt. Neq; n. cōgruit, ut cū
differentia assignāda est, assignetur ea sub nomi-
speciei. Neq; rursus cōgruit, cū genus assigna-
dum est, ut id fiat sub nomine generis differentiat
Vcl

um homini ad con-
 siderandum vel animi
 Ergo id dimitto, &
 si planta vel anima
 animal. Homo
 niale. Hic homo
 ditto, & assumo
 de, & veni resolu
 si, speciem homi
 nionem divisione
 proximum homi
 differentiam homi
 nem hominis.

7. 8. §. 9. §. 10. §. 11. §. 12. §. 13. §. 14. §. 15. §. 16. §. 17. §. 18. §. 19. §. 20. §. 21. §. 22. §. 23. §. 24. §. 25. §. 26. §. 27. §. 28. §. 29. §. 30. §. 31. §. 32. §. 33. §. 34. §. 35. §. 36. §. 37. §. 38. §. 39. §. 40. §. 41. §. 42. §. 43. §. 44. §. 45. §. 46. §. 47. §. 48. §. 49. §. 50. §. 51. §. 52. §. 53. §. 54. §. 55. §. 56. §. 57. §. 58. §. 59. §. 60. §. 61. §. 62. §. 63. §. 64. §. 65. §. 66. §. 67. §. 68. §. 69. §. 70. §. 71. §. 72. §. 73. §. 74. §. 75. §. 76. §. 77. §. 78. §. 79. §. 80. §. 81. §. 82. §. 83. §. 84. §. 85. §. 86. §. 87. §. 88. §. 89. §. 90. §. 91. §. 92. §. 93. §. 94. §. 95. §. 96. §. 97. §. 98. §. 99. §. 100.

Porro usus hujus viae non est, ut per eam probe-

re definitio. Neq; n. divisio ut sic, habet vim illa-

viam, vel probandi, ut Arist. ipse docet 1. prior. c. 32.

2. post. c. 4. §. 12. & prolixè Zabar. l. 3. de Meth. c. 6.

§. 9. Menlor. ad 1. prior. c. 32. Inde q; Methodus com-

positiva Aristoteli Methodo divisivæ proponitur.

ta n. simul habet quandam vim probandi, & im-

plicat rationem syllogisticam.

Nihilominus hæc via divisiva duplicè habet u-

tilitatem in definiendo, ut tradit Arist. 2. post. l. 74. 75.

igitur primum ex ea fit, ut legitimè coordinentur

partes definitionis, nempe, ut priori loco ponatur

genus quâ differentia, ut patet cū illud prius offen-

datur quam differentia. 2. Utræque in quid prædi-

catur & essentialia sunt definito, cognoscantur o-

mnia nulla præmissio, sicut ex super. ori. via divisi-

ve, ex qua colligebatur definitio hominis apparer,

numerari omnia quidditativa prædicata hominis,

De viâ Compositiva.

Via compositiva est, quando ex aggregatione

predicatorum essentialium, quæ definito compe-

Vel

79

Via divisi-

va nō potest

probare defi-

nitiones,

80

Via divisi-

va nō potest

probare defi-

nitiones,

anc Aristoteles ut in omnia. Atq; tum via divisiva monstrat, quænam
igitur sic vel de hominis prædicata sint, quæ ejus definitione con-
tineantur, quæ proximè sunt, nempe quæ in divisione cõmunissimi præ-
dicati quod h. c. est substantia ultima repertiuntur.
Atq; tum quæ adhuc in prædicato includunt omnia præterea. Talia autem
sunt animal & rationale.

Si autem definienda sit species subalterna, eodem
modo procedendum est. Nam cum consideratur
omnes species inferiores, quodq; de iis seorsum &
de omnib. prædicatur, hæc rejicitur ex defini-

tionis specie. Quod autem cõmuni essent aliter
prædicatur de omnib. illius generis speciebus, id
cessariò omne cõtinetur in definitione talis ge-
neris. Ergo volo animal definire. Hic intueor spe-

ciem animalis, nempe homines, aves, pisces, animalia
terrestria, insecta & si quæ alia sub animali conti-
nentur. Hic in homine invenio rationalitatẽ, quæ
non convenit aliis animalibus. In ave invenio esse

volabile, hoc non convenit aliis animalibus. In pi-
scibus invenio naturalem vim natandi, hæc simili-
tudinem esse melius non est in animalibus. In animalibus terre-

stribus in hoc quidem invenio vim latandi, in a-
liis invenio vim hinniendi, in alio vim rugiendi, hæc non
conveniunt in aliis animalibus, & sic deinceps; Ergo

horum neutrum potest facere definitionem ani-
malis. Nam quæ in definitione animalis conti-
nentur, debent omnibus ejus speciebus compe-

tere. Invenio autem in omnib. his esse substantia-
lem esse corporeum, esse mixtum, esse animatum, esse
sensitivum. Ergo hæc omnia oportet ut sint essen-

tialia animali. Proinde ex his faciendæ est definitio
animalis. Quænam autem attributa hic sumenda sint,
tum via divisiva monstrat, in quantum ipsa præ-

dicat ibi ordinem partium definitionis, quomodo
specie infimâ dictum est.
Atq; ex his apparet: ad definiendum nec satis esse
viam

85

Species sub-
alterna defini-
tio quomodo
colligatur
via com-
positiva.

84

In definiendo

*conjugen-
dam esse
viam divi-
sivam & co-
positivam.*

viam compositivam Aristotelis, quia hæc sine or-
dine congregat prædicata essentialia, neque ex-
apparet, quænam prædicata adsumenda sint ad di-
finiendum cum aliis non oporteat omnino quiddam
ratiua prædicata adsumere: Nec etiam satis esse vi-
am divisivam Piaton s. Nam hæc non implicat vi-
illativam ex qua si queratur, hanc vel istam speciem
aut differentiam dimittere, & alia accipienda
esse, Atque adeo ex ista utramque viam in definiendo
conjugendam esse, ut & divisiva via, habeatur or-
do partium: ex compositiva a. via, habeatur neces-
sitas illationis. Fundata n. illa est in vi quadam
inductionis, ut ex dictis patet. Quia plura hæc de-
cupit, legat Interpp. Arist. ad l. 1. prior. c. 32. ad 2. po-
st. 23. & 69. 70. seqq.

CANONES.

85 Canones de definitione alii sunt quasi specul-
tivi, alii a. sunt magis practici Rursum alii loquuntur
de definito, quasi ut illud esse debeat, aut quomodo
de pro ejus diversitate varientur definitiones, alii
loquuntur de genere definiti, alii de differentiis. A
de his conjunctim. Atque sic hinc qualiscunque ordo
horum Canonum sumi possit, quod tamen aliis
ciendum relinquo. Hoc in genere observe: Canon
hos ut plurimum loqui de definitionibus perfectis.
Hæc in primis dignæ sunt de quibus solliciti sumus.

- 86
1. Quicquid definitur debet esse Ens Loquitur de definitione perfecta Et sumitur axiomæ ex 2. post. c. 7.
  2. Quod non est, nemo novit quid sit, sed solum quod significet nomen, ut quid significet hircoceruus. Adde seqq. Et patet veritas, quod partes definitionis essentialis significant, nempe & genus & differentiam. At essentialia non conveniunt nisi enti. Non enim tantum descriptiones dari possunt, velut privationis & negationis entium fictorum & sic deinceps.
  2. Quicquid definitur est compositum. Ita patet. Nam

minis definitio finit
ut termini cor po
orelli definiti per
implicissimum, ex
1. Quicquid definitur
est a. g. est q. laus
4. Quicquid definitur
est a. g. est q. laus
1. Arist. ex Damasco
pp. 2. n. 29. 30.
5. Quod non est
essentia. Ita appar
radicamento, id
ut species. At quo
inter partibus de
finitum possunt.
1. Hæc, quæ sunt
inter. Cum enim h
non habet essen
tiam habent defin
tionem proportionem
2. Rursum sunt
mundus, Respubl
a. singularum per se
At una definitio d
proinde non co
am tradit Arist.
trum quid signi
3. Ens in se ipso
pio quia infinitu
cæret termino car
pendens est, ne po
4. Rursum sunt
partes essential
habent differenti
aitur per differen
definiatur nisi p

is, quia hoc sine
entia, neque ex
sumenda sunt ad
est omni a quid
etiam satis esse
non implicat vi
no rei istam speciem
aliam accipiendam
quam in defini
visura via, habeat
a via, habeatur ne
la est in vi quadam
Quia plura hac de
prior. 6. 32. ad 2. pos

B. S.
sunt quasi specu
Rursum alio lo
debeat, aut quom
ur definitiones, al
aliter differetia. Al
qualisunque ord
quod tamen alius f
e observo: Canon
sitionib. perfecti
quibus solent sumi
Eius Loquor de des
xioma ex 2. post. c. 7.
quid sit, sed solū
n. sicut hircus cervi
uod partes d. finitio
geus & differentia
pri. Non entium te
re, velur privatione
am & sic deinceps.
sum. Ita patet. Na
oma

omnis definitio sit per genus & differentiam. At hi
ar termini componentes. Et proinde Deus non
potest definiri perfectâ definitione, quia est ens
simplicissimum, ex pers generis & differentiae.

3. Quicquid definitur id est species. Sumitur ex Arist.
Met. c. 5. estq; satis expolitum supra, num. 31.

4. Quicquid definitur, id est, substantia. Axioma
Arist. & Damalceai, estq; utidem satis expolitum
supra, n. 29. 30.

5. Quod non est per se in predicamento, id non potest
definiri. Ita apparet. Nam quod per se non est in
predicamento, id hinc cognoscitur non esse genus
ut species. At quod tale non est non potest defini
ri, ut ex partibus definitionis apparet. Atq; sic defi
niri non possunt.

1. Ea, quæ sunt entia rationis aut negationes. Et
patet. Cum enim hæc verè non sint entia etiam, ve
a non habet essentiam, & proinde nec verè & per
fectè habent definitiones. Hæc enim omnia ha
bent proportionem.

2. Ea quæ sunt entia per accidens, qualia sunt
mundus, Respublica, Philosophia. Hæc ret Horum
a, singulæ per se & propriè non est ens, sed entia,
At una definitio debet significare unam essentiam,
& proinde non convenit nisi uni enti, & nomina
am tradit Arist. 2. post. c. 7. §. 2. quod definitio d. be
it unum quid significare.

3. Ens infinitum. De hoc patet. Nam infinitum, hoc
pio quia infinitum est, est independens, atq; aded
carer termino entitatis. At quicquid definitur id de
pendens est, nō pōt à partib. sc à priori definitibus.

4. Ea quæ sunt entia incompleta, h. e. differentia cur non per
partes essentielles. Et patet. Nam differentia non fecit defini
tione habent differentiam. At quicquid definitur, defi
nitur per differentiam. Partes autem essentielles nō
definiuntur nisi per respectum ad totum essentiale, sententia

88

89

90

Quæ non pos
sint defini
1. Entia ra
tionis.

91

2. Entia per
accidens.

92

3. Ens infi
nitum.

93

4. Ens inco
mpletum.

Differentia

cur non per

partes essen

sententia

At hoc eis est extrinsecum. Homo non est de essentia locorum partium, sed contra partes de essentia totius sunt.

94. *5. Ambiguitas.* Et pariter, quia hæc multas essentias confusæ & indistinctæ significant. At una definitio indicat unam essentiam. Definitio enim in omnibus proportionibus dicitur ad essentiam.

95. *Obijci:* Nullum vocabulum est, quod non sit ambiguum. R. nulla res potest definiti, si ambigua prohibet aliquid esse definitum. *Resp.* Ambiguum non est definitum, si possit definiti, si præcognoscatur ambiguitas. Fama ad hunc ceteri etiam præcognitione ambiguitatis, assumitur certam significat. In qua definitio definit rem aliquam non est suum velut. Ubi notandum est, præcognitionem illam non esse, & præcognoscere non est necessarium esse exp. essentia, h. e. scriptam vel dictam, sed sufficit aliquando ut sit mentalis. In primis notandum est, quod si requiritur præcognitio ista ex parte definitiois, non est verum est definitio confusæ definitur. Leg. a. a. potest certam significat. Exempli gratia, si definitio vocis alioquin ambigua ex ipsa definitio idem cum definitio est apprehendere. Velut si definitio scientiæ, quod sit differentia; Gaudet solus cognoscitivus, ego præcognoscere. Radem sunt quæ debui, quæ scientiæ vocem velim strictè accipere. Logico nomi prout opponitur arti. Legens a eam definitionem. Ad eam iam ex ipsa definitione cognoscit me non complexum. Licet idem sit, est essentia sub voce locutionis.

96. *6. Entia complexa,* ut homo bonus, per eam rationem, qua data est de entibus per accidens.

97. *7. Concreta accidentium,* nam hæc sunt entia per accidens. Et

98. *8. Abstracta substantiarum,* ut animalitas. Nam hæc ut sic habent modum significandi differentiam, quæ sunt entia incompleta.

99. *VI. Definitum & definitio idem sunt.* Ita Arist. habet in 6. Top. c. 7. s. 2. Videndum, inquit, an res suscipiat intensam, id vero quod in definitione est, non recipiat. Vel contra, id quod in definitione traditum est recipiat.

De
res. a. a. item. Q
entiam recipere
p. p. p. p. p. p. p.
tra ad hunc recip
Averendum a. e
omata, definitio
premissis illis Log
a. a. idem, sed re
non est definitum.
possit definiti, si
certa, a suis correlati
significat. In qua
velut. Ubi notandum
necessarium esse exp.
sed sufficit aliquando
requiritur præcognit
imple confusæ definit
ficatione vocis alioquin
o. e. apprehendere. Vel
habitus solus cognosc
debui, quæ scientiæ vo
prout opponitur arti.
ex ipsa definitione cog
esse essentia sub voce
Definitum a sign
ratio a. distinctu
incompleta, ut
significatur genus
Omnia definitio
Oportet hunc
incompleta, ut
sed tamen poss
traditum; est, or
ratio est idem
positio duorum

non est de essentia, *res non item*. Oportet n. velambo vel neutrum
 rationem recipere, *ἐκ τῆς οὐσίας ἐστὶ τὸ τῶν λόγων*
δοθέν τῶν περὶ γένους, quia idem est, quod definitio-
 tra dicitur cum recipia.

Advertendum a. est ad explicationem propositi
 omatis, definitionem & d. visionē intelligi posse
 terminis illis Logicis, vel p. o. rebus significatis
 eos terminos. Si primum, definitio & definitū
 tant idem, sed realiter d. f. rant, atq; sic definitio.
 n. Resp. Ambigua nō est definitum, & definitum non est definitio.
 Ambigua nō sicut ceteri termini Logici realiter diffe-
 rent, à suis correlativis. Causa nō est effectum; Re-
 sultans nō est suum correlatum; genus non est spe-
 cies, & species nō est genus; Distributio non est di-
 stributum, &c. Si a. definitio & definitum intelli-
 guntur de reb. quas significant, & quibus imponi-
 tur, sic verum est definitionem esse idem cum defini-
 to. Exempli gratia Definitio, ut, *an malrationale*,
 idem cum definito, nēpō *homine* Dialectica &
 differendi; Grammatica & a. s. bene loquend.
 Eadem sunt quorum illa definita hz definitio-
 nis à Logico nominantur.

Ad eadem tamen: etsi definitio & definitum sic
 differet idem sint, tamen differre ratione, quæ ra-
 tionis diff. rentia est, in modo significandi essenti-
 o. Definitum a. significat: essentiam cōfusē: De-
 finitio a. distinctiūs & evidentius p. o. p. ter conjun-
 onem plurium vocabulorum, per quæ se cōsum-
 nificetur genus & differentia.

7. Omnis definitio est oratio. Ita Ar. st. l. 7. Met. cap.
ὅτι οὐκ ἔστι λόγος ἐστὶ. Vocabulum λόγος ambiguū
 indeq; alii interpp. vertunt rationē, alii oratio-
 nem. Sed tamen posterior versio satis bona est. Ad-
 vertendumq; est, orationē bifariam sumi. Aliquan-
 do oratio est idē, quod axioma, & tunc oratio est
 positio duorum terminorum facta per copulam,
 ut

ut homo demonstrationalis. Hoc sensu definitio non
oratio, in quantum definitionem à definito disti-
guimus. Aliquando verò oratio vocatur qualiscun-
que conjunctio plurium terminorum facta sine con-
la. Indeque vocari solet hæc oratio imperfecta, im-
perfecta. Talis oratio est homo bonus, animal rati-
onale, ars differendi, &c. Hoc igitur posteriori sen-
sū definitio est oratio. Omnis n. definitio conjun-
terminorum generis termino differtur.

103.

Et per hæc solvitur obiectio Bonnami qui lib.
Comm Log. c. 50. f. 114. dilponit definitionem non
orationem, quia omnis oratio sit axioma:

104

Quæstio.

Sed cur Arist. 2. post. c. 10 §. 1. non dicit definitio
est oratio, sed solū definitio dicitur esse oratio?
Aristotelem ibi sub definitione complexi etiam
definitionē Nominalem. Nā statim dividit ibi d-
finitionē in Nominalem. Quia igitur hoc non se-
per est oratio, idcirco Aristoteles dicit: Definiti-
nem dici orationem. Vide Zab. 2. post. ad 6. 44.

105

8. Omnis definitio constat pluribus partibus. Hoc
quæritur ex p. 10. i. Adde. 47. seqq. huius cap.

106

9. Omnis definitio debet habere genus definiti. Ita
Arist. 6. Top. c. 2. οὐκ ἔστιν ὁρισμὸς ἀνδρὸς ἄνθρωπος ἐστίν. οὐδὲ
ὁρίζεται τὸν λόγον ὅτι ἐστίν. h. e. in omnibus definiti-
onibus peccatum est, in quibus non proponitur. Qu-
est. Cuiusmodi est corporis definitio: Id quod h-
bet tres dimensiones: aut hominis, id quod se-
numerare quia dictum non fuit quid sit id, quod h-
beat tres dimensiones aut quod sciat numerare.
Pat. c. Nam definitio debet explicare quid dicat
rei. Quid dicatur a. prædicationum fundam-
tum est genus. Aded ut genus solum in Quid, d-
ferentia autem non in quid sed in quale prædica-
dicatur. Unde differentia non magis est ens se-
pso subsistens ac forma. Sicut igitur hæc indig-
materiā in qua sustentetur, & cum qua comple-

cor

cui definitio non
 em a definito dis
 vocatur qualiter
 orum facta sine co
 at imperfecta, pr
 ionus, animal rati
 gur postenori se
 a definitio conjun
 reat:z.
 Thomam qui lib.
 definitionem nō c
 at axioma.
 n. non dicit definit
 citur esse oratio
 que completi etia
 itatū dividit ubi d
 ia igitur hoc nō se
 et dicit definitio
 et 2 post ad 44.
 ubi pariter hoc
 q. huius cap.
 e genus definiti. Ita
 quid genus est. in
 omibus definitio
 nō proponitur. Qu
 definitio: Id quod h
 pmissa, id quod se
 quid sit id, quod h
 quod sciat numerat
 pliat quid dicitur
 carationum standm
 Solum in Quid, di
 est in quale prædic
 non magis et ens se
 igitur hæc indige
 et cum qua comple
 com

positum: Ita illa indiget genere in quo funde
 , & cum quo absolvat definitionem.

Advertendum est, genus in definitione ali
 ando subaudiendum idq; in duobus casibus, de
 ibus supra, n. 51. huius cap.

10. Omnis definitio habeat legitimum genus Quod
 tem legitimum genus sit, cognoscatur ex canoni
 de genere supra positae, 8 n. 137 seqq. Duo ra
 en addo specialia quæ sequuntur.

11. Genus & definitum debent esse ejusdem prædica
 nt. Id. n. cat. Arist. 6. Top. c. 5. § 4. πάλιν (ἀναπτύ
) εἰ μὴ καὶ τὸ τὸ ἀναφύειν ἐν ἀντικεινῶν ἕξει. h. c. 1. re
 tu (peccata) si non ponitur definitum in proprio gene
 cia ius a. hoc docet Arist. 1. 4. Top. c. 1. § 5. ut uni
 versaliter dicam, inquit, sub eandem divisionem o
 cter genus & speciem cadere § n. speciem sit sub
 antia, et n. g. nus. si substantia, si species sit quale
 quippiam, etiam genus est quale quippiam, &c.
 oncluditur inde album non esse genus cygni vel
 ivis, quia album nō sit substantia sed quale. Simi
 ter a. vitiosum est, si definitum sit quidem eum ge
 ere in eodem prædicamento, sit rem in alia spe
 ic illius prædicamenti. Veluti si habitum definit
 us per potentiam naturalem, aut vicissim, &c.
 Cæterum vitiosum esse cognoscuntur hinc defini
 ones illæ, quando anima definitur per crassam aut
 armoniam, color per extremitatem (si proprie in
 telligamus,) odor per exhalationem, tempus per
 notum, &c.

Aliqua hic expedienda sunt. 1. Quid sentiendum sit
 propter hunc Canonem, de definitione Carechetica SS. Quasi o de
 Cæne. Sacramentum Altaris est verum corpus & ve
 us sanguis Domini nostri Jesu Christi, sub pane & chetice defi
 ino notis manducandum & bibendum institutum; nitione a
 Et illa Baptismi: Baptismus nō est simpliciter aqua, pud Luth
 sed aqua divino mandato comprehensa, &c. Nam
 & hic

107

108

109

110

111

& hic illa Sacramenta, quæ ad prædicamenta accidentiam pertinent, non ad Categoriæ accidentium, videntur per genus ex prædicamento substantiæ sumpta definiti.

Atq; ex hoc capite rejiciunt definitionem *ca. v. in anno* Keckermannus, Golenius, cæteri; Calviniani. Runt quam sensus, *ententia* Sacramenta non esse exigenda ad leges accuratè eorum generis præfiniendi, quæ sunt entia per aggregationem, non entia, etiam si alioquin per se. At ens per aggregationem non est ens simpliciter panis, et entia. Ideoq; etiã non habet essentiam sed essentialitatem. Facit hoc quod *ad eoq;* nec habet definitionem sed definitiones, *de Aristot. l. 7. Met. c. 4* de definitione hominis aliam in *ut pari vocatur* Tantum igitur abest, ut à Theologo peti debeat *tamen non idem* Sacramenti accuratissima & legibus definitio *si complexa fuerit* confirmata definitio.

114

2. Observe ad id in doctrina Sacramentorum, v. g. eo velum sacramentalia substantialis sapè poni & usurpari in sensu, *Pater: ipse personam* significantes actiones, ut vel una eaq; receptissima *Pater: Magister* divisio Sacramentorum indicet. Nã in a dividendo sedatur genus substantiale, & ramen præculdubio si, si fiat hic, non esse solum definitionem, nempe macerationem & manducationem panis, quæ sunt entia, agni paschalis. Id ita esse pater, tum r. ex eo, quod vocant quidem species ambulare debeat parib. passibus, ideòq; si ut etiam subiecta sit occidens quoddam reliquæ sint accidentia. Atq; hoc pater r. g. qui cætera sacramenta ibi non sunt substantiæ sed substantia & relata accidentia. E. & agnus paschalis ibi non est substantia sed pater, *horantia*, sed ponitur pro accidente. Deinde ex illa distributione, *cap. c.* tributione conficitur, agni paschalis genus est sacramentum. At sacramentum non est genus substantiarum. Abstr. est Genus in ejusdem Categoriæ est cum specie, ut hoc ex eadem est in nostro axioma habet Quod si igitur agnus paschalis est sacramentum qualitas est sumi potest pro actione circa eum, h. e. pro manducatione, & maceratione illius, cur non etiam corpus sumi possit pro manducatione corporis, & sanguis

qui

pro prohibitione illius? Ieprimis isti actus satis
nuantur in definitione Lutheri. Et alioquin ex
(Bellarm. jud. cc. l. rde Euchar. c. 11 p. 663) ufi-
panis accipitur pro panis usu & cōmunicatio-
Supposito igitur, quod non tam uerba spectan-
tū quam sensus, apparet has definitiones non
ad le, es accuratē dñere genus ex prædicamento substantiæ, sed a-
ggregatiōis, nōcōnis, etiam si alioquin quādo separatim sumun-
tione non est ens se, corpus panis, aqua, &c. substantiæ sunt.
Facit hoc quod Scherckius habet 4. Topic. loc. 4. p.
scilicet definitionis, v. Neg. quis miratur, inquit, in definitionib. non nū-
tione hominis aliam n. ut pari vocabula diversorū prædicamentorum,
ecologo peti debet, tamen non eodem significant. Separatim, & quando
legibus definitio ab his complexis fuerint, &c.

11. Quid sciendum de definitione relativorū,
Sacramentorum, v. g. genus suum sumunt ex prædicamento absoluti.
ut patet in sensu. Pater est persona habens filium: Filius est persona ha-
ensq; recepitissimū Patrem. Magistratus est homo habens subditos, &c.
Nā in a dicitur debetur genus sumendū esse ex prædicamento
am, B. p. tismam rationis, sicut & definitū ex inde sumptum est. R.
patens est non oportet loquendo definita in prædictis definitio
ubio si, nōcōnis, nō esse solum sumpta ex prædicamento relati-
& manducationem nis, quia sunt entia cōcretiva ex relatione b. Illa
tum, i. ex eo, quod notant quidem relationes, sed tamen connō-
passibus, idemq; sunt etiam subjecta illarum, nempe entia absoluta.
ut sunt accidentia. Atq; sic pater v. g. est ens per accidens & aggregatū
sunt substantiæ sed ut substantia & relatione. Inde q; ex utroq; definiti-
is: binō est substantia, est pater, sic tamen, ut relationis potissima ha-
Deinde ex illa disti-
atur ratio, xpl. catq; ipsa locum differētiæ, quia
alis genus est: sacra-
tio est abst. actum prædicato-
um entium concre-
est cū specie, ut hoc
etiam est in his entibus concretis. Nā con-
gnatur agnus pascha-
etiam qualitatē definitur ex substantia & quali-
eum, h. e. promanente, veluti: Calidum est corpus habens calorem,
eum, h. e. promanente, veluti: Calidum est corpus habens calorem, &c. Et
cur non etiam coru-
midum est corpus habens humiditatem. &c. Et
eae corporis, &c. su-
orum intuitum melius admittēte istas relativorum
defi.

115

116

De definiti-
onibus re-
lativorum,
qua definiti-
tur generib.
absolutorū.

finitiones, quam dicere eas vitiosas esse, quia generaliter absolute cum Schegk o in 4. Top. Log. 4.

Q. An iustitia recte definitur? qua sit voluntas suum cuique tribuendi.

III. Iustitia definitur à Justiniano Inst. de iust. iure §. 1. quod sit voluntas suum cuique tribuendi. bene? Videtur quod non. Nam iustitia est habitus & ita in prima specie qualitatibus. Voluntas autem est potentia naturalis & sic in secunda specie qualitatibus. Voluntatem ibi non sumi pro potentia naturae volendi, sed pro habitu quo inclinatur voluntas ad eadem constantem, quomodo fortitudo dicitur est voluntas constantis & per se, quae vis terribilis sufferendi. Videatur Piccol grad. 4. Phil. mor. subiecto virtutum moralium. Sic igitur genus definitum hic sunt homogenea.

118

12. In definitione debet assignari genus proximum. intelligentiam huius axiomatis rep. canitur quae praedixi 2. 28. de natura generis proximi. Sane hoc axioma Arist. 1. 6 Top. 4. in (ἀναγκαῖον εἶναι τὸν ὁρισμὸν λέγειν τὸ γένος, h. e. amplius potius si translatum, d. genera, ut qui iustitia dicitur habitum & qualitate effectivum, aut aequi distributivum. Nam virtute transiit, qui ita definitur. Causa illius rei haec est, quod definitio debet declarare integram essentiam, aut idem continere omnia attributa essentialia. Haec continentur in differentia specifica & genere proximo. Proximis autem & inferioribus generibus omnia superiora & remotiora genera attribuantur. Sic quod definitur hominem esse animal rationale, dum animi dicit, dicit etiam corpus animatum, corpus mortuum, corpus naturale, substantiam, ens, & sic in aliis. Ex hoc axioma notum aliqui, male definitur summi fructum, quod sit jus utendi rebus alienis. Ita rerum substantia à Paulo l. 1 ff. de usufructu. & situm in Inst. de usufructu quia pro iure possit haberi aliquid genus propinquius quod est servitus personalis.

119

13. In omni definitione ponitur legitima differentia

tiolos esse quā ag
e om 4. Top. Log. 4.
Ritiano Insi de
inculq; tribuendi
tribuit tria est habi
Voluntas a est
da specie qualita
pro potentia natur
clinaatur voluntas
do forciendo dici p
ena, quæ vis terrib
grad. 4. Phil. mor.
ca. Sic igitur genus

ca.
genus proximum
is rep. tantur quæ
s proximi. Sane
in (anagoræ et
pecas si transiit
habuum æ qualita
rum. Nam virtute
illius rei hec est, qu
gram essentiam, ar
a est. animalia Hæc
cificæ & genere pr
bus generibus omni
a attribuatur. Sic q
rationale, dū anim
macum, corpus mi
riam, ens, & sic in a
loqui, malè defini
endi rebus alienis la
i ff. de usufructu. & J
are possit haberi ali
servitus personis.
ur legitimæ differē

Arist. habet 6 Top. c. 6. Nisi propriis differentiis
arum sit, non est bona definitio. Quæ a legiti-
differentia sit cognoscatur ex canonibus de
tentia positis supra c. 28 n. 109 seqq.

Definitio sit ex priorib; & notiorib; Axioma est A-
6. Top. c. 4. πρῶτον μὲν (ἀμάρτια ἐστὶ ἐν μὴ ἀλλ' ὡς πρῶ-
τῃ γνώμῳ τῶν πεπαιγμένων, ἐπεὶ πρῶτον δὲ ἀποδο-
ῖν γνώμῃ καὶ λέγειν τὸ λέγειν, γνώμῃ δ' ὅτι ἐν
ταχέοντες, ἀλλ' ἐν τῶν πεπαιγμένων καὶ γνώμῳ τῶν πε-
ν ἐν ὅτις ὁ μὴ ἀλλ' ἐπὶ τῶν οὐκ ἔχοντων ὅτις ἀεὶ ἔστιν h. c.
num quidem (vitiū est) si non per priora & not-
definitionem fecit, quæ a omni definitio datur, ut
oscatur quod dictum est, cognoscimus autem non ex
bus sed ex prioribus & notioribus, manifestum in-
ur, quod non definiveris, qui non per talia definiris.

120
Distant a multis definitiones cōtra axioma hoc.
Arist. 2. Phys. c. 1 Naturam definit ex motu. Ani-
m (2. de an. l. 2. 4.) definit ex vivere, sentire, move-
re intelligere. Elementū definit ex qualitatib; l. 3.
et c. 3. & rursus in specie, ignē, aerē, aquā & ter-
ra similiter definit ex qualitatib; l. 2. de gen. & geor. c.
et accidentia, inter quæ sunt qualitates & opera-
nes, sunt posteriora substantiis. Sic etiam a po-
teriori definitur mixtio quod sit miscibilem alte-
orum unio 1 de gen. & int. c. 10. Deniq; relata se-
trud definiunt, & tamen sunt æquē nota. Qui
vit unum, novit & reliquum, inquit Ramus.

Adhuc advertendum est 1. Axiomata, quæ oc-
currunt in definitionibus, in primis loqui de defi-
nitionibus, perfectissimis & absolutissimis, sicut
sunt in axiomatibus de distributione & demon-
stratione perfectissimis. Ex his dicendum est, defi-
nitiones illas, quæ ex qualitatibus & actionibus fi-
t, eas non esse perfectissimas, sed secundarias &
factas de necessitate, quia scilicet commodiorce
beri non possunt.

2. Ad.

120

121

122

2. Advertendum. Esse aliquid prius & notius quam in illo in-
 tentionem. Et igitur vel prius & notius simpliciter in natura ad correlative
 secundum se, vel est prius & notius secundum relationem relati ponit
 & respectu nostri. Ex his dicendum: Definitio non est definitum, sed
 semper esse ex prioribus & notioribus, sed tamen illud terminatur
 verummodò Aliquando non est ex notioribus & prius est sine suo termino
 bus secundum naturam (qualis est, si sit ex genere). Definitio non
 differentia substantiali) & tunc est perfectissima. 6. Top. 1. 2. §. 4.
 Aliquando autem est ex notioribus, scilicet respectu nostri. 6. Top. 1. 2. §. 4.
 tunc est definitio secundaria vel descriptio. Tunc est definitio
 sunt illæ definitiones substantiarum, quæ sunt secundum naturam, (locus obicitur
 tur ab accidentibus eorum Substantia non est accidentis. Metaphoræ dicitur
 re sit prior & notior secundum cognitionem a se. Accidens vero labi not
 diam per Arist. 1. 7. Metaph. c. 1. tamen accidens est prior & notius
 iam notiora sunt substantiis, per cognitionem. Probatur a. Aristote
 fiam, quæ est secundum nos vel nostri. Speciatim secundum
 Hanc distinctionem etiam Arist. alleg. 1. 6. 6. Top. 1. 2. §. 4. non c
 4. affectus huius axiomatis explicationem. Similitudo definitur
 ceter melius est, inquit §. 4. eod. art. ut ex prioribus & notioribus
 posteriora cognoscantur, quoniam ad scientiam magis (vel alterius
 gnendam hoc est magis accommodatum. Attamen in generibus, quoniam
 apud eos qui ex talibus cognitionem adipisci volunt, sibi aliquid. Ne
 queunt, necesse est fortasse definitionem conficere imperantem genus
 ex illis, quæ illis nota sunt.

Quod latine ad definitionem missionis, ea ex h
 ipso p. incipit rejecit Scalig. & rectè videtur ex tota
 Propter relatum dicit Cajetanus non semper de
 nitione esse ex notioribus, quia relatum ponitur
 definitione tantum ut terminus extrinsecus. Arica, ut explicat
 sic relatum definitur mentione correlati, non relatum de notis ponit
 quam per illud, sed tanquam ad al. id, dicit Albertus
 tract. de velat c. 9. Igitur quod ponitur in definitio
 debet esse notius, si definitur definitum per illud
 non autem si definitur ad illud. Dicitur etiam potest
 finitionem relatorum etiam esse ex notioribus, quoniam si
 relatum definitur per respectum sive relationem
 am contrarias quæ

724
 Missionis
 definitio re-
 jectur.

125
 Relatorum
 definitiones
 an sint ex
 prioribus?

si prius & notius am, quæ in illo incipit. Quia a ille respectus ter-
minatur ad correlatum, cuius illud etiam in de-
finitione relati ponitur, non ut correlatum defini-
tione terminatur, sed propter respectum defini-
tionis. Nam illud terminatur. Nam si n. respectus intelli-
gitur sine suo termino. Vide Fontec. l. 5. in fine. c. 9.

15. *Definitio non fit e verbis Metaphoricis*. Ita A.
l. 6. Top. c. 2. §. 4. "Αλλ' (τόπος; ἢ ὁμοίως ἐστὶν) εἰς τὴν
ἐν τοῖς ὁμοίως ἐστὶν. οὐδ', εἰ τὸν ἐν τῷ ὁμοίως ἐστὶν πᾶσι
τῷ ὁμοίως ἐστὶν, ἢ τῷ ὁμοίως ἐστὶν συμφωνίαν, &c. h. e.
us, (locus obfcurus is est in definitionibus) si
Metaphoram dixit, veluti si scientiam definiamus,
ut cognitiōe nō sit a cadere vel labi non possit, aut terram nutritiam,
tamen accidens temperantiam continentem.

16. *Ex hoc capite definitio Philosophiæ quam Pla-
in Phædone tradidit, reprehendi posset: Philosophia
est meditatio moriendi, h. e. est doctrina de abjici-
dis vitiosis affectibus, quæ est mors quædā Meta-
phorica, ut explicat Macrobius l. 1. in som. Scip. c. 13. &
alibi de doctr. promisc. c. 20. Talis est & illa, quæ Alci-
mus definiens Philosophiā apud Arist. in Rhet. ait
esse ἐπιείκησιν, sive propugnaculū legum. Ta-
lis est & illa quæ Pythagorei & Platonici formam
invenit per concentum vel numerum, quod
nisi Metaphoricè illi convenit, quia scilicet
am contrarias qualitates redigat ad amicitiam,*

126
*De definitio-
nibus Meta-
phoricis.*

127

128

17. *Ex hoc capite definitio Philosophiæ quam Pla-
in Phædone tradidit, reprehendi posset: Philosophia
est meditatio moriendi, h. e. est doctrina de abjici-
dis vitiosis affectibus, quæ est mors quædā Meta-
phorica, ut explicat Macrobius l. 1. in som. Scip. c. 13. &
alibi de doctr. promisc. c. 20. Talis est & illa, quæ Alci-
mus definiens Philosophiā apud Arist. in Rhet. ait
esse ἐπιείκησιν, sive propugnaculū legum. Ta-
lis est & illa quæ Pythagorei & Platonici formam
invenit per concentum vel numerum, quod
nisi Metaphoricè illi convenit, quia scilicet
am contrarias qualitates redigat ad amicitiam,*

133

234

Redundanti-
tia in defi-
nitione fit
dupliciter,

A 22 15

112

est. utile est. Et
diabla: a una vel
est definitio, vel
est a quodammodo
est.

atione propter mo-
Phy. 1.1 definit
motu & quia
non secundum ac-
tionem, includit ce-
terum, primò & per
lib. Categ. Ar. hoc
quod ut subponit
est sub. Est, neque
Ubi & qui pollent
topiè. Includunt
hoc d. ci. Raz.
est semper unum
estum & ceteris: per
cognoscitur fac-
per unum Quia g.
nissit: idcirco p.
cludent a, magis v.
onè. Ita etiam mag-
in definitio non bu-
abus vel demonstretur
fiat si-o causa. Sim-
ed. distinctus a cur-
ur licet verum syno-
d. co. Phys. 1.1, in
16.

1.1:
est animal ratio-
ne?

prohantibus de
nito

ionem. Sed Damasc. in Dial. c. 8. eam deficientem
ut, addendamq; a. r. vocem *Mortale*, quia non so-
homo sit animal rationale, sed etiam Angelus.
Sciendum est tamen, definitio istam omnind
e convertibilem cum homine, si vocibus istis pro-
a utamur, quibus abusus est Damascenus. Pro-
en. Angeli nec animalia sunt nec rationales, id. *Angeli non*
q; nec animalia rationalis. Nam animal est spe- *sunt animalia*
s corporis physici, ideoq; omne animal veram
etiam & formam & quantitatem habet, quæ nō
veniunt Angelis. Nā organicum nō potest esse
sit ex variis Elementis mixtum. Quod a. tale est,
mortale est, non immortale; quale quid Da-
scenus Angelos appellat, & proinde ad distin-
endos homines ab angelis in definitione homi-
addidit *mortale*. Deinde etiam Angeli propriè
sunt rationales. Nam ratio propriè est vis illa a- *Angeli pro-
priè nō sunt
rationales.*
tæ qua discurremus, seu qua movemur ab effe-
b. ad cognoscendas causas aut à causis ad effectus
lā præmissis ad conclusionem, ut Scal. docet ex
7. s. 34 & 38 Angeli a. nō intelligunt per dif-
rum, sed intellectione simplici, & hinc vulgò nō
onales sed *intelligentia* vel *mentes* à cōmuniori
nunc dicuntur. Quanquā si maxime rationales
sunt: dici Angeli, tamen definitio hominis non
im iis cōpeteret, ut fiat animalia rationalia. Eri-
nes quæ significatur voce differentiæ restringat rē
nificatam voce generis, tamē in contrarium expe-
tingit, ut Grammaticè loquendo de significatione
cū qua exprimitur differentiā, cū ipse sit ambi-
ta, restringatur ad significationē certā à genere
i apponitur. Hāc n. mutuam operā sibi vocabula
stant in integrā senectia, ut una alterā ab ambi-
tate liberet, & ad certam significationem deter-
inet, qua de re videri potest Aug. de prin. Dial. c. 9.
Damascenus igitur, ut antea dixi abusus est huius

it quasi per se necesse
 Quæ significat op
 Nam non omnis
 quia est aliqua
 a, qualis in dubio
 a prima mentis e
 a Catachresi, in q
 æternum, & simili
 significationes pr
 eunc evanuerunt
 a. Adæquatio defin
 primò ut nihil sit
 ad definitum, iust
 cōtinetur in essent
 tione. Signū igit
 est ut habeat al
 eatur in definitione
 uod nō conuacat
 ita quod 6 Top. c. 5
 q. 5. p. 1. d. c. 5. p. 1.
 h. c. Amplius a. (10
 p. 1. d. c. 5. p. 1.
 uonē) ut si quis G. a
 frigiditatis quod pr
 me demū definit, q
 r definitio omittit
 am definiti, h. e. G.
 est definitio Med. c.
 ro efficiendi morbus
 Alienu est à medicis
 bet alius efficere pō
 aliquid q. nō pertine
 t. Med. c. 8. malè d
 cio totius substanti
 q. a cōbustioni eorū
 3. d. gen. Quint. mist. c.
 19. E

9. *Existent rei plures non sunt definitiones.* Ita Arist.

Top. 1. 5. πλείους οὐκ ἔστιν ἀπορίαι τῶν ὁρισμῶν εἶναι: I
 etiam eod. lib. c. 14. §. 5. Videtur tamen id non esse
 oris verum, ut ex infinitis exēplis induci possit,
 rum, quæ plures definitiones habent. Vultur
 tur limitatio est hæc, quod unius rei nō sint plu
 essentielles definitiones, possint a esse multæ ac
 centales. Sed tamen sufficiens limitatio non est,
 am omnino, quo sensu unus rei sunt plures acci
 dentales, eo modo etiam possunt esse plures essentielles.

140
 Dico igitur dico: 1. Quantum ad verba, unius rei
 sunt esse plures definitiones accidentales & es
 sentialia. De accidentalibus patet. Nam una ca
 usaq; res accidentaliter definiri potest, vel ex ad
 iunctis, vel ex effectis, i. i. q; vel omnibus vel aliqui
 bus, vel à contrario, vel ex proportionē, &c. De es
 sentialibus similiter patet. Nam una eademq; res
 essentialiter definiri potest, modo per genus proxim
 um & differentiam specificam, modò per mate
 riam & formam generi adiectam, modò per genus
 motum & differentiam proximam prætermis
 sis, omnibus aut aliquibus differentis intermedi
 s, modò ex genere & enumeratione partium inte
 rantium, ut communiter docent Doctores, & spe
 cialiter videri potest Fonseca l. 5. in 5. c. 5.

141
 Dico II. Quantum ad sensum & terminum defi
 nitionis, unius rei unam esse solū definitionem.
 à omnes definitiones alicujus rei verbis discre
 ntes, cōveniunt tamen in sensu, sicut conspiciunt
 terminum, ut videlicet declaratur essentia defi
 ni. Summa est: Unius rei non possunt esse plures
 definitiones, quæ scilicet plures exprimant vel in
 rant essentias. Unius n. rei una est essentia.

142
 20. *Definitio non sit negativa.* Hoc axioma etiam
 habet Aristot. 6. Top. Notandum autem vocem de
 finitionis bisariam sumi. Aliquando definitio su

Aaa 4 mitur

139

Quomodo
 unius rei nō
 sint plures
 definitiones.

140
 Decisio an
 teria.

141

142

muta: pro integra propositione, quæ ex definitio-
 ne constat. Hac significatione Arist. dicitur. *Definitio est accidentis esse orationem, quæ signi-*
ficatur aliquid illi inesse. 7. *Met. 6. 4.* Aliquando a-
 mitur pro altera parte axiomatis definitivi, quæ
 distinguitur à definito, tanquàm altera ejusdè par-
 te. Ex hoc igitur dico. 1. Si definitio vox intelligi-
 tur pro axioma definitivo, tum verum est in u-
 versum, definitio enim non posse esse negatâ. Nam
 axiomata negata nō fiunt ex terminis consentien-
 tibus. At propositio definitiva habet terminos con-
 sentientes. Nam partes definitionis ad defini-
 tum habet vel ut genus & differentia ad speciem, vel ut
 juncta ad subiectum, vel ut effectus ad causam.

143

Deinde si definitio sumatur pro altera parte
 axiomatis definitivi, quæ à definito contradistinguitur,
 tum si usus hic est, quod genus & differentia
 debeant significari per vocabula negantia, quib.
 annumerantur etiam, quæ privantia sunt, ea quæ
 factè habent modum, significandi privationem.
 Arist. 6. *Top. c. 6 §. 5. ait:* Differentiam nō debere
 definitione explicari per negationem, veluti cum
 definitur linea, longitudo, carens latitudine.

144

Solent autem videre est apud Perer. l. 5. de mat.
 duorum privationum. duo rerum genera excipi quibus per
 generum inveniuntur definitiones negativæ. 1. Est ens imper-
 fectissimum, nēpe materia prima. Hanc Aristot. de
 sensibilibus l. 7. *Metaph. 2. 8.* sic inquit: *Dico materiā*
quæ per se ipsam nō quid, nō quantum, nō aliquid ali-
quid, nō ens determinatum. 2. Est ens perfectum
 finitum, nēpe Deus. Hunc describitur *De mat. c. 1*
Orthod. fid. c. 8. ait: Deum esse principium sine principio
 increatum, ingentum, omni corruptione carentem, immen-
 sum, infinitum, æternum, sempiternum, interminatum, in-
 potentem, incompositum, incorporeum, indefinitum,
 passibilem, inaccessibilem, virtutibus nullā mensurā cogn-

145

ce, quæ ex definitione Arist. dicitur, quod non est in privationibus. Nam cæcum est, quod non habet visum, quem secundum naturam habere debet. Aliquando autem privationes definiuntur ex remotione habitus, per Arist. 6. Top. c. 9 § 5.
 Et tamen res plena sit dico: 1. Definitiones quæ negationes fiunt, non esse definitiones accurate. Et per. fecit, aded, ut Damasc. l. i. de Orthod. fid. c. 1. negativam Dei definiti onem, dixerit non esse definitionem. Incorporeus, inquit, autumandus Deus est. hoc non est definitivum substantiæ ejus, ut neque eternabile, sine principio, immutabile, in. corruptibile, &c. Hæc n. non ejus quid est significant sed quid non est. quod oportet enim, qui vult alicujus substantiam assignare, quid est dicere, non quid non est. Hæcibi.
 Dico 11. Si vocabula negativa ponantur in definitione pro affirmativis, prout sæpe haberi affirmati nō possunt, tūm definitiones illæ, etsi verbo, tamen sensu sunt affirmatiæ, in quibus nō reprehendi videntur supra posito axiomate. Logicus n. nō verba, sed sensum spectat. Ita Arist. in Categ. definit substantiam primam, quod sit incipere quibus per se existens. Communiter est, iudicio Scaligeri, acutissime definit privationem divisibilitatis in se & comunicabilitatis in a. Non male, viro n. bene, inquit Scal. ex 65 § 5. cum tribena Damasc. l. i. essent verba, quibus poneret unitatis quidditatem, per principium sine principio, ut potuit, non ut voluit, declaravit vide
 21. Definitio debet esse reciproca cum definito. Reclatio definiti ad definitionem duo habet, nempe ut negatio nec angustior sit definitio definito. Ita

145

146

147

Ita Damasc. 28. Dial. *ἡ δὲ ἐν ὁρίσιν ἐστὶν ὡς πρὸς
τὸ ὅτι ὁρίσιν, h.c. Perfectio est definitio, quæ reciproca
ad definitum.* Explicans a. quid requiratur ad
tam convolutionem, inquit ibidem, *ὅτι ἐστὶν ὁρίσιν ὡς
πρὸς τὸ ὅτι ὁρίσιν, h.c. Samitas definitio
nis est, ut non desit nec redundet aliquid.* V. de sentent
am elegantē Augusti in lib. de quant. an. c. 15. Est a. v
ritas axiomatis plana. Nā quæ a differentia specific
ponitur in definitione. Ita a. restringit genus a
certam speciem, distinctam ab omib. aliis entibus
idcirco nō potest non illa differentia, & propter
definitionem, cum suo definito recipiari. Servius J. C.
ff. de del. male. l. i. dolum malum definit, quod sit
imaginatio facta ad alium decipiendum, cum aliu
agitur & aliud simulatur. Hanc definitionem recte
reprehendit Labeo, exposito axioma, quod sci
angustior sit, eo quod absq; simulatione possit fieri
dolus. Videatur Meruyr. Cass. 2. loc. comm. c. 13. n. 13.
Vide aliud exemplum ex Galeno supra axiom. 18.

148

21. Definitio debet accommodari ad melius non ad
deterius. Hoc habet Arist. l. 6. Top. 1. § 3. *ἐν ἀμεινότερον
εἰ μὴ πρὸς τὸ βέλτερον, ἀλλὰ πρὸς τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κατε
στάντος πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὡς ἐξ ὁρίσιν, h.c. Amplius (pec
cat de hinc) si non ad melius, sed ad deterius didi
stibus existentibus, de quibus dicitur definitum.*

149

Duo a. sunt, quæ hic præcipiuntur. 1. Quando a
liquid prædicatur de plurib. ἀναλόγως sive secundu
prius & posterius cum definiens inveni debet per
f. & simum, & secundum illud formare generis de
finitionē. Perfectius a. analogatum est mēsuræ
terorum. Ita sit in definitione entis, q. est analogu
ad substantiā & accidens; scientiæ, quæ per prius in
telligitur de scientia speculativa, per posterius de
practica; Demonstrationis, quæ maximè prop
intelligitur de demonstratione τῶ διό.

150

II. In his etiam quæ non ἀναλόγως & secundum

prius

& posterius dicatur nihilominus debet fieri
 deus ad nobilissimum. Sic videlicet si sit habitus
 definitendus, qui in hoc vel isto homine exi-
 imperfecte & ignobilitate, non repugnet tamen
 s habitus esse autem, superiorem habere nobili-
 secundum maximam excellentiam definiri de-
 Hoc observavit Cicero in definitione Oratoris
 de orat. & Plato in definitione Philosophi in
 theatro & Sophista, in Dialogo cui titulus sophista
 & in lib. de Regno. Atque sic in aliis etiam, qui
 de definire sancti est, definit eam ut nobilissimo mo-
 esse potest, qui eam, idem prout optime &
 excellentissima esse potest. &c. Vide Schegk 6 Top.
 23 & Piccol grad. 4. Phil. mor. c. 4. & grad. 9 c. 29.
 18. Hoc a aded verum est, ut si vel nusquam &
 ubi existat ea res in tanta excellentia, nihilomi-
 s tamen vera sit definitio, quae, ista re summa,
 bilitatis possibilis, facta est, sicut Scal. inquit exor.
 1. Etiam si nullus homo iustus sit, tamen iustitia est
 ita: anima distribuens secundum rectam rationem,
 ut Imperator habet, iustitia est constans & per-
 sua voluntas suam cuique tribuendi in Inst. de iust.
 iura.
 23. *Definitio non debet esse copulativa vel disjunctiva.*
 Hoc est, in definitionibus non debet poni vel
 vel aut. Sumitur a prior pars ex Arist. 2 post. 30.
 si dicit hominem esse animal pedestre, non ani-
 ET pedestre, &c. q. ἀνθρωπὸν καὶ ζῷον δίπουν πεζόν
 καὶ ζῷον καὶ πεζόν.
 Altera pars a. sumitur ex 6. Top. c. 7. §. 6. & patet.
 si omnis disjunctiva praesupponit partium dis-
 tinctionem. D. s. s. s. a. locum non habet in defini-
 tione. Vide etiam Scal. l. 8 de caus. l. 1. p. 142. Zabarel.
 de Method. cap. 12. ait definitionem propterea non
 venire dictionem conjunctivam, quia non
 conjungantur ista, quae ut plura proponuntur.
 Partes

151
*De copulati-
vis definitio-
nibus.*

152
*De disjuncti-
vis.*

Partes autem definitionis etsi plures sint, tamen non ponuntur ut plures, sed ut ad constituenda naturam & essentiam unam convenient, quatenus alia pars potestatem dicit & determinatur, alia pars actum significat & determinat.

Intelligitur a hoc de definitionibus primariis
essentialibus, quales sunt quae fiunt ex genere & d-
ferentia speciei a essentiali. Nam in aliis conjuncti-
ones locū habent, veluti si definiatur aliquid ex al-
iis conjunctis, Ignis est elementum calidissimū ET le-
vissimū. Item si definiatur aliquid ex effectis vel finib-
us Equus est animal domabile advehendum & tri-
bulum Navis est principium motus ET quies

Anima est principium, quo vivimus, sentimus, mo-
 vemur & T intelligimur, &c. Tales etiam defini-
 ones essentialiales fiunt ex materia & forma ut Homo
 est anima corpore & anima rationali constans,
 in genere Corpus est substantia constans ex materi-
 a & forma. 2. *Disjunctiva* etiam *particula* locum ha-
 bet in primis in definitionibus, quæ ex divisione fi-
 unt, ut ex collectione proprietatum vel officiorum
 quæ speciebus illius generis conveniunt, ut: Libe-
 rum arbitrium est facultas, quâ inspicimus vel re-
 pudiamus prore libere ea, quæ à ratione decre-
 fuerunt, sicut Martyr. *Cap. 1. §. 1. 2.*

194
Et aliquan-
do idem est
quod Val.

Quod si quandoque; pariter. ET in talibus di-
visionibus ponitur, nihilominus æquale disjunc-
tivæ, veluti cum Arist. 2. do an. 6. 2. 2. 2. 4. definit *an-*
imam, quod sit principium, quo vivimus, sentimus
movemur & intelligimus. Hæc ex divisione nat-
est definitio. Nā vivere est ab anima vegetare, sen-
sire & moveri à sentiente, intelligere à rationali. A-
proinde ET optimè disjunctivè sumitur. Sic quo-
d Arist. 2. *Phys.* 1. definit *naturā* principium mot-
us & quietis, Thomas Averroes aliiq; exponunt
disjunctivè. Quia esse principium motus & quietis

definitiva sit *quodammodo*. Veluti si definitur ge-
 nio deductio ad substantiam. Si ipsum defi-
 nitum sit homonymum, nec satis apparet, in qua si-
 gnificatione sumatur ipsum. De quo dixi superius.
 definitio fiat verbis Metaphoricis. De hoc dixi
 15. 4 Si definitio fiat vocibus inusitatis. De hoc
 16. 5 Si contrarii definitio non fiat perspi-
 cuè. Nam qui contrarii definitiones tradunt, & contrari-
 d significat 6 Si non appareat, cujus rei sit defi-
 nitio, sed sit similis picturis veterum, quibus adscribere
 erat, quis depictus sit, ut ait Arist. 6 Top. c. 2 §. 8
 8. Falsa est definitio si intensiorem recipiat definiti-
 onem. d. finitum aut contra. per Arist. 6 Top. c. 7.
 9. Falsa est definitio, si duabus rebus oppositis aliis
 magis conveniat definitio, alteri magis conveniat de-
 finitio. per Arist. 6 Top. c. 7.
 10. Relativum debet describi relatione ad alterum.
 §. t. c. 8. in lib. 6. Top.
 11. Conjugatorum & contrariorum sunt conjugata
 contraria definitiones. Rtt. 6. Top. c. 9 §. 1. In hejus-
 di aded evenit, ut qui definit, non unum sed
 ra definiat. Qui scientiam definiat, quodammodo
 etiam ignorantiam definiat. Similiterq; sciens &
 orans, scire & ignorare.
 12. Privatio describitur per habitum & subiectum.
 occultitas est carentia visus in oculo. Si alterutrum
 istum sit, vitiosa est descriptio. Est apud Arist. 6.
 c. 9 §. 5 seqq.
 13. Definitum non debet ingredi definitionem, sumi-
 ex Arist. 6. Top. c. 9. §. 6. Perinde a. est, si ve oblique
 directe in ea ponatur. Et patet. Cum n. p quo-
 vocabulo definiente reponi possit ejus definitio
 probatione definitionis, ut Arist. docet. 6. Top. c.
 7. idcirco si definitum in definitione ponatur,
 curreret definitio tota in definitione. Ita mala
 definitio literarum per hunc canonem: *Litera est*
prima pars vocis ex literis composita. Sensus enim est

aliter enim,
 & eandem
 signa.

161

162

163

164

165

166

78 *Syllog.* Litera est pars minima vocis ex li-
 teris composita. *Ex literis*, h. e. ex partibus minimis vocis
 ex literis compositarum. Et sic in alius. Et sic videtur
 d. finitur multo, quod sit *misibilium* alteratio. u-
 num, ut observat Scaliger. *ex. 101* s. i. Ita Magill
 male definitur, quod hyperforma, cui in solem
 promotione imponitur nomen *Magis*. Sic Z. b. l. 3. *de mixt generis et inst. c. 2*. Ex hoc reprehenditur
 locum, quod perfectio definitur mutatio
 corporis *presentis*, &c. possunt tamen aliqui d.
 finiciones ab hoc præcepto excusari. si dicatur
 reales sed nominales esse. Deinde observandum e-
 st cum definitur significetur voce composita, posse
 tamen ejus partem etiam in definitione, quia le-
 lic. non fingitur ista loco generis. veluti consue-
 corpora est *substantia* materia & forma composita

167

34. Cu convenit definitio, ei etiam convenit definitio
& contrā & viceſſim; Hoc ſamitur ex idēitate del
nitionis & definiſorū; ad æquatione & recipre
catione Unde h.c, nihil peculiariter addendum.

168

35. *De fictum est notius definitione.* Vulgare est, sciamur ex Arist. 1. *Physic.* 4. ubi Arist. ait: nomen e. definitum, esse definitione notius. Videtur a. pugnare cum axiomate nostro 14. ubi definitio d. cebatur cōstare ex notioribus & prioribus. *Conciliandum* est a. notius definitiois pars: bus notius cōstat, atq; sic intelligendum nunc est Aristotelem ut indicant verba ejus in 2. 4. *Et. Totum;* inquit, si sit est notius *Universale* in estorum quoddam, siquimulta ut partes comprehendit. Sic a. *Et* nomina quodammodo affilia sunt ad definitionem. Totum n. n. distinge significat, ne videtur. At ejus definitio dividit ea singula. Sic *Et* propter principio viros omnes patres, mulieres matres appellant, sed horum utrumque, possit d. *conferre*. A. definitum est gnotius loquendo n. cognitione distincta. Confer Peter. l. 3. *de ord. doct. physic.* 12. 14. *Et* Zabar. l. 3. *de Metaph.* 12. 36

ima vocis ex li-
bus minimis voc-
ibus. Et sic v-
cipulum alterato-
is. Ita Magi-
stra, cui nomen
Magistri. Sic Z-
hoc reprehendit
definitur mutatio-
nem tamen aliquam
tusi si dicatur
de observandum
de complexa, posse
definitionem, quia
eris. Veluti obstat
a forma casu
am convenit defini-
tur ex idem de
quatione & recipi-
ariet addendum.
tione. Valgare est.
Arist. ait: nomen
notus. Videretur
14. ubi definitio
& priorib. Certe
nis partibus notit-
nunc est Aristotele
15. Totum, inquit, se-
rum quoddam, si qu-
Sic a. q. nomen que-
tionem Totum n. no-
e dicitur definitio dicitur
vires omnes partes.
horum utrumque pos-
motus loquendo
Perer. 13. de ord. do-
16. c. 11.

36. Syncategoremata non debent poni in definitione.

acategoremata dicuntur ut additam. ena. catego-
natum, ut sunt omnis, nullus, quidam, aliquis, non
am, semper, aliquando, & aut. Ita Scal. l. 1. c. 1. ng. in definitio-
c. 80. Definitiones à mat-va ita sunt comparata ut
verbis non egent. In ipsis n. signa un- v. v. salia idem

merorum, idem temporum necessario & semper int-
untur. Idem n. est: Homo est animal. Et omnis homo
semper animal. Sic & lib. 6 de caus. ling. lat. c. 127 p.

9 malè dicitur Nunquam definitio. Nam de-
fienti satis est, si dicat est hoc & hoc, sic & sic. De-
tio n. intelligitur competere per se & omni & u-
se semper. Et rursum lib. 8. c. 152. p. 385. Definitio
imperat omnibus & vacet superfluis particulis.
de particula Et & dicitur in super. orib. sat s. dictum
can 23. De ceteris addendum est aliquid.

legitur primò particula adverbialis, nunquam, 170
per, & rejicitur à definitionibus. n. si fortè ex. Nunquam;
ant d. differentiam definitionis, & per eas singula. semper, & s.
per definitum distinguatur à rebus aliis. Atque sic quando pos-
tè definitur. Necessarium axioma, quod semper sint poni in
l. differentiam contingentis) verum est. Contin. definitiones.
as, quod aliquando (ad differentiam necessari)
est esse falsum. Adversa sunt, quæ ibi perperuò
absoluit (ad differentiam relativorum) opponun-
t. Relativis enim convenit aliquando cōsentire,
oprium est, quod omni soli & semper (ad d. differen-
m accidentis vel adjuncti communis) convenit.
Deinde, cū lex sit, de assumendo genere proxi-
ad definitionem, id tamen sæpè sit innomina-
n, hinc solet assumi genus remotum, cū adje-
one particule quidam, & quidam & quoddam, &
x his æquipollent. Atque tum et. am talis parti-
a non vitiat definitionem. Veluti: Natura est
n. principium quoddam motus & quietis, &c.
ud Aristot. 2. phys. cap. 1. c. 1. Legatum est donatio

171
De partem.
la, quidam
quando pos-
sit poni in
definitione.

quadam à defuncto relicta ab hærede præstanda apud Justinian in *inst. de Legat.* § 6.

37. *Definitio est intelligenda ut absoluta ab omni nunc & hic.* Verus canon est, Per omnes Nunc a. intelligenda est omnis differentia temporis. Per omnes hic autem intelligitur omnis locus. E. definitio nō debet cōperere definitio solū in hoc loco, sed quale est in omni loco, nec quale est hoc tempore, sed quale est omni tempore. Velut: Contingens est, quod potest non esse. Hic non esse ampliandū est, ad omne tempus, ut cōprehendat etiam nō fuisse. Nā quæ facta sunt, adhuc tamen dici possunt contingencia & contingens dicimus. quod deinceps fieri aut non fieri potuit, tum etiam, quod etsi nunc factum sit, tamen, antequam fieret, poterat non fieri.

172

38. *Vbi sunt diversa definitiones ibi sunt diversæ res.* Ex hoc axioma cōcludebat Simplicius, animam non esse naturam, quia diversæ sunt utriusq; definitiones; Et Mercenarius, aliud esse missionem & misti generationem. Sed sciendum est, i. diversitatem definitionum posse esse cum subordinatione aliqua, quomodo diversa est definitio hominis & animalis, atq; tum diversitas etiam non est realis & essentialis, sed talis qualis est inter genus & speciem. Actalis etiam diversitas colligitur tantū ex diversa definitione animæ & naturæ. Vide Zabar. *de Natura.* c. 3. & 9.

173

II. Diversitas definitionum potest esse in accidentibus, veluti, quod secundum diversas intentiones aliz atq; aliz formantur definitiones. Sic una quantitas est, quam tractat Physicus & Mathematicus, quia tamen iste considerat eam ut hærentem in materia & corpore, hic a. à materia abjunctam, itcirco iste cōnotat in ejus definitione subiectum, hic non. Et hoc in casu non sunt res diversæ essen-

te essentialiter, sed
ne. Et idem ex
stione Zabarella,
m. & 9.

C A

DE T

1. Hæcenus
torum. i. Conser
rum. 3. Compar
sequitur de testi
2. Testimon
3. Dividitur
2. Ex parte aut
4. Ergo I.
quodplex testis
Dei, aliud Ange
eo aliud experie
legis, &c.
5. II. Testim
manum.
6. Testimon
bet autoritatem
Tale testimoniu
per scripturam
7. Humanu
tem humanam,
legumlatorum.
8. III. Testim
profana.

absoluta ab omni
 mmo Nunc a. in-
 portis. Per omne
 s. E. actio nō
 oculo, sed qua-
 oremore, sed
 Co. ingens est,
 mp. iandū est, ad
 m nō fuisse. Nā
 possunt contin-
 o deinceps fieri
 ed et si nunc fa-
 e, poterat non

isunt diversi.
 plicius, animam
 at utriusq; defi-
 nitionem &
 m est, i. diversita-
 subordinatōne ali-
 tio hominis & a-
 non est realis &
 er genus & speci-
 e. Vide Zabar.

potest esse in ac-
 m diversas inco-
 definitōnes. Sic
 hysicus & Mathe-
 rat eam ut hærca-
 a materia abjun-
 definitōne sub-
 on sunt res diver-

se essent

se essentialiter, sed solum accidentaliter vel ratio-
 ne. Et idem ex stimat de missione & misti produ-
 ctione Zabarella, quem vide lib. 1. de misti generatio-
 ne, c. 8. & 9.

C A P U T XXXI. DE TESTIMONIIS.

1. Haecenus fuerunt 4. classes argumen-
 torum. 1. Consentaneorum. 2. Dissentaneo-
 rum. 3. Comparatorum. 4. Octorum: Nunc
 sequitur de testimonio.

2. Testimonium est sententia testis.

3. Dividitur trifariam. 1. Ex parte testis.
 2. Ex parte autoritatis. 3. Ex parte rei testatę.

4. Ergo I. Testimonium est totuplex,
 quotuplex testis. Ergo aliud est testimoniū
 Dei, aliud Angeli, aliud hominis, atque ad-
 eo aliud experientię, aliud sensuum, aliud
 legis, &c.

5. II. Testimonium est divinum vel hu-
 manum.

6. Testimonium divinum est, quod ha-
 bet auctoritatem sive dignitatem divinam,
 Tale testimonium est Dei, tūm per se, tūm
 per scripturam loquentis.

7. Humanum est, quod habet auctori-
 tatem humanam, ut sunt testimonia artificum
 legumlatorum.

8. III. Testimonium est vel de re sacra vel
 profana.

9. Dere sacra est, quod refertur ad articulos fidei. De profana, quod secus est.

COMMENTARIUS.

I. De voce Testimonii & equipollentibus.

1. Hoc argumentum dicitur *Testimonium*, cum quia fertur à teste, cum quia est dere aliqua testata vel testanda.

2. Dicitur *autoritas*, & *locus ab auctoritate*. Ubi tamen observandum est: Auctoritatem b. feriam dici. Aliquando est idem quod dignitas & estimatio dicentis vel testantis. Et sic à testimonio distinguitur, & non est testimonium ipsum, sed est in Testimonio. Veluti, sic testimonium est Aristotelis: formam esse ingenerabilem. Auctoritas a. est, doctrina & sapientia Aristotelis, quæ me adducit ut credam isti testimonio. 2. Sumitur synecdochicè pro toto complexo, ex testimonio ipso & testis dignitate. Sic auctoritas Aristotelis citatur, cum illius viri sapientis dictum citatur. Unde sic sub testimonio comprehenditur auctoritas.

3. Dicitur *argumentum inartificiale*, à Cicerone in *partit.* & Ramo in *Dial.* 2. 32. lib. 1. Et Arist. 1. *Rhet.* c. 2 non quia nihil, sed, quia minus artis habet, quam cetera argumenta. Minor certè ars est compilare dicta aliorum ad confirmandam aliquam conclusionem, quam erui ex terminis conclusionis per effecta, causas subiecta, adjuncta, aliaque argumenta, rationes ad eam probandam.

4. Dicitur *argumentum assumptum & externum*, à Cicerone in *Topicis*, & indicatur ab Arist. in *Rhet.* ad *Alexand.* c. 8. Atque hæc appellatio commodè illustrat hanc doctrinam. Dicitur igitur assumptum vel externum, quia à te, & ut testimonium est, non habet vim probandi, sed habet eam extra se, & eam aliunde assumit, nempe ex auctoritate testis, h. e. ex

causis, eff. *hi* *di*
Ramus ut, *lib* *a*
naturâ, sed assump
s. Vocatur etiam
Boetio & Themisti
proh. 10. pag. 84. 8. & c.
7. *in* *ist.* *Dial.* 2. 35.

11. De de

Testimonium fe
te de suis inferiorib
definitur potest. Dixi
voces sunt intelligi
monium. Propt
proptiè vel improp
tur proptiè vel improp
p. optiè dare testim

An testimonium

Ratio dubitandi
um dicitur aliquid
um hoc ipso, quia
mae argumentum
monia sepe sunt in
Dei; argumentu
Platonis *Pring.* air
dam non teste, sed arg
Nihilominus ex
monium esse argu
omata, cum testim
& testis loco subie
rationes. Porro v
solutæ sunt in sup
plicando, quomodo
eius quod vide pr
Ad secundum vi
Ad tertium ibid

fertur ad ari-
secus est.

V S.

pollentibus.

Testimonium, cum
e aliqua testata.

Ubi ta-
b. fariam dici.
& ex estimatio
pato distingui-
ed est in Testi-
Aristotelis: for-
a. est, doctrina
ducit ut credam
chicè pro toto
estis dignitate.
am illius viri sa-
sub testimonio

ale, à Cicerone
Et Arist. 1. Rhet. c.
reus habet, quam
ars est compilare
aliquam conclu-
conclusionis per
aliaq; argumen-

et externum,
ur ab Arist. in Rhet.
o commodè illu-
tur assumptis vel
cium est, non ha-
extra se, & eam a-
ce testis, h. e. ex
644

De Testimonio.

783

causis, eff. & i. & c. testis. Et hoc est, quod
Ramus ait, lib. 1. c. 32. Testimonium non sra
naturâ, sed assumptâ alterius argumêti via guere.

5. Vocatur etiam *ex iudicio rei*, & *ex ceteris*, ut ex
Boetio & Themistio refert Regius l. 4. *aisput. Log.*
probl. 10. pag. 848. & ex Arist. 2. *Rhetor. c. 23.* Fonseca
7. *Instit. Dial. c. 35.*

II. De definitione Testimonii.

Testimonium ferè non dicitur sine ambiguita-
te de suis inferioribus. Unde non ad eò commodè
definiri potest. Dixi tamen *esse sententiam testis*, quæ
voces sunt intelligendæ cum proportione ad te-
stimonium. Prout igitur hoc de aliqua re dicitur
propriè vel impropriè, Ita etiam res aliquæ dicun-
tur propriè vel impropriè testes, & propriè vel im-
propriè dare testimonium. Hic quaeritur:

An testimonium rectè dicatur argumentum?

Ratio dubitandi est triplex. 1. Quod testimoni-
um dicitur aliquid inartificiale. At omne argumen-
tum hoc ipso, quia logicum est, est artificiale. 2. Om-
ne argumentum est terminus simplex. At testi-
monia sæpè sunt integræ sententiæ sive axiomata.
Deniq; argumentum & testis opponuntur. Scilicet in
Platonis *Protag.* ait Socrates: *veritatem esse ponderan-*
dam non teste, sed argumento.

Nihilominus ex omnibus indicîis apparet testi-
monium esse argumentum. 1. Quia ex eo fiunt axi-
omata, cum testimonium ponatur loco prædicati,
& testis loco subiecti. 2. Quia ex eo fiunt argumen-
tationes. Porro rationes contrariæ distinctis locis
solutæ sunt in superioribus. Ad 3. Respondetur ex-
plicando, quomodo testimonium dicatur inartifi-
ciale quod vide *præced. n. 3.*

Ad secundum vide *suprà c. 1. in comment. n. 8.*

Ad tertium *ibid. n. 1.*

Bbb 3 III. De

III. De divisione Testimoniorum.

8   Et satis clarè proposita est in theorematibus. Solùm est observandum, variare me ab illis Logice in definiendo testimonio divino & humano. Vulgò divisio sumitur ex causa efficiente. Sed sic non apparet. 1. quomodo adæquata sit hæc divisio, cum nō omnia testimonia sint à Deo aut homine. Sunt enim etiam aliqua testimonia angelorum bonorum & malorum, apparitionū, stellarum, cæli aliarumq; rerum. 2. Non apparet, quomodo, in ratione efficientis, & non connotando auctoritatem testimonii vel testis, testimonium Apostoli quidem continetur sub divino, & non alterius sacerdotis, qui etiam ex inspiratione Dei loquitur. Cūq; hoc utrumq; sit à Deo, propterea satius est, *divinū* testimonium dicere, quòd divinam, h. e. certam & infallibilem auctoritatem habet. *Humanum* a. dico, quod habet auctoritatem humanam, h. e. inconstantem, incertam & fallibilem, quā tale est. Atq; sic est testimonium, quod non est Apostoli sed vulgaris sacerdotis, et si sanctus sit, non habet auctoritatem divinam, sed si quid certitudinis & infallibilitatis est in eo, id est, non quia talis hominis testimonium est, sed quia commensuratur veritati scripturarum.

Sed quanta auctoritas sit diversorum testimoniorum per distinctas quæstiones explicabo.

I. De Testimonio Dei.

9   Dei testimonium est omni exceptione majus. Unde quicquid dixit, verum est. Et quicquid iussit bonum est, quoniam ipsa veritas & bonitas est. Sed queritur:

10   An Dei testimonium arguat assumptā vi?

Ita existimat Ramus, additq; in genere de testimoniis: quod per exiguam vim probationis habeant, cū exquisita verum veritas subtilius inquiritur. Hoc tamē

men aliquine veteret quæst. Doum
Alii Rimum defen

Hic pte ex it
num etiam testimon

Assumuntur a. ad
qui verus & bonus
est, hoc dixit. Ergo
iuncta Dei. In qu
tuemur, tām, quia
cum divina est, nō
assumi ad testē, qu
in testē. Cūm igit
mus essentiam ven

2. Sistendo inter
tām vāriū ist. Test
summam probandi
vias inquiritur. n
lud Testimonium
quem commodē
non semper conc
nis, sed aliquand
rūm, cūm contra
probandi habet, i
ham, Isaac & Jaco
he. Testimonia e
tūm sunt oraculo
tonis, aliorum qu
mū adducatur. R
taliū sermonib
cita afferre solent
Judaicis, ubi Dei
vo similiter exig
Porò alia De
quentis, alia ut
scosim videbitur

tionum.
 et matibus. So-
 lus Logicis in
 ediano. Vulgo
 sed sic non ap-
 redivisio, cum
 homine. Sicut
 bonorum &
 celi aliarumq;
 ratione effici-
 tem testimonii
 idem contineat.
 iocis, qui etiam
 hoc utrumq; sit
 testimonium di-
 nfallibilem au-
 quod habere au-
 tem, incertam
 testimonium,
 sacerdotis, et si
 divinam, sed si
 est in eo, id est,
 um est, sed quia
 rum.
 orum testimonii
 plicabo.
 Dei.
 ceptione majus.
 e quicquid iuste
 & bonitas est. Sed
 asumpta vi?
 genere de testi-
 monia habent, cu
 quiritur. Hoc ta-
 men

men aliqui nec verè nec piè dictum exstimaunt, in-
 ter quos est Dounam. lib. 1. Dial. c. 32. in Com p. 461.
 Alii Remum defendunt, iique plurimi.

Hacina re exstimo. I. Dic: posse aliquo modo divi-
 num etiam testimonium arguere assumpta aliqua vi.
 Assumuntur n. ad testem attributa & effecta Dei.
 qui verus & bonus est, qui sapiens & omnipotens
 est, hoc dixit. Ergo verum est. Ibi assumuntur ad-
 juncta Dei. In quantum tamen subtiliter hæc in-
 tuemur, tùm, quia attributa divina ident. ficiantur
 cum divina essentia, illa attributa nō tam dicuntur
 assumi ad testē, quā essentialiter intelligi & includi
 in teste. Cùm igitur Deum dicimus, hoc ipso dici-
 mus essentiam veracem sapientem bonam, &c.

2. Sistendo inter Christianos, Deum Israelis colentes,
 tùm verum est: Testimonium divinum non exiguum sed
 summam probandi vim habere, etiam cum subtilius ve-
 ritas inquiritur, ut sic omnis veritatis norma sit il-
 lud Testimonium. Sed tamen est modus, secundū
 quem commodè explicetur mens Rami. Nempe
 non semper concertant Christiani cum Christianis,
 sed aliquando cum Judæis, aut Paganis, Atque
 eūdem, cum contra paganos sermo est, exiguum vim
 probandi habet, si afferantur testimonia Dei Abra-
 ham, Isaac & Jacob, mittentis filium in mundum,
 hæc Testimonia ex V. & N. Testamento. Potiora
 tùm sunt oraculorum, Sibyllarum, Pythagore, Pla-
 tonis, aliorumque Ethnicorum dicta, per quæ pri-
 mū adducatur Ethnicus. Sicut propterea Patres in
 talibus sermonibus non scripturas sed Ethnica pla-
 cita afferre soliti sunt. Et idem est in certaminibus
 Judaicis, ubi Dei testimonia ex Novo Testamen-
 to similiter exiguum vim habent,

Porro alia Dei testimonia sunt ut simpliciter lo-
 quentis, alia ut loquentis per scripturas. E. de his
 seorsim videbitur.

II. De Testimonio scripturarum.

14

Hoc testimonium ejusdem auctoritatis est, loquendo de scripturis Canoniciis, cum eo, quo Deus loquitur immediate. Quia sancti Dei homines scripserunt ex affatu & inspiratione spiritus sancti.

15

In primis a hic providendum est, ut habeatur verus sensus scripturæ. Alioquin non est testimonium ex scriptura, sed in scripturam illatum, ut

*Regula de
ruendo vero
sensu scri-
pturarum.*

Augustinus ait: Epist. 3. ad Mar. coll. Ceterum, ut verus sensus divinorum testimoniorum habeatur, observandum est, 1. ut acceptetur sensus literalis. Riti- etiam aliqua scripturæ dicta habeant sensum allegoricum & mysticum, tamen dubium est, an eum spiritus sanctus intenderit, & si intenderit, quousque eum extendi voluerit. Vide Hieron. in c. 13. Matth. Sic Augustinus. Epist. 48. ad Vincentium reprehendit Donatistas, quod ex illo: *Induca mibi ubi pascem ubi cubas in meridie* voluerint extuere, quoddam Ecclesia sit solum in Africa. Et addit: *Quis non impudenter affirmatur aliquid pro se interpretari, quod in allegoria positum est nisi habeat manifesta testimonia, quæ illustrent obscura.* 2. Tenenda est Grammatica & Rhetorica, ut intelligantur voces & phrasæ, quibus scriptura utitur, in primis; hic ad fontes recurrendum est, h. e. textus Hebræos & Græcos. 3. Adhibenda est Logica analysi, ut intelligatur scopus antecedentia & consequentia. 4. Conferendæ sunt scripturæ, ut sensus sive interpretatio sit *ἀναλόγως* & conformis fidei. 5. Scriptura est integrè alleganda, non ut diabolus allegavit Psal. 91. Matih. 4. omittendo particulam, ut custodiant te in *inimicus* Alia, quæ prolixè traduntur à Clarissimo Flacio in *Clav. scripturæ*. ibi vide. Quibus adde August. lib. de doct. doct. Christi & Consens. Evangel. Braimum in serm. de veritate Theolog. quæ est præfat. ad Comment. in Mattheum aliosque.

III. An auctoritas Patrum sit infallibilis & divina?

Pontificii valde multum tribuunt Patrib. Unde consensum cum eis ponunt pro nota Eccl. fix.

Nihilominus dicendum est. non esse auctoritatem Patrum infallibilem. Nam 1. patres ipsi sibi nolunt tantam eorum titulum tribui. Sic cum Volusianus August. ne nimiam tribuisset, petit Augustinus Epist. ut istam opinionem prae sumptam deponat Et E.

7. Inquit, Ego fateor me ex eorum numero esse co. 17. scribendo proficiunt. sibi tribui. Unde si aiquid vel incautus vel indoctus presitum est à infallibilis me. quod non solum ab aliis, qui id videre possunt, meri.

reprehensum est verum etiam à me ipso, nec mirandum

est nec dolendum. Nam nimis peruersè se amat. qui alios

vult errare. ut error suus lateat &c. Et postea me.

morat quendam à Cicero laudatum quod nullam

verbum emisit, quod revocare vellet Quaquidem

laus quamvis praeclarissima videatur, tamen creditur.

est. inquit, de nimium fatuo, quàm de sapientia profectus.

Et postea. ab hac ego excellentia tam longè absum, ut

si nullum verbum protulero quod revocare vellem fa.

tus quàm sapientissim similior. Et Ep. 9. ad Hieron. de

Orig. me scribit, quod in eo, quæ vera & recta inve.

nit (ita O. ignes non est mensura veritatis Augu.

stino) approbet & laudet, falsa verò & prava im.

probet & reprehendat.

2. Ipsi patres declinârunt objectiones sumptas ex prioribus patrib. Sic cum Augustino obicerent Donat. str. dicta Cypriani & Hilarii, R. p. n. August. Epist. 48 ad Vincent. Hoc genus literarum quod est Episcoporum nostrorum, distinguendum est ab auctoritate Canonis. Non enim sic ligatur, tanquàm ita ex iis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat sic. ubi fertè aliter sapuerunt quàm veritas possit. In eo quippe numero sumus, ut non ded. gremur atq. nobis di.

Et ab Apostolo accipere: Et si quid aliter sapitis, id quod vobis Dominus revelaverit. Sic & Justin q. 119. cum ei obijceretur aliter sentire Patris. Respondit: Sed Apostolus, pater patrum sic dicit. Huc veni, quod in Aug. habet Euseb. 18 in initio. Ego solus scripturam libri didici hunc honorem habere ut nullum eorum aut eorum scribendo: e raro aliquid, firmi simile credam. Et si aliquid in eis offendo literis quod videatur id aut veritati, nihil aliud obijciam, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non affectum aut intellexisse quod dictum est. Aliis a. ita lego, ut quid aliud bet. antequam doctrina propolles, non idem verum putem, qui illi sic locuti sunt, sed quia mihi vel per auctores Canonicos, vel alia probabiliter ratione, quod a vero non abhorrent, id persuadere potuerunt Sic l. 2. d. Bapt. sine contra Donat. c. 3. ait Episcoporum libros non esse tales, ut non possint reprehendi a sapientioribus & doctioribus. Habetur d. 18. § qui nesciunt apud Gratian. Adde ibid. c. August. c. No. frater &c. Neg. quorumlibet.

19
3 Patres aliquando deprehenduntur errare. Hic Patrum et-ronymus damnavit secundas nuptias. Tertullianus multis approbat sententias Montanorum. Cyprianus censuit rebaptizandos esse, baptizatos autem hæreticis. Ambrosius censuit, Martyres profusionem sanguinis sui vobis salutem acquirere. Omnes ferme patres synagoga Iudaica paulo ante adventum Christi, existimabant Messiam futurum iudum hominem, regemque terrenum. Vide Dn. D. Hunni-um tom. 1 ep. Lat. fol. 1283. de Ecclesia.

20
4 Ipse Pontificii aliquando recedunt a sententia etiam communibus Patrum. Cæcilius in præf. in Gen. ait. Sed quando occurrerit aliquis sensus, inquit, textui consonans quamvis à Torrense Doctorum alienus lector se a quum censorem prabeat, nullusq. detestatur eum ex hoc quod dissonat à prisca Dd. Non n. alligavit Deus scripturæ expositionem, priorum Doctorum sensibus, alio-

De
ipso nobis tollere
ter. n. Gen. 13 n. 40
e facere, quod dimi
ia dicit: Paradisum
huc; simil. factum A
se dixerunt mundum
tum ple tamen mu
adeluccelliores pluri
p. 178. ait. communis
que sunt supra cælu
directius defendi, e
ille in medio aere. Et
nem; quod opinionem
tactandæ sanctitatis
hoi:um Doctorum
nificite innuens, co
alam esse posse.
II. Dice: Consen
similitudine solium
antitotele dicitur i
videtur. Atq; sic sent
tatem tenendi quod
mus temeritatem
nam, h. e. media vi
entes nec nimis co
Et dictis apparet:
na expositione rerum
natur doctorum Pl
teru philosopharum
tribuant rebus veri
decalitatis. Propter
bulmutatur quid in
in dubius in credulit
poritatem & iudiciu
ars. Aiant Dd. Col
Cæterum tum a
qu

alter septis, id quod ipse nobis tolleretur exponendi scripturam. Et sic
 q. 119. cum ei obiceretur, in Gen. 1.3 n. 46. & lib. 7. n. 178. ait non iniquè
 ponde: Sed Apostolus facere, quod dimittit à patrum communi senten-
 tiam, quod idem dicit: Paradisum terrestrem non superesse. Ad-
 ducitq; simile factum Augustini, ante quem omnes
 erè dixerunt mundum paulatim sex diebus condi-
 tum, ipse tamen mundum simul conditum dicit, &
 de successores plurimi. Sic idem Petrus l. 7. in Gen.
 178. ait, communiter à patrib. doceri, quod verè
 quæ sint supra cælum, nihilominus aliam senten-
 tiam rectius defendi. quod aquæ illæ intelligantur
 esse in medio ære. Et addit postea n. 181. admonitio-
 nem; quod opinioniones contra Dd. consensam initio
 tractandæ sint lenitè & cunctanter, donec accedant
 horum Doctorum & Academicorum iudicia, ma-
 nifestè innuens, communem patrum sententiam
 falsam esse posse.

II. Dice: Consensum cum patrib. esse in dicitur ve-
 similitudinis solum & probabilitatis. Probabile n. Patrum con-
 Aristoteli dicitur 1 Top. c. 1 quod multis sapientib. sensus facie
 videtur. Atq; sic sentientes præcludimus. 1. necessi-
 tatem tenendi quod patres tenuerunt. 2. Præcludi-
 nus temeritatem in dissentiendo à doctrina pa-
 trum, h. e. media viamur, non nimis patres extol-
 lentes, nec nimis eos deprimentes.

Ex dictis apparet: Patrum testimonium tanti esse
 in expositione rerum Theologicarum, quanti æsti-
 matur doctorum Philosophorum, in expositione
 rerum philosophicarum. De quib. dicitur, quod non
 tribuant rebus veritatem sed solum apparentiam
 credulitatis. Propter huius vel illius affirmationem nō
 dubius in credulitate alicuius sententia, propter au-
 thoritatem & iudicium sapientis, iudicantis eam esse ve-
 ram. Ajant Dd. Colon. ad Hisp. tract. 5. f. 222. fac. 2.
 Ceterum tū adhuc est observandum. I. loqui

Considerandum est de veris Patribus, h. e. iis in primis, qui vixerunt
a nato Christo ad annum 400. & paulò amplius
Postea cum paulatim abire coepit, est à puritate
Reclit.

24

2. Loquor de verorum patrum scriptis non sup-
politiciis sed genericis. Marc. n. tribuitur patribus
vera scripta quæ eorum non sunt Hieronymo tribuuntur com-
mentaria in Epistolas Paulinas. Sed illa putantur
scripta à quodam Pelagiano. Vide Aug. lib. 3. de pecc-
merit. c. 1. 12. Damasceno tribuitur liber de oratio-
ne pro defunctis. Sed Chema. par. 3. ad exam. concilii
Trid. p. 182. & ipse B. Harm. l. 2. de purgat. c. 8. ostendi
fictitium esse librum. Idem, Canones Apostolorum
librum Abdæ, & pastoris fictitium ostendit. l. 3. d.
bonis operib. b. 14. p. 280. Clementi tribuuntur libri
constitutionum, sed fictitios esse monstrat Chema-
nit. par. 4. Exam. concilii. Trid. p. 206. 207. Sic librum
Hanaæ improbat Eusebius & Tertullianus. Vide
Chema. ibid. p. 210. Et de Episcopo Ignatii ad Phi-
lipenses. Ibid. Et similes sunt multi alii. Videri ha-
dere possunt Magdeburgenses in centuriis, cum
singulorum patrum libros recensent. Et adde Gra-
tian. d. 15. C. sancta Romana.

25

3. Videndum est, an apud patrem sit, quod ex eo
citatur. Andradius scribit, quod Tertullianus in
en verè sit. Scorpiaco damarit Valentinianos, quod diceretur
patris, quod mortuos non esse colendos. Sed nihil tale est in isto
ei tribuitur. libro, ut fatetur etiam Bellarm. l. 2. de sanctis. c. 1.

26

4. Considerandum est in primis vetustis exemplaribus. Sic Pontifici
vanda est ex iunctis ex Chrysostomo, quod Imperatores Christiani
emplaris ut in supplicarent sanctis. At hoc in vetustis exempla-
ribus non habetur, sed assumptum est in posterioribus.
Vide Clariss. Chema. in pref. ad par. 4. Exam.
Trid. Concilii.

27

5. Videndum, an quod in translatione est, sit et-
iam

in originali textu
in, apud quos allega-
modo, apud Gratianum
dicta sancti Constantini
Constantinopolitana sed
Roma, non tamen magni
sentis cōtarius, pro
tino negativa, Non
et, et illa negatione dē
notanda circa ulum
ta vult, videat Che-
minis. Et par. 1. in se
sag probat.

IV. An Concilii

in
Pontifici Logici
connumerantur, c
Pontificum. Vide
in manam, aliosq;
derat. comp. c. 19. Et
tio magis Theolog
quantum à Logico
monit divini, recte
nostra divini testi-
teret Pontificiorum
Igitur Pontifici
tribuant, quoniam
ta, quæ à Pontifice
mata, Greg. l. 1. Regu-
quatuor libros, in qu
opere magis videretur
sancti Evangelii Et
actionis existit, quif
us lapid effo cernitur
Contra hanc opi-

XXI:
imis, qui vixerunt
& paulo amplius
tum est à puritate

scriptis non sap
tribuantur patri
tribuantur com
Sed illa puritate
Aug. lib. 3. de pecc
liber de oratio
ad ex am. concil
urgat. c. 8. ostendit
paes Apostolorū

ostendit. l. 3. de
tribuantur libri
monstrar Chem
6. 207. Sic librum
Cecilianus Vide
a Iosatii ad Phi
ali. Videri hac
centis, cum
cent. Beade Gra

em sit, quod ex eo
od Tertullianus in
nos, quod diceret,
nihil tale est in isto
2. de sanctis. c. 1.
gatur, in omnibus
is. Sic Pontifici i
eratores Christia
recessit exempla
um est in postero
f. ad part. 4. Exam.

siatione est, si et
iam

am in originali textu. Sic de prebentibus sunt Pontifi- 4. *Consid-*
ii, apud quos allegatur ex 6. Synod. Canon. 16. hoc *randum ca-*
modo, apud Gratian d. 22. c. Renovantes. Renovantes *emplar cri-*
secreta sancti Constantinopolitani Concilii petimus, ut ginals.
Constantinopolitana sedes similia privilegia habeat, qua
Roma, nō tamen magnificetur ut ista. At in Græco est
entus cōtrarius, propositus est *ὁμοῖον* definitus.
Et pro negativa, Non tamen, est affirmativa *καὶ*, *καὶ*
ἡ ἐκείνου μετὰ τὸν ἐκείνου. Hæc posteriori sunt, quæ sunt
liber de oratio
ad ex am. concil
urgat. c. 8. ostendit
paes Apostolorū
ostendit. l. 3. de
tribuantur libri
monstrar Chem
6. 207. Sic librum
Cecilianus Vide
a Iosatii ad Phi
ali. Videri hac
centis, cum
cent. Beade Gra

IV. An Concilia habeant Autoritatem infallibilem?

Pontificii Legici dividentes testimonia divina 28
connumerant iis, concilia, traditiones & decreta
Pontificum. Vide Fonssecam. Hunnæum, Thiel-
mannum, aliosq; in Legicis, Et adde Peregrinam l. 1.
le rat. comp. c. 19. Et quanquam plena horum tracta-
tio magis Theologica est quàm Logica: tamen in
quantum à Logico proponenda est divisio testi-
monii divini, necesse est necesse hic videndum, an
nostra divini testimonii doctrina imperfecta, an
verò Pontificiorum superflua sit.

Igitur Pontificii conciliis authoritas divini 29
tribuant, quanquam restringant hæc ad concilia
ea, quæ à Pontifice Romano indicta sunt & confir-
mata. Greg. l. 1. Regesti, Ep. 24 sicut sancti Evangelii
quatuor libros, inquit, sic quatuor concilia (primi) re-
cipere me atq; venerari facior, ut habetur d. 22. C. si in
sancti Evangelii Et addit Greg. Cuiuslibet vicia atque
vitiis excusetur, quisquis eorum soliditatem non tenet,
nisi lapsus esse cernitur, tamen extra edificum jacet.

Contra hanc opinionem non inquiram, an illa
omnia

omnia concilia quæ Pontifici ecumenica dicuntur à Pontifice congregata aut confirmata sint, nec iam an aliquid autoritatis ex tali congregatione confirmatione illis possit accedere, sed solum breiter ostendam, concilia errare posse, remissâ objectionum solutione ad Theologos.

11 Igitur 1. Erravit Concilium *Neocæsariense* damna-
Errores Con secundas nuptias *Can. 7. Concilium Chalcedonense*
ciliorum. erravit (ex Pontificorum hypothese) quando ex-

quavit Episcopum Constantinopolitanum Pontifici Romano. Rursum erravit concilium *Constantinense* (ex Pontificorum hypothese) decernens, quod concilium sit supra Pontificem. Concilium *Syrmenense* congregatum à Constantino Imperatore & Liberio Patre fuit, ut ex Sozomene & Sozomene scribit Petrus, c. 1. in *Gen. 2. 39.* Illud igitur anathematizavit sententiam eorum, qui negant *Gen. 19. (pluit Dominus à Domino)* intelligi duas personas, dicentes, à domino, esse idem quod à seipso. Et tamen ipsi Pontificii sic postea explicarunt, quod à Domino sit per Hebraicum idem quod à seipso. Ita Varabius, Pagninus, Olcafter & Pererius ipse. Ergo de sententia Pontificiorum horum, erravit concilium. Seipsum n. Anathematizatos esse, contrarium docentes, non audent dicere. Synodus Romana sub Sylvestro c. 16. *anathemate præcipit* erroneo argumento sacerdotibus, ut maneant extra curiam, quia curia dicatur à errore. Rursum in superiori *Neocæsariensi Concilio* præcipiunt Episcopi, ut in qualibet civitate pretem sint Diaconi. At hæc ipsa lex nunc abrogata est. Et quid verbis opus est? Ipsi patres concilii, cum recedunt à concilio, rogant, ut si quid errarint, non remissibile eis vellet facere Dominus. Vide præfatam *Tomos Concilii de ord. celebrandi Concilii*. At id non deceret nisi præsumere, quod possint errare. Ex 1. *Instit. lxx. Can. tit. 3. S. alia verò dicitur, inter concilia*

Patres vocantes à concilio rogant
versionem gr.
1011172.

De
 Concilio
 V. Ardenne
 tatione
 Hieronymus affirmat
 conciliorum. Et dicit
 hoc ita scriptum est
 in modo tenenda
 sumata, ut Agatho P
 Hic in re dico: P
 non effi. divina, ut p
 I. De antiquioribus P
 unde de aliis patribus.
 ut, fortasse etiam m
 per Apostolum 2. Th
 Christus operatus sit
 quæ antiquioribus
 Concilio Tom 1. Concilii
 non immerito judic
 Centur. 1. 2. & 3.
 Wicakerus de Pont
 imperii. p. 205. seqq.
 VI. An traditio
 vim
 Per traditiones, la
 ff. 11. p. 230 intellig
 senta, ad fidem le
 clusa in fallibili au
 decapere continet
 iuncur. Has igitur
 Concilii Logici test
 Concilii. Triad. ff.
 Concilium, pari d
 scriptum in scriptum

XXI.

ecumenica dicitur
ara sunt, nec
licet congregare
re, sed idem re
posse, remissa ob
pos

rocasariense dam
lium Chalcedonen
thesi, quam ex
politianum Pa
cilium Constanti
ens, quod concil
Syrmense congr
re & Liberis Pa
er bit Peter. a
patizaviscate
Dominus à Dom
s, à domino, esse
pli Pontifici sic
mo sit per Hebrai
atabus, Pagninu
de sententia Pont
um. Scipios n. An
docentes, non au
b Sylvestro c. 16. sa
rgamento sacerdo
quia curia dicat
rocasar. concilio Car
alibet civitate se
lex nunc abrogat
patres concilii, cum
si quid errat, i
inus. Vide prefat
concilii. At id non d
ossit errare. Ex
citur, inter concili
duat

Quod spiritus sancti congregata posse esse discer
ententias, atq; tam ad antiquioris &
joris auctoritatem. Plura omitto.

V. An decreta Pontificum habeant autori
tatem infallibilem?

Riciteram affirmativa sententia est Logi corum
ontificiorum. Rt d. 19. ac. 20. apud Gustinum de
ora ista scripturis exequatur, doceturq; quod
od in modo tenenda sunt, ac si ab ipso Petro sint
rmata, ut Agatho Papa rescripsit d. 19 cā sic omnes.
Hac in re dico: I. Posteriorum Pontificum decreta ad
non esse divina, ut potius Antichristiana dici debeāt.
De antiquioribus Pontificibus idem judicandum est,
od de aliis patribus. De quibus dixi in p. ioribus.
ut fortasse etiam minus eis tribuendum est, cum
er Apostolum 2. Thessal. 2. statim in initio Anti
christus operatus sit mysterium iniquitatis. 3. De
creta a. quae antiquioribus Pontificibus ascribū
ar in Tom. 1. Concil. illa multis suspecta videntur &
on immeritò judicantur esse suppositicia. Videz
ur Centur. 1. 2. & 3. Magdeburg. nium suis locis.
Vitackerus de Pontif. p. 398. seqq. Sleidan. de 4. sum.
p. 205 seqq.

V I. An traditiones habeant auctoritatem di
vinam & infallibilem?

Per traditiones, inquit Tannerus in colloq. Ratisb.
ess. 11. p. 230. intelligamus ejusmodi praecepta & cō
tituta, ad fidem seu relig. onem spectantia, quae
xclusa infallibili auctoritate Ecclesiae in scriptura
ec aperte continentur, nec ex ea evidentè dedu
untur. Has igitur traditiones Pontifici, atq; ad ed
orum Logici testimonio divina annuerant: ju
ta Concil. Trid. sess. 4. decr. 1. Traditiones, istas, inquit
Concilium, pari proutis affectu ac reverentia (cum
scripturis) suscipimus & veneramur.

Con-

33 *Catalogus*
factus est
divisionum. Contra hæc dicemus solum: quod obstat
ditionem multa in Ecclesia sæpe defensa sunt
tamen postea deprehensa sunt falsa fuisse.

36 *Christum*
anno 50. a. I. Irenæus ex traditione docebat, Christum
scendisse anno à Nativitate sua quinquagesimo.
Ecclesia id postea dimisit. Vide Chemnit. in Ha
mon. in prolegom. p. 19.

37 *Paradisum*
super. ff. II. Per cybiri Atiaz, Apostolorum discipuli, Pa
disum terreit. Et adhuc superesse tradiderunt. Et ha
postea. I. quæ summe traditum est à patribus. A
hanc traditionem oppugnat Perce. l. 3. in Gen. n. 48.

38 *Opinio Chi*
liafarum. III. Apud Euseb. l. 3. c. 39. memoratur de Pap
Johanne Apostoli auditore, dicente, quod dilige
ter didicerit ab Apostolis eorum præcepta. Inter o
a etiam fuit opinio Chiliafarum. Et inde à plurim
patribus ea accepta. a fuit. At eam nunc communi
simè rejicitur.

39 *Christi uno*
anno prædi
cass. ff. IV. Clemens l. 1. *Scromatum* memorat, se dilige
tissimum fuisse in audiendis iis, quæ tradebantur.
At hinc in multiplices errores incidit, Christum
uno solum anno prædicasse, cessatura supplicio
etc. Vide Chemnit. part. 1. ad Concil. Trid. p. 142. ubi
similia tradit de aliis.

40 *Conclusio.* Quandoquidem ergo sciri non potest, an ver
Apostolorum sit, quod ab iis traditum dicitur, no
scripturas solas amplectamur. Hæc sunt lucerna po
dibus nostris, & solæ pro divinis testimoniis ha
beantur.

VII. An ex apparitionibus mortuorum su mantur idonea testimonia ad pro bandas res sacras?

Affirmativa est Pontificiorum. Sic Bellarm. l. 1.
de Purgat. c. 11. probat purgatorium, quia anima Pa
sch. ii. apparuerat S. Germano. Vitalinæ Martino
& Severinus apparuit cuidam Episcopo Coloniae
cio

De
iq; significavit, se
horas canon. car. nos
fratrum omnes simi
ror. Tanta multa ric
pus Chemnit. part. 3.
quemodo probare l
ingium, adoratio
tiores ad loca sancta
Hac in re satis no
tiffic aliquando rej
ma, ut maxime ex a
lat de scriptis. Sic B
quod Bede l. 3. bistor
quod hic videtur in
ges, per quos etiam
it. b. l. h. a. e. a. n. B
tollat Bellarm. aus
p. 14. Sic. l. 1. l. 2. a
testatur animas in
salute quæ tamen
Carchul. de 4. Nov
in Gen. c. 25. refer
esse, quod Adam r
actis genuerit Cai
Inde post centes
hæc revelatio rejic
Talia multa comm
Est tamen supra
disertè rejecisse es
anim. c. 33. Theop
tura pro mortuis Cl
esse vetularum &
ludibria de anima
dicat. Ego talia en
fraude ac decepti
inquit probantur
cio

XXI:

quod obtestatur
 de defensione luit
 la fuisse.
 coac, Christum
 quagesimo. A
 Chemnit. in Ha
 rā discipuli, Pat
 radidesū. Et ho
 est à patribus. A
 l. 3. in Gen. n. 48.
 moratur de Papi
 nte, quod diligen
 praecepta. Inter
 Et inde a plurim
 nunc communi

Hac in re satis nobis esse poterat, quod ipsi Pon
 tificii aliquando rej ciunt apparitionum testimo
 nia, ut maximè ex a viis magnis inter Pontificios
 sint descriptae. Sic Bellarm. l. 2. de purgat. s. 1. rejicit,
 quod Beda l. 3. hislor. c. 19 scribit de visione Fursai,
 quod hic viderit in via ad coelum esse maximos i
 gaes, per quos etiam transeant ii, qui nihil combu
 stibile habeant. Et si in prius citato loco magnificè ex
 tollat Bellarmianus visiones Fursai à Beda descri
 ptas. Sic rursus l. 2. de Purg. c. 4. rejicit visiones, quæ
 testantur animas in purgatorio esse incertas de sua
 salute, quæ tamen conferuntur aliàs à Dionysio
 Carthaf. de 4. Noviss. art. 47. Sic historiæ scholastica
 in Gen. c. 25. refert, Me hodie in carcere revelatum
 esse, quod Adam 15. annis luxerit lapsum, & illis ex
 actis genuerit Cain, dehinc post 15 genuerit Abel.
 Inde post centesimum interfectum esse Abel. At
 hæc revelatio rejicitur à Peter. l. 7. in Gen. num. 9. 10.
 Talia multa commemorari possent.

Est tamen supra hæc observandum, Patres etiam
 disertè rejecisse eas apparitiones. Vide Tertull. de
 anim. c. 33. Theophylact. in 6. 8. Matthæi. August. de
 cura pro mortuis Ch: ylost. hom. 29 in Matth. ait, hæc
 esse vetularum & desipientium verba & puerorum
 ludibria de animarum reditu, & si maximè an ma
 dicat: Ego talis anima sum. tamen hanc orationem à
 fraude ac deceptione diabolica esse. Postea etiam
 inducit probatignas, quod nec justorū nec pecca
 torum

41
 Pontificii i
 psi aliquan
 do rejiciunt
 apparitio
 nes.

42

mortuorum su
 ad pro
 u?

Sic Bellarm. l. 1.
 um, quia anima Pa
 Vitalianæ Martino
 piscopo Colonien
 ei

Ccc

torum

torum animæ redire possint. Confer. Sutiliv. de *Parti-
gis. c. 18 p. 263.* & Martij. *Class. 1. c. 9. n. 5. & Class. 3. lo-
com. c. 14. n. 10 & 23* Chemnit *part. 3. ad Conc. Tridenti-
pag. 125.* Hondorff. in *Theat. Hist. ad 3. præcep. ris. 8.*

V III. An ex somniis possint sumi proba-
tiones?

43.
*Aristoteles
sententia.*

Aristot. de *divinat. par. Insom. c. 2.* Negat somnia
Deo immitti, quia in primis *ἀνθρώποις*, h. e. minus ge-
nerosi & gregarii homines solent futura prævidere
in somniis. Et Existimat, si somnia à Deo essent,
tū in primis ea contingere excessuibus homini-
bus. Sed hæc sententia Ethnica est, & proligatur
multis exēplis divinorum somniorum, quæ in scri-
pturis memorantur. Neq; existimandū solum anti-
quioribus tēporibus à Deo hominibus somnia im-
missa esse, sed id adhuc etiam quandoq; fieri Aug.
de *cura pro mortuis* memorat, Mediolani, cum civis,
quidam mortuus fuisset, venisse creditorē & peti-
isse debitā pecuniam ab hæredibus Filius, etū scie-
bat creditori uti à parente satisfactū, tamen acce-
ptilationem, aut quitantiam, quam vocant, non in-
venit. Hinc in somnio docetur, ubi ista acceptila-
tio posita sit. Hoc Augustinus docet factum esse
per Angelum. Similia frequenter contingunt.

44.
*Deciso Au-
thor.*

Ex quibus sequitur somnium, quā tale est, non esse
fallax & incertæ fidei. Sed enim convenit id
omnibus. Nih.ominus quia varii lusus possunt esse
in somniis, ut per ea Diabolus adducere ad super-
stitiones & hæreses possit, somniis *primò* non est
credendum, sed omnia sunt examinanda ad legem
& ad testimonium. *Esa. 8.*

I X. Quatenus testimonium consuetudinis vim
habeat?

45.
*Consuetudo
loquendi.* Lex pertinet ad testimonium. Sub lege autem
continetur consuetudo, quæ est lex non scripta. Est
a. ad advertendum: aliter loquendum esse de consue-
tudine

ordine circa rebus.
tatem autem nate
tudo non est de re
fuit tammi. Num
Ve itatem autem, a
olige consuetudo
nihil vales: vales
ba veritatem rei, et
cum pro fundamen
dione malitiam: s
fupari dignis: tu
meris est appellanda
nt 2 6 hæc tamen. Et
natissas c. 6. inquit, P
do veritati. Et ante
sum veritas non dicit
2. Epist. 3. ad Cæcilium
has res, non debemus
ciendum fuit a veris sed
prior sententia N. g. n.
tat, sed Dei veritatem
ritas subest, teneat
tra Donatissas c. 5. C
gatur, nihil oportet
sententias. d. 8. ap
l. l. insf. ris. 2 6. E
X. An lex naturalis
Ramus sub hum
stimon o legem n
in comparat. L. gie
posse videretur. B.
pascut, quatenus
de peculiaribus reb
tem diviniū erit, q

infer. Sueliv. de Pur
9. n. 5. §. Classi. leg
3. ad Conc. Triden
ad 3. præcep. tit. 8.
num. proba-

Negar somnia à
q. h. e. minus ge
fectura prævidere
a à D. o. essent
creaticus homini
st, & p. obligatur
rum, quæ in scri
indū solum anti
ribus somnia im
adoq; fieri Aug.
olani, cūm civis
creditorē & peci
Filius, etū scie
tū, tamen acce
m vocat non in
ubi ista acceptula
docet factum esse
contingant.

quā tale est non est
im convenit et id
iulius possunt tel
dducere ad super
aliis primò non est
dinanda ad legem

consuetudinis vim

Sub lege autem
et non scripta. Est
a. de consue
rudine

tudine circa verba, & aliter circa res, earumq; veri
tatem aut bonitatem. Igitur quæ ad verba consue
tudo non est dimittenda; Juxta illud: *Verba valent
sicut nummi. Nummi usu, verba usu.* Quoad rerum
Veritatem autem, aut actionis bonitatem, non ita
obligat consuetudo. Atq; tūm consuetudo ut sic,
nihil valet: valet solum, cūm pro fundamento ha
bet veritatem rei, aut bonitatem actionis, secus est
cūm pro fundamento habet falsitatem rei, aut a
ctionis malitiam: *Siquid contra fidem catholicam u
surpari dignoscitur, non tam cōsuetudo, quàm vetustas
erroris est appellanda.* Dicitur in *Inst. l. i. Can. lib. 1.
tit. 2. §. haec tamen.* Et August. l. 3. de baptis. contra Do
natistas c. 6. inquit, *Veritate manifestat & cedat cōsuetu
do veritati.* Et antea: In Evangelio Dominus ait: *Ego
sum veritas non dixi, ego sum consuetudo.* Et Cypri. l.
2. Epist. 3. ad Cæciliū. inquit, *si solus Christus audien
dus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos fa
ciendum putaverit sed quid, qui ante omnes est, Christus
prior fecerit.* N. q. n. hominis consuetudinem sequi oport
et, sed Dei veritatem. Rursus cūm consuetudini ver
ritas subest, teneatur illud Aug. Ex l. de de bapt. con
tra Donatistas c. 5. Cūm consuetudini veritas suffra
gatur, nihil oportet firmius retineri. Vide similes
sententias. d. 8. apud Gratian. Et adde Schneidvv.
l. i. Inst. tit. 2. §. Et non scripto, num. 4.

Quoad res.

Consuetudo
fortificat ve
ritatem.

X. An lex naturæ contineatur sub testimonio divino?

Ramus sub humano, Aristotelici sub divino tes
timonio legem naturæ continent. Vide Beurbus.
in comparat. L. gic. 6. pag. 835. Hic utrumquedici
posse videtur. E. Humanum erit testimonium lex
naturæ, quatenus homines per hanc suā noticiā
de peculiaribus rebus testantur. Testimonium au
tem divinum erit, quatenus coincidit cum lege mor
ali.

aliis scripturis proposita. Cumq; propriis auctoritas faciat testimonium, humana humanum, divina divinum, iocired, cum lex auctoritate divina habeat, magis ad divina testimonium pertinere videtur, quam ad humanum.

XI. An iudicium sensuum sit infallibile?

47 Resp. 1. negativè iudicium sensuum nullū est. Non sequitur: id non esse, quod sensus non cognoscit. Non videmus animam, quæ tamen vera est. Et sic in aliis. Sunt enim multa sensibus improprie nata, quæ iocired sentiri non possunt. Qualia sunt Entia spiritalia, essentia substantiales universales, cum sensus tantum cognoscit. 1. singularia. 2. accidentia. 3. in corpore.

48 II. Sensuum iudicium certum est, considerando totam latitudinem objecti cuiusq;. Veluti quod iudicat visus, hoc non est sonus. Et quod iudicat auditus, hoc non potest esse color. Et sic in aliis.

49 3. In particulari tamen sensus errare possunt, idq; multis 1. propter indispositionem organi. Veluti oculus læsus sit, videtur sæpè viridia quæ alba sunt. Si læsa sit lingua, putantur amara, quæ sunt dulcia. Et hoc pertinet etiam, si læsum aut perturbatum vel occupatum sit commune sensorium. Sicut est in hominibus ægrotantibus cerebro, aut ebris quorum cerebrum nimis est oppletum humoribus; aut attentis in certa aliqua re, unde in consideratione illius non advertunt, quid dicatur ab aliis. 2. propter indispositionem objecti. Veluti si videndum non sit objectū satis illuminatum, quo modo in crepusculo potest errare visus, si homin intueatur. Aut si objectum sit valde minutū, quo modo errare potest legens literas minutiores. Aut si objectum sit admodum tenue. Visibile enim adsum esse debet. Aut si sit nimis distans, veluti errat visus iudicando de quantitate solis. Aut etiam si objectum

Errare potest sensus.

objectum sit rari-
m ad non potest co-
o nlo fopis ponitur.
du. Veluti si sit in
modo per euticiana
gustus transmutat
his mato: flavo bil-
videndum non sit m-
erit rilius, videndo
suam.

CA

1. Quicquid Deus
quia veritas Dei, est
ta omnis veritatis

2. Quicquid in se
patet, quia scriptura
nunc scriptura: Co-
flor, quod dicitur
autem, quæ sunt sen-
iam, quæ per pro-
scribere dicuntur

3. Huiusmodi robor
ria est, vel ex istis
puris quæ in his
Theol. Atq; hoc ge-
Christus ipse cōfite-
Deus viventis, de
concludit dari res
non facile appare-
quentia, iocired

4. Scriptura in ve-
ra, h. e. divinum tes-
ticitiam usurpa-
sequentias. Nihil
afferunt. Inscruat

q; in primis aucto-
ritas humana, civi-
um auctoritates
non est morum
canonum.

est infallibile?

nonnulli est. Non

us non cognosci

men revera est.

bus improprie

stant. Qualia sunt

antiales universa

et. 1. singularia. 2.

q; considerando tot

quod iudicat v

iudicat audire

aliis.

vere possunt, idq;

in organi. Veluti

idia que alba sunt

ra, que sunt dulcia

aut perturbant

forium. Sicut el

erebro, aut ebriis

oplerum humori

re, unde in consi

quid dicatur ab a

obedi. Veluti si a

illuminationem, quo

re visus, si homin

alde minuitur, quo

re minuitur. Au

Visibile enim de

istans, veluti errat

olis. Aut etiam si

obje-

objectum sit minus propinquum sensorio, quo-
modo non potest cognoscere visus objectū, quod
oculo superponitur. 3. Propter indispotionē me-
dis. Veluti si sit id imbuum aliā nā qualitate, quo-
modo per cuticulam linguar non rectē ad sensoriū
gustus transfertur sapor, in fabricantibus, quia in
his amaro flavo bilis occupavit linguam. Aut si id
videndum non sit medium satis tenuē, quomodo
errat visus, videndo per nebulas, aquam aut fenē,
stram.

CANONES.

1. *Quicquid Deus dicit hoc verum est.* Ita patet,
quia veritas Dei, est ei essentialis, & ipse, est mensu-
ra omnis veritatis Itaq;

50

2. *Quicquid in scripturis dicitur, hoc verum est.* Ita
patet, quia scripturæ sunt vox Dei. Intelliguntur a.
nunc scripturæ Canonice, h. e. illæ de quibus con-
stat, quod à sanctis Dei hominibus scriptæ sint, nō
autem, quæ sunt scripturæ apocryphæ. Excipio etia-
iam, quæ per prosopopæiam, & non ex sententia
scripturæ dicuntur.

51

3. *Eiusdem roboris est, quod vel immediatē in scriptis.*
vis est, vel ex iisdem deductur. Sunt n. aliqua in scri-
pturis, quæ in iis non dicuntur, ut ait Nazianz l. 5.
Theol. Atq; hoc genus argumētandi per consequēs
Christus ipse cōfirmavit, quādo ex dictis: Deus est
Deus viventiu, & est Deus Abrahamæ, Isaac & Jacob,
concludit dari resurrectionē mortuorum. Sed quia
non facile apparet, quænam genuinæ sint conse-
quentiæ, ideo postea à alia specialia notāda sunt.

52

4. *Scriptura in vero suo sensu, demum est vera scriptu-
ra, h. e. divinum testimonium.* Ita apparet, quia hære-
tici etiam usurpant scripturas, & ex iis formant cō-
sequentias. Nihilominus testimonia divina non
afferunt. Inferunt igitur scripturis suum sensum. Et

Ccc 3 sic

hic quod divinum putatur testimonium, hoc ipso
revera humanum est. Cavendum igitur ne peregrinus
sensus scripturis inferatur. Vide Gratian. d. 37.
Can. relatum est.

54.

5. Non est sensus scriptura, qui non est ex originalibus
linguis scriptura. Ita patet, quia spiritus sanctus solum
linguis locutus est. Hebraea scilicet in Veteri, & Grae-
ca in Novo Testamento. Unde quod in translatio-
ne est solum, non autem in originali lingua, id tantum
non divinum, sed humanum est testimonium. Male
igitur Pontifex latinam vulgarem versionem cano-
nizavit, hoc est humanam auctoritatem fecit divinam.

55.

6. Non est sensus scriptura, qui contrariatur aliae
scripturae textibus. Sic Justinus in Dialog. cum Try-
phone pag. 129. Numquam audebo hoc vel in animam
inducere, vel eloqui, si adversari scripturas. Verum
si qua scriptura, quae ejusmodi esse videatur, in medium
proponatur, est obviandum eum, quasi adversaria: alii-
sive, habeat, omnibus modis persuasum habens nullam
scripturam ab alia diverso esse. Ipse me potius, quae
dicta sunt non intellegere fatebor. & milia posui ex Au-
gustini Epist. 18. supra q. 3. hujus capituli. Veluti quod
dicitur Iohan. 15. vers. 15. omnia dixi vobis; non
potest habere sensum praeteritum, quia pugnat
cum illo, Iohan. 16. vers. 12. Multa non potestis
portare modo. Verum ergo illud sensum habebit
juxta illam regulam: *Multa dicuntur facta, ut intel-
ligantur certa futura, quam tradidit August. l. 1. in Gen.
contra Manich. cap. 7. & Epist. 57. ad Dardanum. Et
Justin. Apol. 2. tom. 1. fol. 151. Huc pertinent, (hoc
est, ad conciliationum scripturarum) aliae regulae:
veluti, quod multa dicantur in scriptura comparatim,
quae intelligenda sint absolute, & multa absolute, quae
intelligenda sint comparatim. Veluti: Misericordiam
volo & non sacrificium. Et tamen alibi Deus lege
praecipit sacrificia. Item multa dicuntur auctoritates
hoc*

hoc est, per modum
sua ventulur, hoc
venit, ut Damasce
homil. 5. in Iohan.

cato, ut omnium m
ut omnium miseret
Proprietatum & Ap
in populo, q. omnes s
lei quasi omnes laud

6. 12. & Ep. 48. ad

explacetur apud H

Et Wack. de Eoc p

mutuales scriptura

alios pios, alios im

bos alios damnari

7. Cuiusmodi di

plicationes, nulla e

cum ille analogia si

non repugnans. Tra

18. Et explicata

in initio. Quoties

ligatur ex lono i. C

igat) esse purga

dari Limbum Pa

fessione Pontifici

rimè obscurus,

iones habet.

7. Non est sens

fidei. Debet scilicet

loga sive consonan

gnificare peccatu

sunt tamen intel

tolleretur resur

Christi & nostro

gla: M. i. a esse

ansen indidant

paum, hoc ipso
igitur peregrin
de Gratian. d. 37.

est ex originalibus
us S. itis solum.
a Veteri, & Grae-
od in translatio-
gua, id in aum
moniam. Male
versionem cauo-
m fecit divinam.
contrariatur alia
Dialog. cum Try-
hoc vel in animum
scripturas. Verum
eatur, in medium
adversaria: alii
m habeas nullam
se me positus, qua
ilia posui ex Au-
pitiis. Veluti quod
a dixi vobis, non
m, quia pugnat
ultra non potestis
l sensum habebit
ntur facta, ut intel-
August. l. i. in Gen.
ad Dardanum Et
pere non: (hoc
um) alie regulae:
ipura comparatè,
ita absolute, qua
Misericordiam
en alibi Deus lege
untur et modis
hoc

Hoc est, per modum cause, qua intelligenda sunt Enkelas
sen eventualiter, hoc est, intelliguntur ut indicantia e-
venit, ut Damasc ait: l. 4. de orthod. fid. c. 20. & Chrys.
homil. 55. in Iohann. Veluti conclusit omnes sub pec-
cato, ut omnium misereatur, hoc est, ita factum est
ut omnium miseretur Rom. 11. Sic etiam mo: est
Prophetarum & Apostolorum, arguere reprehensibiles
in populo, q omnes sint reprehensibiles. alioqui laudabi-
les quasi omnes laudentur, ait Aug l. 2. de Vnit. Eccles.
c. 12. & Ep. st. 48. ad Vincent. & Epist. 59. ad Paulin. Et
explicatur apud Hyperium l. 2. de rat. stud. Theol. c. 26.
Et Witrack. de Rec. p. 222 Hoc tenendum est, ne fatea-
mur tales scripturas contrariari illis, quæ dicunt,
alios pios, alios impios, alios electos, alios repro-
bos, alios damnari, alios iustificari.

7. Cum locus difficile & obscurus varias habet ex-
plicationes, nulla earum teneatur obstinare, inprimis,
cüm illa analogia fidei contextui & lingua proprietati
non repugnant. Traditur ab Aug l. 1. de Gen. ad lit. c.

18. Et explicatur à Pererio cap. 1. in Genes. regul. 3.
in initio. Quorsum igitur Pontificii obstinate col-
ligunt ex loco 1. Cor. 3. 15. (salvus erit, sed quasi per
ignem) esse purgatorium: Et ex loco 1. Pet. 3. v. 19 seqq.
dari Limbum Patrum. cum uterq; locus, de con-
fessione Pontificiorum, sit difficilissimus & quam ma-
ximè obscurus, adeoque multiplices interpreta-
tiones habeat.

7. Non est sensus scripturae qui pugnat cum analogia
fidei. Debet scilicet omnis interpretatio esse ana-
loga sive conformis fidei. Ita dicta, quæ videntur si-
gnificare peccatum originale esse substantiam, non
sunt tamen intelligenda substantialiter, cum secus
tolleretur resurrectio carnis nostræ, hominibus
Christi & nostrorum. Proinde hic tenenda est re-
gula: Multa esse vocabula in scripturis substantialia, qua
tamen indicant accidentia. Veluti: Ecce exivit ab
Ccc 4. illo

56.

57.

Et illo tamen febris non est substantia. Confusio operuit faciem. Et tamen confusio non est corpus.

38

8. *Non est sensus scriptura, qui pugnat aut non concordat cum contextu.* Ita non afferant sensum scripturae Photiniani, quando locum *Iob. 1 v. 1. 2.* ubi dicitur creare, explicant de creatione spirituali. Nam contextus indicat, quod mundus, qui per Christum dicitur factus, non receperit eum videntem in mundum. At hoc non est de iis, qui Christo facta sunt nova creatura. Ita malè iudei locum *ad Hebr. 2. (Initio tu Domine fundasti caelum terram)* explicant de Deo patre. Nam contextus videnter ostendit, sermonem ibi esse ad filium, cum comparari ibi cum Angelis.

39

9. *Sensus proprius semper tenendus est, nisi quidem probetur contrarium.* Non est dubium, multa in scripturis dici per tropos: Ideoque sine exceptione sensus proprius non semper urgendus est. Ita errant *Anthropomorpha*, quod quæ membra Deo ascribuntur in scripturis, ipsi propriè intellexerunt, & necessariò intelligenda sunt per Metaphoram, quæ alibi Deus describitur ut essentia spiritualis. Sic errant *Chiliasæ*, de millenario regni Christi ex *Apocalypsi*: *Iudei* urgentes literam in *Prophetiis* de Messia: *Pontificii* in dictis de Antichristo ex *Apocalypsi*, cum tamen hic liber ferè omnia doceat mystico sensu. Ad hæc igitur declinanda, valet superior regula, quæ sumpta est ex *Aug. l. 3. de doctr. Christi. c. 10. 16.* docetq; quod proprius sensus eligendus sit præ tropico, nisi evidenter contrarium probatur. Et ita Calviniani in verbis conæ malè deserunt literam sive *id est*, cum non possint docere evidenter à *pro* recedendum esse. Neque peti debent ab eo, qui literam tener, rationes, cur sic sentiat. Simile hoc esset, ac si quis peteret ab iis, qui in itinere sunt, consequantur viam communem & tritam: vel cur im-

gre

stantia. Confiteretur autem per januam & non per fenestram. Vide
Bellarm. l. 1. de Euchar. c. 12. fol. 673.

N O T A.

Quæ hæcenus proposita sunt theorematum de
intelligendis scripturæ sacræ testimoniis, possunt
eodem modo adaptari ad testimonia quarumvis
liarum scripturarum, veluti Philosophicarum, Me-
dicarum & Juridarum: Veluti: nō solum Aristo-
tel cum est, quod ad literā in Aristo. ele est, sed et
iam, quod ex eo deducitur. 2. Testimoniū Aristo-
telis in sensu ab ipso intentato solum est Aristotelis.
3. Nō est Aristotelicum, quod non est sumptum ex
Græcæ lingue, quā scripsit Aristoteles. Et sic deinceps.
Solum sunt aliqua peculiariter in Testimoniis
scripturæ sacræ, quæ facile discerni possunt. Veluti:
hoc testimoniis ejusdem auctoris non convenit,
ut sibi non contrarietur. Fieri nō potest, ut homo
retractet ea, quæ prius scripsit, veluti multa sunt
apud Aristotelem conferendo librum Categoriarum
& Metaphysicorum: apud Augustinum, conferendo
libb. retractationum, cum aliis libris.

10. Quicquid est divinum testimonium, hoc cōforma-
tur scripturæ sacræ. Hæc n. est mēsurā veritatis. Pro-
inde pro divinis testimoniis non agnoscimus con-
sensum Patrum, traditiones, concilia, definitiones
Pontificum, apparitionum, somniorū, &c. de quib.
seris in superio. ib. Nam horum singula aliquando
dissonant a scripturis, ut ibi visum est. At, inquit, se-
p̃ hæc etiā sunt scripturæ cōformia? R. Non dici
omne illud, quod divinæ scripturæ cōformē est,
divinum testimonium, nēpe quod divinum testi-
moniū est, aliā cōditione debet esse etiā authenti-
cum vel authoritativum ex se, nō per cōformita-
tē ad aliud. Aut dicas: Nō esse tām talia dicta cōsi-
liorum vel Patrum, sed esse testimonia scripturarū,
quia in iis sint vel secundum literam, vel secundum
bonam consequentiam.

Ccc 5

11. Nul.

Non omne
cōforme a
viniis literis
dicitur divi-
num testi-
monium.

62

11. Nullum testimonium humanum, quâ humanum est, est necessaria veritatis. Ideo; h. c. dici potest: Testimonia humana inclinant non necessitant. Dixi autem quia humanum est. Nam in quantum conformat rationi certæ, aut testimonio manifesto scripturæ in tantum necessariam vim habet. Dico autem testimonium humanum inclinare, Idq; in primis est in rebus P. æticiis, ubi virorum fortium, senum, prudentum exempla plerimum valent. In rebus Theoricis etiam nonnullam vim habet. In primis enim hæc p. contingit: ut rationes non satis intelligi possint, à junioribus præsertim & hebetioribus. Turn igitur primò testimonia adducere istos oportet a veritate. n. Sicut Aristot. ait: oportet discipulum primò credere & admirari.

63

12. Testimonium adversarij contra ipsum firmum est. Firmum dico, non semper ad probationem veritatis, attamen ad adversarium convincendū saltem. Pe. Testimonium adversarij intelligo omnem hypothesein, quam admittit adversarius, sive ego eam probem sive non. Ita firma sunt testimonia ex veteri Testamento contra Judæos, item ex Thalmudistis. Contra Gentiles dicta Sibyllarum, responsa oraculorum & Dæmonum, dicta gentiliū Philosophorum & Poëtarum.

64

Sic Iust. nus. tom. 1. in orat. contra gentiles fol. 55. seqq. & de Monarch. Deifol. 205. & Apolog. 2. fol. 132. 165. multa affert ex Ethnicis de & pro Christianis, deque dogmatibus Christianis.

65

Cæterum ad testimonia adversariorum & eorū vim, etiam pertinet, quod hostes al. quādo testantur de nobis ut illi contra alios. Ita si quis Paganis nobis objiciat nostras scripturas à nobis confectas valde juvatur testimonio hostium nostrorum, h. e. Iudeorum de scripturis. Sic Iustinus in orat. contra Gentiles. tom. 1 fol. 54. ait: Quod etiam nunc apud

Judaorū testimonium de scripturis nostris.

ad Iudeos nostras
testimonia humana
quæ humanum est
nam in quantum
conformat rationi
certæ, aut testimo
nio manifesto scrip
turæ in tantum
necessariam vim
habet. Dico autem
testimonium huma
num inclinare, Idq;
in primis est in
rebus P. æticiis,
ubi virorum fortium,
senum, prudentum
exempla plerimum
valent. In rebus
Theoricis etiam
nonnullam vim
habet. In primis
enim hæc p. con
tingit: ut ratio
nes non satis in
telligi possint,
à junioribus præ
sertim & hebetio
ribus. Turn igitur
primò testimonia
adducere istos
oportet a veritate.
n. Sicut Aristot.
ait: oportet disci
pulum primò cre
dere & admirari.
12. Testimonium
adversarij contra
ipsum firmum est.
Firmum dico, non
semper ad proba
tionem veritatis,
attamen ad adver
sarium convincen
dū saltem. Pe. Te
stimonium adver
sarij intelligo om
nem hypothesein,
quam admittit ad
versarius, sive ego
eam probem sive
non. Ita firma
sunt testimonia
ex veteri Testame
nto contra Judæos,
item ex Thalmu
distis. Contra Ge
ntiles dicta Sibyl
larum, responsa
oraculorum & Dæ
monum, dicta gen
tiliū Philosopho
rum & Poëtarum.
13. Testimonium
adversarij contra
ipsum firmum est.
Firmum dico, non
semper ad proba
tionem veritatis,
attamen ad adver
sarium convincen
dū saltem. Pe. Te
stimonium adver
sarij intelligo om
nem hypothesein,
quam admittit ad
versarius, sive ego
eam probem sive
non. Ita firma
sunt testimonia
ex veteri Testame
nto contra Judæos,
item ex Thalmu
distis. Contra Ge
ntiles dicta Sibyl
larum, responsa
oraculorum & Dæ
monum, dicta gen
tiliū Philosopho
rum & Poëtarum.
14. Testimonium
adversarij contra
ipsum firmum est.
Firmum dico, non
semper ad proba
tionem veritatis,
attamen ad adver
sarium convincen
dū saltem. Pe. Te
stimonium adver
sarij intelligo om
nem hypothesein,
quam admittit ad
versarius, sive ego
eam probem sive
non. Ita firma
sunt testimonia
ex veteri Testame
nto contra Judæos,
item ex Thalmu
distis. Contra Ge
ntiles dicta Sibyl
larum, responsa
oraculorum & Dæ
monum, dicta gen
tiliū Philosopho
rum & Poëtarum.
15. Testimonium
adversarij contra
ipsum firmum est.
Firmum dico, non
semper ad proba
tionem veritatis,
attamen ad adver
sarium convincen
dū saltem. Pe. Te
stimonium adver
sarij intelligo om
nem hypothesein,
quam admittit ad
versarius, sive ego
eam probem sive
non. Ita firma
sunt testimonia
ex veteri Testame
nto contra Judæos,
item ex Thalmu
distis. Contra Ge
ntiles dicta Sibyl
larum, responsa
oraculorum & Dæ
monum, dicta gen
tiliū Philosopho
rum & Poëtarum.

anum, quæ humanis legibus nostra pietas libris observantur, divina id
 n. edici potest: Testimonium nostris opus est providentia. Ne enim ex Ecclesia, & ex pro-
 phetis occasionem præbuerimus calumniatoribus, qui
 utinam conformata nobis suspensum sint, ex illorum eo: Syntagma producantur,
 ante scripturam est ipsius hominis, apud eos conservatis libris, ad n. suo
 et. D. eo autem te tamque doctrinam à sanctis viris edita jura liquet. Et
 imprimis est in re-
 manifestum appereant.

13. Verus Testimonium firmum est Novo: Ita Testi-
 monium, antiquissimum quoque, ut simant. Intelli-
 giturque; imprimis de sententiis Theologicis. Antien-
 de edamque nunc est antiquitatem non posse aliam
 de mensurari quam per congruentiam ad scriptu-
 ram. Hæc enim, cum sit antiquissima, ideoque qua
 religio docet ei magis cõformia, ea simpliciter cõ-
 fenda est melior. De legibus politicis verum est con-
 erarium. Nam lex nova derogat priori. Idque pro-
 pterea, quia æqualis potestas est Imperatorum o-
 minum. Unde alter alterius decreta annihilare po-
 test. Et ita hodie maxime obligant Novellæ, quæ
 derogant juri veteri, ubi intervenit discrepantia.

14. Testimonia patrum afferunt sententiis, quæ per eos
 probantur, non necessitatem, sed probabilitatem. Hoc supra
 3. satis decusum est. Unde repetantur observanda
 cõditioes in lectione Patrum eorumque allegatione.

15. Testimonium humanum suam auctoritatem ha-
 bet per auctoritatem testis. Unde prout major mi-
 norve est, testimonium censendum est si miles vel
 infirmus. Sic Hecuba apud Euripid. ait ad Ulyssum
 Ab inexistimatis proficiens oratio, & ab existimatis ea-
 dem, haudquaquam antundem valet. Sic et apud Gel-
 lium, cum post varias consultationes eprimi cõ-
 silium obtringere ab homine sordido & infami, ta-
 men id cõsilium non est promulgatum ab ipsius
 auctore, sed ab alio gravi viro, ne dignitas cõsili-
 per indignitatem consulantis vilesceret. Sic ergo
 testimonia sapientioris Philo sophi præponderare
 testibus

gentiles fol. 55.

Apolog. 2. fol. 132.

pro Christianis,

et eorum

al quâdo testi-

ta si quis Paganis

à nobis confectas

ium nostrorum,

justius in orat.

quod etiam nunc a-

put

testimoniis philosophi vulgatoris. In usu vocatur plus est tribuendum classicis auctoribus, quam scholasticis, utpote qui mali Grammatici fuerunt. In veritate historiarum plus valet recitatio probatorum historicorum, quam mendacium scriptorum, quod plerumque sunt, qui hostium sacrorum historiā scribunt. Sicut Surus & Cochlaus in mendacio deprehenduntur, quod fabulantur quædā de morte Lutheri.

69

*Lutherus
cur præsens
tur alius pa-
tribus?*

70

De collatione Patrum ait Hunn. *rom. 1. ep. la. f. 38.* Si libere scriptorum Ecclesiasticorum: certe auctoritate, ego Lutherum utpote sancti b. testimonio commendatum (*Dan. 1. 2. Theff. 2. Apoc. 14. & 18.*) non dubitabo plurimis præferre prioribus.

16. Testimonium hostis maxime faciendum est, quod est in laudem adversarii. Ita maxime faciendum est testimonium quod Lutherus perhibet Calviniano. Witack. in lib. de Pons. p. 67. ait: Erat Lutherus homo spiritu prophético & dono scripturæ interpretandi admirabili præditus. Eccl. 7. 26. Ibid. Erat Lutherus egregius homo, confians, animosus, invictus, clara buccina veritatis, erga vici electum, Classem alio cotinuit facemque accendit, quam nulla flumina possunt extinguere.

71

17. Testimoniū domesticum in vituperium suū maxime est faciendum Sumitur ferè ex Can. 12. Et continet specialē applicationem ad materiam vituperii. Itaque cum ipsi gentiles, ut ibi Iustinus memorat, vituperent suos Deos, maxime certè digni iudicantur vituperio. Ita cum Pontificii scriptores omnes ferè scribant de impietatibus plurimorum Pontificum, de eorum hæresi, superbâ, socordia, aliisque; egregiis illorum virtutibus, facillè appareat maxime reum esse Pontificem tantorum criminum.

72

18. Consequens nō in malis nulla vis est. Mala vocatur, quæ pugnat cum divina lege, jure naturæ, aut jure communi. Talis est: quod Peris non sunt soliti debere, nisi in conviviiis & cum essent ebrii. At ebr-

*Pontificii
Laws.*

tas prohibere vim
accusare consuetudine
quod indieret facere
quod modum toleran-
dum, charæ Mag-
talius, qualis est, quæ
tunc nec repugnat divi-
mani leg. Ita Iustinus
per consensum suum
Augusti. Ep. 118. c. 2. ait
quod non mores in ju-
scriptorum, inter quos
est Iulianus, ait b. Aug-
forte Ecclesiam videret
quam vis esse scandalu-
19. Testimonium
gall. 1. 1. Confess. 8.
contra, ait: Quæ con-
pro morum diversitate
aut civitatis lege aut
vici aut peregrini lib-
pars suo munus non
juberet, (sub quibus
morem aut pactum
faciendum, si est om-
tutis non erat, est
20 Testimonium
rationem. Hoc maxi-
est, de testimonio
nisi exemplis antepo-
Dni 2. 21. Deinde
Hoc a. sap. p. cor-
scelus iudicari sol-
doctæ ex causis E-
3. Verum est de le-
& Canonicarum

tas prohibet vim iudicandi, & ineptum reddit ad
 accuratè consultandum. Ira mala est consuetudo,
 quod indiscretè sacerdotes jubentur esse coelibes;
 quod nundinæ solent celebrari diebus feriatis, ni-
 lemque choræ. Magna tamca vis est bonæ consue-
 tudinis, qualis est, quæ populi consuetudine frequen-
 tur, nec repugnat divinæ legi, juri naturali & aut com-
 muni legi. Ita Iustinian. l. 1. Inst. tit. 21. Diuturni mo-
 res consensu utentium approbati legem imitantur. Et
 August. Ep. 118. c. 2. ad Jan. Quod non contra fidem, ne-
 que bonos mores in iungitur, indifferenter est habendum,
 & pro eorum, inter quos vivitur, societatis servandum
 est. Ergo, citat. bi Augustinus ex Ambrosio, ad quam
 forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si nec cui-
 quam vis esse scandalulo, nec quengquam tibi.

19. Testimonium juris naturalis firmissimum est. Sic Au-
 gust. l. 3. Confessio. 8. Unde repetit Gratian. d. 85. Quæ
 contra, ait: Quæ contra hominum mores sunt fligitia,
 pro morum diversitate vitanda sunt, et pactum gentis
 aut civitatis legi aut consuetudine firmatum, nulla ci-
 vis aut peregrini libidine violatur. Turpis non est omnis
 pars suo universo non congruens. Cùm a. Deus aliquid
 jubet, (sub quibus jussis sunt jura Naturæ) contra
 morem aut pactum quorumlibet, si non est ibi factum, est
 faciendum, si est omisum, est instaurandum, & si insti-
 tutum non erat, est instituendum, &c.

20. Testimonium humanum non valet contra certam
 rationem. Hoc axioma latè patet. Ergo 1. id verum
 est, de testimonio consuetudinis. Sana ratio quibus
 vis exemplis anteponebat est. Aic Aug. 1. lib. 1. de civ.
 Dei c. 23. Deinde verum est de testimonio sensuum.
 Hoc n. sæpè corrigitur per rationem veluti, cùm
 sensus iudicat solem esse quantitatis pedalis, ratio
 ducta ex causis Eclipsium indicat id verum non esse.
 3. Verum est de legum Politicarum testimonio, ut
 & Canoniarum, quales multæ sunt Ethicorum
 princi-

principium, & Romenerum Pontificum. Item Verum de particularibus Doctorum testimonium Nihil valet testimonium Platonis, quod pro id est affertur, cum manifesta ratio ostendat eas non de ri. Imò, cum verum vero semper consonet, ne quidem testimonium d. vinum pugnat contra certam rationem. Sicut August. ait *Epist. 7. ad Marcell. E. P. 1. ad Gen. 1. reg. 4. per exempla docet. Nemp- rum dicendum est, non esse sensum divini testimonii eam, qui contra certam rationem pugnat*

75 21. *Testimonium legis humane cedit d. v. n. Et in genere. Testimonium humane cedit d. v. n. non recte in- tellecto. Nam utitur, lex Pharaonis de occidendis puerulis hebreis & c. dicitur divina, non occides. Et testimonium legis Christi: Bibere ex hoc omnes, (qui scilicet ederant de sacro pane) validius est, quam testimonium legis Pontificis; qua bibere seclia jubetur missicus.*

76 22. *Testimonium legis ceremonialis cedit morali. Veluti lex Ceremonialis est, non comedere panem propositionis, non vellere spicas seu laborare in Sabbatho. At si id fiat peccando contra legem moralem, ut scilicet per inedia quis fame pereat, tunc lex ceremonialis dimittenda est, & satis faciendum legi morali.*

77 23. *Testimonio legis nove, cedit lex vetus. Ita p. ced- ptum de circumcidendo in V. T. tollitur per con- trarium p.ceptum in N. T. Si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest. Et idem est in constitu- tionibus Imperialibus. Et in genere verum est, quod sequitur.*

78 24. *Testimonium ejusdem auctoris perentius, est va- lidius v. n. Sic August. contra Epist. Donati dixerat, Matth. 16 v. 18. per Petram intelligi Petrum, sed ib. 1. retrahit. ca. 21. ait per Petram non Petrum, sed quem Petrus coelestis est, intelligi. Ergo, hoc potius tri- buendum*

ificum. Item
orum testimonio
is, quod pro id
endat eas non du
konsonet, ne qui
bat contra certam
7. ad Martell. Et
la docet. Nemo p
divini testimonio
em pugnat
edut vna. Eria
dit dū noritū
bis de occidendis
non occides. Et
te ex hoc omnes,
ne) validius est,
iciz; qua bibere
sedis morali Ve
comedere panem
seu laborare in
tra legem mora
fame pereat, tū
e far faciendum
vetus. Ita pæcoi
tollitur per con
circumcidimini,
e in constru
nere verum est,
perenitus, est vna
Donati dixerat,
i Petri, sed. ib. r.
trum, sed quem
hoc potius tri
buendum

endū est Augustino quādam illud. Sic Aristot. lib. x.
reg. c. 6. mor. facit specie quant. estis. Ad postea
Metaph. c. 13. Modū ait esse quantū per accidens,
ecititē val d. usest. Huc pertinet illud. Augusti
povides Cephōregas. Postiores cogitat. ones me. ores.

25. Testim. omnium popularis sermonis, ced. et testimonio
occurat ori. Loquer de ut testimoniorum, in rebus
theonici- sive speculativis. Est autem cum popu
ris sermo, sermo populi, oratorū, Historicorum,
Poetarum, & in iis, quæ secundū eorū morem
cuntur. Sic Aristot. ait: ὁ ἄνθρωπος πάντα κατὰ τὴν
ἐκείνου φύσιν λέγει. Tempus conjum t omnia, ut dicere
enjuvamus. Iud. cans ic ex Vulgi more loqu. Hoc
g tur non derogat illi, quod al. as dicit Philolo
plus, Quantitatis nulla est act o

26. Testimonio utimur negativè & affirmativè. Aci
torelici ne loquantur: Utimur eo ad confirmandū
& refellendum. Ita affirmativè colliguer in testi
monio divino: Scriptura testatur Deum velic o
maes homines salvos fieri, & Christum mortuū esse
etiam pro iis qui pereunt. Hoc igitur absolutè cer
tum est. In humano recentiores Mathematici di
cunt: decem esse cælos, item esse aliquos Planetas,
qui sunt in corpore solari. E. probabile est, id ita
esse. De negativo usus est observandum, cum possit Negativus
bisariam intelligi. 1. Ut negatio præponatur ver
bo testandi: Veluti scriptura, aut Aristoteles non
dicit hoc aut hoc. 2. Ut negatio postponatur verbo
testandi. Veluti scriptura, aut Aristoteles dicit:
Non esse hoc aut hoc. Quantum ad posteriorē sen
sum, testimonio divino & humane negativè uti
mur. Veluti scriptura dicit: Non fieri justificationē
per opera: E. certū verum est. Et Aristoteles ait,
non esse ideas, non consistere summum bonum in
voluptate aut divitiis. Ergo i. c. præbabile. Quan
tum a. a d priorem sententiam attinet, disparia sunt
testi

Quomodo
testimonia
humana nō
valent as-
serere?

testimonia divina & humana. Et sic dicitur: Hu-
mana testimonia non valere negativè. A. istotel
in Logicis non scripsit de syllog. sm's cōpositis v
Methodo. E. n. hil horum datum. Nihil sequitur. A
testimonia divina etiam utimur negativè propter
hypothesin, quod scriptura sufficienter omnia tra-
dat, quæ ad salutem nostram pertineant, ut sumitur
ex 1. Timot. 3. Veluti scriptura non docet, celebra-
dā esse missam, aut invocandos esse sanctos. E. nō
est missa celebranda, nec invocandi sunt sancti. At
quæ secundum hunc usum nihilominus restringē-
da hæc est sententia. Nam valet tantum in rebus a
salutem atinentibus. Ita igitur malè aliqui argu-
mentantur: Scriptura nusquam dicit esse aliquem
ignem supra acrem. E. ibi non est. Et sic in a-
liis. Hæc multo, in primis, quia magis
sunt Syllogistica quam
Topica.

INDEX

IN
Prior numerus capu-
menatio indica-
tur, num-
Abstrahit, Abstr-
Abstrahio oppo-
cretioni,
Abstrahio à materi-
colligitur a Metaph-
Abstrahit quid dicitur
pius concreto.
Abstrahit
Huius locus non dicitur
est in terminis
sed in eorum con-
Acidit
A. possit esse subje-
non est accidens.
accidente hære-
ibid. Nō est omni-
venit entia a de-
abesse & adesse
subiecti intentio
tio explicatur in
subiecto sunt in
154. & 171. Non
Logicum. 1. 32. a-
teria. 3. 65. quid
& cōcretivè fun-
potest individu-
tarale. 5. 15. qu-
et non ens. 14. 23
fedit definiti. 30
quam definitu-

Et sic dicitur: H
gativā. A. istoc
am's cōpositi v
Nihil sequitur.
negativē prop
cienter omnia tra
tiantur, ut sumit
a docet, celebra
ile sanctes E. 30
di sunt sancti. At
omnis restringē
antum in rebus a
nalē al. qui argu
dicit esse aliquem
est, Et sic in a,
quia magis
tam

INDEX RERUM

Prior numerus caput, posterior numerum marginalem in com-
mentario indicat: quod si aliquando unus numerus ponatur,
numerus capituli ex precedenti allega-
tione intelligitur.

Abstrahio, Abstrahum.

Abstrahio opponitur con-
cretioni, 25. 20

Abstrahio à materia quæ nā in-
telligatur à Metaphysicis. 2. 11

Abstrahum quid sit. 25. 20. Est
prius concreto. 31

Absurdum.

Ejus locus non datur. 1. 26. non
est in terminis simplicibus,
sed in eorum connexionē. ib.

Accidens.

An possit esse subiectū 824. Ejus
non est accidens. ib. An in alio
accidente hæreat immediatē.
ibid. Nō est omne, id quod ad-
venit enti in actu. 57. Est, quod
abesse & adesse potest, citra
subiecti interitū: quæ defini-
tio explicatur. 148. quædam à
subiecto sunt inseparabilia. 8.
154. & 171. Non est argumētū
Logicum. 1. 32. an habeat ma-
teria. 3. 65. quid sit abstrahivē
& cōcretivē sumptum. ib. Nō
potest individuate corpus na-
turale. 5. 15. quomodo sit cas
& non ens. 14. 23. Non pōt per-
fectē definiri. 30. 29. & 62. tri-
fariam definitur. 68. ejus per-

fectissima definitio est imper-
fecta. ibid.

Per accidens variè sumitur. 3. 65.

Actio, Actus.

Cujusq; rei, est ejus finis. Decla-
ratur. 6. 76. Omnis, quomodo
requirat cōtractum 3. 126. ad eā
quot requirantur. 36. quædam
est materialis, quædam imma-
terialis 113. quædam sunt veri
motus, quædam non, ib. quo-
modo actionis vox sumatur,
4. 11. qualem omnes cause de-
beant habere, ib. bifariam su-
mitur. 22. 62. & 1. 73

Actus quomodo sit nobilior
potestare 22. 60

Agere, Agens.

Agēs quomodo nobilior sit pa-
tente. 22. 61. seqq. non potest
esse principium individuorū.
5. 53. ad patiens debet habere
cōtractum. 3. 443. remissius, in-
terdum agit validius. 146
Duo agētia diversæ speciei esse.
Et nō p. lucunt univocū 3. 168
In subordinatis inferius nō agit
sine superiori. 3. 98. & 107
Agētis nobilioris actionis sunt
nobiliores. 22. 82

I N D E X

<i>Adequatio.</i>		Quomodo ibi gignantur merē	
Duo requirit	6.75, & 8.186	ora frigidissima?	ibid
<i>Adhæſio.</i>		<i>Equalitas</i> ambiguit sumit? 22.	
Duplex est	8.67	<i>Affectiones</i> specierum sunt du	
<i>Adiunctum.</i>		plices	28.14
Deco agitur toto cap 8		<i>Affirmatio</i> duplex	16
Non prædicatur de subiecto no		<i>Allusio</i> quid sit?	26.19
mine substantivo	8.53	Ejus varia exempla	ibid
Ejus varia significata	4	<i>Aliments</i> quomodo contrarie	
Adiungi dæ complectitur	12	alendo	16.
<i>Adiunctum commune</i> quid? 8.144		<i>Amalgama</i> egi & viciu, qualis sit de	
Ejus duæ conditiones. ib. an sit		finis?	50.53
idem quod accidens prædi		<i>Analogum & Analogia.</i>	
cabile? 146	(27)	Ad eam nihil facit perfectio &	
Est separabile vel inseparabile.		imperfectio specierum	16.22
Non omnia denominant sub		Quid sit?	23.5
jectum	189	Grammatica quæ?	24
Ut simpliciter denominet tria		Logica est attributionis & pro	
requiruntur	190	portionis.	25
<i>Adiunctum proprium</i> , vide pro		Analogū proportionalitatis	27
prium.		Nulla analogia est inter duo	50
<i>Adversa.</i>		inter analogia est proportio	
Dei est toto cap. 17		mutua	45
An simul esse possint in gradib.		<i>Anima.</i>	
excellētibus, 17.52. Eorum		Ejus potentia sunt in quovis a	
defin. 3		nimato. 8.90	(ca. 5.60
Eorum idem est subiectum.	60	Rationalis quomodo inorganiz	
Eorum divisio in mediata & im		Animæ potentia communicā	
mediata exponitur 8, non po		tur corpori	8.136
test in eodem subiecto	40	Prima sunt in anima	ibid.
Inter ea non datur medium	64	Anima quomodo sit actus cor	
Alterum eorum quando potest		poris & quid voce corporis in	
fit privatio	65	ejus definitione intelligatur?	
Sepe sunt mutuo formaliter. 8.		<i>Animatum.</i>	5.31
60. & 69		Quomodo & an sit semper no	
<i>Aer.</i>		bilis in animato?	22.67
In media regione non est frigi		Qua ratione sola animata dicā	
dus 8.107			

eut causa un
 Ango
 Non sunt animal
 Non contrations
 An sit agent a lib
 In illis est radix l
 An abeat in mater
 Quot modis iust
 mitem
 Verā materiam n
 An possint videri
 An possint genera
 Antec
 Deiis vide toto e
 Quot modis dica
 Eorum necessitat
 solutione ratio
 logisimorum
 A simplicibus tes
 Nō possunt refer
 Illis positus non u
 car consequen
 Apote
 Varia sunt tur
 Quid sit Theolo
 Eius duo genera
 Apparitiones
 Ludic æ sunt
 Eæ non verē ap
 Ab Appositione
 1.31
 Calesctā à qu
 frigus
 An & quando n
 tatem?
 Argumenta
 Argumenta tri

R E R V M.

eur causæ univoca.

395

luis definitionibus

12.2

Angelus.

30

137

ibid.

3.45

46

4.17

ibid.

18

4.22

23

Antecedentia.

De iis vide toto cap. 9.

Quot modis dicantur?

9.1

Eorum necessitas probatur re-

solutione axiomatum. 3. Syl.

logismorum

5

A simplicibus terminis

6

Nō possunt referri ad adjūta.

7

Illis positus non necess. d. sequi-

tur consequens

11

Apothelema.

Variè sumitur

7.10

Quid sit Theologis?

ibid.

Ejus duo genera.

ibid.

Apparitiones animarum.

Ludicæ sunt

31.41

Rar non verè apparere

42

Ab *Appositione* locus an detur?

1.31

Aqua.

Calefacta à quo reducatur ad

frigus

3.36

An & quando amittat humidi-

tatem?

8.106

Argumentum arguere.

Argumenta tria requirunt in

Cur alia d. si aliantur numero sin-

gulari, alia plerale

4

Alia sunt unius nominis, alia di-

versorum

ibid.

Quid sit?

1. th. 1

Ejus variz classes. ibid.

th. 2. &

leqq.

Ejus ambiguitas

1.1

Accipitur pro quolibet termino

ex quo integratur & essentia-

liter constituitur axioma

ib.

Exponitur ejus definitio

3.2

Quid sit arguere?

1.10

Ejus Etym.

ibid.

Declaratur divisio argum.

1.17

Cur dicatur terminus

1.16

Omne argumentum est termi-

nus simplex

33

Nullam compositionē, nullum

discursum habet

ibid.

Dicitur relativè ad aliud

1.21

Quod est correlativum alicujus

argumenti, id etiam est ar-

gumentum

1.36

An unū argumentum unū tan-

tum habeat correlatum

1.37

Quod continetur sub aliquo ar-

gumento ejus correlatum cō-

tinetur etiam sub correlato il-

lius argumenti

1.38

Quicquid ab aliquo diversū ar-

gumentum, diversum etiā mo-

dum arguendi habet

1.39

In quodcumq; resolvitur axio-

ma aut Syllog. idem est argu-

mentum

1.40

Ddd a

Unum.

I N D E X

Unumquodq; argumētum definiēdū est ex suo correlato	1.41	<i>Causa, causalitas.</i>	Malè supillatur definitio causæ
Definitiones argumētorum	1.42		Quid sit? 1. th. 2. (Ramza 1.42)
Logic. habent veritatem in rebus ipsis	1.42		Ejus divisio. ib. Ejus notatio. 1.41
Diversus modus arguēdi variat	1.42		Ejus ambiguitas. 2.2. (ciētiā ib.)
Essentialiter argumētum	1.42		Quomodo omnis causa sit efficiens
<i>Autornas.</i>			Definitionis declaratio. 2.3. & seqq.
Bisariam dicitur.	31.2		Cujus disciplinæ sit agere de causis.
<i>Auctrix facultas.</i>	(863)		2.6
An sit indifferēs ad agēdum	3.58		Causarum abstractio est duplex generalis & specialis: Generalis rursus duplex. ibid.
<i>Anoma.</i>			Quomodo causæ abstrahatur à materia
An sit terminus simplex	1.9		2.10.11
<i>B. Bessia.</i>			Differentia doctrinæ Logicæ & Metaphys. de causis.
An bestię sint libere agendo	3.58. & 64	(materiales. 5.60)	2.13
Earum formæ sunt mortales, & sufficēter cognoscuntur	finē 6.18		An divisio in internas & externas causas sit bona
<i>Bonum.</i>			2.14. & seqq.
Quod est cōmuniū ēd est præstantius explicatur	22.49		Causarum ordo arbitrarie
Proprium, quando nobilius sit cōmuni.	ibid.		Causæ quomodo dicantur internas & externas.
Ejus divisio in honestum & jucundum.	6.26		2.21
Bonum quod est finis, nō comprehendit utile.	36 (dē 14.21)		An tantum sit una causa?
Bonū & malum quomodo in eo			2.27
Non quævis contrariantur.	ib.		Causæ describuntur vocibus ab efficiente desumptis.
An sint privantia?	17.36		2.2.19
<i>C.</i>	(17.34)		Ad numerum causalitatum numerantur causæ
Calor & frigus an sint adversa.			2.2.37
Calvinianos crasse philosophari ostenditur.	8.108		Quorū sint causæ?
Causarum vide effectum.			2.55. & seqq.
Causa cessante, cessat effectum.			Omnis causa prior est effecto.
exponitur.	7.8		59. notior eodē c.60. nobilior. cap. eodē d.1. Simul cum effe.
			2.61. principium.
			63
			Vox causæ interdum extenditur ad privationem.
			2.69. (7.73)
			Omnis causa influit in effectū.
			Omnis causa agi
			2.73. Nil est si-
			ne causa,
			cod. c.74
			Nil

Nil est causa sui
 Nullus causę effectus
 Quælibet causa, talis
 Causa causę est effectus
 finis. 80
 Posita causā ponitur
 Quid sit causalitas
 Duplex est cōjunctio
Causa efficiens
 Habet nobilitatem
 Quomodo dicatur
 na & externa.
 Efficiens quomodo
 rationis principium
 Quid sit?
 Ejus varietas divisionis
 Quid sit causalitas
 3. th. 3
 Ab efficiente in
 Efficientis definitio
 in
 Efficiens definitio
 cipalis suo effectus
 Efficientis causalitas
 3.6. seqq.
 An omne efficiens
 An omnis efficiens
 & conservans
 Efficiens est extrinsecus
 3.139
 Nullam efficiens
 Efficiens debet
 patiente. 3.143
 Efficiens magis unum
 Efficiens majus forte
 Nil agit ultra vires

R E R V M.

Nil est causa sui ipsius. 2.75 (2.78)
 Nullius causę effectus est nō ens
 Qualis causa, talis effectus. 2.79
 Causa causę est etiam causa cau-
 sati. 2.80 (2.84)
 Positā causā ponitur effectus.
 Quid sit causalitas. 3.7. (3.27)
 Duplex est cōjunctio causarum
Causa efficiens. (2.2)
 Habet nobilissimum influxum.
 Quomodo dicatur causa intēr-
 na & externa. 2.21
 Efficiēs quomodo *primum* mu-
 tationis principium? 2.35
 Quid sit? 2. th. 1
 Ejus variz divisiones. ibid. th. 2
 Quid sit causalitas efficientis.
 3. th. 3
 Ab efficiente incipiendum. 3.1
 Efficientis definitionis explica-
 tio 3.2. seqq.
 Efficiens definiēda est ex prin-
 cipali suo effectu 3.4
 Efficiētis causalitas an sit actio.
 3.6. seqq. (8)
 An omne efficiens sit agens? 3.7
 An omnis efficiens sit procreas
 & conservans causa 3.14
 Efficiēs est extra rem. 3.135. Ve-
 rē agit. 3.136
 Efficiens nobilius est effectu.
 3.139 (3.142)
 Nullum efficiēs agit in seipsum.
 Efficiens debet esse simul cum
 patiente. 3.143 (cius. 3.144)
 Efficiēs magis unitum agit for-
 Efficiēs majus fortius agit 3.146
 Nil agit ultra vires 3.146

Omnis efficiens agit propter fi-
 nem. 3.149 (Et. 3.150)
 Quicquid efficit, est aliquid a-
 Efficiens quod dat formam, dat
 consequentia formam 3.151
 Efficiens non potest esse prin-
 cipium individuationis. 5.53
Causa procreans & conservans.
 Quid sit? 3. th. 3 (efficientis, 3.10)
 An causa cōservās sit verē causa
 Causa conservans ad solā effici-
 entem spectat, 3.23. Dicit ex-
 trinsecum influxum ibid.
 An distinguantur causa procre-
 ans & conservās. 3.24. (3.25)
 Possunt dupliciter considerari,
 Omne procreans procreat sibi
 simile in specie. 3.152
Causa solitaria & sociā.
 Quid sint? 3. th. 5. & 6. (Et. 3.27)
 Tres sunt gradus solitariz cau-
 An Pater filius & S. S. possint dici
 causę socię creationis, justifi-
 cationis & conserv. 3.28. & seqq.
Causa naturalis, voluntaria &
libera. (Et. 3.35)
 Causa naturalis multis opponi-
 Quomodo distinguantur invi-
 cem. 3.36
 Quid sit voluntaria? 3. th. 14
 Quid naturalis 3. th. 15
 Agens liberum secundum se in-
 determinatum est 3.38
 Liberē agere nobilius est, quā
 necessariō 3.40
 Causa libera est indifferens re-
 spectu mediorum, nō finis. 3.8
 Ddd 3 Agens

I N D E X

Agentia naturalia an sint indif-
ferentia ad huius vel illius
generationem individui? 3.
 8. & 62
Causa libera est indifferens ad
actionis prerequisite. 3.102
Agentia naturalia non agunt so-
lum per accidentia. 3.127
Agens voluntarium potest pro-
ducere contraria. 3.157. & id
 tripliciter ib. d.
Agens naturale agit secundum ex-
tremum suum virium. 3.159
Agens naturale non potest su-
spendere actionem. 3.160
Semper agit idem. 3.160
Agens naturale diversos modos
habet agendi. 3.161
Agens naturale potest res con-
trarias producere. 3.162
Causa voluntaria potest agere
& non agere positae omnib.
ad agendum requisitis. 3.163
Causa efficiens principalis & in-
strumentalis Instrumentum.
An instrumentum sit causa? 2.
 30.31
Non est causa quoniam 2.32
Non potest reduci ad materiam
 2.33 (2.34)
Pertinet ad causam efficientem
Quid sit? 3. th. 8. & 9
Quomodo capiantur? 3.33
Instrumentum non movet nisi
 motum 3.153
Agentis principalis & instrumē-
 talis una est actio 3.114
Instrumenti duplex est actio. ib.

Instrumentum nobilissimum
 quod uni inservit operi 3.15
Instrumentum eo melius est
 quanto magis fini est propo-
 tionatum 3.156
Causa efficiens per se & per accidēs
Per se quid sit, & quod duplex sit
 3. th. 11
Per accidens quid sit? 2. th. 12
Quid causa casualis? 3. th. 17. &
 c. eod. 90
Quid sit tuita causa? 3. th. 18
An sit causa per accidens? 3. th.
 70. seqq.
Non est per accidens removens
 impedimentum 3.78
Requisita causae per accidēs. 3.79
An causa per accidens sit solum
 in efficiente 3.80
An posita divisio causae per acci-
dens in necessitatem & fortu-
nam sit bona? 3.82. & 84
An divisio in fortunā & casum
 sit bona 3.82. & 86
Causa per accidens non potest
 dici omnis ea quae facultate
 extera efficit ibid.
Quomodo intelligendus Arist.
 dicēs: Agens nō per se agit vel
 necessitati vel fortuna 3.82
Causa efficiens est univoca &
equivoca.
Quid sit univoca causa? 3. th. 20
Equivoca quid? 3. th. 21
An soli efficienti competat? 3.91
An comprehendat instrumenta? ib.
An primā causam? ib. (voca 3.92
 Quod requiratur ad causā equi-

Univoca causa du
 Univocum & equi
 conveniunt cau
 quam conservan
 Causa univoca su
 cas essentiali
 Potentia agens
 manifestatur in
 et non equivoca
 Agens equivoca
 bilis est effect
 Nulla causa univ
 totis speciei
 Causa efficiens per
 vi pertransm
 Quid agens per
 3 th. 13
 Quid pertransm
 An causa per em
 vera causa
 Causa efficiens
 vel parti
 Quid universal
 Quid particul
 Quomodo disti
 ma & secunda
 Causae particul
 universales
 An dentur plure
 sales praeter
 Causa particul
 universales
 Causa universa
 tior, quam per
 Efficiens prim
 Causa secunda
 mo.

R E R V M.

Univoca causa duo gradus. ib. Causa secunda agit revera. 3. 121.
 Univocum & equivocu magis 122 (finem. 3. 124)
 conveniunt causae generanti Causae secundae ob duplicem agere
 quam conservanti 3. 92 Propria efficiencia causarum se-
 Causa univoca suam commun- cundarum nil derogat poten-
 cat essentiam 3. 94 tiae divinae ibid.
 Potentia agentis univoci tota Causa prima non pender à se-
 manifestatur in effectu. 3. 266. cunda 3. 174
 at non equivoci ibid. Causa secunda non agit nisi mo-
 Agens equivocum semper mo- ra à prima 3. 175 (primae 3. 173
 bilius est effectu 3. 167 Causa secunda agit in virtute
 Nulla causa univoca est causa Ab ea solum pender effectus in
 totius speciei 3. 163 fieri. 3. 175
 Causa efficiens per emanationem Causa efficiens interna &
 vel per transmutationem. externa.
 Quid agens per emanationem. Interna quid? 3. th. 31
 3. th. 23 Externa 32
 Quid per transmutationem. ib. Dupliciter illa divisio propeni
 An causa per emanationem sit potest 3. 129
 vera causa 3. 96 & 137 An detur efficiens inter. 3. 129
 Causa efficiens est universalis Quo respectu causae sic dicatur
 vel particularis. Causa efficiens Moralis (131
 & physica.
 Quid universalis? 3. th. 26 Quid utraq; sit 3. th. 34
 Quid particularis 3. th. 27 Quid utraq; sit 3. th. 34
 Quomodo distinguantur à pri- Fuit explicatur 3. 133
 ma & secunda 3. 97 Causa corrumpens.
 Causae particulares determinat Aliqua corrumpentia nullā ha-
 universales 3. 70 bent causalitatem. 3. 20 (antes ib.
 An dentur plures causae univer- Aliq; pertinet ad causas procre-
 sales prater Deum 113 Causa loco-movens.
 Causa particulares determinat An possit dici causa generas 3. 16
 universales 3. 170 Dupliciter pot dici generans. 17.
 Causa universalis agit immédia Causa Materialis.
 tius, quā particularis. 2. 171 De ca toto cap. 4
 Efficiens prima & secunda, Materia an possit dici mēbrum.
 Causa secunda movetur à pri- 2. 19 (na 25
 mo, 3. 110 Quomodo sit externa & inter-
 Ddd 4 An

I N D E X

An ipsa sit causa pacci dens?	3, 82	A materia non est differētia	
Ex materiæ est bifariā.	4. th. 2	At est à materia artificiosa	
Materiæ vox multipliciter su-	ibid.		
mitur	4, 2	Una materia non potest susce-	
Est triplex	3	pere plures formas	4, 2
Ejus definitio explicatur	4, 4	Est prior formā	
Materiæ causalitas	4, 5, & 34	Non ex quolibet fit quodvis	
An sit causa?	4, 6 (14, 23)	In materia preter quiritur dispo-	
Quomodo sit non ens?	4, 10, &	sitio ad recipiendā formā, i	
An sit Natura?	4, 10 (4, 11)	Materia prima nō est cognosc-	
Respectu motus est subiectum		bilis per sensum	4, 4
Quarum rerum causa sit?	12	Est potentiā sensibilis	3
Quæ res habeant materiā?	27	Materia nō agit, (2. entis, 4, 9)	
Causat solum compositum	29	Aliquādo inquit rationē effi-	
Non causat generationem	30	Habet actum entitativum	5, 2
Nec unionem formæ, vel ipsam		Nō habet suum esse p formā, ib	
formā, 32	(& esse, 4, 35)	An possit dici pura potentia, ib	
Cōcurrit ad cōpositum in fieri		Prima distinguitur à materi-	
An pertineat ad essentiam?	30, 5	secunda 5, 26 (tionis 5, 9)	
Materia & forma causæ sunt, et		Non est principium individua-	
liam quā sunt in cōposito	4, 36	Quomodo sint eadē numero	
Materia remota & propinqua		quorum materia est una ib	
quæ?	4, 37	Materia non est causa consen-	
Immanens & transiens	4, 38	vens	3, 2
Dicitur utraq; bifariam	ibid.	Quomodo ab ea abstrahatur in	
Materia sensibilis & intelligibilis		Metaph.	4, 10
quæ?	4, 39	Causa formalis.	
Prima & secunda	4, 41	De ea est toto cap. 5	
An sit materia prima?	4, 42	Quomodo ea abstrahatur à m-	
Materia Phys. & Log. quæ?	4, 44	ter.	2, 10, 4, 40
Materia dat composito entia		Forma an sit membrum?	2, 11
tem confusē	45	Quomodo sit interna & exter-	
Materia quomodo informis	47	na	2, 2
Est positā non statim ponitur		Ejus officia quatuor, 5. th. 2. &	
res	46	2, 41 (3, 2)	
Materia materia quomodo si-		Forma non est causa conservā-	
informis?	47 (guior, 48)	Formæ, quā forma est, non cō-	
venit dignius est, cuius materia di-		veniunt actiones 3, 138	For

Est
Existētia non
individuatione
Expo
Est formalis vel
Exi
Quid sit?
Non intenditur
Exi
Quomodo dic
F
Fatu
Fatu
Fatu
An filius in div
causatum
An habeat in di
tum à patre
Quid intelligat
Gen. 6. v. 24
Filius non pote
fectus. 7, 12
Duo requirit
F
Est de co toto
Sumitur dupl
Unde dicitur
An idem sit q
& scopus
Ejus definitio
Sub ea co at n
Finit esse causa
Quomodo ag
6 ii
An nihil agat
Agētia natura
finem? 16
An necessario

R E R V M.

Existentia.
Existentia non est principium
 individuationis. 554

Expulso.
Est formalis vel effectiva 17.7

Extensio.
Quid sit? 8.112

Non intenditur 115

Externum. (130)
Quomodo dicatur? 2.21. & 3

F.
Fatum. (jicitur 16

Fatum stoicoru quid? 3.174. re-

Filius.
An filius in divinis possit dici
 causatum 2.5

At habeat in divinis esse distin-
 ctum à patre? ibid.

Quid intelligatur per filios Dei
 Gen. 6. v. 24 4.23

Filius non potest dici omnis ef-
 factus. 7.12 (tur filius. b

Duo requisita ut aliquid dica-
Finis.

Est de eo toto cap. 6

Sumitur dupliciter 62

Unde dicatur? 3

An idem sit quod causa finalis
 & scopus 4

Ejus definitio explicatur 6 (38

Sub ea co itinetur finis cur. 7. &
Finē esse causam probatur. 6,10

Quomodo agat Metaphoricè?
 6.11

An nihil agat propter finem? 13

Agētia naturalia agunt propter
 finem? 16 (6.27

An necessariū sit bonum quid?

An incognitū possit esse finis?

An non ens possit esse finis? 30

An causet in esse intentionem
 in reali 40 (com. 46

Quomodo quietet efficien-
 tiam? 6.50

Finis est proximus vel remotus
 6.50

Ultimus finis dupliciter dicitur
 Quomodo finis dicatur aliq. id

ultimum 51

Nullus finis est alterius gratia
 dupliciter 50

Finis cujus & cui. 6.53. Si autem cu-
 esse verē fin. m. 56. quomodo

dicatur subiectum 52

Est finis quodammodo id. 38. fin-
 is cujus est, verē finis 53

Finis formalis vel obij. 6.54. 62.
 in ratione causandi verē

sunt una causa 63

Finis indigentiae 6.64

Alias divisiones vide ibid.
 Quomodo sit nobilior mediet.

6.68 *Finitum.*

Quid sit? 7.160

Finiti ad infinitum nulla est
 proportio 23.47

Fortuna.

Est homo 3.160

Fortuna.
 Variæ ejus significationes 3.87

Ejus definitio declaratur 38

Forma, Formatus.
 De ea est toto cap. 5

Multa vide in voce causa forma-
 lis. Non individuat per ma-

teriam 5.62

Ecc 2

I N D E X

Est materialis vel immaterialis. Genus quomodo sit totum &
5.60 (5.62) pars. 28.99 (28.7)
Quid forma totius & partis? Genus generalissimum quid
totalis & partialis 63. partiales Habe. duas cond. tiones. ibid
formae an plures dentur in cō Genas te balternū quid? 28.74
positae. (mans) 5.69 Non pōt perfectē definiri. 30.32
Quid forma assistens & infor- Quid genus anivocum? 28.8
Metaphysica vel Physica. 70 Quod plura suo ambitu cōtine
Forma posita ponitur formatū. remotius genus est. 28.87
5.71 Genas Log. & Physicum. 17.39
Et sola non facit cōpositum. ib. Quid genus anivocum & analog
Non omne id est forma, quo gon. 28.9. & 91. An detur genus
sabla o res tollitur. 5.71. Est pri- æquivocum? 28.92
o. formato. 75. Dat esse rei. 76 An detur genus analogon. 28.93
Quid quirit rem à re. 5.78. Dat Quicquid tribuitur generi id
operationē cōposito. 79. Nō convenit speciebus. 28.137
omnis forma operat. 5.79. ple Genus tribuitur plurib. 28.139
teq; incogitæ. 82. Non de An possit esse in una specie? ib.
allatur. 84. est imperator ho- Genus est prius specie. 28.142
rum qui in cōposito sunt. 85. Genus continet species. 28.145
Ab ea est omne esse. 88. que Posito genere ponitur species
modo sit indivisibilis 89. forma confusē 28.146 (30.46
ac causa formalis differūt. 7.4 Non absolvit totā definitionē.
Formatum quid. 7.15. Ambigū Genus non debet esse acciden-
dictum. ib. quid sit factus tor- tale suæ speciei. 28.152
matum. Exod. 21 ibid. Genus & species debent esse in
Frigus. (20.60) eodē p. ædicamento. 28.153
Medii aeris uade proveniat. Genus quomodo æquivocum.
Frigiditas aeris frige facit aquā. 28.180 (28.177
3.147. Est res positiva. 17.34. Omne genus est cōpositum.
quomodo dicatur privatio. 35. Genus generalissimum non est

G.
Genus.

cōpositum. ibid.

Genus & materia sunt simila- Quod rectē distinguatur per su-

28.25 as differentias. 29.9

ferant. ib. Generatio. (1.28

Genus & materia quomodo dif- An detur locus à generatione.

Est materia specierum 28.182 Quorū generatio bona est, ipsa

bona

bona sunt, & vice
 Quenā generatio
 ma. 2.5. & quom
 Generatio dupl. est
 agens producti
 simile. 3. modis.
 Omne generat le
 ci ad aliquis in
 119. Glacis
 Est filia & mater
 Grave Gr
 Bisatam dicitur
 do in loco suo d
 veib.
 Gravitatis quomo
 Habitu
 Quid significet
 Omnis habitus e
 butum positi
 Homi
 An sit generalib
 Hominē necessa
 ci affirmant.
 Propter hominē
 6.66 Rūa cōclu
 lipor celo. ib. Vi
 alia sunt prop
 Hominis definit
 Animalis variat
 30.136 Hon
 Quid sunt 27.5.
 genera. ibid.
 Ambigua alia su
 Unde cognosca
 mia.
 2.
 Identi
 Dupliciter capi

R E R V M.

bona sunt, & vice versa. *ibid.* Idēitas & diversitas est fundamētum comparationis. 21. 6
 Quenā generatio sit perfectiss. *ibid.* Idēitatis canon. vid. 21. 7. & seq.
 fima. 2. 5. & quoduplex. *ibid.* Ambiguitas vocabuli Idē 23. 37
 Generatio dupliciter sumit. 3. 15
 Gignens producit aliquid sibi
 simile. 3. modis, 3. 94
 Omne generabile oportet redu
 ci ad aliquid ingenerabile. 3.
 119. *Glacies.* (2. 23)
 Est filia & mater aquæ, 14. 13.
Grave, Gravitās.
 Bifariam dicitur 8. 105. quomo
 do in loco suo dicitur ad gra
 ve. *ib.* (vatio. 17. 35)
 Gravitās quomodo dicatur pri
 vativum. 20. 9
Habitus. (20. 3)
 Quid significet in privativis.
 Omnis habitus est aliquid attri
 butum positivum. 20. 9
Homo.
 An sit agens liberum? 3. 50
 Hominē necessariō agere Stoi
 ci affirmant. 3. 81
 Propter hominē an sint omnia.
 6. 66 Etia cōlum? 68. Est nobi
 lior cōlo. *ib.* Varii modi quib.
 alia sunt propter hominem. 69
 Hominis definitio hæc (*Homo*
est animal rationale) an sit bona
 30. 136 *Homonyma.*
 Quid sint? 27. 5. Eorū duo sunt.
 genera. *ibid.* (alio 17. 6)
 Ambigua alia sunt casu, alia cō.
 Unde cognoscatur homony
 mia. 27. 7. & seqq.
 I.
Idēitas.
 Dupliciter capitur 21. 5

Magis urit ignis in ferro quā in
 papyro. 3. 145
 An habeat liberum motum. 3. 8
Immediatio.
 Quotupliciter sit. 3. 172
Impar. (22. 20)
 Scalig. vult melius dici sup. par.
 An imparia rectē definiatur ne
 gativē? 22 (nota. 23)
 Dividuntur in majora & mi
 In alio esse. 3. 172
 Octo modis dicitur
Inanimata. (22. 3. 21)
 In animata sunt causæ univ.
Inaquate. (22. 19)
 Quomodo sit privativum. 8. 38
Incorruptibile.
 Incorruptibile nobilius est cor
 ruptibili 22. 76
 Incorruptibile etiā simpliciter.
 simpliciter nobilius est. 22. 77
Indifferens. (22. 3. 28)
 Quid sit? 6. 34. An possit esse
Individuum, Individuatio.
 An sit species specialissima. 28.
 77. & seq. quomodo dicatur
 incommunicabile? 3. 57
 Prædicatur bifariā. 28. 184. non
 potest definiri. 30. 34. Differe
 tiz eorum non possunt deli
 niri & nominari propriis mo
 minibus 38. 40
 Nec 3

I N D E X

Individuationis quod principi	Legio quid?	478
um? 5, 58. seqq. prolixè.	<i>Lex.</i>	
<i>Inductio.</i>	Lex non scripta est consuetudo.	
Quomodo semper fit à singula-	31, 45	
ribus	30, 43	
<i>Iustitia.</i>	(117)	
An rectè definiatur voluntas	46	
<i>Influxus.</i>	<i>Librum arbitrium.</i>	
Influxus ipse esse, quo Deus	Quid sit?	3, 45. & 47
conservat res secundas, po-	Libertas creata in tribus verferi	
test motio Dei vocari	potest 3, 48. non requirit in-	
<i>Ingenerabile.</i>	differentiam ad bonum &	
Ingenerabile duplex est.	malum	6, 27
<i>Inbasio.</i>	In quo consistat libertas	3, 53
Trifariam dicitur	Bifariam sumitur	3, 49
<i>Inspidum.</i>	Quæ libertas repugnet natura-	
Quotuplex sit?	libus agentibus	3, 62
<i>Intensio.</i>	Libertas non tollitur concursu	
Quid sit?	Dei 3, 102. -- <i>Locus.</i>	
<i>Interitus.</i>	Locus non est causa 2, 28. an sit	
Interitus quomodo contrarius.	subjectum locati 8, 59. locale,	
<i>Judei.</i>	& locatum, & in loco esse non	
Judeorum testimonium pro	sunt idem, 60. Locus est habi-	
nostris scripturis quanti fa-	tus 61. In loco esse duplicem	
ciendum	sensum habet.	62
<i>Intellectus.</i>	<i>Locus Dialecticus</i>	
Ubi plus est intellectus, ibi mi-	Quid sit?	1, 11
nus est fortius 3, 75. quomodo	Bjus divisio.	1, 13
per se veretur in solo vero. 8, 185	Locus Maxime quid sit?	1, 13
<i>Infantes.</i> (trium 23, 56)	Locus differentia maximæ quid?	
Annis competat liberum arbi-	1, 14	
<i>Internum.</i>	Locus & argumentum quomo-	
Quomodo modis capiatur? 2,	do sint idem	1, 15
11. & 130	An loci maxime pertineant ad	
<i>Instrumentum.</i>	Logicam	1, 18. & seqq.
Vide causa instrumentalis.	<i>Logica.</i>	
<i>L. Legio.</i>	Ejus perfecta cognitio quæ sit?	
	9, 2	

R E R V M.

In ejus terminis duo spectantur Quomodo referuntur ad eff. 12. 6. 28, 20

Eorum definitiones applicandæ Vide plurima voce *causa materi-*
rebus. Idem. *alis*, materiatur etiam dicitur
respectu compositionis 7, 14

Media.
Ejus partes possunt dici divina 8, 45

& humana natura 8, 45 An possint esse fines 6, 22. quod

Imperfectiones, in voce partis sint? quæq; ipsorum, requiruntur

removendæ sunt, cū de Christo usurpatur 46. Quæ judi- sint? 77. medium aliquando est

care videantur, quod naturæ finis 78. Duo medicorum ge- nera non possunt esse fines. 16.

istæ non sint partes 47. Hu- *Metaphora.*
mana natura non est adju- Dupliciter dicitur 30, 122

ctum divinæ 8, 52 *Metaphysica.*
Caro quomodo dicitur, *ὁμοῖον* Quomodo aliquando egredi- tur ex abstractione sua 2, 17

ἑλόν 8, 55. quomodo sit ejus *Membrum.*
vestis & velamen? 58 Ejus requirita quot sint? 2, 17.

M. quid 28, 20
Magnum.

Nō est contrarium parvo 17, 30 *Methodus.*
Bifariam dicitur ibid. An sit terminus simplex? 1, 9

Majora. *Minora.*
In quo cōsistat excessus majoris Est de iis Cap. 22 (ris 2, 14)

& defectus minoris? 21, 24 In quo cōsistat defectus minoris? 21, 24

Malum. (24) *Mors.*
Quā tale an possit esse finis 6, Mors Christi privatio quomodo sit & simul causa salutis no-

Bifariam sumitur 17, 39 *Motus.*
Malum morale habet modum Atque 20, 60

significandi compositū. 17, 38 Ejus doctrina nō est Log. 7, 22

Mas. Est adjunctum & effectus. 7, 18
An mas producat fœminā sit Non est causa 2, 28

causa univoca? 3, 93 Convenit omnibus entib. 7, 14

Mas & fœmina non sunt diver- Bifariam sumitur 8, 39 (ibid.)

sæ speciei 3, 169 Quomodo sit propriū corporis

Materia. Est inter contraria 3, 167
An recte dicatur pars essentialis Omne mobile refertur ad im- mobile 3, 167

258, 24. & seqq. *Exc 4*

INDEX

<i>Multitudo.</i>		potest dividi	29.31
Quid sit? <i>N.</i>	17.30	Non potest esse pars dividens.	29.33
<i>Natura.</i>	(20.8)	<i>Nomen, Notatio.</i>	
Quid sit suapte natura in esse?		Nomen quid? 24.5. quomodo	
Natura an praevaleat arti, 22.31.		dicatur? Cujus disciplinae sit	
<i>33. Naturale.</i>		agere de nominibus? 24.6.	
Malis dicitur modis.	3.35	nomen ad Phys. bifariam per-	
<i>Necessarium.</i>		tinent. ibid.	(24.8)
An detur locus a necessario? 1.27		Nomina an sint argumenta?	
Necessitas hypothetica non ex-		Nominis praecognitio quid? 24.10	
cludit contingentiam.	3.56	Nominis cognitio confert ad	
<i>Negationes.</i>	(seq.)	rerum definitiones	24.12
Nu possint esse genera? 28.64.		Notatio quid sit?	26.th.3
Du faciunt affirmationem. 12.21		De nomine notationis & aequi-	
Negationes non possunt esse		pollentibus	26.2
differentiae, nec propria, nec		De definitione notationis.	26.5
accidentia	28.68	Notationes ex quib. sumantur	
Negationum differentiae ponun-		argumentis?	26.6
tur, per respectum ad terminum		An a sola forma?	ibid.
oppositum vel subiectum.	2.1	An vera exempla haberi Nota-	
28.70	(20.13)	tionis per contrarium pos-	
Negationes quomodo differant.		sint? 20.9	(26.th.1)
<i>Nigredo.</i>	(17.35)	Definitio nominis quid sit?	
Non est verè privatio. 10.50. &		Csn. notationis vid.	26.10. seq.
<i>Nobilis.</i>	(21.12.55)	Nomina essentialia non possunt	
Nobilis est quod inest nobilio-		tribui personis divinis in plu-	
Nobilis est cujus forma est		rali numero.	3.35
nobilior	22.80	<i>Notationes Logicae.</i>	
Nobilitas entis semper est in		An de notationib. Log. genera-	
comparatione duorum facta		liter sit in Logicis docendum. 1.4	
in aliquo tertio	22.35	An notatio Logica sit genus ar-	
Nobilitas entis potissima colli-		gumenti?	ibid.
gitur ex operationibus.	22.36	Notationes Logicae respectu	
<i>Nomen.</i>		ad primas sunt definiendae. 2.4	
An possit esse finis? 6.39. an pos-		<i>Notus.</i>	
sit esse subiectum vel adju-		Bifariam dicitur	30.123
num	8.30	<i>Numerus.</i>	
Quomodo sit obiectum. 33. No			Ejus

Ejus forma quomodo
ma unitas
O.
Obiectum
Decomultum. 8.
rectè referatur
8.69. ei solum
minare, non et
obiectis poten-
rum competit
Est totale vel par-
Partiale est pars
Est obiectum a
vel perfectionis
per accidens
Oportet
Fit dupliciter.
Operari
Repugnancia op-
hominum a quo
Opposita
Deus est toto
Alicui sumuntur
ne, aliter in
Oppositio est
plicium. ib.
Ma aliter sumit
Eorum definitio
Possunt eidem
dum idem ad
tempore
Habent repugn-
sentiendum
stendum in
Rectè dividit
& contrarium
Non possunt co-

R E R V M

Ejus forma quomodo sit multi. Sunt simul naturâ

38

ma unitas

5.73

Optabile.

O.

Objectum.

Quod per se optabile est, optabile est eo, quod est optabile propter alterum.

22.42

De eo multum. 8. 68. & 175. an rectè referatur ad subjectum

Oratio. (tur. 30. 101)

8. 69. ei solum convenit terminare, non etiâ agere. 8. 70.

Quid sit 30. 32. dupliciter sumitur.

Ordo.

objectis potentia u sensitiva rum competit utrumq; ibid.

Ordo universi non tollitur, licet non à cœlo proveniat omnes operationes inferiorum. 3. 119. Non sumitur ex necessitate.

Est totale vel parziale 8. 177

Parziale est pars objecti totalis.

Origo.

Est objectum adæquationis, vel perfectionis: per se vel per accidens

Origine posteriora sunt præstantiora prioribus 22. 69

Oratio totiva.

Originale peccatum.

Fit dupliciter.

7.5

Operatio.

Utrum sit privatio pura? 20. 60 seqq.

Repugnantia operationum in homine à quo perveniat. 5. 44

An & quomodo conveniat definitio Porphyriana accidentis 3. 156

Opposita, Oppositio.

Orta argumenta. (cis. ib.)

Dei is est toto cap. 14. seqq.

Orta quid? 24. th. 2. quæst. 1.

Aliter sumuntur in inventione, aliter in iudicio 12. 1

Definitio explicatur c. eod. 2

Oppositio est extremorum simplicium. ib. (Ramus. 2

Proprietates ortorum quæ? 16. 3

Et aliter sumit Aristotel. aliter

Differencia ortorum & testimonii. 24. 3

Eorum definitio exponitur.

Op.

Possunt eidem attribui, secundum idem ad idem & eodem tempore

Quid significet 2. 16

Ejus definitio.

ib.

P.

Par.

Habent repugnantiam ad consentiendum, non ad coexistendum in subjecto

Ambiguitas parit 22. 1. 2. Ety. ib.

Paria.

Rectè dividuntur in disparata

Quid sint 23. 6 (te 22. 6

& contraria

An paritas sit in sola quantitate

Non possunt consentire

28 Paria non suscipiunt magis & minus

28. 33

Bec

Be.

29. 31

are dividens. 29. 33

Notatio.

4. 5. quomodo

us disciplinæ sit

minibus? 24. 6.

Phy. bifaria per-

(24. 8

at argumenta

gnitio qd 24. 10

icio consent ad

tionis 24. 11

26 th. 3

ationis & equi-

26. 2

etationis. 26. 5

quib. sumatur

26. 6

ibid.

la haberi Nota-

contrarium pos-

(26. th. 1

minis quid sit

is vid. 26. 10. seq.

ialia nō possunt

divinis in plu-

3. 35

as Logica.

ib. Log. genera-

icis docendū. 1. 4

gica sit genus ar-

ibid.

logica prescriptū

redefinendū. 2. 4

ius.

30. 123

ius.

Ejus

Horum exacta est convenientia	fitur 8. 48. & 56. potest enun-	
22. 7	ciari aliquando de toto: 8. 4	
Quod de uno parium affirmatur	<i>Patres.</i>	
id etiam affirmatur de altero	Horum testimonia non sunt in-	
& contra 22. 18	fallibilia 32. 16. Nolunt ipsi	
Paria & similia quomodo di-	sibi tantum tribui 17. Ipsi de-	
stinguantur? 23. 17	clinant objectiones prioribus	
<i>Parabola.</i>	patribus 18. aliquando	
Quid sit 23. 6	errant 31. 19	
Parabola est accommodata	Horum doctrinam communem	
ad genus docendi exotericum	aliquando dimittunt Pontifi-	
populareq;? 24. 54	ficii 31. 20	
In parabolis non sunt omnes a-	Consensus cum iis inducit ve-	
pices considerandi ibid.	risimilitudinem 21	
<i>Par.</i>	Quoniam sint in Patrum alle-	
Quid sit 2. th. 4. varia ejus di-	gatione observanda 31. 23	
visiones ibid. (28. 1)	Patrum suppositicia scripta 31.	
Ubi de eagni debeat in Logicis	24. <i>Per.</i>	
Plus ambiguitas 28. 7	Per est ambiguum 31. 13	
An partes dissimiles rectè di-	<i>Perfectio.</i>	
cantur officiales? 28. 49	Perfectio duplex 2. 18	
Quæ pars sit principalis, & quæ	<i>Persona.</i>	
minus principalis 28. 54	An loci distinguantur in locos	
Non omnes partes sunt priores	personarum & rerum 1. 25	
toto 28. 102 (toti 28. 106)	<i>Planta.</i>	
Quod convenit parti convenit	An sit libera in agendo? 3. 8. 63	
Partes sunt propter totum, 28.	<i>potens.</i>	
107 (ibid.)	Quid sit? 7. 7	
In partibus datur triplex ordo.	<i>Potentia.</i>	
Inter non prædicatur de toto.	An potentia peccandi sit forma	
2. 109	literæ Deo 3. 99	
Partes similes habent idem	Potentia rationales nō sunt per	
nomen essentiam & attributa	se ad contraria 3. 158	
28. 46. seqq.	Potentia passiva analogice vo-	
Partem propria communica-	catur materia 4. 17 (4. 8)	
re toti 8. 132. quæ prædicen-	Quot modis res sit in potentia?	
de de toto quæ non? 134	Potentiarum naturalium actus	
Partes potest advenire toti con-	cur mutabiles 8. 114	

Positum
 Andetur locus à po
Præficient
 Præficientia non aff
 cessitatem
 Quomodo præficient
 non evanire
Principium
 Principium duplex
 est latius causa. c
 aquipollet cum
 67. 71
Privantia
 An privantia sit r
 Privativum non est
 vi.
 Privationes quot
 3. 73. quomodo
 sunt centia & no
 privantia quid
 vario quot mo
 Quomodo oppo
 16. 22. omnia
 positionem vi
 Definatur per h
 jectum,
Propri
 De eo est latet
 variæ significa
 tuor modi 73. p
 ti modi omni
 ibid. An illi q
 & recenseant
 est absolutè
 1. 01. 8. 76. U
 conveniat 79
 non est propri
 potest aliis

R E R V M

256. potest enun-
do de toto. 8.49
atres.
onia non sunt in-
16. Nolunt ipsi
tribui 17. Ipsi de
jectiones priori-
us 18. aliquando
31.19
um communem
dimittunt Ponti-
31.20
m iis inducit ve-
nem 21
in Patrum alle-
rvanda 31.23
iticia scripta 31
Per.
um 5.73
fessio.
ex 2.18
fona.
quatur in locos
rerum 1.25
antia.
agendo? 3.58.62
ans.
7.7
entia.
ecandi sit forma
3.99
nales nō sunt per
a 3.158
analogicē vo-
4.17
res sit in potēcia?
naturalium actus
les 8.144

Positivum.
Andetur locus à positivo 1.30
Præscientia.
Præscientia non affert rebus ne-
cessitatem 3.55
Quomodo præscire non possint
non evenire 3.56
Principium.
Principium duplex est. 2.63, non
est latius causa. cod. c. 45, non
æquipollet cum causa cod. 6.
67. 71
Privantiaprivatio.
An privantia sint relativa? 1.35
Privativum non est causa positi-
vi. 2.77
Privationes quomodo effecta?
2.79. quomodo adjuncta. 8.36
sunt entia & non sunt 14.24
privantia quid sint? 20.1. Pri-
vatio quot modis dicatur 41
Quomodo opponatur formæ?
16. ax omata 15. eorumq; ex-
positionem vide 20.20 seqq
Definitur per habitum & sub-
jectum, 30.16
Proprium.
De eo est latèr. 8.7. 71 seq. Ejus
varie significationes 8.72 qua-
tuor modi 73 propriorum quat-
ti modi omnes conditiones.
ibid. An isti quatuor modi re-
stere censentur? 74. Proprium
est absolute, vel per compara-
tionē? 3.76. Uai soli quomodo
conveniat 79. Secundi modi
non est proprium absolute 18.
potest aliis cōvenire secundo
tate infallibile 31.32

82. Ejus cōmunicabilitas non
tollit proprietatē, 83. Cujus re-
spectu sit prædicabile? 8.84 B-
jus respectu sit prædicabile? 8.
84. Ejus subjectum primum
aliquando est arduum. 85
Quomodo conveniat omni sub-
jecto 86
Propriorum duo genera 88
Quomodo semper conveniat? 82
Proprium nō est omne id quod
semper inest? 93. quomodo pri-
mo conveniat 96
Propria non habent necessariā
primaritatem causæ 96
Cui conveniat proprium, ei con-
venit essentia. 98
An separari possint à subjecto?
Deum separare posse 104
Non suscipiunt magis & minus
109
Alia pendent ab essentia totius.
alia non III (est: 8.125
Propria posse communicare
Proprium uno cōmunicato. nō
esse necessesse cōmunicatur
cetera. 8.140
Probabile.
Andetur locus à probabili. 1.17
Propter
Est ambiguum. 7.6 propter quid
quot modis dicatur 4.9
Propositio.
Omnis propositio constat ex
terminis Log 19.13
Pontifex.
Ejus decreta non habent autori-
tatem infallibile 31.32

I N D E X.

<i>Primum.</i>	Quomodo non accipiat ad m.
Primo bifariam dicitur 17, 32	dum recipientis, sed suæ rece-
Primitas causæ & subiecti 8, 96	ptivitatibus 19
<i>Prædicari.</i>	<i>Reciprocatio.</i>
Quid sit prædicari per accidens	Quatuor requiritur 8, 11
25, 7 <i>πρὸς τὸ.</i>	<i>Regula.</i>
Quid sit?	7, 6 Regula scripturam interpretat
<i>Quantitas.</i>	di. 31, 55, seqq.
Quomodo sumatur in definiti-	<i>Relativa.</i>
one patium 22, 10 11, 12	Deiis est toto c. 11. recte docer-
Quantitas nō impedit motum,	ea inter argumenta consenta-
sed promoveret 3, 126	nea. 11, 3. & dissensionem. ib. Dis-
maiori quanto maior est vir-	ferunt à relativè oppositis. 4
tus. 3, 146 (materiæ 4 18	Borum definitio explicatur. 3
Quantitas effectus proximus	Est interea mutuus respectus. 11
<i>Qualitas.</i>	sunt simul naturæ 14. tempore
An qualitates materiales adver-	15. Possunt definiti in concreto
sæ simul esse possint? 17, 52	per genera absoluta. 15. & 30.
Qualitates spirituales an simul	116
fiat 17, 53, & seqq.	Aliorum prædicamentorum 28
An sint contrariæ 16. cur simul	152. unum quomodo sit causa
sint possibiles 58, 49	alterius? 17. unum qui novit
Vocis qualitatis explicatio in	quomodo novit alterum. 21.
definitione similium 23, 6	mutuè se definiunt. 11. 21. quo-
<i>Qualitas.</i>	modo opponantur 16, 5
Quæ essentia apprehensa sub plu-	<i>Relativè opposita.</i>
rib. conceptibus 30, 23, & 52	Quid sint? 18, th. I
<i>R.</i>	Vocis ambiguitas 18, 1
<i>Rarefactio.</i>	Relata & relativè opposita quo-
Non fit per remissionem quan-	modo capiantur 18, 6
titatis 8, 114	Definitionis Relat. declaratio.
<i>Ratio.</i>	18, 7, & seqq.
Quid sit? 30, 133	Quomodo unum eorum alteri
<i>Receptivum.</i>	opponatur ibid.
Quomodo sit nudum à re quæ	In relativè oppositis non datur
recipit 8, 199	medium 18, 12
	Relativè oppositorum uno po-
	sito

ficio non statim
 rum quod aucto
 Relatio
 Est generalis affec
 gumentorum. 11, 6
 illis non est inte
 illud actum hve
 Reals & rationis
 univocæ. 16, 21 R
 subiectum de ole
 Repugnan
 Alii faciunt pecu
 diffinitionem
 sunt 13. Repuga
 hendi sub dispar
 Sunt idem quod o
 Repugnatio duor
 Res.
 Una eademq; pr
 siderandi mode
 test pertinere di
 Habens differen
 28, 117 8.
 Sacramentum
 Altaris, an recte d
 thero 30, 111. In s
 cabul. substantia
 significat actio
 Scilicet in G
 Subiectum debet
 fionem. 39, 42. h
 sunt realiter disti
 necessarij, ib. an
 scientia
 Scopus
 Quid? 755. quom
 sine?

fito non statim tollitur alie

rum quoad nomen 18, 15, 16

Relatio.

Est generalis affectio omniū ar-

gumētorum. 11, 6. Prædicamē-

ralis non est inter habitum &

illius actum huc objectum. 19

Realis & rationis an cōveniant

univocē. 16, 21 Realis requiri

subjectum reale ibid.

Repugnantia.

Alii faciunt peculiarem specie

diffidentia eorum 12, 15. Ac non

sunt 23. Repugnantia compre-

hendi sub disparatis ibid.

Sunt idem quod opposita 24

Repugnantia duo requirit. 17, 56

Res.

Una eademq; , pro diverso con-

siderandi modo ad varias po-

test pertinere disciplinas 2, 6

Habens differentiā, duo habet

28, 117

S.

Sacramentum.

Altaris, an rectē definitur à Lu-

thero 30, 111. In sacramētis vo-

cabula substantialia quandoq;

significant actiones 114

Scientia & Scibile.

Subjectum debet habere affe-

ctiones. 39, 42. hæc tamen non

sunt realiter distinctæ ab ipso

necessariō, ib. an sit simul cum

scientia 11, 18

Scopus.

Quid 7, 5. quomodo differat à

sine? ibid.

Scriptura.

Scripturæ testimonium 11, 32

Etiam ea quæ per contrarietatem

deducuntur 52

In verò sensu est scriptura 53

Ille sumi debet ex originis 54

Non debet contrariari alio 55

Eam interpretandi regula. 56

Sensus, Sensibile.

Sensibile duplex est 22, 23

Sensus multis modis errare 24

sunt 31, 48. an sit finis 25

sensu. 11, 18. Non sunt relati

prædicamentaliter 19

Sempit.

Quid sit? 2, 22

Separatio.

Duplex est, 8, 102. Materiali du-

plex 151 *Simplex.*

Similitudo quomodo indicat

nobilitatem 22, 56. 22, 56

Similitudo.

Vox similis declaratio 21, 5

Definitio similium 23, 5

In qua re sit similitudo 23, 9

Similitudo est in qualitate 23, 14

Similitudo est in re 23, 15

Similitudo est in actione & passione 16

An & quomodo differant simi-

lia & paria? 23 (10, 23, 12)

An simile dicatur relatione 24

Similitudo non mutat et simi-

lis conditionem 22, 48

Simi.

Similiter dō est inter res ejusdem generis. 23. 42. <i>Simul.</i>	dem genere esse. 28. 181. inor- dinatione specierū habetur re- spectus. 2. 19. solas perfectē de- finiri. 30. seq.
Natura quæ sit. 11. 15. ea sunt et iam simul tempore. <i>ibi.</i>	<i>Status.</i>
Signo non est attribuendus pe- culiaris locus? 1. 29	Status hominis sūt quatuor. 3. 50
<i>Singulare.</i> (salc 30. 43)	<i>Subiectum.</i>
Facilius definitur, quā univ- ersum. 183	De eo est toto c. 8. Ejus variæ si- gnificata. 8. 2. An subiectum sit peculiaris locus Dialecti- cis. 8. 6
Prædicatur dupliciter. 184	Non potest referri ad totum. 7
<i>Somnia.</i>	Vel speciem. 8
Aliqua dō sunt. 31. 43	Ejus definitio explicatur. 8. 10
Somnium civis cujusdam. <i>ibid.</i>	In subiecto esse bifariam dici- tur. 17
Primum dō est erendum. 44	Quid propriè sit? 18
<i>Species.</i>	Requiruntur conditiones. 20
Quomodo capiatur? 28. 57	Ejus definitio declaratur. 22
Cui species dicatur pars subje- ctiva. 28. 62	Non est in adjuncto. 55
Quid sit species subalterna & specialissima? 28. 75 (79)	Subiecti divisiones. 8. 65
Species dupliciter sumitur. 28.	In relationis subiectum. 66
Cuique speciei unum convenit genus. 28. 143	Subiectū originis qd dicatur? 60
Species interdum cognoscitur ante genus & id ob duplicem causam. 28. 142	Prius est adjuncto. 191 (tativè. seq.)
Nulla species potest esse genus generalissimum. 28. 147	Nō prædicatur de adjuncto quiddi- cansum. <i>Syllogismus.</i>
Nuda species debet habere co- ditiones repugnantes generi ejusq; proprietatibus. 28. 164	Est simplex ratione vocis non ratione rei. 1. 9
Speciei correlatū nō est adjun- ctum. 8. 8. nec alterius spe- ciei. 15. 10	<i>Synkategoremata.</i>
Species infinita quid? 15. 183	Quid sint? 30. 169. Non debent poni in definitione. <i>ibid.</i>
De nulla re ipsa prædicatur es- sentiali. <i>ib.</i>	<i>T. Tempus.</i>
Specie diversa necesse est, in co-	Nō est causa. 2. 28. an sit adjunctū rerū temporalium 8. 63. Est ex- trinsicum vel intrinsicum. <i>ib.</i>
	Ejus definitio an pertineat ad Logicā? 8. 64. tēporis diff. 16.
	<i>Testi.</i> 8. 92

te esse 13, 18, inor
accieru habetur re.
9. solas p. fectè de
30. seq.

ms.
is sur quatuor. 3. 30
jectum.

c. 8. Eius varia si
2. An subjectum
is locus Dialecti.

8. 6
ferri ad totum. 7
8

explicatur. 8 10
De bisariam dici-

17
sic? 18
conditiones. 20

declaratur 22
uncto. 35

ones. 8 65
jectum 66

in is qd dicatur 60
cto. 191 (ativè. seq

le adjũcto quiddi-
gismus.

atione vocis nom
1. 9

egoremata.
169. Non debent
initione ibid.

Tempus.
2. San sit ad junctũ

raliũ 8. 63 Est ex-
el intersecum. ib.

na an pertineat ad
4. tẽpore diff. 16.
Tibi

